

ACADEMIA ROMÂNĂ

PUBLIKAȚIUNILE FONDULUI PRINCESA ALINA STIRBEI

No. II.

ACTE ȘI DOCUMENTE

RELATIVE LA

ISTORIA RENASCEREI ROMANIEI

PUBLICATE

DE

DIMITRIE A. STURDZA și C. COLESCU-VARTIC

VOLUMUL VI.

PARTEA II,

DIVANUL AD-HOC AL MUNTENIEI DIN 1857.

COMISIUNEA EUROPEANĂ DIN 1857—58.

PREȚUL 10 LEI

BUCURESCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL
Furnizor al Curții Regale

16, STRADA DOAMNEI, 16

1896.

ACADEMIA ROMÂNĂ

PUBLICAȚIUNILE FONDULUI PRINCESA ALINA STIRBEI

No. II.

ACTES ET DOCUMENTS

RELATIFS A

L'HISTOIRE DE LA RÉGÉNÉRATION

DE LA ROUMANIE

PUBLIÉS

PAR

DÉMÈTRE A. STURDZA ET C. COLESCU-VARTIC

TOME VI.

II PARTIE.

LE DIVAN AD-HOC DE VALACHIE DE 1857.

LA COMMISSION EUROPÉENNE DE 1857—58.

BUCAREST

L'INSTITUT D'ARTS GRAPHIQUES CHARLES GÖBL
Fournisseur de la Cour Royale

16, STRADA DOAMNEI, 16

1896.

ACADEMIA ROMÂNĂ

PUBLIKAȚIUNILE FONDULUI PRINCESA ALINA STIRBEI

No. II.

ACTE ȘI DOCUMENTE

RELATIVE LA

ISTORIA RENASCEREI ROMANIEI

PUBLICATE

DE

DIMITRIE A. STURDZA ȘI C. COLESCU-VARTIC

VOLUMUL VI.

PARTEA II.

DIVANUL AD-HOC AL MUNTENIEI DIN 1857.

COMISIUNEA EUROPEANĂ DIN 1857—58.

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL
Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DOAMNEI, 16

1896

XII.

PROCESELE-VERBALE

ALE

ADUNARII AD-HOC A MUNTENIEI

DE LA

30 SEPTEMBRE PÂNĂ LA 10 DECEMBRE 1857.

No. 1981. — Proceșele-verbale ale Adunării ad-hoc a Munteniei, din 30 Septembrie până la 10 Decembrie 1857.

No. 1981.
1857
Sept.-Decem.

(Monitorul Adunării ad-hoc. — Imprimeria Nifon Mitropolitul; Imprimeria națională a lui Iosef Romanov et Comp.)

1. Discursul Eminenției Sale Părintelui Metropolit, pronunțat cu ocaziunea deschiderii Adunării ad-hoc din România.

Domnilor,

Ne aflăm astăzi adunați aci pentru a ne sfătui și a ne chibzui împreună la fericirea și prosperitatea patriei. || Să recunoaștem într'această dumnezeiasca Provedință, care, în nepătrunsele sale mijloace, ne-a format înalta poziție de față, însuflând marilor Puteri garante frumoase și bine-voitoare cugetări pentru noi. || Fie-care din Dumnea-Voastră simte cu vrednicie înalta sa chemare și datoriile ce are a împlini. Fie-care trebuie să vadă cu o plăcută bucurie această strălucită ocașie, în care ne putem da mâna cu toții spre a lucra pentru întemeierea neamului și a binelui obștesc. || Este cea mai solemnă și memorabilă zi aceasta, în care deschidem cartea viitorului Patriei, în care ne adunăm spre a lucra la o faptă atât de măreață și de covârșitoare. Suntem puși în împrejurarea cea mai glorioasă și cea mai delicată. Să avem, Domnilor, bunul simț de a ști să ne folosim de urmările sale, dreapta judecată de a prețui bine trebuințele și rara înțelegere de a alege mijloacele cuviincioase spre a le împlini. Priviți-vă, Domnilor, și veți vedea că toți suntem Români: aceleași simțeminte ne leagă, ace-

No. 1981.
1857
30 Septembrie

No. 1981. 1857
30 Septembrie.

lași sânge ne unesce. Toți avem o patrie înainte; să avem și un cuget și un scop; să ne însuflețim de aceeași dragoste și de aceeași sfântă credință, ca cerul să bine-cuvinteze ostenelele noastre. || Cugetați că, prin voia Domnului și prin ocrotirea marilor Puteri, suntem a începe o nouă epocă în viața noastră națională și a ne da o carieră în mijlocul popoarelor în cari trăim. Să ne arătăm vrednici de această înaltă favoare ce ni se mărturisesc; să dovedim prin purtarea noastră acel merit și acel tact al bărbaților serioși, prin cari ne-am câștigat atâtea puternice și folositoare simpatii. Nația care v'a ales își pune cu desăvîrșită încredere așteptările sale în geniul Dumnea-Voastră patriotic, în luminele și cercarea întinsă ce aveți; ea nu vă crede nici măi puțin pregătiți pentru marea cauză ce v'a încredințat, nici măi puțin capabili a aduce la rezultatul dorit și a împlini atâtea frumoase și fericite speranțe. Legitimați, Domnilor, înalta alegere ce s'a făcut în persoana Dumnea-Voastră, prin nobile cugetări la mărimea patriei, printr'o împreună jertfire la binele obștesc. Priviți în trecut: nu veți găsi un eveniment măi imposant în gravitatea sa, măi roditor în urmările sale. Fie-care din Dumnea-Voastră, nu mă îndoesc, trebuie a simți, în fața sa, mărindu-i-se energia sufletului și a-i bate inima de o dreaptă și nobilă ambiție; fie-care din Dumnea-Voastră cugetă, am statornică credință, a se ridica la înălțimea împrejurărilor și a se arăta măi presus de ele înseși. N'ar putea cine-va aștepta măi puțin de la nisce bărbați ce personifică inteligența și înțelepciunea unui popor și cari au dat cu solemnitate, înaintea lui Dumnezeu și a nației, sacra făgăduință de a lucra pentru binele și prosperitatea patriei. || Lumea ne privește astăzi; arătați, Domnilor, că am fost și suntem vrednici de atenția bine-voitoare a Europei. Viitorul se deschide acuma înaintea noastră; faceți să-l privească țeara cu încredere și liniște; umpleți cu virtuțile și marile Dumnea-Voastră fapte această nouă epocă ce ni se înfățișează. || Incepem astăzi lucrările Camerei noastre: gândiți-vă, Domnilor, cu înțelepciune la starea împrejurărilor de față, gândiți-vă cu căldură la dragostea Patriei, gândiți-vă cu dreptate și bună-voință la urmașii Dumnea-Voastră. || Uniți-vă în același cuget frățesc și național; faceți, cu acea putere de suflet ce v'o cred, ca interesul tuturilor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în cel A-Tot-Puternic, puneți cu curaj și liniște bazele marelui și gloriosului edificiu al poporului român. || Lăsați, Domnilor, să cetească viitorimea, cu mândrie și fericire, numele Dumnea-Voastră în istoria neamului; lăsați frumoase și neșterse suvenirii în analele patriei; faceți ca bine-cuvîntarea cerului să se pogoare asupra Dumnea-Voastră și a urmașilor Dumnea-Voastră.

2. Procesul-verbal No. 1.—Ședința de la 30 Septembrie 1857.

Astăzi, la 30 Septembrie, anul 1857, deschidându-se Divanul ad-hoc în sala ședințelor din Sf. Metropolie sub presedenția Prea Sfinției Sale Părintelui Metropolit, s'aŭ cetit mai întâiu numele d-lor deputați, și la apelul nominal s'a aflat lipsă numai d-l Michail Panu.

No. 1981.
Proc.-verb. 1.
1857
30 Septembrie.

După aceasta, fiind vremelnicesce numiți Secretari d-l Logofătul Nicolae Golescu, Aga Ioan Cantacuzino și d-l Alecu Petrescu, în urmă Sf. Sa propuse să se aleagă 5 comisii pentru verificarea actelor, înfățișând tot de-odată și un proiect de Regulamentul Adunării; iar Adunarea a hotărît să aleagă 2 comisii de câte 9 membri fie-care pentru verificarea puterilor deputaților și o a 3-a pentru alcătuirea unui Regulament privitor la lucrările Divanului.

După aceasta s'a procedat prin balotație la alegerea celor două comisii de verificarea actelor deputaților, și balotarea a produs rezultatul următor, alegându-se membri:

Secsia I: D-nii Gheorghe Magheru, cu 76 voturi; Christache Tell, 79; Preotul Vasilie, 75; Luminăția Sa Prințul Dimitrie Ghica, 87; Nicolae Rucăreanu, 70; Gr. Marghiloman, 74; Costache Butculescu, 73; Barbu Gănescu, 63; C. Costescu, 64.

Secsia II: Luminăția Sa Prințul Grigorie Ghica, cu 91 voturi; d-nii Scarlat Voinescu, 76; C. Cotescu, 71; Gr. Serurie 71; Gr. Filipescu, 89; I. Cantacuzino 92; Scarlat Turnavitu, 71; C. Moglan, 71; N. Pleșoianu, 71.

Fiind orele înaintate, s'a ridicat ședința, spre a se aduna Divanul Mercuri, la 2 Septembrie, iar Lună comisiunea să se ocupe de verificarea actelor.

3. Procesul-verbal No. 2.—Ședința din 2 Octombrie 1857.

Astăzi, 2 Octombrie, anul 1857, adunându-se d-nii deputați ai Adunării Naționale în sala seanțelor din Sf. Metropolie sub presedenția Eminenției Sale Părintelui Metropolit, Secretari fiind tot cei din seanța trecută, s'a cetit mai întâiu apelul nominal și s'aŭ aflat față în număr de 95, iar lipsă numai 5.

No. 1981.
Proc.-verb. 2.
1857
2 Octombrie.

S'a cetit apoi jurnalul seanței trecute și s'a primit cu modifițiile ce se vîd într'însul.

S'a dat cetire raportului Comisiei Secsia II a verificării puterii deputaților, și asupra cercetării actelor deputatului clasei sătenilor din districtul Olt părerea comisiei fiind, ca în locul deputatului recomandat de administrațiune, și anume Ioan Niculescu, să treacă deputat Tănase Constantin, care s'a vădut liber de impedițiile aduse alege-

No. 1981. riș sale și care era alesul prin unanimitate de săteniș aceluș district,
 Proc.-verb. 2. s'a cerut primirea Adunării, care și-a manifestat'o prin sculare și
 1857
 2 Octombrie. ședere în favoarea deputatuluș đis, Tănase Constantin.

Raportul Comisieș Secșia II.

«Comisia Secșia II, aleasă din sînul Adunării ad-hoc pentru cercetarea puterilor actelor d-lor deputaș în șeașta trecută, la 1 ale curenteș lunș Octombrie, dupe ce maș întâiș a ales President pe Luminașia sa Prinșul Grigorie Ghica și Secretar pe d-l Scarlat Turnavitu, a intrat în cercetarea actelor înfășșate de d-niș deputaș ai districtelor Mehedinș, Gorj, Romanăș, Dolj, Vîlcea, Olt, Argeș și Teleorman, din toate cinciș clase, și avênd în vedere formalele raporturș ale administrașilor din aceste districte, cu actele originale de rezultatele alegerilor, înaintate de onorabilul Minister și cariș s'aș primit la comisie pe lângă adresa Prea Sfinșiei Sale Părinteluș Metropolit, Presidintele Adunării ad-hoc, sub No. 14, subt-înșemnașii am gășit actele D-lor deputașilor din sus numitele districte constatând săvîrșirea alegeriș D-lor în regulatș procedare. Iar alegerea deputatuluș Ioan Niculescu din clasa sătenilor din districtul Olt avênd împejurări, se deslușesc prin alăturatul aci jurnal, cum și pentru a d-luș Străchinescu, care și-a tras pretenșia.»

(Subșcriș) President, Gr. Gr. Ghica.

Secretar, Sc. Turnavitu.

Jurnalul Comisieș Secșia II.

Anul 1857 Octombrie.

«Pe când comisia se gășia în verificarea actelor prezentate de d-niș deputaș ai districtuluș Olt, s'aș înfășșat înaintea ei doiș preșdanș, Ioan Niculescu și Tănase Constantin, cel dintâiș cu act în formă, avênd cinciș voturș din optș delegaș ai obșșimii plugărescș, cel d'al doileaș cu act cuprinđendș voturile unanime ale tuturorș delegașilor, lipsit însă acest act de forma cerută, nefiind adevêrit de administrașie, ci de polișie, la No. 512; după care Tănase Constantin đice că primul ales este el, precum se dovedesce din însășiș cuprinderea actelor ce înfășșează și din raporturile administrașiei respective cu No. 5036 și 5158 către onor. Ministerul cel intern, prin care mărturisesce că alegerea luș este unanimă, inculpându-l numai c'ar fi dat în judecată criminală pentru plastografie, că ar fi făcut un raport din partea deputașilor satuluș Isvoarele-de-șos, pentru care, spre dovadă a nedreptășii ce i se face cu această propunere nedreaptă, înfășșă dovada chiar a acelor deputaș, legalisatș de preșidenșia Judecătorieș Oltul, cu sub-

semnătura Presidentului, a grafierului și sigiliul Tribunalului, în care recunosc, că raportul, pentru care este acuzat că l'a plastografisit, este adevărat al lor și că acușația în contra lui Tănase Constantin este nedreaptă.

No. 1981.
Proc.-verb. 2.
1857
2 Octombrie.

«Afară de aceste documente, înfățișă pe Ioan Pricolici, Presidentele adunării alegătoare, care duse că în adevăr alegerea unanimă a fost pentru Tănase și că numai d-l administrator a poprit'o arbitraricesce, sub cuvînt că Tănase nu are drept a fi ales la Divan, și că alegerea celui d'al doilea, Ioan Niculescu, a făcut'o numai după impunerea d-lui administrator. Această arătare a Presidentului adunării se mărturisii înaintea comisiei și de însuși Ioan Niculescu, al doilea ales, dîcînd că și el este subscris în actul lui Tănase, care s'a adeverit de poliție nevrînd administrația a-l adeveri tot pentru cuvintele arătate de Ioan Pricolici.

«Vedînd comisia că alegerea lui Tănase Constantin este mai înainte și cu unanimitate;

«Vedînd că aceasta se constatează prin mai sus citatele raporturi ale administrației către onor. Minister;

«Vedînd mărturisirea lui Ioan Pricolici, Presidentul adunării alegătoare, și a lui Ioan Niculescu, al doilea ales și care a fost Secretar al adunării, că dau asemenea încredințări despre prima, unanimă și statornică, alegere a delegaților pentru Tănase Constantin;

«Comisia este de părere că administrația a depărtat pe Tănase Constantin fără cuvînt, că el este în toate drepturile cetățenesci, că este primul și adevăratul lor ales, lipsindu-i numai actul alegerii; și a doua alegere a lui Ioan Niculescu este nelegală, prin urmare desființată.»

(Subscriși) Presidentul Comisiei Secsia II, Gr. G. Ghica,

Secretar, Sc. Turnavitu.

Membri: Grig. Filipescu, Grig. Serurie, Const. Cotescu, N. Pleșoianu, Sc. Voinescu, C. Moglan.

Răspunsul d-lui Turnavitu la întrebarea d-lui I. Ipceanu, dacă comisia a cetit instrucțiile Guvernului date pentru alegeri.

«Ar fi fost prea târziu, ca un membru al acestei onor. Adunări, numai de astăzi sau de ieri, de la alegerea comisiilor, să-și formeze sciința despre instrucțiile sau orî-ce măsuri ale Guvernului pentru alegerea d-lor deputați; prin urmare convicția, creș că trebuie să fie deplină, că toți noi urmează să avem de la început o completă

No. 1981. cunoscință despre toate instrucțiunile, despre toate măsurile sau mișcările
 Proc.-verb. 2. Guvernului pentru aceste alegeri, și mai cu seamă noi, membrii comi-
 1857 siilor pe cari onor. Adunare ne-a onorat prin alegerea sa și ne-a
 2 Octombrie. autorisat să examinăm puterea actelor d-lor deputați și prin raportul
 nostru să dăm astăzi explicare și încredințare.

«Așa dar, la întrebarea onor. d-lui Ipceanu, deputatul proprietarilor
 mari din districtul Mehedinți, pe lângă raportul ce înfățișaiu onor. Adu-
 nări, mă simț dator a mai face și următoarea explicare asupra reclamației
 lui Tănase Constantin, primul ales deputat al sătenilor din districtul
 Oltul, în contra lui Ioan Niculescu, sau măi bine în contra celei d'al
 doilea alegeri din impunerea d-lui Solomon, administratorul acelu
 district.

«Locuitorii satului Isvoarele-de-jos, plasa Șerbănescilor, cu unani-
 mitate au ales pe Tănase Constantin. Toți delegații satelor din plasa
 aceea, adunându-se la sub-administrație, cu unanimitate au ales pe
 Tănase Constantin. Toți delegații plășilor din districtul Oltul, adunându-
 se la rezidenția districtului, orașul Slatina, cu unanimitate au ales de-
 putat tot pe Tănase Constantin.

«După aceste unanime alegeri, d-l administrator se opune a ade-
 veri actul alegerii definitive, precum se vedu în raportul comisiei.
 D-l Solomon, ȃic, administratorul, prin două raporturi către onor.
 Minister intern, mărturisește statornica și nestrămutata voință a lo-
 cuitorilor țeranii din districtul său d'a alege deputat pe Tănase Con-
 stantin, ca pe cel măi capabil a-î represinta în Adunarea ad-hoc, însă
 tot de-odată încredinează pe acest ales al poporului din acel district de
 plastograf și îndatorează pe locuitorii a alege altul dintre dînșii, pe
 Ioan Niculescu.

«Cari sunt bazele acuzării? Iată-le:

«Un oare-care domn, a reclamat la Judecătoria respectivă că Tănase
 Constantin a făcut un raport din partea aleșilor satului său fără scire-le.
 Procuroria, examinând procesul, declară pe Tănase neculpabil. Inșiși
 aleșii satului, mergând în Judecătoria, au declarat că raportul este al
 lor, scris de Tănase după chiar ordina lor, iar nu este plastograf. Iată
 aceste documente adeverate de Judecătoria respectivă.

«Apoi în lipsă de sentință judecătorească care să constate o faptă,
 dacă un calomniator oare-care ar ataca în aceste circumstanții, printr'un
 prepus, persoana unui deputat dintre noi, sau pe toți acești bărbați
 cari se bucură astăzi de încrederea nației, fir-ar de ajuns ca să-î dis-
 crediteze, ca să-î despoaie de drepturile cetățenesci, să-î ucidă poli-
 ticesce? Atunci inimizii noștri din întru și de afară, sau ai orî-cării

nații, cu o calomnie ar ucide tot ce este onest, tot ce este național, și cu cea mai mare ușurință ar da lumei forma ce ar vrea.

«Peste acestea, ce mai vede comisia? Vede pe însuși bătrânul bărbat Ioan Pricolică, care a presidat adunarea la rezidența districtului, în prezența d-lui administrator; vede pe unul din Secretarii acei adunări, care este însuși acest Ioan Niculescu, al doilea ales deputat Iată-î aci.

«Însuși acest President al acei adunări vine, trimis de conjudețenii săi, cu actul alegerii dintâiu, adevărat de poliția locală, subscris de toți alegătorii, fiind-că d-l administrator n'a vrut a-l adevăra, și cere, în numele conjudețenilor săi, a fi recunoscut Tănase Constantin de deputat al lor.

«Încă și mai mult, însuși Secretarul acestei adunări, care este al doilea ales, mărturisește înaintea noastră voința conjudețenilor săi și cere însuși el ca să se primească de deputat Tănase Constantin, ca primul ales și ca superior al său, căci (zice el) circumstanțele de astăzi pentru folosul țării cer ce este mai bun.

«De parte dar de a presupune cea mai mică rea voință din partea d-lui administrator, zic numai că, lângă instrucțiile ce a avut, de s'ar fi consistat cu cunoștința dreptului și d'ar fi unit aceasta cu simțul d-sale de Român patriot, n'ar fi căzut în eroarea de a lua de basă o calomnie și a se expune cu atâta inocență la o desaprobară a lucrărilor d-sale, atâta de oficială ca ceea ce se pronunță astăzi cu unanimitate de această onorabilă Adunare; căci după mine, lăsând afară tot și vedând numai frumoasa opinie de care se bucură Tănase Constantin între conjudețenii săi, trecând prin trei alegeri cu unanimitate; vedând stăruința generală a locuitorilor d'a fi primit el de deputat, fără să se sfiască, ca țărani, de ori-ce consecvință ar trage asupra-le prin opunerea la dispozițiile unui șef al districtului; vedând că însuși al doilea ales renunță cu atâta abnegare de ori-ce ambiție d'a fi el deputat, el conlucrător la renascerea patriei sale; după mine, zic, și o sentință de inculpare investită cu legalitățile cele mai sacre din ori-care stat civilizat, dintr'un punct de drept moral, sau mai bine după un instinct moral, tot s'ar fi făcut bănuită acea sentință chiar.

«Acum, după nararea unor circumstanțe ce arăt mărimea, moralitatea a fraților noștri țărani și importanța ce ei pun pe împrejurarile prezente pentru patria lor, aș dori să știu dacă d-l Ipceanu are deplină convicție despre dreptatea lui Tănase Constantin și de-l crede în drepturile cetățenesci »

No. 1981.
Proc.-verb. 2.
1857
2 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 2
1857
2 Octombrie.

S'a cetit raportul Comisiei Secsia I și s'a primit cu același mod:

Raportul Comisiei Secsia I.

«Comisia aleasă din sînul Adunării ad-hoc în ședințele ținute, cercetând actele înfățișate de d-nii deputați ai districtelor Ilfov, Prahova, Ialomița, Brăila, Buzău, Dîmbovița, Rîmnicul-Sărat, Vlașca și Muscel, și avînd în vedere formalele raporturi ale onor. administrației din aceste districte, cu actele de lucrările și rezultatele alegerilor, comunicate onor. Minister din năuntru și cari s'aū primit la comisie pe lângă adresa Prea Sfinției Sale Părintelui Metropolit, Presidentul onor. Adunării, cu No. 14, subt-însemnații aū găsit actele d-lor deputați din numitele districte constatând săvîrșirea alegerii D-lor printr'o regulată procedare.

«Tot d'odată comisia, pe temeiul rezoluțiilor Prea Sfinției Sale Părintelui Metropolit, Presidentul Adunării, a luat în vedere protestațiile subscrise de D-luī Serdarul Al. Angeleanu și 14 locuitori din orașul Cîmpulung, districtul Muscel, în contra d-luī C. Aricescu, alesul deputat al Țisului oraș în unanimitate de voturi, precum s'a vĕdut din dosarul alăturat de raportul onor. administrației cu No. . . , și pe cînd subscrișii am intrat în examinarea celor cuprinse în acele proteste, d-l Serdar Angeleanu, de sineși, a declarat comisiei, în scris, că renunță la orī-ce pretenție din parte-ī.

«Cu toate acestea însă, s'a dat cetire sus menționatelor protesturi, s'aū vĕdut asemenea și actele alegerii d-luī Aricescu, primite pe lângă sus citatul raport la onor. Minister din năuntru, și s'aū găsit pázite și îndeplinite toate formele prescise de înaltele instrucții, iar protestațiile ivite în contra d-luī Aricescu cuprind împrejurări arătate odată înaintea Comitetului electoral în terminul de reclamații și cari s'aū desaprobat de acel Comitet prin jurnalul No. . . , publicat în *Buletinul oficial* No. . . Prin urmare comisia, după unele ca acestea, privesce de netemeinice și ilegale astăđi protestații de asemenea natură și se unesce a ȃice că este în bună regulă alegerea d-luī C. Aricescu.»

(Subscriși) Dimitrie Ghica, Magheru, Tell, Protopopul Vasilie, N. Rucăreanu, Gr. Marghiloman, C. Butculescu, C. Costescu, B. Gănescu.

După aceasta, Presidenția a arătat Adunării, că în urma lucrărilor comisiilor, a primit de la Guvern două protesturi împotriva unor alegeri, cărora d-l C. A. *Kretzulescu* a cerut să li se dea cetire; iar Adunarea a hotărît că asemenea contestații, cari nu fac decăt a-ī împedeca lucrările fără rezultat, nu se mai pot primi de acum.

În urma acestora, Adunarea a procedat prin balotație la alegerea unei comisii pentru redacțiunea Regulamentului intern al Adunării

Naționale, și s'aũ ales membri cei următorii cu voturile ce se vød: No. 1981.
 Prea Sfinția Sa Părintele Episcop al Buzëului, 84 voturĩ; d-l Alexandru Proc.-verb. 2.
 Golescu, 97 voturĩ; d-l Dimitrie Brătianu, 94 voturĩ; d-l Ioan Brătianu, 1857
 76 voturĩ; d-l Gr. Ioranu, 76 voturĩ; d-l C. A. Kretzulescu, 93 voturĩ; d-l 2 Octombrie.
 Marcu Duilie, 77 voturĩ; d-l Eugenie Predescu, 87 voturĩ; d-l Alecu
 Petrescu, 76 voturĩ.

După această alegere, d-l *C. A. Rosetti* a propus ca această comisie să fie tot într'o vreme însărcinată a lua și dispozițiunile trebuincioase în ceea ce se atinge de materialul și orînduiala sălii ședințelor Adunării, și această măsură s'a primit de Adunare.

În sfîrșit, d-l *Ioan Brătianu* a propus, ca o deputație din sînul Adunării să meargă să felicite pe Comisarul M. Sale Regelui Prusiei pentru aniversara zilei onomastice, și s'a găsit cu cale a merge Eminenția sa Metropolitul cu biuroul Adunării.

Ședința s'a ridicat și s'a amânat Adunarea pentru Sâmbătă, 5 Octombrie.

Anexa A.

Adresa d-luĩ deputat Tănase Constantin către Adunarea ad-hoc din Bucurescĩ.

Onor. Adunări ad-hoc.

Subscrisul, deputat al obștimii plugărescĩ din districtul Olt, fiind-că onorabila administrație locală nu mi-a dat biletul trebuincios, precum este cunoscut onorabilei Adunări ad-hoc;

De aceea cu supunere rog onor. Adunare ad-hoc, ca să binevoiască a chibzul să mi se dea cerutul act de recunoaștere.

(Subscris) Tănase Constantin.

Anexa B.

Actul dat d-luĩ Tănase Constantin din partea Adunării ad-hoc.

Presidentul Adunării ad-hoc a Principatului României.

În urma cercetării făcute actelor deputațiilor de comisia însărcinată cu verificarea puterilor acelor acte, recunoscëndu-se că alesul deputat al districtului Olt, anume Tănase Constantin, este liber de împedicările aduse alegerii sale și apt a exercita drepturile de deputat al Adunării ad-hoc, i s'a dat acest act de primire din partea Presidenției, spre a-ĩ fi constatată și recunoscută puterea sa de deputat al Adunării ad-hoc.

(Subscriși) Vice-President: A. Golescu.

Secretari: Ștefan Golescu, C. A. Kretzulescu, C. A. Rosetti,
 Scarlat Turnavitu.

4. Proces-verbal No. 3.—Ședința din 5 Octombrie 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 3.
1857
5 Octombrie.

Astăzi, Sâmbătă, 5 Octombrie, anul 1857, adunându-se d-nii deputați ai Adunării ad-hoc în sala seanțelor din Sf. Metropolie sub președinția Em. Sale Părintelui Metropolitul, s'a cetit mai întâiu apelul nominal și s'a aflat față în număr de 96, iar lipsă numai 4.

Cetindu-se jurnalul din ședința trecută, s'a primit fără observațiuni; după care Președintele a propus ca așezarea deputaților în sală să se facă după clase, adăogind că așa ar fi și opinia d-lor Comisari și în consecința Firmanului.

La aceasta, d-l *Ștefan Golescu* a observat, «că rînduiala șederii deputaților în sală este de privințele Adunării și d-nii Comisari nu se amesteacă într'aceasta.»

S'a cetit raportul Comisiunii însărcinate cu redactarea Regulamentului intern al Adunării prin d-l *C. A. Kretzulescu*:

Raportul Comisieii regulamentare către Adunarea
ad-hoc a Țării-Românesce.

«Comisia aleasă în seanța Adunării ad-hoc cea de Mercuri, la 2 ale aceștia, pentru alcătuirea unui Regulament intern al Adunării și care mi-a făcut onoarea de a mă numi raportor, s'a constituit în aceeași zi, alegînd Preșident pe Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Buzău și Secretar pe d-l Grigorie Ioranu.

«După aceea ea a pășit în lucrarea esențială cu care a fost însărcinată. A luat mai întâiu în băgare de seamă un proiect de Regulament comunicat ei de Prea Sfinția Sa Părintele Metropolit, precum și altele propuse de unii din membrii ei; a consultat și Regulamentele Adunărilor altor țări. Povățuindu-se atunci de condițiile particulare întru cari se află Adunarea noastră, după mai multe desbateri și după o matură și amănuntă chibzuire, comisia a hotărît și a redijat un Regulament, pe care îl supune Adunării, și este plină de speranță că aceasta îl va onora cu sancțiunea aprobării sale.

«Pe lângă aceasta, potrivit deosebitei însărcinări ce s'a mai pus asupra acestei comisii, de a preface dispoziția înlăuntrului sălii într'un chip mai îndemănător, a cercat a săvîrși și aceasta; dară scurtul timp ce s'a dat pentru terminarea lucrărilor ei, în comparație cu cel ce ar fi fost trebuincios pentru săvîrșirea acelor prefaceri, nu i-a dat posibilitatea decât a chibzui oare-cari mici prefaceri. Comisia dar este silită întru aceasta a cere ertarea Adunării și a lăsa ca prefacerile defi-

nitive să se execute de Chestorii ce se vor alege, în atribuțiile cărora intră lucrările de această natură.»

Raportorul comisiei, Constantin A. Kretzulescu.

După aceasta d-l *I. Otteteleşanu* a propus ca să se discute de Adunare în ședința de Luni, 7 Octombrie, spre a putea d-nii deputați să aibă mai înainte timpul de a-l ceti și a reflecta asupra-î; și această părere a fost primită de bună de Adunare.

D-l *C. A. Kretzulescu*, susținând a se discuta pentru urgență articolele respective la biouroul Președinției, d-l *A. Florescu* a obiectat, că spre a se vota pentru Secretari, trebuie să se învoiască mai întâiu Adunarea asupra numărului lor, la care d-l *A. Petrescu* a făcut să se vadă că în acele articole este cuprins numărul persoanelor și că, primindu-se articolele, se primesc prin urmare și numerile; și dându-se cetire șașelor dispoșiunii, Adunarea a hotărît alegerea Vice-Preșidentului, a Secretarilor și a Chestorilor prin bilete, și pentru fie-care un rînd de votare în parte.

Ast fel, a fost vot îndată pentru Vice-Președintele, și s'a ales d-l Logofet N. Goleșcu, cu 85 voturi.

S'a votat pentru cinci Secretari ai Adunării și s'a au ales cei următori: d-ni Constantin A. Rosetti, cu 59 voturi; C. A. Kretzulescu, 86 voturi; Sc. Turnavitu, 55 voturi; Dim. Brătianu, 85 voturi; Ștefan Goleșcu, 60 voturi.

S'a votat pentru alegerea a trei Chestori și s'a au ales: Luminăția Sa Principele Gr. Ghica, cu 71 voturi; d-ni Christache Tell, 75 voturi; și Michail Marghiloman, 72 voturi.

După aceasta s'a ridicat ședința și s'a amănat pentru Lunea viitoare, 7 Octombrie, la 10 ore dimineața, spre a se cerceta Regulamentul propus în dispoșiunile sale următoare.

5. Proces-verbal No. 4—Ședința din 7 Octombrie 1857.

Astăzi, Luni, 7 (19) Octombrie 1857, la ora 11 a dimineații, s'a deschis ședința IV a Adunării ad-hoc în sala ședințelor ei sub președinția Eminenției Sale Părintelui Metropolit.

La apelul nominal s'a au aflat față 98 de membri, iar lipsă 2.

Dându-se cetire procesului-verbal al ședinței trecute, fu adoptat fără nici o băgare de seamă.

D-l *C. A. Kretzulescu* a depus pe scriitoriū o adresă a preoților capitalei către Adunarea ad-hoc asupra alegerilor deputaților clerului, și în numele preoților subscriși în acea adresă, a cerut cu stăruință a i se da cetire.

No. 1981.
Proc.-verb. 3.
1857
5 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb 4.
1857
7 Octombrie.

Unii din d-nii deputați propuseră ca acea adresă să intre la rîndul ei, dacă nu va fi din categoria protestațiunilor asupra alegerilor, cari s'a hotărît a nu mai fi primite pe viitor; și Adunarea trecu la ordinul de ți, care era desbaterea Regulamentului ei.

Unul din Secretarii Adunării, d-l *C. A. Rosetti*, începu cetirea Regulamentului articol după articol, cari fură desbătute și votate prin sculare și ședere, după chipul următor:

Art. 1, 2 și 3 din capitolul 1, despre cancelaria Adunării, fiind fost cetite și primite în ședința trecută, desbaterea începu de la articolul 4.

Art. 4, 5 și 6 fură adoptate îndată, fără nici o observațiune.

La art. 7, *Inălțimea Sa Vodă Știrbei*, ținând că nu înțelege ce însemnează cuvintele: «Dacă Presidentele nu va putea să nu va voi să exercite atribuțiile ce i se dau prin acest Regulament», ceru a se pune, în locul cuvintelor «nu va putea să nu va voi», cele următoare: «Dacă Presidentele, în cas de hoală să lipsă, nu va putea să preside».

Urmând în aceasta oare-cari desbateri, d-l *I. Brătianu*, cerând cuvîntul, ținse «că opinia sa este ca Adunarea să primească să schimbe acest articol prin votare. În alte părți, ținse d-l *I. Brătianu*, unde Președintele este ales de Adunare, desbaterea se poate face, căci se vorbesce de o persoană anonimă; aci însă, fiind-că Presidentele e hotărît de mai înainte, desbaterea, din o cestiune de principii, devenind oarecum o cestiune de personalitate, buna cuviință o opresce a se face în libertatea cerută.»

D-nii *Al. Florescu*, *I. Rosetti* și *I. Otteteleșanu* au susținut propunerea Măriei Sale Principelui Știrbei, care, punându-se la votare prin sculare și ședere, avu pentru dînsa vre-o 19 membri; iar cei-lalți votară pentru menținerea articolului ast-fel precum a fost făcut de comisie.

Art. 8, 9 și 10 fură primite întocmai.

După cetirea art. 11, d-l *I. Otteteleșanu* a țin «că ar dori să i se explice, ce se înțelege aci prin majoritatea absolută a voturilor».

D-l *C. A. Kretzulescu*, ca raportor al comisiei, a explicat că va să țină: «pe jumătate mai mult unul din membrii acelei clase».

După acestea, d-l *C. Aricescu* propuse pentru acest articol amendamentul următor: «După constituirea Adunării, fie-care clasă ce formează un comitet își va alege un Președinte din sînul său, prin buletin și cu maioritatea absolută a voturilor.»

Unii din d-nii deputați, ținând că nu vîd nici o deosebire între amendamentul d-lui deputat al Câmpulungului cu acela al comisiei, d-l *I. Brătianu*, și apoi d-l *B. Gănescu*, arătară că, în redacțiunea pro-

pusă de d-l Aricescu, se constată că Adunarea e împărțită, iar nu s'a împărțit ea însăși în clase.

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

Acest amandament pus la votare, Adunarea îl primi în locul art. 11 redactat de comisie.»

Art. 12 provocă desbateri nouă, începute prin d-l *A. Florescu*, care ceru să i se explice, «cari sunt atribuțiile acestor comitete, fiind-că în tot cursul acestui Regulament nu mai vede vorbindu-se de dînsele, ci de comisie.»

D-l *C. A. Kretzulescu*, ca raportor al comisiei, a răspuns «că aceste comitete sunt constituate după Firman, iar atribuțiile lor sunt d'a se ocupa d'acele chestii ce privesc d'a dreptul interesele unei clase în parte.»

D-l *I. Otteteleşanu* a cerut cetirea articolului din Firman ce dă această defnire.

Atunci d-l *I. Brătianu* «conjură Adunarea a nu aduce documente din desbaterea cărora s'ar putea vătămă cât de puțin cauza, ce ne este atât de scumpă la toți fără osehire.»

D-l *I. Otteteleşanu* replică «că d-l Kretzulescu, iar nu d-sa, a introdus Firmanul în desbatere», și d-l *I. Ipceanu* adaoase «că Firmanul publicat fiind, d-ni deputați ar fi putut să-î cunoască cuprinderea, spre a nu mai avea nevoie de a se ceti sau desbata în Adunare.»

Măria Sa Principele Știrbei, venind asupra chestiunii comitetelor ce era în desbatere, dișe «că orî-ce Adunare se împarte în biurouri pentru desbateri pregătitoare de toate chestiile propuse, și că ast-fel Adunarea, pregătită fiind, poate lua o hotărîre cu toată maturitatea ce cer chestiunile de căpetenie. Aceste biurouri sunt îndeplinite în Adunarea noastră prin Comitetele claselor. Măria Sa este cel dintâiu care se plînge de această împărțire pe clase, însă neputînd face alt-fel, este de părere că trebuie să ne servim de dînsele, spre a putea da și hotărîrilor noastre maturitatea celor-lalte Adunări.»

D-l *Chr. Tell* arată «că nu este nici o asemănare între Adunarea noastră cu a celor-lalte națiuni, fiind-că acelea legiferă, când noi n'avem decât a exprima dorințe generale.»

D-l *I. Brătianu* desvoltă asemenea osehirea ce este între această Adunare și ale celor-lalte națiuni, a noastră fiind osebită chiar prin scopul ei. «Noi nu suntem adunați aci, dișe d-l *I. Brătianu*, decât spre a formula înaintea Europei nisce drepturi și dorințe rostite de mai înainte de națiunea întreagă. La alte națiuni, adaoase deputatul proprietarilor mari din județul Argeș, fie-care comitet înfățișează în mic Camera întreagă, când ale noastre, deși se vor numi la trebuință de către Adunare, aceste comitete fiind întocmite pe clase, s'ar putea ca ele, ui-

No. 1981. tând interesele generale, să nu se ocupe decât de cele particulare
 Proc.-verb. 4. și proprii numai clasei lor.»

1857
 7 Octombrie. Tot această tesă fuse susținută și de d-l *Sc. Turnavitu*, răspun-
 dând Măriei Sale Principelui Știrbei, care întrebă, «că dacă avem co-
 mitete, ce trebuință mai avem de comisii.»

D-l *A. Golescu*, luând cuvântul, dise : «Toată desbaterea aceasta ur-
 mează, mi se pare, dintr'o mică neînțelegere. Comitetele după clase, de
 cari se vorbesce în Firman, nu seamănă cu acele comitete în cari se îm-
 parte o Adunare legislativă, spre a înlesni lămurirea pregătitoare a tu-
 turor chestiilor ce se supun desbaterilor ei. Ele sunt de o natură cu
 totul particulară și destinate a intra, nu în cercetarea tuturor chestiu-
 nilor cari privesc interesele generale, ci numai în chestiunile cari s'ar
 atinge mai cu deosebire de diferite trebuințe, interese sau dorințe ale
 acelor clase. Ast-fel este adevărata interpretăție a dispozițiunilor cu-
 prinse în Firman. Așa dar, nu se cuvine nici să înăbușim inițiativa
 claselor pentru propriile lor interese, de vor socoti de cuviință a pași
 în asemenea chestiuni, nici să permitem a se împedeca Adunarea în-
 treagă de a intra în chestiuni de un interes general, când aceste ches-
 tiuni ar putea fi uitate sau nebagate în seamă de comitetele deose-
 bitelor clase. Cât despre comitetele de altă natură, de cari a vorbit
 Măria Sa Principele Știrbei că se împart Adunările deliberative și a căror
 misiune este de a prepara lămurirea tuturor chestiunilor ce se supun
 acestor Adunări, eu nu socotesc că sunt de neapărată trebuință în
 Adunarea noastră, care este o Adunare consultativă, iar nu legislativă.
 Pentru a exprima nisce dorințe generale, nu se cere o cercetare așa
 de strictă precum s'ar cere pentru a întemeia legi; apoi nici că ar
 putea servi comitetele noastre după clase pentru un asemenea scop;
 căci unele din ele n'ar avea aptitudinea pentru a pregăti lămurirea
 tuturor chestiilor de un interes general. Așa dar, nu trebuia
 să dăm comitetelor după clase o atribuțiune ce nu pot avea,
 nici să le asemănăm cu nisce comitete de o altă natură și com-
 petință, precum le găsim în Adunările deliberante din alte țări
 cu mult mai civilizate și unde nu se află, cum am dice, decât
 o singură clasă reprezentată. De voim să găsim Adunări străine cari
 să aibă mai multă asemănare cu a noastră, trebuia să alergăm mai
 bine la țările acelea, unde mai multe clase sunt alese în parte și
 chemate apoi să alcătuiască secțiuni deosebite într'o singură Adunare
 generală. Ast-fel a făcut și comisia care ați numit-o: ea a alergat la
 Regulamentele acestor Adunări din urmă și în ele a găsit tot meca-
 nismul care vi se propune pentru Adunarea noastră.»

Desbaterea mai urmă încă pe acest teren între mai sus numiții

deputați, în care se mai țise: de d-l *I. Brătianu*, «că MM. LL. Principii Știrbei și Bibescu sunt preocupați de formă și Domniile-Lor de fond»; și de *Măria Sa Principele Bibescu*, «că voesce a păstra forma, spre a dobândi fondul»; și Adunarea procedă la votarea următorului amendament dat de *Măria Sa Principele Bibescu* :

«Orî-ce propunere se va face de vre-un membru al Adunării trebuie să fie susținută de un număr de membri hotărît la art. 25, și primindu-se de Adunare, se va trimite la comitetul respectiv.»

Măria Sa Principele Știrbei propuse și *Măria Sa Principele Bibescu* primi a se țice în acest amendament, în locul cuvintelor «la comitetul respectiv», «la comitete».

Adunarea, votând prin sculare și ședere, menținu neschimbat art. 12, ast-fel precum a fost redactat de comisie.

În cursul acestor desbateri, *Măria Sa Principele Bibescu*, venind la tribună și menținând amendamentul ce propuse, țise, «că crede că toate aceste desbateri provin numai dintr'o neîncredere ce ar fi între membrii Adunării, și spre a curma aceasta, țise că comitetele, deși înfățișează o mare primejdie, pătrunse însă fiind de misiunea lor de a se strînge împrejurul unor principii generale (*sic*); desvoltă acele principii, care sunt, țise, Unirea, autonomia după anticele noastre Tractate, Principe ereditar și cu Principe străin, înconjurate de toate chezășuirile ce poate da dreptul de autonomie.»

Discursul rostit de *Măria Sa Principele Bibescu*.

«Domnilor,

«Ved că aicea domnesce o neîncredere între noi, care va face a nu ne înțelege pe cât ea va mai exista. Sunt dar silit a vă cere voe să vă adresez oare-carî cuvinte, mai înainte de a se vota articolul ce este în desbatere.

«Nu vă pot ascunde, Domnilor, dintru început am vădut cu părere de rău acea dispoziție, care tae Adunarea în cinci părți de deosebite clase și ne pune cu acest chip ca în cinci tabere potrivnice, când sfîrșitul chemării noastre aicea este a arăta cele de căpetenie dorințe ale țerii, acelea adecă ce obșteasca mumă ar avea pentru fericirea tuturor și despre carî ar fi cea mai mare nenorocire, de s'ar ivi între noi vre-o neunire sau vre-o neînțelegere.

«Dar această dispoziție este hotărîtă prin înaltul împărătesc Firman și nu putem decât să ne supunem, căutând însă a întîmpina primejdia ce ea înfățișează.

«Mijlocul de a întîmpina acea primejdie mi se pare că este de a ne pătrunde toți de acel adevăr, că nici una din clasele ce compun

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

No. 1981. această Adunare nu se află acia pentru dînsa singură, dar una pentru toate și toate pentru una; că misia noastră nu este a intra în debateri despre dispoziții mărunte, ce ne-ar face să pierdem din vedere acel adevărat sfîrșit pentru care suntem adunați, dar să ne strîngem cu toții împrejurul unor principii generale, pe cari s'ar putea întemeia un viitor mai statornic și mai fericit.

Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

«Cari sunt oare acele principii, acele temeuri de căpetenie, pe cari s'ar putea ridica edificiul nostru social, cu chip de a nu amenința în tot minutul derăpănare? Cari sunt semnele prin cari le-am putea cunoaște toți, ca să nu greșim? Voind și eu a le cunoaște, precum fără îndoială și toți Domnia-Voastră, m'am întrebat, ce ne-a lipsit nouă Românilor și fraților noștri Moldoveni, de nu am putut și noi să ne desvoltăm fericirea cea materială și vieța cea morală de o potrivă cu a altor popoare de al doilea și al treilea rînd, ce astăzi se află atât de înaintate, fără a fi mai bine înzestrate decât noi nici despre număr și inteligență, nici despre întinderea și bogăția pămîntului? Legile? Este adevărat că ne-au lipsit și ne lipsesc încă multe bune, dar am avut și multe nu mai rele decât ale acelor popoare despre cari vorbim, cari legi ar fi dat, și la noi, tot acele rezultate ca și la dînsule, dacă a lor isbăvitoare lucrare nu ar fi fost împedecată de împrejurări, pe cari ele nici puteau întâmpina, nici puteau birui.

«Oamenii oare ne-au lipsit? Nici aceasta nu am putea-o dice; nu că nu așa recunoaște că la noi nu pot fi acele înalte virtuți civice, ce nasc și cresc numai pe pămînt neatîrnat. Dar cu toate astea, urmînd șirul vremilor și căutînd cu nepărtinire, am putea găsi că s'au aflat și la noi bărbați cu dragostea binelui obștesc și cu dorința de a lăsa după dînșii urme vrednice de laudă.

«Cari dar au fost acele împedecări, ce au nimicnicit și rîvna acelor bărbați și buna influență ce ar fi putut avea unele din legiuirile noastre? Care a fost pricina ce s'a împotrivit, că ori-ce bine s'a semănat în acest pămînt nu a putut prinde rădăcină?

«Acea pricină o găsim în lipsa acelor două condiții, cari mai cu osebite sunt de trebuință la înaintarea unui popor; în lipsa stabilității, care singură face ca rodul de astăzi să se poată adaoge la rodul zilei de ieri și celei de mâine, și în lipsa puterii, care păzesce și apără de acele neconținute răsturnări, la cari din veacuri am fost supuși.

«Acea pricină este astăzi simțită și prețuită de obște, de către toți, de la o margine la alta a ambelor Principate. De aceea și auđim eșind din toate gurile unul și același glas: **Unirea Principatelor, cu Prinț ereditar și cu Prinț străin.** Unirea, căci făgăduiesce puterea;

ereditatea, căci cheazăşuesce statornicia Dar pentru ce Prinţ străin şi nu Prinţ pămîntean? Pentru ce Românul şi Moldoveanul, până erî atât de geloşi de a avea Domni dintr'aî lor, se arată astăđi atât de voioşi de a se lepăda de acel drept strămoşesc?

«Pentru ce? Fiind-că este un instinct, o presimţire ascunsă care ne dăce la toţi, că vremea s'a scurtat şi că vieaţa ne va lăsa, dacă şi în această mare împrejurare, precum alta nu se va mai înfăţişa, nu se vor lua măsurî desăvîrşite pentru statornicia viitorului nostru. Fiind-că, în mijlocul acei confusiî a tuturor principelor, acei slăbirî de orî-ce frîu ce ţine mădularele unei societăţi legate unele de altele, simţim că pe valea cea repede, pe care ne aflăm şi în josul căreia este prăpastia deschisă, singura scăpare pentru noi va fi o mână tare şi puternică, care să ne poată opri până a nu da de rîpă şi să ne împingă pe o cale mai bună. Iar acea mână o vedem numai la un Prinţ străin, căci el ne va aduce, pe lângă puterea materială cea trebuincioasă, şi acea putere morală ce-î vor da alianţele şi relaţiunile sale cele de aproape cu capete încoronate; căci el singur ne va putea scăpa de acele vrăjbî, de acele rivalităţi ce însuflă între noi ambiţia postului celui mai înalt, rivalităţi cari se vor înmulţi în urma Unirii Principatelor şi cari, amerinţând să câştige până la clasele cele de jos, va face din această nenorocită ţeară o arenă, unde toate puterile, toată vitalitatea ei se vor stinge în lupte de partide şi de facţiî.

«Acestea sunt cuvintele pentru cari, pe lângă Unirea Principatelor, saŭ, ca să dăce mai bine, ca o neapărată cheazăşuire a înfiinţării acestei Uniri, se cere astăđi de către toţi Prinţul străin.

«Aşa dar, Domnilor, ca să resum cele dăse de sus, Unirea Principatelor cu Prinţ ereditar şi cu Prinţ străin, încunjurată de toate cheazăşuirile ce poate da dreptul de autonomie, sunt acele principe generale, acele temeuri de căpetenie, cari dăcem că comitetele nu trebuie să pearđă din vedere şi, împrejurul căroră strîngându-se toate, vor putea să lucreze fără vătămăre. Nu dăce că aceste principe ar fi edificiul întreg, dar sunt stîlpiî edificiului, fără cari orî-ce am voi să ridicăm ar fi zadarnic şi cari noi nu vom putea să ni le dăm, dacă înalta generosităte a augustelor Puterî, ce bine-voesc a se interesa la soarta noastră, nu se va îndura a ni le da.»

D-1 *Ioan Brătianu*, venind îndată la tribună, dăse :

«Domnilor,

«Sunt oameni al căroră trecut este ast-fel, în cât simt nevoia a veni astăđi a da naţiei încredinţările de cari ea are trebuinţă. Iată

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

pricina, Domnilor, pentru care Adunarea făcu astăzi o excepție pentru Măria Sa Prințul Bibescu d'a-l urma într'o dezvoltare ce nu era în desbaterea zilei. Ne simțim toți fericiți auzind pe Măria Sa susținând aceste puncturi».

D-l *Al. Florescu* ceru «ca art. 11, 12, 13, 14 să se modifice într'un singur articol.»

Această propunere nu fu primită de Adunare, care votă acești articoli fără nici o schimbare.

La art. 15 d-l *Șt. Burchi* duse «că crede mai de cuviință și mai înlesnitor pentru înaintarea lucrării, ca raporturile comitetelor, dându-se Presidintelui Adunării, să se supue la a doua discuțiune în sînul comisiei întocmite chiar de raportorii fie-căruia comitet; căci aceștia, cunoscînd în parte părerile fie-căruia membru din cari se compune comitetele din desbaterile urmate între dînșii, le comunică celorlalți; raportorii între dînșii le chibzuesc și fac împreună cel d'al doilea raport, cuprinzător de opiniunea comisiei și deosebitel hotărîri ale deosebitelor comitete.»

Adunarea păși înainte și primi fără schimbare articoli 15, 16, 17 și 18.

Art. 19, după propunerea *Măriei Sale Principelui Știrbei*, fuse modificat în chipul următor:

«Fie-care comisie se va compune din un număr de membri ce va hotărî Adunarea în fie-care cas.»

Art. 21, 22, 23, 24 fură primiți fără nici o opunere.

La art. 25, *Măria Sa Principele Știrbei* și în urmă d-nii *Al. Florescu* și *I. Otteteleşanu* cerură, ca numărul de 19 membri prescriș prin acest articol spre a susține o propunere ca să poată intra în desbatere, să se reducă la numărul de 9.

D-l *C. A. Kretzulescu* duse, «că comisiunea redacțiunii și biuroul nu se opun la aceasta.»

D-l *A. Golescu* declară asemenea aderarea sa.

D-l *I. Brătianu* duse, «că dorește ca minoritatea să poată să-și exprime opiniunea sa, că va susține tot-deauna aceste principii; dar că astăzi, considerînd pozițiunea cea delicată în care se află această Adunare și temîndu-se ca nu cum-va vr'o propunere intempestivă s'o împingă în desbateri vătămătoare, susține articolul ast-fel precum a fost făcut de comisie, adăogind că este sigur că or-ice propunere bună va fi negreșit susținută de mai mulți membri și chiar de Adunarea întregă.»

Desbaterea urmă pe acest tărîm, și procedînd la votare, majoritatea Adunării menținu art 25 neschimbat.

Art. 26, 27, 28, 29 fură votați fără debateri.

Art. 30, după propunerea d-lui *I. Lapatî*, primită de Adunare, fuse modificat în chipul următor:

«În cursul acestei debateri nu va putea lua cuvîntul decât autorul propunerii, și în arătare pentru urgenție și doi oratori contra, și după aceea Adunarea va vota asupra chestiunii urgenței.»

Art. 31, 32 fură adoptați fără debateri.

Art. 33, după propunerea *Măriei Sale Principelui Știrbei*, susținută de d-nii *A. Golescu* și *Ioan Brătianu*, fuse modificat ast-fel:

«Ordinul zilei se propune de către Presidinte și Secretari. Un membru asemenea poate propune un ordin de zi în formă de amandament, și Adunarea hotărăște.»

Art. 34, 35, 36, 37 fură adoptați îndată după cetirea lor.

Art. 38, după propunerea *Măriei Sale Principelui Bibescu*, s'a completat la sfîrșit prin următoarea adăogire: «Fără însă a se putea întoarce asupra celor hotărîte.»

Art. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 și 51 fuseră primiți fără dezbateri.

Art. 52 fu șters cu totul.

Toți cei-lalți articoli până la art. 72 fură primiți îndată.

Art. 72 fuse modificat ast-fel: «La întîmplare de a nu se mai da ascultare Presedintelui, acesta se scoală din locul seü » Rîndurile ce mai urmează fură șterse.

Art. 73 s'a primit.

La art. 74, d-l *Chr. Tell* ceru, «ca său toți ascultătorii să intre cu bilete, său toți fără.»

După o mică dezbateri, art. 74 rămase neschimbat.

Art. 75, 76, 77 fură primiți îndată.

D-l *C. A. Rosetti* propuse să se adăogă aci un articol în chipul următor: «O masă va fi destinată de cancelarie la un loc hotărît, pentru jurnaliști »

Acest articol tu primit.

La art. 80, d-l *A. Florescu* propuse amandamentul următor:

«Corpul de guardă trebuincios Adunării va fi hotărît de Presidinte și de Chestori și va fi d'a dreptul supt ordinele Presedintelui său a Vice-Presedintelui prin Chestori.»

După o mică dezbateri, rămase articolul ast-fel precum este tipărit, precum și toate cele-lalte articole până la sfîrșit.

Regulamentul fu apoi votat în total, și după propunerea Eminenței sale Presidinte, Adunarea hotărî a se aduna mâne, Martî, la 10 ore dimineața, spre a proceda la alegerea Presidinților fie-căria clase.

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octombrie.

6. Regulament din întru al Divanului său Adunării ad-hoc.

Cap. I. — Cancelaria Adunării.

No. 1981.
1857
7 Octombrie.

Art. 1. Indată după adoptarea Regulamentului, Adunarea ad-hoc va veni întru alegerea din sînul său a unui Vice-President, care va fi dintre boerii cei mari, conform dispozițiilor Împărătescului Firman, a cinci Secretari și trei Chestori. (Veđi art. 6 și 10.)

Art. 2. Alegerea Vice-Presidentului se va face prin buletine, cu majoritatea absolută a voturilor. Dacă cea dintâiu votare nu va da această majoritate, doi candidați, cari vor fi avut mai multe voturi, se vor supune la a doua votare. Dacă atunci voturile vor fi împărțite de o potrivă între acei candidați, se va arunca sorț, și acela al căruia nume va eși va fi ales.

Art. 3. Alegerea celor cinci Secretari și a celor trei Chestori se va face cu majoritatea relativă a voturilor, votându-se prin liste.

Art. 4. Presidentului se cuvine direcțiunea desbaterilor, ținerea buneî orîndueli și represintarea din afară a Adunării.

Art. 5. Orî-ce hârtie atingătoare de lucrările Adunării va fi scrisă de Presidentul său și de trei Secretari cel puțin.

Art. 6. Presidentul, împreună cu Secretarii și Chestorii, numesc și scot pe împiegații Adunării, precum redactori, traducători, scriitori, ușieri și cei-lalți. Ei hotărăesc cheltuelile trebuincioase Adunării, le supun aprobării sale și dau socoteală la sfîrșitul fie-căria lunî unei comisiuni permanente, aleasă din sînul Adunării.

Art. 7. Dacă Presidentul nu va putea sau nu va voi să exercite atribuțiile ce i se dau prin acest Regulament, aceste atribuții trec d'a dreptul la Vice-Presidentul.

Art. 8. Secretarii supraveghează redacțiunea și jurnalul fie-căria ședințe, dau cetire de comunicații și alte hârtii, fac apelul nominal, țin lista de rîndul oratorilor ce au cerut cuvîntul, numără și înscriu voturile și ajută Presidentului ca să facă să se observe Regulamentul.

Art. 9. Atribuțiile Chestorilor sunt: contabilitatea, dispunerea în întru al sălii, administrarea materială și poliția localului întreg.

Art. 10. În budgetul Adunării vor figura și sumele hotărîte a se da deputaților sătenî.

Cap. II. — Despre Comitete și Comisiî.

Art. 11. După constituirea Adunării, fie-care clasă ce formează un comitet își va alege un Presidente din sînul său, prin buletin și majoritatea absolută a voturilor.

Art. 12. Dacă în cursul unei discuții în Adunare, vre-un membru, băgând de seamă că subiectul discutat atinge interesele speciale ale unei clase, va propune ca acel subiect să se dea în deliberarea despărțită a deosebitelor comitete, și dacă propunerea sa va fi susținută (veđi art. 24), Adunarea generală va hotărî prin votare asupra aceleii propunerii.

Art. 13. Această votare nu va putea fi precedată decât de un cuvînt pentru și de un cuvînt contra.

Art. 14. Dacă înaintea unei discuții în Adunare, vre-un comitet va depune pe masa cancelariei vre-o hotărîre luată în sînul său cu majoritatea de $\frac{2}{3}$ voturi, cerënd ca raportul comisiei să se discute mai întăi în comitete, atunci Presidentul va acorda acea cerere fără a mai avea trebuință de vre-o votare a Adunării.

Art. 15. După desbaterea în comitete a unui subiect supus de Adunare la deliberarea lor, fie-care comitet va alege un raportator, care în raportul său să facă cunoscut rezoluțiile comitetului, motivele și numărul voturilor pentru și contra. Acest raport, după ce se va aproba de comitet, se va da Presidentului Adunării, ca să-l supue la a doua discuție în sînul unei comisii aleasă mai înainte pentru acest subiect.

Art. 16. Asupra acestui al doilea raport, coprinđător de opinia comisiei și de deosebitele hotărîri ale deosebitelor comitete, se vor face desăvîrșitele debateri și votarea Adunării generale.

Art. 17. Cercetarea pregătitoare a deosebitelor chestiunii supuse Adunării se va face de către o comisie numită într'adins pentru acest subiect.

Art. 18. Fie-care comisie se va compune de un număr de membri ce va hotărî Adunarea în fie-care cas.

Art. 19. Fie-care comisie alege cu majoritatea absolută un President și un Secretar. Ca o comisie să poată lua o hotărîre, trebuie ca peste jumătate din membri să fie față.

Art. 20. Un jurnal al deliberărilor fie-căria comisii se va compune de Secretarul său respectiv.

Art. 21. Îndată ce discuția într'o comisie se va încheie, ea va alege cu majoritatea absolută un raportator. Raportul acestuia va cuprinde o prescurtare substanțială a deliberării și concluziile vor fi formulate într'un chip categoric.

Art. 22. Îndată ce lucrările unei comisii se vor termina, Președintele Adunării va fi înștiințat și va face a se comunica raportul său deputaților înaintea deschiderii debaterilor asupra acestui subiect.

No. 1981. El, împreună cu Secretari, va hotărî asemenea ȃiua desbaterilor, puindu-
1857 le pe ordinul de ȃi.
7 Octombrie.

Cap. III. — Despre propunerii.

Art. 23. Inițiativa propunerilor se cuvine numai membrilor Adunării.

Art. 24. Fie-ce propunere făcută de un membru al Adunării trebuie să fie subsemnată de autorul ei și susținută de alți 19 membri cel puțin, sau prin supt-însemnare, sau prin sculare la întrebarea Preșidentului, și trebuie să coprină în scurt motivele.

Art. 25. Ori-ce propunere făcută de vre-un membru după formele prescise, Preșidentul va pune pe unul din Secretari să o cetească înainte închiderii ședinței în cursul căria se va fi făcut. Apoi Adunarea hotărășce prin votare, dacă propunerea trebuie să fie supusă la cercetarea unei comisii a ei sau lepădată.

Art. 26. Dacă o propunere e înfățișată ca urgentă (de natură grabnică) Preșidentul va pune să se cetească îndată și va face întrebarea dacă este susținută acea urgentă.

Art. 27. Ca să fie susținută urgența, trebuie ca cel puțin 30 de membri s'o fi subsemnat sau să se scoale la întrebarea Preșidentului. Acesta trimite atunci propunerea la o comisie, care se va alege îndată și care va fi datoare a face raportul se într'un termin fixat de Adunare, atât despre chestiunea urgenței, cât și despre fondul materiei.

Art. 28. Raportul comisiei se va comunica membrilor și se va trece în ordinul de ȃi al ȃilei următoare.

Art. 29. În cursul acestei desbateri, nu va putea lua cuvântul decât autorul propunerii și încă un orator pentru urgentă și doi oratori contra; și după aceea Adunarea va vota asupra chestiunii urgenței.

Art. 30. Dacă Adunarea va primi urgența, se va deschide discuția asupra propunerii.

Art. 31. Fie-care autor al unei propunerii poate să-și retragă propunerea ori-când va voi, și ori-care alt membru poate atunci reînnoi el însuși aceeași propunere.

Cap. IV. — Ordinul ȃilei.

Art. 32. *Ordinul ȃilei* se propune de către Preșident și Secretari. Un membru asemenea poate propune un ordin de ȃi în formă de amandament, și Adunarea hotărășce.

Art. 33. Raportul comisiilor are tot-deauna preferință în ordinul ȃilei.

Cap V. — Ședințele.

Art. 34. Presidentul declară deschiderea și închiderea ședințelor. El, cu aprobarea Adunării, hotărăște ziua și ora ședinței viitoare.

Art. 35. Fie-care ședință va începe prin apel nominal după ordinul alfabetic, și Adunarea nu poate intra în lucrare, dacă nu se vor afla față $\frac{2}{3}$ părți din membrii ei. După aceea se va citi jurnalul ședinței precedente.

Art. 36. Jurnalul ședințelor va cuprinde relațiunea substanțială a fie-căria ședințe.

Art. 37. Dacă cuprinderea jurnalului va fi contestată și dacă explicările ce Secretarii sunt datorii a da nu vor fi îndestulătoare spre a termina acel incident, Presidentul va pune să se voteze, și dacă acea contestare este susținută de votul Adunării, atunci chiar în acea ședință se va face o redacțiune mulțumitoare a părții contestate, fără însă a se putea întoarce asupra celor hotărâte.

Art. 38. Jurnalul se va subsemna de President și de Secretarii.

Cap. VI. — Modul de a lua vorba.

Art. 39. Nici un membru nu va lua cuvântul până ce mai întâiu nu-l va cere dela President.

Art. 40. Dacă Presidentul va voi să ia parte în desbateri, trebuie mai întâiu să lase locul Vice-Presidentului în tot cursul discuției aceluși subiect.

Art. 41. Orî-ce personalitate este poprită.

Art. 42. Este poprit a întreprinde cuvântul unui orator.

Art. 43. Membrii cari ar voi să ia parola:

1. Asupra formulării chestiunii de votat;
2. Pentru chemarea la observarea Regulamentului;
3. Pentru a trece la ordinul zilei;
4. Pentru încheierea desbaterilor;

Vor avea parola îndată.

Art. 44. Pentru vre-o observare personală, se va acorda parola îndată după terminarea discuției.

Art. 45. Când se face propunerea de a trece la ordinul zilei său de a încheia desbaterile, se va asculta numai un orator pentru și un orator contra propunerii și îndată se va vota.

Art. 46. Presidentul are dreptul de a rechema pe orator la chestiunea ce se desbate și de a-l rechema la ordin.

Art. 47. Dacă și una și alta nu vor fi destule, atunci Presi-

No 1981
1857
7 Octombrie.

dentul va pune să se voteze, fără nici o altă desbatere, retragerea vorbei de la acel orator asupra acelei chestii în acea ședință.

Art. 48. Cererea cuvîntului se va face prin înscrierea la Secretarul însărcinat de către President cu ținerea listei oratorilor, și care va lua aminte ca fie-care să fie înscris în rîndul în care a făcut cererea.

Art. 49. Același orator nu va lua vorba decît de 2 orî în aceeași discuție, afară numai cînd Adunarea va decide altminterlea.

Cap. VII. — Amandamenturi.

Art. 50. Amandamenturile se vor depune pe masa cancelariei orî-și-cînd în cursul desbaterilor. Ele trebuie să se atingă d'a dreptul de chestia principală și, dacă nu vor fi fost comunicate mai dinainte, se vor ceti îndată.

Art. 51. Adunarea poate trimite un amendament la comisia de care se atinge, poate și suspenda desbaterile pînă se va face raportul.

Art. 52. Discuția amandamentelor are prioritatea asupra celeia a propunerii primitive.

Art. 53. Orî-și-cînd înainte de a se vota încheierea desbaterilor, Presidentul va pune să se cetească lista oratorilor înscriși.

Art. 54. Pînă a nu încheia discuția, Presidentul consultă Adunarea dacă este destul luminată, și în cas de a nu putea fi majoritatea constatată, face a se vota prin apel nominal.

Art. 55. La terminarea unei discuții, trebuie să se mai dea parola autorului propunerii și raportorului comisiei.

Art. 56. Presidentul pune chestiile la vot, iar în cas a se contesta chipul cu care s'a pus aceasta, Adunarea va discuta și va hotărî prin votare formularea chestiei.

Art. 57. Toate chestiile trebuie să fie formulate ast-fel în cât să se poată răspunde printr'un simplu *da* sau *nu*.

Art. 58. Fie-ce membru poate cere despărțirea chestiei, și Adunarea hotărâsce prin votare.

Cap. VIII. — Despre votare.

Art. 59. Ca să poată Adunarea lua o hotărîre, trebuie ca cel puțin $\frac{2}{3}$ părți a membrilor ce o compun să fie de față.

Art. 60. Înaintea unei votări, chestia se va ceti de Secretari.

Art. 61. Votarea se face prin ședere și sculare.

Art. 62. Dacă în părerea Presidentului și a Secretarilor, și mai

în urmă în părerea unui membru, rezultatul votării este îndoios, atunci se vor număra cei ședători și cei sculați. No. 1981.
1857

7 Octombrie.

Art. 63. Orî-când 15 membri vor cere votarea prin apel nominal, se va vota prin apel nominal.

Art. 64. Votarea prin apel nominal se face prin chemarea a nume a fie-căruia membru după o listă alfabetică și prin declararea lui dacă votează pentru sau contra chestiei ce s'a pus.

Art. 65. După terminarea unei votări, Presidentul declară rezultatul ei.

Cap. IX. — Ordinul.

Art. 66. Orî-ce semn de aprobare sau desaprobară din partea membrilor Adunării e poprit.

Art. 67. Dacă un membru compromite buna orînduială, Presidentul îl va chema mai întâi a nume și apoi la buna orînduială.

Art. 68. La întîmplare de sgomot, Presidentul poate întrepruce seanța pentru o jumătate oră.

Art. 69. La întîmplare de a nu se mai da ascultare Presidentului, acesta se scoală din locul lui.

Art. 70. Presidentul, împreună cu Chestorii și Secretarii, au exercițiul poliției în toată întinderea localului Adunării.

Cap. X. — Publicul.

Art. 71. Publicul va fi admis pe cât va putea încăpea într'o tribună destinată pentru aceasta, însă jumătate din locuri va fi rezervată persoanelor ce vor avea un bilet de intrare.

Art. 72. Împărțirea biletelor de intrare se face de Chestorii, după ordinul de înscriere într'o condică specială. Se va observa regula ca între înscrierea dintr'o și să se prefere aceia ce n'au avut bilete în cele din urmă trei ședințe.

Art. 73. Două galerii deosebite vor fi rezervate pentru corpul diplomatic și persoane oficiale.

Art. 74. O masă va fi destinată de cancelarie la un loc hotărît, pentru jurnaliști.

Art. 75. Dacă în galeria publică se vor face manifestări de aprobare sau desaprobară sau orî-ce alt sgomot, Presidentul va face să se depărteze pricinuitorul.

Cap. XI. — Dispoziții generale.

No. 1981.

1857

7 Octombrie.

Art. 76. Un *Buletin al desbaterilor Adunării* se va publica prin îngrijirea și sub controlul cancelariei.

Art. 77. Nimeni, afară din membrii Adunării, nu va putea intra în încăperile Adunării în timpul ședințelor; o cameră va fi destinată persoanelor cari vor avea să întâlnească vre-un deputat în acel timp.

Art. 78. Corpul de gvardie trebuincios Adunării va fi hotărât de President și de Chestori și va fi subț ordinul lor

Art. 79. Este poprit atât deputaților cât și publicului a intra în localul Adunării cu arme, bastoane sau umbrele.

Art. 80. Fie-căruia membru al Adunării i se va da un semn de recunoaștere.

Art. 81. Orice comunicare din partea Adunării către Înalta Comisie europeană să se facă prin President.

Art. 82. Nică un membru al Adunării nu poate lipsi din capitală fără voia Adunării.

Art. 83. Deputatul, care va lipsi la o ședință a Adunării, are să dechiare în ședința următoare motivul pentru care a lipsit.

Art. 84. Numele deputatului, care va lipsi la două ședințe într'aceeași săptămână și ale căruia îndreptări nu sunt primite de Adunare, este înscris în ordinul de zi.

Art. 85. Adunarea dă un vot de mustrare deputatului, care va lipsi mai mult decât de două ori într'aceeași săptămână și ale căruia îndreptări nu sunt primite de dânsa. Acel vot se publică în *Buletinul Adunării*.

Art. 86. Dacă un deputat turbură buna orânduială, Presidentul îi dice pe nume și îl invită să o păzească. De stăruesce, Presidentul dă ordin să se înscrie în procesul-verbal chemarea la buna orânduială. La întâmplare de împotrivire, Adunarea votează depărtarea turburătorului din sala ședințelor pentru un termen de 3 zile.

Art. 87. Adunarea va avea sigiliul său, care se va executa după modelul ce va hotărâ cancelaria Adunării.

7. Procesul-verbal No. 5.—Ședința din 8 Octombrie 1857.

No. 1981.

Proc.-verb. 5.

1857

8 Octombrie.

Astăzi, 8 Octombrie, anul 1857, d-nii deputați ai Adunării ad-hoc s'aũ adunat în sala obicnuitelor seante sub presidenția Eminenției Sale Părintelui Metropolit, și cetindu-se mai întâiu apelul nominal, s'aũ aflat în număr de 97, iar lipsă numai 3.

D-l C. A. Rosetti, înainte de a da cetire procesului-verbal din ședința trecută, a făcut Adunării scuse asupra elipselor sau ne-sactităților ce ar putea fi scăpate în redacțiune, cari, ținând, provin din nepregătirea scriitorilor trebuincioși.

Apoi, cu voia Adunării urmând cetirea procesului-verbal, *Măria Sa Principele Bibescu*, asupra frazei unde arată că: toate discuțiile provin numai dintr'o neîncredere între membrii Adunării și din care a fost decurs urmarea discursului Măriei Sale asupra dorințelor și trebuințelor Românilor, Măria Sa a cerut să se observe, «că intenția i-a fost mai mult a răspândi neîncrederea dintre membrii Adunării și că comitetele, deși înfățișează o mare primejdie, însă pătrunse de misiunea lor ca române, strângându-se împrejurul unor principii generale, se vor ocoli acele primejdii, și Măria Sa veni a desvolta în discursul său cari sunt acele principii. Ceru dar a se da acest sens în procesul-verbal expresiunilor rostite de Măria Sa la începutul discursului», și d-l C. A. Rosetti făcu îndreptarea.

D-l Al. Florescu, la art. 11, observă asemenea, «că nu a ținut în ședința trecută să se modifice acest articol și cele patru următoare, ci câte-și cinci să se coprină într'unul»; și i se arată că așa era trecut și în procesul-verbal.

Cetindu-se art. 25, la frasa ce citează alocuția d-lui I. Brătianu asupra motivelor pentru care susține articolul cu redacțiunea comisiiei în contra propunerii Măriei Sale Principelui Știrbei și chiar cu părerea d-sale de rău, fiind-că D-lui tot-deauna a dorit ca și minoritatea să poată a-și exprima opiniunea, d-l *Scarlat Voinescu* a cerut d-lui Rosetti să se observe încă, că d-l I. Brătianu a adăos «că este sigur că ori-ce propunere bună va fi negreșit susținută nu numai de «19 membri, ci de mai mulți, și chiar de Adunarea întreagă.»

După aceasta, d-l C. A. Rosetti a terminat cetirea procesului-verbal, care fu primit de bun.

D-l *Dimitrie Brătianu* arată Adunării ordinea de ținut a lucrării, care era alegerea Preșidenților comitetelor de clase.

Eminența Sa Președintele propuind să se înceapă întâiu alegerea Preșidentului clasei clerului, Adunarea primi.

D-l *Chr. Tell* se sculă și ținând, «că părerea d-sale este, dacă și Adunarea primesce, ca în tribuna destinată pentru privitori să se reserve un loc și pentru dame.»

Adunarea primesce.

Procedându-se la alegerea Preșidenților claselor, au fost aleși:

1. Pentru clasa clerului, Eminența Sa Episcopul Râmnicului, cu unanimitatea voturilor;

No. 1981.
Proc.-verb. 5.
1857
8 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 5.
1857
8 Octombrie.

2. Pentru clasa proprietarilor mari, Principele Grigorie Ghica, cu 29 voturi;
3. Pentru clasa proprietarilor mici, d-l A. Golescu cu 16 voturi;
4. Pentru clasa sătenilor, d-l Gheorghe Lupescu, cu 16 voturi;
5. Pentru clasa orășenilor, d-l N. Pleșoianu, cu 19 voturi

După aceasta, d-l *C. A. Kretzulescu*, cerând parola, merse la tribună și dișe că are o propunere urgentă a face Adunării și dete cetire următorului discurs:

Propunere urgentă a d'-lui C. A. Kretzulescu.

«Nația română, împedecată în desvoltarea sa morală și materială de către arbitrariul și ilegalitatea Domnitorilor subt o Constituție imperfectă și subt amestecul influenței străine în trebile sale, simte de mult nevoia unei prefaceri radicale a Constituției și trebuința ca cele șapte Puteri subsemnătoare Tractatului din Paris, într'o gândire bine voitoare și în interesul general al Europei, să chezășuiască autonomia, care s'a asigurat acestei țeri din vechime, prin tractate.

«Ea este convinsă însă, că acea chezășuire nu ar fi eficace, dacă țeara nu ar primi în același timp o organizare, care să cuprinđă într'însa principiiuri de vitalitate; și ajunse a recunoasce că această condiție nu s'ar găsi decât în Unirea amîndurora Principatelor într'unul singur și în instituirea principiiului eredității tronului.

«Ea recunoasce, deosebit de aceasta, că ereditatea nu ar fi cu putință, decât prin așezarea pe tron a unei ramure a vre-uneia din familiile domnitoare în Europa.

«De aceea Românii sunt unanimi în dorința formulată în următoarele patru puncturi :

«1. Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărîte amîndouă prin Capitulațiile din anii 1393, 1460 și 1513, încheiate între țerile române cu Inalta Poartă suzerană; precum și neutralitatea teritoriului moldo-român.

«2. Unirea țerilor România și Moldavia într'un singur Stat și subt un singur Guvern.

«3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitoare d'ale Europei, ai cărui moștenitori născuți în țeară am dori să fie crescuți în religia țerii.

«4. Guvern constituțional reprezentativ și, după datinele cele vechi ale țerii, o singură Adunare obștească,

care va fi întocmită pe basă electorală largă în cât să reprezinte interesele generale ale populației române.

«Pătruns de adevărul celor de mai sus, subt-însemnatul propune: 1. ca Adunarea să declare aceste patru puncturi ca dorința unanimă a nației române; 2. ca spre răspuns la întrebarea ce se face țării prin art. 24 al Tractatului din Paris, să supue această declarație Inaltei Comisii europene, ca expresia cea mai esactă a trebuințelor tuturor claselor societății și ca o condiție, căria sunt subordonate orî-ce alte dorințe ce deosebitele clase ar mai putea fi chemate a exprima în privința reformelor din întru; 3. și în fine, ca tot în acea comunicație să se exprime din partea Adunării via recunoștință ce simte tot Românul către acele generoase Puteri, cari au îmbrățișat apărarea drepturilor acestei nații.»

După cetirea acesteia, d-l *Gh. Magheru* depune pe masa biuroului următoarea propunere, căreia nu i s'a dat cetire în această ședință :

Propunerea d-lui *Gh. Magheru* către Adunarea ad-hoc.

«Deputat al clasei proprietarilor celor mari din districtul Gorj, spre a-mi îndeplini cu sfințenie însăreținarea impusă de conjuđeței mele și a corespunde cu dorințele lor, viu într'această ocasiune solemnă a expune onor. reprezentanți ai națiunii chipul, cu care dorim să se completeze redacția art. 3 din programul ce se înfățișă Adunării de onorabilul meu coleg d-l *C. Kretzulescu* și atingător de Prinț străin și creditor.

«Aceste dorințe sunt următoarele: **«Prinț străin ales de nație «dintr'o dinastie domnitoare d'ale Europei, cu drept de ereditate «incepută de la dînsul într'acest nou Stat român, ai cărui moștenitori parte bărbătească dorim să fie crescuți în religia țării.»**

«Aceste dorințe înmi sunt formulate printr'un înscris particular, ast-fel precum au și toți deputații celor-lalte clase din arătatul district și pe care pot a-l înfățișa onorabilei Adunări Conjuđeței mele, prin expresia **«ales de nație»**, înțeleg ca reprezentanții ei, ce sunt chemați în această Adunare ad-hoc a arăta dorințele sale pentru viitor, să expue către Puterile garante, între cele-lalte drepte dorințe, și aceea ca Inaltele Puteri să arate nației pe acei candidați cari vor primi a veni la tronul **României-Unite**, și nația să aleagă dintre acești candidați pe acela ce-î va conveni mai bine. Această dreaptă dorință a conjuđețenilor mele, nu mă îndoesc, Domnilor, că Dumnea-Voastră toți veți prețui-o și o veți susține-o ca o cestiune de drept, ce derivă din autonomia națiunii de a-și alege ea însăși pe șeful său. Aceasta ar fi cea mai justă satisfacție

No. 1981.
Proc.-verb. 5.
1857
8 Octombrie.

No 1981. dată drepturilor noastre **ab-antiquo** și cel mai mare triumf ce am pregăti viitorului nației noastre și noului Suveran, a căruia stabilitate va fi garantată nu mai puțin de afecțiunile și devotamentul a cinci milioane Români ce-l vor alege.

«Ar fi, Domnilor, asemenea legătura cea mai tare între națiune și tron, între prezent și viitor, și ast-fel numai națiunea și posteritatea ar ține că ne-am împlinit datoria noastră ca reprezentanți, păstrându-și drepturile sale de suveranitate, pe deplin conservate de dînsa de atîția secolii prin sânge și sacrificii de tot felul.»

Eminenția Sa Metropolitul întrebă atunci îndată, «dacă e susținută urgența propunerii d-lui C. A. Kretzulescu, și Adunarea o votă cu unanimitate.

D-l *Chr. Tell*, sculându se, propuse a se trimite la o comisie.

Eminenția Sa Metropolitul, consultând Adunarea, s'a votat prin sculare, cu majoritate absolută, a se trimite la o comisie aleasă din sînul Adunării.

Înălțimea Sa Principele Știrbei a întreat atunci, «de câți membri să se hotărască a fi acea comisie», la care Adunarea răspunse să fie de 9 membri.

Înălțimea Sa, sculându-se, a țis «că ar fi bine să fie de 15 membri», și Adunarea susținu, cu majoritate absolută, să rămăe de 9 membri.

Procedându-se prin balotație la alegerea acestei comisii, votarea a dat pe următorii membri, cu voturile ce se vîd: Eminenția Sa Părintele Episcopul Buzelui, cu 84 voturi; d-nii Ioan Brătianu, 80; Gh. Magheru, 86; A. Golescu, 96; M. Duilie, 77; A. Petrescu, 78; C. Aricescu, 80; Tănase Constantin, 79; Teodosie Mugescu, 78.

Eminenția Sa Metropolitul, după aceasta, convocă Adunarea pentru a doua zi, 9 Octombrie, spre a se da cetire raportului comisiei asupra propunerii d-lui C. A. Kretzulescu.

D-l *Sc. Voinescu*, arătând Adunării că d-l Gh. Magheru a dat un amendament relativ la ceea ce a țis d-l C. A. Kretzulescu și fiind-că și d-l Magheru este ales membru al comisiunii și diferă de opiniunea d-lui Kretzulescu, țise că este trebuincios a i se da cetire, spre a-i vedea coprinderea.

D-l *P. Cernătescu* țise, «că acum fiind încheiate desbaterile, nu se poate ceti, ci numai la desbaterea din ședința viitoare.»

D-l *I. I. Ionașcu* întrebă pe d-l Magheru, «dacă își susține amendamentul.»

D-l *I. Ipceanu* a răspuns «că nu se mai poate primi acum, fiind-că Eminenția Sa Metropolitul a încheiat ședința Adunării și a hotărît ordinea de zi a lucrărilor.»

D-l *Gh. Magheru* a ȕis, «că propunerea sa este urgentă și cere să i se dea cetire, și cu atât mai mult, cu cât este o propozițiune pe care D-lu-i a jurat concetățenilor săi a o susține cu vot deschis.»

No. 1981.
Proc.-verb. 5.
1857
8 Octombrie.

D-l *Sc. Turnavitu* ȕise «să se trimită amandamentul d-lu-i *Magheru* la comisie.»

Adunarea a aprobat propunerea aceasta.

D-l *Sc. Turnavitu* atunci «invită pe d-l *Ioan Brătianu*, membrul comisiei, a primi amandamentul d-l *Magheru*.»

Ședința fu ridicată la 4 ore.

8. Proces-verbal No. 6.—Ședința din 9 Octombrie 1857.

Astăzi, 9(21) Octombrie, anul 1857, la 11 ore ale dimineței, s'a deschis ședința Adunării ad-hoc sub presidenția Eminenței Sale Metropolitanului.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

Făcându-se apelul nominal, se aflară față 99 de deputați, lipsind numai *Stoica Radu Cojocar*, care după afirmarea colegilor săi s'a aflat bolnav.

Cetindu-se procesul-verbal al ședinței trecute, fu adoptat fără nici o schimbare.

Ordinul ȕilei fiind raportul comisiei numită spre a cerceta urgența și propunerea d-lu-i *C. A. Kretzulescu*, d-l *C. Aricescu*, ca Secretar al acelei comisii, ceti jurnalul ce a încheiat comisia :

Jurnalul Comisiei pentru urgență.

«Comisiunea aleasă de Adunarea ad-hoc pentru cercetarea urgenței propunerii ce exprimă dorințele națiunii s'a constituit aȕi, la 8 Octombrie, la 7 ore seara, alegând Presedinte pe Eminenția Sa Episcopul *Buzău* și Secretar pe d-l *C. Aricescu*, și a procedat în chipul următor:

«S'a cetit sus-ȕisa propunere, dată în scris de d-l *C. A. Kretzulescu*, și s'a luat în băgare de seamă atât cele patru puncturi ce se propun, cât și modul d'a se propune, resumat în trei articole ale conclusiunii autorului, și s'a mai luat asemenea în băgare de seamă și cazul urgent în care se află.

«Comisiunea, fără nici o desbatere, a încuviințat cazul de urgență: într'adevăr, sus pomenitele patru puncturi se ating de interesul cel mai mare al națiunii și sunt exprimate de dînsa de mult, ca unele ce-i asigură existența politică, conservarea și desvoltarea ei,—destule cuvinte cari probă cazul cel mai urgent.

«Cât despre cele patru puncturi, comisiunea, având în vedere acest princip: asigurarea drepturilor națiunii cât mai temeinic, ast-fel

No. 1981. cum să unească aprobarea tuturor stărilor societății, fără să atingă și dreptul Înaltei Porți, comisiunea află cu cale ca să se voteze nedespărțit și numai în principiu cele patru puncturi din programa națională de la 5 Martie 1857, rămânând a se face o chibzuire mai în urmă despre formularea lor.

«Această votare, comisiunea află cu cale să se facă cunoscută Înaltei Comisiuni europene, însoțită de mulțumirile de recunoștință ale națiunii către Înaltele Puteri.

«Iar cât pentru motivele ce se propun pentru susținerea acestor patru puncturi, rămâne a se face după votarea lor, după cum va încuviința Adunarea.

«Cât pentru propunerea d-lui Gh. Magheru, ca Prințul străin să fie ales de națiune, potrivit cererii d-lor alegători expusă în hârtia dată la 8 Octombrie, comisiunea n'a putut s'o încuviințeze.

«Comisiunea a numit raportor de rezultatul lucrării sale pe D-lui d-l Ioan Brătianu, care chiar mâine, la 9 Octombrie curent, o va ceti îndată după deschiderea ședinței Adunării».

D-l *Ioan Brătianu*, viind la tribună, ceti raportul comisiei:

Reportul Comisiei de urgență.

«Domnilor,

«Este un an și șapte luni de când Congresul de la Paris a hotărât, în înalta sa înțelepciune, ca Principatele române să fie consultate despre condițiile ce s'ar cuveni a li se face în noua regulare a Europei orientale.

«Am avut un interval de un an și șapte luni, nu ca să ne chibzuim despre condițiile ce ne sunt de neapărat ca să renascem la o viață nouă, ci numai ca să le formulăm. Și un timp așa de lung a fost mai mult decât destul pentru o asemenea lucrare; de aceea, aceste formule sunt astăzi întipărite, săpate în spiritele tuturor Românilor. Dar, Domnilor, mai repet că tot ce am făcut în intervalul ce ne desparte de la încheierea Tratatului de la 30 Martie, a fost numai ca să ne formulăm nisce trebuințe ce sunt simțite cu tărie de noi toți, nu numai de la 30 Martie, ci de un timp îndelungat; căci nu de erî, Domnilor, simțim noi Românii că călcarea drepturilor noastre ca nație și înrîurirea străinilor în trebile noastre din năuntru a fost un isvor nescurs al nenumăratelor calamități, ce bântue de mai mulți secolii aceste nenorocite țeri.

«Asemenea, Domnilor, cine nu scie că, încă din timpii bătrâni, dorința Românilor luminați a fost ca aceste două țeri, cari nu aș decât un singur suflet, să fie împreunate într'un singur Stat, ca ast-fel națio-

nalitatea română să poată prospera și înflori sub apărarea unui scut de două ori mai tare decât scutul fiesce-cărui Principat în parte. Această dorință a Unirii, ce în timpii trecuți număi luminele o însuflău Românilor, a devenit astăzi, prin lungile suferințe, un simțemînt tare, care domnesce în inimile tuturor, fără deosebire de clasă, de vîrstă sau de sex. Aceea ce dîserăm pentru desrobirea drepturilor străbune ce ne sunt garantate de Capitulațiile ce avem încheiate cu Înalta Poartă și pentru întruparea Principatelor într'un singur Stat, putem țice și pentru trebuința ce simțim a avea un Domnitor ereditar, luat dintr'o dinastie a Europei apusene.

«Într'adevăr, toți am vîdut în istoria acestor țeri, care nu este decât o lungă dramă ce se desfășură de mai mulți secolî, că suirea pe scaun a Domnilor aleși dintre noi a fost prilejul neconținut al înrîuririi străinilor în aceste Principate; că scaunul domnesc a fost mîrul de discordie al tuturor familiilor influente în aceste țeri, cari în loc d'a-și cheltui puterile lor pentru apărarea și întărirea patriei, n'au făcut decât d'a o slăbi prin luptele, ce sgândăria nelegiuita lor ambiție, lupte ce ne scurseră mai mult sânge decât ce vîrsarăm pentru apărarea mumei noastre comune; și dacă sângele încetă d'a curge de la un timp încoace, însă puterile noastre naționale n'au încetat a se slei prin felurite sfâșierî, prin neconținute prădări și prin canalul vistierii ce pretendinți la domnie deșertaū, sau pentru ajungerea la scaun, sau ca să se menție pe dînsul. De aceea, Domnilor, Români vor astăzi cu tărie, ca să aibă în capul noului Stat un mădular luat dintr'o familie domnitoare în Europa apuseană. Ei, cerënd un conducător din aceste dinastii, dau chezășie Europei că sunt hotărîți să meargă în cel mai deplin ordin pe drumul ce însăși ea urmează, adecă drumul progresului, al civilizației. Nicî pentru noi, Domnilor, Principele străin nu este d'o mai mică chezășie în privința Europei. Solidaritatea ce există între dinastiile europene o să le facă a se interesa la existența noastră națională mai d'a dreptul și mai cu dinadinsul; și ast-fel garanția tractatelor o să fie rezemată, întărită, de garanția intereselor în parte a mai multor dinastii puternice.

«Domnilor, trebuința unui Guvern tare, dar inteligent și drept, nu este mai puțin simțită de Români, cari au suferit atît de mult de arbitrariū, de slăbiciunea și de neinteligența, ce pâuă acum fură singurile calități ale feluritelor Guvernuri, sub carî gemură d'atâta timp aceste țeri. Și de unde un Guvern poate dobândi toate aceste calități, decât de la o adevărată representație națională? Și de aceea dorințele unanime ale nației se încheie cu aceea d'a avea un Guvern reprezentativ în toată sinceritatea cuvîntului.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 6
1857
9 Octombrie.

«Într'aceste patru puncturi se resumă dorințele nației; numai pe dinsele o să putem ridica edificiul social de care suntem atât de doritori, căci el singur ne poate introduce în societatea europeană și a ne asigura viitorul,—edificiul social pentru care Puterile garante se par a se preocupa așa de mult. Aceste dorințe sunt, cum am dis, de demult în inimile noastre, și grație bine-făcătorilor noștri, astăzi în sfârșit putem a le rosti cu glas mare în fața lumii.

«Domnilor, acestea sunt propunerile d-lui Costache Kretzulescu, susținute de Adunarea întreagă. Dumnea-lui ceru încă urgența, pentru care ați numit o comisie spre a chibzui dacă urgența este o necesitate, și comisia, împlinindu-și sarcina pusă asupra-î, m'a numit raportorul ei. Le-am făcut toate acestea, ca să împlinim o formalitate, căci urgența nu este cerută numai de d-l Kretzulescu sau numai de comisie, ci de cinci milioane de Români, cari sunt nerăbdători ca cu un ceas înainte să nască la viața națională, să iasă în sfârșit din întunecul și ticăloșia în cari zac de atâta timp, ca să-și iea locul lor la soarele bine-făcător al civilizației și al libertății.

«Comisia dar, Domnilor, este de părere ca într'acest minut chiar să aclamați puncturile următoare:

«Art. 1. Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărâte amîndouă prin Capitulațiile din anii 1393, 1460 și 1513, încheiate între țerile române cu Înalta Poartă, precum și neutralitatea teritoriului moldo-român.

«Art. 2. Unirea țerilor România și Moldavia într'un singur Stat și sub un singur Guvern.

«Art. 3 Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitoare d'ale Europei, ai cărui moștenitori născuți în țeară am dori să fie crescuți în religia țerii.

«Art. 4. Guvern constituțional reprezentativ și, după datinele cele vechi ale țerii, o singură Adunare obștească, care va fi întocmită pe basă electorală largă, în cât să reprezente interesele generale ale populației române.

«Comisia vă mai învită, după propunerea d-lui Kretzulescu, ca de-odată cu strigarea: Să trăiască România una și nedespărțită! să strigați, împinși cum sunteți de o vie recunostință: Să trăiască Puterile ce ne-au deschis porțile viitorului!»

Și Adunarea, sculându-se întreagă, strigă: «Să trăiască Unirea! Să trăiască România! Să trăiască Puterile garante!»

După aceasta, d-l *Gr. Ioranu* veni la tribună și ținu un cuvînt, în care arată, «că după Tractatul de la Paris, toate clasele societății române sunt chemate spre a vorbi într'această epocă de regenerare; dar că

clasele, lăsând la o parte interesele lor cele particulare, spre a nu se ocupa decât de interesul cel mare național, demonstrară că reprezentanții acestei Adunări sunt numai niște mandatarî ai unor dorințe sacre, formulate de mai înainte de tot poporul român; că chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, Unirea Principatelor, Domnitorul străin și Guvernul constituțional au ajuns a fi creșul politic al țării întregi. Demonstrând apoi că naționalitatea este punctul de căpetenie din care es cele-lalte elemente de fericire publică, a arătat că datoria reprezentanților este d'a susține din toată puterea sufletului lor, pe lângă dreptul neprescris de vieață ce are țeara, tăria națională, stabilitatea lucrurilor și libertățile din întru, precum și d'a vota pe față cele patru puncturi, ast-fel precum le-a înțeles poporul român.»

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1859
9 Octombrie.

Discursul d-lui Gr. Ioranu.

«Domnilor,

«Șapte Puteri mari au trimis pe reprezentanții lor, ca să ne cerceteze dorințele și să ne afle trebuințele. Toată lumea civilisată stă cu ochii țintiți asupra-ne, ca să ne sondeze și să ne cunoască credința națională.

«Tratatul de la Paris ne-a deschis calea cea de mult închisă: calea progresului și a civilisării. Tratatul de la Paris a lăsat loc liber drepturilor României, ca să se arăte în lumina europeană. Tratatul de la Paris a hotărît ca toate clasele societății române să poată vorbi înaintea Europei în această și mare de regenerare a țării. Precum a hotărît el, așa s'a și făcut, căci toate clasele societății române sunt reprezentate în Adunarea aceasta.

«Mai înainte însă de a ne trimite aci, ele toate și-au dat mâna frățesce înaintea altarului Patriei; toate interesele lor cele mici s'au lăsat de o parte înaintea interesului celui mare al țării; toate stindardele cele mici sociale s'au strîns înaintea stindardului celui mare al vieții și al fericirii române, pe care stă scris: drept, putere, stabilitate, libertate. Și cum n'ar fi dis adevărații fii ai României: «La ce ne vor servi instituțiunile cele frumoase, când le vom avea, dacă Patria ne este în suferință? Cât timp oare ar ținea ele, fără să stea pe temelie adîncă? Fi-vor ele respectate, fără putere în națiune? Pe ce se vor răzima oare libertățile din întru ale țării noastre? Cum se vor putea desvolta și vecinici, fără de libertate națională?»

«Ca să putem lecuî relele ce apasă sufletul unei națiuni, trebuie

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie

să le cunoaştem, şi cată să mărturisim că România mai nici odată n'a fost scutită de rele. Astăzi însă, Românii au dat doveştile cele mai pipăite că-şi cunosc ranele organizării ţării, rane ce erau aproape să le periculeze fiinţa naţională; că-şi cunosc principul de miserie ce a domnit în vieţa-le trecută; că-şi cunosc, nu voiŭ ŭice lipsa totală, ci parţială, a exercitării dreptului de a trăi. Lunga-le experienţă de vre-o câte-va sute de ani le-a arătat, că dreptul se calcă fără de tărie naţională, că tărie nu poate fi fără concentrare de puteri publice, că prosperitatea nu poate fi fără de stabilitate, că fericire nu poate fi fără de libertate.

«Naţiunea română, ce înfăţişăm acum înaintea lumii, după o desbatere îndelungă şi matură, şi-a formulat puntele principale ale credinţei sale politice, şi trimitându-ne în Adunarea aceasta, ne-a făcut apărătorii ai religiunii sale naţionale, ne-a făcut arbitri ai conştiinţei sale, ne-a făcut depositarii ai sufletului său, ne-a încredinţat în mâni vieţa.

«Naţiunea română şi-a împlinit datoria pre cât i-a stat prin putinţă. Şi de ar fi fost chemată d'a dreptul ca să-şi manifeste religiunea politică, să se pronunţe, înaintea lumii ce o privesce, asupra viitorului ei, fără îndoială că aceasta s'ar fi putut convinge cu deplinătate, că Principatele surori au aceleaşi dorinţe şi trebuinţe naţionale. Nu mă îndoesc nici un singur minut, că d-nii comisari ai Înaltelor Puteri europene chiar de acum cunosc aceste dorinţe şi trebuinţe. Dar Înaltele Puteri garante au voit să întrebe pe poporul român numai prin organul mandatarilor lui, numai prin organul nostru, numai prin noi, pe cari poporul român a bine-voit să ne facă depositarii ai dorinţelor sale sacre.

«Pre cât timp România a vorbit prin organul foilor sale publice şi prin cuvîntarea alegătorilor ţării, răspunderea era a sa, ea întreagă avea să-şi dea socoteală înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor de faptele sale. Astăzi însă, toată răspunderea stă numai asupra capetelor noastre. Numai noi vom avea să dăm socoteală înaintea generaţiunilor viitoare de vieţa şi de fericirea unui popor de cincî milioane de oameni. Naţiunea română, restrîngînd toată credinţa sa politică numai în patru punte, de la triumful căroră aşteaptă ea binele şi fericirea, a ridicat formula dorinţelor sale fundamentale la cea mai înaltă expresiune şi, simplificând ast-fel expresiunea religiunii sale naţionale, ne-a înlesnit calea pe care avem să mergem; apoi, legându-ne să nu eşim câtuşi de puţin din drumul ce ne-a însemnat, ne-a arătat cu învedereare ţinta viitorului României; ea ne-a dat să înţelegem că, în tot pămîntul român, alt inimic mai mare al ţării nu

va mai fi decât reprezentantul ce va pune propria sa voință în locul voinței comune, decât reprezentantul ce va substitui interesul său interesului gloatelor.

«Să nu uităm, Domnilor, nici un singur minut că națiunea română, trimițându-ne în Adunarea aceasta, la cea mai mare parte dintre noi ne-a ținut: «Spuneți d-ilor reprezentanți ai Inaltelor Puteri europene, că «poporul român cunoaște izvorul rețelor ce i-au slăbit tăria și cari «erau aproape să-i periculeze vieța; că subț o apăsare mai de două «sute de ani, a putut să-i lipsească exercitarea dreptului de vieță «națională, însă călcarea făcută n'a putut să-i nimicească dreptul, fiind- «că el singur nu s'a înstrăinat nici odată». Și ne-a adăos: «Rugați «pe cei ce au binevoit să ne asculte, să puie sub scutu-le drepturile «noastre naționale, să ne **chezășuiască autonomia țării și drepturile «noastre internaționale, definite după vechile tractate ce străbunii «noștri Mircea, Vlad și Bogdan au încheiat cu Inalta Poartă».**

«Națiunea română, trimițându-ne în Adunarea aceasta, ne-a ținut: «Spuneți d-ilor reprezentanți ai Inaltelor Puteri europene, că poporul «român cunoaște că o chezășuire temeinică a drepturilor sale poli- «tice este cea materială, este puterea națională; că în orî-ce Stat «unirea face puterea; că dezvoltarea acesteia și ridicarea-i la cea mai «înaltă treaptă se face prin centralizarea vieții publice, prin concen- «trarea elementelor constitutive». Și ne-a adăos: «Rugați pe Inaltele «Puteri, cari au binevoit să ne asculte, să ne **unească țările amîn- «două într'un singur Stat și subț un singur Guvern».**

«Națiunea română, trimițându-ne în Adunarea aceasta, ne-a ținut: «Spuneți d-ilor reprezentanți europeni, că poporul român cunoaște «răul ce a rezultat din rivalitatea celor ce au dorit să ajungă la tro- «nul țării și crede că este mai bine a pune, peste toate familiile din «țeară, o familie domnitoare din cele suverane ale apusului Europei «civilisate; că rudenia familiei domnitoare din Stat cu cele-lalte fa- «milii domnitoare din Europa o privesce ca pe un scut al autono- «miei naționale și ca o chezășuire mai mult a dezvoltării puterii Sta- «tului.» Și ne-a adăos: «Rugați dar pe Inaltele Puteri, să ne **dea «un Domnitor străin, cu moștenirea tronului, dintr'una din fami- «liile suverane ale apusului Europei civilisate, ai căruia moștenitori, «născuți în țeară, am dori să fie crescuți în religiunea țării.»**

«Națiunea română, trimițându-ne în Adunarea aceasta, ne-a ținut: «Spuneți d-ilor reprezentanți europeni. că poporul român știe, cu «deplinătate, că fericirea locuitorilor unui Stat nasc și se dezvoltă «în proporțiune cu libertățile sale din într; că nici un bine nu poate «să rodească pământul, în care nu va fi fost aruncată sămînța bine-făcē-

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981. «toare a libertății.» Și ne-a adaos : «Rugați dară pe Puterile bine-
 Proc.-verb. 6. «voitoare ale Europei, să ne îngăduie un Guvern constituțional, cu o
 1857 «singură Adunare obștească, care să represinte toate interesele
 9 Octombrie. «societății române, căci ast-fel ne este tradițiunea.»

«Așa, Domnilor, acestea sunt cele patru baze fundamentale, pe
 cari poporul român doarece să-și întemeeze ființa politică. Cheză-
 șuirea autonomiei, Unirea ambelor Principate, Domnitorul străin și
 Guvernul constituțional sunt astăzi pentru România un simbol de cre-
 dință națională. Toți cei ce voesc puterea și libertatea română le-au
 primit și nici o băgare de seamă serioasă, am pretențiunea a țice,
 nu se poate face asupra-le. Aceste patru puncte au să ne pue pe
 drumul vieții celei mari latine, ce ne leagă cu Occidentul. Într'adevăr,
 mărimea și desvoltarea vieții publice, ce va eși din recunoascerea
 dreptului neprescriptibil de vieță ce are țeara de către lumea euro-
 peană, tăria învederată a fibrelor române ce va eși din concentrarea
 puterilor publice, din unificarea ființei, pulsarea națională regulată și
 neconținută ce va isvorî din stabilitatea lucrurilor, dilatarea puter-
 nică a sufletului României ce va resulta din căldura bine-făcătoare
 a libertății, în sfârșit elasticitatea inimii române ce va da nascere
 unui sânge liber, nu sunt oare rezultate îndestulătoare spre a ne în-
 curagia la cele mai mari sacrificii pentru căpătarea lor? Triumful unor
 principie atât de frumoase, isbutirea unei cause așa de drepte, nu va
 fi oare o răsplătire frumoasă ce ne va încununa lucrările? Triumful
 lor ne va face să avem nemărginita mulțumire, că vom putea lăsa în
 moștenire strănepoților noștri, nu umbra peritoare a unei naționa-
 lități, ci binele prea înalt al orî-cărui popor ce-și simte vieța, națio-
 nalitatea, chezășuită pentru vecinicie de tăria echilibrului Europei și
 de puterea națională.

«Naționalitatea nu este numai binele prea înalt al unui popor,
 ci și isvorul nesecabil al fericirii din întru; ea este punctul de că-
 petenie, împrejurul căruia gravită, ca împrejurul unei stele fixe, toate
 elementele de fericire ale unei națiuni. Naționalitatea este către li-
 bertate precum începutul către sfârșitul său, precum lumina către
 vedere, precum aerul către vieță, precum credința nestrămutabilă
 către isbutirea sigură. Toate popoarele, ce au creșut că pot avea
 libertăți din întru fără de naționalitate, s'au înșelat; și dacă unele
 isbutiră a le și avea, ele ținură numai cât ține o clipire în vieța unui
 individ.

«Lipsa de naționalitate este o adâncime nesfârșită, ce înghite
 fără întoarcere toate virtuțile cele mari ale unui popor, tot ce este
 mai frumos în vieța sa; în treacătul generațiunilor, cade într'însa

și devotament public și sacrificiū, și eroism și glorie, și geniū și eivilisare.

«Un om fără patrie este un copil fără mamă ; nu-î auđim de-cât strigătul disperării sale. Libertăți din întru fără de naționalitate sunt torente ce cad în adâncimi prăpăstioase; în căderea lor se sfărâmă; apoi ele, neputând să dea peste o matcă sigură și să formeze un rîu regulat, nu pot căpêta nici un nume în vieța lor.

«Dar ne vor ȃice ceї ce nu voesc mărirea română : «Cine ne-a «contestat naționalitatea noastră? Ce fel! oare poporul român nu s'a «afirmat pe sine cu tărie de numeroase ori înaintea celor ce au venit să-ı calce drepturile și libertățile? Ce fel! oare istoria nu ne stă «înaintea ochilor, ca să ne spue cât eroism desfășurără Româniı Prin-«cipatelor noastre în timpii de glorie ai lui Micharū-Viteazul și Ștefan-«cel-Mare?» Fără îndoială, nu voiū fi eū acela care voiū ȃice că țeara mea cea frumoasă, obiectul cel mai dilect al inimii mele, nu și-a arătat înaintea lumii puternica sa vieță. Voiū ȃice însă, că toate manifestările de vieță publică ce a făcut au fost slăbite prin ruperea în două a trupului național, și le voiū numi suspine parțiale a două fâșii de patrie, le voiū numi săltări ce, de câte-ori se fac, slăbesc, în loc de a întări, puterea materială a unei țeri.

«A mai dori încă starea de lucruri în care ne aflăm astăđi este tot una cu a dori perderea cu încetul a naționalității noastre: instrucțiunea publică lănceđind, finanțele Statului neorganisându-se, comerțul stingându-se, industria nedesvoltându-se, puterea morală slăbind cu încetul. Incă câte-va invasiuni, și România și-ar perde poate energia sufletului său; incă câte-va invasiuni, și strănepoții noștri n'or mai auđi poate sunetele cele dulci și armonioase ale limbei noastre, ce și-a avut leagănul sub cerul cel dulce și frumos al Italiei! Incă câte-va invasiuni, și urmașii noștri n'or mai ȃice poate că se trag din seminția cea mare a poporului celui mare, ce însufleți o lume barbară și-și întinse vieța peste trei continente! Incă câte-va invasiuni, și generațiunile viitoare vor vedea că armoniei lumii îi lipsesce concursul gemului unei națiuni frumoase, care s'a stins în floarea ȃilelor sale!

«Domnilor, în vieța națiunilor sunt epoce critice, de la cari spânzură fericirea lor, puterea care le-o cheazășuesce sau slăbirea care le-o stinge. Ferice de popoarele acelea, cari sciū să se folosească de dînsele! Amar acelora, cari lasă a scăpa momentul lor de fericire națională! Puteri mari, cari au cheltuit sume fabuloase; Puteri mari, cari au vërsat sânge mult pentru așezarea echilibrului în Orientul Europei, ne întind o mână mântuitoare, ca să eșim din calea cea spinoasă pe care am pașit de vre-o câte-va sute de ani, să intrăm pe aceea a binelui public și

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb 6.
1857
9 Octombrie.

să străbaterăm pe aceea ce va duce de sigur la portul mântuirii naționale. Pe când alte popoare au vărsat torente de sânge ca să-și apere drepturile și să-și facă țeara puternică spre a fi scutită de rele, de la noi se cere numai să batem și să ni se deschidă, să vrem numai și să avem, să cerem numai și să ni se dea.

«Mandatarii ai națiunii române, calea pe care avem să mergem ne este cunoscută, ținta de fericire a patriei ne este însemnată; ce mai așteptăm, ca să mergem și să ajungem la dînsa cu un minut mai înainte?»

«Arbitri ai conștiinței române, porțile speranței sunt înaintea ochilor noștri; la ce întărziem și nu batem?»

«Depositarii ai sufletului României, să lăsăm frazele cele lungi, precum poporul a lăsat interesele cele mici, căci e vorba de mântuirea a cinci milioane de Români ce sufer! Să realizăm cu un minut mai înainte legitima lor speranță, să ne arătăm demni de încrederea ce ne-au dat!»

«Să votăm pe față cele patru puncte, așa precum le-a formulat și le-a înțeles poporul român!»

Adunarea aprobă în unanimitate.

D-l *Al. Florescu*, cerînd apoi cuvîntul, dîse «că simțemîntul de patriotism și dorința de regenerare a țării sunt adînc înfipte în inimile tuturor și că crede de prisos a mai adaoge ceva la câte s'a dîs într'aceasta de d-nii Ioan Brătianu și Grigorie Ioranu. Dar, dîse d-l Florescu, că articolul 1 al programei este imperfect, căci el scăpă din vedere principiul cel mai de căpetenie, pe care se întemeiază existența noastră politică, ca Stat cu drepturile sale de suveranitate și autonomie. Cetînd apoi art. 1 arătă, că după D-lui, acel articol nu constată de-ajuns drepturile acestea ale noastre, după cum decurg din Capitulații, nu cere recunoascerea acelor Capitulații de către Puterile contractante, într'un chip formal și solemnel și printr'un act public eșit din Congresul de la Paris. Și desvoltînd și susținînd acest drept al Românilor și prin numirea mai multor tractate și anexuri, propuse completarea art. 1 în chipul următor: «Art. 1. Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărîte amîndouă după Capitulațiile din anii 1393, 1460 și 1513, încheiate între țările române cu Înalta Poartă, recunoascerea lor într'un chip formal de către Înaltele Puteri garante în convenția ulterioară ce vor încheia cu Înalta Poartă, precum și neutralitatea teritoriului român.»

Propunerea d-lui Al. Florescu.

«Principurile generale ce sunt a se adopta de Divan, după programa ce i s'a propus, nu se mai pot preschimba. Simțemîntul de patriotism și dorința de regenerare a țării noastre sunt adînc înșefte în inima fie-căruia din noi și socotesc de prisos a mai adaoge ceva la căte s'aũ ȃis întru aceasta de d-l Ioan Brătianu și de d-l Ioranu. Nicî îmi recunosc îndestul talentul, ca să am pretenția de a merita aplaosul Domniilor-Voastre; voese a-mî îndeplini numai o simplă datorie și a mă achita de îndemnul cugetului meu propriu, cercându-mă a demonstra nedomirirea, ce după a mea părere resultă din redacția art. 1 al programei de care este vorba. Socotesc această explicare ca o trebuință urgentă, căci actul solemn ce este a eși din sînul acestei Adunări urmează să fie mai cu seamă bine deslușit, bine precizat.

«După părerea mea, art. 1 al programei este imperfect, căci el scapă din vedere principul cel mai de căpetenie pe care se întemeiază existența noastră politică ca Stat separat, cu drepturile sale de suveranitate și de autonomie.

«Să analisăm acest articol. El ȃice: «**Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărîte amîndouă prin Capitulațiile din anii 1393, 1460 și 1513, încheiate între țările române cu Inalta Poartă; precum și neutralitatea teritoriului român.**»

«Intreb: Aceste Capitulații sunt astăfi așternute în credința Inaltelor Puteri europene ast-fel în căt ele să nu mai fie supuse la vre-o contestație? Tocmai pentru acest cuvînt art. 1 al programei mi s'a părut imperfect, căci el nu prevede că ceea ce ar fi trebuit să facă obiectul dorinței Românilor cel mai principal este însăși chezășuirea și recunoascerea acelor Capitulații de către Inaltele Puteri într'un chip formal și solemn, printr'un act public emanat din Congresul de la Paris. Autonomia și drepturile nației de suveranitate internă și externă decurg d'a dreptul dintr'însele, ca nisce consecuențe firești ale lor. Ele formează basa dreptului public al României în fața Europei. Existența noastră națională se întemeiază pe însăși existența lor. Urmează dar să ținem la dînsele ca la depositul cel mai prețios ce ne-aũ încredințat strămoșii noștri. Propun dar Adunării ca art. 1 al programei să se completeze în chipul următor:

«Art. 1. **Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărîte amîndouă prin Capitulațiile din anii**

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

«1393, 1460 și 1513, încheiate între țările române cu Inalta Poartă, «recunoascerea acestor Capitulații într'un chip formal de către «Inaltele Puteri garante în convenția ulterioară ce vor încheia cu «Inalta Poartă, precum și neutralitatea teritoriului român.»

«Cât pentru noi Români, ființa acestor Capitulații n'a încetat nici odată; cât pentru aceia cari s'ar îndoi despre dînsele, le vom pune înainte acte autentice, prin cari își vor întări a lor credință. Aceste acte sunt cele următoare :

«1. Tractatele încheiate între Principate cu Polonia și Ungaria în veacurile XIII-lea, XIV-lea și XV-lea dovedesc, că Principatele exersau dreptul lor de suveranitate externă, în același timp pe când poziția lor către Inalta Poartă era identică cu cea de astăzi.

«2. Tractatul de comerț încheiat între Moldova cu Englitera în veacul XV-lea, pe când Inalta Poartă își exersa dreptul de supremație ca și astăzi.

«3. Tractatul de la Carloviț, prin care plenipotenții otomanii declară ei înșiși, la pretențiile ce făceau Poloniei asupra Principatelor, că Poarta Otomană nu poate dispune de teritoriul lor, căci aceste Principate, atunci ca și acum, erau separate de Imperiul Otoman.

«4. Tractatul de la Cainargi încheiat între Rusia și Inalta Poartă recunoaște Prinților moldo-români titlul de Suverani.

«5. Tractatul de la Adrianopole țice curat, la art. 5, că Principatele s'au pus de sinele sub suzeranitatea Inaltei Porți, prin Capitulațiile ce au încheiat cu dînsa.

«6. Anexul litera D. din Protocolul încheiat la Constantinopole la 11 Februarie 1856, art. 1, menționează, într'un chip netăgăduit, Capitulațiile Moldo-Românilor cu Sultani Baiazet I și Mahomet II.

«7. Nota circulară a d-lui Comite Walevski, adresată către Ambasadele Franței în Staturile Europii, prin care declară, într'un chip vădit, că Principatele au făcut de buna lor voe *un acord* cu Inalta Poartă, în virtutea căruia Sultani s'au fost legat către Principate de a menținea și a respecta integritatea teritoriului lor.

«Toate aceste acte dovedesc, nu numai existența Capitulațiilor noastre cu Inalta Poartă, dar și chiar drepturile nației de suveranitate internă și externă, ca niște efecte firești ale înseși acestor Capitulații. Cerând a se recunoască într'un chip formal de către Puterile garante, nu facem decât a exprima o dorință mai mult, și după a mea părere, dorința cea mai principală.

«Pe aceste temeuri viū a propune Adunării și a o ruga să primească de a se alcătui art. 1 din programa dorințelor noastre după chipul cum avuiū onoare a-l formula.»

Măria Sa Vodă Știrbei, sculându-se, dîse, «că Capitulațiile constituie dreptul politic al Principatelor și că nu pot fi supuse la nici o contestare, nici la cea mai mică îndoială, recunoscute fiind și consacrate prin necurmăte tractate, convenții, Hătișerifuri și acte publice, dintre cari Hătișeriful de la 1834 cuprinde din cuvînt în cuvînt Capitulația de la 1460, afară numai d'o clausă, adică: dreptul de resbel și de pace. În sfîrșit, că nu se cere acum nimic alt decît a se pune acele Capitulații sub garanția dreptului european; că aceasta înțelege propunerea făcută prin cuvîntul *chezășuire* și că nu trebuie a se schimba, precum a cerut d-l Al. Florescu, ci a se lăsa precum este scris.»

D-l *Ioan Brătianu*, revenind la tribună, dîse, «că este fericit a vedea că d-l Florescu și *Măria Sa Vodă Știrbei* susțin și se angagiază că vor susținea aceste drepturi, pe cari toți Românii sunt datorii a le apăra cu viața lor; că și Comisia de urgență s'a gândit la aceste drepturi, dar că le-a lăsat a le pune sub vederea Înaltelor Puteri în memoarul ce este a se face pentru susținerea tuturor drepturilor și dorințelor noastre. Astăzi însă, adăoge d-l Brătianu, fiind o zi de mare sîrbătoare iar nu de desbatere, propune ca Adunarea să voteze numai în principiu acele patru puncturi ale programei naționale.»

D-l *C. A. Rosetti* ceti un proces-verbal asupra acestor patru puncturi, la care d-l *A. Goleșcu* observînd o mică preschimbare de redacție, și cu D-lui mai mulți reprezentanți cerînd a se trece acele puncturi întocmai precum sunt în programa națională, fiind-că ast-fel precum sunt toată Adunarea primește a le vota în principiu;—fără a mai intra astăzi în nici o desbatere, se primi această propunere.

D-nii *I. Ipceanu* și *Al. Petrescu* observară încă, «că nu este bine a dice cum se coprinde în procesul-verbal al comisiei, că Adunarea a votat după propunerea d-lui *Kretzulescu*, fiind-că aceste puncturi sunt simțite și propuse de toți Românii, și să se dică numai că Adunarea a votat cele patru puncturi ale programei naționale.»

Adunarea aprobînd, seanța se suspendă pentru o jumătate de oră, spre a da timp cancelariei a copia actul cerut.

Seanța reîncepînd, d-l *C. A. Rosetti* dete cetire următorului proces-verbal, carele, adoptat în unanimitate de toți reprezentanții, venind unul după altul după apelul nominal, îl subscriseră:

«Astăzi, 9 Octombrie, anul 1857, Adunarea ad-hoc, adunându-se în sala ședințelor sale, a votat în unanimitate următoarea formulă:

«Ne unim în principiu cu următoarele patru puncturi:

«1. *Chezășuirea* autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sunt hotărîte amîndouă prin Capitulațiile din anii 1393,

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981. 1460 și 1513, încheiate între țările române cu Inalta Poartă suzerană; precum și neutralitatea teritoriului moldo-român.
 Proc.-verb. 6. 1857
 9 Octombrie.

«2. Unirea țărilor România și Moldova într'un singur Stat și sub un singur Guvern.

«3. Principe străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o familie domnitoare d'ale Europei, ai căruia moștenitori născuți în țeară am dori să fie crescuți în religia țării.

«4. Guvern constituțional reprezentativ și, după datinele cele vechi ale țării, o singură Adunare obștească, care va fi întocmită pe o basă electorală îndestul de largă, în cât să reprezente interesele generale ale populației române.»

Eminenția Sa Presidentul convocă apoi Adunarea pentru Vineri la 10 ore, spre a proceda la alegerea unei comisii pentru facerea unui memorandum către Comisia europeană asupra acestor patru puncturi votate de Adunarea întreagă.

După aceasta, d-l *Ioan Brătianu* propuse :

«1. Ca cancelaria Aundării să facă mai întâiu o adresă către Comisia internațională, prin care să-î facă cunoscut votul Adunării și recunoștința Românilor către toate Puterile garante.

«2. Să se facă o adresă, care să se trimită fraților noștri Moldoveni, spre a-î felicita de inițiativa ce au luat și a le face cunoscut că, urmând și noi pe calea ce ei ne-au arătat, nu vom mai fi în viitor decât un singur trup, precum furăm și vom fi un singur suflet.»

Adunarea aprobă în unanimitate, însărcinând biuroul pentru redacția acestor adrese.

D-l *Sc. Turnavitu*, mergând la tribună, făcu cunoscut Adunării, din partea Eminenției Sale Metropolitului, «că a doua zi, la 10 Octombrie, este a se pune peatra fundamentală a Academiei Române și că Adunarea este invitată de Eforia școalelor publice a merge să asiste la această ceremonie națională.»

Propunerea d-lui Sc. Turnavitu.

«Domnilor,

«După ast-fel de memorabilă manifestare a onorabilei Adunări, nu este în stare orî-ce Român a-și exprima bucuria; nu este în stare a-și mărturisi amorul ce este dator Românul către Român, încrederea și speranța cu cari urmează să așteptăm viitorul ferice al patriei noastre.

«Dar, Domnilor, urmează să-l așteptăm fără îndoială, căci astăzi se dete dovadă de înfrățirea, de cugetările și de dorințele lor una-

nime, ne mai fiind inimile lor dominate decât de un singur interes: interesul general al tuturor Românilor, de un singur amor: al patriei.

«Urmează să-l așteptăm, căci Românii ca un singur om exprimă aceleași dorințe, fără să fie unul care să nu dorească o vieață fericită pentru patria lor, sfâșiată până acum; fără ca un Român să se arate de fiu renegat, care să voiască sau să cugete a înjunghia pe draga lui mamă, pe dulcea lui patrie.

«Urmează să așteptăm cu încredere acest viitor, căci astăzi Românul îl cere, în virtutea drepturilor sale, de la înaltul tribunal european, compus de cele mai mari Puteri ale Europei, — tribunalul compus de acele Puteri, cari unite reprezintă a doua divinitate pe pământ; a doua divinitate, căci unite împreună, sunt în stare a dispoza de soarta oricărei nații în parte.

«Acest dar înalt tribunal european reprezentând divinitatea, va fi negreșit drept ca Dumneșul pe care îl reprezintă, și noi necerând decât dreptul nostru, drept necontestat, îl vom dobândi de la Europa civilisată, de la Europa dreaptă, de la Europa creștină, de la Europa morală, de la Europa în-Dumneșeală.

«Il vom dobândi cu atât mai mult, cu cât ea scie că pașii săi în actul ei de dreptate sunt puși pe presa secolului XIX-lea.

«Il vom dobândi cu atât mai sigur, cu cât restabilindu-se Românii în drepturile lor, în dreptele lor dorințe, dau Europei o garanție că vor contribui la o pace durabilă și că vor fi avangarda pentru civilizație în Orient.

«Vom dobândi, Domnilor, cele patru puncte din programa națională, cari astăzi cu unanimitate și solemnitate se votară și se subscrieră de toți Dumnea-Voastră; și acele patru puncte din programa națională, căci cu drept cuvânt ea se poate numi astfel: pentru că această programă circulă de atâta timp prin țeară și toți Românii văd că într'însa expresia adevărată a dorințelor lor; pentru că s'a acoperit cu mai multe decât de mii de subscripțiuni a celor mai de frunte patrioți; pentru că toate jurnalele române au vorbit pentru dînsa, fără să fie un singur jurnal național care s'o combată; și în fine pentru că chiar astăzi cu unanimitate se aprobă de Dumnea-Voastră, cari sunteți adevărata expresie a nației, îndeplinind această formulă cu atâta solemnitate, care va fi cea mai memorabilă din zilele noastre pentru urmașii noștri, cunoscând în Dumnea-Voastră pe semenii străbunilor cari ne-au conservat și ne-au lăsat în moștenire o patrie atât de frumoasă.

«Suntem în drept dar să sperăm în Dumneșul și în înaltul

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octombrie.

No. 1981. tribunal european, urând astăzi, în numele nației noastre : lungă viață
 Proc.-verb. 6. sănătate și fericire Augustilor Suverani ce-l compun.

1857
 9 Octombrie. «Acum ne rămâne să ne felicităm nația, care știu să-și aleagă
 ast-fel de reprezentanți ca Dumnea-Voastră. Eū din parte-mi, în bucu-
 ria mea, o salut și-mi ieau curagiul și vă cer voia să vă dau îmbră-
 țiserile și sărutările mele fraterne.

«Cu această ocașie a acestei memorabile și, sunt fericite, după
 însărcinarea Eminentiei Sale Presidentului, a vă anunța încă o și
 frumoasă și memorabilă, șiua de mâne 10 Octombrie, în care este a
 se pune peatra fundamentală a unui stabiliment național, stabiliment
 care are să răspândască luminele în patria noastră, — lumine cari au
 să ne arate calea pe care avem să pășim în viitorul ce ne așteaptă,
 calea pe care să pășim cu demnitate ast-fel cum să corespundem la
 așteptarea Inaltelor Puteri ce ne protege. Vă anunț, Domnilor, șiua
 întru care este a se inaugura și a se pune peatra fundamentală la
 Academia națională, ce este a se întocmi la Sf. Sava și unde suntem
 invitați de onor. Eforie a Școalelor.»

D-l *N. Rucăreanu* ceru de la Em Sa Metropolitul să i se explice
 «pentru ce doi deputați ai clerului dintre egumenii mănăstirilor noastre
 închinat nu se află în Adunare?»

La aceasta, d-l *A. Petrescu* și se, «că o asemenea chestiune ar fi
 bine să se amâne pentru Luni, la 14 Octombrie, fiind fără loc astăzi,
 când n'avem decât a ne bucura de fericirea ce se promite patriei»
 și, mergând la tribună, «felicită Adunarea pentru norocita unire a tu-
 turor și făcu un apel la devotamentul d-lor deputați, spre a menținea
 cu statornicie ceea-ce au proclamat în numele națiunii române.»

În sfârșit, d-l *Chr. Tell* propuse Adunării a se bate o medalie în
 memoria acestei și de fericire și de putere națională.

Adunarea primi propunerea d-lui Tell, și la 3 ore se despărți
 strigând: «Să trăiască România și Puterile garante!»

9. Procesul-verbal No. 7.—Ședința din 11 Octombrie 1857.

No. 1981. Astăzi, Vineri, 11 (23) Octombrie, anul 1857, la 11 1/2 ore înainte
 Proc.-verb. 7. de amiazi, s'a deschis ședința a VII a Adunării ad-hoc în sala ședințe-
 1857 lor ei sub președinția Eminentiei Sale Părintelui Metropolit.
 11 Octombrie.

D-l Ștefan Goleșcu face apelul nominal: 97 membri se aflară
 față, iar lipsă 3.

D-l *C. A. Rosetti* dă cetire procesului-verbal al ședinței prece-
 dente.

Măria Sa Principele Știrbei observă, «că cuvintele: fără a atinge

drepturile Înaltei Porți din jurnalul d-lui Aricescu, să se îndeplinească prin cuvintele: **respectând drepturile Înaltei Porți.**»

D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că reproduce acele cuvinte ast-fel precum aũ fost pronunțate, iar nu cum ar trebui să fie, și că prin urmare nu poate face nici o schimbare.»

Procesul-verbal se primesce de bun.

D-l *C. A. Kretzulescu* anunțã, «că se suspendã ședința pentru o jumătate de orã, după care apoi Adunarea să proceadă la numirea Comisiei însărcinate cu redactarea memorandumului dezvoltãtor al celor patru puncturi.»

D-l *Nicolae Golescu* întrebã Adunarea «de câți membri voesce să se compue acea comisie», și se primesce mai în unanimitate ca comisia să fie compusã de 9 membri.

La reluarea ședinței, se face apel nominal spre a procede la votare.

Deschidându-se voturile și numărându-se, se constată că s'aũ ales membri ai comisiei: D-nii *C. A. Rosetti*, cu 95 voturi; *Dimitrie Brătianu*, 94; *Alexandru Golescu*, 94; *C. A. Kretzulescu*, 88; *Eugenie Predescu*, 80; *P. Cernătescu*, 69; *I. Brătianu*, 68; *Dimitrie Ghica*, 64; *A. Petrescu*, 53.

D-l *Nicolae Golescu* tace cunoscut Adunării, «că d-l *Slăvitescu* cere voe a merge acasă, fiind-cã a primit sciințã că un membru al familiei sale e tare bolnav; asemenea cerere se face și din partea d-lui *Christache Fusea*, pentru același motiv.»

Adunarea acordã și unuia și altuia voia cerutã.

D-l *C. A. Rosetti* se urcã la tribunã și spune, «că are să facã o propunere foarte serioasã. D-lui reclamã în contra asprimii censurei. Cele șapte Puteri, ȃice D-lui, cari s'aũ fãcut garante ale drepturilor noastre, ne-aũ chemat a desbate în sînul acestei Adunãri într'un chip public; intrarea acestei sãli fiind deschisã la toți, trebuie ca și rezultatul desbaterilor să se poatã publica în toatã libertatea; dar vedem cã censura opresce de a se publica chiar procesul-verbal al ședințelor, ștergënd cuvinte și frase întregi, în cât se denatureazã sensul cuvintelor ȃise în Adunare. Oratorul, fãcënd citația fraselor suprimate de censurã, urmeazã a zice cã scopul censurei fiind de a opri scrierile scandaloase sau cari împing spiritele spre un drum rãu, a șterge chiar din cuvintele pronunțate în Adunare va să ȃicã cã Adunarea nu are libera facultate d'a vorbi în auȃul nației. Propuno dar, ca *Președintele* să facã o adresã *Guvernului* în numele întregii Adunãri, ca să se ridice censura cel puțin pentru ceea ce privesce lucrãrile Adunãrii.»

Propunerea d-lui *Rosetti* este primitã fãrã nici o opoziție.

No. 1981.
Proc.-verb 7,
1857
11 Octombrie

No. 1981. D-l *C. A. Kretzulescu* cetesce o adresă din partea d-lui pictor Petrache
 Proc.-verb. 7. Alexandrescu, prin care dedică reprezentanților nației un tablou al
 1857 sevă înfățișând Unirea Principatelor.
 11 Octombrie.

D-l *Al. Florescu* propune să se voteze mulțumiri junelui pictor și să se primească tabloul a fi depus chiar în sala cea mare a ședințelor Adunării.

Adunarea primesce oferta d-lui Alexandrescu, aprobând și propunerea d-lui *Al. Florescu*.

D-l *C. A. Kretzulescu* propune, «că fiind-că mulți din d-nii deputați de pe afară au plecat fără a-și regula interesele particulare, să se acorde un termen de zece zile, ca să-și poată căta trebile, în care timp comisia se va ocupa cu lucrarea sa.

Această propunere întâmpină opoziție din mai multe părți și nu se primesc de Adunare.

D-l *Marcu Duilie* face propunerea, «că fiind-că comisia se compune numai de 9 membri și fiind-că Adunarea conține în sînul sevă mai mulți bărbați cu cunoștințe, să se invite toți aceia cari vor fi avînd ceva documente sau cunoștințe cari ar putea servi lucrării comisiei, să i le comunice.»

Adunarea aprobează propunerea d-lui *M. Duilie*.

D-l *Stoica Radu Cojocaru* se ridică și dice că, «fiind-că din nenorocire a fost bolnav la ședința din 9 Octombrie, să i se dea voie și D-lui a iscăli actul care cuprinde expresia dorințelor nației.»

Măria Sa Vodă Știrbei este de părere, «că două sau trei zile sunt de ajuns pentru lucrarea comisiei; că să urmăim exemplul Moldaviei, unde aceleași lucrări s'au săvîrșit fără multă întîrziere.»

D-l *Dimitrie Brătianu* observă, «că comisia neputînd sci cât timp îi va absorbi lucrarea sa, să se amâne Adunarea fără termen, și când se va săvîrși lucrarea comisiei, să se încunoștințeze d-nii deputați pe la locuințele Domniilor-Lor despre ziua viitoare ședințe.»

D-l *C. A. Kretzulescu* propune, «ca aceia cari sunt de părere să se amâne Adunarea fără termen, până își va săvîrși comisia lucrarea, să se ridice în sus.»

Adunarea primesc, invitînd însă comisia a-și grăbi lucrarea pe cât se va putea.

D-l *Al. Florescu* stăruiesc, «că ar fi mai bine ca comisia să precizeze un termen mai dinainte.»

D-l *Gh. Magheru* depune pe masa cancelariei Adunării următoarea observație :

«Observez asupra procesului-verbal din ședința precedentă, că opiniunea Măriei Sale Știrbei, relativă la Hatîșeriful din anul 1834

nu este destul de fundată spre a confirma autonomia noastră, căci No. 1981.
 acel act nu face nici o pomenire de Tractatul din 1460, deși îl cuprinde Proc.-verb. 7.
 dispozițiunile; aceste dispozițiuni vin ca cum ar fi o concesiune a 1857
 Inaltei Porți. Se înțelege dar, că n'ar fi prudent și politic a se vorbi 11 Octombrie.
 de asemenea acte, de vreme ce sunt altele, afară din cele vechi, mult
 mai importante, precum de exemplu acele din 1856 Februarie 11.
 Propuiū dar ca această observare să se treacă în procesul-verbal de
 astăzi.» Gh. Magheru.

D-l C. Aricescu se scoală și ȃice, «că poate Măria Sa Știrbei posedă
 originalul aceluī Hatıșerif și că poate copia ce are d-l Magheru nu e
 esactă. E de părere dar, ca comisia să invite pe Măria Sa Știrbei
 a-ī comunica acel original, de-l va fi posedând.»

La 2½ ore după amiaȃi ședința s'a ridicat.

10. Procesul-verbal No. 8. — Ședința din 25 Octombrie 1857.

Astăzi, Vineri, 25 Octombrie, anul 1857, la 11½ ore înainte de No. 1981.
 amiaȃi, s'a deschis a VIII ședința a Adunării ad-hoc în sala obicīnuită Proc.-verb. 8.
 a ședințelor sale subt presedenția Eminenției Sale Părintelui Metro- 1857
 polit. 25 Octombrie.

Făcându-se apelul nominal de către d-l C. A. Kretzulescu, aū
 fost față 94 membri, iar lipsă 6, din cari 2 sunt duși cu voe și unul
 dimisionar, și anume: D-nii Vodă Știrbei, N. Păcleanu, Chr. Fusea,
 Gh. Slăvitescu, I. Lăceanu, N. Stănescu.

D-l C. A. Kretzulescu anunță Adunării dimisia Măriei Sale luī
 Vodă Știrbei.

Secretarul d-l Sc. Turnavitu vine la tribună și cetesce dimisia
 Măriei Sale luī Vodă Știrbei:

Prea Sfințitului Metropolit President al Adunării ad-hoc.

«Pătimaș fiind, precum e cunoscut de obște, și simțindu-mă de
 câte-va țile mai înțețit de boală, sunt silit, după hotărîrea doctorilor,
 a merge neapărat să petrec iarna într'o climă călduroasă. Ca să pro-
 fitez dar de puține țile bune ce mai rămân până a nu intra în iarnă,
 viū să depuiū în mâna Prea Sfinției Voastre dimisia mea ca membru
 al Divanului ad-hoc și vē rog să bine-voiți, ca President, să exprimați
 onorabilei obștești Adunări via mea părere de rău de a mă despărți
 înainte de săvîrșirea celor din urmă lucrări.»

(Subscris) B. D. Știrbei.

După acestea, tot d-l Turnavitu cetesce procesul-verbal al șe-
 dinței a VII.

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

D-l *Sc. Voinescu*: «În ședința trecută am propus să vorbesc ceva în privința censurei, despre care vorbise d-l C. A. Rosetti, și mi s'a răspuns că ședința este ardicată. În procesul-verbal nu se țice nimic despre aceasta.»

D-l *N. Pleșoianu*: «D-l Voinescu nu măi poate avea nici o pretenție, căci chiar D-lui țise că ședința se ardicase când a cerut parola.»

Adunarea primesce de bun procesul-verbal.

D-l *Sc. Turnavitu* spune, «că s'a făcut o adresă din partea Eminenției Sale Presidentului către Secretariatul Statului, relativă la propunerea d-lui C. A. Rosetti, în numele jurnaliștilor, în ședința trecută, și că Secretariatul răspunde la aceasta.» D-l Turnavitu cetesce aceste două adrese:

Adresa Eminenției Sale Presidentului Adunării ad-hoc,
cu No. 23, Octombrie 15, anul 1857, către onor. Secretariat de Stat.

«În ședința din 11 ale curentei, d-l C. A. Rosetti, unul din deputații orașului București, a reclamat în numele jurnaliștilor în contra censurei, că în asprimea măsurilor sale n'ar fi tolerând a se publica procesele-verbale ale ședințelor și cuvintele oratorilor ast-fel precum s'aũ urmat în șirul desbaterilor; de unde urmează că ștergerile făcute în aceste acte desnaturează lucrările Adunării, dau un sens neesact saũ slăbesc puterea expresiilor, a ideilor și a adevărilor dezvoltate.

«D-l C. A. Rosetti, spre dovadă, a înfățișat Adunării nisce corecturi de presă, unde arată vre-o câte-va ștergeri de natura descrisă măi sus. În consecuența acestora, Adunarea a hotărît a se face onor. Minister din Afară comunicare despre aceste urmări ale censurei, și a-l invita ca lucrările Adunării, cari sunt săvîrșite în numele nației și într'un mod cu totul oficial, să se lase a se publica în întregimea și adevărata lor cuprindere.

«Subt-însemnatul, ca organ al Adunării ad-hoc, am onoare a împărtași aceasta onor. Secretariat și a-l invita tot de-odată șă binevoiască a lua într'aceasta măsurile cuviincioase, lăsând răspunđători d'a dreptul către oratoriș Adunării pe acei redactori, cari nu vor reproduce cu fidelitate ideile exprimate de dînșii în Adunare.»

(Subtscris Eminenția Sa Metropolitul.)

Răspunsul Secretariatului de Stat cu No. 3.465, anul 1857, No. 1981.
 Octombrie 17, către Eminența Sa Părintele Metropolit. Proc.-verb. 8.

1857

25 Octombrie.

«Secretariatul Statului a primit adresa Eminenței Voastre cu No. 23, privitoare la reclamația ce în numele jurnaliștilor arătați că a făcut D-lui C. A. Rosetti către onor. Divan ad-hoc în ședința din 11 ale curente în contra censurei. Cetind cu cea mai mare luare aminte cele expuse ale D-lui C. A. Rosetti, precum și arătarea ce adăogați, că dorința manifestată de onor. Divan ad-hoc în Adunarea obștească este ca lucrările Adunării, săvârșite în numele nației și într'un mod cu totul oficial, să se lase a se publica în întregime și adevărata lor cuprindere, sub însemnatul are onoare a răspunde, că competența de a judeca plângerile D-lui C. A. Rosetti, ca jurnalist, împotriva censurii, este însoțită de legile în ființă autorității de care depinde funcționarul însărcinat cu cenzura foilor periodice; că D-lui C. A. Rosetti, neavând plângere formală către Guvern împotriva censorului despre năpăstuirile ce ar fi cercat, nu poate Guvernul judeca dacă reclamația ce D-lui C. A. Rosetti a socotit de trebuință a adresa onor. Divan este sau nu întemeiată. Iar în ceea ce privește dorința exprimată de onor. Divan d'a se lăsa să se publice lucrările sale, sub însemnatul grăbesce a arăta Em. Voastre că Guvernul n'a avut nici odată intenția de a împedea publicarea oficialor lucrări ale Adunării, ce negreșit consideră ca de o însemnată importanță pentru țeară; până acuși însă, nu cunoaște Guvernul să se fi cerut vr'o publicare de asemenea acte de către onor. Secretari ai Divanului și să se fi oprit de censură.»

(Semnat) Pentru Secretarul Statului, G. M. Ghic a.

D-l *Dimitrie Brătianu* vine la tribună și țice: «Comisia însărcinată cu dezvoltarea celor patru puncturi, săvârșindu-și lucrările, îmi face onoare a mă însărcina cu cetirea ăstuî document. Mai întâiu însă voesc să arăt cauza principală a întârzierii; ea provine din lipsa documentelor trebuincioase, pe cari nu le posedă comisia.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Acest document se cetesce spre a se desbate acum, sau numai ca să-l auzim?»

D-l *Dimitrie Brătianu*: «Acum se cetesce, și mai rămând timp, Adunarea va hotărî de trebue să se desbată.»

D-l D. Brătianu cetește memorandumul:

Act dezvoltător votului Adunării ad-hoc de la 9 (21) Octombrie, anul 1857.

«Noi, membrii Adunării ad-hoc a Țării-Românesce, pe temeiul drepturilor națiunii noastre și conform Tractatului de la Paris, care

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

invită pe Români să-și exprime dorințele asupra reorganizării țării lor, în ședința noastră de la 9 (21) Octombrie a acestui an, am votat în principiu cu unanimitate cele patru dorinți esențiale ale națiunii române, anume: **garanția autonomiei și a drepturilor noastre internaționale**, stipulate în Capitulațiile acestei țări cu Inalta Poartă; **Unirea Principatelor Moldova și Țeara-Românească într'un singur Stat; un Domn străin, ereditar**, luat din una dintre dinastiile domnitoare ale Europei; un **Gvern constituțional cu o singură Adunare reprezentativă**, întocmită pe base îndestul de largi ca să represinte interesele generale ale populațiunii române. Astăzi, ca reprezentanți liberi ai poporului român, cari nu simt alt mobil într'înși și nu ved înaintele altă stavilă decât conștiința și rațiunea lor, simțim trebuința, avem dreptul, avem datoria să motivăm și să dezvoltăm acel vot memorabil, declarând și demonstrând printr'un act solemn înaintea oamenilor și înaintea lui Dumnezeu, că suntem toți bine pătrunși de mărinimoasele și înțeleptele cugetări ale Inaltelor Puteri garante, că toți avem conștiința anticelor, neprescriselor și neprescriptibilelor noastre drepturi, că expresiunea dorințelor noastre formulate de națiunea întreagă este legitimă, legală, și că cerând reîntregimea în deplinul exercițiu al drepturilor țării lor, Români întâiu respectă drepturile celor-lalte Statuți, ale Imperiului Otoman mai cu seamă; că votul ce venim să dezvoltăm astăzi nu a fost, nu este un strigăt spontan eu al unei impresiuni momentane, ci rezultatul reflecțiunilor și al unei experiențe de mai mulți secolii de lupte și de suferințe; că dorințele, votate de noi, sunt **credo nostru politic**, ce tot-deauna am recitat în adîncurile inimelor noastre și pe care, și mai înainte, am rostit cu glas mare de multori, de câte-oră ne-a fost ertat să vorbim liber; că acele patru dorințe primordiale resumă, cuprind într'insele toate dorințele poporului român și că a lor realizare singură poate chezașui al lui viitor; că ele sunt condițiunile **sine qua non** ale vieții noastre politice, ale existenței noastre naționale.

«În zilele chiar cele mai triste ale istoriei lor, Români nici odată nu și-au pierdut nădejdea despre dînsii și despre dreptatea lumii civilizate. Tot-deauna, păsul lor cel mai mare a fost că Europa nu-i cunoasce. Acum, că Dumnezeu a voit ca șapte din cei mai puternici și mai luminați Monarhi ai lumii să-și arunce ochii asupra poporului român și să-și ceară să le facă cunoscut legitimele sale dorințe spre a le îndestula, poporul român, prin organul nostru, mandatarii săi, le pune sub ochii Maiestăților Lor cu sfințenia unei confesiuni și cu cea mai deplină încredere; cu aceeași încredere, el așteaptă al lor decret.

«Dară, avem toți conștiința drepturilor noastre și ne ținem tare de dînsele, ca fiii lui Israel de ale lor scripturi. Cu nici un preț n'am voi să scădem nimic dintr'insele: ele sunt trupul și sufletul nostru, pentru ele sute de generații și-au vĕrsat sângele, ele singure ne-au susținut în lungul nostru naufragiū; și astăđi, de ar trebui să dispărem subț un cataclism de mai mulți secolī, cu ele din nou ne-am da afund, și în întunerecul abisurilor conștiința drepturilor noastre ne va lumina și va susține în noi vie credința, că o đi iarăși vom reapărea pe scena lumii și că numele de Român nu se va șterge din analele popoarelor în vieața, până când Româniī nu-și vor împlini misiunea lor providențială pe acest planet, până când nu va vibra și coarda lor națională în concertul omenirii. Și cum noi, Româniī, n'am avea conștiința drepturilor noastre, astăđi când ale noastre drepturi aū pătruns chiar în conștiința străinilor, când Europa întreagă afirmă a lor existența? Și de n'ar exista drepturile noastre, cui i ar fi venit în gând să reclame pentru dînsele respectul ce li se cuvine? Ca consiliū de familie, ca consiliū suprem al Europei, Înaltele Puteri aū dreptul și datoria să recunoască și să susție drepturile ce posed deosebitele Staturi, cari compun marea familie europeană; și precum aū recunoscut, aū apărat și aū garantat drepturile Turciei, ast-fel ele recunosc, apăară și garantează acum drepturile Principatelor. Dară, Europa a recunoscut ale noastre drepturi; însă în Congresul de la Paris noi n'am avut reprezentanții noștri, și de aceea Tractatul ce a urmat invită pe Români să-și exprime dorințele, să facă cunoscut drepturile și trebuințele lor; așa, nouă, reprezentanții poporului român, se cuvine să declarăm și să probăm aci drepturile României, a căror garanție, cerută de Români, constitue prima lor dorință națională.

«Intr'un popor, ca și într'un individ, se deosibesce persoana, ca să đicem așa, civilă, care-i dă dreptul să existe și să se desvolte ca individualitate a parte, ca națiune, și persoana politică, care-i dă dreptul să figureze ca corp politic, ca Stat, între Statele recunoscute suverane de dreptul gintelor. Actele naționalității române sunt înscrise în toată pagina istoricī celor din urmă opt-spre-đece secole; în lupta contra barbarilor, în luptele cristianismului, precum în timpii moderni, la toate epocele memorabile poporul român s'a manifestat, s'a afirmat, a luptat, a lăsat neștearsă marca personalității sale; și în arhivele diplomației, încă din Mediul-Ev, o mulțime de acte diplomatice, o mulțime de tractate (vađă-se anexul aci alăturat) ale Suveranilor Principatelor moldo-române cu Sultaniī Otomani și cu alți Suverani, constată existența Principatelor ca State deplin suverane.

«Capitulațiile saū tractatele de la anii 1393, 1460, 1511, 1513,

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

No. 1981. 1529, încheiate între Suveranii moldo-români Mircea I, Vlad V, Bogdan, Petru-Rareș și Sultanii Baiazet I, Mahomet II, Baiazet II și So-leiman II, recunosc Moldova și Țeara-Românească de Statură inde-pendente, le recunosc un teritoriu a parte, cu totul despărțit de Imperiul Otoman; le garantează dreptul de **autonomie**, adică facul-tatea d'a-și face ele însele toate legile de drept privat și de drept public; le garantează dreptul d'a-și alege Principii domnitori, cum și unde vor voi, pe cari Sultanii au să-și recunoască, fără a-și putea con-testa; le garantează dreptul d'a încheia tractate, chiar dreptul de res-bel și de pace, și fără să aibă a da vre-odată seamă Inaltei Porți de actele lor; le garantează într'un cuvânt toate drepturile de suverani-tate din întru și din afară Aceleași Capitulații stipulează din partea Sultanilor obligațiunea să apere Principatele de câte-orî le vor cere ajutor, obligațiune care din nenorocire a avut foarte puțină efica-citate, și din partea Principatelor obligațiunea, tot-deauna împlinită, să dea Sultanilor, pentru protecțiunea făgăduită, câte o sumă de bani anuală: Țeara-Românească zece miș galbeni, sub titlu de tribut, și Moldova patru miș galbeni, sub titlu de dar. Aceste convențiuni si-nalagmatice ale Domnilor români cu Sultanii demonstrează până la evidență deplina suveranitate a Principatelor și tot de-odată sunt o probă, că Principatele n'au tractat cu Inalta Poartă și n'au cerut a Ei protecțiune, decât ca să garanteze și mai bine a lor suveranitate. Prin urmare Români, în virtutea suveranității lor, n'au recunoscut și nu pot recunoaște de îndatoritoare pentru dînșii Capitulațiile, trac-tatele și convențiunile politice și de comerț, încheiate între Inalta Poartă și cele-lalte Staturi.

«Aci, fie-ne ertat să observăm că publiciștii, cari au clasat Sta-tele române printre Statele semi-suverane, n'au avut o deplină cu-noscință de tractatele Principatelor cu Inalta Poartă, căci Statul care se obligă la un simplu tribut, drept compensarea mai cu seamă a unei protecțiuni, a unui ajutor făgăduit, nu atinge întru nimic pentru aceasta a sa suveranitate. Dogii Veneției, Impărații Germaniei chiar n'au plătit tribut Sultanilor? Impărații romani n'au plătit ase-menea tribut Regilor Daciei? De aceea încetat-au ei de a fi suverani? Într'adevăr, țice Vattel: «Cu toate că tributul plătit unei puteri străine «scade ceva din demnitatea Statului tributar, fiind o mărturisire a «slăbiciunii sale, cu toate acestea îi lasă suveranitatea în toată între-«gimea ei.» Și de se vor lua bine în băgare de seamă datele lor, tractatele de alianță și de protecțiune între Sultani și Ducii români nu sunt tocmai o probă de slăbiciunea cestor din urmă; căci dacă Români, în resbele atunci cu mai multe popoare, au simțit trebuința

să se asigure din partea Otomanilor, și Otonianii au găsit negreșit un interes să câștige amiciția unui popor, ce nu putuseră reduce chiar în apogeul puterii lor. Acum, e de prisos să aducem aminte expresiunile *Hatışerifurilor* atingătoare de Principate și ale tuturor hârtiilor eșite din cancelaria Constantinoplei, expresiuni rău aplicate când se adresează unor State suverane; ele provin numai de la obiceiul cancelariilor Orientului de a întrebuița un stil înflorit și măreț.

«Existența Capitulațiilor turco-române, citate de Înalta Poartă, și în timpii din urmă în Tractatul de la Adrianopole și în Conferențele anilor trecuți de la Viena și Constantinopole, interesează pe Înalta Poartă mai mult, putem zice, decât pe noi înșine; căci pe ele singure se reazimă dreptul Înaltei Porți de a ne cere un tribut, de vreme ce și fără ele noi putem proba drepturile noastre, a noastră suveranitate. Cât pentru autenticitatea textului Capitulațiilor, ce se află reproduș în anexul aci alăturat, de ar denega-o cine-va, am răspunde: acest text există în mare parte chiar în *Hatışerifurile* Înaltei Porți; apoi, orî-care ar fi fost adevărata formă și esactul cuprins al originalelor Capitulațiilor, este învederat că acea formă și acel cuprins al lor recunoasce Principatelor un teritoriū al lor propriū și o deplină suveranitate, precum o probează mai multe acte diplomatice și o mie de fapte posterioare acestor Capitulații. Într'adevăr, în tractatele ei cu Turcia, Rusia recunoasce Principatelor un teritoriū propriū, cu totul deosebit de teritoriul Turciei. Poarta ea însăși recunoasce aceeași chiar în Conferențele din urmă ale Parisului, cerënd ca Delta Dunării să se alăture teritoriului Imperiului, iar nu teritoriului Moldovei, și în circulara sa de la Iulie, anul 1856, în care se zice, că Europa nu a recunoscut până aci Principatele ca parte integrantă a Imperiului Otoman. Tractatul de la Paris asemenea recunoasce în princip și garantează neutralitatea teritoriului acestor Principate, și de ar cere trebuința să stăruim asupra acestui punct, am adaoge că Otomanii nu pot avea în Moldo-România nici geami, nici proprietăți, și că nu le este nici măcar ertat să pue piciorul pe teritoriul Principatelor fără o autorisație specială și pentru un scurt termen a Guvernurilor române.

«Pe de altă parte, Principatele, și în urma Capitulațiilor lor cu Înalta Poartă, ca Statuiri deplin suverane, au avut representații lor permanente la Constantinopole și au schimbat cu alte Statuiri ambasadori, însărcinați de misiuni speciale, precum era obiceiū în timpii aceia; de multe-orî au făcut resbel și pace cu vecinii lor; au încheiat mai multe tractate și convențiuni politice și de comerț, atât între dînsele cât și cu Hanii Tătarilor și Principii Ardealului, cu Regiū Ungariei, cu Regiū Poloniei, cu Impărații Germaniei, și în timpii mai mo-

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

derni, chiar cu trei dintre Inaltele Puteri garante: au încheiat cu Anglia tractat de comerț la anul 1588, cu Rusia tractate de alianță la anii 1710 și 1711, cu Austria mai multe convențiuni, dintre cari cea din urmă este convențiunea de extrădare reciprocă de la anul 1843. Și Înalta Poartă, nu numai n'a reclamat nici odată în contra acestor acte de suveranitate din afară a Statelor moldo-române, ci vedem că la anul 1588 ea însăși recomandă Suveranului Moldovei pe ambasadorul Elisabetei; în textul original al tractatului turco-rus de la Cuciuc-Cainargi, anul 1774, Domniul Moldovei și ai Țării-Românesce sunt numiți **Sovrani de due Principati**, și simbolurile independenței noastre naționale, capul de zimbru și acvila română, cu ale lor coroane și cu toate însemnele suveranității, un minut n'au încetat de a figura pe stindardele moldo-române.

«Într'același timp, Principatele au exersat a lor **autonomie**, toate drepturile de suveranitate din întru, și până în cești din urmă anii Înalta Poartă n'a luat nici odată vre-o parte directă sau indirectă la facerea, sancțiunea ori promulgarea legilor lor de drept public și privat. Dacă, de la introducerea regimului fanariot, ele au fost mai adesea asuprite, apăsate, lovite în interesele și în drepturile lor cele mai sacre, acele usurpări, acele violări nu constituie un drept celor ce le-au comis, ci un argument mai mult în favorul cererii Românilor de a li se garanta, de aci înainte, drepturile într'un chip eficace. Adaogem, că și atunci când forța năbușa al lor glas, Româniul au găsit în conștiința drepturilor lor curagiul să protesteze și să afirme acele drepturi, chiar cu prețul martiriului lor; așa a protestat Grigorie Ghica, Domnul Moldaviei, la anul 1776; poporul Țării-Românesce la anii 1821 și 1848; Metropolitul și mai mulți boeri ai Țării-Românesce la facerea Regulamentului Organic, anul 1830; obșteasca Adunare a aceluiași Principat la anul 1837, și în fine domnul Moldaviei Grigorie Ghica la anul 1856. Încredințăm dar înțelepciunii Inaltelor Puteri drepturile noastre suverane neatinse, în toată întregimea lor, și în numele dreptății internaționale și a păcii Orientului, cerem să le dea o recunoaștere formală, bine definită, și să le pue sub scutul garanției lor colective.

«Acum, în virtutea acestor drepturi și pentru ca să ne asigurăm un viitor liniștit și fericit, venim să exprimăm via dorință a Țării-Românesce de a se uni într'un singur Stat cu Moldova, a ei soră sau mai bine o parte din ea însăși; o facem cu atâta mai mare încredere de a fi ascultați, că cu ocaziunea cestiunii **Unirii**, Inaltele Puteri au hotărât să întrebe dorințele Principatelor moldo-române. Lumea întregă scie astăzi, că tot-deauna strădaniile necurmăte ale

locuitorilor ambelor Principate au fost să recâştige unitatea lor națională; că ei au fost și sunt un singur popor, omogen, identic; că au aceeași origine, același nume, aceeași limbă, aceeași civilizare, aceeași tradițiune, aceeași istorie, aceleași instituțiuni, legi, obiceiuri, moravuri, aptitudini, interese; aceleași primejdii a conjura, aceleași trebuințe a mulțumi, aceleași păsurii, bucurii, temeri, speranțe, suvenire, aspirări, cugetări, instincte; aceeași ursită, aceeași misiune, același geniū, același suflet; că tot reclamă, că micile diferențe chiar ce există între dânșii reclamă a lor unire, de vreme ce nici un interes legitim, nici o rațiune serioasă, nu se găsește ca să o combată; că uniți într'un singur Stat, veniturile și puterea Statului român se vor înzeci și cheltuelile vor scădea; că prin unire numai vor fi în stare să-și apere pământul, să desvolte resursele lor morale și materiale, să-și mulțumească toate dorințele legitime, să dea sbor geniului român, și ast-fel să-și dobândească pacea sufletelor, fără care ei nici odată nu vor putea fi ceea-ce le cere să fie interesul Europei și interesul conservării lor;— și numai Românii să nu scie ceea-ce lumea întreagă cunoaște? Ei singuri să nu simtă ce e în inima lor? Socotim dar de prisos să mai stăruim a demonstra că Unirea Principatelor este avantajoasă, necesară, și că dorința unanimă a Românilor e s'o vadă cât mai curînd realizată în fapt, precum ea este realizată în cugetarea și în inimile lor. «Unirea face forța» este o maximă; și forța produsă prin unirea Principatelor moldo-române, neapărată pentru a lor existență, nu este amenințătoare pentru nimeni. De aceea Românii toți, și chiar străinii cu o judecată nepărtinitoare, cu o judecată sănătoasă, la toate epocele, au dorit și s'au silit să realizeze Unirea acestor Principate. Mai mulți Principi ai Moldovei și ai Țării-Românesce, Mircea I, Ștefan-cel-Mare, Michaiu-Viteazul, au isbutit să realizeze pentru un scurt timp marea cugetare națională, au isbutit să fie suveranii ambelor Principate; în timpul deosebitelor ocupări rusești, Rusia a simțit tot-deauna trebuința să concentre guvernul ambelor Principate în mâinile unui singur om; Regulaentele Organice de la anul 1830, aprobate de Înalta Poartă, consacră fiesce-care câte un articol la demonstrarea necesității de a uni Principatele într'un singur Stat; la anul 1834, dorința Unirii era domnitoare în Principate, precum o probează scrisoarea d-lui Bois-le-Comte publicată de «*Monitorul Frances*» la 18 Septembrie al anului trecut; în timpul resbelului din urmă, un memorandum al Cabinetului frances, prezentat de Conferințele Vienei, constată că Unirea Principatelor moldo-române e o necesitate și cere a ei realizare; în fine, la Congresul de la Paris, Franța, Anglia, Rusia, Prusia, Sardinia, voesc Unirea acestor Principate, și Uni-

No. 1981.
Proc.verb. 8.
1857
25 Octombrie.

No. 1981. rea s'ar fi proclamat încă de atunci, de `nu ar fi făcut reprezentanții
 Proc.-verb. 8. Austriei observarea că locuitorii Principatelor n'au fost întrebați de
 1857 vor Unire. În urma căreia observării, Puterile câte șapte au hotărît să
 25 Octombrie. se consulte mai întâiu națiunea română. Acum dar că răspundem
 toți în unanimitate că Unirea este cea mai vie dorință a națiunii
 noastre, Români sunt în drept a crede că în congresul viitor repre-
 sentanții Înalțelor Puteri vor consacra Unirea Principatelor în unani-
 mitate, ast-fel precum ea fu aclamată în Adunările ad-hoc a Molda-
 viei și a Țării-Românesce.

«Chestiunea Unirii Principatelor într'un singur Stat presintă, ca un corolariu neapărat în mintea fie-căruia, chestiunea șefului noului Stat; și luând mai cu seamă în privire sistemul guvernamental astădi domnitor în Europa, principiul ereditării tronului în România apare singurul capabil a asigura noului stabiliment politic toate garanțiile de stabilitate, de prosperitate și de tărie, ce-și făgăduesc ai săi fondatori. Ca Prințul domnitor să poată preveni gelosiile și rivalitățile ce ar face neapărat să nască în întrul României un simplu cetățean român chemat la tronul noului Stat; ca el să nu fie presupus că are legături luate mai dinainte, că are preferințe pentru cutare sau cutare partidă, familie, ori persoană; ca să inspire o deplină încredere supușilor săi, dându-le toate garanțiile de nepărtinire și de neatîrnare, garanții ce nu ar putea da un Domn pămîntean; ca prin legăturile sale de sânge să înlesnească introducerea României în marea familie a Staturilor europene și să-i asigure mai bine al lor sprijin; ca să se poată bucura în năuntru și afară de autoritatea, de prestigiul ce se cuvine unui Suveran, unui fondator de dinastie mai cu seamă; pentru toate aceste cuvinte face trebuință, ca Prințul domnitor al României să fie luat din una din familiile suverane ale Europei; și trebuința aceasta este imperioasă, absolută, căci, caută s'o mărturisim, regimul Domnitorilor pămîntenî e atât de compromis în Moldo-România, în cât astădi un Domn luat dintre pămîntenî, chiar de ar fi un om de geniu și d'ar avea virtuțile unui sfînt, ar fi necunoscut și în scurt timp s'ar sfârâma în contra generalei și nestrămutatei voințe a Românilor d'a avea Domnitor dintr'o dinastie europeană.

«Dreptul Românilor de a lua, în virtutea Capitulațiilor, pe Prințul lor domnitor unde vor voi și de a-l declara ereditar, precum și interesul lor de a o face în împrejurările de astădi, sunt necontestabile. Precedentele asemenea sunt pentru dînșii; într'adevăr, pe d'o parte și în urma Capitulațiilor Principatelor cu Înalta Poartă, ereditatea a existat în faptă în familiile a mai multor Domnitori moldo-români; pe d'altă parte, Înalta Poartă chiar, însușindu-și dreptul de a numi ea Dom-

ditori Principatelor, le-a trimis un număr de Prinți străini. Românii dar, exprimă o dorință legitimă și legală, o dorință simțită de toți, ce Europa de sigur le va încuviința, cerând să aibă în capul Statului român un Domn cu moștenire luat din una dintre familiile domnitoare ale Europei; și când adaog că ar dori să se crească în religiunea lor, a Românilor, moștenitorii tronului născuți în România, dau numai o probă de marele preț ce pun ca să fie o identitate de simțeminte, de credință chiar, între poporul român și ai săi Prinți. De ne-ar fi ertat să desemnăm noi înșine pe viitorul nostru Prinț, Cabinetele ar scăpa d'o sarcină ce poate să le presinte oare-cară greutate și noul Suveran ar găsi o forță necontestabilă în chemarea ce i-ar face România întreagă. Inaltele Puteri chibzuind că ele sunt mai competente să găsească pe Prințul care se cuvine României, noi avem de acum deplina încredere că înțelepciunea Inaltelor Puteri va sci alege într'una din familiile suverane, care să nu poată da nici un prepus Românilor și bine-voitorilor lor, Prințul, cu calitățile cerute spre a fonda o dinastie și a organiza un nou Stat, și că alesul congresului european va fi aclamat, va fi primit de Români cu încrederea și cu amorul ce ar avea pentru al lor însuși ales.

«În ajunul organizării Staturilor, în ajunul fondării dinastiilor, cea mai mare, întâia preocupare a popoarelor este forma Guvernului, căci de la dînsa mai cu seamă depinde prosperitatea, puterea lor. Așa, în împrejurările de astăzi, și noi Românii a trebuit să ne preocupăm serios de forma viitorului nostru Guvern. Căutând dar în istoria, în instituțiunile, în legile, în obiceiurile noastre, am găsit că forma reprezentativă a fost tot-deauna forma Guvernului țerilor române; într'același timp, am întrebat Staturile d'al doilea ordin, ce ne-am luat de modeluri, și am aflat că ele Guvernului reprezentativ sunt datoare a lor repede prosperitate și că ai lor Suverani tot lui sunt datorii în mare parte minunata putere de care dispun spre a face binele supușilor lor; de aceea ne-am declarat toți Români pentru forma reprezentativă, formă preferată și adoptată astăzi de mai toată Europa. Frumoasele însă icoane ce ne presintă acele Staturi, fie cât de frumoase, nu le putem copia fără a ținea socoteală de propriile noastre tradițiuni și de condițiunile speciale în cari se află societatea română, căci avem destule reforme neapărate a introduce în legile noastre, ca să mai căutăm a silui vechile noastre datini numai pentru plăcerea de a inova, d'a imita. Într'adevăr, în Principate vedem tot-deauna o singură Adunare reprezentativă, căci nici odată Români n'au simțit trebuința, nici n'au posedat elementele ca să constituie și un Senat, și astăzi acele elemente le lipsesc și mai mult decât în

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

No. 1981. timpii trecuți. Iată cum noi Româniî furăm împinși să exprimăm, Proc.-verb. 8. fără deosebire de clase, în unanimitate, dorința d'a avea un Guvern 1857 reprezentativ, cu o singură Adunare, întocmită pe base îndestul de 25 Octombrie. largi ca să represinte interesele generale ale populațiunii române. Sperăm cu o deplină încredere, că Inaltele Puteri garante vor găsi și această dorință națională fondată în rațiune și în drept și că o vor recunoasce, ca și pe cele-lalte trei dorințe primordiale ale poporului român.

«Garanția drepturilor Principatelor stipulate într'ale lor Capitulații cu Inalta Poartă și a neutralității teritoriului lor, recunoscută în principiu, — Unirea ambelor Principate într'un singur Stat, — un Principe ereditar ales dintr'una din familiile suverane ale Europei, — un Guvern constituțional, cu o singură Adunare reprezentativă.

«Astea sunt toate dorințele Țării-Românesci, votate în unanimitate de noi, reprezentanții ei, și dezvoltate în prezentul act.

«Națiunea română nu mai are alte dorințe a exprima; căci ele cuprind toate bazele organizării sale politice ce ea are trebuința și puțința să ceară Europei a-î recunoasce și a-î garanta și pentru că de la a lor recunoascerere și garanție depind toate reformele politice și sociale ce reclamă legiuirea internă a României.

«Acum ne mai rămâne să mai rugăm Inaltele Puteri garante, bine-făcătoarele noastre, a permite ca Principatele să aibă și ele reprezentanții lor cu glas consultativ în Congresul ce va decide d'a lor soartă. Intr'același timp, luăm îndrăsneala să exprimăm via nerăbdare cu care România așteaptă ca Inaltele Puteri, consacrand ale ei dorințe, s'o scoată cu o oră mai înainte din teribila crasă în care geme încă astăzi. Atunci numai Adunările ad-hoc, împreunate într'o singură Adunare, vor putea vota o lege alegeătoare pentru alegerea unei Adunări constituante; apoi cea Constituantă, adunându-se îndată, va face Constituțiunea și legile organice și le va supune la examenul și la aprobarea Inaltelor Puteri. Constituțiunea, odată aprobată de Inaltele Puteri și primită de Prințul otărît de a fi Domnitorul României, Prințul se va urca pe tron, va promulga Constituțiunea și va convoca Adunarea legislativă. Implinindu-se toate acestea, Prințul și Adunarea legislativă vor întreba împreună cu religiozitate păsurile populațiunilor, vor cerceta în liniște trebuințele și resursele țării și, în deplinătatea suveranității lor, vor proceda treptat la nenumăratele reforme, ce reclamă starea lucrurilor în România.

«Acesta pare a fi marșul firesc, dictat și de forța lucrurilor și de rațiune și care se află negreșit otărît în înțeleapta cugetare a

Inaltelor Puteri. De ar trebui, noi, membrii Adunării ad-hoc, să intrăm acum în examenul cestiunilor de legiuire internă, am întreprinde o lucrare pentru care nu avem nici competența, nici calitățile cerute; căci țeara ne-a ales ca să exprimăm Inaltelor Puteri ale sale dorințe, formulate de ea însăși, asupra reorganizării ei politice, și ea n'a căutat în ai săi aleși cunoscințe speciale pentru a analiza legi și a proiecta reforme. Dar chiar de am avea competența și calitățile cerute, intrând în asemenea lucrări acum, am întâmpina două mari stăvile: un pericol și o imposibilitate. Un pericol, căci am sgândări chestiuni delicate, am atinge interese opuse, fără a le putea da mulțumire. O imposibilitate, căci mai toate chestiunile de legiuire din întru cer a fi rezolvate în cutare sau în cutare chip, potrivit cu organizarea politică ce vor primi Principatele. Deși n'ar exista aceste stăvile nebiruite, este cu puțință, în starea de anxietate mai cu seamă în care se află acum spiritele aici, să examinăm și să resolvăm, în două trei luni, toate chestiunile administrative, judiciare, economice, chestiunea instrucțiunei publice și a educării, chestiunea bisericeii și a clerului, chestiunea puterii armate, chestiunea finanțiară, chestiunea regulării intereselor rurale, ș'o mie alte chestiuni de aceeași gravitate, cari toate vor prefaceri, când soluțiunea unei singure dintr'aceste chestiuni cere ani de studiu și de încercări, chiar în țările cari se află în condițiuni normale și cari posedă arsenaluri de materiale pentru a elabora asemenea lucrări? În condițiunile în cari sunt astăzi Adunarea ad-hoc și această țeară, orî-ce lucrare atingătoare de chestiunile interne ar fi o lucrare primejdioasă, o lucrare precipitată, defectuoasă, falsă. O asemenea lucrare n'ar servi decât a ne compromite în ochii națiunii și în ochii Europei, și pe Inaltele Puteri le-ar amăgi, le-ar înșela, în loc să le lumineze asupra relelor din întru de cari sufăr Principatele și asupra remediurilor de cari ele au trebuință. Relele noastre provin mai puțin de la imperfecțiunea legilor, decât de la a lor neexecutare, și legile cele mai bune vor continua a fi sterpe, de nu vom avea mai întâiu drepturi bine definite, bine respectate, și un Guvern onest, tare, stabil. Cât pentru revisuirea Statutelor Organice, toți o vom; toți simțim trebuința d'a introduce reforme în legiuirea de astăzi; însă aceste reforme nu se pot pregăti, nu se pot opera, până când nu vom fi în pozițiune d'a lucra în tihnă și pe base sigure, solide. De aceea așteptăm cu atâta nerăbdare viitorul congres european, nerăbdare cu atâta mai mare cu cât ne priim în drept a crede că el va da satisfacțiune legitimelor noastre dorințe.

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

«Solicitudinea cu care Europa de doi ani de zile se aplică a studia

No. 1981. drepturile și dorințele Românilor este pentru dînșii o chezășuire, că
 Proc.-verb. 8. simpatiile ei le sunt acum câștigate. Acum, Europa scie că Români
 1857 nici odată n'aŭ intreprins nici n'aŭ încercat nimic în contra Turciei;
 25 Octombrie. că chiar în anii 1821 și 1848, când ar fi putut încerca cu oare-care
 șanse de succes a rumpe legăturile lor cu Inalta Poartă, ei din contra
 aŭ căutat atunci să strîngă mai de-aproape acele legături; că res-
 pectul drepturilor lor bine definite va servi a așeza cu mai multă
 eficacitate, pe viitor, raporturi de bună înțelegere între dînșii și între
 Imperiul Otoman; și că, prin urmare, tăria lor nu va fi un pericol,
 ci o tărie mai mult pentru Inalta Poartă și pentru cele-lalte Puteri
 o garanție de liniște și de pace în Orient. Europa scie astăzi, cu
 prețul unor sacrificiuri necalculabile, că n'a făcut și nu va face nimic,
 că nu va avea în Orient decât confusiune și turburări, pe cât timp
 nu va defini, nu va recunoasce, nu va garanta drepturile Principa-
 telor; pe cât timp nu va face din Principate, astăzi subiectul dispu-
 telor și câmpul resbelor un Stat român, care să serve oare-cum
 de **tampon**, destinat a preveni în viitor loviturile între imperiile ce
 el desparte; pe cât timp nu va clădi la gurile Dunării un edificiu
 național și politic puternic, nu va aridica, cu dorințele, cu drepturile
 și cu virtuțile Românilor, o piramidă, care să fie farul civilisării occi-
 dentale în Orient și care, ca Belgia și Elveția, încongiurată de oceanul
 neutralității, să nu poată nici primi scânteie din afară, nici arunca
 scânteie asupra celor-lalte State.

«Sfîrșind, o mai repetăm, toți Români suntem bine pătrunși de
 mărinimoasele și înțeleptele cugetări ale Inaltelor Puteri garante și
 încrederea noastră n'are de egal decât a noastră nerăbdare d'a primi
 dintr'ale lor mîni botezul noiei noastre existențe politice. Grăbească-se
 dar a corona marea lor operă de creațiune, a presenta admirării lumii
 Statul român ca un fact săvîrșit, și a lor glorie fie eternă, precum
 va fi a noastră recunoscînță!»

D-l *N. Golescu*, Vice-Presidentul Adunării, întrebă Adunarea «dacă
 trebuie să se înceapă discuția asupra ăstuî act astăzi sau mai târziu.»

O parte din membri răspund că nu sunt preparați pentru astăzi
 și să se amâne pentru Marția viitoare.

D-l *N. Golescu*: «Ceî ce voesc să se amâne pentru Marți să
 se scoale.»

Câți-va se scoală; dar fiind puțini, majoritatea ceru să se înceapă
 această desbatere Lună, la 28 Octombrie.

D-l *C. A. Rosetti* vine la tribună: «Adunarea a însărcinat cance-
 laria să facă o adresă de felicităție către frații Moldoveni. Sunt în-
 însărcinat să vă cetesc această adresă.»

D-I C. A. Rosetti cetește adresa următoare:

Proiect de adresă către Adunarea ad-hoc a Moldovei.

«Fraților din Moldova,

«Opt-spre-zece secolî se vor împlini în curînd de cînd Domniî lumii d'atunci, împinși unii de voia Impăratului lor și alții poate și de dorința d'a reîntemeia în alte părți libertățile lor pierdute, lăsară cerul lor cel dulce, patria lor, căminul lor, Dumnezeii lor, și străbătînd, cu acea vitejie cu care ei sciaū a zdrobi tot ce le sta împotrivă, și distanții, și ape, și focuri, veniră și s'așezară p'aceste țărîmuri, ce și le apropiară, dobîndindu-le și sfințindu-le cu sîngele lor. Nu trecu mult însă, și rupîndu-se vinele ce-î legau de tulpina lor, rêmaseră singuri în mijlocul unei lumi străine, barbară și inimică, fără alt ajutor decît acela ce-l puteau trage din numele lor, din suvenirile lor, din credința lor, din inimile și brațele lor; și cu toate astea, voi o sciți. ei fură adesea biruitori.

«Încă cât-va timp însă, și nenorocirea cea mai mare cădu peste dînșii. Năvălirile urmară mai dese, mai mari, mai înverșunate, și-acum, în loc d'a găsi înainte-le acel zid ale căruia petre lipite una de alta îl făcuse o stîncă nebiruită, întîlniră — și aceasta care dintre noi a mai putut'o uita? — trunchiuri trunchiuri, bucăți bucăți, ale aceluiași trup, răspîndite în mai multe unghiuri și, pentru deplinătatea nenorocirii, luptînd fie-care cu propriile-î puteri, pe seamă-î numai, și une-orî contra sieși chiar.

«Vitejiile fie-căruia trup fură mari, biruințele chiar fură multe și glorioase; dar trunchierea aduse peirile ei; și din slăbire în slăbire, din pierdere în pierdere, închiși în cercul cel străin ce ne încegea, ajunserăm a perde pentru străinii până și numele chiar; dar nu perdurăm nici odată speranța noastră, consciința noastră și credința noastră în steaua României. Intunericul și tăcerea ce ne învăluiră în giulgiul lor fură adînci, durerile fură mari și lung timpul suferințelor, în care fie-ce strigăt de viață ce scoaserăm peri înecat în sgomotul ce făceau în juru-ne cei străini nouă.

«Dar Româniî nu se desinimără, nu încetară d'a lupta, d'a lucra și d'a crede; și dimineața țilei noastre sosi în sfîrșit, lumea auți câte-va din suspinele noastre, începu a bănuî că suntem, și cei d'aceeași gîntă cu noi, înțelegîndu-ne printr'acele fire electrice ale inimilor, ridicară viersul lor cel puternic în favoru-ne și lumea întreagă auți că în marginea orientală a Europei este o nație apăsată, ciuntată, desmădulată, dar nici odată pierdută, care, afundată sub gintele străine nici conchistele înșiruite, nici furia năvălirilor, nici înrîurirea religiei,

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie

No. 1981. nici însăși scăderea morală a unei lungi supunerii, nu isbutiră a o
Proc.-verb. 8. perde.

1857
25 Octombrie.

«Puterile semnătoare Tractatului de Paris, fericite d'această mare și frumoasă descoperire, dar neputând crede la o asemenea minune, hotărîră a veni însele spre a vedea ș'a se asigura de suntem în adevăr, de suntem vii și vîrstnici și dacă aceste două Principate sunt două ramure ale aceluiași arbur, două coaste ale aceluiași trup; și voi cei dintâi avurâți fericirea d'a vă afirma, d'a arăta drepturile neprescriptibile ale Românilor ș'a spune Puterilor garante «c'avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași «civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri «și-aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare «de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor d'asigurat și în sfîrșit «aceleași misie de împlinit.»

«Mulțumită și de miî de ori mulțumită vouă, fraților, d'aceste cuvinte; inimile noastre auîndu-le aŭ tresăltat, recunoscînd în ele adevăratul viers al României, ce se manifestă prin voi mai întăi și pe care l'auđirăm tocmai în momentul cel sfînt, în care intram și noi pe calea ce ne-a fost însemnată de străbunii noștri și pe care d'acum vom merge împreună și neclintiți, uniți cu trupurile, precum suntem uniți cu cugetele, cu inimile, cu sângele și cu sufletele.

«Astăđi Europa ne cunoaște, ne aude și ne vede. Ea scie acum că suntem, cine suntem și ce suntem; ea a cunoscut și a recunoscut drepturile noastre și, venind a ne consulta despre trebuințele și dorințele ce avem, a recunoscut prin faptă ceea-ce recunoscuse și în principiu. Intunericul, rătăcirile, rivalitățile, ce ne-aŭ fost desunit, aŭ perit însă prin jeratecul a sute de ani de suferințe. Patria și naționalitatea sunt în inima fie-căruia dintre noi; Unirea a devenit credința noastră, sufletul nostru, vieța noastră; de ce dar mai avem a ne teme?

«Frați iubiți, frați prin sânge, frați prin glorie și dureri, frați prin aceleași speranțe și-aceeași credință, d'acum fie-ne soarta cât de contrară, Unirea este făcută pentru noi. Și dacă, ceea-ce nu este și nu poate fi, această Unire, în care noi credem și spre care alergăm d'atata timp, ar mai fi încă odată o licurire, să fim siguri că d'astă dată această licurire, de nu vom mai șovăi, ne va da de sigur o scânteie măcar din flacăra ce ardea în inimile părinților noștri, când ei își versău sângele șiroaie pentru dînsa; și acea scânteie va fi de ajuns, în timpii în cari trăim, ca Europa întregă să recunoască că Unirea este steaua vieței noastre și să facă a striga îndată ca noi și cu noi: *Trăiască Principatele reunite!*»

D-l *C. A. Kretzulescu* întrebă Adunarea, «dacă este primită astă adresă» și câți-va membri răspund că este bună. No. 1981.
Proc.-verb. 8.

D-l *Al. G. Golescu* se scoală de la locul său și ȳice : «Eū nu numai că nu o primesc de bună, dar o găsesc foarte necuviincioasă și periculoasă causei noastre. Mē mir cum Secretariū acestei Camere aū putut face o asemenea adresă și a-ī da cetire. Aș cere ca adresa să se dea în cercetarea unei comisii, care să cumpănească toate vorbele dintr'nsa și care va vedea pe ce cale ne pune această adresă. Dumnea-Voastrē cari ați audit'o, sunt încredințat că vē veți convinge că expresiile dintr'nsa sunt arme tari ce dăm noi însine inamicilor noștri. Dacă nu pot protesta contra necuviințelor ce cuprinde adresa în numele Adunării întregi, protestez cel puțin în numele unei minorități. Și-mi dau demisia cu minoritatea, dacă Adunarea pășese p'astă cale și va trimite o asemenea adresă din partea Adunării.» (Sgomot mare în semn de nemulțumire din toate părțile.) «Nu mai pot face parte dintr'o asemenea Adunare.» (Desaprobări generale.) 1857
25 Octombrie.

D-l *Gh. Magheru*: «Adresa trebuie modificată, în adevăr; dar nu se poate arunca asupra Adunării întregi răspunderea unui act în parte.»

D-l *N. Golescu* întreabă, «dacă Adunarea primesce a vota asupra propunerii d-luī Al. G. Golescu, a da adresa în cercetarea unei comisii.»

Adunarea primesce, votează prin sculare, și se hotărășce a se da.

D-l *I. Ipceanu*: «Sunt de părere să se tragă mai întâiū copii după această adresă, cari să se dea membrilor Adunării, și apoi să se desbată.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Orī de câte-orī o propunere se dă în cercetarea unei comisii, lucrarea acestei comisii urmează mai întâiū a se comunica membrilor Adunării și apoi a se discuta în Adunare; ast-fel se va urma și cu aceasta. Întreb dar Adunarea, de câți membri să se compue comisia pentru cercetarea astei adrese.»

Adunarea hotări ca comisia să fie de 9 membri.

Ședința se ardică pentru $\frac{1}{4}$ de oră.

Mai înainte de a se depune voturile după apelul nominal, d-l *Ioan Brătianu* spune că are cerută parola și, viind la tribună, ȳice : «Domnilor, socotesc că incidentul ce a făcut d-l Al. G. Golescu nu trebuie să rămāe cel puțin fără reparație. Eu unul, ca și Dumnea-Voastrē, sunt obișnuit cu lovirī tari, cu lovirī însă ce vin de la străini. Dar lovirea d-luī Golescu este mai rea, căci D-luī este din sīnul nostru. Causa noastră este împresurată de mari pericole. Dacă noi însine vom face a ne desbina, dacă ne vom ardică chiar noi primejdia, negreșit că cauza noastră, și de nu s'ar perde de tot, ar fi cel puțin compromisă pentru cât-va timp. Și eū sunt de părerea d-luī Golescu, ca toate actele noastre să fie cumpenite, desbătute, mature. Aș fi

No. 1981. Proc.-verb. 8. 1857
25 Octombrie.

fost de părerea d-lui Golescu, ca și acea adresă către frații Moldoveni să fie desbătută de o comisie și apoi în Adunarc. Asemenea și Memorandumul cere o matură desbatere. Am fi primit un termen cât de lung, numai ca actele noastre să aibă maturitate și să se vadă ast-fel în ochii Europei. Dar d-l Golescu, negreșit, s'a aprins și a pronunțat cuvinte amerințătoare și necuviincioase, cari au supărat Adunarea. Discursul D-lui m'a înneecat în lacrimi și mă simț că nu pot vorbi. Sper că d-l Golescu o să vie să-și retragă cuvintele ce a ținut, căci trebuia să se gândească că vorbele D-lui sunt cari pot să ne deschidă primejdiile. Dacă fie-care din noi ar veni și s'ar plânge de majoritate în termeni așa de amari pentru fie-care act al Adunării, dacă fie-care din noi ar ține: Ne dăm demisia! când nu i-ar plăcea ceea ce face majoritatea, ce s'ar alege atunci de lucrările Adunării? Noi nu suntem aci în starea unor State organizate, cari, având toată asigurarea trebuincioasă, să se ocupe de treburile interioare. Noi, cari astăzi suntem chemați să dăm vieță României, noi, ține, ar trebui să fim mai măsurați, nu numai în faptele noastre, ci și chiar în cuvintele noastre, fiind-că un singur cuvânt este în stare a ne compromite cauza. De aceea rog pe d-l Golescu să-și retragă cuvintele.»

D-l *Gh. Magheru*: «Greșala unui membru al Adunării nu cred că poate să pericoleze cauza, nici să compromită Adunarea.»

D-l *Al. G. Golescu* cere parola și, viind la tribună, ține: «Ceramă întâi, ca câte am ținut și voi ține aci să nu fie trecute în procesul-verbal, căci așa îmi simț o mai mare libertate. Domnilor, impresia sub care am vorbit a fost aceasta: suntem toți Români, avem aceleași simțeminte. Toți voim cele patru puncturi; nu suntem însă toți uniți în păreri asupra chipului cum să ne exprimăm către Moldoveni și cum către Inaltele Puteri. Uniți în princip, nu suntem uniți și în forme; unii socotesc că fac binele patriei lor puind înainte vorbe mărețe, frase pompoase, idei și simțeminte mari și late, cari după părerea D-lor ar fi bune, după a altora însă sunt periculoase. Majoritatea Adunării este pornită a se da mai mult în partea unde vede simțemintele cele mai frumoase, cele mai exaltate. (Sgomot mare în sală: — Nu exaltate, Domnule, nu!) Aceasta socotesc că se poate ține, fără ca majoritatea să se simțată atinsă. Pentru că dacă este libertate aici, trebuie să ne expunem liber ceea ce ne gândim. Nu este lucru care ne pătează de a fi cu inima caldă, când este vorba de interesele patriei. Îmi place aceasta; îmi place să ved că Românii se aprind într'asemenea cas. Dar când este vorba de acele mari interese ale țării, pe cari le dorim, trebuie capete mai cumpă-

tate, trebuie să băgăm de seamă de seamă de mai multe-ori la câte vorbim, facem și lăsăm să se spue în numele nostru. Sunt unii cari au simțemintele cele mai frumoase, cari însă socotesc că, dacă vor pune înaintea vorbe frumoase și pompoase, fac mare bine țării. Aceia, mi se pare, că vin aci cu păreri formate mai dinainte și, bucurându-se de pornirea aceasta naturală ce o găesc în majoritatea noastră, pun înaintea Adunării actele ce redigez și cari, după părerea mea, nu sunt bune, nici cuviincioase. Unii din noi se scoală și dic: bine! bine! Eram întemeiat a crede, că era un fel de surprindere; de aceea, vădând că, la întrebarea ce s'a făcut Adunării, de primesce redacția adresei către frații Moldoveni ast-fel cum s'a cetit, o minoritate tăcea, și simțind că acea minoritate nu era de aceeași părere cu Secretarii cari au redactat adresa și că era să poarte și ea responsabilitatea majorității, n'am putut să nu pui înaintea Adunării că simț pericolul, care mă face a nu o primi și că mi-aș da demisia, când aș vedea că s'ar aproba un asemenea act fără cercetarea unei comisii. Îmi pare foarte rău, Domnilor, că m'am lăsat să mă aprind atâta, să-mi pui demisia înainte; însă ast-fel a fost simțemîntul meu. Eram cu atât mai mult în acest drept, cu cât tot acei domni cari doresc să se facă adresa noastră în acest chip pompos și exaltat și cari au cerut adesea ca lucrările noastre să le dea mai întâiu în cercetarea pregătitoare a unei comisii, tot Dumnea-lor vin aci ex abrupto și propun la primirea Adunării acte netrecute prin asemenea forme. Vă las a judeca, dacă n'aveam cuvinte la câte am dis. Regret ceea ce am adaos asupra propunerii mele; dar eram dator a o face, provocat fiind de d-l Brătianu.»

D-l *Sc. Turnavitu* vine la tribună: «Domnilor, fie-care din noi avem un trecut, fie-care din noi credem în inimile noastre că ne bucurăm de încrederea tuturor, sau cel puțin a celor mai mulți dintre noi, și chiar a nației; încrederea ce trebuie să avem unii într'alții este baza și siguranța lucrărilor noastre. Văd că toate aceste lungi discuții fură motivate din cauza adresei către frații Moldoveni, care vi s'a pus înainte. Puteți oare crede că cancelaria, ce ați numit, poate fi bănuită că ar putea lucra ast-fel în cât să vateze interesele patriei, să vă supere pe Dumnea-Voastră? Acest act nu vine d'a dreptul de la cancelarie, ci din votul, din ordinul Dumnea-Voastră; probă procesul-verbal al ședinței a VI-a. Cancelaria, credincioasă îndatoririlor sale, ca să mulțumească pe onor. Adunare, n'a scos această adresă afară, ci a socotit de cuviință a o pune mai întâiu în vederea Dumnea-Voastră, nu ca să v'o impue, ci ca s'o desbateți și să hotărâți. Fapta nu era săvârșită și, prin urmare, nu înțeleg cum d-l Goleșcu a putut a se exprima prin nisece terminii atât de aspri, că cancelaria ar fi pregătit pe

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25, Octombrie.

nesciute un act și a venit cu dînsul a l'împrovisto, ca să surprindă Adunarea. D-l Golescu, dacă a avut dorința de a se trimite această adresă în cercetarea unei comisii, putea să se exprime prin alți termeni mai dulci, mai cuviincioși, și avînd încrederea că Adunarea este compusă de bărbați ce au simțemîntul pe care-l mărturisi și D-lui, adecă amorul și interesele patriei, putea să ajungă la același rezultat. Dacă s'a aprins și a vorbit ast-fel, cu atît mai puțin n'a avut cuvînt, cu cât acea adresă, necoprindeînd decît expresii de simțemînt patriotic și amor fratern către Moldoveni, n'are nimic periculos pentru patrie. Și chiar dacă inimicii s'ar supera pentru acest simțemînt al nostru, noi tot nu am putea înceta de a mărturisi acest amor către frații Moldoveni. Mă bucur că d-l Golescu arată căință pentru expresiile ce a întrebuițat; îmi pare bine că această faptă scutesce pe cancelarie de prepus și sunt sigur că ea are încrederea Dumnea-Voastră, de care s'a bucurat pînă acum și pentru care se va sili cu toate ocaziile a vă dovedi că scie să o prețuiască. Domnilor, suntem toți Români, toți avem aceleași interese a susține: să lucrăm tot-dea-una cu amorul fratern, cu unirea și încrederea ce am avut și trebuie să avem unii într'alții; căci numai ast-fel vom fi siguri a ajunge la ținta dorințelor noastre, la scopul pentru care nația ne-a trimis aci.»

După aceasta, s'a votat pentru comisia în a căria cercetare să se dea adresa către frații Moldoveni, și s'a'au ales: D-nii I. Cantacuzino, cu 77 voturi; A. Golescu, 69; Gr. Ioranu, 63; C. Aricescu, 41; I. Brătianu, 40; I. Rosetti, 39; N. Rucăreanu, 36; C. A. Kretzulescu, 31; Al. Florescu, 31.

Luminăția Sa Beizade Dimitrie Ghica, sculându-se, a ținut: «Cu toată dorința ce avem, Domnilor, a șterge din istoria Adunării incidentul provocat de d-l G. A. Golescu, socotesc însă că ar fi o abatere nu numai în contra Regulamentului Adunării, dar și în contra bunului reson, a omite în procesul-verbal toate cele expuse aci. Căci jurnalul Adunării, cu al ei proces-verbal, s'ar putea compara unei oglinde sau daguerotip, care să reproducă cu toată fidelitatea, mai cu seamă în asemenea casuri, cuvintele rostite de mădularii acestei Camere și să evite ca nu, prin greșală sau din rea voință, să se falsifice discuțiile Adunării. Vom reproduce cu mare mulțumire retractarea ce a făcut d-l Al. G. Golescu, în cât raporturile cari se fac de Secretarii Misiunilor străine să fie într'o conformitate cu *Monitorul Adunării*. Cu această ocazie mă socotesc dator, ca nu cum-va să fie o nedomirire și asupra opiniei mele proprii, să declar că desaprobez înfocatele expresiuni ale d-lui C. A. Rosetti și dacă decurg dintr'un simțemînt de amor frățesc către frații Moldoveni, dar și mai mult

desaprobez urmarea d-lui Al. G. Golescu, care, dacă nu se retracta din vreme, ar fi putut discreditata Camera. Adunarea nefiind constituită în comitet secret, sunt și eu de părere a se trece acest incident în procesul-verbal, căci alt-fel s'ar mări proporțiile lui afară.»

Adunarea primesce.

D-l I. Ipceanu: «Cer și eu asemenea să se treacă.»

Cancelaria propune d-lor deputați, că dacă vor a se trece dișele discuții în procesul-verbal, să se scoale. Majoritatea se scoală.

D-l I. Brătianu, sculându-se: «Dacă aceste discuțiuni sunt a se pune în procesul-verbal, atunci am și eu să ȳic ceva spre verificarea lor; voesc să rectific cuvântul de surprindere, întrebuintat de d-l Al. G. Golescu în discursul său. Adresa s'a propus în ȳiua de 9 Octombrie. Camera a primit a se face această adresă de-odată cu aceea către Comisia internațională și a însărcinat cancelaria cu redactarea ei, precum a însărcinat'o și cu alte adrese, conform Regulamentului, care îi încredințează reprezentarea din afară a Adunării. Așa dar, mai mulți dintre noi și dintre Secretari sciaū că această adresă este a se face numai din partea cancelariei, vorbind în numele Adunării. Aceasta era atât de înțeles, în cât mulți întrebaū dacă s'a trimis adresa. Ast-fel, cancelaria era în dreptul său a o face și a o trimite de sine; însă, ca să-i dea mai multă valoare, s'a găsit că este mai bine să se cetească în Adunare. Cuvântul dar de surprindere, pronunțat de d-l Al. G. Golescu, nu și-a avut locul său, și protestez.»

Beizade Dimitrie Ghica: «Ar fi o greșală, ca Camera să ia otărîre pentru aceasta în lipsa d-lui Al. G. Golescu, care ar putea da oare carî explicații într'aceasta.»

(D-l Al. G. Golescu plecase îndată după retractarea sa.)

D-l I. Brătianu: «Nu puteam să trec cu vederea a nu vorbi despre cuvântul de surprindere, căci lumea de afară, auȳind și neșciind că d-l Al. G. Golescu lipsesce din Adunare, ar fi putut să mărească lucrul și să creadă că în adevăr se fac surprinderi între noi. De aceea dar, insist ca acest incident să se treacă în procesul-verbal.»

D-l N. Rucăreanu: «Sunt încredințat că onorabilei comisii însărcinate cu desbaterea acestui act desvoltător acelor patru puncte i s'aū dat mai multe memoaruri, dintre carî unul de d-l Al. Petrescu, spre a-i servi la facerea ȳisului act, și nouă nu ni s'a cetit nimic dintr'aceasta; am dori dar să ni se cetească acele memoaruri, ca să fim mai bine încredințați.»

D-l C. A. Kretzulescu: «Nici un proiect nu s'a primit cum s'a prezentat. S'a primit numai acela care s'a părut mai potrivit. Și acel proiect s'a cercetat, s'a modificat și s'a luat de basă, primindu-se și din cele-

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie

No. 1981. lalte numai ceea ce comisia a găsit cu cale. În desbatările Adunării
Proc.-verb. 8. dăm proiectul ca din partea comisiei întregi.»

1857
25 Octombrie. D-l *Chr. Tell*: «Domnilor, dacă rînduim o comisie a redacta un act, mi se pare că avem toată încrederea într'însa spre a face acea lucrare; dacă am urma propunerii d-luî Rucăreanu, ar fi de prisos să mai numim comisiî. De aceea sunt de părere, ca să nu se mai cetească nici un alt act, decât numai acelea ce ne înfățișează comisiile ce rînduim.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Dacă ar fi ca Adunarea să adopte propunerea contrarie, ar fi de prisos ca actele eșite din sînul comisiei să se mai supue la aprobarea sau des aprobarea Adunării. Adunarea nu scie, dacă idea unora din membrii comisiei n'ar fi mai bună decât aceea a majorității astei comisii. Susțiu propunerea d-l Rucăreanu; am dori ca actele despre cari este vorba să se dea fie-căruia din noi spre cetire, căci cu cât ni s'ar pune înainte mai multe acte, cu atât vom putea desbate mai cu multă maturitate chestia la care actele se raport.»

D-l *I. Brătianu*: «Regulele tuturor Adunărilor sunt, ca orî-ce lucrare a Adunării să se dea mai întâiu unei comisii, spre a se desbate. D-l Al. G. Golescu a avut dreptate. Acele acte nu pot fi votate de Adunare, ci fie-care din membrii comisiei are dreptul a propune proiectul său în formă de amendament »

D-l *B. Gănescu*: «Dacă s'ar aproba părerea d-luî Sc. Voinescu, s'ar strica un principiu primit în toate părțile unde sunt Adunări deliberative, s'ar călca și Regulamentul nostru. Mă unesc cu părerea d-luî I. Brătianu, căci o comisie are dreptul a supune un act votat cu majoritatea membrilor săi, iar cei-lalți rămân a-și arăta propunerea contrarie majorității în formă de amendament.»

D-l *Marcu Duilie*: «Nu pretind să se cetească toate actele în Adunare, dar cer ca d-l raportor al comisiei să numească în raport pe toți aceia, cari vor fi comunicat ceva proiecte sau documente în comisie.»

D-l *I. Ipceanu*: «Dacă odată nu se primesce cetirea actelor, este de prisos să se citeze numele celor ce le-au dat. Sunt dar de părerea d-lor Brătianu, Gănescu ș. c. l.»

D-l *Sc. Turnavitu*, ca Secretar, cetesce o adresă din partea d-luî I. Slăvitescu, unul din membrii Adunării, însoțită de un document medical, prin care cere a i se prelungi voia ce a luat de a lipsi din Adunare, aflându-se bolnav, și i se acordă voia cerută.

D-l *N. Golescu* întreabă Adunarea, «dacă găsesce cu cale ca, în locul luî Vodă Știrbei, să se facă o altă alegere.»

D-l *I. Ipceanu*: «Propui să se admită, în locul dimisionarului, acel

dintre proprietarii mari ai districtului Dolj care va fi avut mai multe voturi, după cei aleși la alegerea trecută.»

D-l C. A. Kretzulescu: «Nu este în competența noastră să inovăm asupra aleșilor; aceasta nu se urmează nicăieri. Să ne adresăm la Guvern, ca să pue la cale o nouă alegere.»

Adunarea primesce.

Ședința se ridică la 4 ore, amânându-se pentru Luni, 28 Octombrie, 10 ore dimineața.

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octombrie.

11. Proces-verbal No. 9. — Ședința din 28 Octombrie 1857.

Astăzi, Luni, 28 Octombrie, anul 1857, la 12 ore ale zilei, s'a deschis a IX-a ședință a Adunării ad-hoc în sala ședințelor sale sub presidenția Eminentiei Sale Părintelui Metropolit.

D-l C. A. Kretzulescu, unul din Secretari, face apelul nominal: 91 membri sunt de față, iar 8 membri lipsesc și anume: d-nii Protopop C. Protonotariul, Gheorghe Magheru, Ioan Slăvitescu, Nicolae Goleșcu, Nicolae Păcleanu, Stănuță Cesianu, Chr. Fusea, Principele B. Știrbei.

D-l Sc. Turnavitu, unul din Secretari, cetesce procesul-verbal al ședinței a VIII-a.

În cursul cetirei, D-lui a fost d'arîndul întrerupt de către d-nii Al. G. Goleșcu, C. A. Kretzulescu și Dimitrie Ghica, cerënd fie-care să se facă oare-carî rectificări la reproducerea cuvintelor D-lor.

Făcëndu-se rectificările cerute, s'a primit procesul-verbal.

Pe lângă rectificarea cuvintelor d-sale, d-l Al. G. Goleșcu a mai cerut să se adaogă în procesul-verbal, că tăcerea ce s'a făcut în Adunare, în urma cetirei adresei către Moldova, a luat-o drept un semn de aprobare.

La aceasta, d-l C. A. Rosetti răspunde, «că acelea ce observă d-l Al. G. Goleșcu sunt reflecții, pe carî le face astăzi, și Secretaria nu poate reproduce decât ceea-ce se țice.»

D-l C. A. Filipescu: «În acest proces-verbal am auđit că se vorbesce de o comisie pregătitoare; eü nu vęđ în Regulamentul Adunării vorbindu-se de comisiü saü comitete pregătitoare, prin care urmează a trece actele noastre, mai înainte de a se da în desbaterea Adunării.»

D-l Al. G. Goleșcu: «În adunările pregătitoare pot veni toți acei deputați carî vor să se chibzuiască mai dinainte asupra lucrărilor Adunării. S'a propus aceasta ca un mijloc d'a se lumina mai bine membrii Adunării.»

D-l Sc. Turnavitu: «În Regulamentul Adunării nu s'a prevęđut despre adunări pregătitoare, dar toți d-nii deputați aü liberă voie a

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octombrie.

se adună în particular, ori-și-unde vor voi, a delibera între D-lor cele ce vor socoti de cuviință. Aceasta va să țină adunare pregătitoare.»

D-l *I. Brătianu* întreabă, «dacă D-lui Al. G. Golescu mai are de gând a veni asupra incidentului din ședința precedentă, fiind-că ar cere libertatea să facă o reflecție asupra impresiei D-lui Al. G. Golescu.»

D-l *Al. G. Golescu* răspunde, «că socotese incidentul destul de lămurit în procesul-verbal.»

D-l *I. Brătianu* ține, «că vrea numai să observe că n'a trecut un timp așa de îndelungat între citirea adresei către Adunarea ad-hoc a Moldovei și apostrofa d-l Al. G. Golescu.»

D-l *Sc. Turnavitu* ține de la tribună, «că ordinul zilei cheamă desbaterea asupra bugetului Adunării.»

D-l *I. Ipceanu*: «Mai întâiu trebuie, Domnilor, să ne ocupăm de Memorandum, ș'apoî de cele-lalte chestii.»

D-l *P. Cernătescu*, la tribună: «Domnilor, comisia care a avut onoare a fi însărcinată cu redacția actului desvoltător celor patru puncte publice ce s'au votat în ședința de la 9 Octombrie, vădând că cei mai mulți din membrii Adunării nu și-au format o opinie curată, lămurită, asupra acestui act; vădând că mai mulți dau o interpretație care nu corespunde cu înțelesul ce i-au dat membrii acei comisii, și considerând că de la redacția înțeleaptă și patriotică a aceluî act depinde realizarea dorințelor noastre votate; de aceea această comisie m'a însărcinat a vă propune, să se mai amâne încă 3 zile desbaterea acestui act important.»

Maî multe glasuri: «Primim.»

D-l *I. Brătianu*: «D-l Cernătescu a vorbit în numele comisiei; am dori să vorbească în numele Adunării întregi.»

Maî multe glasuri: «Destul dacă Adunarea primesce.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Ca să putem ajunge la sfârșitul dorit, adecă ca să vedem majoritatea la un acord, ține că nu este alt drum decât a ne aduna noi între noi cât se va putea mai mulți și mai des. Adunările pregătitoare s'au făcut până acum în locale particulare. Primindu-se dar amânarea de 3 zile, am ruga Adunarea ca în acest interval să ne adunăm cu toții aci, chiar în această sală, unde să fie oprit străinilor a veni, ca să desbatem actul acesta în liniște și cu maturitate, ca Vineri să nu mai avem mult de lucru.»

D-l *Gr. Serurie*: «Observ că d-l Voinescu a ține, că spre a ajunge la sfârșitul dorit, să se adune aci Camera întreagă, iar nu majoritatea.»

D-l *I. Brătianu*: «Propunerea d-lui Voinescu nu-și are locul aci; în ședința oficială, nu putem cere decât a ne constitui în comitet se-

cret. Propunerea a se urma adunările pregătitoare în sala ședințelor este cu totul particulară și tot de-odată o inovație.»

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octombrie.

D-l *I. Lapati*: «Părerea mea este, ca toți câți au să facă amendamente să le depue pe masa adunărilor pregătitoare, și acele adunări să se ocupe a face schimbările sau adăogirile cerute.»

D-l *I. Otteteleșanu*: «Când se vor începe desbaterile, atunci fie-care o să ia în băgare de seamă ceea-ce este bine a se scoate sau a se adaoge.»

D-l *I. Lapati*: «Socotesc că fie-care suntem destul de pregătiți spre a ne face amendamentele și a le depune.»

D-l *N. Lahovari*: «Tot la comisie să meargă amendamentele?»

D-l *Al. Florescu*: «Actul care se dă la cunoștința Adunării și care, după cum cunoașcem, s'a primit de toți cu destulă temeinicie, în ceea-ce se atinge de înțelesul ce este să dăm corpului întreg al acestei redacții, s'a făcut în urma unei măsurii luate de toată Adunarea, s'a făcut de o comisie legală, eșită din sîmul Adunării; astă redacție dar este un act consimțit de Adunarea întreagă. Întreb: Ce caracter ar urma să dăm unei lucrări, care a fost săvîrșită afară din comisie? Fie-care act trebuie să aibă o calificăție. Dacă în urmă se va face un act deosebit de al comisiei, întreb: Care din doué se va da în discuția Adunării, cel făcut în particular, sau cel făcut de comisia ce s'a alcătuit prin votul Adunării chiar?»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «În ședința de Vineri mi se pare că s'a hotărît a se da un soroc membrilor Adunării, spre a se chibzui asupra celor cuprinse în actul desvoltător celor patru puncte. Dacă acest soroc n'a fost destul ca toți membrii să se lumineze, mi se pare prea rațional că trebuie a se da un altul, și dacă și acela nu va fi destul, atunci să se mai dea și altul.»

D-l *I. Otteteleșanu*: «Eū nu sunt de părere a se prelungi această lucrare.»

D-l *I. Brătianu*: «Găsesc propunerea d-lui Lapati foarte înțeleaptă și foarte patriotică. Dumnea-lui, pătruns de împrejurările grele în cari ne aflăm și vedënd că mulțimea amendamentelor ce ar veni în seanțele publice ar fi primejdioasă, a făcut apel la patriotismul tuturor membrilor acestei Adunări, ca toate părerile Dumnea-lor, în formă de propunerii sau amendamente, să vie să le depue pe masa adunărilor noastre pregătitoare, că acolo unde cuvintele noastre nu sunt oficiale, nici nu au o greutate lângă Puterile străine, s'ar putea desbate mai liber. Mă unesc dar cu propunerea d-lui Lapati. Conjur pe toți frații de aici, ca toate propunerile D-lor să le facă în adunările pregătitoare, căci numai așa am putea avea aci o

No. 1981 discuție mai scurtă; însă aceasta nu ridică nici decum libertatea
 Proc.-verb. 9. aceluia care ar voi să dea un amendament în adunarea oficială.
 1857 Cât pentru actul comisiei, el nu are nici un caracter oficial, este
 28 Octombrie. numai un proiect. De aceea ȋic, că putem face toate observațiile
 noastre asupra acestui proiect, dar nu putem face un act nou.»

D-l *Al. Florescu*: «Observația ce a făcut d-l Kretzulescu, am în-
 țeleg-o atunci când aceste propuneri, de a se face adunări pregă-
 titoare, n'ar fi făcut obiect de discuție în Cameră. Ceea-ce cunoaște
 Adunarea nu este decât actul eșit din sînul comisiei aleasă de dînsa.
 Orî-ce amendament se depune pe masa cancelariei, și Adunarea le
 observă și le discută.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Propunerea d-lui Brătianu nu mi se pare
 bună. Adunările noastre pregătitoare sunt ca și cele particulare, fie
 compuse de orî-câți membri. Părerea mea este a se da acest soroc
 membrilor, spre a se lumina asupra cuprinderii aceluî act. Dacă se
 va chibzui a se ținea ședințe secrete, atunci este alt ceva, și eî sunt de
 această părere.»

D-l *I. Brătianu*: «Am fost cel dintâi care am ȋis că aceste
 adunări sunt periculoase.»

Principele Bibescu: «Mă rog, Domnilor, viî să fac o băgare de seamnă:
 proiectul comisiei s'a dat la fie-care membru, fie-care s'a gândit asupra
 lui; în adunarea secretă sau pregătitoare, se pot face schimbări, fără
 a fi adunarea în ședința publică; acum însă actul s'a tipărit, s'a pu-
 blicat, îl cunosc toți; dacă nu s'ar fi publicat, i s'ar fi putut face
 schimbări în acele adunări.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «S'a deslușit odată că adunarea pregătitoare
 este spre a se lumina fie-care și a se pregăti asupra amendamente-
 lor ce se vor propune.»

D-l *I. Rosetti*: «Noî n'o să avem voe să facem vr'o preface. În
 ședința formală, putem preface toată construcția, s'o lepădăm și să
 facem alta.»

D-l *I. Lapati*: «Pe cât timp nu este primit, nu este sancționat de
 Cameră acest act, i se poate face orî-ce îndreptare.»

D-l *I. Ipceanu* cere parola.

D-l *Șt. Golescu*: «Discuția este terminată, avem trei ȋile ca să ne
 chibzuim.»

D-l *Sc. Turnavitu*: «Beizade G. Ghica, fiind numit între Chestorii
 Adunării, ne maî putînd, sau ne maî voind, își dă demisia.»

D-sa dă cetire acestei demisiuni.

D-l *C. A. Kretzulescu*: «În ordinul ȋilei din ședința trecută aî fost
 câte-va lucrări ce s'aî amînat. Intreb, dacă voiți a vî ocupa de dîn-

sele acum. Între acestea este și o interpelație făcută de d-l Rucăreanu asupra lipsei unor deputați, cari nu figurează nici în lista membrilor Adunării.»

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octombrie.

D-l *I. Ipceanu*: «Pe cât întocmirea Adunării este prin cunoștința d-lor Comisari ai Puterilor străine, nu e de competența noastră a ne ocupa de această chestie.»

D-l *I. Otteteleşanu*: «Firmanul țice că Divanul se compune de 102 membri ; lipsa de doi din acest număr este de competența Guvernului.»

Maî mulți din membrii Adunării încep a vorbi.

D-l *Sc. Turnavitu* la tribună: «Domnilor, de maî multe-orî am fost supuși a da socoteală de vorbele ce se țice în Adunare și ni s'aũ făcut observații că nu le reproducem esact în procesele-verbale. Cu toate măsurile luate de cancelarie, ar fi cu neputință să vë dãm o asemenea socoteală, dacã maî mulți am vorbi d'odatã. Ne-am ruga darã, ca fie-care din Dumnea-Voastrë care ar voi să facã vr'o propunere, vr'o observație în Adunare, să cearã maî întâiũ parola, să se înscrie în lista respectivã, și apoi să vorbească, căci numai așa am putea să vë arãtãm, să reproducem în *Monitorul Camerii*, ceea-ce se vorbesce aci. Domnilor, la propunerea d-lui N. Rucăreanu pentru lipsa a doi membri din numãrul hotãrit de Firman a compune Adunarea, vë rugãm să primiți amãnarea, pãnã când vom avea documentele trebuincioase întru aceasta.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Întreb Adunarea, dacã voesce a se ocupa de budget.»

D-l *Sc. Turnavitu*: «Ca să putem da și Dumnea-Voastrë și nației socoteală de tot ce se face în Adunare, s'aũ luat dispoziții de cancelarie, prin înțelegere cu Eminenția Sa Presidentul, a înrola ca împiegați, însãrcinați cu redactarea lucrãrilor, pe cei urmãtori :

«Protocol.

«Jos-însemnații, adunându-ne astãđi, la 10 Octombrie, anul 1857, sub presidenția Em. Sale Pãrintelui Metropolit și chibzuindu-ne asupra organizației cancelariei Adunării ad-hoc, am dispus a se orîndui trebuincioșii împiegați cu onorariile precum urmeazã :

Cancelaria Adunării ad-hoc.

Secția I romãnã. — 1 Capul cancelariei cu lei 600, 1 ajutor cu lei 450, 3 copiiști caligrafi cu câte lei patru sute pe lunã unul, 1,200, 1 contabil al Chesturii cu lei 250.

«a) Capul cancelariei are datorie a ținea regula cancelariei, a primi

No. 1981. hârțiile și a le presenta biuroului, a păstra archiva și toate dosarele
Proc.-verb. 9. ce i se vor încredința.

1857
28. Octombrie. «b) Ajutorul lucrează sub capul cancelariei și este însărcinat cu
regularea hârțiilor la dosar și trecerea lor în jurnal; tot ajutorul în-
deplinește și funcția de registrator.

«c) Copiștii caligrafi prescriu hârțiile.

«d) Contabilul este însărcinat cu ținerea în bună orînduială a lu-
crărilor ce privesc la chestorie.

Secția II francesă. — 1 redactor frances cu lei două mii
pe lună, 2,000; 2 translatori cu câte lei una mie pe lună, 2,000; 2 co-
piști caligrafi cu câte lei patru sute unul pe lună, 800.

«a) Translatorii vor fi însărcinați cu traducerea în limba francesă
și vice-versa a tuturor hârțiilor ce vor fi de trebuință.

Secția III. Redacția Monitorului și a proceselor-ver-
bale. — 1 Director al Monitorului cu lei una mie cinci sute pe lună,
1,500; 1 redactor al proceselor-verbale 1,500; 4 scriitori tachigrafi cu
câte lei patru sute pe lună, 1,600.

Alți funcționari secundari. — 1 camelier cu lei două
sute pe lună, 200; 5 ușieri cu câte lei două sute pe lună, 1,000;
1 rîndaș cu lei 100.

(Subsaris) President, Nifon Metropolitul Ungro-Vlachiei.
Chestori: Gr. Ghica, Chr. Tell, M Marghiloman.

Secretari: D. Brătianu, Șt. Golescu, Sc. Turnavitu,
Ioan Rosetti.

D-l *I. Otteteleşanu*: «Ved că toți scriitorii acestei cancelarii au o
leafă de 400 lei, pe când ceilalți scriitori de la alte dregătorii ale
țării au câte 150—200 lei pe lună.»

D-l *Sc. Turnavitu*: «Greutățile de aci sunt mai mari. Scriitorii celor-
lalte cancelarii sunt întrebuințați mai mult ca nisce mașine; aci însă
se cere inteligență și capacitate mai mare.» (Sgomot de desaprobară
în toată sala). «Și eu cu aceasta nu țin, că soarta acelora nu este des-
tul de tristă și că n'ar trebui îmbunătățită.» (Semne de desaprobară.)

D-l *I. Rosetti*: «Aci este lucru provisoriu: cine-și lasă treaba să
vie aci pentru două trei luni, fără să fie bine plătit?»

D-l *Sc. Turnavitu*: «Iată ce coprinde art. 6 din Regulamentul Ca-
merii relativ la cancelarie:

«Art. 6. Presidentul împreună cu Secretarii și Chestorii numesc
«și scot pe impiegații Adunării, precum redactorii, traducătorii, scriitorii,
«ușieri și ceilalți; ei hotărăsc cheltuelile trebuincioase Adunării, le

«supun aprobării sale și dau socoteală, la sfârșitul fie-căria lună, unei
«comisiunii permanente, aleasă din sînul Adunării.»

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octombrie.

D-l *I. Otteteleșanu*: «De ce să se facă o cancelarie întreagă pentru
limba franceză, căci numai câte-va hârtii se fac pe lună în franțuzesce.
Acestea s'ar putea face de cancelaria românească, sau ceea-ce este
să se scrie în franțuzesce, să se dea la Secretariatul Statului, spre a
se traduce. Apoi din ce paragraf s'ar putea plăti aceste lefi?»

D-l *Dimitrie Ghica*: «Pentru străini s'aũ cheltuit milioane și nimeni
n'a reclamat.» (Semne de aprobare în sală.) «Dacă Statul va refusa aceste
cheltueli, atunci le plătim noi din pungile noastre.»

D-l *C. A. Rosetti*: «După Regulamentul Adunării urmează a se
alege o comisie, care să se ocupe cu cercetarea cheltuelilor Camerii.
Această comisie va cerceta și budgetul.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Și eũ sunt de părerea d-lui C. A. Rosetti,
să se aleagă acum o comisie permanentă și acelei comisii să se dea
budgetul în cercetare. Voiți a proceda la alegerea acestei comisii?»

D-l *I. Brătianu*: «Această comisie să n'aibă alt a face decât să
controleze ceea-ce se cheltuesce pentru lucrările Adunării.»

D-l *C. A. Kretzulescu* cetesce și D-lui din nou art. 6 din Regu-
lamentul Adunării, citat mai sus. Apoi vorbesce: «Deosibit de aceasta,
s'a propus ca comisie să i se dea cu excepție și această misie, adecă
a cerceta budgetul.»

D-l *I. Lapati*: «Cât este suma totală a statului cancelariei?»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «13.100 lei pe lună.»

D-l *I. Brătianu*: «Avem alte trebĩ mai mult importante decât for-
marea cancelariei. Comisia trebuie a se numi, după Regulament, pen-
tru control numai, iar nu și pentru formarea cancelariei.»

D-l *I. Ipceanu*: «Lefile impiegașilor acestei cancelarii se vor plăti ne-
greșit din casa Statului. Guvernul nu poate încuviința aceste lefi decât
în proporție cu cele prevẽdute prin Regulamentul Organic.»

D-l *I. Voinescu*: «D-l Ipceanu ar vorbi foarte rașional, când ar
representa aci Guvernul.» (Risuri din partea Adunării.)

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Am đis că comisia permanentă pentru
cercetarea cheltuelilor să se ocupe și de budget, ca comisie excep-
țională. Voiți, Domnilor, ca această comisie să aibă numai însărcinarea
după Regulament, sau să cerceteze și budgetul?» (Mai multe voci rês-
pund: «Numai după Regulament.») «Cine dintre Dumnea-Voastrẽ sunt
de părere ca comisia să aibă numai misia după regulament, să se scoale.»

Majoritatea se scoală.

D-l *N. Lahovari*: «Trebuie să se constate, că s'a primit de Adunare
cheltuelile cancelariei propuse de biuroũ.»

No. 1981. D-l *C. A. Kretzulescu*: «Da, se constată că s'a primit. S'a propus
Proc.-verb. 9. numărul de 5 membri și de 3 pentru comisia permanentă.» (Mai mulți
1857 din membri țin să fie de trei.) Câți dar din Dumnea-Voastră sunt de
28 Octombrie. părere să fie de trei, să se scoale.»

Majoritatea se scoală.

Ședința se suspendă pentru votare.

Deschidându-se voturile, s'au ales membri pentru ținșia comisiei:
D-nii *Dimitrie Ghica*, cu 67 voturi; *I. Brezoianu*, 44; *Tache Grigorescu*, 44.

D-l *Al. Florescu*: «S'a propus a se alege un Chestor în locul d-luî
Gr. Ghica ce și-a dat demisia; ved că nu s'a luat nici o dispoziție.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Se va lua în ședința viitoare.»

Ședința s'a ridicat la 2 ore.

12. Proces-verbal No. 10. — Ședința din 1 Noembrie 1857.

No. 1981. Astăzi, Vineri, 1 Noembrie 1857, la 11½ ore, s'a deschis a X-a
Proc.-verb. 10. ședință a Adunării ad-hoc în sala ședințelor ei sub presidenția Emi-
1857 nienței Sale Părintelui Metropolitul Ungro-Vlachiei.
1 Noembrie.

La apelul nominal s'au aflat față 89 membri, iar lipsă 10,
din cari unul e dus cu voe și 6 au făcut cunoscut că se află bolnavi, și
anume: *Em. Sa Episcopul Rîmnicului*, bolnav; *Gheorghe Cârjău*, bolnav;
Ioan Dimitriu, bolnav; *Ioan Slăvitescu*, cu voe; *Ioan Brătianu*, bolnav;
N. Stănescu, bolnav; *Răducanu Ioan* și *Stan Panait*.

După cetirea apelului, d-nii membri cari n'au fost la ședința
precedentă explică fie-care cauza lipsei sale.

Apoi d-l *Sc. Turnavitu* dă cetire procesului-verbal.

D-l *C. A. Rosetti* întrerupe spre a observa, «că d-l *Cernătescu* n'a
cerut să se amâne discuția Memorandului ca membru al comisiei,
ci ca membru al Adunării a cerut aceasta, în numele majorității.»

Principele Bibescu întrebă, «cum a putut să se cunoască care e
voința majorității, când nu se făcuse vre-o vorbire despre aceasta.»

D-l *P. Cernătescu*, interpelat, răspunde «că a procedat în numele
comisiei și că d-l *Kretzulescu* i-a ținș că poate a o face.»

D-l *Al. Petrescu* cere, «să se constate că propunerea a venit
numai din partea d-luî *Cernătescu* și a d-luî *Kretzulescu*.»

D-l *C. A. Kretzulescu* observă, «să se desbată numai dacă vorbele d-luî
Cernătescu s'au repetat cu esactitate în procesul-verbal, și alt nimic.»

D-l *P. Cernătescu* măi repetă odată, «că a făcut propunerea în
numele comisiei, creșdend că va fi bine primită.»

Adunarea primesce să nu se modifice preșia expresiune.

Se urmează cetirea procesului-verbal.

La cuvintele d-lui *Al. Florescu*, unde întrebă «că făcându-se un act deosebit de al comisiei, care din două va fi supus la desbateri», D-lui explică, «că observarea sa a fost provocată prin cuvîntul de modificare a Memorandului, pronunțat de către unul din membrii Adunării.»

Principele Bibescu cere să se rectifice cuvintele Măriei Sale. «N'a voit să țină alt decât că ședințele secrete sunt de prisos, fiind-că în ședință secretă nu se fac schimbări, dacă odată s'a publicat raportul comisiei.»

Făcându-se oare-care desbateri asupra acestui punct, s'a primit ca procesul-verbal al ședinței trecute să rămăe cum este, căci așa aū înțeles vorbele Măriei Sale oratorii cari aū luat parte în acea discuție; iar explicările Măriei Sale să se treacă în acest proces-verbal.

D-l *I. Ipceanu*, la reproducerea cuvintelor sale, țice «că s'a exprimat ast-fel: «Posturile ce se propun se crează din nou, și nefiind prevăzute în statul general al funcșionarilor publici, urmează a se legiui; iar până atuncî este de părere că ar trebui să se chibzuiască în înțelegere cu Guvernul din ce fonduri să se dea apunțamentele funcșionarilor Adunării.»

D-l *Sc. Turnavitu* susține, «că d-l Ipceanu s'a exprimat precum se coprinde în procesul-verbal.»

D-l *I. Ipceanu* țice, «că la întrebarea ce i-a făcut d-l Voinescu, dacă vorbesce ca reprezentant al Guvernului, D-lui a răspuns că, ca membru al Adunării, avēnd opinia sa, e liber a o exprima în Adunare.»

D-l *Sc. Turnavitu* răspunde, «că aceasta fiind o nouă adăogire, se va trece în procesul ședinței de așî.»

După arătatele rectificări, se primesce procesul-verbal.

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Domnilor, în ordinul țilei avem următoarele chestii: 1. Adresa către Adunarea ad-hoc a Moldaviei; 2. Desbaterea Memorandului; 3. Deslușirile asupra întrebării d-lui Rucăreanu despre cei doi deputați din partea egumenilor mănăștirilor închinete, cari lipsesc; 4. Alegerea unui Chestor în locul d lui Gr. Ghica, care și-a dat demisia. Pentru cea dintâiu chestie, comisia însărcinată cu redactarea adresei, săvîrșindu-și lucrarea, o supune Adunării. Pentru cea de al treilea, Secretaria până acum nu e în stare a da deslușirile trebuincioase, căci n'a avut timp a ceti documentele relative la aceasta. Întreb Adunarea, care din aceste chestii voesce a se pune mai întâiu în desbatere?»

Adunarea cere desbaterea Memorandului.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1 Noembrie.

Eminența Sa Episcopul Buzăului: «Se mai primesc și alte Memorande ca să se cetească, căci atunci am și eu unul?»

D-l D. Brătianu, ca raportor al comisiei însărcinate cu redactarea Memorandului, vine la tribună: «Domnilor, fiind-că s'a ȳis că comisiei s'a comunicat mai multe proiecte asupra facerii Memorandului, raportorul ei simte trebuința a vĂ arăta principiul ce a adoptat comisia în lucrarea sa.» Cetește următorul raport:

«Domnilor !

«Un simțemint de discrețiune și precedentele tuturor Adunărilor nu aũ permis comisiei D-VoastrĂ să producă aici tot materialul, deosebite note și proiecte ce i s'aũ comunicat în cursul lucrărilor ei de unii din d-nii deputați și de mai mulți din membrii comisiei. Dreptul și datoria comisiei a fost să cerceteze și să discute într'al sĂu sîn toate hărțile comunicate ei, ș'apoĩ saũ să însărcineze d'oficiũ unul dintr'ai sĂi membri a elabora un noũ proiect cu acele felurite materialuri, saũ dând preferința unuia dintre proiectele puse dinaintea ochilor ei, să se aplice a introduce într'ĩnsul modificările judecate necesarie, a-l completui, a face într'un cuvint dintr'ĩnsul propria sa operă; așa a și procedat comisia, precum o constată procesele sale verbale. Într'adevăr, în mai multe ședințe, comisia, după ce a examinat cu un viũ simțemint de recunoscința și adesea de admirare pentru ai lor autori, diversele proiecte ce i se comunicaseră, și-a concentrat toate lucrările ei asupra unuia dintr'acele proiecte, și astfel, însușindu-și-l, vi l'a prezentat în ședința Adunării ad-hoc din Sâmbăta trecută ca o operă anonimă, ca opera comisiei.

«Avem câte-va cuvinte asupra desbaterilor ce avem să consacram proiectului comisiei Dumnea-VoastrĂ. De l'am primi fără discuțiune, Domnilor, ar fi poate un rĂu, căci mulți afară din Cameră ar ȳice că i-am dat voturile noastre cu ușurința, fără destulă reflecțiune; de l'am supune, din contră, la o discuțiune lungă, amestecată, pasionată, rĂul ar fi negreșit și mai mare, fiind că am lăsa lumiĩ să gândească că nu există între noi o deplină înțelegere, ast-fel precum o crede lumea și precum o cere triumful cauzei noastre naționale. Comisia, cu toate silințele ce și-a pus ca să reflecte într'a sa lucrare cugetarea Adunării întregi, nu îndrăsnesc a crede silințele ei coronate de succes; însă a sa lucrare, dacă ar fi fost de ȳece ori mai bună de ceea-ce este, care dintre noi, examinând șease ȳile și șease nopți, o hârtie d'o coală și jumătate de tipar, n'ar fi găsit într'ĩnsa o frasă, o vorbă de modificat; și de ar ținea fie-care a da satisfacțiune

părerii sale, am avea cel puțin o sută de amendamente. Vă întreb acum, Domnilor, ce s'ar alege de proiectul comisiei Dumnea-Voastră : voind să-l prea îmbunătățim, l'am schilodi cu totul, am face d'într'insul un ce inform, fără culoare, fără suflet. Să fim dar sobri în amendamente, concilianți în desbateri, căci scim că realizarea dorințelor României nu depinde de la cutare sau cutare fras al actului ce avem să votăm, ci de la votul ce-î vom da. Să arătăm, Domnilor, că toți am fost reu judecați; că aici nu sunt nisce antagoniști firești : oameni cari nu-și sciū măsura pasurile și oameni cari nu voesc a face un pas; să arătăm că într'acest templu al înfrățirii toți avem același pas : pasul românesc, precum avem aceeași dorință : mântuirea și mărirea patriei noastre. Acum vă întreb, Domnilor, dacă voiți să se cetească Memorandul întreg și apoi să se discute paragraf cu paragraf.»

D-l *D. Ghica* : «Memorandul l'am cetit toți, îl cunoaștem destul de bine.»

D-l *D. Brătianu* : «Mai înainte de a intra în discuție, socotesc că Adunarea ar trebui să-l mai aușă odată.»

Mai multe voci : «Este de prisos, de prisos.»

Em. Sa Presedintele : «Care din domni voesce a se ceti paragraf cu paragraf, să se scoale.»

Adunarea se scoală.

D-l *D. Brătianu* începe cetirea Memorandului.

În locul cuvintelor de la întroducere : «Noi membrii Adunării ad-hoc a Țării-Românesci, pe temeiul drepturilor națiunii noastre și conform Tractatului de la Paris, care invită ș. c. l.» d-l *T. Grigorescu* propune amendamentul următor : «Adunarea ad-hoc a Țării-Românesci, conform Tractatului de la Paris, care în virtutea drepturilor națiunii noastre, invită ș. c. l.»

D-l *Al. G. Golescu* ȳice, «că are să facă o băgare de seamă și asupra textului și asupra amendamentului propus. Aci nu e vorba de drepturile noastre, ci pe ce temeiuri vorbim. Suntem Adunare ad-hoc în virtutea Tractatului de la Paris ; să lăsăm a vorbi de drepturile noastre când o fi vorba de dînsele. Prin urmare, propui acest amendament : «Adunarea ad-hoc a Țării-Românesci, convocată pe temeiul «Tractatului de la Paris, ca să exprime dorințele Românilor asupra re-organisirii țării lor, în ședința de la 9 Octombrie ș. c. l.» Menținând textul adresei se face neesactitate : Tractatul de la Paris ne-a convocat simțindu-se trebuința de a cunoasce dorințele țării. Socotesc că spre a fi pe calea legală și cu toată esactitatea ce se cere de la această Adunare, să ne mărginim în cuvintele mai sus ȳise.»

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1 Noembrie.

No. 1981. D-l *Gr. Ioranu* răspunde, «că autonomia Principatelor și drepturile lor nu isvorăsc de la Tractatul de la Paris, ci din cele vechi ale țării. Tractatul de la Paris n'a desființat raporturile de drept și datorie între România și Imperiul Otoman, ci din contra le-a recunoscut și le-a întărit. Tractatul de la Paris, chemând pe Români să-și exprime dorințele, le-a recunoscut prin aceasta acest drept. Se unesc dară cu amendamentul d-lui Grigorescu.»

Discursul d-lui Grigorie Ioranu.

«Dreptul de autonomie al Principatelor, precum și drepturile lor internaționale, a cărora cheazășuire o cerem astăzi de la Puterile europene, nu isvorăsc din Tractatul încheiat la Paris în anul trecut, ci din tractate mai vechi încheiate de Români cu Înalta Poartă. Tractatul de la Paris n'a rupt vechile raporturi de drept și de îndatoriri, ce leagă țările noastre de Imperiul turcesc încă din timpul strămoșilor noștri; din contra, el a recunoscut acele raporturi reciproce, ce isvorăsc și se reazimă pe tractatele noastre. Numai acestea sunt expresiunea legală a dreptului public al Românilor și a autonomiei lor naționale; în ele se concentrează dreptul de viață politică și socială al țării. Români nu le-au călcat nici odată, nici în minutele cele mai nefericite ale vieții lor. Vre-o altă convențiune nu s'a făcut, care să le șteargă cuprinderea și să le nimicească tăria. După dinsele avem dreptul și de a ne aduna și de a ne exprima dorințele. Și nu putem dice că aceasta nu este adevărat; și nu putem dice că este din parte-ne o pretențiune absurdă, pentru că chiar Tractatul de la Paris îl recunoaște, când otărăsește ca Puterile europene să consulte chiar pe poporul român despre dorințele și trebuințele sale. Socotesc dar, că nu eșim cătuși de puțin din spiritul Tractatului din Paris, suntem în cea mai deplină legalitate, când dicem: «Noi membrii Adunării ad-hoc a Țării-Românesce, conform Tractatului din Paris, care invită pe Români pe temeiul drepturilor națiunii noastre să-și exprime dorințele.....» Opinez dar pentru amendamentul d-lui Grigorescu.»

D-l *C. A. Rosetti* dice, «că din vorbele d-lui Al. G. Golescu s'ar înțelege că Adunarea e convocată pentru trebuința ce aveau străinii să ne cunoască dorințele, iar nu pe drepturile noastre. Marele ministru Ali-Pașa și d-l Buol, în Congresul de la Paris, n'au ținut că Români n'au dreptul d'a se uni, ci că nu vor Unirea; și prin urmare cerură ca Români să fie convocați a spune ei înșiși dacă o voesc. Tot la acel congres, au fost desbătute și chestiile unor provincii, căci ale

noastre sunt Principate, și Congresul n'a trimis să întrebe pe acele provincii, ci a hotărît el întru înțelepciunea sa. După o suferință de atâția ani eram fără putere din afară, eram slabi, nu ne exersam drepturile; dar ele existau în virtualitate, precum există într'un copil puterea; dreptul nu ni l'am pierdut. Suntem chemați astăzi de Impărății a spune ce voim, suntem datorî a constata ce suntem; Puterile străine pot să nu ne asculte; negreșit puterea e a lor. Noi nu putem decât a le arăta ceea-ce suntem și că ne cunoaștem drepturile noastre, că mai înainte era o mână care ne ținea de gât. Tratatul de la Paris a ridicat acea mână, însă viersul cu care vorbim este al nostru. Prin urmare, mențiu articolul cum l'a formulat comisia.»

D-l *Al. G. Golescu* răspunde: «D-l C. A. Rosetti în cele ce a ȓis a pus înainte oare-carî inexactități. Eū n'am negat drepturile noastre; din contra, le-am afirmat. Am ȓis că trebuie să mărturisim că poarta legală prin care intrăm în materie este Tratatul de la Paris. N'am ȓis că Congresul ne-a negat drepturile sau ne-a convocat fără a cunoaște aceste drepturi. Când va veni rîndul să dezvoltăm drepturile noastre de autonomie, voiū arăta și eū că nu provin din Tratatul de la Paris. Congresul a putut să ne convoace din necesitatea d'a ne cunoaște dorințele, fără ca prin aceasta să ne contesteze drepturile din vechime.»

D-l *C. A. Rosetti* voesce a lua parola. Este întrerupt, observându-i-se că calcă Regulamentul. D-luî stăruesce să răspundă într'o chestie personală, ȓice «că a copiat cuvintele d-luî Golescu, cum le-a pronunțat, că nu a comis nici o neexactitate, și că ia de martor toată Adunarea.»

Discuția fiind terminată, se pun amandamentele la voturi.

Adunarea leapădă amandamentul d-luî *Al. G. Golescu*. Se primesce amandamentul d-luî *T. Grigorescu*.

D-l *Sc. Voinescu* propune, «în locul celor patru dorințe, numai vorba: dorințele.»

Adunarea primesce.

Tot d-l *Sc. Voinescu* cere, «ca în urma cuvintelor: garanția autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, stipulate în Capitulațiile acestei țeri cu Înalta Poartă, să se adaogă: precum și neutralitatea teritoriului moldo-român, căci așa s'a subscris la 9 Octombrie.»

Adunarea primesce.

Urmându-se cetirea și viind la frasa care ȓice «că Adunarea reprezentativă să fie pe base largi ș. c. l.», d-l *Chr. Tell* întrebă: «Ce se

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857.
1 Noembrie.

No. 1981. înțelege prin: base largi cari să represinte interesele generale?»

1857

1 Noembrie.

D-l *D. Brătianu* răspunde, «că ale tuturor Românilor.»

D-l *Chr. Tell*: «Ale poporului român întreg, fără deosebire de clasă?»

D-l *Gr. Serurie* cere deslușire, «dacă în expresiunile: interesele generale se înțeleg cuprinse interesele întregului popor român, adecă așa după cum Firmanul a clasat țeara: ale clerului, proprietarilor mari, moșnenilor, orășenilor și ale plugarilor.»

D-l *Dimitrie Brătianu* răspunde, «că toți Români să fie reprezentați.»

D-l *Sc. Voinescu* țice, «că această întrebare trebuia s'o facă d-l Serurie când s'au subscris cele patru puncturi.»

D-l *C. A. Rosetti* observă, «că s'au votat numai în principiu și că fie-care este în drept a cere sau a da deslușiri.»

Prințul Bibescu țice, «că d-l C. A. Rosetti are dreptate, că și Măria Sa a votat numai în principiu acele patru puncturi, dar își rezervă dreptul a vorbi asupra punctului al 4-lea.»

D-l *Gh. Lupescu* se urcă la tribună și cetesce un amandament motivat:

Amandamentul d-lui Gh. Lupescu.

«Este cunoscut tuturor de obște, că după legile și obiceiurile strămoșilor noștri, toți Români, din orî-ce stare, aveaŭ aceleași drepturi de o potrivă înaintea țerii; istoria spune și documentele ce se află încă în țeară dovedesc, că așa s'a urmat pe câtă vreme țeara noastră s'a hucurat de întregimea autonomiei sale, sau puterii aceia ce are o țeară d'a-și face singură legile sale; numai de când drepturile țerii au fost cotropite de străini, de când țeara n'a mai avut obșteasca ei Adunare, de atunci sătenii, cari sunt partea cea mai numeroasă a accei țeri, n'au mai fost chemați în obșteasca Adunare, ca după obiceiurile și legile noastre de demult, și de atunci adecă de când s'au călcat aceste legi și nu s'au mai urmat aceste obiceiuri, vedem că au venit peste țeară cele mai mari răutăți, pentru că ajungând ca în obșteasca Adunare să fie numai boeri, iar cele-lalte stări, precum plugarii, meșteșugarii și alte stări, au rămas fără drept și fii vitrigi în casa părintească, adecă neavând într'însele deputații lor. trimiși chiar de dînșii, după înțeleptele și creștinescele obiceiuri ale strămoșilor noștri.

«Boerii, necunoscând îndestul dorințele și păsurile noastre, precum ni le cunoascem noi cari suferim, au făcut legi împovărătoare nouă, cari au adus mari și multe nenorociri țerii, pentru că dijmele și an-

garalele de tot felul fiind grele, din vremea aceasta în mai multe rînduri creștinii săteni au fugit din țeară, iar alții au căzut în ticăloșie și de mai multe ori s'au făcut și grele răsmirițe, în cari au venit limbî străine cu alte nevoi și greutateți pe țeară; și toate acestea au fost, după cum am dis mai sus, că Domniî țeriî de la un rînd de vreme ajunseseră să nu mai aibă milă de țeară, schimbându-se în scaun unul pe altul, și al doilea că legile nu mai erau făcute de toate stările, ca să mulțumească toată țeara, ci numai de o seamă de boeri. Aceste două pricinî, cari au adus atâtea dureri țeriî, le-au vădut Puterile iubitoare de omenire în înalta lor înțelepciune și, ca să se precurme de aci înainte, au bine-voit a chema țeara întreagă, adecă toate stările, ca să-și arate fie-care nevoile, păsurile și dorințele; de aceea noi, rostindu-ne dorințele prin cele patru puncte în adunarea ce am avut la 9 Octombrie, am arătat între altele că pe Domnul străin îl voim de aci înainte să fie moștenitor, ca să se statornicească lucrurile odată, și țeara să fie cu obșteasca Adunare, tot ca în vremile vechi, alcătuită din toate stările de oameni, fiind-că moștenirea Domnului n'ar putea să statornicească lucrurile în țeară, dacă n'ar fi mulțumite toate stările, și aceste stări nici odată nu vor fi mulțumite, de nu-și vor trimite aleșii lor în obșteasca Adunare. Aceasta este una din dorințele cele mari ale sătenilor români, pe cari îi înfățișăm noi într'această Adunare, dorință care, fiind legiuită și pravilnică, credem că nu numai nu va supăra auđul Inaltelor Puteri ce ne-au chemat într'adins ca să le arătăm ce dorim, dar încă nădăjduim, că în marea lor înțelepciune, o vor lua în băgare de seamă, ca una ce este după vechile obiceiuri și dreptul ce ni se cuvine și care singură este în stare a împedeca toate nenorocirile și suferințele ce s'au adus pe această țeară și cari s'ar mai putea aduce de aci înainte. Această dorință, pe de o parte eșită de la onorabila Adunare, ca să deslușească în Memorand la punctul al 4-lea de Guvern constituțional, cum adecă să se înțeleagă lămurit ca să fie și săteanul cu dreptul de alegător și ales la viitoarea obștească Adunare a țeriî, iar pe de alta socotim de trebuință, spre a nu rămânea nici o nedumerire, să scrim și noi aci acest amandament:

«Un Guvern constituțional, cu o singură Adunare obștească largă, alcătuită de înfățișători luați din toate stările de oameni ai țeriî, cari «să aibă dreptul să înfățișeze toate păsurile și trebuințele a tot norodului român.»

Gheorghită Lupescu, Ioan Roateș, M. Părcălăbescu, Ioan Roibu, Tică Ioan.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1 Noembrie.

No. 1981.
Proc -verb. 10
1857
↓ Noembrie.

D-l *I. Ipceanu* observă, «că d-l *Lupescu* și-a propus amendamentul în adunările pregătitoare și i s'a explicat că Adunarea ad-hoc nu poate intra astăzi în chestii de reforme din năuntru, și prin urmare să-și fie propunerea pentru altă ocazie.»

D-l *Michail Marghiloman* țice, «că nu cunoaște altă Adunare, ale cărei hotărâri să fie obligatorii, decât această Adunare.»

D-l *C. A. Kretzulescu* adaoșe, «că adunările pregătitoare nu pot lega pe cine-va politicesce.»

Prințul D. Ghica țice, «că dacă adunările pregătitoare nu leagă politicesce, leagă moralicesce. Pe lângă acestea, adaoșe, este și-o călcare de Regulament, fiind-că Regulamentul țice că toate amandamentele să fie în puține vorbe. A făcut dar bine d-l *Ipceanu* a aduce aminte că unii se abat din angagiamentele luate în adunarea pregătitoare. Dacă cuvintele D-lui n'au putere de pravilă, aș o putere morală.»

D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că forma este păzită; amendamentul e pe scurt la sfârșit; cuvintele mai dinainte n'au făcut decât o desvoltare a amendamentului.»

Prințul D. Ghica țice: «Să nu ne abatem din ordinul țilei; aș suntem adunați spre a discuta Memorandul. Când fie-care ar veni la tribună să-și spue păsurile, n'am mai sfârși nici odată »

D-l *I. Rosetti* țice, «că acest amendament seamănă mai mult o petiție către Inaltele Puteri, ca să observe suferințele lor. Când astăzi sunt aici reprezentanții lor, era de prisos.»

Prințul Bibescu observă, «că până acum nu s'a intrat în materia raportului; că bine ar fi să meargă Adunarea înainte, fiind-că ast-fel s'ar face o mulțime de amandamente asupra puncturilor votate la 9 Octombrie.»

Se urmează cetirea.

D-l *C. Aricescu*, «în locul cuvintelor: astăzi ca reprezentanți liberi ș. c. l. de la pagina 2-a, linia 5-a, propune amendamentul următor:

«Astăzi, ca reprezentanți liberi ai poporului român, cari n'aveni «alt mobil decât cunoșcința datoriei noastre și nu cugetăm decât «la apărarea drepturilor nației române, simțim ș. c. l.»

D-l *C. A. Kretzulescu* gășesce, «că amendamentul d-lui *Aricescu* este o îmbunătățire.»

D-l *Al. G. Golescu* «cere voe, ca membru al comisei, să-și dea părerea asupra acestei adrese, să spue ce gășesce bun în întru și ce nu. Țice, că din capul locului forma nu i s'a părut cuviincioasă,

fiind-că se află frase multe și pompoase, cari nu sunt la locul lor în gura unei Adunări politice. Propune dar să se suprime toată pagina a doua și cele dintâi linii de la a treia. După aceasta D-lui analizează mai multe expresii și cuvinte, pe cari le găsește de prisos, și propune, ca amendament, să se facă supresia mai sus ținută.»

D-l *Al. Petrescu* combate pe d-l *Golescu*, zicând «că orî-ce act trebuie să cuprindă un temei, un scop, o formă. Acest act, zice D-lui, are o formă literară, și de s'ar face supresiile propuse, i s'ar strica țesătura. A spune cu puțină simțiciune ceea-ce dorește nația, D-lui n'o socotesce de prisos; frazele preliminariei serv a da cetitorului o dispoziție favorabilă pentru ceea-ce va urma. Prin urmare, angajiază Adunarea a nu primi un amendament, care ar slăbi tăria expresiilor.»

D-l *Al. G. Golescu* zice, «că, ca membru al comisiei, este în drept a ataca un act pe care nu l'a aprobat, și acum Adunarea să judece între D-lui și majoritatea comisiei. Adaoge: Ca membru al Adunării vă conjur să credeți, că simțirea care mă face să vorbesc este aceasta: Cu atât mai întemeiate aș să fie cererile noastre, cu cât vor fi ele aprobate de un mai mare număr dintre noi; așa dar, dacă puneți D-Voastră înainte frase cari nu plac la toți, stricați înlesnirea de a se căpeta drepturile noastre. Deși aceste frase ar plăcea mult unora dintre noi, și chiar majorității, socotesc că ar fi mai bine să primim schimbările, numai și numai ca să împăcăm spiritele celor ce nu se unesc cu majoritatea. De s'ar primi Memorandum fără multe schimbări, o minoritate însemnată nu-l va subscrie, sau poate îl va subscrie cu rezervă; și în loc să ne adresăm către Europa cu un act imponent, subscris de cea mai mare parte a Adunării, de unanimitate, de se va putea, vom avea un Memorandum subscris poate numai de o mică majoritate.»

D-l *T. Grigorescu* zice, «că fie-care membru să vorbească în numele său, iar nu al minorității, ce-i este necunoscută.»

D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că nu înțelege de unde știe d-l *Golescu* că Adunarea va primi actul cel rece și sterp, iar nu cel scris cu puțină simțiciune.»

D-l *D. Brătianu* observă, «că actul întreg a fost subscris de toți membrii comisiei.»

D-l *Al. G. Golescu* răspunde, «că de la început a combătut forma în chipul cel mai energic, și neputându-se uni cu majoritatea asupra redacției, s'a vădut în alternativa, sau de a-și da demisia din comisie, sau de a-și rezerva dreptul să combată în sinul Adunării ceea-ce

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1 Noembrie.

No. 1981 i s'a părut mai tare și mai necuviincios; s'a oprit la această din
 Proc.-verb. 10. urmă măsură. Adunarea poate judeca d'a făcut bine sau rău.»

1857
 1 Noembrie.

D-l *Al. Petrescu* țice, «că mai multe proiecte au fost înfățișate; unul s'a luat de temeiū, și după o lungă desbatere, a fost primit și subscris de toți membrii comisiei; se miră dar a-l vedea ađi combătut de un membru al comisiei.»

D-l *C. A. Kretzulescu* face cunoscut, «că în sînul comisiei s'a luat de princip ca minoritatea să se supue majorității; rezervându și fie; care dreptul de a-și face propunerile în Adunare, ceea-ce se află trecut în procesul-verbal al comisiei.»

D-l *Al. Petrescu* susține, «că desbaterea de ađi nu s'a produs în sînul comisiei.»

D-l *Al. G. Golescu* țice «că asupra chestiei personale introdusă de d-l Petrescu, pentru ceea-ce privesc dreptul d'a ataca acel act, se raportează la cuvintele țise de d-l Kretzulescu; iar pentru ceea-ce țice d-l Petrescu, că aceste debateri nu s'au făcut în comisie, răs-punde că aceasta nu e esact. In procesul-verbal al comisiei nu se pomenesce de toate debaterile asupra aceluī act; de aceea D-luī ađi chiar a refusat de a-l subscrie.»

D-l *B. Gănescu* observă, «că nu este necesitate de a se țice ceea-ce s'a petrecut în sînul comisiei, ci de a se cunoasce rezultatul lucrărilor ei.»

D-l *I. Otteteleşanu* țice, «că sunt două amandamente, unul propus de d-l Aricescu și altul de d-l Al. G. Golescu; să se pună la voturi, căci alt-fel nu se mai sfirșesce discuția.»

Adunarea refusă amandamentul d-luī Golescu și primesce p'al d-luī Aricescu.

D-l *C. A. Rosetti* întrebă Adunarea, «de voesce să se suspende ședința pentru câte-va minute.»

Adunarea stăruesce să se continue desbaterea.

D-l *Sc. Voinescu*, la frasa: ca reprezentanți liberi, observă, «că se înțelege că suntem liberi, și propune să se pue: ca reprezentanți ai poporului român.»

D-l *C. A. Rosetti* observă, «că vorba liberi e în amandamentul d-luī Aricescu, care s'a adoptat.»

Urmează cetirea.

Prințul Bibescu propune, «ca să se oprească la fie-care ș, spre a întreba Adunarea de-l primesce sau nu.»

Se urmează cetirea.

D-l *I. Otteteleşanu* țice, «că n'ar fi mai bine să se scoață expresia: ca fii lūī Israil?»

D-l *Sc. Turnavitu* susține această expresie, zicând «că o găsește legată cu ceea-ce urmează.»

No. 1981.
Proc.-verb. 10-
1857
1 Noembrie.

D-l *B. Gănescu* propune următorul amendament, în locul frazei de la pagina a 3-a care începe cu cuvintele: «Dar avem toți conștiința ș. c. l.» până la sfârșitul liniei 5, pagina 5-a, care se încheie cu aceste cuvinte: «constitue prima lor dorință națională», sau suprimarea acestui pasaj, dacă nu s'ar primi amendamentul d-sale:

«Dar avem toți conștiința drepturilor noastre, Europei înseși sunt «cunoscute ale noastre drepturi incontestabile, și numai pentru că în «Congresul de la Paris Români nu-și avură reprezentanții lor, Inaltele «Puteri, în a lor înțelepciune, hotărîră că urmează a se consulta poporul moldo-român asupra drepturilor și dorințelor lui; așa dar astăzi «se cuvine nouă, reprezentanții acestei țări, ca să declarăm și să aprobăm aici formal, drepturile națiunii române, a cărora garanție, cerută «de tot Românul, constitue prima lui dorință națională.»

D-lui dîce, «că introducerea i s'a părut lungă și ostenitoare; și fiind-că în frasa, a cărui suprimare cere, nu vede decât o repetiție a acelor dîse mai înainte, socotesce că cu chipul acesta s'ar scurta introducerea fără inconvenient.»

D-l *C. Băleanu* propune amendamentul următor: «Să se scoată vorbirea de la cuvîntul: naufragiū, începînd de la dîcerea: și astăzi până la cuvîntul: consiliū, și în locul lor să se pue după cuvîntul: naufragiū, numai această vorbire: «Ele aū pătruns chiar în conștiința străinilor; Europa întregă afirmă a lor existență»; apoi, lăsându-se întregă vorbirea de la cuvîntul: consiliū... ș. c. l., până la cuvîntul: Principatelor, și apoi de aci se vor scoate cuvintele începute de la dîcerea: dar Europa ș. c. l. până la cuvîntul: să-și exprime dorințele, și să se pue în locul lor cuvintele următoare: «Pe care temeiu aū hotărît prin Congresul de la Paris să se consulte nația întregă, ca să-și exprime dorințele ș. c. l.»

D-l *I. Lapati*, «în locul vorbelor: în Congresul de la Paris «noi n'am avut reprezentanții noștri ș. c. l., propune amendamentul următor: «Însă în Congresul de la Paris Români, «neavînd reprezentanții lor, aū fost invitați să-și exprime, ș. c. l.»

Se pun la vot cele trei amendamente propuse. Se leapădă al d-lui T. Grigorescu, asemenea al d-lui Băleanu; se primesce al d-lui I. Lapati.

D-l *Sc. Voinescu* propune, la pagina 4-a, linia 20, vorba misiune în loc de datorie.

Se pune la vot și nu se primesce dîcerea misiune.

La pagina 5-a, linia 6, d-l *B. Gănescu* propune «să se scoată frasa

No. 1981. Unde se face comparația între un individ și un popor, fiind-că nu vede
Proc.-verb. 10. necesitatea acestei comparații.»

1857

1 Noembrie

Adunarea nu primesce acest amendament.

Maî la vale d-l *B. Gănescu* propune «să se pue, în locul: personalității sale, cuvintele: existenței sale politice.»

D-l *D. Brătianu* susține expresia din text.

Adunarea nu primesc să se facă modificare.

La pagina 6-a, linia 11, d-l *Argintoianu* propune amendamentul următor: «Le garantează dreptul d'a încheia tractate, chiar dreptul de «resbel ș. c. l.» Asemenea să se șteargă ȃicerea: unde de la pagina 6-a, rîndul 9.

Adunarea primesce.

D-l *Stefan Burchi* ȃice, «că vede vorbire de nisce anexe; întrebă ce sunt acele anexe.»

D-l *D. Brătianu* răspunde, «că anexele vor cuprinde actele constatând autonomia noastră și se vor tipări deosebit »

Prinȃul Bibescu ȃice, «că acele anexe trebuesc cetite și date în aprobarea Adunării.»

D-l *D. Brătianu* răspunde, «că negreșit, și că așa se va urma.»

D-l *C. Aricescu* propune, «să se suprima cuvîntul: foarte, la linia 19, pagina 6-a.»

Adunarea primesce.

La pagina 7-a, linia 2, d-l *C. Băleanu* propune «să se pue, în locul frasei: prin urmare Româniî ș. c. l., frasa următoare: «Prin «urmare, în virtutea suveranității lor, toate relațiile internaționale ale Românilor nu pot fi regulate decât «numai prin convențiunî încheiate d'a dreptul între Prin-«cipate cu alte State.»

Adunarea primesce amendamentul d-luî Băleanu.

Se urmează cetirea.

La pagina 8-a, linia 9, d-l *C. Aricescu* propune, «în loc de vorba: rēū aplicate să se pue: nepotrivite.»

Adunarea primesce.

La aceeași pagină, linia 19, de la cuvintele: interesează pe Inalta Poartă până la: a noastră suveranitate, d-l *C. Aricescu* propune acest amendament:

«Interesează pe Inalta Poartă nu mai puțin decât pe «noi înșine: căci pe ele singure se reazămă dreptul In-«nalteî Porȃi de a ne cere un tribut, când chiar d'ar fi cu «putinȃă a se nega ele, ș. c. l.»

Adunarea primesce acest amendament.

Tot d-l *C. Arivescu* propune mai la vale, «în locul vorbeii: denega, No. 1981.
 vorba: contesta.» Proc.-verb. 10.
 1857.
 1 Noembrie.

Se primesce.

La pagina 9-a, linia 5, d-l *N. Lahovari* propune, «în locul cuvintelor: în tractatele ei cu Turcia și Rusia recunoaște, să se pue cele următoare: încheiat între Turcia și Rusia, se recunoaște.»

Adunarea primesce.

În josul aceleiași pagine, d-l *C. Băleanu* propune, «în locul expresiei: nici măcar ertat să pue piciorul pe teritoriul Principatelor, amendamentul: nici măcar să treacă.»

Fiind orele înaintate, se ridică ședința la 3¹/₂ ore după amiață, amânându-se urmarea discuției pentru Sâmbătă, la 2 Noembrie, 11 ore.

13. Proces-verbal No. 11.—Ședința din 2 Noembrie 1857.

Astăzi, Sâmbătă, la 2 Noembrie, anul 1857, la 11 ¹/₂ înainte de amiață, s'a deschis a XI-a ședință a Adunării ad-hoc în sala ședințelor sale sub prezidenția Eminenței Sale Părintelui Metropolit. No. 1981.
 Proc.-verb. 11.
 1857

La apelul nominal au fost față 89 membri, iar lipsă 10, din cari 6 bolnavi și unul dus cu voe, și anume: Eminența Sa Episcopul Rîmnicului, Părintele Archimandrit Ieronim Bistrițeanu, d-nii Gheorghe Cârjău, Gr. Lăceanu, N. Goleșcu, N. Stănescu, bolnavi; I. Slăviteșcu, cu voe; I. Dimitriu, Răd. Ioan, St. Vlădoianu. 2 Noembrie.

D-l *Sc. Turnavitu*: «Domnilor, mai înainte de a da cetire procesului-verbal al ședinței trecute, sunt dator a vă pune înainte că discuțiile de ieri au fost lungi, Adunarea s'a ridicat târziu, și poate să se fi strecurat ceva greșeli, pe cari veți bine-voi a le îndrepta astăzi.»

D-l *Sc. Turnavitu* cetesce procesul-verbal al ședinței a X-a.

D-l *Al. G. Goleșcu* întrerupe spre a cere să se rectifice amandamentul propus de D-lui asupra celui dintâiu fras al Memorandului.

Se face rectificare.

Principele Dimitrie Ghica ține, «că stăruiesc a se constata în procesul-verbal desaprobaria generală în privința stilului amandamentului d lui Lupescu. Cel puțin eu unul, ține Luminăția Sa, m'am simțit foarte mâhnit de vorbele și chipul cu care d-l Lupescu s'a exprimat, și gândesc că mulți din d-nii membri au simțit aceasta. Am fost adunați ieri spre a desbate cele patru puncturi, iar nu spre a face o ședință în care să ne defăimăm unii pe alții.»

D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că nu e de părere a se trece în

No. 1981. procesul-verbal decât ce s'a ȃis ȃn Adunare, fiind-că nu se poate
Proc.-verb. 11. sci ce s'a simțit.»

1857.

2 Noembrie.

Principele Dimitrie Ghica «pretinde a se arăta ȃn procesul-verbal măhnirea ce a simțit cu motivarea amendamentului d-lui Lupescu, care putea fi interpretat ca un pretext de atac.»

D-l *C. A. Rosetti* ȃice, «că această explicare se va trece ȃn procesul-verbal de astăȃi.»

Principele Dimitrie Ghica «stăruiesce a se trece ȃn procesul-verbal al ședinței a X-a, fiind-că a ȃis aceste cuvinte.»

D-l *Sc. Turnavitu* rĂspunde, «că nu s'aũ ȃis.»

Principele Dimitrie Ghica susține, «că s'a exprimat ȃndestul de energic ȃn căt să auȃă toată Adunarea că desaprobează stilul care i s'a ȃnsuflat la alcătuirea aceluĩ amendament.»

D-l *Ioan Rosetti* adaoȃe, «că și D-lui a ȃis că acest amendament seamăă mai mult ca o petiție căt-re ȃnaltele Puteri, ca să observe suferințele lor; cĂnd astăȃi sunt aici reprezentanții lor, era de prisos.»

Urmează cetirea procesului-verbal.

D-niĩ *Al. G. Golescu* și *B. Gănescu* propun rectificarea de căt-e o vorbă, care se face ȃndată. Asemenea d-l *Argintoianu* ȃice, «că s'a primit a se șterge vorba: și u n d e, la pagina 6-a, linia 9, și nu s'a trecut ȃn procesul-verbal.»

D-l *N. Lahovari* ȃice, «că amendamentul D-lui la pagina 9-a, linia 4, a fost formulat ȃn chipul următor: «In adevăr ȃn tractatele ȃncheiate ȃntre Turcia și Rusia, se recunoasce Principatelor ș. c. l.»

D-l *C. Băleanu*, la amendamentul sĂu, a propus: nici măcar să treacă, ȃn loc de: nici măcar să calce.

Se fac aceste rectificări și se urmează cetirea procesului-verbal.

Terminăndu-se cetirea procesului-verbal, d-l *Al. G. Golescu* cere cuvântul asupra unei observări personale și ȃice, «că s'a făcut o inesactitate foarte mare ȃn procesul-verbal. Secretaria Adunării, ȃice D-lui, m'a făcut să ȃic ce n'am ȃis, desfigurând expresiile mele, pentru că n'a pus tot ce am spus. Cer să se confrunteze notele d-lor stenografi, eũ o să repet din punct ȃn punct vorbele mele. Am conjurat Adunarea ca să primească ȃn acea adresă forma care să se poată primi mai bucuros de marea majoritate a Adunării, cĂci scopul nostru este d'a ȃnlesni primirea adresei, iar nu de a o face mai anevoioasă, și de a ne ȃnfățișa ȃnaintea Europei cu un adres scris de cel mai mare număr, de unanimitate chiar, de se va putea. Vorbind așa, alt ȃnțeles are propunerea mea; vorbind cum mă fac D-lor să vorbească, e ca cum am vorbit ȃn numele unei minorități. Protest ȃn contra

unei asemenea necuviințe. Secretaria acestei Adunări nu pune o mai mare băgare de seamă a se trece esact vorbele în procesele-verbale, și ast-fel se desfigurează cuvintele deputaților. Secretaria, fiind sigură sau bizuindu-se pe o majoritate care ar primi să nu se condamne procesul-verbal, face prin aceasta o nedreptate acelora cari nu se bucură de încrederea majorității. Socotesc că lealitatea e cea dintâiu datorie în raporturile de om către om, și mai mare când e vorba de majoritate către minoritate».

D-l *C. A. Kretzulescu* dice, «că vorbele d-lui Golescu sunt o acuzație făcută Secretarilor Adunării. Procesele-verbale, dice D-lui, se cetesc în auzul tuturor și, de câte-orî s'a făcut o băgare de seamă sau s'a cerut o modificare, s'a primit în tot-deauna. Nu pricep cum d-l Golescu n'a făcut băgare de seamă atunci când s'a cetit cuvintele D-lui și vine acum să facă o acuzație în contra Secretariei. Aceasta e o necuviință, și e protest în numele Secretariei, că nici odată n'am făcut apel la votul majorității. D-lui a făcut alusie că Secretaria n'ar avea lealitate și că ar fi în complicitate cu majoritatea; din contra, mi se pare că am lucrat într'un spirit de indulgență, fiind că de multe-orî am primit în procesurile-verbale rectificări care n'a fost întocmai conformă cu cele date în șanța de mai înainte; cât pentru confruntarea ce cere d-l Golescu a se face notelor, o primim. D-lui n'a cerut rectificări când trebuia; o cere acum, ca să arate că noi am fost cu rea credință. Oamenii sunt supuși la greșeli, noi nu pretindem că suntem scutiți de ele; de aceea, când ni s'a arătat acele greșeli, le-am îndreptat.»

D-l *Sc. Turnavitu* dice, «că mai înainte de cetirea procesului-verbal și-a făcut o datorie a arăta timpul cel scurt ce a fost pentru redactarea lui și a rugat pe d-nii deputați a-și face îndreptările, fiindcă nu era puțină a scrie cu esactitate atâtea coli de hârtie.»

D-l *I. Brătianu* dice, «că deși are onoare a fi în tot-deauna cu majoritatea, i s'a întâmplat să-și vadă în procesele-verbale cuvintele ciontite, ast-fel în cât le desfigurează sensul; cu toate acestea a tăcut, fără a se plânge. Aceste scâpări depind de condiția în care se află cancelaria, nefiind stenografii. Vedem că d-l Al. G. Golescu face Adunarea să și peardă timpul în chestii personale; ar trebui să ne ocupăm mai mult de binele patriei, a căreia cauză e în chestie astăzi.»

D-l *C. A. Rosetti* vrea să vorbească.

Adunarea cere ordinul zilei.

D-l *Al. G. Golescu* întreabă, «dacă se va face confruntarea.»

D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că se va face; dar stăruiesc a dice că se poate face greșeală în procesul-verbal, fără ca să fie rea credință.»

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857.
2 Noembrie.

No 1981.
Proc.-verb. 11.
1857.
2 Noembrie.

D-l *A. C. Kretzulescu* adauge, «că ceea-ce țice d-l Golescu nu poate veni din lipsa de lealitate. D-lui ar fi putut țice aceasta, atunci când Secretaria s'ar fi opus la rectificare. Și cere ca Adunarea să declare, dacă crede că s'aũ urmat nelealități, ca atunci Secretariĩ să se tragă.»

D-l *I. Lapati* țice, «cã nu poate fi bãnuială, pe cât timp s'a făcut declarație la tribună că se prunesce rectificarea cerută de d-l Al. G. Golescu.»

D-l *C. A. Rosetti* țice, «că Secretariĩ nu mai pot lucra și că-și dau demisia.»

La acestea, D-lor își pãrãesc locurile.

Se face sgomot în Adunare.

D-l *I. C. Brãtianu* «roagã pe Em. Sa Pãrintele Metropolitul să se puc la votare, dacă Camera primesce, nu lealitatea Secretariei, cãci aceasta ar fi o necuviință, ci cuvintele d-lui Al. G. Golescu.»

Em. Sa Pãrintele Metropolitul țice, «că ar fi mai bine să se urmeze cetirea.»

Sgomotul crește.

Mai mulți strigã: «La vot! La vot!»

D-l *C. Rãdulescu* țice: «Am venit să lucrãm aci, iar nu să ne certãm.»

D-l *P. Cernãtescu* propune, «ca d-l Al. G. Golescu să-și rectifice expresia.»

D-l *Al. G. Golescu*: «Imi rectific idea ast-fel : Dacă Secretaria susține acele vorbe, ce a făcut D-lor a se crede că aũ fost țice din parte-mi, eũ stãruesc a țice că e o lipsã de lealitate.»

D-l *I. Lapati* țice, «că Presidentul întrebã Adunarea de voesce a se pune la votare sau nu propunerea d-lui Golescu.»

Mulțime de glasuri strigã: «La votare!»

D-l *Chr. Tell* întrebã pe d-l Lapati, «cum scie că aceasta e voința Prea Sf. Sale.»

Eminenția Sa Pãrintele Metropolitul țice, «că Regulamentul cuprinde că, la ori-ce, Presidentul să consulte Adunarea. Pãrerea Sfinției Sale e să meargã înainte cu cetirea, fără să se mai facã vre-o pretenție ; dacă însă Adunarea stãruesce, să se hotãrascã ce trebuie.»

D-l *I. Brãtianu* țice, «că la cuvintele Prea Sfinției Sale, d-l Al. G. Golescu trebuie să vie a-și retrage cuvintele; dacă nu o face, cere să se voteze.»

D-l *Al. G. Golescu* țice, «că idea sa a fost, că de nu s'o îndrepta textul, e în drept a privi aceasta ca o nelealitate din partea Secretariei, iar nu că s'aũ desnaturat cuvintele sale c'un scop neleal.»

D-l *I. Brătianu* întreabă pe d-l *Al. G. Golescu*, «dacă își retractă cuvintele.» No. 1981.
Proc.-verb 11.

D-l *Al. G. Golescu* răspunde, «că și le-a retractat.» 1857.

Printul Bibescu, adresându-se către *President*, țice: «*Prea Sfinte Părinte*, socotesc a se invita d-nii *Secretari* a-și relua locul, fiind-că li s'a făcut satisfacția cuvenită.» 2 Noembrie.

D-nii *Secretari* își reiaū locul.

Făcându-se tăcere, d-l *Ștefan Golescu* țice, «că d-l *Rucăreanu* este înscris a vorbi asupra unui amendament ce are să propue.»

D-l *N. Rucăreanu* țice, «că plin de respect și încredere în membrii cari aū redigeat adresa, vine cu toate acestea să propue un amendament, pe care a voit să-l depue și în ședința precedentă, dar a fost respins. Amendamentul D-lui n'are de scop a combate proiectul comisiei, nici a introduce vre-un fel de discordie saū scandal. El are mai cu seamă de scop a confirma, a constata autonomia noastră și drepturile ce emană dintr'însa. Fără să difere mult de Memorandum, este aceeași materie pe care unii aū croit'o într'un fel, și alții într'altfel. D-lui termină țicend, că are încrederea că membrii *Adunării* nu se vor depărta de adevăratele datorii pentru cari sunt chemați. Fiind-că D-lui are vederea scurtă, roagă pe *Adunare* să primească a i se ceti amendamentul de către d-l *Duilie*.»

D-l *D. Brătianu* țice, «că de nu se înșeală, amendamentul d-lui *Rucăreanu* e mai lung decât tot *Memorandumul*, și prin urmare ar fi mai bine să se cetească după ce s'o termina desbaterea.»

D-l *Marcu Duilie* țice, «că *Regulamentul Adunării* cuprinde că un amendament trebuie să se cetească îndată ce s'o înfățișă.»

D-l *Chr. Tell* țice, «că fiind-că e vorba de un amendament, trebuie mai întâi să șcim ce e un amendament. Am tras definiția acestei vorbe din dicționarul politic al Franței. Dă cetire definiției: «*Amandament* însemnează schimbarea, modificarea, substituția unui înțeles în locul altuia, punerea unei țiceri în locul alteia.» Prin urmare, sub formă de amendament nu se poate substitui un proiect întreg prin altul, și sunt contra propunerii d-lui *Rucăreanu*.»

D-l *N. Rucăreanu* răspunde, «că nimeni nu s'a angariat a lucra aci după explicările ce s'ar da din dicționarul Franței saū al orî-cării alte nații. Amendamentul d-sale e o preschimbare a adresei de la pagina 1-a până la 19-a. Cere dar să se cetească și e sigur că *Adunarea* îi va da dreptate.»

D-l *I. Otteteleşanu* obiectează, «că proiectul s'a adoptat până la pagina 8-a, și prin urmare, după *Regulament*, *Adunarea* nu se mai poate întoarce asupra celor ce s'aū făcut.»

No. 1981. D-l *Marcu Duilie* dă cetire art. 51 din Regulament, atingător de Proc.-verb. 11. amandamente.

1857. D-l *I. Brătianu* țice, «că d-l Rucăreanu ar fi trebuit să spue care e amandamentul sēū și ce articole voesce să preschimbe, până nu s'a cetit proiectul înfățișat de comisie; atunci era un amandament; acum nu poate lua această numire; iar dacă voesce a-l înfățișa ca contra-proiect, poate s'o facă când s'o vota proiectul în total.»

2 Noembrie. D-l *N. Rucăreanu* țice, «că și-a dat proiectul încă din ședința de Vinerea trecută și nu i s'a primit; stăruesce ca să se cetească.»

După oare-carī alte explicări asupra acestiī chestiī, d-l *N. Rucăreanu* se mulțumesc să se cetească la sfârșitul discuției.

D-l *Dimitrie Brătianu* începe cetirea memorandumului de unde s'a întrerupt în ședința precedentă.

D-l *Gh. Magheru*, la pagina 10-a, linia 18, propune «în loc de: Elisabeta, să se pue: Regina Elisabeta.»

Adunarea primesce.

D-l *N. Lahovari* propune, «că la argumentele doveditoare suveranității Românilor, să se pue și formula din actele domnesci unde se țice: Cu mila lui Dumnezeu Domn stăpânitor a toată Țeara-Românească.»

Adunarea primesce.

D-l *Otteteleșanu*, la pagina 11-a, linia 1, propune «să se scoată vorba: indirectă.»

După oare-carī explicări pro și contra, Adunarea primesce să se scoată vorbele: directe și indirecte.

D-l *I. Lapati*, în locul vorbelor carī încep prin: Așa a protestat ș.c.l, de la pagina 11-a, linia 15, până la linia 22, unde se sfârșesc cu anul 1856, propune amandamentul următor: «Precum este cunoscut și istoria o probează.»

Adunarea primesce.

D-l *Sc. Voinescu* propune, «ca în urma amandamentului d-lui Lapati, să se adaogă cuvintele următoare: «Și dacă vre-un Guvern al țării va fi dat Inaltei Porți, sau orī-cării alte Puteri «vre-un act, prin care s'ar ataca cât de puțin drepturile «autonomiei noastre, socotim că, după legile orī-cărui «Guvern reprezentativ, acel act nu-și poate avea valoare, «căci nu este dat de națiune prin reprezentanții ei, ci «de arbitrara voință a aceluī șef al Guvernului»

D-l *I. Otteteleșanu* cere explicație asupra acestui amandament.

D-l *Sc. Voinescu* răspunde, «că vede că se vorbește mai înainte de regimul fanariot; vrea să arate că acest regim n'a fost legal. Ca

să fim consecuenți, dacă sub acest regim s'ar fi dat vre-un act Turciei, care să sugrume autonomia noastră, de aceea țice, că ori-ce act s'ar fi făcut fără consimțemintul Adunării generale, nu poate avea tărie.»

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Noembrie.

D-l *P. Cernătescu* observă, «că cele propuse de d-l Voinescu sunt o repetiție a celor ce se țic mai sus.»

D-l *Sc. Voinescu* răspunde, «că tot ce poate explica mai bine dreptul de autonomie nu e de prisos; adaoe că D-lui nu se reduce numai la regimul Fanariot.»

D-l *I. Otteteleşanu* țice, «că nu cunoasce vre-un asemenea act; de ar fi ceva acte ascunse, acelea nu ne pot lega.»

D-l *I. Brătianu* «se unesce cu părerea d-lui Voinescu și cere să se precizeze că singurele acte, pe cari s'au întemeiat tot-deauna Români, sunt tractatele încheiate cu Baiazet și Mahomet. Toate celelalte s'au făcut în condiții și sub forme ilegale. S'au găsit din nenorocire chiar dintre români Domni, cari să vie cu puteri străine și să se urce pe scaunul domniei. Propune dar să se scoată tot ș-ul atingător de Fanarioți și să se generalizeze că cele două acte mai sus țise, pe cari chiar Poarta le recunoasce, sunt singure basa dreptului nostru public internațional.»

D-l *Sc. Voinescu* renunță la amendamentul d-sale, și se primesce al d-lui Brătianu, pe care l'a formulat în chipul următor:

«Dacă în urma celor patru Capitulații încheiate între Sultanii «Baiazet I, Mahomet II, Baiazet II, Soleiman II și Prinții moldo-români, Capitulații recunoscute într'un chip oficial și solemn, atât «de către Inalta Poartă, cât și de către nația română, s'ar găsi alte «acte date Inaltei Porți în condiții cari nu este cu puțință a fi pri-«vite și primite ca legale, asemenea acte nu pot lega pe Români, nici «știrbi drepturile lor, consfințite prin Capitulațiile mai sus numite.»

D-l *Gh. Magheru* țice, «că nu e de părere să se scoată cele ce se țic de Fanarioți.»

D-l *Chr. Tell* propune «să se menționeze și tractatele Moldovenilor.»

D-l *I. Otteteleşanu* țice, «că adresul e din partea Românilor.»

D-l *Al. Florescu* adaoe, «că pe cât timp vorbim numai de drepturile noastre, nu putem invoca decât cele două tractate.»

D-l *Chr. Tell* observă, «că se vorbește de ambele Principate.»

D-l *Al. Florescu* răspunde, «că dacă e așa, nu se opune.»

Adunarea primesce să se treacă și cele două tractate ale Moldaviei.

Se urmează cetirea.

D-l *I. Otteteleşanu* propune la pagina 11-a, linia 27, «în loc de: b i n e

No. 1981. definită, să se pue: printr'o linie de demarcație bine de Proc.-verb. 11. finită.»

1857

2 Noembrie.

După oare-care vorbire pro și contra, d-l *I. Oteteleşanu* țice, «că nu stăruiesce în propunerea d-sale», și se urmează cetirea.

D-l *N. Lahovari*, la aceeași pagină, linia 24, propune «a se șterge vorba: neatinse, fiind-că, observă D-lui, până aci noi ne-am plâns de atingeri.»

Acest amendament nu se primesce.

Terminându-se cetirea atingătoare de autonomie, d-l *Al. Florescu* țice, «că socotesce că aici ar fi locul să se cetească amandamentul d-lui Rucăreanu, fiind-că din vorbirea D-lui s'a înțeles, că acel amandament se ocupă special de chestia autonomiei, și dacă acolo se vor găsi ceva argumente mai solide, să poată fi primite.»

D-l *C. Aricescu* țice, «că Memorandul d-lui Rucăreanu nu se ocupă numai de autonomie, ci de cele patru puncturi, și s'a hotărît odată să se cetească la sfîrșit.»

D-l *Gh. Magheru* propune, la pagina 12-a, linia 4, «suprimarea cuvintelor: sa ū mai bine o parte din ea însăși.»

Adunarea primesce.

Prințul G. Ghica propune, «ca pîntre cele enumerate la pagina 12-a spre a dovedi asimilația între noi și Moldoveni, să se adaogă și cuvîntul de: religie.»

Un asemenea amandament a fost făcut și de *Preotul Vasilie*.

Adunarea primesce.

D-l *C. Filipescu* propune, în josul aceleiași pagine, «să se pue: în mulți în loc de: înđeci.»

Se primesce.

D-l *B. Gănescu*, la pagina 14-a, linia 19, unde țice: să se consulte ș. c. l. propune «să se adaogă amandamentul următor: Populația acestor două țeri, recunoscînd dreptul Moldo-Românilor de a se pronunța ei înșiși despre interesele lor.»

Adunarea nu primesce.

La pagina 13-a, linia 11, d-l *C. Robescu* propune, «să se pue: vătămătoare, în loc de: amenințătoare.»

Adunarea primesce.

D-l *C. Filipescu* propune, «să se scoată cuvintele: să-și apere pămîntul de la ultima linie a paginei 12-a.»

Nu se primesce.»

D-l *Sc. Voinescu* propune, «să se scoată vorba: numai de la penultima linie a aceleiași pagine.»

Se primesce.

La pagina 13-a, linia 21, d-l *T. Grigorescu* propune «a se șterge vorbele: cu o judecată sănătoasă.»

No. 1981.
Proc.verb. 11.
1857
2 Noembrie.

Adunarea primesce.

Urmează cetirea.

La pagina 16-a, linia 5, d-l *C. Aricescu* propune amendamentul următor:

«După cuvintele: de ar avea virtuțile unui sfânt, în loc de: ar fi necunoscute ș. c l. până la: în contra, să se pue cele următoare: «Nu s'ar putea susține mult timp în contra generalei și nestrămutatei dorinți a Românilor.»

D-l *B. Gănescu* propune «de a se scoate cuvântul: mult timp din amendamentul d-lui Aricescu.»

Adunarea primesce amendamentul după cum a fost formulat de autorul său.

D-l *D. Ghica* propune, la aceeași pagină, după vorbele: dintr'o dinastie europeană, să se adauge amendamentul următor:

«Ast-fel Inaltele Puteri garante, în înțelepciunea și solicitudinea ce au arătat către aceste țări, pot vedea că, refusându-se un Prinț străin, calamitățile și suferințele, în cari zăcem de secolî, nu numai n'ar înceta, dar s'ar înmulți cu un Prinț indigen.»

Adunarea primesce.

D-l *B. Gănescu* propune, în josul paginei precitate, «în loc de vorba: luat, să se țină: ales.»

D-l *Gr. Ioranu* adauge, «că pretutindenî unde este vorba de Prinț străin să se pue: ales în loc de: luat.»

Adunarea primesce.

D-l *Al. Florescu* ține, «că ș-ul care tractează de un Prinț străin vorbesce într'un chip pozitiv, ca cum am fi siguri că Europa o să ni-l acorde. D-lui adauge, fiind-că a vădit că Moldovenii întrebunțează cuvântul de renunțare, noi, deși n'o facem, dar tăcând, par'că am consimți a ne lepăda de vechiul drept de a ne alege Domni; așa dar D-lui propune să se adauge amendamentul următor: «Iar dacă Inaltele Puteri, poprite de împrejurări, nu ne-ar acorda această dorință, Românilor vor rămânea în a lor liberă facultate de a-și alege pe al lor Domnitor din sânul lor propriu, potrivit cu drepturile ce ne-am rezervat printr'ale noastre Capitulații.»

D-l *P. Cernătescu* combate pe d-l Florescu, ținând, «că dacă cerem o recunoaștere formală a autonomiei și a tractatelor noastre, orîce temeiuri în această privință sunt iluzorii.»

No. 1981. D-l *Al. Florescu* răspunde, «că pe temeiul vechilor tractate sus-
Proc.-verb. 11. ține aceste drepturi ale noastre.»

1857
2 Noembrie.

D-l *Sc. Voinescu* obiectează, «că fiind chemați a ne exprima dorințele, n'avem a arăta decât bazele pe cari se reazămă acele dorințe; nefiind aprobate, noi ne rezervăm drepturile cari isvorăsc din vechile tractate.»

D-l *Gr. Ioranu* țice, «că nu trebuie să uităm că suntem mandatarii nației, că nația ne-a trimis a susține cele patru puncturi, și nevoind Inallele Puteri să ne dea Prinț străin, nu putem face nimic fără a întreba pe mandatarii noștri.»

D-l *Al. Florescu* țice, «că ori-ce amandament, dacă nu e vătămător, Adunarea trebuie să-l supue la vot.»

După mai multe vorbirii pro și contra, se pune la vot amandamentul d-lui Florescu, și nu e primit.

Urmează cetirea.

D-l *N. Lahovari* «cere a rămânea numai partea dintâiu, adecă: Precedentele sunt pentru dînșii ș.c.l. până la: Mai mulți Domnitori moldo-români, ca să fie în conformitate cu Moldovenii, căci ei se servesc cu acest argument.»

D-l *I. Lapati* propune ca amandament «suprimarea la pagina 16-a, linia 16, a cuvintelor, începând de la: Precedentele ș.c.l. până la: Prinț străin, linia 24.»

Asupra acestui amandament se ridică o lungă discuție, la care ieaū parte: d-l *Kretzulescu*, susținând «că nici odată principiul eredității tronului nu a existat la noi»; d-nii *P. Cernătescu*, *I. Brătianu* și *C. Aricescu*, țicând, «că ereditatea n'a existat în principiu, dar în faptă mai de multe-ori fiii aū urmat părinților la tron, fiind aleși de țeară pentru recunoscința a patriotismului părinților lor.»

D-l *B. Gănescu* «dă exemplul Basarabilor și a lui Ștefan-cel-Mare al Moldaviei, care povățuesce pe fiul său Bogdan cum să guverneze.»

D-l *Sc. Voinescu* răspunde, «că dovadă că ereditatea n'a existat este că, în tractatul încheiat de Bogdan cu Poarta, se țice că Moldovenii își păstrează dreptul de a-și alege Domnii.»

După o lungă desbatere, puindu-se la vot, Adunarea primesce suprimarea propusă de d-l Lapati.

D-l *P. Cernătescu* propune, la pagina 19-a, linia 4, «unde se țice: în drept, să se pue: basată pe dreptul istoric.»

Amandamentul d-lui Cernătescu nu se primesce.

D-l *B. Gănescu* propune, la pagina 18-a jos, «să se adaoge la vorba: Adunare, vorba: obștească pe base electorale destul de largi» și la pagina 19-a sus, «în loc de: încuviința, să se țică: recunoasce.»

Adunarea primesce aceste modificări.

D-l *Gh. Lupescu* dice, «că a dat un amendament și vede că nu s'a luat încă în băgare de seamă.»

D-l *C. A. Kretzulescu* cetesce amendamentul d-lui *Lupescu* precum urmează :

«Un Guvern constituțional, cu o singură Adunare obștească largă, alcătuită de înfățișători luați din toate stările de oameni ai țării, «cari să aibă dreptul să înfățișeze toate păsurile și trebuințele a tot norodului român.»

Prințul G. Ghica întreabă, «ce înțelege aci prin: stări, meserii sau clase?»

I se răspunde că «clase».

D-l *Chr. Tell* combate acest amendament și susține redacția comisiei;—asemenea și d-nii *B. Gănescu* și *I. Ipceanu*.

D-l *Al. Petrescu* susține amendamentul d-lui *Lupescu*. Dice și demonstrează, «că prin aceasta nu-și calcă nici o datorie perfectă sau imperfectă, pentru că atât sinul comisiei, a cărei lucrare e dator să o susție, precum și în particular, unde trebuie să-și respecteze făgăduiala, a arătat convicția Dumisale d'a se face la articolul al 4-lea o redacțiune mai bună, și își formulează idea în chipul următor : «Guvern reprezentativ, și după datinile noastre cele vechi o singură Adunare obștească, aleasă din toate stările societății într'un chip ast-fel, în cât să represinte stările generale ale poporului român, fără să fie vot universal.» Ast-fel, concludă D-lui, se poate formula idea Adunării noastre; chiar după redacțiunea punctului al 4 lea, ast-fel cum este, se înțelege că obșteasca Adunare viitoare va fi compusă de reprezentanți aleși de toate stările de oameni, cari sunt temeiurile națiunii.»

D-l *C. A. Kretzulescu* răspunde, «că mai înainte de a intra în desbaterea amendamentului d-lui *Lupescu*, să vedem ce princip primim : ne abținem d'a intra de acum în chestii interioare, mărginindu-ne de ocamdată a desvolta chestii exterioare, sau facând groșala ce au făcut frații noștri Moldoveni, intrăm în chestii interioare? De vom păstra în Memorandum expresia largă din program asupra acestui punct, vom putea căpeta subsemnăturile unei mari majorități și pe urmă vom fi liberi a intra în chestii interioare, sau îndată, cum au făcut Moldovenii, sau mai bine după ce Inaltele Puteri vor da o hotărîre asupra dorințelor noastre, după cum se află dis în program. Dacă vom voi a desvolta acum acest punct, atunci ne aflăm intrați în chestia din întru a unei baze de lege electorală. Atunci, pe lângă acest amendament se vor mai produce și altele și ori-ce ho-

No. 1981.

Proc.-verb. 11.

1857

2 Noembrie.

No. 1981. tărire se va lua nu va putea da mulțumire tuturor opiniilor diverse, și îndată perdem orî-ce speranță d'a mai căpeta vr'o majoritate însemnată în favorul Memorandului.»

Proc.-verb. 11
1857
2 Noembrie

D-l *Gr. Ioranu* răspunde, «că nu e vorba de a intra în chestii înteroare, ci a da o explicare, ce se înțelege cu acele vorbe?»

D-l *I. Brătianu* merge la tribună și ȳice: «Unii cred că d-l *Lupescu* și colegii săi sătenii au fost împinși de unii la facerea aceluï act; aceia au fost greșiți. Dacă unii din noi au avut norocirea să aibă confiența colegilor lor deputați dintre țeranii, luăm martorii pe *Dumneȳeu*, pe *Adunarea* întregă și pe ei înșiși, îi jurăm să spue, dacă vre-odată ei au auȳit cuvinte de desghinare; din contră, de câte-ori au venit la noi, i-am povătuït în tot-deauna ca să jertfească păsurile lor particulare pentru ale țerii; noi am combătut cei dintăi în *Adunare* patimele și păsurile trecutului, fiind-că sciam că toți au suferit, de la mari până la mici, și aceia cari erau pe scaunul domniei, de aveau inimă, suferiau mai mult decât țeranii de la plug. Temându-ne că mulți nu vor cunoasce cât e situația noastră de critică în fața Europei, am veghiat ȳi și noapte spre a răspândi orî-ce bănueli. Orî-care ar fi propus un asemenea amendament d-luï *Lupescu* ar fi fost mârșav, fiind-că orî-care din noi are o mai bună educație literară decât un simplu sătean, și ar fi fost ceva machiavelic de a-și contraface stilul. În adunările pregătitoare n'am reîmpins amendamentul d-luï *Lupescu*, fiind-că frațiȳ plugarii au fost în tot-deauna cu totul despărțiți de cele-lalte clase; de aceea am căutat ca până în sfârșit să le păstrăm încrederea; de aceea n'am respins amendamentul, fiind-că era dictat de neîncredere. De am fi fost în poziția lor, și eu și *D-Voastre* am fi simțit ca și dînșii. Când s'a format comisia pentru facerea Memorandului, a fost o mare luptă, care s'a vedut în adunările pregătitoare și de care s'a vorbit și afară. ȳeranii au ȳis, că noi o să hotărîm de lucrurile vitale ale țerii și ei n'o să scie nimic din aceea-ce s'o face, fiind-că au fost excluși din comisie. Am cercat să-i încredințăm că nu e decât un proiect, dar vedend că nu le putem risipi bănuelile, am conjurat comisia ca să nu caȳă pradă voitorilor de rēu, să primească unul, doi dintre țeranii a asista la lucrările sale; dar când le-am făcut cunoscut această propunere, ei s'au mulțumit, fără să inai voiască a inai asista. Dacă nici eu, nici alții nu i-am combătut în privința amendamentului, n'am făcut-o, spre a nu le insufla vre o bănuială. Astăȳi viū și-i conjur să aibă încredere în noi, în dreptatea care începe, în viitorul neamului. Dați această pildă de neinteresare, jertfiți pe altarul patriei păsurile personale. pentru ca noi să putem is-

căli cu toții în unanimitate Memorandul care desvoltează cele patru puncturi.»

No. 1981.
Proc.-verb. 11.

Adunarea dă semne de aprobare.

1857

2 Noembrie.

D-l *C. A. Rosetti* întreabă pe d-l *Lupescu*, «dacă voesce să-și tragă amandamentul.»

D-l *Gh. Lupescu* răspunde: «Sunt mai mulți cari trebuie întrebați, nefiind amandamentul subscris numai de sine.»

Domniile-Lor d-nii *I. Roateși*, *Marin Pârcălăbescu*, *Ioan Roibu* și *Tică Ioan* retrag amandamentul.

D-l *Gh. Lupescu* dice, «că dacă odată l'a propus, îl susține.»

D-l *I. Roateși* dice, «că dacă d-l *Kretzulescu* arată că este o chestie interioară și dacă prin art 4 din program și Memorand se înțelege de toată Adunarea, că și țeranii vor lua parte la Adunările obștesci viitoare, apoi toți își retrag amandamentul.»

D-l *T. Grigorescu* dice, «că este de opinie a nu se lua în des batere acel amandament la Memorandum, ci la alt timp, căci orășenii sunt în aceeași categorie cu țeranii.»

Se pune la votare amandamentul d-lui *Lupescu* și Adunarea nu-l primesce.

D-l *C. A. Kretzulescu* dice, «că d-nii *Tătăranu* și *Iancovescu* au cerut voe, primul fiind-că are un proces și cel de al doilea că are un membru din familia sa bolnav.»

Adunarea nu le-a acordat voia cerută, fiind-că toți membrii Adunării trebuie să fie față la subscrierea Memorandului.

D-l *I. Brătianu* propune, «ca cancelaria să invite Guvernul să amâne procesele ce vor avea deputații până la terminarea lucrărilor.»

Adunarea încuviințează.

Ședința se ridică la 4 ore după amiață, amânându-se pentru Luni, 4 Noembrie, la 10 ore înainte de amiață.

14. Proces-verbal No. 12.—Ședința de la 4 Noembrie 1857.

Astăzi, Luni, 4 Noembrie, anul 1857, la a 12-a oră a zilei, s'a deschis a XII-a ședința a Adunării ad-hoc în sala ședințelor sale sub presidenția Eminenței Sale Părintelui Metropolit.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.

1857

4 Noembrie.

D-l *Sc. Turnavitu* face apelul nominal. Sunt față 89 membri, iar lipsă 10, din cari 6 bolnavi, iar 3 au venit după cetirea apelului, și anume: Eminența Sa Episcopul Rîmnicului, d-nii *Gr. Lăceanu*, *N. Stănescu*, *N. Golescu*, *G. Cărjău*, *Măria Sa Principele Bibescu*, *I. Slăvitescu* cu voe, *Răducanu Cucu*.

- No. 1981. D-l *Chr. Tell*: «Dați-mi voe, Domnilor. Lipsesce un deputat dintre
 Proc-verb. 12. noi, d-l Răducanu Ioan. Am dori să scim, lipsesce cu voe, sau cum?»
 1857 D-l *Sc. Turnavitu*: «Secretaria nu cunoasce să i se fi dat voe.»
 4 Noembrie. D-l *Chr. Tell*: «Vă rog să cetiți articolul din Regulament relativ
 la aceasta.»
 «Se cetesce articol relativ.
 D-l *Sc. Turnavitu* cetesce procesul-verbal al ședinței a XI-a.
 D-l *Gh. Magheru* cere «să se treacă că D-lui a propus să se țină:
 Regina Elisabeta. în loc de: Elisabeta.»
 D-l *N. Lahovari* cere «să se treacă câte va cuvinte ale D-lui.»
 D-l *Ioan Brătianu* cere, la vorbirea D-lui, «să se țină: p a s u r i, iar
 nu: p a t i m i.»
 Se fac rectificările cerute.
 D-l *Al. Petrescu* cere «să se treacă în procesul-verbal întreg cu-
 vîntul D-lui.»
 D-l *C. A. Rosetti* răspunde, «că în procesul-verbal nu se trece de-
 cât o prescurtare a desbaterilor. Un discurs întreg se înserează în
 procesul-verbal numai când Adunarea votează aceasta ca un semn
 de onoare.»
 D-l *Al. Petrescu* cere «să se rectifice spiritul cuvintelor Dumnea-lui,
 fiind-că nu sunt esact reproduse.»
 Făcându-se îndreptările propuse, se primesce procesul-verbal
 de bun.
 După aceasta, d-l *C. A. Rosetti* explică Adunării «că după Regu-
 lamente, procesul-verbal nu poate cuprinde decât substanța desbate-
 rilor, iar cuvintele întregi se vor reproduce în *Monitor*. D-lui adaoge,
 că de s'a primit propunerea d-lui Al. G. Golescu în ședința precedentă,
 pe viitor nu se va mai lua aceasta de regulă. Dumnea-lui susține, că
 procesul-verbal din ședința trecută reproducea cu fidelitate în sub-
 stanță ceea-ce a ținut d-l Golescu și întreabă Adunarea de voesce să
 se încredințeze despre aceasta.»
 Adunarea nu mai voesce a se întoarce asupra acestui incident.
 D-l *Gr. Ioranu* ține, «că a votat pentru, în ședința precedentă,
 la un amendament, creștând că votează altui, și cere a face băgare de
 seamă asupra-i.»
 D-l *C. A. Kretzulescu* întreabă Adunarea, «de voesce a asculta pe
 d-l Ioranu.»
 Adunarea se opune.
 D-l *Gr. Ioranu* ține, «că Regulamentul nu prevede că, dacă s'a fă-
 cut o eroare, nu se mai poate îndrepta.»
 D-l *Al. Petrescu* susține pe d-l Ioranu.

Măria Sa Principele Bibescu ține, «că ar fi o nepravilnicie a se întoarce asupra unui lucru hotărît de Adunare.» No. 1981.
Proc-verb. 12.

D-l *Gr. Ioranu* răspunde, «că de e așa, își rezervă dreptul a vorbi după cetirea Memorandului.» 1857
4 Novembrie.

D-l *C. A. Kretzulescu* cetesce ordinul zilei.

D-l *Ioan Rosetti* merge la tribună și cetesce un discurs prin care arată, «că desaprobează atât fondul cât și forma actului comisiei și propune ca acel Memorandum să fie trimis într'o de isnoavă cercetare a comisiei, care să se silească a face un act mai cuviincios în formă și mai complet în fond, spre a corespunde mai bine cu caracterul ce trebuie să aibă un asemenea act.»

Discursul d-lui Ioan Rosetti.

«Domnilor,

«Dacă astăzi vii pe tribună să vă vorbesc, credeți că nu vii nici să fac paradă de geniul meu înduplecător, nici ca aspirant la soarta de orator, decât numai socotind că o mai îndelungată tăcere din partea-mi ar fi o crimă.

«Intreb pe onorabila Adunare, cum ne aflăm noi adunați aici ? și pentru care sfinșit ? Negreșit că în puterea Tractatului din Paris și a Firmanului Inaltei Porți următor aceluși tractat, ca să exprimăm dorințele nației, după modul ce s'a încuviințat, în cât să se represinte toate clasele.

«Dar fiind-că într'aceste tractate nu s'a precizat nici mărginit dorințele până unde pot să ajungă, aici noi am dat peste un câmp larg, și unii țic că dorințele urmează să fie mai mărginite, mai proporționate, alții ceva mai întinse, iar alții și până la al șaptelea cer. In adevăr că aici și stă toată chestia noastră. Aceasta, analizându-se într'un chip bine definit, poate să ne aducă tot binele, precum și din contră tot aceasta poate să ne tîrască în prăpastii.

«După părerea mea, Adunarea ar fi trebuit să adopteze un mod de lucrare cu totul altul decât acesta primit acum; după cum și d-l Al. G. Goleșcu a arătat, ar fi trebuit, țic, mai înainte de toate, să ne silim a ajunge la o dinadinsă înțelegere în această privință cu Inalta Comisie la care se adresează toate lucrările noastre, cu sfială și temere de a nu compromite cauza celor ce au avut încredere în noi de ne-au ales, sau a țerii întregi. Majoritatea Adunării a hotărît într'alt-fel și eu m'am supus voinței ei, primind în princip acele patru articole ce ni s'au înfățișat într'un chip atât de absolut, și pentru că

No. 1981. în cererea de chezășuirea autonomiei și în cererea de a avea un
 Proc.-verb. 12. Guvern reprezentativ nu vedeam decât păstrarea drepturilor noastre,
 1857
 2 Noembrie. și pentru că am cunoscut că cu Unirea a două Principate și cu un
 Prinț străin cu ereditate dintr'o dinastie a Europei ar putea lipsi ri-
 valitățile dintre noi și am dobândi o tărie în Guvern, ce ne a lipsit
 până acum. Aci trebuia să explicăm, că aceste cereri le facem ca să
 apărăm țeara de răspunderea în care e pusă vis-à-vis de Inaltele
 Puteri garante, pentru că cine poate prevedea viitorul, și la vre-un
 cas ar fi putut să ni se dică: «De ce nu ați arătat când ați fost în-
 «trebați, rămâind apoi la noi a le da sau nu?»

«Cetind actul desvoltător acestor puncturi lucrat de comisia aleasă
 de Adunare la 11 Octombrie, m'am convins și mai mult că metoda
 adoptat e cu totul greșit, căci astăzi, când e vorba de a întemeia prin-
 tr'o lucrare serioasă și matură, demnă de țeară, drepturile noastre
 internaționale, astăzi când e vorba ca noi, înfățișătorii nației întregi,
 să tremurăm înaintea unui cuvânt scăpat din gură-ne mai mult, sau
 ășis nu la locul lui, noi nu ne putem înțelege chiar asupra baselor
 pe cari am votat, deși ne vedem poate amerințați a se discredita
 votul nostru, sau a se și perde cu totul.

«În ceea-ce mă privește pe mine, Domnilor, trebuie s'o declar cu
 toată sinceritatea, cu toată energia ce-mă dă conștiința de a îndeplini
 o datorie sfântă a misiiei mele, că găsesc actul supus prețuirii Dom-
 niei-Voastre cu totul necuviincios, atât în formă cât și în fond.

«În formă, căci dacă este de datoria noastră de a arăta în toată
 întregimea lor drepturile țării și a cere a ni se chezășui aceste drep-
 turi, fără cari nu suntem nimic, nu trebuie însă să uităm cine sun-
 tem și către cine ne adresăm, nu trebuie să uităm că moderația și
 modestia în expresii este cea dintâi calitate care s'ar cere în vor-
 bele rostite de noi.

«Nu mă unesc asupra fondului, pentru că cerând chezășuirea
 autonomiei noastre pe temeiul Capitulațiilor stipulate după vremi cu
 Inalta Poartă, redactorii acestui act au uitat, că dacă din aceste Ca-
 pitulații isvorăsc drepturi pentru noi, tot ele dau nascere la legăminte
 către Inalta Poartă, pentru că a uita pe cele din urmă este a face
 să cață basa pe care întemeiam drepturile noastre.

«Nu voi, Domnilor, să intru aici într'o critică amăruntă a fie-
 căreia frase și a fie-căruia paragraf, căci după a mea părere este peste
 poate de a se nădăjdui ca printr'o discuție aici în Adunare să se
 poată preface și îmbunătăți acest act, ca să fie primit de toți. Păre-
 rea mea este să se întoarcă într'o de isnoavă lucrare a comisieii,
 care nădăjduesc că se va sili a face un act mai cuviincios în formă

și mai complet în fond, în cât se corespundă mai bine cu caracterul ce trebuie să aibă un asemenea act.»

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

D-l *C. A. Kretzulescu* asupra expresiei; într'un chip absolut întrebuintată de d-l I. Rosetti, vorbind de propunerea celor patru puncturi, îi face întrebarea, ce înțelege prin aceasta?

D-l *I. Rosetti* răspunde, «că: absolut însemnează: în princip.»

Terminându-se citirea discursului d-lui I. Rosetti, d-l *I. Ottelesanu* țice, «că de s'ar primi propunerea sa, ar trebui să ne întoarcem înapoi și să pierdem un timp îndelungat, ceea-ce n'ar fi folositor, fiind-că în cât pentru base ele sunt aceleași.»

Prințul Dimitrie Ghica observă, «că buna-cuviință cere ca oricine vorbește să se ridice în sus.»

D-l *B. Gănescu* țice, «că un discurs ca al d-lui I. Rosetti, care se atinge de totalul Memorandului, nu trebuia ascultat și nu poate fi pus în discuție decât când s'o sfârși citirea Memorandului. Atunci poate vor fi alții, cari vor voi să vorbească pentru său contra acestui act.»

D-l *M. Marghiloman* țice, «că ceea-ce propune d-l I. Rosetti nu e un amendament, ci o propunere nouă, și după Regulament, trebuie să fie susținută de 19 membri.»

D-l *Al. Petrescu* țice, «că dacă se primesce propunerea d-lui I. Rosetti, să se pue în desbatere; de nu, să se constate la procesul-verbal că s'a lepădat.»

Prințul G. Bibescu țice, «că să ne ocupăm de ordinul țilei; cuvîntul d-lui I. Rosetti își avea locul după desbaterea actului.»

Se începe citirea Memorandului de unde s'a întrerupt în ședința precedentă.

D-l *B. Gănescu* observă, «că s'a primit în ședința din urmă, că pretutindenî unde e țicerea: luat, vorbind de Prințul străin, să se pue: ales.»

Prințul Grigorie Ghica observă, «că aceasta are tot același înțeles.»

D-l *C. A. Kretzulescu* răspunde, «că se înțelege că Prințul străin luat, va să țică ales.»

Se urmează citirea.

La pagina 19-a, linia 18, d-l *N. Lahovari* propune amendamentul următor: «în loc de: Națiunea română nu mai are alte dorințe a exprima, să se țică: Aceste sunt dorințele ce națiunea română pune înaintea Inaltelor Puteri contractante.»

Mai mulți strigă, «că nu e aci locul lui.»

No. 1981
Proc.-verb.12.
1857
4 Noembrie.

D-l *Gr. Serurie* observă, «că ceea-ce propune d-l Lahovari se co-prinde și în text.»

D-l *N. Lahovari* răspunde, «că Dumnea-lui n'a voit să țină că nu mai avem și alte dorințe.»

După alte vorbiri pentru și contra, se leapădă amandamentul d-lui Lahovari.

Asupra aceleiași frase, d-l *Al. Florescu* propune amandamentul următor: «Aceste sunt dorințele principale ce na-«țiunea română exprimă ați către Inaltele Pu-«terî, când ele cuprind toate bazele ș. c. l.»

D-l *I. Ipceanu* propune acest amandament: «Națiunea română «nu se mai gândesce decât la aceste dorințe a ex-«prima.»

După oare-carî vorbiri pro și contra, Adunarea leapădă amîndouă aceste amandamente.

D-l *Eug. Predescu* propune, la sfîrșitul aceluiași paragraf, «să se adaogă cele următoare, pag. 19-a, linia 25: «Ele sunt așa de «strîns legate una de alta, în cât fără una dintr'în-«sele nația română n'ar putea ajunge la fericirea «care ne așteaptă.»

D-l *Gh. Magheru* «protestă în contra acestui amandament; găsesce că cele patru puncturi sunt bine redigiate în textul Memorandului, când din amandamentul propus s'ar înțelege, că de nu s'o acorda una din cereri, nu vom voi nici pe cele-lalte.»

D-l *C. A. Kretzulescu* ține, «că găsesce periculos amandamentul d-lui Predescu și se unesce cu părerea d-lui Magheru.»

D-l *Chr. Tell* răspunde, «că misia Adunării e d'a arăta cele patru dorințe împreunate, fără a arăta preferință pentru una din ele; prin urmare, susține amandamentul d-lui Predescu.»

Se pune la vot și e primit de Adunare.

D-l *N. Lahovari*, între ș-ul al doilea și al treilea, după al 25-lea rînd, la pagina 19-a, propune amandamentul următor: «Mai cu seamă că după «cum este obștesce cunoscut, de câte-orî Principatele aū procedat la fa-«cerea saū la prefacerea legislației lor, ele tot-deauna, deși politicesce «despărțite, aū lucrat la aceasta cu împreuna-înțelegere a corpurilor însăr-«cinate cu aceasta. Așa s'a făcut cu promulgarea condiției de legi și cu «adoptarea limbei române pentru trebile Statului sub Domnii Mateiū Ba-«sarab și Vasilie Lupu. Așa s'a făcut la ocașia reformei administrative și «judecătoreșei operată în ambele Principate de Domnul Constantin Ma-«vrocordat. Regulamentul Organic al ambelor Principate s'a redigiat «la anul 1830 de către o singură comisie moldo-românească întrunită

«în Bucuresci. Adunările extraordinare, convocate în anul 1832 pentru cercetarea acestui Regulament, au procedat la lucrarea lor printr'«deasă împreună-înțelegere. Art. 371 din Regulamentul României și «425 și 426 din al Moldaviei sunt destul de explicite asupra acestei «chestii. Acest principiu s'a recunoscut și de protocolul Conferințelor «din Constantinopole din 11 Februarie 1856, căci el propune ca lu- «crarea reorganizației Principatelor să fie asemenea încredințată unei «comisii mixte compusă de Români și Moldoveni. Prin urmare, dacă «Principatele despărțite au lucrat împreună la facerea și prefacerea «lor, cu cât mai mult astăzi, după ce populația în ambele s'a rostit «pentru Unirea Principatelor într'un singur Stat, ar fi de trebuință «neapărată ca bazele viitoarei noastre organizații să se aștearnă printr'««intimă împreună-înțelegere a ambelor Adunări ad-hoc. Desbătându-se «însă aceste baze de fie-care Adunare în deosebii, cu toată identitatea «intereselor ambelor țări, din cauza izolării Adunărilor una de alta, «lesne se poate ca deosebirea punctului de vedere să aibă de rezultat «și o deosebire în așternerea baselor de organizație.»

D-l *Sc. Voinescu* observă, «că amandamentul d-lui Lahovari a eșit din chestia țilei.»

D-l *C. A. Kretzulescu* vrea să-l pue la vot.

Maî mulți strigă, «că nu e aci locul lui.»

Se urmează cetirea.

D-l *Sc. Voinescu* propune «să se scoată cele cuprinse de la pagina 19-a, linia 26, până la pagina 22-a, linia 18. D-l *Sc. Voinescu* își motivează amandamentul, țicând că comisia a fost aleasă numai spre a desvolta cele patru puncturi primite la 9 Octombrie, și vede că aci comisia pune înainte două chestii nouă, cu cari comisia n'a fost însărcinată: 1. de a avea reprezentanți la Congresul de la Paris; 2. de a nu intra în chestii de organizare din întru. D-lui roagă Adunarea să voteze propunerea sa, fără a intra în lungi desbateri.»

D-l *Al. Petrescu* răspunde, «că a desvolta nisce idei este a le înconjura de toate garanțiile putincioase spre a le face să triumfe. Trimețând reprezentanți la Congresul din Paris, se va înlesni mai mult dobândirea cererilor noastre. In cât pentru mărginirea d'a nu intra în chestii din întru, comisia fiind datoare a pătrunde spiritul Adunării și această Adunare fiind curat consultativă, având misia a exprima numai dorințele națiunii, potrivit cu voința alegătorilor, a fost împinsă la conclusia în favorul celor două dispoziții din Memorand.»

Adunarea leapădă amandamentul d-lui Voinescu.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

No. 1981. La pagina 20-a, linia 5, d-l *Vișoreanu* propune amendamentul
Proc.-verb. 12. următor :

1857
4 Noembrie.

«Atunci numai Adunările ad-hoc, împreunându-se, se vor putea, în libertatea drepturilor țării, declara în Adunare extraordinară și vor «vota atât legea electorală pentru alegerea unei Adunări constituante, cât și bazele viitoarei Constituții; apoi acea Constituanta Adunare în- «dată va face Constituția și legile organice. Constituția odată garan- «tată de Inaltele Puteri și primită de Prințul hotărît a fi Domnitorul «României, Prințul se urcă pe tron, promulgă Constituția și provoacă «ordinara Adunare legislativă. Implinindu-se toate acestea, Prințul și «Adunarea legislativă vor întreba împreună ș. c. l.»

Adunarea primesce acest amendament.

D-l *C. Băleanu* propune «să se șteargă: teribilă.»

Adunarea primesce.

La pagina 20-a, linia 27, d-l *I. I. Ionașcu* propune acest aman-
dament :

«De am intra, noi, membrii Adunării ad-hoc, în cercetarea ce- «stiunilor legiurii din năuntru, am întreprinde o lucrare pentru care «nu avem competență, fiind mai ales în contra însărcinării puse asu- «pră-ne de alegătorii noștri; căci țeara ne-a ales numai ca să expri- «măm Inaltelor Puteri ale sale dorințe, formulate de ea însăși, asupra «reorganizării ei politice. Și chiar de am avea competență. intrând «în asemenea lucrări acuma, am întâmpina imposibilitate, căci mai «toate cestiunile de legiuire din întru cer a fi organizate într'un mod «conform cu organizarea politică ce vor primi Principatele. Afară de «aceasta, este cu puțință să examinăm și să resolvăm în timp de două «trei luni ș. c. l.»

D-l *Sc. Voinescu* «protestă în contra amendamentului d-lui Ionașcu, fiind-că D-lui are competența de a intra în alte lucrări. Pentru a evita un asemenea conflict, D-lui a propus amendamentul mai sus citat.»

D-l *N. Lahovari* ȃice, «că tot acest motiv l'a făcut și pe Dum-
nea-lui a propune să ne servim cu argumentul Moldovenilor.»

D-l *Sc. Voinescu* adaoge, «că chiar de s'ar pune la vot amandamen-
tul d-lui Ionașcu și chiar de ar fi singur de părerea sa, ar protesta că are competența să lucreze.»

D-l *Al. Petrescu* «combate pe d-l Voinescu și, după ce demon-
strează că a intra în chestiile din întru d-l Voinescu înțelege a face
Constituția țării. apoi dă o definiție asupra celei ce înțelege D-lui prin
Constituția țării și conchide că n'avem nici puterea, nici autorisația
d'a intra în chestii din întru.»

După oare-carî alte vorbirî pro și contra, se leapădă amandamentul d-luî Ionașcu.

La pagina 21-a, d-l *Gr. Serurie* propune «să se șteargă aceste cuvinte: și ea n'a cătat în ai sêi aleși cunoscințe și cuilități pentru a analiza legî și a proiecta reforme, ș'apoi ceea-ce urmează să se modifice ast-fel: «Dar chiar de am avea com-petința, intrând în asemenea lucrări acum, am întîmpina două sta-«vile: un inconvenient, căci am atinge chestiuni delicate, interese «diverse, fără a le putea da soluțiune saũ mulțumire...»

D-l *C. A. Kretzulescu* dice, «că și comisia susține aceste modificări.»
Adunarea nu primesce.

D-l *C. Băleanu* propune, «în josul paginei 20-a, în loc de: ne-greșit, să se pue: speră.»

Comisia propune: îndrăsnim a crede.

Adunarea primesce această din urmă versiune.

La pagina 21-a, linia 18, d-l *N. Păcleanu* propune «să se șteargă vorbele: în starea de anxietate mai cu seamă în care se află acum spiritele aici.»

Adunarea nu primesce.

D-l *C. Aricescu* propune, «în loc de: anxietate, să se dică: ne-răbdare.»

Se primesce.

Tot d-l *C. Aricescu* propune, «în loc de: anî de studiũ, să se dică: timp îndelungat.»

Adoptat.

D-l *N. Lahovari* propune: la pag. 22-a, linia 6, «să se scoată vorba: primejdioasă», și d-l *N. Păcleanu*, «să se șteargă vorba: falsă.»

Adunarea primesce aceste două amendamente.

D-l *C. Aricescu* propune, «în loc de: compromite, să se pue: discredita și să se scoată vorba: înșela.»

Se primesce.

Tot D-luî propune, la pagina 23-a, linia 6, «să se scoată: cu oare-carî șanse de succes.»

Adunarea primesce și acest amendament.

La pagina 23-a, linia 5 și 6, d-l *N. Lahovari* propune «să se scoată datele.»

La aceeași pagină, linia 18, d-l *N. Păcleanu* propune «să se șteargă: că n'a făcut și nu va face nimic, că nu va avea în Orient decât confusie și turburare, și să se pue: că tot ce a făcut și va face nu va fi un ce stabil și că nici

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857.
4 Noembrie.

No. 1981. «va putea exista în Orient o întreagă liniște pe cât
Proc.-verb. 12. «timp ș. c. l.»

1857
4 Noembrie.

D-l *Bălăceanu* propune, «în loc de: legături mai de aproape, să se pue: legături mai tari.»

Adunarea primesce amandamentul d-lui Pâcleanu și leapădă pe al d-lui Bălăceanu.

D-l *C. Robescu* cere «să se suprime următoarele: că chiar în anii 1821 și 1848, când ar fi putut încerca cu oare-cari șanse de succes a rupe legăturile lor cu Inalta Poartă.»

D-l *I. Otteteleşanu* e asemenea de părere «să nu se mai aducă aminte de aceste epoce.»

D-l *Sc. Turnavitu* «susține aceste epoce, fiind-că sunt în favorul nostru și în interesul Imperiului Otoman: la 1821, pe când alți popoli lucraū în contra intereselor Imperiului Otoman, Româniū nu s'aū aingit a da mâna cu dînșii, ci din contră aū rămas credincioși legăturilor lor de mai înainte, și Poarta a recunoscut atunci lealitatea Românilor, a justificat până la un punct oare-care mișcarea lor, răsturnând regimul Domnilor fanarioți, care era în paguba și a Turciei și a Românilor, și reîntregindu-ī în dreptul d'a avea Domni pămîntenī. Susține epoca de 1848, căci pe când alți popoli mergeaū departe cu aspirațiile lor, Româniū s'aū arătat devotați către Imperiul Otoman; prin urmare, anul 1848 nu e o învinovățire pentru Români, căci ei nu s'aū unit cu alte popoare, ce aveaū alte scopuri decât ale lor, ci aū cerut numai drepturile lor, aū invocat respectarea tractatelor lor, căci ei tot-deauna aū înțeles că pe cât timp vor fi strînși de Imperiul Otoman și sub scutul tractatelor lor, al drepturilor lor, vor fi tari, iar isolați se vor slăbi.»

Discursul d-lui Sc. Turnavitu.

«Eū susțiu aceste douē epoce tocmai în favoarea noastră și a Imperiului Otoman. Susțiu data de 1821, pentru că atunci, pe când alți lucraū în contra intereselor Turciei, Româniū nu s'aū amăgit a da mâna cu dînșii, ci din contră aū rămas credincioși legăturilor lor de mai înainte, vechilor lor tractate. Imperiul Otoman însuși la 1821 a recunoscut lealitatea Românilor, a justificat până la oare-care grad mișcarea lor și le-a făcut o mică îndestulare, răsturnând pe Fanarioți, scăpându-ī de dominația lor, care era vătămătoare și lor și Imperiului Otoman, și dându-le un Domn dintre pămîntenī. Așa dar această dată e în favoarea și a Românilor și a Turciei.

«Susțiu epoca de la 1848, căci pe când alți popoli mergeaū de-

parte cu aspirațiile lor. Românii s'au arătat, nu numai credincioși vechilor tractate încheiate între dînșii și Inalta Poartă, dar încă au arătat un devotament care exprima chiar un amor către Turcia, și în strigătul lor de atunci, plin de respect către dînsa, n'au cerut decât reîntregirea în vechile lor drepturi, călcate până aci, aceea-ce și astăzi exprimă cu atâta căldură și devotament. Și dacă chiar astăzi cer Unirea lor cu Moldovenii, o cer în puterea acelor drepturi, o cer tot dintr'un principiu de interes pentru dînșii și pentru Turcia. căci prin Unire ei se vor face tari și tăria lor va fi favorabilă pentru amîndouă părțile. Ieău dar în favoarea noastră și a Turciei și această epocă a anului 1848. spre o mai mare dovadă că Românii tot-deauna au căutat a strînge mai mult legăturile cu Turcia prin cererea reîntregirii drepturilor lor, la cari au ținut și țin și chiar astăzi cu atâta religiozitate, fără a împruțina nimic dintr'insele, cunoscînd că puterea de viață a lor este a fi uniți sub scutul vechilor lor tractate și lipiți de trunchiul Imperiului Otoman, căci numai ast-fel ei pot fi tari; numai sub scutul vechilor lor tractate și numai într'o strînsă relație și alianță a României cu Imperiul Otoman constă siguranța, liniștea și respectul sînței sale politice. Sunt dar tare în credința mea, că este o necesitate a se pune în Memorandum anii 1821 și 1848, ca epoce memorabile și favorabile și pentru noi și pentru Turcia.»

D-l *N. Lahovari* dice. «că nu crede că toți aprobează opinia d-lui Turnavitu și cere a se vota amandamentul Duninea-lui.»

D-l *N. Păcleanu* e de părere «să se voteze mai bine al d-lui Robescu.»

D-l *I. Otteteleşanu* dice, «să nu se mai aducă aminte de nisce epoce nelegiuite.»

D-l *Gh. Magheru* răspunde, «că acestea nu sunt nisce epoce nelegiuite. Nelegale poate dice d-l Otteteleşanu că au fost numai mișcările acelor ce voia să restorne sistemul Guvernelor lor legitime, iar noi n'am făcut decât a cere respectarea drepturilor și vechilor noastre instituții, călcate până aci, și tot de-odată ținerea vechilor relații cu Inalta Poartă.»

D-l *I. Otteteleşanu* răspunde, «că n'am avut dreptul să ne sculam cu armele în mână spre a cere ceva ilegal.»

D-l *Gh. Magheru* dice, «că Românii nu s'au sculat cu arme, ci au protestat numai, păzind tot respectul.»

Adunarea cere ordinul zilei.

D-l *I. Brătianu* dice, «că nu suntem chemați să judecăm legitimitatea unor fapte. Ideea din Memorandum este aceasta: că chiar în minutul acela când noi am fi uitat datoriile noastre în privința

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

No. 1981. celorlalți, cum țice d-l Otteteleșanu, tot n'am uitat datoriile noastre
 Proc.-verb.12. în privința către Inalta Poartă.»

1857
 4. Noembrie: Se pune la vot amandamentul d-lui Robescu și-apoi al d-lui Lahovari, și cad amîndouă.

La pagina 23-a, d-l *Gh. Magheru* propune «să se țică: chiar și în loc de: mai mult.»

Adunarea nu primesce.

Terminându-se discuția Memorandului, d-l *Gr. Ioranu* se ridică și țice, «că la amandamentul propus de Beizadea Dimitrie Ghica a crețut că votează pentru un amandament formulat în chipul următor: calamitățile ce apăsău țeara nu s'ar nimicnici fără un Prinț străin.»

Beizadea Dimitrie Ghica răspunde, «că amandamentul s'a cetit la tribună și s'a votat într'un chip hotărîtor. Ar fi o abatere d'a ne mai întoarce asupra celor ce am lucrat.»

D-l *Gr. Ioranu* țice, «că rămâne la Adunare a hotărî.»

Beizadea Dimitrie Ghica țice, «că amandamentul s'eu l'a arătat mai dinainte colegilor s'ei în adunările pregătitoare; s'a auțit aci, și prin urmare nu poate țice nimeni c'a fost o surprindere.»

D-l *Sc. Turnavitu* țice, «că și D-lui a înțeles acel amandament al d-lui Ioranu și declară că tot-deauna l'a combătut în particular sub forma care se vede adoptată. Prin urmare, credea că s'a propus amandamentul ast-fel precum se vede formulat de d-l Ioranu și că la tribună s'a cetit astăđi, iar nu atunci.»

Asemenea țise și d-l *Gh. Magheru*.

Beizadea Dimitrie Ghica țice, «că nu e bine a se ridica asemenea contestații, fiind-că ar pune la îndoială rezultatul discuțiilor.»

D-l *Gr. Ioranu* «vrea să constate numai, cât pentru D-lui, că votând acel amandament, a făcut o greșală »

D-l *Marcu Duilie* vine la tribună și cetesce un contra-proiect desvoltător celor patru puncturi, propus în calitate de amandament de către d-l N. Rucăreanu în ședința de mai înainte.

Amandamentul de la pagina 1-a până la pagina 19-a, linia 17, iar de aci până la finalul Memorandului ce se pune astăđi în desbatere.

Suntem uniți și noi subscriși propuitori.

«Națiunea română, reprezentată în Adunarea ad-hoc în virtutea Tractatului de Paris, își exprimă mai întâiu, prin delegații s'ei, a sa profundă recunoștință către Inaltele Puteri garante, că au luat sub

tutela lor drepturile sale autonome și au reînviat existența sa politică. Mai jos însemnații delegați ai națiunii române și-au exprimat în principiu, în ședința de la 9 (21) Octombrie, în deplină libertate și în unanimitate, dorințele fundamentale ale poporului român. Astăzi vin a justifica și a desvolta aceste dorințe. Convinși de binevoitările simțeminte ce inspiră pe Inaltele Puteri garante în privința Principatelor, convinși de lealitatea Inaltei Porți, ei speră că dorințele lor nu vor fi reîmpinse și că cuvintele autentice, pe cari ei se bazează, vor fi bine aprețuite de profunda înțelepciune a Inaltelei Puteri contractante.

«Națiunea română avu mulți secolii de dureri și suferințe. Pusă în mijlocul unor popoare de elemente eterogene, ea avu a susține lungi și crude răboaie spre a-și conserva existența sa politică. Nicădată nu cădu, nicădată nu fu luată cu armele. Fiii României sciură a arăta stăruințele unor martiri și curagiul unor eroi, orî de câte-orî era vorba de vieța sau moartea patriei lor. În răboaiele cu barbarii, în răboaiele creștinătății, ei luară o parte activă și ocupară un loc onorabil. Dar Imperiul Otoman făcea repeđi progrese sub glorioasele arme ale Sultanilor Baiazet, Mahomet II, Soleiman II. Români, spre a evita o conchistă, preferiră alianța unui vecin forte și leal. Așa, ei își procura un ajutor contra celor-lalți inimici și în același timp își puneau drepturile lor autonome sub garanția unor tractate sau Capitulații. Iacă originea și circumstanțele în cari se încheiară tractatele între Români și Inalta Poartă: cel de la 1393 la Nicopole, între Sultanul Baiazet I și Mircea I, Domnul României; cel de la 1460 la Adrianopole, între Sultanul Mahomet II și Vlad V al României; cel de la 1511 la Sofia, între Sultanul Baiazet II și Bogdan, Domnul Moldaviei; cel de la 1529, între Sultanul Soleiman II și Petru Răreș al Moldaviei.

«Aceste tractate sau Capitulații sunt basa autonomiei române, a cărei garanție se cere astăzi de la Inaltele Puteri contractante. Ele nu au avut drept efect nică o conchistă, nică stingerea unei naționalități. Din natura lor rezultă numai o simplă alianță inegală: un popor inferior în număr își procură ajutorul unei puteri superioare, cu schimb de obligațiuni reciproce. Țeara își conservă titlu de independentă (art. 9, Tractatul 1529); se recunosc formal că ea nu fu supusă cu armele (art. 1, Tractatul 1511); Domnul exercită dreptul de rășboiu și pace (art. 1, Tractatul 1393). În fine, atribuțiile unui Guvern liber și independent fură formal recunoscute în clausele tuturor acestor tractate. Puterile, ce mai în urmă tractară cu Inalta Poartă, constatară asemenea existența acestor drepturi. În Tractatul

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

No. 1981. de la Kainargi de la 1774, încheiat între Rusia și Inalta Poartă, se Proc.-verb. 12. 1857
4 Noembrie. 1857
4 Noembrie. 1857
dice anume, că aceasta «va permite *Suveranilor* amîndurora Principi-
«patelor ș. c. l.» (Sovrani de due Principati). (Art. 16, § 9.) Tractatul din
Paris recunoaște asemenea drepturile ce posedă aceste Principate.
(Art. 22.)

«Inalta Poartă, mulțumindu-se cu drepturile ce resulta pentru
dînsa din aceste tractate, nu contestă de loc Românilor liberul exer-
cițiu al autonomiei lor externe și interne. Istoria ne arată cu abon-
dență răsboaiele ce aceștia susținură cu alte națiuni, alianțele ce în-
cheiară, ambasadele ce primiră. Afară de nisce scurte și neînsemnate
întrerupții, Inalta Poartă și Români se arătară leali în observarea
drepturilor și datorilor reciproce, ce rezultă din tractatele său Capi-
tulațiile mai sus numite.

«Așa fu starea lucrurilor până către începutul secolului XVIII-lea.
Aci se începu trista și fatala epocă a regimului Fanarioților, cunos-
cută deja atât de bine de toată Europa civilisată. Nu voim a men-
ționa slăbiciunea și anarchia ce aduse cu sine acest regim, violațiile
de drept și de faptă ce se exercitară în timp de un secol. Ne mul-
țumim numai a constata cu bucurie, că la cea dintâi ocaziune fa-
vorală Inalta Poartă se grăbi a eși din această stare anormală.
Vechile tractate continuară a fi legătura dintre dînsa și Români. Nici
o altă convențiune ulterioară nu le abrogă și la orî-ce ocaziune Inalta
Poartă se grăbi a recunoaște existența lor. Așa ea subscrise Tracta-
tul de la Kainargi, unde se dice că: «Principatele se vor bucura de
«aceleași avantagii, ce au avut în timpul lui Mahomet IV» (art. 16,
§ 8), adecă de la 1548 până la 1587, pe când Principatele se află
sub vigoarea Tractatelor din 1393 la 1529. Așa se mai subscrise și Trac-
tatul de la Adrianopole, încheiat de Rusia, unde se dice: «Principa-
«tele Moldavia și România, punându-se prin o C a p i t u l a ț i e sub suze-
«ranitatea Inaltei Porți, ș. c. l.» (Art. 5.) Așa, în protocolul de la Con-
stantinopole din 11 Februarie 1856, se pomenește formal «de Capi-
«tulațiile acordate de Sultani Baiazet I și Mahomet II.» (Art. 1.)

«Existența dar a acestor tractate său Capitulații este formal re-
cunoscută și constatată de Inalta Poartă. Întrerupțiile ce arătarăm nu
fură decăt nisce episoade de violații, de fapte, ce n'aū putut constitui
un drept. Români și Inalta Poartă nu aspiraū decăt a reveni la ve-
chile lor relații, așa precum rezultă din sus țisele tractate. Circum-
stanțe extraordinare însă îi opriră de a atinge acest scop.

«Dar Tractatul din Paris veni să dea o nouă vieță Orientului.

«Inalta Poartă întră în dreptul public european. Existența politică
a Principatelor fu pusă sub garanția colectivă a Inaltelor Puteri con-

tractante. (Art. 22.) Națiunea română fu convocată într'o Adunare *ad-hoc*, spre a-și exprima legal dorințele sale. (Art. 24.)

No. 1981 .
Proc.-verb. 12
1857
4 Noembrie.

«Mai jos-însemnații delegați ai poporului român am exprimat că cea dintâi și mai principală a lor dorință este: *Garanția autonomiei române și a tratatelor încheiate cu Inalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1529.*

«Nu pretindem nimic a crea, nimic a inventa. Suntem simpli conservatori ai drepturilor noastre *ab antiq. uo*. Dorim ca autonomia română, politică și internă, să fie exercitată și garantată, așa precum fu recunoscută chiar de Inalta Poartă atâția secolii, până la începutul regimului Fanarioșilor. Dorim ca Inaltele Puteri contractante să ne garanteze autonomia, basată pe tractate, și anume cu toate consecințele ce rezultă dintr'înșa și cari se pot resuma în ăst mod:

«I. Dreptul de o liberă și independentă administrație interioară, fără amestecul său controlul vre-unei alte Puteri străine.

«Acest drept fu formal recunoscut în clausele tratatelor române încheiate cu Inalta Poartă. (Art. 1, Tractatul 1393; art. 2 și 5, Tractatul 1460; art. 4, Tractatul 1511; art. 2, 3, 9 și 11, Tractatul 1529.) Tractatul din Paris îl recunoaște asemenea nu mai puțin formal. (Art. 22, 23.)

«II. Dreptul de a menține pacea interioară și de a reîmpinge orî-ce atac din afară, aderă dreptul de război și de pace, pe cât cer interesele unui Stat neutru.

«Acest drept fu recunoscut și exercitat până la începutul secolului XVIII-lea. Istoriile tuturor vecinilor noștri constatăază autentic războaiele ce avură Româniî a susține cu dinșiî. Tractatele chiar numesc formal acest drept. (Art. 1, Tractatul 1393; art. 5, Tractatul 1460; art. 26, Tractatul din Paris.)

«III. Dreptul de a forma tractate de amicitie și de comerț cu cele-lalte națiuni.

«Româniî, contractând cu Înalta Poartă, nu au renunțat nici decum la dreptul de a contracta și cu alte națiuni. Acest drept îl exercitară fără întrerupere până în timpii din urmă. Așa, spre a cita numai câte-va exemple, vedem pe Mircea, îndată după tractatul său cu Baiazet I, că formează, în 1395, la Kronstadt, un tractat de amicitie cu Sigismund, Regele Ungariei; în 1442, Septembrie 8, Elie, Domnul Moldaviei, formează un tractat de alianță cu Casimir, Regele Poloniei; în 1446, Ștefan III, succesorul său, tractează cu Huniade al Ungariei; la 1520, în Iulie, Radu de la Afumați al Româniî formează, la Țîrgoviște, un tractat cu Ioan Zapolia asupra delimitării frontierelor dintre România și Ardeal; în 1539, 20 Februarie, Ștefan V al Moldaviei în-

No. 1981. cheie, la Cracovia, un tractat de pace cu Ferdinand, Impăratul Germaniei; în 1558, August 27, Petru VII, Domnul Moldaviei și României, formează un tractat de comerț cu Elisabeta, Regina Angliei; în lunie 1598. Michaiu Bravul al României încheie, la Tirgoviște, un tractat cu Rudolf II, Impăratul Germaniei. Rusia tractează cu România în 1710 și cu Moldavia în 1711, Aprilie în 7. În fine Austria, la anul 1843, formează cu România o convențiune de extrădare reciprocă.

«IV. Dreptul de reprezentație lângă cele-lalte Puteri.

«Instituția de Miniștri rezidenți permanenți nu datează în Europa decât de la Pacea din Vestfalia, adevă de la anul 1648. Până aci, și chiar mai în urmă, relațiunile între națiunile suverane se regulau prin trimiterea de Ambasadori extraordinari. Dar este dovedit că Români, chiar înainte de această epocă, aveau Miniștri rezidenți la Constantinopole, precum aceasta este anume menționat în art. 7 al Tractatului din 1511. (1) Relațiunile cu cele-lalte Puteri se regulau de Români, ca și de orîce alt popor autonom, prin trimiterea și primirea de Ambasadori extraordinari. Așa de exemplu, Ambasadorii însărcinați de a forma tractatul între Radu de la Afumați și Ioan Zapolia, în 1520. fură din partea lui Radu: Banul Stanciu, Spătarul Neagu, Postelnicul Stan, Logofătul Radu Berescu ș. c. l.; din partea lui Zapolia, fură: Comitele Ianoș, Vindo Janko (*sic*), Saracin, Muzna, Fresta ș. c. l. În 1534, Iahani (*sic*) din Ardeal trimise doi Ambasadori, pe Nicolae Corniș la Petru al Moldaviei și pe Martin Andreiș la Radu IX al României, spre a le cere ajutor în contra pretendentului Ludovic Gritti. La 1588, Inalta Poartă recomandă ea însăși Suveranului Moldaviei pe Guilom Harerbane, Ambasadorul Reginei Elisabeta, ce venise a încheia cu Moldavia un tractat de comerț. În 1646, Vladislău IV, Regele Poloniei, trimite pe Duca Radziwil ca Ambasador la Vasile, Domnul Moldaviei. spre a-l trage în alianța sa. Tot acest Domn primi în 1648 ca Ambasador pe Prințul Ioan Keșeli din partea lui Rákoczy al Ardealului, ce avea pretenții asupra tronului Poloniei. La 1688, Octombrie 5, Șerban Cantacuzino trimite lui Leopold I, Impăratul Austriei, o ambasadă compusă din boerii Iordache, Bălăceanu, Șerban și Vlădescu. În 1709, Constantin Brâncoveanu al României avu ca Agenți acreditați lângă Țarul Petru I pe un oare-care David și apoi pe un Castriotu.

«Români dar nu cer nimic nou; dorese numai a se conforma

(1) Palatul Agenților României din Constantinopole purta numele de Bogdan-Serau și Vlach-Serau.

usului general de reprezentare și a avea Miniștri rezidenți lângă Puterile unde este de interesul lor a fi reprezentați.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

«Tratatul de la Kainargi din 1774 determină și mai bine caracterul Agentului României din Constantinopole. Art. 16, § 9 îi numește *Chargés d'affaires* și-i face a se bucura de prerogativele ce rezultă din dreptul gintelor. Caracterul lor este dar politic, și ar trebui să aibă epistolă de creanță, iar nu sunplă recomandare. Numele propriu turc ce ar trebui să poarte ar fi acela de *Maslahat-Giusar*, iar nu acela de *Capu-Chehaia*, ce se dă la simplii agenți ai unei case. Așa, relațiunile între Inalta Poartă și România ar fi și mai bine întreținute, fiind între ele un Agent ce ar avea un caracter public.

«Mai observăm asemenea, că Agenții diplomatice ce sunt acreditați lângă Guvernele române ar trebui să primească l'executur sau barat de la Guvernele locale, iar nu să fie acreditați lângă Sublima Poartă.

«V. Incetarea regimului consular.

«A se da Consulilor străine dreptul de jurisdicție asupra supușilor lor este a aduce o mare perturbație în ordinea socială a Principatelor. România, în adevăr, are mai același sistem de organizație legislativă ca și celelalte State europene. Străinii pot dar afla destulă garanție în legile și tribunalele române. Dacă Inalta Poartă, în secolii trecuți, a acordat în Statul său acest drept celorlalte Puteri europene, aceasta se înțelege din cauza diferenței de religie, de legislație și de organizație interioară, ce există între dînșii și celelalte State. Dar aceste considerații nu se mai pot aplica și la România. Pe d'altă parte, după art. 8 al Tratatului din 1460, ori-ce supus turc ce va avea un proces în România se va judeca după legile locale și fără nici o intervenție directă sau indirectă a Inaltei Porți.

«Dreptul dar de jurisdicție nu se posedă de Inalta Poartă în Principate chiar asupra supușilor săi; cum s'a putut atunci acorda celorlalte Puteri?

«VI. Dreptul de a bate monedă.

«Principatele aci exercită acest drept din cea mai înaltă antichitate. Art. 5 al Tratatului din 1393 recunoaște expres existența unei monede naționale. Ast drept, ce se exercită până la începutul secolului XVIII lea, începu a se uita sub Prinții neglijenți și nepatrioți din Fanar. Astăzi însă, cată să se reînceapă, de oare-ce o nouă lumină s'a făcut asupra drepturilor române. A bate monedă națională este nu numai a se conforma cu vechile noastre drepturi autonome, dar se aduce și un mare folos comerțului și în general regimului economic al țării. Mulțimea monedelor străine, parte dintr'însele falsificate sau alterate, ce circulă în târgul nostru, variația neconținută ce

No. 1981. Încearcă valoarea lor reală, aprețiată fiind d'o altă valoare nominală și fictivă, în fine lipsa de unitate în tot sistemul monetar, aduc cele mai mari și mai dese perturbații în transacțiile comerciale. Acestea nu pot să înceteze decât prin baterea unei monede sub garanția și privegherea Guvernului local.

Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

«VII. Simbolurile independenței naționale, cari sunt capul de zimbru și acvila română, cu ale lor coroane și cu toate însemnele suveranității, un minut n'au încetat de a figura pe stindardele și sigiliurile Moldo-României. In scurt, de la fundarea Principatelor și până astăzi, Domniile ambelor țări se întitulează în decretele lor «Din gra-
«ția lui Dumnezeu, Domni stăpânitori ș. c. l.», care formulă, într'adevăr, nu constată alt ceva decât tot aceea-ce înțelege și Tractatul turco-rus dela 1774, când țice Sovrani de due Principati.

«Aceste sunt drepturile ce compun autonomia română, politică și internă, și cari decurg natural dintr'însa, basate fiind pe tractate și date istorice.

«Atât aceste tractate cât și istoria constatază autentic, că România este o țeară suverană și distinctă de celelalte posesiuni ale Înaltei Porți. Tractatele încheiate între Rusia și Înalta Poartă recunosc Românilor un teritoriu propriu; însăși Înalta Poartă recunosc acest principiu, când, în Conferențele din Paris, ceru ca Delta Dunării să se alătore teritoriului otoman, iar nu la al Moldaviei; asemenea, în circulara sa de la Iulie 1856, se țice că Europa nu a recunoscut până acum Principatele ca parte integrantă a Imperiului Otoman. Modul chiar cu care vechii Padișachi se adresaū către Domniile români probează această veritate. In adevăr, vechile acte ale Sultanilor către Domniile români se încep așa: «In tot modul și cu toată libertatea legilor «lor să fie aceste țări și numai cu a lor singură stăpânire, osebite «și despărțite de această-laltă stăpânire a noastră.» In fine, în urma unui Hatiserif din 1728, o comisiune română-turcă veni să determine frontierele între România și Turcia și decise că jumătate Dunărea împreună cu insulele din partea stângă va fi în posesiunea României și va forma limita între ea și Înalta Poartă. Dar Românii, când declară că voesc a reveni la vieața lor politică proprie, nu cugetă nici n'au cugetat a slăbi relațiunile lor cu Înalta Poartă; din contră, ei voesc a le întări și a le aduce în starea lor normală, prin stricta observațiune a drepturilor și a datoriilor lor reciproce. Considerații politice și sociale fac, că România are interes a fi într'o strinsă relație de amicie și alianță cu Înalta Poartă. Experiența însă a trecutului arată, că această legătură fu cu atâta mai slabă, cu cât autonomia română fu mai puțin respectată.

«De aceea dar, Româniî exprimă astăzi a lor dorință de a vedea autonomia lor politică și internă readusă la starea normală a vecinilor tractate și drepturile ce rezultă dintr'însa special garantate de Inaltele Puteri contractante.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

«În virtutea chiar a acestei autonomii și a dreptului de inițiativă, Româniî, convocați în Adunarea ad-hoc, exprimă dorințele fundamentale și cele mai principale ale organizației lor sociale, care singure le pot procura puterea materială și morală, de care au trebuință.

«Unirea Principatelor Moldavia și Valachia într'un singur Stat și sub un singur Guvern este cea mai naturală a lor dorință. De aceeași origine, cu aceeași limbă, istorie, legislație, cu aceleași tradiții și aceleași suferințe, aceste două țări n'au stat separate decât prin forța evenimentelor independente de voința lor. Tot-deauna aspirațiile lor au fost de a forma un singur corp. Orî-ce inimă patriotă, orî-ce om mare al României a căutat realizarea acestui proiect. Mulți chiar au și realizat a-l executa cel puțin provisoriu. Mircea I, ce reunise amindouă Principatele, se intitula în 1389, «Rege al Bosniei și al «amîndurora Principatelor, Ducă de Făgăraș și Amlaș, ș. c. l.»

«Ștefan-cel-Mare, către mijlocul secolului XV-lea, reuși a incorpora Valachia Moldaviei. Michail Bravul fu recunoscut chiar de Sultanul, la 18 Maiu 1600, ca Domn al Valachiei și Moldaviei. Petru VII al Moldaviei poartă asemenea titlu de Domn al amîndurora Principatelor, în tractatul de comerț ce încheiă cu Elisabeta, Regina Angliei, la 27 August 1588. Rusia, precum și Inalta Poartă, recunosc necesitatea acestei Uniri viitoare, de oare-ce articolul 425 din Regulament prevede această Unire, precum și avantajele și consecințele salutarii ce ar resulta dintr'însa. La anul 1834, Unirea era o dorință domnitoare în Principate, precum o probează o scrisoare publicată în *Monitorul frances* din 18 Septembrie 1856. În Conferențele Vienei din 1855 se constată formal, că Unirea Moldo-României e o necesitate și se cere a ei realizare.

«Româniî dar nu fac astăzi decât a proclama această necesitate, simțită nu numai de ei, ci și de străini; nu fac decât a exprima dorința unei Uniri, către care ei aspiră de secolî și care e conformă cu dreptul lor de autonomie internă. Sub punctul de vedere politic, Unirea le va consolida autonomia, căci le dă puterea ce face a se respecta dreptul; sub punctul de vedere social, Unirea aduce prosperitatea, căci va fi unitate de acțiune și administrație, aceleași finanțe, aceeași administrare, o singură armată, un singur Minister, o singură Cameră, un singur Guvern.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1867
4 Noembrie.

«Puterea însă și prosperitatea nu pot veni acolo unde nu este asigurare, acolo unde din timp în timp se poate aștepta o invasiune militară. Aceasta fu, între altele, una din cele mai mari cauze de perturbație în ordinul nostru social. Spre a asigura dar pacea și respectarea drepturilor Românilor și spre a se putea preveni orî-ce cugget de invasiune străină, Româniî doresc ca Principatele-Unite să fie declarate neutre, aceea-ce, în principiu, s'a recunoscut de art. 26 și 27 ale Tractatului din Paris.

«Principatele-Unite nu pot nici ajunge la gradul de prosperitate al unui Stat civilizat, nici corespunde la misiunea determinată de Puterile europene, decât printr'un Guvern forte și stabil. De aceea, Româniî doresc a avea un Prinț ereditar, dintr'una din familiile suverane apusene și ales de nație dintre candidații presentați de Puterile contractante.

«Principiul electiv a predominat tot-deauna în legislația română relativ la Capul Statului. Orî-carî aũ fost împrejurările grave prin carî a trecut țeara noastră, acest principiu a rămas tot-deauna predominant. De aceea dar, dacă Înaltele Puteri garante ne-ar permite de a desemna noi înșine pe viitorul nostru Prinț dintr'un număr hotărît de candidați, s'ar conforma vechiului nostru us național și noul Suveran ar afla mai multă putere în această chemare făcută de nație însăși. Dar pentru ca acest Prinț străin să aibă toată puterea ce reclamă pozițiunea sa, națiunea română dorește ca el să fie ereditar, deși principiul eredității fu necunoscut la noi. Experiența însă a unei epoce mai dincoa ne face a vedea îndestul vițtiul sistemului electiv. Intrigile și cabalele pretendenților, perturbațiile ce aducea fie-care nouă alegere, drepturile țerii chiar, carî erau sacrificate unei ambițiunii vane: toate acestea fac pe Români a preferi sistemul eredității celui electiv.

«Un Prinț străin va completa avantajiele acestuî sistem. Prin legătura sa de sânge cu unele din cele-lalte Puteri europene, el va avea mai multă putere în întru și va sci să facă a se respecta în afară. Drepturile și puterea țerii vor fi dar garantate în contra orî-cărei violații. Neavînd legături de sânge cu familiile pămîntene, nepotismul va peri și dreptatea își va putea face loc. Crescut afară din prejudițiile locale și neavînd interese directe materiale, el va putea ținea balanța între toate interesele sociale și va putea introduce toate reformele de carî se simte atâta necesitate. Neutru între toți preten-denții, el singur va putea să scape de armele unei oposiții sistematice și dărîmătoare și va putea avea puterea ce se cere unui Guvern, spre a pune aceste avute țeri pe drumul unui adevărat progres.

Iată cauzele care fac pe națiunea română a cere cu atâta ardoare alegerea unui Prinț străin. Dar pentru ca acest Prinț să se lege și mai tare cu națiunea și să prindă și mai tari rădăcini în patria sa adoptivă, am dori ca moștenitorii săi născuți în țeară să fie crescuți în religia țării.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Noembrie.

«Din cea mai depărtată antichitate a României, puterea legislativă, separată de cea executivă, fu încredințată unei singure Camere generale, compusă de reprezentanți din toate stările sociale. Români, cari nu avură nobleță ereditară și nici că doresc a avea, nu cunoscură nici odată atribuțiile a două Camere.

«Națiunea română dorește dar a conserva aceeași formă de Guvern reprezentativ, puterea legislativă fiind încredințată unei singure Camere, care să represinte toate stările sociale.

«Așa, autonomia română, politică și socială, readusă la starea sa normală, cu toate drepturile ce rezultă dintr'însa, conform cu tractatele și cu datinele istorice; Unirea Principatelor în un singur Guvern; un Prinț străin ereditar și o singură Cameră după vechile datine: acestea fiind condițiunea existenței române și singurele mijloace spre a ajunge la prosperitate, Români dorec a fi puse sub garanția colectivă a Inaltelor Puteri contractante.

«De aceea, Adunarea ad-hoc a României declară, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor și neavând în vedere decât drepturile și interesele române, că cele dintâi, mai fundamentale și mai naționale dorințe ale țării sunt:

«I. Garanția autonomiei române, politice și sociale, cu toate drepturile ce rezultă dintr'însa, conform cu vechile tractate sau convențiuni încheiate cu Inalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1529.

«II. Unirea Principatelor Moldavia și România în un singur Stat, declarat neutru, și sub un singur Guvern.

«III. Prinț străin ereditar, dintr'una din familiile suverane apusene, ales de nație dintre candidații prezentați de Puterile contractante și al cărui moștenitor, născuți în țeară, am dori să fie crescuți în religia țării.

«IV. Guvern reprezentativ și, după datinele cele vechi ale țării, o singură Cameră legislativă și generală, care să represinte toate stările sociale.

«Toate acestea sub garanția colectivă a Inaltelor Puteri contractante.

«Iar în fine Români, în virtutea suveranității lor, n'au recunoscut și nu pot recunoaște de îndatoritoare pentru dânșii Capitulațiunile,

No. 1981. tractatele și convențiunile încheiate între Inalta Poartă și cele-lalte
Proc.-verb. 12. Staturî.»

1857
4 Noembrie.

Bucurescî, anul 1857 Noembrie 1 (13).

I. Brezoianu, N. Rucăreanu, M. N. Duilie, I. I. Ionașcu, Costache Ciochinescu, N. Stănescu.

În urma cetirii acestuî amandament, d l *C. A. Kretzulescu* se scoală și ȕice «să se voteze de se primesce său nu, și primindu-se, urmează a se trimite la o comisie, care va raporta asupra-î, fiind-că diferă chiar în fond de al comisiei.»

Eminentia Sa Episcopul Buzăului ȕice, «că de se va primi, mai aũ și alȕi proiecte» și dete unul ca amandament pe masa cancelariei, cerënd a se ceti și acela.

D-l *N. Rucăreanu* cere «să se dea timp Adunării a se gândi asupra amandamentuluî sēu măcar câte-va ore, de nu ȕile.»

D-l *I. Ipreatu* ȕice, «că spre a se putea gândi asupra aceluî amandament, ar trebui să se tragă copii după el său să se tipărească, ceea-ce ar aduce perdere de timp.»

Maî multe glasurî strigă: «la vot!»

Se pune la vot amandamentul d-luî Rucăreanu și nu se primesce.

D-l *M. Duilie* cere «a se trece acest amandament întocmai în procesul-verbal și în *Monitor*.»

D-l *C. A. Kretzulescu* rēspunde, «că nu se poate pune în procesul-verbal, dar se va tipări în *Monitor*.»

La 4^{1/2} ore s'a ridicat ședința, amânându-se pe Mercurî, 6 Noembrie, la 10 ore de dimineață.

15. Procesul-verbal No. 13.—Ședința de la 6 Noembrie 1857.

No. 1981. Astăȕi, Mercurî, 6 Noembrie 1857, la a 12-a oră a ȕilei s'a deschis a XIII-a ședința a Adunării ad-hoc în sala ședințelor sale subt
Proc.-verb. 13. 1857
6 Noembrie. presidenția Em. Sale Părinteluî Metropolit.

D-l Sc. Turnavitu face apelul nominal; sunt față 91 membri, lipsesc 5 bolnavi, iar 3 aũ venit după apel.

D-l *C. A. Rosetti* cetesce procesul verbal al ședinței a XII-a.

D-l *N. Păcleanu* observă, «că s'a primit amandamentul ce a propus la pagina 23-a a Memoranduluî.»

D-l *I. Otteteleșanu* reclamă, «că nu s'a reproduș întocmai ce a ȕis Dumnea-luî.»

Se face îndată rectificarea după cum a dictat'o însuși.

D-l *N. Bucăreanu* observă, «că după ce s'a cetit amandamentul propus de Dumnea-lui, a adaos că asupra dreptului de alegere a Domnului are să facă oare-cară dezvoltări; însă prin votul Adunării i s'a ridicat acest drept.»

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Noembrie.

În urma acestor observații, procesul-verbal se primesce de bun.

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Domnilor, la ordinul d-ilei avem: 1. Cetirea Memorandului dezvoltător celor patru puncturi după cum s'a rectificat; 2. Raportul comisiei numite asupra adresei de felicitare către Adunarea ad-hoc a Moldaviei. De care voiți a vă ocupa mai întâiu?»

Adunarea cere să se cetească mai întâiu Memorandul.

D-l *Dimitrie Brătianu* cetește memorandumul precum s'a modificat în cele din urmă ședințe.

Observațiile și amandamentele propuse sunt cele următoare:

D-l *D. Brătianu*: «Comisia prinesce a se scoate datele de 1821 și 1848, dacă Adunarea voesce.»

Mai multe voci: «Să se scoată.»

D-l *Sc. Voinescu*, adresându-se către d-l *D. Brătianu*: «Am făcut băgare de seamă că Dumnea-Voastră vorbiți adesea în numele comisiei. Sciū că unii din membrii comisiei au propus amandamente la acest act. Dumnea-Voastră vorbiți în numele comisiei și nu sciū dacă se aprobă părerile ce vă dați în numele său.»

D-l *D. Brătianu*, răspunzând d-lui *Sc. Voinescu*: «Aceasta nu vă privește pe Dumnea-Voastră, ci pe membrii comisiei; numai D-lor sunt în drept a observa.»

D-l *D. Ghica*: «Membrii comisiei, fiind toți față aci, n'au trebuință de organul d-lui *Sc. Voinescu*, spre a protesta când s'ar vorbi fără cuvînt în numele D-lor.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Să se termine cetirea actului și apoi să se voteze, dacă Adunarea primesce a se scoate aceste date.»

Se urmează și se termină cetirea actului.

D-l *C. A. Kretzulescu*: «În ședința trecută, comisia a făgăduit Adunării să-i cetească și anexele actului. Întreb pe Adunare dacă voesce a i se ceti și aceste anexe.»

Adunarea cere să se cetească.

D-l *Al. Petrescu* la tribună: «Dați-mi voe, Domnilor, a vă spune mai întâiu cari sunt actele ce se cuprind în aceste anexe. Sunt cele 4 tractate încheiate de Moldo-Români cu Inalta Poartă,—tractatul de comerț încheiat între Petru, Domnul Moldaviei, cu Elisabeta, Regina Angliei,—tractatul încheiat între Mircea, Domnul României, cu Sigismund, Regele Ungariei, la anul 1395, tras din Engel (*Vechia Istorie a României*, titlul I, pag. 159),—înnoirea legămintelor de pace

No. 1981. între Ștefan VI cu Sigismund I, Regele Poloniei, tras din *Condica diplomatică a Poloniei de Dogiel*, titlul I, pag. 610,—tractatul Proc.-verb. 13. 1857 între Vasilie Lupu, Domnul Moldaviei, cu Kmielniski, hatmanul Cazacilor, la 1450 (din Vaillant),—tractatul de alianță între Rusia și Moldavia, făcut în Iași la 1711 (din Colson),—Convenția de extră-dare reciprocă între Austria și Țeara-Românească (anul 1842—43),—Convenția pentru unirea vămilelor între Moldavia și Țeara-Românească (anul 1845); aceste două din urmă se află în original. Din tractatele ce am găsit, am luat pe acelea cari au mai multă autoritate. V'am spus în scurt titlurile acestor acte, căci a vi le ceti pe larg, ar trebui a ne ocupa toată ziua cu dînsele. De aceea gălesc de cuviință ca fie-care să iea cunoștință de dînsele când se vor tipări.»

Adunarea primesce.

D-l I. Brătianu: «În ajunul de a trece la o hotărîre care, prin înfrățirea și unirea noastră, o să ne recomande înaintea Europei, comisia face apel la majoritate, rugând'o să facă un nou sacrificiū în spiritul concordiei și al înfrățirii, și propune a se scoate din act frasa de la pagina 4-a: că într'o zi iarăși vom reapărea pe scena lumii ș. c. l., precum și datele de 1821 și 1848 de la pagina 23-a.»

D-l N. Pleșoianu: «Să se șteargă la pagina 4-a de la vorbele: și astăzi.»

D-l C. A. Kretzulescu pune la vot propunerea d-lui Pleșoianu. Adunarea o primesce.

D-l I. Ipceanu: «Să se scoată și comparația cu fiul lui Israil.»

D-l I. Brătianu: «Oare și Biblia ne compromite cauza?»

Se pune la vot propunerea d-lui Ipceanu și se leapădă de Adunare.

D-l I. Brătianu: «Să se scoată datele de 1821 și 1848 și, în locul lor, să se dică: Chiar când împrejurările păreaū a fi favorabile Românilor să rumpă legăturile lor cu Înalta Poartă, ei ș. c. l. Rog pe Eminenția Sa Presidentul să pue la vot, dacă majoritatea primesce această propunere.»

D-l C. A. Kretzulescu: «Întrebăm Adunarea, dacă primesce această propunere a comisiei făcută prin organul d-lui I. Brătianu?»

Adunarea primesce.

D-l Sc. Voinescu, adresându-se către President: «Eū am făcut o propunere, aci vă rog să i se dea cetire»

D-l I. Otteteleșanu: «Este o propunere saū un amandament?»

D-l Sc. Voinescu: «O propunere.»

D-l C. A. Rosetti: «După art. 25 din Regulament, o propunere trebuie a fi susținută de 19 membri. Iată cuprinderea acestui articol:

«Fie-ce propunere, făcută de un membru al Adunării, trebuie să fie No. 1981.
 «subsemnată de autorul ei și susținută de alți 19 membri cel puțin, Proc.-verb. 13:
 «sau prin subsemnături, sau prin sculare la întrebarea Presidentului, 1857
 și trebuie să cuprindă în scurt motivele». 6 Noembrie

D-l *Sc. Voinescu*: «Regulamentul ține să fie scrisă de autor și apoi susținută de 19 membri. Să se cetească dar propunerea mea și sunt sigur că va fi susținută de mai mult de 19 membri.»

D-l *D. Ghica*: «Regulamentul nostru, care, dacă nu mă înșel, a luat de model mecanismul cu care în alte State se dirijă debaterile, a avut în vedere să nu se poată întrerupe discuțiile după placul său voința arbitrară a unui singur membru; de aceea s'a cerut ca o propunere să fie susținută de 19 membri, iar fiind de urgență, să fie sprijinită de 30 membri.»

D-l *C. A. Rosetti*: «Greșala este a mea, trebuia să cetesc și articolul următor celui 25 din Regulament, căci atunci n'ar mai fi fost greutate la înțelesul celui dintâiu. Art. 26 ține: «Ori-ce propunere, făcută de vr'un membru după formele prescrise, Presidentul va pune pe unul din Secretari să o cetească înaintea închiderii ședinții în cursul căreia s'ar fi făcut. Apoi Adunarea hotărăște prin votare, dacă propunerea trebuie să fie supusă la cercetarea unei comisii a ei sau depădată.» Prin urmare, propunerea trebuie să fie susținută de 19 membri și apoi să se cetească.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Art. 25 deslușește ca Presidentul să întrebe, dacă este susținută de 19 membri. Această formalitate nu s'a împlinit. Presidentul este dator să întrebe, dacă o susțin 19 membri.»

D-l *C. A. Rosetti*: «Da, domnule, dar nu se ține a se ceti.»

D-l *Șt. Burchi*: «După articolul ce cetirăți acum, mi se pare că la sfârșitul ședinței urmează a se face întrebarea.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Dar când propunerea se atinge de ordinul zilei, cine poate răspunde că Adunarea n'o primesce?»

D-l *C. A. Rosetti*: «Pentru o propunere urgentă, cum vrei d-ta a ne da să înțelegem pe a d-tale, urmează a fi 30 membri cari să o susție. D-ta n'ai împlinit o asemenea formalitate.»

D-l *C. A. Kretzlescu*: «Cine se scoală a susține propunerea d-lui Sc. Voinescu?»

Mai multe voci răspund, «că nu-î cunosc cuprinderea.»

D-l *D. Ghica*: «Sunteți în contravenție cu Regulamentul Camerii. Nu puteți întrerupe ordinul zilei decât în urma unei propuneri iscălită de 19 membri. Ar fi un non-sens ca 19 membri să se scoale a susține o propunere, ce n'o cunosc. Propunerea d-lui Voinescu nu se vede sprijinită de 30 iscălituri și sprijinul ce unii voesc să i-l

No. 1981. dea nu poate fi luat în considerație, căci după chiar declarația D-lor,
 Proc.-verb. 13. mărturisesc că nu cunosc cuprinderea ei. Vă conjur prin urmare,
 1857 Domnilor, a nu prelungi asemenea discuțiunii; primiți acel act și arătați.
 6 Noembrie. Europei, care astăzi are ochii asupra-ne, că nici intrigă, nici rivali-
 tăți personale nu ne pot desuni, când este vorba de binele și feri-
 cirea patriei.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Dacă propunerea d-lui Sc. Voinescu este urgentă, atunci se cetesce acum; dacă este ordinară, se va ceta la urmă.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Să se cetească, căci este urgentă.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Dacă este urgentă, trebuie mai întâiu a fi subscrisă de 30 membri.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Art. 28 țice, «că o propunere urgentă trebuie «a fi susținută de 30 membri, cari său s'o subscie său să se scoale «la întrebarea Presidentului.» Dacă propunerea mea nu se cetesce, cum o să se scie dacă este susținută de 30 membri?»

D-nii *C. A. Rosetti*, *D. Ghica*, *Șt. Burchi* țic, «că dacă nu este subsemnată de acest număr de membri, nu se poate ceta.»

Măria Sa Vodă Bibescu: «Când s'a desbătut Regulamentul nostru în Adunare, asupra art. 25 s'a făcut observație, că ar fi bine ca o propunere, făcută de un membru al Adunării, să fie subscrisă de mai puțin membri decât se cerea prin acest articol. Dacă nu s'a încuviințat această observație și dacă articolul s'a aprobat cum a fost redactat dintăiu, trebuie să ne conformăm lui. Este dar netăgăduit, că propunerea d-lui Voinescu, mai înainte de a fi pusă pe masa biuroului, urmează a fi subscrisă de 19 membri.»

Mai multe voci: «Prea bine!»

D-l *Sc. Voinescu*: «Este o infracție la lege.»

Măria Sa Vodă Bibescu. «Și mie-mi pare rău că nu s'a ceta; dar avem lege și trebuie să ne supunem ei.»

D-l *I. Otteteleşanu*: «Spuneți-ne care este ordinul țilei?»

D-l *D. Brătianu*: «Ordinul țilei este a se pune la votare Memorandum.»

D-l *Al. G. Golescu* la tribună: «Domnilor, este obicei în toate țerile unde sunt Adunări, ca până a nu se primi, până a nu se trece un proiect așa de însemnat la votare, prin amandamente, să se discute mai întâiu, să se facă desbateri asupra fondului și asupra întregimii lui; apoi, după ce se luminează Adunarea, trece la fie-care paragraf în parte; pe urmă se pune întreg la vot. Nu mai vii la discuția ce s'a făcut în această privință; voii numai a vă aduce aminte, că în țiuva când s'a început desbaterea pentru fie-care paragraf în parte, am venit la

tribună și am propus două amendamente, cari n'aveau de scop decât a suprima mai multe paragrafe cari erau nu numai de prisos, dar și vătămătoare pentru forma lor. Acele amendamente, cari le făcusem pentru a ne lumina asupra schimbărilor ce trebuiesc a se face, le-am propus în adunările pregătitoare și au fost susținute de 25 membri; aci însă nu s'a sculat nimeni, prin urmare am vădut că toți acei membri au venit cu părerea ca să nu schimbe nimic. Aceasta mi-a ridicat curagiul a mai propune și alte amendamente. Din nenorocire, s'a întâmplat că mai mulți membri au venit aci cu o părere hotărâtoare a se primi numai acele amendamente cari s'au propus în adunările pregătitoare; chiar din acei ce s'au sculat a le susține, aci n'au voit a se scula. Așa dar, luând rezoluția a nu mai propune amendamente în felul acesta, m'am rezervat a mă întoarce când se va ceti întreg proiectul și a vă spune care este părerea mea asupra acestui proiect, cum s'ar putea amenda și cari sunt acele amendamente. Imi aduc aminte, că în ziua aceea v'am conjurat în numele Patriei, fiind în interesul nostru ca să lăsăm ceva din ceea-ce am socotit că este bun în formă, să facem sacrificiū pentru o minoritate, numai ca să ajungem a arăta Europei un act iscălit de unanimitate. Aceasta, din nenorocire, nu s'a urmat, și multe amendamente au trecut nevădute. (Sgomot.) Mai mulți membri au arătat Adunării că au votat pentru amendamente pe cari nu le cunosc. Acum este de prisos a face fraze mari. Destul să vă fac și eu o propunere, prin care vom dovedi mai mult că suntem frați cu Moldovenii, că punem interesele patriei mai presus de interesele personale. Vă fac această propunere, fiind-că n'am ajuns la o formă de redacție, care să mulțumească o mare parte din membrii acestei Adunări, fiind-că este bine a da Moldovenilor o probă de înfrățire și Europei o probă că noi nu punem Unirea numai în vorbe, ci și în fapte; și tot de odată ca să mulțumească Moldovenilor pentru frumoasa lor purtare, căci ei au avut mult mai mare merit la votarea celor patru puncte, având a se lupta cu mai multe și mari greutateți, pentru care și Dumnea-Voastră ați hotărât a le face o adresă de mulțumire în privința aceasta. Propunerea mea este, ca toată Adunarea să adere la Memorandum Moldaviei; aceasta ar fi cea mai frumoasă mulțumire ce am putea face Moldovenilor din partea noastră. Să facem apel nominal, și sunt încredințat că nu va refusa nici unul din membrii Adunării a-l subscrie. Vă conjur, în numele patriei, să dați aci o dovadă de patriotism și de frăție cu Moldovenii. Propunerea mea, de se va cere, se va subscrie de 19 membri.»

D-l D. Ghica: «Domnilor, reclam indulgența Dumnea-Voastră, nu numai pentru că nu am deprinderea a vorbi la tribună, dar mai cu osebire

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. pentru emoțiunea care o simț în prezența unei așa de grave chestiuni.
 Proc.-verb. 13. Fac apel la inimile Dumneea-Voastră, cari în acest moment negreșit simt,
 1857 ca și mine, importanța poziției noastre. Se supune astăzi la primirea
 6 Noembrie. Camerii actul desvoltător celor patru dorințe exprimate de nație. Gân-
 desc că vorbele preopinentului meu ar fi atunci bine ڑise, când acea
 Cameră ar fi urmat în pripă și cu ușurință la desvoltarea aceluï Me-
 morandum; din contră, sunt astăzi mai mult de 20 ڑile de când se
 discută și se desbate cu toată maturitatea acest act important. Co-
 misia s'a silit și a făcut tot ce i-a fost prin putință, spre a uni în acel
 act opinia tuturor. Este însă o imposibilitate, ca redijarea unui asemenea
 act să fie după placul tuturor; și am convicția, că orî-ce altă redi-
 jare va avea aceeași soartă, când se va critica cu pasiune și amor
 propriu de fiesce-care în parte. Gândească-se minoritatea, care se opune
 la primirea acestui amandament, că vor da pretext inamicilor Dum-
 nea-lor a ڑice că și-aũ rezervat acest mijloc spre a atenua. a mic-
 sora votul ce l'aũ dat la 9 (21) Octombrie. Vă conjur dar, Domnilor,
 să primiți acest Memorandum, fără a mai prelungi desbateri iritante.
 Să dăm astăzi o nouă dovadă Europei, precum am arătat-o la 9 (21)
 Octombrie, că Româniï sciũ a se desbrăca de orî-ce patimă, de orî-
 ce rivalitate personală. a-și da mâna frățește unii cu alții și a face
 un singur trup, a fi o singură inimă, când este vorba de fericirea
 patriei.» (Sgomot de aprobare și aplaude în public.)

D-l *M. Marghiloman*, unul din Chestori: «Orî ce manifestație este
 poprită publicului.»

D-l *I. Otteteleșanu*: «Socotesc că Adunarea este destul de luminată,
 în cât să hotărască dacă primesce sau nu acest act.»

Eminentia Sa Părintele Metropolit: «Consult Adunarea, dacă pri-
 mesce a se vota Memorandumul care s'a cetit.»

D-l *D. Brătianu*: «Aceia cari sunt de părere că desbaterea acestui
 proiect este terminată, să se ridice.»

Adunarea se ridică.

D-l *Gr. Ghica*: «Pentru forma Memorandumului nu mă unesc; dar
 ca să dau o dovadă de patriotism, îl susțiu.»

D-l *Gh. Magheru*: «Propui ca votarea să nu se facă prin apel no-
 minal, ci prin sculare și ședere.»

D-l *D. Brătianu*: «Este cine-va care voesce a se face votarea prin
 apel nominal?»

D-l *Chr. Tell*: «Eũ sunt pentru apel nominal.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Și eũ asemenea.»

Majoritatea cere a se face prin sculare și ședere.

Eminența Sa Părintele Metropolit consultă Adunarea, dacă primesc actul prin sculare și ședere.

No 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Noembrie.

Majoritatea primesc.

D-l *I. Brătianu*: «Faceți contra-cercare.»

D-l *D. Brătianu*: «Fiind-că mulți reclamă contra acestei votări, cerem ca să se scoale cei-ce nu primesc actul.»

Nu s'a sculat nimeni.

D-l *Chr. Tell*: «Să se facă apel nominal.»

D-l *D. Ghica*: «Nu este în drept un membru a regula lucrările Camerii; aceasta este în dreptul Președintelui.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Regulamentul ne dă voce și ține că: «Orî-când 15 membri vor cere votarea prin apel nominal, se va vota prin apel nominal.» Să se întrebe, dacă sunt 15 membri.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Care din Dumnea-Voastră voesc a se face votare prin apel nominal?»

Măria Sa Vodă Bibescu: «Aceasta trebuia făcută mai înainte de a se vota prin sculare și ședere; acum este de prisos.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Cetesc art. 64, care ține că: «Orî-când 15 membri vor cere votarea prin apel nominal, se va vota prin apel nominal.»

Măria Sa Vodă Bibescu: «Ce s'ar întâmpla, dacă s'ar lepăda?»

D-l *N. Pleșoianu*: «Măria Sa are dreptate, și ne-am contrațice, dacă am face acum alt-fel.»

D-l *I. Brătianu*: «Fiind-că de la începutul acestei Adunări am plecat pe drumul sacrificiilor, în numele frățirii și al concordiei, cerem ca, chiar de ar fi fost unul care să ceară aceasta, să primim, pentru ca Europa să vadă care a fost spiritul acestei Adunări, atât de calomniată. Teama care a avut-o Măria Sa Vodă Bibescu, eu n'o am, din contră, gândesc că toți aceia cari n'au votat încă, vor veni să voteze pe altarul patriei.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Sunt și eu de părerea d-lui I Brătianu, însă să nu se facă votarea prin apel nominal, decât dacă vor fi 15 inși pentru aceasta. Aceia, cari voesc a se face votarea prin apel nominal, să se scoale.»

(S'a sculat numai d-l S. Voinescu și d-l Chr. Tell).

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Acum rămâne a se vota dacă Adunarea este de părere să se subscrie Memorandul său nu.»

Mai mulți strigă: «Să se subscrie numai de Președinti și de Secretari.»

D-l *Gh. Magheru*: «Socotesc că Președintele este destul a-l subsemna; căci în principiu am votat cele 4 puncte la 9 (21) Octombrie.

D-l *I. Ipceanu*. «Nu și-ar avea adresa, de nu s'ar subsemna de toți membrii.»

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Noembrie.

D-l *I. Brătianu*: «Am făcut adineauri o propunere, adecă a se face o contra-probă, și aş dori ca numele acelor cari nu primesc Memorandul să se treacă în procesul-verbal.»

Măria Sa Vodă Bibescu: «Am iscălit cele 4 puncturi, dar fiind-că redacția Memorandului nu-mi place, nu este destul de bun, și fiind-că multe fapte istorice nu sunt apreciate cum trebuie, și ca să mă împac cu cugetul meu, declar că nu-l pot iscăli.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Când s'aũ iscălit cele 4 puncturi, n'a fost nici unul contra Acest act este dezvoltarea celor 4 puncturi. Deși actul s'a votat de o mare majoritate, cu toate acestea ar fi bine a se constata, după cum țice d-l *I. Brătianu*, numărul acelor cari sunt contra actului.»

D-l *D. Ghica*: «Sunt de părerea d-luĩ *I. Brătianu*, căci vorbele mare majoritate, mică minoritate, sunt elastice; de aceea cer de la Prea Sfinția Sa Președintele să se constate aceasta.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Aceia cari nu primesc Memorandul să se ridice».

D-l *Al. G. Golescu*: «Sunt contra redacției Memorandului; cer dar apel nominal, ca să se vadă cine-l primește și cine nu.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Aceia care nu primesc Memorandul să se ridice.»

Se ridică d-l *I. Rosetti* și d-l *Al. G. Golescu*.

D-l *M. Duilie*: «D-l *Rucăreanu* și cu mine am dat alaltăeri un amandament, care s'a lepădat. Noi am țis și țicem, că de la pagina 1 — 19-a nu primim Memorandul, iar de aci înainte-l primim și-l subscriem.»

Se suspendă ședința pentru 1/2 oră.

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Acum vine la ordinul țilei adresa către Moldoveni.»

D-l *I. Brătianu*: «Eũ sunt de părere să se ridice ședința.»

Eminenția Sa Părintele Metropolit: «Intreb Adunarea, dacă primește propunerea d-luĩ *I. Brătianu*.»

D-l *Al. G. Golescu*: «După toată stăruința ce am pus ca să se modifice redacția aceluĩ act, socotesc de a mea datorie, în o ți așa de frumoasă, a nu mă despărți de colegiĩ mei și cer să se treacă în procesul-verbal că ader la acel act.»

D-l *Sc. Voinescu*: «Și eũ sunt de astă opinie.»

D-l *I. Brătianu*: «In cursul discuției a eșit din gura mea cuvântul de calomnie. N'am vrut să fac alusie la vre-unul din confracții mei, ci la calomniile cari vin din afară.»

D-l *Al. Petrescu*: «Mă socotesc dator a constata, că Românĩ au dat ađi o mare dovadă de patriotism, căci chiar aceia cari aveau

opinie contra actului, vin acum a-l primi. De aceea, o mărturisesc, că trebuie să avem mari speranțe în viitor.»

D-l *Sc. Turnavitu*: «D-l G. Cârjeu roagă pe Adunare a-î acorda o voe de 20 zile, fiind-că a primit sciință că un membru al familiei sale se află greu bolnav.»

D-l *Chr. Tell*: «Am fi de părere, ca propunerea d-lui G. Cârjeu și a altora cari ar mai cere asemenea voe să se amâne pe Lunī.»

D-l *Sc. Turnavitu*: «Prea Sfinția Sa cere, ca aceia cari nu voesc a da voe d-lui G. Cârjeu, să se scoale.»

D-l *Chr. Tell*: «Nu, ci dacă voim a se amâna până Lunī propunerea d-lui G. Cârjeu.»

Adunarea dice, că această chestie să rămâe pentru Lunī.

D-l *Sc. Turnavitu*: «Prea Sfinția Sa întreabă, dacă Adunarea primesce a se amâna ședința pe Lunī.»

Maī multe glasurī: «Pe Sâmbătă.»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Ședința este amânata pentru Sâmbătă. Ședința se ridică la 3½ ore după amiață.»

16. Act desvoltător votului Adunării ad-hoc a României de la 9 (21) Octombrie 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Noembrie.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

«Adunarea ad-hoc a Țării-Românescī, conform Tractatului de la Paris, care, în virtutea drepturilor națiunii noastre, invită pe Români să-și exprime dorințele asupra reorganizării țerii lor, în ședința sa de la 9 (21) Octombrie a acestui an, a votat în principiu cu unanimitate dorințele esențiale ale națiunii române, anume: Garanția autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, stipulate în Capitulațiile acestei țerii cu Inalta Poartă, precum și neutralitatea teritoriului moldo-român; Unirea Principatelor Moldova și Țeara-Românească într'un singur Stat; un Domn străin cu ereditate, ales din una dintre dinastiile domnitoare ale Europei; un Guvern constituțional cu o singură Adunare reprezentativă, întocmită pe base îndestul de largi în cât să represinte interesele generale ale populațiunii române. Astădi, noi, membrii acestei Adunări, ca reprezentanți liberi ai poporului român, cari nu simțim alt mobil decât consciința datoriei noastre și nu cugetăm decât la apărarea drepturilor națiunii române, simțim trebuința, avem dreptul, avem datoria să motivăm și să desvoltăm acel vot memorabil, declarând și demonstrând, print'r'un act solemn, înaintea oamenilor și înaintea lui Dumnezeu, că suntem toți bine pătrunși de mărinimoasele și înțeleptele cugetări ale Inaltelor Puteri garante; că toți avem consciința anticelor, neprescriselor și neprescriptibilelor noastre drepturi;

No 1981. 1857
6 Noembrie. că expresiunea dorințelor noastre, formulate de națiunea întreagă, este legitimă, legală, și că cerând reîntregimea în deplinul exercițiu al drepturilor țării lor, Româniî sciû respecta drepturile celor-lalte State, ale Imperiului Otoman mai cu seamă; că votul ce venim să desvoltăm astăzi n'a fost, nu este un strigăt spontan eu al unei impresiuni momentane, ci rezultatul reflecțiunilor și al unei experiențe de mai mulți secolî de lupte și de suferințe; că dorințele votate de noi, sunt credo politic al națiunii, ce tot-deauna a recitat în adîncurile inimii ei și pe care și mai înainte a rostit cu glas mare de multe-ori, de câte-ori i-a fost ertat să vorbească liber; că aceste dorințe primordiale resumă, cuprind într'însele, toate dorințele poporului român și că a lor realizare singură poate chezășui al lui viitor; că ele sunt condițiunile sine qua non a vieței noastre politice, a existenței noastre naționale.

În zilele chiar cele mai triste ale istoriei lor, Româniî nici odată nu și-au pierdut speranța despre dînșii și despre dreptatea lumii civilizate. Tot-deauna păsul lor cel mai mare a fost, că Europa nu-i cunoaște. Acum, că Dumnezeu a voit ca șapte din cei mai puternicii și mai luminați Monarhi ai lumii să-și arunce ochii asupra poporului român și să-i ceară să le facă cunoscut legitimele sale dorințe, spre a le îndestula, poporul român, prin organul nostru, mandatarii săi, le pune sub ochii Maiestăților Lor cu sfințenia unei confesiuni și cu cea mai deplină încredere; cu aceeași încredere el așteaptă al lor decret.

Dar, avem toți consciința drepturilor noastre și ne ținem tare de dînsele, ca fiîi lui Israil de ale lor scripturi. Cu nici un preț n'am voi să scădem nimic dintr'însele: ele sunt corpul și sufletul nostru, pentru ele sute de generații și-au vĕrsat sângele, ele singure ne-au susținut în lungul nostru naufragiū. Și cum, noi Româniî n'am avea consciința drepturilor noastre astăzi, când ale noastre drepturi au pătruns chiar în consciința străinilor, când Europa întrecagă afirmă a lor existență? Și de n'ar exista drepturile noastre, cui i-ar fi venit în gând să reclame pentru dînsele respectul ce li se cuvine? Ca consiliū de familie, ca consiliū suprem al Europei, Inaltele Puteri au dreptul și datoria să recunoască și să susțină drepturile ce posed deosebitele Statuți, cari compun marea familie europeană; și precum au recunoscut, au apĕrat și au garantat drepturile Turciei, astfel ele recunosc, apĕră și garantează acum drepturile Principatelor. Dar, Europa a recunoscut ale noastre drepturi; însă, în Congresul de la Paris, Româniî, neavĕnd reprezentanții lor, au fost invitați să și exprime dorințele, să facă cunoscut drepturile și trebuințele lor; așa, nouă, reprezentanților poporului român, se cuvine să decla-

răm și să probăm aci drepturile României, a căror garanție, cerută de Români, constituie prima lor dorință națională.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Într'un popor, ca și într'un individ, se deosebesce persoana, ca să ținem așa, civilă, care-i dă dreptul să existe și să se desvolte ca individualitate a parte, ca națiune, și persoana politică, care-i dă dreptul să figureze ca corp politic, ca Stat între Statele recunoscute suverane de dreptul gintelor. Acturile naționalității române sunt înscrise în toată pagina istoriei celor din urmă opt-spre-zece secolii; în lupta contra barbarilor, în luptele cristianismului, precum în timpii moderni, la toate epocile memorabile, poporul român s'a manifestat, s'a afirmat, a luptat, a lăsat neștersă marca personalității sale, și în arhivele diplomației, încă din mediul ev, o mulțime de acte diplomatice, o mulțime de tractate (vădă-se anexul aci arătat) ale Suveranilor Principatelor moldo-române cu Sultani Otomanii și cu alți Suverani, constată existența Principatelor ca State deplin suverane.

Capitulațiile sau Tractatele de la anii 1393, 1460, 1511, 1529, încheiate între Suveranii moldo-români Mircea I, Vlad V, Bogdan, Petru Rareș, și Sultanii Baiazet I, Mahomet II, Baiazet II și Soleiman II, recunosc Moldova și Țeara-Românească de State independente; le recunosc un teritoriū a parte, cu totul despărțit de Imperiul Otoman; le garantează dreptul de autonomie, adecă facultatea de a-și face ele însele toate legile de drept privat și de drept public; le garantează dreptul de a-și alege Principii Domnitori cum vor voi, pe cari Sultanii au să-i recunoască, fără a-i putea contesta; le garantează dreptul de a încheia tractate, chiar dreptul de rebel și de pace, și fără să aibă a da vre-odată seamă Inaltei Porți de actele lor; le garantează într'un cuvânt toate drepturile de suveranitate din întru și din afară. Aceleași Capitulații stipulează din partea Sultanilor obligațiunea să apere Principatele de câte-ori le vor cere ajutor, obligațiune care din nenorocire a avut puțină eficacitate, și din partea Principatelor obligațiunea, tot-deauna împlinită, să dea Sultanilor pentru protecțiunea făgăduită câte o sumă de bani anuală, Țeara-Românească zece mii galbeni sub titlu de tribut și Moldova patru mii sub titlu de dar. Aceste convențiuni sinalagmatice ale Domnilor români cu Sultanii demonstrează până la evidentă deplina suveranitate a Principatelor și tot de-odată sunt o probă că Principatele n'au tractat cu înalta Poartă și n'au cerut a ei protecțiune, decât ca să garanteze și mai bine a lor suveranitate. Prin urmare, în virtutea suveranității lor, toate relațiunile internaționale ale Românilor nu pot fi regulate de cât numai prin convenții încheiate de-adreptul între Principate cu alte State.

Aci fie-ne iertat să observăm, că publiciștii, cari au clasat Statele

No. 1981. române printre Staturile semi-suverane, n'au avut o deplină cunoștință
 1857 de tractatele Principatelor cu Inalta Poartă, căci Statul care se obligă
 6 Noembrie. la un simplu tribut drept compensarea mai cu seamă a unei protecțiuni, a unui ajutor făgăduit. nu atinge întru nimic pentru aceasta a sa suveranitate. Dogii Veneției, Impărații Germaniei chiar, n'au plătit tribut Sultanilor? Impărații români n'au plătit asemenea tribut Regilor Daciei? De aceea încetat-au ei de a fi Suverani? Intr'adevăr, dice Vattel: «Cu toate că tributul plătit unei Puteri străine scade ceva din demnitatea Statului tributar, fiind o mărturisire a slăbiciunii sale, cu toate acestea îi lasă suveranitatea în toată întregimea ei». Și de se va lua bine în băgare de seamă datele lor, tractatele de alianță și de protecțiune între Sultani și Ducii români nu sunt tocmai o prcă de slăbiciunea acestor din urmă; căci dacă Români, în resbele atunci cu mai mulți popoli, au simțit trebuința să se asigure din partea Otomanilor, și Otomanii au găsit negreșit un interes să câștige amicitia unui popor, ce nu putuseră reduce chiar în apogeul puterii lor. Acum este de prisos să aducem aminte expresiunile Hatışerifurilor atingătoare de Principate și a tuturor hârtiilor eșite din cancelaria Constantinoplei, expresiuni nepotrivite când se adresează unor State suverane; ele provin numai de la obiceiul cancelariilor Orientului de a întrebuița un stil înflorit și măreț.

Existența Capitulațiilor turco-române, citate de Inalta Poartă și în timpii din urmă în Tractatul de la Adrianopole și în Conferințele anilor trecuți de la Viena și Constantinopole, interesează pe Inalta Poartă nu mai puțin decât pe noi înșine, căci pe ele singure se reazemă dreptul Inaltei Porți de a ne cere un tribut; când chiar de ar fi puțință a se nega ele, noi putem proba drepturile noastre, a noastră suveranitate. Cât pentru autenticitatea textului Capitulațiilor, ce se află reproduse în anexul aci alăturat, de ar contesta-o cine-va, am răspunde: Acest text există în mare parte chiar în Hatışerifurile Inaltei Porți; apoi, orî-care ar fi fost adevărata formă și esactul cuprins al originalelor Capitulațiilor, este învederat că acea formă și acel cuprins al lor recunosc Principatelor un teritoriū al lor propriū și o deplină suveranitate, precum o probează mai multe acte diplomatice și o mie de fapte posteroare acestor Capitulații. Intr'adevăr, în tractatele încheiate între Turcia și Rusia se recunoaște Principatelor un teritoriū propriū, cu totul deosebit de teritoriul Turciei; Poarta recunoaște aceeași chiar în Conferințele din urmă ale Parisului, cerend ca Delta Dunării să se alătore teritoriului Imperiului, iar nu teritoriului Moldaviei, și în circulara sa de la Iulie, anul 1856, în care se dice, că Europa nu a recunoscut până aci Principatele ca parte

integrantă a Imperiului Otoman. Tratatul de la Paris asemenea recunoaște în principiu și garantează neutralitatea teritoriului acestor Principate, și de ar cere trebuința să stăruim asupra acestui punct, am daogea că Otomanii nu pot avea în Moldo-România nici geami, nici proprietăți, și că nu le este nici măcar ertat să treacă pe teritoriul Principatelor fără o autorizare specială și pentru un scurt termen a Guvernurilor române.

Pe de altă parte, Principatele, și în urma Capitulațiilor lor cu Inalta Poartă, ca Statuți deplin suverane, au avut reprezentanții lor permanenți la Constantinopole și au schimbat cu alte State ambasadori însărcinați de misiuni speciale, precum era obiceiul în timpii aceia; de multe-ori au făcut resbel și pace cu vecinii lor; au încheiat mai multe tractate și convențiuni politice și de comerț, atât între dînsele cât și cu Haniți Tătarilor, cu Principii Ardealului, cu Regii Ungariei, cu Regii Poloniei, cu Impărații Germaniei și, în timpii mai moderni, chiar cu trei dintre Inaltele Puteri garante: au încheiat cu Anglia tractat de comerț la anul 1588, cu Rusia tractate de alianță la anii 1710 și 1711, cu Austria mai multe convențiuni, dintre cari cea din urmă este Convențiunea de extrădare reciprocă de la anul 1843. Și Inalta Poartă, nu numai n'a reclamat nici odată în contra acestor acte de suveranitate din afară a Statelor moldo-române, ci vedem că, la anul 1588, ea însăși recomandă Suveranului Moldaviei pe Ambasadorul Reginei Elisabeta; în textul original al tratatului turco-rus de la Cuciuc-Kainargi, anul 1774, Domniți Moldaviei și ai Țării-Românesce sunt numiți Sovrani de due Principati; toate actele domnesci în Principate încep cu formula Domnitorilor suverani: Noi cu mila lui Dumnezeu Domn stăpânitor a toatei ș. c. l.; și simbolurile independenței noastre naționale, capul de zimbru și acvila română, cu ale lor coroane și cu toate insemnele suveranității, un minut n'au încetat de a figura pe stindardele Moldo-României.

Într'același timp, Principatele au exercitat a lor autonomie, toate drepturile de suveranitate din întru, și până în acești din urmă ani Inalta Poartă n'a luat nici odată parte la facerea, sancțiunea ori promulgarea legilor lor de drept public și privat. Dacă, în urma celor patru Capitulații încheiate între Sultaniți Baiazet I, Mahomet II, Baiazet II, Soleiman II și Principii moldo-români, Capitulații recunoscute într'un chip oficial și solemn atât de Inalta Poartă, cât și de națiunea română, s'ar găsi alte acte date Inaltei Porți, în condițiuni cari nu este cu putință a fi privite și primite ca legale, asemenea acte nu pot lega pe Români, nici știrbi drepturile lor consfințite în Capitulațiile mai sus numite. Principatele de sigur au fost mai de

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. multe ori asupra, apasate, lovite în interesele și în drepturile lor
 1857 cele mai sacre; însă acele usurpări, acele violări nu constituiesc un
 6 Noembrie. drept celor ce le-au comis, ci un argument mai mult în favorul ce-
 rerii Românilor de a li se garanta de aci înainte drepturile într'un
 chip eficace. Adaogem, că și atunci când forța năbușa al lor glas,
 Româniî au găsit în consciința drepturilor lor curagiū să protesteze
 și să afirme acele drepturi chiar cu prețul martiriului lor, precum
 este cunoscut și precum istoria ea însăși o probează. Încredințăm
 dar înțelepciunii Inaltelor Puteri drepturile noastre suverane nea-
 tinse, în toată întregimea lor, și în numele dreptății lor și a păcii
 Orientului cerem să le dea o recunoascere formală, bine definită, și să
 le pue sub scutul garanției lor colective.

Acum, în virtutea acestor drepturi și pentru ca să ne asigurăm
 un viitor liniștit și ferice, venim să exprimăm via dorință a Țerii-
 Românesce de a se uni într'un singur Stat cu Moldova, a ei soră;
 o facem cu atâta mai mare încredere de a fi ascultați, că chiar cu
 ocasiunea cestiunii Unirii Inaltele Puteri au hotărât să întrebe dorințele
 Principatelor moldo-române. Lumea întreagă scie astăzi, că tot-dea-
 una strădaniile necurmte ale locuitorilor ambelor Principate au fost
 să recâștige unitatea lor națională; că ei au fost și sunt un singur
 popor, omogen, identic; că au aceeași origine, același nume, aceeași
 limbă, aceeași religie, aceeași civilisare, aceeași tradițiune, aceeași is-
 torie, aceleași instituțiuni, legi, obiceiuri, moravuri, aptitudinî, inte-
 rese; aceleași primejdiî a conjura, aceleași trebuințe a mulțumi, ace-
 leași păsuri, bucurii, temeri, speranțe, suvenire, aspirări, cugetări,
 instincte; aceeași ursită, aceeași misiune, același geniū, același suflet;
 că tot reclamă, că miclele diferențe chiar, ce există între dînșii, re-
 clamă a lor Unire, când nici un interes legitim, nici o rațiune seri-
 oasă nu se găsește ca să o combată; că uniți într'un singur Stat,
 veniturile și puterea Statului român se vor înmulți și cheltuelile vor
 scădea; că prin Unire vor fi în stare să-și apere pământul, să des-
 voalte resursele lor morale și materiale, să-și mulțumească toate do-
 rințele legitime, să dea sbor geniului român, și ast-fel să-și dobândească
 pacea sufletului, fără care ei nici odată nu vor putea fi ceea-ce le
 cere să fie interesul Europei și interesul conservării lor..... Și numai
 Româniî să nu scie ceea-ce lumea întreagă cunoasce? Ei singuri să
 nu simță ceea-ce este în inimile lor? Socotim dar de prisos să mai
 stăruim a demonstra că Unirea Principatelor este avantagioasă, ne-
 cesară, și că dorința unanimă a Românilor este s'o vață cât mai cu-
 rînd realizată în faptă, precum ea este realizată în cugetarea și în
 inimile lor. «Unirea face forța» este o maximă, și forța produsă prin

Unirea Principatelor moldo-române, neapărată pentru a lor existență, nu este amerințătoare pentru nimeni. De aceea Românii toți, și chiar străinii cu o judecată nepărtinitoare, la toate epocele, au dorit și s'au silit să realizeze Unirea acestor Principate. Mai mulți Principi ai Moldaviei și ai Țării-Românesce, Mircea I, Ștefan-cel-Mare, Michaiu-Viteazul, au isbutit să realizeze pentru un scurt timp marea cugetare națională, au isbutit să fie Suveranii ambelor Principate; în timpul deosebitelor ocupări rusești, Rusia a simțit tot-deauna trehuința să concentreze Guvernul ambelor Principate în mâinile unui singur om; Regulamentele Organice de la anul 1830, aprobate de Inalta Poartă, consacră fie-care câte un articol la demonstrarea necesității d'a uni Principatele într'un singur Stat; la anul 1834, dorința Unirii era domnitoare în Principate, precum o probează scrisoarea d-lui Bois-le-Comte publicată de «*Monitorul Frances*» la 18 Septembrie al anului trecut; în timpul resbelului din urmă, un memorandum al Cabinetului frances, prezentat la Conferințele Vienei, constată că Unirea Principatelor moldo-române este o necesitate și cere a ei realizare; în fine, la Congresul de la Paris, Franța, Anglia, Rusia, Prusia, Sardinia, voesc Unirea acestor Principate, și Unirea s'ar fi proclamat încă d'atunci, de nu ar fi făcut reprezentanții Austriei observarea, că locuitorii Principatelor n'au fost întrebați de vor Unirea, în urma căreia observării Puterile câteși șapte au hotărât să se consulte mai întâiu populațiunile acestor țări. Acum dar, când răspundem toți în unanimitate că Unirea este cea mai vie dorință a națiunii noastre, Românii sunt în drept a crede că, în congresul viitor, reprezentanții Inaltelor Puteri vor consacra Unirea Principatelor în unanimitate, ast-fel precum ea fu aclamată în Adunările ad-hoc a Moldaviei și a Țării-Românesce.

Chestiunea Unirii Principatelor într'un singur Stat presintă, ca un corolariu neapărat în mintea fie căruia, chestiunea șefului noului Stat; și privind mai cu seamă sistemul guvernamental astăzi dominant în Europa, principiul eredității tronului în România apare singurul capabil a asigura noului stabiliment politic toate garanțiile de stabilitate, de prosperitate și de tărie, ce-și făgăduesc ai săi fondatori. Ca Prințul Domnitor să poată preveni gelosiile și rivalitățile ce ar face neapărat să nască în întru României un simplu cetățean român chemat la tronul noului Stat; ca el să nu fie presupus că are legături luate mai dinainte, că are preferințe pentru cutare sau cutare partidă, familie ori persoană; ca să inspire o deplină încredere supușilor săi, dându-le toate garanțiile de nepărtinire și de neatârnavare, garanții ce nu ar putea da un Domn pămîntean; ca prin legăturile sale de sânge să înlesnească introducerea României în marea familie

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. a Staturilor europene și să-î asigure mai bine al lor sprijin ; ca să se
 1857 poată bucura în năuntru și afară de autoritatea, de prestigiul ce se cu-
 6 Noembrie. vine unui Suveran, unui fondator de dinastie mai cu seamă; pentru
 toate aceste cuvinte, face trebuință ca Principele Domnitor al Româ-
 niei să fie ales din una din familiile suverane ale Europei; și tre-
 buința aceasta este imperioasă, absolută, căci caută s'o mărturisim,
 regimul Domnitorilor pămîntenî este atât de compromis în Moldo-
 România, în cât astăzi un Domn ales dintre pămîntenî, chiar de ar
 fi un om de geniū și de-ar avea virtuțile unui sfînt, nu s'ar putea
 susține mult timp în contra generalei și nestrămutatei dorințe a Ro-
 mânilor d'a avea un Domn dintr'o dinastie europeană. Ast-fel Inaltele
 Puteri garante, în înțelepciunea și solitudinea lor pentru Principate,
 pot vedea că, refusându-se un Principe străin, calamitățile și suferințele în cari zăcem de secolî, nu numai n'ar înceta, ci s'ar înmulți
 cu un Principe pămîntean.

Dreptul Românilor de a alege, în virtutea Capitulațiilor, pe Prin-
 cipele lor domnitor unde vor voi și de a-l declara ereditar, precum
 și interesul lor de a o face în împrejurările de astăzi, sunt necon-
 testabile. Româniî dar exprimă o dorință legitimă și legală, o do-
 rință simțită de toți, pe care Europa de sigur le va încuviința, cerend
 să aibă în capul Statului român un Domn cu moștenire, ales din
 una dintre familiile domnitoare ale Europei; și când adaog că ar
 dori să se crească în religiunea lor, a Românilor. moștenitorii tro-
 nului născuți în România, dau numai o probă de marele preț ce pun
 ca să fie o identitate de simțeminte, de credință chiar, între poporul
 român și ai săi Principi. De ne-ar fi ertat să desemnăm noi înșine pe
 viitorul nostru Principe, Cabinetele ar scăpa de o sarcină ce poate să
 le presinte oare-carî greutăți, și noul Suveran ar găsi o forță ne-
 contestabilă în chemarea ce i-ar face România întregă. Inaltele Pu-
 teri chibzuind că ele sunt mai competente să găsească pe Principele
 care se cuvine României, noi avem de acum deplina încredere că
 înțelepciunea Inaltelor Puteri va sci alege într'una din familiile su-
 verane, care să nu poată da nici un prepus Românilor și bine-voito-
 rilor lor, Principele cu cualitățile cerute spre a fonda o dinastie și a
 organisa un nou Stat, și că alesul congresului european va fi aclamat,
 va fi primit de Români cu încrederea și cu amorul ce ar avea pentru
 al lor însuși ales.

În ajunul organizării Statelor, în ajunul fondării dinastiilor, cea
 mai mare întâia preocupare a populilor este forma Guvernului, căci
 de la dînsa mai cu seamă depinde prosperitatea, puterea lor. Așa, în
 împrejurările de astăzi, și noi, Româniî, a trebuit să ne preocupăm

serios de forma viitorului nostru Guvern. Căutând dar în istoria, în instituțiunile, în legile, în obiceiurile noastre, am găsit că forma reprezentativă a fost tot-deauna forma Guvernului țărilor române. Într'aceiași timp am întrebat Staturile de al doilea ordin, ce ne-am luat de modeluri, și am aflat, că ele Guvernului reprezentativ sunt datoare a lor repede prosperitate și că ai lor Suverani tot lui sunt datorii în mare parte minunata putere, de care dispun spre a face binele supușilor lor. De aceea ne-am convins și ne-am declarat toți Români pentru forma reprezentativă, pentru forma preferată și adoptată astăzi de mai toată Europa. Frumoasele însă icoane ce ne prezintă acele Statuiri, fie cât de frumoase, nu le putem copia fără a ținea socoteală de propriile noastre tradițiuni și de condițiunile speciale în cari se află societatea română. căci avem destule reforme neapărate a introduce în legile noastre, ca să mai cătăm a silui vechile noastre datine, numai pentru plăcerea d'a inova, d'a imita; într'adevăr, în Principate vedem tot-deauna o singură Adunare reprezentativă, căci nici odată Români n'au simțit trebuința, nici n'au posedat elementele ca să constituie și un Senat, și astăzi acele elemente le lipsesc și mai mult decât în timpii trecuți. Iată cum noi Români fu-răm împinși să exprimăm, fără deosebire de clase, în unanimitate, dorința de a avea un Guvern constituțional reprezentativ cu o singură obștească Adunare, întocmită pe base electorale îndestul de largi. în cât să represinte interesele generale ale populațiunii române. Sperăm cu o deplină încredere, că Inaltele Puteri garante vor găsi și această dorință națională fondată pe rațiune și pe drept și că o vor recunoasce, ca și pe cele-lalte trei dorințe primordiale ale poporului român.

Garanția drepturilor Principatelor, stipulate într'ale lor Capitulații cu Inalta Poartă, și neutralitatea teritoriului lor, recunoscută în principiu; Unirea Principatelor într'un singur Stat; un Principe ereditar ales dintr'una din familiile suverane ale Europei; un Guvern constituțional cu o singură Adunare reprezentativă,—astea sunt dorințele Țării-Românesci, votate în unanimitate de noi, reprezentanții ei, și dezvoltate în prezentul act.

Națiunea română nu mai are alte dorințe a exprima, căci ele cuprind toate bazele organizării sale politice, ce ea are trebuința și puțința să ceară Europei a-î recunoasce și a-î garanta, și pentru că de la a lor recunoascerere și garanție depind toate reformele politice și sociale ce reclamă legiuirea internă a României; ele sunt așa de strâns legate una de alta, în cât fără una dintr'însele națiunea română n'ar putea ajunge la fericirea ce ea așteaptă.

Acum ne mai rămâne să mai rugăm Inaltele Puteri garante,

No. 1981.
1857
6 Noembrie

bine-făcătoarele noastre, a permite ca Principatele să aibă și ele reprezentanții lor cu glas consultativ în Congresul ce va decide d'a lor soartă. Într'același timp, luăm îndrăsneală să exprimăm via nerăbdare, cu care România așteaptă ca Inaltele Puteri garante, consacrand ale ei dorințe, s'o scoată cu o oră mai înainte din crisa în care geme încă astăzi. Atunci numai Adunările ad-hoc, împreunându-se, se vor putea, în virtutea drepturilor țării, declara în Adunare extraordinară și vor vota atât legea electorală pentru alegerea unei Adunări constituante, cât și bazele viitoarei Constituțiuni. Apoi acea Constituantă, adunându-se îndată, va face Constituțiunea și legile organice. Constituțiunea odată garantată de Inaltele Puteri și primită de Principele hotărît a fi Domnitorul României, Principele se urcă pe tron, promulgă Constituțiunea și convoacă ordinară Adunare legislativă; împlinindu-se toate aceste, Principele și Adunarea legislativă vor întreba împreună cu religiozitate păsurile populațiunilor, vor cerceta în liniște trebuințele și resursele țării și, în deplinătatea suveranității lor, vor proceda dreptat la nenumăratele reforme ce reclamă starea lucrurilor în România.

Acesta pare a fi marșul firesc, dictat și de forța lucrurilor și de rațiune și care se află, îndrăsnim a crede, hotărît în înțeleapta cugetare a Inaltelor Puteri. De-ar trebui noi, membrii Adunării ad-hoc, să intrăm acum în examenul chestiunilor de legiuire internă, am întreprinde o lucrare pentru care nu avem competența cerută. Dar chiar de am fi competenți, intrând în asemenea lucrări acum, am întâmpina două stavile: un inconvenient și o imposibilitate; un inconvenient, căci am atinge chestiuni delicate, interese diverse, fără a le putea da soluțiunea saă vre-o mulțumire; o imposibilitate, căci mai toate chestiunile de legiuire din întru cer a fi rezolvate în cutare saă în cutare chip, potrivit cu organizarea politică ce vor primi Principatele. Deși n'ar exista aceste stavile nebiruite, este cu puțință, în starea de nerăbdare mai cu seamă în care se află acum spiritele aici, să examinăm și să resolvăm în două trei luni toate chestiunile administrative, judiciare, economice, chestiunea instrucțiunii publice și a educării, chestiunea bisericeii și a clerului, chestiunea puterii armate, chestiunea financiară, chestiunea regulării intereselor rurale și o mie alte chestiuni de aceeași gravitate, cari toate vor prefaceri, când soluțiunea unei singure dintr'aceste chestiuni cere un timp îndelungat de studiu și de încercări chiar în țările, cari se află în condițiuni normale și cari posedă arsenaluri de materiale pentru a elabora asemenea lucrări? În condițiunile în cari sunt astăzi Adunarea ad-hoc și această țeară, ori-ce lucrări atingătoare de chestiunile interne ar fi o lucrare precipitată, defectuoasă. O asemenea lucrare n'ar servi decât a ne

discredita în ochii națiunii și în ochii Europei și pe Inaltele Puteri le-ar amăgi, în loc să le lumineze asupra relor din întru de cari sufer Principatele și asupra remediurilor de cari ele au trebuință. Relele noastre provin mai puțin de la imperfecțiunea legilor, decât de la a lor neexecutare, și legile cele mai bune vor continua a fi sterpe, de nu vom avea mai întâiu drepturi bine definite, bine respectate, și un Guvern onest, tare, stabil. Cât pentru revisuirea Statutelor Organice, toți o voim; toți simțim trebuința d'a introduce reforme în legiuirea de astăzi; însă aceste reforme nu se pot pregăti, nu se pot opera, până când nu vom fi în pozițiune d'a lucra în tiera și pe base sigure, solide. De aceea așteptăm cu atâta nerăbdare viitorul congres european, nerăbdare cu atâta mai mare cu cât ne privim în drept a crede că el va da satisfacțiune legitimelor noastre dorințe.

Solicitudinea, cu care Europa de doi ani de zile se aplică a studia drepturile și dorințele Românilor, este pentru dînșii o cheazășuire că simpatiile ei le sunt acum câștigate. Acum, Europa scie că Români nici odată n'au întreprins, nici n'au încercat nimic în contra Turciei; că chiar atunci când împrejurările păreau Românilor favorabile pentru a rumpe legăturile lor cu Inalta Poartă. ei din contră au căutat atunci să strângă mai de aproape acele legături; că respectul drepturilor lor bine definite va servi a așeza cu mai multă eficacitate pe viitor raporturi de bună înțelegere între dînșii și între Imperiul Otoman; și că prin urmare, tăria lor nu va fi un pericol, ci o tărie mai mult pentru Inalta Poartă, și pentru cele-lalte Puteri o garanție de liniște și de pace în Orient. Europa scie astăzi, cu prețul unor sacrificiuri necalculabile, că tot ceea-ce a făcut și va face nu va fi un ce stabil și că nici va putea exista în Orient o întrocagă liniște, pe cât timp nu va defini, nu va recunoasce, nu va garanta drepturile Principatelor; pe cât timp nu va face din Principate, astăzi subiectul disputelor și câmpul resbelelor, un Stat român care să serve oare-cum de tampon, destinat a preveni în viitor loviturile între Imperiile ce el desparte; pe cât timp nu va clădi la gurile Dunării un edificiu național și politic puternic; nu va ardica cu dorințele, cu drepturile și cu virtuțile Românilor o piramidă, care să fie farul civilisării occidentale în Orient și care, ca Belgia și Elveția, înconjurată de oceanul neutralității, să nu poată nici primi scântee din afară, nici arunca scântee asupra celor-lalte State.

Sfârșind, o mai repetăm, toți Români suntem bine pătrunși de mărinimoasele și înțeleptele cugetări ale Inaltelor Puteri garante și încrederea noastră n'are de egal decât a noastră nerăbdare de a primi dintr'ale lor mâni botezul noiei noastre existențe politice.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. Grăbească-se dar a corona marea lor operă de creațiune, a pre-
 1857 senta admirării lumei Statul român ca un fact săvârșit, și a lor glorie
 6 Noembrie. fie eternă, precum va fi a noastră recunoștință!

Acest Memorandum a fost votat și adoptat în unanimitate fără
 6 glasuri de Adunarea ad-hoc a României, în ședința sa de la 6 (18)
 Noembrie, anul 1857.

Presidentul Adunării: Nifon, Metropolitul Ungro-Vlachiei.

Vice-President: N. Golescu.

Secretari: C. A. Kretzulescu, D. Brătianu, Sc.
 Turnavitu, Șt. Golescu, C. A. Rosetti.

Anex la actul desvotător celor patru puncturi.

Tractatul încheiat între Mircea I, Domnul României,
 și Baiazet I Ilderim, la Nicopole, 795 Rebiul Evel,
 1393 de la Is. Ch.

Art. I. Din marea Noastră milostivire, Noi consimțim ca Prin-
 cipatul din nou supus prin neînvinsa Noastră putere să se ocâr-
 muiască după chiar legile sale și Domnul României să aibă dreptul
 de a face războiul său pace și acela de viață sau de moarte asupra
 supușilor săi.

Art. II. Toți creștinii cari, îmbrățișând religia lui Mahomet, vor
 trece în urmă din țerile supuse puterii Noastre în România și se vor
 face acolo din nou creștini, nu vor putea fi nici într'un chip reclamați
 și atacați.

Art. III. Toți Românii, cari vor merge în vre-o parte a stăpâni-
 rilor Noastre, vor fi scutiți de haraci și de orî-ce bir.

Art. IV. Domnii lor creștini vor fi aleși de Metropolit și de boeri.

Art. V. Dar din pricina acestei înalte clemențe și pentru că Noi
 am înscris pe Domni în lista celor-lalți supuși ai Noștri, va fi dator
 să plătească pe fie-care an vistieriei Noastre împărătesci trei mii de
 bani roșii de ai țerii, sau cinci sute bani de argint moneda Noastră.

Tractatul lui Mircea cu Sigismund, Regele Ungariei, încheiat
 în 1395. (1)

Noi, Mircea-Voevod (Duce de război) al României, Duca Fă-
 gărașilor și Banul Severinului, facem cunoscut la toți aceia cari vor
 vedea acest chrisov, sau vor auți vorbindu-se despre dînsul, că de
 când ne-a cunoscut Măria Sa, Prea Șeninul Domn, Domnul Si-

(1) *Johann Christian v. Engel*, Geschichte der Moldau und Walachey, I, p. 159.

gismund, strălucitul Rege al Ungariei, al Dalmației, etc., Marchis al Brandeburgului, purtându-se către Noi într'un chip foarte prietenesc și cu o deosebită bună-voință întimpinându-Ne tot deauna, întinđându-Ne mână de ajutor, țindu-Ne parte împotriva Turcilor și lucrând cu Noi fără răgaz și cu o mare dragoste; pentru aceste fapte, Noi, de bună voia Noastră și din dărnicia Noastră, fără vre-o silă, fără amăgire, sub jurământul Nostru și, după cuviință, sub jurământul hoerilor Noștri, am făgăduit și făgăduim pomenitului Rege a păzi în toată întregimea lor toate cele ce urmează, adecă:

1. Orî de câte-orî de acum înainte pomenitul Rege va porni în persoană în contra Turcilor său aliaților lor, Ne îndatorăm și Noi, a porni în contra lor asemenea în persoană. Dar de nu va merge în persoană, ci va trimite numai oștile sale, și Noi asemenea nu vom fi îndatorați decât numai a trimite pe ale Noastre și pe oamenii Noștri, ca să-î reunim cu oștirea Regelui. Ne îndatorăm în orî-ce întîmplare să lăsăm pomenitului Rege, oștirilor și oamenilor ce va avea cu dînsul, de va fi în persoană, orî-unde le va trimite său le va conduce, pe munți său prin văi, pe plaiuri său prin câmpii, pe uscat său pe apă, de sub stăpânirea și cărmuirea Noastră, slobodă și liniștită trecere și să-l asigurăm despre orî-ce primejdie, precum asemenea să-î dăm și proviant pe preț cu bună tocmeală și pe bani gata pentru ducerea, șederea și întoarcerea lor.

2. Orî de câte-orî Regele va porni în persoană cu oastea cu oamenii săi și, cu ajutorul lui Dumnezeu, cuprindënd, în orî-ce chip, cetăți, ținuturi, coaste, cetățui, plaiuri, lacuri și orî-ce alt loc, va sta acolo în persoană cu oștirea sa, Ne îndatorăm Noi, oamenii Noștri și toate oștirile Noastre, să rămânem acolo cu pomenitul Rege, ci să stăruim pe cât va stăruî și dînsul.

3. Dacă pomenitul Rege se va retrage și va lăsa acolo armia sa, Noi asemenea Ne vom retrage, lăsând pe a Noastră, pentru ca armia Regelui să fie în stare a se împotrivi dușmanului, a păzi său a apăra ceea-ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, va fi putut birui, lua, câștiga, stăpâni din pomenitele locuri.

4. De se va întîmpla ca puterile dușmanului să fie în stare ast-fel, cum singur să Ne putem împotrivi, Ne îndatorăm, în lipsa Regelui, să stăm în persoană cu oștirea Noastră și oamenii Noștri gata a veni într'ajutorul oamenilor și oștirii Regelui, a sta aproape de dînsii și a-î susține spre pază și apărare către și contra tuturor, a tot ceea-ce va fi fost invins, luat, câștigat, stăpânit de către pomenitul Rege.

5. Către acestea, Ne mai îndatorăm a trimite și a da din partea Domniei Noastre pomenitului Rege, oștirilor și oamenilor cu carî va

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

porni său va trimite, proviant îndestul, după cum s'a ȃis, la timp priincios, pe preȃul obicȃnuit și pe banȃ gata, orȃ-unde și cȃnd va fi trebuinȃ, pentru susȃinerea, apȃrarea, luarea, stȃpȃnirea a orȃ-ce locuri.

6. Orȃ de cȃte-orȃ pomenitul Rege va merge ȃn persoanȃ și va trimite armia sa și oameniȃ sȃi cȃtre locurile sus ȃise sȃu ȃn alte pȃrȃi, nu cȃtre locurile supuse stȃpȃnirii Noastre ȃn lungul ȃermilor (stȃngȃ) Dunȃrii, ci cȃtre locurile vecine pe ȃermul drept al rȃului, Ne ȃndatorȃm a trimite pomenitulȃ Rege, oamenilor sȃi, oȃtirilor sale, tot-deauna și pretutindenȃ, dupȃ cum s'a ȃis, proviant cu bunȃ tocmealȃ, la timp și intr'atȃt pe cȃt se va putea.

7. Dacȃ din prevederea lui Dumneȃdeu, care cȃrmuesce totul, se va ȃntȃmpla ca soldaȃi sȃu oameniȃ d'ȃi pomenitulȃ Rege sȃ se afle bolnavȃ, rȃniȃ, ȃn neputinȃ de a umbla și nevoiȃ a sta și a adȃsta ȃn pȃmȃnturile Noastre, se cuvine sȃ stea și vor sta dupȃ voia lor, slobodȃ, liniȃtiȃ, fȃrȃ primejdie, fȃrȃ vȃtȃmare, fȃrȃ pedecȃ, persoana, averea și bunurile a nisce asemenea oameniȃ fiind apȃrate de orȃ-ce sarcine și ȃnvoirile fȃcute mai dinainte ȃnr'aceastȃ privinȃ ȃntre Regele stȃpȃn și Noi fiind tot-deauna ȃn putere, dupȃ cum se mȃrturisesce printr'aceasta, cȃ pentru mai ȃnaltȃ sancȃiune de ceea-ce Ne-am ȃnvoit a pȃstra neclintit, am dat pomenitulȃ Rege pecetluit cu mica Noastrȃ pecetie, neavȃnd pe cea mare la Noi, și cu fȃgȃduialȃ a-l schimba ȃn contra altuia de aceiaȃi formȃ, pecetluit cu pecetia Noastrȃ cea mare.

Dat ȃn Braȃov, ȃn a doua Duminecȃ a Pȃresemilor din anul Domnului 1395.

Tractatul ȃncheiat ȃn 1460 la Adrianopole ȃntre Vlad V. Domnul Romȃniei, și Mahomet II. (1)

Art. I. Sultanul consimte și se ȃndatoreazȃ, pentru dȃnsul și urmaȃiȃ sȃi, a protege Romȃnia și a o apȃra ȃn contra orȃ-cȃruȃ duȃman, fȃrȃ sȃ cearȃ alt ceva decȃt supremaȃia (2) asupra suveranitȃȃii (3) astuiȃ Principat, ȃi cȃruȃ Voevoȃi vor plȃti Inaltei Porȃi un tribut de ȃece miȃ banȃ roȃii.

Art. II. Inalta Poartȃ nu va avea nicȃ un amestec ȃn cȃrmuirea localȃ a ȃisuluiȃ Principat și nu va fi ertat nicȃ unui Turc sȃ meargȃ ȃn Romȃnia fȃrȃ o pricinȃ bine-cuvȃntatȃ.

Art. III. ȃn fie-care an, un slujbaȃ al Inaltei Porȃi va merge

(1) *Felix Colson*, De l'ȃtat prȃsent et de l'ȃvenir des Principautȃs de Moldavie et de Valachie, Paris 1839, pag. 323.

(2) Dreptul de ȃntȃime.

(3) Puterȃ neatȃrnate.

în România ca să primească tributul și va fi însoțit la întoarcerea sa de un slujbaș al Voivodatului până la Giurgiu, unde se va număra din nou suma dată și se va da un al doilea bilet de primire; și după ce va trece pe cel-lalt țărm al Dunării, România nu va mai fi răspunzătoare ori de ce s'ar întâmpla.

Art. IV. Voievozii vor fi aleși de Archiepiscop, de Episcopi și de boeri, și alegerea va fi recunoscută de Poartă.

Art. V. Neamul român va avea sloboda lucrare a legilor făcute de dînsul și Voievozii vor avea dreptul de vieață și de moarte asupra supușilor lor, precum și acela de a face războiul său pace, fără să fie supuși pentru nici unul din aceste acte la vre-o răspundere către Înalta Poartă.

Art. VI. Toți creștinii, cari, după ce vor fi îmbrățișat religia musulmană, vor trece în România și se vor întoarce la religia creștină, nu vor putea fi reclamați de nici o dregătorie otomană.

Art. VII. Supușii români, cari vor avea trebuință să meargă în ori-ce parte a stăpînirilor otomane, nu vor putea fi siliți să plătească haraciul sau taxa capitației la care sunt supuse raelele.

Art. VIII. Dacă vre-un Turc va avea pricină de judecată cu vre-un supus din acea țeară, pricina sa va fi ascultată și judecată de Divanul român, asemănat legilor locale.

Art. IX. Toți neguțătorii Turci, ducându-se în acest Principat pentru ca să cumpere sau să vîndă acolo mărfuri, vor trebui să facă cunoscut dregătoriilor locale timpul cât au să șeaă acolo și vor trebui să plece după împlinirea acestui timp.

Art. X. Nici unui Otoman nu este ertat a lua cu dînsul unul sau mai multe slugi născute în România, ori de ce sex (1) vor fi, și nici o geamie musulmană nu va fi nici odată în nici o parte a pămîntului român.

Art. XI. Înalta Poartă făgăduesce a nu da nici odată vre-un Firman după cererea vre-unui supus român pentru trebile sale din România, de ori-ce natură, și de a nu-și lua nici odată asupra-și dreptul de a chema la Constantinopole, sau ori în care parte a stăpînirilor otomane, vre-un supus român, sub ori-ce fel de pricinuire.

Tractatul încheiat în 1511 între Bogdan, Domnul Moldaviei, și Selim I. (2)

Art. I. Poarta recunoaște pe Moldavia țeară slobodă și nebiruită.

(1) Fie bărbat ori femei.

(2) B. Boèresco, La Roumanie après le Traité de Paris du 30 Mars 1856, Paris 1856, pag. 17.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Art. II. Religia creștină, profesată în Moldavia, nu va fi nici odată apăsată nici turburată, și neamul român se va bucura în deplină slobozenie de bisericile sale, ca și în trecut.

Art. III. Poarta se îndatorează a apăra pe Moldavia împotriva a orî-ce năvăliri întimplătoare și a o ținea în starea în care se afla mai înainte, fără ca să facă cea mai mică nedreptate și fără ca să sufere cea mai mică strîmtorare sau călcare în pămîntul ei.

Art. IV. Moldavia va fi cărmuită după chiar legile ei, fără ca Poarta să se amestice în vre-un chip.

Art. V. Domnii săi vor fi pe vieață, aleși de neam și întăriți de Înalta Poartă.

Art. VI. Domnirea Prinților se va întinde pe tot pămîntul moldav; ei vor putea întreținea cu plata lor o oștire armată până la două-zeci mii pămîntenii săi străini.

Art. VII. Moldovenii vor putea să întreție și să cumpere o casă la Constantinopole pentru rezidența Elciului lor. Vor putea asemenea să aibă acolo și o biserică.

Art. VIII. Turcii nu vor putea avea nici cumpăra pămînturi în Moldavia, nici nu vor putea să zidească geamii săi să se așeze acolo nici într'un chip.

Art. IX. Spre semn de supunere, Prințul, în unire cu neamul, va avea grijă a trimite în fie-care an Porții, prin doi boeri din Moldavia, 4.000 galbeni turcesci sau un-spre-zece mii de piastri, 40 de șoimi și 40 de iepe, totul cu titlul de dar.

Art. X. In cas de înarmare pentru răsboi, Domnul Moldaviei va da armiei turcesci contingentul (1) ce i se va cere.

Înnoirea legăturilor de pace, ce a făcut Ștefan VI, Domnul Moldovei, cu Sigismund I, Craiul Poloniei. (2)

«In numele Domnului, amin! Pentru pomenirea de pururea, Noi Sigismund, din mila lui Dumnezeu Marele Duce al Lituaniei ș. c. l. înștiințăm pre toți și pre fiesce-care, ce vor ceti sau auți acestea, că propuindu-Ne măritul Domn Ioan Ștefan, Voevodul țerii Moldovei, adevăratul prietenul Nostru iubit, după dobândirea scaunului tătăneșă, măritul Ioan Bogdan-Voevodul răposatul, prin solul și dregătorul său, nobilul Luca Chirea, care se dice Cumienic, ca să înnoim și să întărim legăturile și înscrierile cele vechi, pe cari le-am făcut cu tatăl său, pomenitul răposat Bogdan-Voevodul, Noi, cunoscând că orî-cui

(1) Ajutorul.

(2) *Dogiel*, Codex diplomaticus regni Poloniae, Viena 1758, I, pag. 610.

și chiar celui mai puternic Domn îi folosese să întemeeze afaceri și să aibă pace cu vecinii, și mai cu seamă Nouă amîndurora, pentru ca să ne împotrivim dușmanilor neamului creștinesc, cari din zi în zi se măresc, am judecat de cuviință a le înnoi și întări, precum le și înnoim și întărim prin rîndul cărților acestora. Și Noi, Sigismund Craiul, voim și stăruim să avem legătură și pace de pururea cu numitul măritul Voevodul Ștefan și Petru, fratele lui, și cu țeara Moldovei, și făgăduim cu cuvîntul Nostru cel crăesc pentru Noi și următorii Noștri, pentru consiliarii cei bisericesci și lumesci și pentru toți supușii țărilor Noastre, că pacea aceasta pururea o vom ținea nevătămăta cu măritul Voevodul Ștefan, cu Petru, fratele lui, cu pruncii lor, cu pruncii pruncilor lor, și cu următorii lor, cu boerii, toți supușii și țeara lor cea moldovenească, și că Crăimea, țările, consiliarii și toți supușii Noștri o vor ținea, și Ștefan-Vodă și Petru, fratele lui, trebuie să fi asigurați că vor domni în țeara lor cea moldovenească acum și de aci înainte, fără de vre-o împedecare a Noastră, a pruncilor și a următorilor Noștri și a supușilor Crăimii și țărilor Noastre.

Făgăduim preste aceasta, că lui Ștefan-Vodă și frate-său Petru, pruncilor lor și țării lui cei moldovenesci, împotriva tuturor dușmanilor lor le vom fi de sfat și de ajutor, și le vom da sfat și ajutor după putința Noastră, și pre ei îi vom apăra cu armele, și oamenii Noștri și următorii Noștri îi vor apăra. Și așijderea Ștefan-Vodă, cu Petre fratele său și următorii lor, Nouă și următorilor Noștri, împotriva Tătarilor și altor inimizii ai Noștri, vor ajuta și ne vor da sfat și ajutorință după putința sa, în arme și în oameni.

Mai făgăduim cu consiliarii Noștri lui Ștefan-Vodă, fratelui său Petru, pruncilor lor și feciorilor pruncilor lor, boerilor, supușilor și țării lor cei moldovenesci, că prietinelor lor vom fi prietini și dușmanilor lor pururea dușmani. Ștefan-Vodă, cu frate-său Petru, cu feciorii lor, cu pruncii feciorilor lor și cu supușii lor din Moldavia încă vor fi și trebuie să fie prietinelor Noștri prietini și dușmanilor noștri pururea dușmani. Iarăși, că pre nici un dușman al lui Ștefan-Vodă și al fratelui său Petru, carele s'ar numi pre sine Domnul țării Moldavei și ar veni la Noi, sau la supușii Crăimii și țărilor Noastre, nu îl vom primi, nici îl vom da loc aceluia și hrană în țările Noastre și la supușii Noștri; ei vom porunci ca omul acela, de acolo unde s'ar afla în țările Noastre și la oricare dintre supușii Noștri, să se ducă și să-l goncească din țările Noastre, ca nici o clipeală de ochi să rămână în țările Noastre, nici îl vom sprijini și ținea pre acela spre paguba Voevodului Ștefan și a fratelui său Petru, a următorilor, a supușilor și a țării lor cei moldovenesci, nici pre ascuns nici

No. 1981.
1857
6 Noembre

No. 1981
1857
6 Noembrie.

aievea. Așijderea și Ștefan-Vodă, cu frate-său Petru, pre nicî un dușman al Nostru, carele s'ar numi pre sine Domn Rosieî sau Podolieî și ar veni la ei, sau la orî-care supus al lor din Moldova, nu îl vor primi și nicî lua, sau hrană vor da aceluia în Moldova și la supușii lor; ci orî-unde s'ar afla omul acela în țeara Moldovei, la măcar care supus al lor, vor porunci la acela să se ducă și să se gonească din Moldova și să nu rămăe în vre-o clipeală de ochiū în țeara lor, nicî îl vor ținea și sprijini spre paguba Noastră, a următorilor și supușilor Noștri, și a Crăimiî și țerilor Noastre, pre ascuns sau aievea.

Și de s'ar întîmpla la oare-care boer sau supus al lui Ștefan-Vodă să fugă la noi, la țerile Noastre sau la supușii Noștri, acela va putea cerca sieșî ertare de la Domnul Ștefan-Vodă, prin sine sau prin rugămîntea Noastră, și de o va dobândi, îi va fi luî slobod și sigur a se înturna la Domnul său Ștefan-Vodă. Iar de nu-și va dobândi milă și ertare, Noi pre acela nu-l vom ținea la Noi și la supușii Noștri, în Crăimea și țerile Noastre, nicî pre ascuns nicî aievea. Așijderea, de s'ar întîmpla ca oare-care nobil, serv și supus al Nostru, să fugă la Ștefan-Vodă și la frate-său Petru, sau la oare-care supus al lor din Moldova, acela își va cerca ertare de la Noi, prin sine însuși sau prin rugămîntea numitului Ștefan-Vodă, și de o va dobândi, îi va fi aceluia slobod și sigur a se înturna la Noi și la Crăimea și țerile Noastre; iar de nu va putea dobândi mila și ertarea Noastră, Ștefan-Vodă și frate-său Petru pre acela nu-l vor ținea la sinele și la supușii lor din Moldova, nicî pre ascuns nicî aievea.

Iarăși făgăduim Voevodului Ștefan, prietenului Nostru, că de s'ar întîmpla din voia dumnezească, de ce Dumnețeu să ferească, ca el și frate-său Petru pentru puternicia vre unui vrăjmaș, căruia nu i-ar putea sta împotrivă, sa iasă din țeara lor la Crăimea Polonieî sau la cele-lalte țeri ale Noastre, atunci, în întîmplarea aceea, țerile Noastre vor fi deschise lor și muerilor lor, mumelor lor, surorilor și pruncilor lor și la toată familia și neamul lor, și boerilor, cu muerile și prunciî și cu supușii acelora, cu vistieriile și cu toate lucrurile ce se țin de dînșî, și le va fi slobod a veni la Noi, la țerile, la tărîmle și cetățile Noastre, și a rămănea slobodî și siguri orî-unde le va plăcea, și Noi în întîmplarea aceea pre Ștefan-Vodă, pre Petru, fratele lui, pre muma lor, pre muerile lor, pre prunciî lor, pre boeriî lor, cu muerile și prunciî acelora, îf vom avea și ținea în milă și bună-voința Noastră, și vor avea ei, rămăind în țerile Noastre, slobodenie de a-și răscumpăra țeara lor cea moldovenească, și când vor vrea să facă aceasta, Noi, Sigismund Craiul, cu vîrtutea și pute-

rea Noastră îi vom ajuta pre ei, ca să-și poată căpêta și rēscumpêra țeara lor cea moldovenească, și când le va ajuta Domnul Dumneđeū să-și dobândească înapoi țeara, va fi slobod, sigur și deschis lui Ștefan-Vodă și lui Petru, fratele său, prietenilor Noștri, fără de împotrivire și pagubă a eși din țerile Noastre, cu muma și muerile sale, cu prunciș săi, cu surorile sale, cu tot neamul său, și cu toți boeriș săi, și cu muerile, cu prunciș, cu vistieriile lor și cu toate câte vor avea, la țeara lor cea moldovenească.

Iarăși făgăduim Voevodului Ștefan și frate-său Petru, feciorilor lor și pruncilor feciorilor lor, și țeriș Moldovei, că nu le vom face pagubă, nici vre-o pedecă lor, și că nu vom avea vr'o împotrivire cu ei, cu faptul său sfatul, pre ascuns său aievea; și de vom bănuși că măcar de unde și măcar de la cine-va să se pornească asupra lor vre-o rēutate sau pagubă, aceasta Noi lui Ștefan-Vodă și frate-său Petru, pruncilor lor, și țeriș Moldovei, o vom însciința. Și așijderea Ștefan-Vodă și frate-său Petru, și prunciș și supușii lor, nu trebuie să ne facă Nouē și țerilor Noastre vre-o stricare și pagubă, nici să țină împotrivire asupra Noastră, nici cu fapta nici cu sfatul, nici pre ascuns nici apriat (pe față), și de vor bănuși că se pornesce ceva rău asupra Noastră prin dușmanii Noștri, însuși Ștefan-Vodă și Petru, fratele lui, trebuie să ne însciințeze pre Noi despre aceasta.

Peste aceasta, de vom vrea Noi, cu Prea Inserinatul Prințul Ludovic, Craiul Ungariei, Bohemieș ș.c.l., prea iubit nepotul Nostru, să facem rășboiū, precum ne este voia, asupra Împêratului Turcilor și a țeriș lui, și Noi înșine în persoanele Noastre vom merge cu toate puterile Noastre la rășboiul acela, însuși Preanserinatul nepotul Nostru Domnul Ludovic Craiul va merge în țeara Basarabiei și în cea munteană și acolo va trece Dunărea; Noi încă vom merge în țeara Chesarului Turcilor, și înțelegându-Ne la olaltă cu Preanserinatul Domnul Ludovic Craiul, prea iubit nepotul Nostru, și cu măritul Ștefan-Vodă și cu Petru, fratele lui, pre acolo vom merge și vom trece Dunărea pe unde ni se va vedea și a fi mai bine și mai de folos. Și atunci Ștefan-Vodă, singur în persoana sa, cu toată țeara sa cea moldovenească, împreună cu Noi, va trebui să meargă împotriva numitului Împêratului Turcilor, de nu cumva, ce să nu fie, ar fi foarte bolnav, pentru care întimplare n'ar putea merge în persoana sa cu Noi, pentru că atunci și în întimplarea aceea va trebui să trimiță cu Noi pe Petru, fratele său, cu toate puterile sale.

Iară până când am face rășboiul acesta asupra Chesarului Turcilor, Noi Sigismund Craiul, dimpreună cu Preanserinatul nepotul Nostru Domnul Ludovic, pre Ștefan-Vodă și pre Petru, fratelui lui, cu

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

țeara Moldaviei, îi vom apăra de Chesarul Turcilor și-î vom ajuta în contra lui. Așijderea și Ștefan-Vodă, cu frate-său Petru, ori-ce lucru nou vor auzi despre Turci, cât mai curînd vor putea Ne vor înscința pre Noi și pre numitul Preanserinatul nepotul Nostru Craiul Ludovic, și nici sfat nici ajutorul Turcilor asupra Noastră vor da, ci cât vor putea mai mult le vor fi lor protivnici.

Iară de s'ar întîmpla ca Ștefan-Vodă și Petru, fratele lui, să se silească cu puterea de Împăratul Turcilor și de oastea lui a le da ajutorul asupra țărilor Noastre, și ei, neputându-le sta în contră, ar da ajutor Turcilor în contra Crăimii Noastre, atunci legătura și pacea aceasta de pururea nu trebue să se rumpă, în cât se va sci că ei au fost siliți la aceasta.

Neguțătorilor Voevodului Ștefan, celor din Moldova, le va fi slobod și sigur a merge prin țărilor Noastre și a neguțători, plătind vămile și ținînd cădînța vămilor celor bătâne. Și așijderea trebue să le fie slobod și sigur neguțătorilor și supușilor Noștri a merge prin Moldova și a neguțători, plătind vămile și ținînd cădînța vămilor celor bătâne.

Iar de se vor întîmpla niscai strâmbătăți și pagube între supușii Noștri amînduror la margini, Noi încredințăm îndreptarea acelora căpitanilor Noștri din Cameneț și Galiția; așa, când se va face vre-o strâmbătate și pagubă vr'unui Moldovean prin oare-care supus al Nostru, acela cui i s'au făcut strâmbătatea să ceară dreptate de la căpitanii din Cameneț și Galiția, și căpitanii aceștia vor avea putere d'a face dreptate oamenilor Voevodului Ștefan din Moldova despre fiesce-care supus al Nostru, avînd pre Dumnezeu înaintea ochilor. Așijderea, de se va face cui-va dintre supușii Noștri strâmbătate sau pagubă prin oare-care Moldovean, acela trebue să-și ceară dreptate de la căpitanii din Hotin și Cernăuți, cari trebue să aibă putere de la Domnul lor Ștefan-Vodă de a face dreptate despre toți, avînd pe Dumnezeu înaintea ochilor. Iar de s'ar întîmpla vre-o strâmbătate mai mare și sfadă între căpitanii Noștri și între căpitanii Voevodului Ștefan, Noi despre aceea vom înscința pre Voevodul Ștefan, și el asemenea pre Noi, și vom trebui amîndoi să trimitem soli și consiliarii Noștri, cari, împreunându-se, să cerce strâmbătatea aceea și să o îndrepte. Iar strâmbătățile și pagubele, cari s'ar întîmpla între supușii Noștri amînduror, nu trebue să vateme și frîngă legătura și pacea aceasta. Iar adunarea la îndreptarea acestora trebue să se ție în locurile cele obiceiuite mai înainte.

Cari toate cum s'au scris mai sus, Noi Sigismund Craiul Poloniei și Marele Duce al Lituaniei ș. c. l. făgăduim, cu cuvîntul Nostru cel

crăesc, cu toți Archiepiscopii, Episcopii, cu consilierii bisericesci și lumesci, și cu toți supușii Crăimii și ai țărilor Noastre, prietenului Nostru măritului Domnului Ștefan, Voevodului țării Moldaviei, și lui Petru fratelui său, feciorilor lor, și pruncilor feciorilor lor, tuturor moștenitorilor și supușilor lor, că le vom tare ținea, împlini și nevătămate păzi, în credința și mărturia cărora dăm acestea, întărite cu pecetea Noastră.

Dat în Cracovia din Adunarea țării, Mercuri după a treia Duminecă din Păresemi, în anul Domnului 1518, al Crăimii Noastre 12, fiind de față prea cinstitul și cinstiții în Christos Părinții Domni Ioan Archiepiscopul din Inesna ș. c. l.

Radu de la Afumați închee în 1520 tractat cu Ioan Zapolia pentru mărginirea hotarului între România și Ardeal. (1)

Din mila lui Dumnezeu, Noi, Domnul creștin Basarab, Voevod și Suveran a toată Ungro-Vlachiei, ginere al marelui și bunului Voevod răposatul Basarab, facem cunoscut că Ne-am înțeles cu frațele Nostru Ioan. Regele Ardealului, despre hotarele amîndurora țărilor de la plaiul munților pămîntului României și dintre munții plactonului Ardealului și că am contractat între Noi despre aceasta pace și frăție sub jurămint.

Spre acest sfîrșit Ioan a ales dintre nobilii săi pe Hatzek, pe care l'a trimis în munți la hotar, și mai întăiu l'au însoțit Comiții Ianuș și Kindo-Lasko, pe urmă Sarăcin, Franț de Reșkatov, Musna, Fresta, Petru și Simostia Ritkov din Macesdi, pe urmă Stanciu de Macesdi și Ioan de Sachid. De aceea și Domnia Noastră a ales dintre boerii României pe Banul Stanciu, pe Spătarul Neagu, fratele său Radu, pe Postelnicul Stan din Crasna, pe Logofétul Radu din Vărăști, pe Postelnicul Albul, cu fiu-său Stoica, pe Postelnicul Dan din Romanai, pe Logofétul Socol din Plaiu și Postelnicul Bran din Polovraci. Acești trimiși ai Domniilor Noastre, adunându-se în câmpul din Jiul la Mărișor și fiind sfat, au hotărît că de acum înainte nu vor mai fi între aceste două țări nici certuri, nici răsboaie, nici hoții, nici tâlhării, nici răpiri, ci pace și frăție, și că veri-cine, sau din Ardeal, sau din România, și-ar pune în minte să reînceapă certele, tâlhăriile și hrăpirile, va plăti crima sa cu capul său.

Și veri-care din amîndouă țările va afla pe datornicul său în ce-altă țeară își va dobândi îndestularea după dreptate și prin judecată asemănat legilor. Pentru aceasta, și pentru turmele ce se vor găsi în munți sau în alte locuri, ori-unde, se va lua un drept legal, după

(1) Τουνοσελη, 'Ιστορια της Βλαχίας, Viena 1806, pag. 177.

No. 1981. dreptate și obiceiuri. Și de acum înainte nu vor mai fi nici certuri
 1857
 6 Noembrie. nici judecăți nici într'un chip.

De aceea, mărginirea hotarelor amîndurora țărilor s'a regulat astfel: Oltul până la Rașova, atât din partea Ardealului, cât și din partea Țării-Românești, care se află despărțitor între munții de hotar ai României și aceia ai Ardealului, adică la răsărit aceia pe unde curge Fratova și se aruncă în Olt, și la apus aceia pe unde Prudovul și Avadul se varsă în Olt, unindu-se cu vadul pe de-asupra Cănenilor, și apoi de acolo până la sorgintea vadului; pe urmă de la stâlpul Neagului până la pusta Muntelui Negru, și de acolo pe vîrf până la Stâncă Albă; de acolo, tot pe vîrf, până la coasta Banului și această coastă, tot pe vîrf, până la munții Țiși Imbucătura Vadului; de acolo până la munții Sigeu, de acolo până la munții Schiroata, Drăcșanu Paltonodu, Surețu, Galbenii-mici și mari, toți munții cari se sfîrșesc la Lăpușnescu, și dintr'acești munți până la cei Țiși Manideri. Acești munți se sfîrșesc la riul Sasului și se ieau în lungul ei până la munții numiți Marele lac din Ardeal; de acolo până la munții Țiși Brațul lui Scurtea și până la muntele Scurtea. Dintr'acești munți hotarele se întind la muntele Branu, prin munții Nedejia, Ieondie, Morar, Zăneoiu și Fontila; acești munți se îmbină la a doua gură a Sasului. Hotarul mai vine la Giețer, și de acolo trece prin vîrfurile înalților munți ai Marelui Olan, și dintr'acest vîrf, tot-deauna pe vîrf, până la muntele Olanului-Mic; de la aceștia; tot-deauna pe vîrfurile muntelui Țiș Ramura Micsichi și a muntelui Cupen; și de acolo tot pe vîrfurile muntelui: al Regelui, Babei, Zovonitul, Bogdanețu, Vrașca, Vrașculețul și Vîrfurile Rău; apoi de acolo hotarul merge tot pe vîrf până la munții Prilap a lui Petru și Vizigia, și de acolo, tot pe vîrfurile munților Stritii, până la riul Alba.

Așa pomeniții trimiși ai Regelui Ioan, în unire cu boerii Domniei Noastre, au însemnat acest hotar, au pus hotarele și au despărțit munții României de aceia ai Ardealului după toată cuviința și dreptatea; și atât ca să se întărească și să se leguiască acest act, cât și pentru ca să împedice ori-ce fel de pricinuire în viitor, Domnia Noastră a luat de mărturie pe jupân Predea, marele Ban de Craiova, pe jupân Calotă, marele Vornic, pe jupân Arbatu, marele Logofet, pe jupân Dumitru, marele Vistier, pe jupân Radu, marele Spătar, pe jupân Drăghici, marele Paharnic, și Hatțat, mare Șetrar, și Zițian, mare Stolnic, și Bădilă, mare Secretar, și Ispravnicu Arbatu, mare Logofet.

Și eu, Logofetu Bogdan, am scris acest tractat la scaunul orașului Tîrgoviștea, în această lună Iulie, în anul 1520.

Tractatul încheiat în 1529, între Petru Rareș, Domnul Moldaviei și Sultanul Soleiman II Magnificul. (1)

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Art. I. Sultanul recunoaște că Moldavia a dat de buna sa voie și fără împotrivire făgăduială de supunere Impărației Otomane.

Art. II. Nația moldavă se va bucura, ca și în trecut, de toată slobodzenia, fără ca Poarta Otomană să-î poată pune vre-o împedecare. Legile, datinele, obiceiurile, drepturile și prerogativele acestei țări vor fi pentru tot-deauna necălcate.

Art. III. Domniî vor pune în lucrare cu deplină slobodzenie domnirea lor peste toată țeara, ca și altă dată, fără ca Poarta să poată a se amesteca în vre-un chip d'a dreptul său pieziș.

Art. IV. Poarta nu se va amesteca nici într'o pricină sau neînțelegere dintre particulari, ci Domnul cu Adunarea sa va avea a-l judeca; nici într'o întâmplare Poarta nu va putea aduce vre-o împedecare nici într'un chip.

Art. V. Hotarele Moldaviei se vor păstra neatînse în toată întinderea lor.

Art. VI. Exercițiul cultului musulman este oprit peste tot pământul moldav.

Art. VII. Nici un Musulman nu va putea să aibă, cu titlu de proprietar, în Moldavia, nici pământ, nici casă, nici prăvălie; nici nu va putea să stea în țeară pentru trebî de comerț, decât numai atât pe cât va fi împuternicit de Prinț.

Art. VIII. Comerțul Moldaviei va fi deschis tuturor neamurilor comersante. Cu toate astea Turcii vor avea întâime asupra orî-cărei alte națiuni pentru cumpărarea produselor țării, pentru care se vor învoi cu bună tocmeală în porturile de la Galați, de la Ismail și de la Kilia; dar nu vor pătrunde mai înăuntru țării fără împuternicirea Domnului.

Art. IX. Titlul de țeară neatîrnată se va păstra Moldaviei; el va fi reprodus în toate actele ce Poarta Otomană va adresa Domnului.

Art. X. Turcii, pe cari Poarta îi va trimite cu hârtii adresate Domnului, nu vor trece Dunărea; ei se vor opri pe malul opus al râului, dând depeșile lor Cărmuitorului de la Galați, care le va trimite Domnului și va transmite asemenea răspunsurile curierilor Înaltei Porți.

Art. XI. Domniî neamului moldav vor fi aleși de diferitele stări ale populației țării. Alegerea va fi recunoscută de Poartă, fără ca ea să se poată amesteca a numi Domni, a ridica cea mai mică greutate sau a aduce cea mai mică pedecă la această împrejurare.

(1) B. Boeresco, op. cit., pag. 18.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Art. XII. Țeara va fi apărută de Poarta Otomană, în ori-ce împrejurare neamul moldav va cere sprijinul și ajutorul său.

Art. XIII. Drept toate aceste avantagii, neamul moldav nu va da Porții Otomane decât un dar anual de 4.000 galbeni.

În 1539 Împăratul Ferdinand întărește lui Ștefan al Moldaviei în condițiile următoare tratatul încheiat cu Petru Rareș: (1)

Toate clauzele tratatelor de pace încheiate între Serenissimi Domni și Regii ai Poloniei Vladislav, unchiul Nostru, și Casimir, părintele Nostru, de o parte, și Voievozii Ștefan și Bogdan ai Moldaviei, de altă parte, vor fi menținute; prinșii în război vor fi înapoiți și bunurile lor le vor fi asemenea date înapoi.

Românii nu vor putea să se așeze în pământurile crăesci de dincolo de Dnistru fără voia căpitanilor Noștri sau a Domnilor locali.

Voievozii nu vor întrebuița morile făcute pe pământurile Noastre, decât numai într'atât cât Ne va plăcea Nouă și urmașilor Noștri.

Adunările pentru direcțiunea treburilor se vor urma după vechiul obicei.

Făcătorii deretă, turburătorii, hoții, vor fi pedepsiți după lege; vagonșii nu vor avea nici un refugiu, ci vor fi înapoiți acolo de unde au fugit.

Pocuția va fi, și de acum înainte, după cum a fost tot-deauna, proprietatea Noastră și a urmașilor Noștri.

Invoiala făcută pentru judecată pe hotar va fi ținută de o parte și de alta; în pământurile Noastre vor fi judecători căpitani din Cămeș și din Galiția și în Moldavia căpitani din Hotin și din Cernăuți; ei vor judeca după cum este scris în chisoavele de mai înainte.

Comerțul va fi slobod tuturor comerșanților din amândouă părțile,

Călătoriile se vor face pe vechile drumuri; nu se vor așeza nouă hotare între regatul Poloniei și Moldaviei; învoiala făcută între Polonia și Moldavia va fi asemenea păzită de o parte și de alta.

Jurând Ducele Petru cu boerii săi a păzi el și urmașii săi condițiile sus șise;

Noi, fiind-că ne este groază a vedea curgând sângele de creștin, primim de la Ducele Petru pacea, pe care a dorit-o atât de mult, și întărim tot ceea-ce s'a hotărât între dînsul și Comitele Ioan de Ternov; și fiind-că din nenorocire s'a întimplat să i se ia locul de către Înălțimea Sa Domnul Ducă Ștefan, care și acesta Ne-a cerut pacea, mișcat de simțemintele noastre pentru aceia cari împreună cu Noi se închină

(1) *Dogiel*, Codex diplomaticus regni Poloniae, Viena 1758, I, pag. 617.

la cruce primim și făgăduim prin jurământ, pentru Noi și urmașii Noștri, a menține pacea cu Inaltul Ducă Ștefan și cu urmașii lui. Spre credința aceasta, însemnăm și pecetluim cu pecetea Noastră această diplomă.

Dat în Cracovia, la 20 Februarie 1539.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Tractatul încheiat de Petru, Domnul României și Moldaviei, cu Regina Engliterei Elisabeta în anul 1588. (1)

Noi, Petru, din mila lui Dumnezeu Domn al României și Moldaviei, arătăm tuturor celor de față și în parte, cărora folosesc și va folosi, că am făcut această învoială cu ilustrul Domn Guilelm Harborne, Ambasadorul prea măritei și prea puternicei Doamnei Doamna Elisabeta, din mila lui Dumnezeu Regină a Engliterei, Franței și Irlandei, pe lângă prea măritul și prea puternicul Impărat al Turcilor. Adecă: d'aci înainte să fie ertat la toți supușii Mărimii Sale și tuturor neguțătorilor de a șede, de a vorbi, de a neguțători, de a vinde și de a face ori-ce contract aci în provincia Noastră, ba încă de a exersa toate pre cari le cere societatea vieții omenesci și folosul negoțului, fără nici o împotrivire sau oprire a cui-va, rămâind cu toate acestea neatins și întreg dreptul Nostru de vamă, adecă ca să se plătească pentru ori-ce lucru de preț 100 de galbeni trei, care drept am voit a fi ținut tare și nemutat prin învoiala Noastră. Spre dovadă mai tare a acestei învoeli, s'a pus pecetea Noastră.

Dat în castrele Noastre, la ziua de 27 a lunei lui August, la anul Domnului 1588.

Tractatul încheiat de Vasilie al Moldaviei cu Chmielniski, Atmanul Cosacilor din Ucraina, în anul 1650. (2)

1. Domnul Moldaviei își va avea țeara sa Moldavia în toată întregimea dreptului său, ca și până acum.

2. Fiul lui Chmielniski va fi ginerile Domnului Moldaviei.

3. Se va număra Tartarilor și Cosacilor șeasezeci mii taleri.

4. Moldavia nu va ajuta întru nimic pe Polonia.

În virtutea acestui tractat, Timoteu, fiul Atmanului, luă în căsătorie pe fia cea mică a lui Vasilie, logodită cu Sigismund, fiul lui Rákoczy.

Tractatul de alianță în Rusia și Moldavia, făcut în Iași în luna lui Iunie 1711. (3)

1. Moldavia va conține tot pământul cuprins între Dniestru și

(1) *Hacklugt*, ed. 1599, II, pag. 290.

(2) *A. Vaillant*, Actes diplomatiques constatant l'autonomie politique de la Roumanie, Paris 1857, pag. 40.

(3) *Felix Colson*, op. cit., pag. 279.

No. 1981. Bugeacul. Toate cetățile așezate pe malul stâng al Prutului vor fi ale Moldaviei, după dreptul său.
1857
6 Noembrie.

2. Moldavia nu va plăti nici un tribut Rusiei.

3. Domnul se îndatorează a ținea zece mii soldați, a căror soldă va fi plătită de Maiestatea Sa Impăratul.

4. Rusia nu va putea nici odată să se amestece în trebile țării și nici unui Rus nu-î va fi ertat să se căsătorească sau să cumpere pământuri și proprietăți în Moldavia.

5. Titlul Domnului va fi: Înălțime Serenismă Domn și singur Stăpânitor al Moldaviei, aliatul Rusiei.

(Iscălit de Petru I și Dimitrie Cantemir.)

Convențiunea care cuprinde reciprocitatea ce este a se observa în extrădarea fugarilor și vagabonșilor. (1)

I. Din ziua publicării învoelii aceștia va sta între Marele Principat al Transilvaniei, de sub stăpânirea Măriei Sale Impărătesci și Regesci Apostolică, de o parte, și Principatul Valachiei, de alta, o extrădare reciprocă de fugari și de individe arătate vagabonde la art. 6-lea al acestei învoeli.

II. Toate autoritățile civile din lăuntru și de la hotarele provinciilor pomenite vor primi poruncile cele mai deslușite, ca să privegheze cu cea mai mare băgare de seamă, pentru ca nici un fugar, pentru ca nici un individ arătat de vagabond în această învoială, să nu treacă peste hotar și să-și afle scăpare sau protecțiune în Marele Principat al Transilvaniei sau în Principatul Valachiei.

III. Prin urmare, toate individele militare, din infanterie, cavalerie, artilerie, grăniceri sau din oricare altă ramură militară a trupelor împărătesci și regesci și din miliția românească, precum și toate slugile ofițerilor, cari se vor găsi pe pământurile respective sau cari s'ar duce acolo după publicarea acești învoeli, fără să aibă pașaporturile în forma cerută, să fie popriți numai decât, fără nici o deosebire, și înapoiăți, cu armele lor, caii, îmbrăcămintea, munițiunea militară, sau oricare alt obiect se va afla la dînșii, sau pe care îl vor fi luat cu dînșii în fuga lor și pe care-l vor fi ascuns alt unde-va; care extrădare se va face și chiar când aceste individe nu vor fi reclamate într'un chip special. In cazul însă când un asemenea individ va fi fugit de mai înainte din trupele unui alt Suveran sau alt Stat, acest fugar nu va fi dat armatei în care a slujit mai în urmă și din care va fi fugit.

(1) Textul original, în românește și franțuzesce, în Archivele Statului.

No. 1891.
1857
6 Noembrie.

IV. Afară din fugarii din armatele împărătesci sau regesci și din miliția românească, toți supușii parte bărbătească din amîndouă părțile contractante, cari nu țin de o ramură militară și cari vor fi prinși pe hotar fără pașaport sau alt document valabil, va trebui să fie priviți de vagabonți și vor fi goniți îndărăt de la hotarul respectiv.

V. Dacă, cu toată această măsură de pază, un fugar va putea să se introducă pe furiș în pămîntul străin sau să înșele privigherea autorităților prin vre-un fel de prefacere sau prin vre-un pașaport mincinos, va fi înapoiat și dat, îndată ce va fi recunoscut de fugar sau va fi reclamat de către autoritățile părții respective contractante, și chiar când acest fugar s'ar afla așezat în vre-un oraș, sat, sau orî-ce alt loc al pămîntului străin.

VI. Asemenea și toate individele străine, cari nu sunt din oștirile împărătesci și regesci sau din miliția românească și cari s'ar introduce fără pașaport sau alt document valabil în pămîntul celei-lalte părți, sau cari vor fi venit și cu pașaporturi regulate, dar cari după împlinirea sorocului acestor pașaporturi s'ar preumbla prin țeară fără să aibă vre-un domiciliu statornic, fără stat recunoscut, vor fi priviți ca vagabonți și trebuie să se înapoeze fără reclamație.

În deobște nisce asemenea individe nu vor fi reclamate de autoritățile austriace, decât numai în cas de a fi cuprinși în conscripția militară din patria lor.

Nu vor fi însă reclamate individele fără pașaport, cari se vor fi căsătorit, sau cari se vor fi așezat pe o moșie, sau cari vor fi între-prins vr'o meserie în pămîntul străin; precum asemenea și indivi-dele al căror termen din pașaport s'a împlinit, dar cari, încă din timpul duratei acestui termen, se vor fi dat la agricultură în pămînt străin (după cum era obiceiul până acum) sau la o altă ramură de industrie pe seama lor sau pe seama unui stăpân, în slajba căruia vor fi intrat. Extradarea a nisce asemenea individe nu se va face, și chiar când vor fi reclamate, dar printr'aceasta numai nu vor fi apërate de efec-tele legilor patriei lor în privința emigrației.

VII. Vor fi asemenea apërați de această extradare fugarii și va-gabonții, cari, trecînd peste hotar, se vor întoarce în pămîntul țării unde s'au născut, pentru că părțile contractante nu se țin îndato-rate a-și înapoia pe supușii lor, chiar și dacă aceștia ar fi desertori (fugari).

VIII. Supușii uneia din părțile contractante, cari în epoca publi-cării aceștii învoeli se vor afla primiți în slujba militară a celei-lalte părți, sunt sloboți a alege, sau să se întoarcă în patria lor, sau să rămăe în slujba militară în care se află.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Orî-ce soldat, îndatorat să se hotărască într'unul din chipurile mai sus arătate, va trebui să-și declare hotărîrea sa într'un timp de șease luni, socotit din ziua publicării acestei învoeli.

De se va hotărî să se întoarcă în patria sa, va fi slobođit din slujbă fără soroc și fără vre-o pedecă și va putea în slobođenie să se întoarcă la căminul său, fără să fie supărat în vre-un chip pentru că a lipsit său și chiar pentru că a fugit, de va fi fugit. Cu toate acestea, apărarea de osînda pomenită nu se cuvine celor ce s'ar afla căduți în alte vini, ce vor mai fi făcut pe lângă vina fugii lor.

Dar dacă ar declara de bună-voia sa că voesce să rămăe în slujba militară a celei-lalte părți, această declarație nu va putea sluji drept pricină ca să-și confisce starea din patria sa, precum asemenea nu-l va putea supune nici la vre-o altă procedură judecătorească.

Această bine-facere însă nu privesce pe aceia cari, după ce au căduț sub vina de fugari, nu se vor fi folosit de ertarea se li se face, pentru ca să poată să se întoarcă cu slobođenie în patria lor.

Dar fiind-că această slobodă alegere nu privesce decât numai pe aceia din supuși părții contractante, cari în epoca publicării acestei învoeli se vor afla într'adevăr în slujbă militară străină, fugarii din oștirile împărătesci și regesci și din miliția românească, cari nu vor fi într'această împrejurare, fiind fugiți pe pămîntul celei-lalte părți respective de mai înainte a acestei învoeli, stănd acolo în orî-ce alte afaceri, vor trebui să fie înapoiati, îndată ce vor fi reclamați.

Această din urmă contractare nu se va putea aplica și la alți supuși, cari nefiind din trupele împărătesci și regesci și din miliția românească și cari se vor fi dus pe cel-lalt pămînt dinaintea acestei convențiunii, afară numai când înapoerea lor ar fi dată și primită de bună-voe în casuri particulare, sau când ar fi nisce criminali, cari după tractatele în putere trebuie să fie înapoiati.

IX. Cât despre întreținerea fugarilor, între cari se socotesc și slugile ofițerilor, va rămănea așezat ceea-ce urmează :

a) Din ziua în care un fugar va fi recunoscut și oprit până în ziua extradării sale, va fi stipulat și ținut în seamă pentru un asemenea o plată de patru creițari în bani de convențiune sau opt spre-de-ce parale pe ți; către acestea, pentru o porție de pâne, doi creițari în monedă de convențiune, sau nouă parale, ceea-ce face peste tot șease creițari în monedă de convențiune sau două-deci și șeapte parale pe ți.

b) Porțiunea de ți a unui cal, constănd în șease măsuri de orz și de-ce de fîn, măsură austriacă, sau două oca două sute șease-deci și opt dramuri de orz și patru oca o sută nouă-

decî dramuri de fîn, măsura românească, va fi prețuită și socotită drept șease creițari bani de convențiune sau două-decî și șapte de parale.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Timpul întreținerii unui fugar, care se va ținea în seamă din ziua arestării sale până într'aceea a extradării, nu va putea nici odată, afară din cas de boală, să treacă peste terminul de o lună; acest termin nu se va putea covârși nici în întreținerea unui cal.

X. In cas de boală a unui fugar după arestarea sa, cheltuiala hotărîtă a se ținea în seamă pentru căutarea sa la spital s'a hotărît într'o învoială comună să fie nouă creițari bani de convențiune sau patru-decî de parale și o lăscăe pe ți, în care se cuprinde și cei șease creițari bani de convențiune, sau două-decî și șapte de parale, stipulate în articolul de mai înainte pentru plată, precum și porția de pâne de o ți, pentru un fugar.

XI. O gratificație în bani de opt fiorini în monedă de convențiune sau cinci-decî și patru de lei va fi dată reciproc aceuia care va da un fugar pe jos; această gratificare va fi de douăspre-dece fiorini bani de convențiune, sau de nouă-decî și unu de lei pentru un fugar de cavalerie cu calul său; se înțelege că cheltuelile de strejuire și de transport pricinuite individului ce va fi prins pe fugar, din timpul arestării până într'acela al dării sale în mâna celei mai vecine autorități civile sau militare a Austriei sau a României, se află cuprinse în sus țisa sumă, ast-fel că nici o cheltuială de strejuire sau transport nu se va mai ținea în seamă.

Afară de cheltuelile de întreținere și gratificare în bani, nu se va putea cere sub nici un pretext altă cheltuială, și dacă s'ar întâmpla să se primească un fugar din greșeală în oștirile uneia din părțile îndatorate, la extrădarea sa, acest fugar nu va fi înapoiat decât cu veșmintele neapărate, fără ca să poată fi reclamată vre-o plată.

In cas de a fi îndoeli asupra adevărului faptelor arătate la reclamarea unui fugar, aceste îndoeli nu vor putea sluji drept pretext ca să se refuzeze extrădarea sa; dar spre a putea fi apărute despre orî-ce fel de amăgire în privința acestui subiect, se va face un proces-verbal de autoritatea militară sau civilă, care va fi expedit în același timp cu fugarul, și o copie după acest proces-verbal se va da autorității competente superioare a provinciei în care fugarul va fi fost prins.

Datorii sau alte obligații contractate de un fugar nu vor da dreptul a se refusa extrădarea sa.

Către aceasta, nu se vor putea adresa reclamații pentru plata a nisce asemenea datorii Guvernului cărui se va fi înapoiat fugarul;

No. 1981. dar se păstrează creditorilor s $\ddot{e}$ i dreptul de a reclama contra lui
1857
6 Noembrie. chiar, de va avea vre-o stare a sa.

XII. Dacă vre-un fugar va fi făcut după fuga sa în țeara în care a fugit o crimă, sau se va fi făcut complice în vre-o vină, va fi și acesta chiar înapoiat după cercetarea sa, însă cu actele de judecată respective, la autoritatea de care atîrnă. Această autoritate, după ce va fi primit toate actele, îl va pedepsi după legile pămîntului s $\ddot{e}$ u, căci aceasta s'a păstrat în tot-deauna, și se va face cunoscut judecata sa l $\ddot{o}$ cului unde s'a făcut vina.

XIII. Ținerea în seamă a cheltuelilor însemnate la art. IX și X și aceea a gratificării în bani stipulate în art. XI se va efectua numai decât și fără cea mai mică greutate, în minutul și în locul chiar unde se va primi fugarul și caii, după ce fapta fugii se va constata, și autoritatea, care va face extrădarea, va da chitanță de suma cheltuelilor ce i se va număra.

În cas de a nu se putea hotărî numai decât această sumă, fugarul va fi cu toate acestea înapoiat numai decât și se va plăti asemenea partea cunoscută a prețului acelei sume.

XIV. Nu se va ținea în seamă nici cheltueli de întreținere nici gratificarea pentru un individ, care nefiind soldat și care neavînd pașaport în regulă, va fi fost prins și înapoiat conform art. VI.

XV. Cu scop de a asigura păzirea întru toată întregimea lor și regulat a îndatoririlor făcute pentru extrădarea reciprocă a fugarilor și a vagabonșilor, s'a găsit de cuviință a hotărî de o parte și d'alta oare-carî puncturi pe hotar, unde această extrădare se va face și unde vor fi așezați într'adins comisari civili și militari, ca să primească pe fugari și pe vagabonși și pentru ca să plătească cheltuelile de întreținere și gratificarea în bani în minutul primirii, cari vor trebui să fie plătite pentru fugari.

Puncturile unde extrădarea fugarilor și a vagabonșilor austriaci se va face sunt hotărîte, pentru Marele Principat al Transilvaniei, Carantinele, Timișul, Branul, Boița, Turnul-Roșu și Vulcanul; pentru Principatul Valachiei, locurile din dreptul lor și cari sunt următoarele: Câmpina, Câmpulung și Tîrgul-Jiului.

În cazul când una sau cea-laltă din părțile contractante va cugeta să facă oare-care schimbări în privința acestor puncturi de extrădare, această schimbare nu se va putea face decât prin învoială comună și cu consimțul celei-lalte părți.

XVI. Ori-ce detașament se va trimite în goana unui fugar trebuie să se proprească la hotar. Dacă fugarul va fi fost propriu în locul arătat de către partea de unde a fugit și dacă nu va fi fost dat înapoi

de vre-unul din supușii pământului străin, nu se va face nici o răsplătire în bani.

XVII. Comandantul militar sau autoritatea civilă din partea aceea de unde urmează să se facă extrădarea fugarului sau a vagabondului va fi îndatorat a înscința pe autoritatea militară sau civilă străină despre înapoierea unui asemenea individ. După ce se va fi luat înțelegere asupra zilei și ceasului extrădării, fugarii sau vagabondii vor fi transportați de către un detașament de oștire până la punctul hotărât pe graniță, unde detașamentul de oștire din cealaltă parte se va afla în același ceas și va primi pe acei fugari, dând pentru dînșii un certificat cu toate amărunile. Această extrădare însă nu se va face decât numai după ce se va constata, pe cât va fi cu putință, că individele poprite, și anume acelea ce se vor fi arătat de bună-voia lor spre a fi înapoiate, au într'adevăr denumirea de fugari și de vagabonți și că nu sunt criminali străini, cari, ca să se apere de pedeapsa ce-i gonesce în patria lor, vor să treacă de supușii celei-lalte părți.

Comandantul postului militar sau autoritatea civilă, făcând extrădarea unui fugar, este îndatorată a da o chitanță în regulă despre plata cheltuelilor ce sunt a se ținea în seamă pentru fugari, conform cu art. XIII.

XVIII. Orî-ce ofițer din amîndouă părțile contractante, care sau prin mijloace viclene sau prin silă va înlesni fuga, sau va înrola un individ din serviciul militar al celei-lalte părți, va trebui să fie pedepsit cu asprime.

XIX. Va fi pedepsit cu mare asprime orî-ce ofițer ce va ascunde un fugar străin, care va proteja fuga sa, sau care spre acest sfîrșit îl va strămuta mai departe în lăuntrul țerii. Orî-ce individ va călca dispozițiunile cuprinse în acest articol și în cel precedent va fi supus la aceeași aspră pedeapsă, în contra căreia se vor apăra locuitorii provinciilor respective neîngăduind loc de scăpare la individe necunoscut

Guvernul românesc se îndatorează către aceasta în particular a transmite (ceea-ce se va face de o potrivă în privința fugarilor români în toate provinciile austriace apropiate) ordinele cele mai lămurite Cărmuitorilor, precum și tuturor celor-lalte autorități civile și militare spre acest sfîrșit, și a priveghia cu toată luarea aminte ca nici un desertor și nici un vagabond austriac să nu fie primit în miliția românească, și încă ca fugarii să nu fie primiți în nici o slujbă publică sau particulară, și asemenea să nu fie primiți în nici o moșie pe pământul Principatelor, ascunși sau ținuți supt orî-ce fel de pricinuire,

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

și din contra orî-ce fugar austriac și orî-ce individ arătat de vagabond la art. VI, îndată ce va fi recunoscut ast-fel sau îndată după ce va fi fost reclamat de autoritățile austriace, să fie înapoiat numai decât după cercetarea ce Departamentul din Năuntru este îndatorat a face, ca să constateze dacă individul de care e vorba urmează să se înapoeze spre conformarea cu această convențiune, care individ, în orî-ce cas, îndată ce va fi fost reclamat, va trebui să se aresteze, până când împrejurările ce se raportă la dînsul vor fi constatate după regule, spre a se întîmpina printr'această măsură orî-ce fel de ascundere arbitrară a persoanei sale.

XX. Este cu asprime poprit la toți supușii amîndurora părților contractante de a cumpăra de la un fugar vestminte, muniție, caî, arme, sau orî-ce alt asemenea obiect.

Toate lucrurile sale se vor lua pe orî-unde se vor găsi și se vor recunoaște lucruri de soldat fugit după publicarea aceștii convențiuni, și vor fi înapoiate la partea aceea de unde este fugarul.

Lucrurile de ale Guvernului ce vor fi la fugar se vor înapoia, și chiar când fugarul va fi născut în țcara aceea unde a fugit și, după art. VII, nu cutează să se înapoeze de sine.

Acela care va fi cumpărat nisce asemenea obiecte nu va putea pretinde nici o despăgubire, și dacă aceleași obiecte nu se vor putea găsi, cumpărătorul va fi îndatorat a întoarce prețul lor în monedă bună curgătoare și va trebui însă să fie supus la o pedeapsă, fiindcă a călcat această punere la cale.

XXI. Această învoială va fi promulgată de către părțile contractante în același timp, ceea-ce se va face la întâiū (trei-spre-dece) Ianuarie una mie opt sute patru-șeci și trei, cu cea mai mare publicitate putincioasă în provinciile respective, pentru ca să fie executată cu cea mai strictă punctualitate, și va fi considerată încheiată și valabilă după toată cuviința și dreptul, din ziua aceștii promulgări pentru un termin nehotărît, cel puțin de trei ani în rînd, dar cu o prelungire tacită până la o revocare expresă, ce amîndouă părțile contractante se îndatorcăză a face cu un an mai înainte.

Secretariatul Statului al Principatului Valachiei.

În virtutea întăriri făcută de Ofisul Înălțimii Sale Serinisirul Domnul Stăpânitor cu data din 13 Octombrie 1842, No. 770, asupra aceștii Convențiuni, subt-însemnatul, Secretar al Statului, o întăresce din ordinul Înălțimii Sale, puind pecetea Domniei.

Secretarul Statului, Costan din Suțu.

No. 2.162.

Bucuresci, la 14 Octombrie, anul 1842.

Intărită în numele și prin autorisarea Înălțimii Sale Impăratului Austriei, Rege Apostolic și Mare Ducă de Transilvania, etc. etc. etc. de către Noi, intimul său consilier, Cavaler militar al Mariei Teresia și al mai multor alte ordine ale Suveranilor străini, Locotenent-General, Colonel-proprietar al regimentului al 3-lea din călărimea ușoară și Comandant-General în Marele Principat al Transilvaniei.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Sibiiu, la 27 Noembrie 1842.

Baronul de Bernhardt.

Actul de Convenție ce s'a făcut între Principatul Moldaviei cu Principatul Valachiei, care s'a iscălit la Iași, la anul 1835 Iulie 8 zile. (1)

Noi Michail Grigorie Sturdza Vodă, cu mila lui Dumnezeu Domnul Țării Moldaviei.

Această convenție coprindețoare de două-șeci și șase articole, încheiată între Principatul Moldaviei și al Valachiei de către comisarii orînduiți aicea la Iași și adusă la cunoștința Noastră de către Sfatul Ocârmuitor, precum și actul lămuritor al articolului un-spre-șase, se întăresc de către Noi și poruncim a se publicarisi spre întocmai urmare.

Michail Gr. Sturdza V.V. (Pecetea domnească.)

Vel Postelnic Procit.

Anul 1835 Septembrie 20 zile.

No. 526.

Orașul Iași.

Prea Înălțatul Domn și Oblăduitor al Principatului Țării Moldaviei și Prea Înălțatul Domn și Oblăduitor al Principatului Țării-Românești, fiind amîndouă îndemnate de o rîvnă reciprocă să statornicească și să strîngă legăturile buneii armonii, care și acum se află din norocire între aceste două oblăduiri, au judecat de cuviință, spre acest sfîrșit, să hotărască printr'o convenție feliuri de articole ale interesurilor reciproce amîndurora Principaturilor, pe temeiul Organicescilor Reglementurii, precum și a unor neapărate trebuințe spre îndeletnicirea locuitorilor marginii și a uneia și a alteia părți. Spre acest sfîrșit, la anul 1832, s'au fost rînduit de către oblăduirile respective de atunci o comisie alcătuită la Focșani, care s'a îndeletnicit de a încheiat opt-spre-șase jurnaluri în feliuri de obiecturi; însă dintre aceste jurnaluri vre-o câte-va puncturi contestarisindu-se între aceste două oblăduiri, din care a urmat o îndelungată corespondință și nu s'a putut din

(1) Textul original, în romănesce, în Archivele Statului.

No. 1981. această pricină a se alcătui până acum actul Convenției, Prea Înălțații
 1857 Domnii au judecat de cuviință, ca să poată da sfârșitul acestei Convenții,
 6 Noembrie. de au orînduit acum Prea Înălțatul Domn al țării Moldaviei pe Luminăția Sa Beizade Nicolae Suțu, Secretar al Statului Moldaviei și Cavaler al Sfintei Anii al 2-lea clas și al ordinului otomanicesc Nișani Eftihar, și Prea Înălțatul Domn al Țării-Românescei pe cinstit Domnul Presidentul Divanului de comerț biv vel Postelnic și Cavaler al Sfîntului Vladimir al 4-lea clas și a Sf. Anii al 3-lea clas Constantin Șuțu, de au tratarisit între dînșii puncturile contestarisite, încheiând două jurnaluri, unul cu No. 19 și altul cu No. 20, după care cerënd trebuința a se alcătui și a se iscăli actul Convenției, spre a se putea întări de către Prea Înălțații Domnii și a avea tăria formală, Prea înălțatul Domn și Oblăduitor al Principatului țării Moldaviei au orînduit pentru Moldavia pe cinstit d-l Marele Logofet din lăuntru și cavaler al Sfîntului Stanislav al 2-lea clas și a Sfintei Anii al 2-lea clas și a ordinului otomanicesc Nișani Eftihar Alexandru Ghica, i pe cinstit d-l Marele Vistiernic și Cavaler Nicolae Canta, și pe cinstit Luminăția Sa Beizade Nicolae Suțu, Secretarul Statului și Cavaler al Sfintei Anii al 2-lea clas și al ordinului otomanicesc Nișani Eftihar, și Prea Înălțatul Domn și Oblăduitor al Principatului Țării-Românescei pe cinstit d-l Presidentul Divanului de comerț biv vel Postelnic și Cavaler al Sfîntului Vladimir al 4-lea clas și al Sfintei Anii al 3-lea clas Constantin Șuțu, cari au întocmit și au iscălit, după unirea ce au urmat între D-lor, acest act al Convenției, după articolele ce se însemnează mai jos:

Art. 1. Lăcuiorii satelor și ai orașelor dajnică, ce se vor dosi dintr'un Principat în acel-lalt, i Țiganii atât ai Statului cât și mănăstirescî i boerescî i ai altor particularnice fețe, ce asemenea vor fugi, nu numai să se dea înapoi, ci și cei cari îi vor primi se supun a plăti spre osîndă îndoită capitație pentru fiesce-care dajnic lăcuior sau Țigan ce-l va sprijini, și îndată să-l și dea înapoi, fiind și Staturile respective îndatorite, ca prin ocârmuirile locului să prindă pe asemenea oameni și cu convoiul cuviincios să-i trimiță la graniță, ca să-i teslimarisească la ocârmuirea marginii, sau de vor veni după dînșii gonacî, să li se dea lor ajutorul cuviincios, asemănat cu cuprinderea mai sus spre prinderea lor.

Iar flăcăii dajnicilor lăcuiori ce se vor însura dintr'un Principat în cel-lalt să se întoarcă la urma lor, fără a se prescrie la vr'o dajdie în Principatul de unde-și va lua soția, și Țiganii căți se vor afla dintr'un Principat în cel-lalt fugiți, până în ziua ratificației actului Convenției, aceștia, subt orî-a-cuî stăpânire se vor afla, să nu poată din acea și înainte a-i reclamarisi stăpânul lor, ce i-au fost

mai înainte, sau Staturile respective, ci să rămână în desăvârșita stăpânire a acelor într'a căruia s'au aflat în ziua ratificației actului Convenției, urmându-se asupra acestora de mai sus scrise întocmai după jurnalul încheiat la 8 Decembrie 1832, cu No. 2.

Art. 2. Câți lăcuiori dintr'un Principat vor trece în cel-lalt vremelnicesce pentru niscai-va îndeletniciri în folosul lor sunt datorii a avea pașaportul stăpânirii lor și cu caracterul întru care îl va mărturisii acel pașaport, adecă boer cu rang, nobil, neguțător sau dajnic, să-l cunoască oblăduirea învecinatului Principat. Unii ca aceștia nu se pot îndatori la nici una din cele către Statul învecinat îndatoriri, dobândind în partea oblăduirii aceluși Principat toată ocrotirea privilegiilor, supuindu-se și el pe vremea șederii sale acolo la toate privilegiile aceluși Principat. Asemenea lăcuiori, dobândind proprietăți nemiscătoare în învecinatul Principat, vor dobândi și toate drepturile și foloasele proprietății, de o potrivă cu acei adevărați pămîntenii, răs-punzând din parte-le și toate îndatoririle puse asupra proprietăților, legiuite de către stăpânirea locului și asupra proprietății a însuși pămîntenilor; nu poate însă avea dreptul votului asemenea lăcuior la alegerile ce se vor face la ținutul unde va avea proprietatea sa, adecă nici poate fi ales nici poate să aleagă, ca unul ce, nefiind statornic în Principatul acela, firește nu poate dobândi dreptul politicesc, urmându-se această legiuire întocmai după cuprinderea jurnalului încheiat la 8 Decembrie anul 1832, No. 3.

Art. 3. Făcătorii de rele, criminalii Statului, desertorii și datornicii, fiind-că asemenea oameni urmează a trece dintr'un Principat în cel-lalt fără pașaporturile stăpânirii lor, să se poruncească ocârmuirile locale din amîndouă Principaturile, că unde vor găsi asemenea oameni fără de pașaporturi să-i trimită la oblăduirea lor, și acea oblăduire dovedindu-i doșiți din învecinatul Principat, cu un destoinic convoi, să-i trimită cu toate ale lor ce se vor găsi la dînșii, sau la alții ascunse de ei, la oblăduirea Principatului de unde au dosit. Această urmare să se facă, nu numai de se va face reclamarisire pentru asemenea oameni, ci și de sineși să aibă îngrijire fiește-care oblăduire a i prinde prin ocârmuirile locale și a i da înapoi, precum și dacă din întîmplare unii ca aceștia vor găsi mijloace de a se strecura și cu pașaporturi, sau pe numele altora, sau, fiind sudiți Curților străine, cu pașaporturile Consulaturilor, la asemenea împrejurări, ori dovedindu-se prin cercetarea polițiilor locale, sau reclamarisindu-se anume de învecinatul Principat, să se prindă și să se trimită la oblăduirea de unde sunt doșiți, fără a li se respectui pașaporturile, decât întîmplându-se unii dintr'înșii a avea pașaporturi de sudiți Curților

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. străine, atunci oblăduirea locului să se înțeleagă în lucrările sale cu
 1857 Consulatul întru a căruia protecție va fi vinovatul după pașaportul
 6 Noembrie. ce va avea, iar la goana ce se va face spre prinderea făcătorilor de
 rele, poliția ce se va afla gonindu-î, ca să nu-î piardă din vedere să
 urma lor cu corespondenție, are voie a trece la învecinatul județ,
 peste hotar, spre prinderea lor, dând îndată și de scire poliției locale,
 adevă să ocârmuirii locului de va fi cu apropiere, ori sub ocârmui-
 torului plășii și păzitorului grăniții, și său împreună cu dînșii său
 acea poliție ce s'aū aflat gonindu-î, prindēndu-î, este datoare a-î tesli-
 marisi cu toate ale lor la ocârmuirea Principatului unde s'aū prins,
 și apoi să se urmeze corespondenție pentru reclamarisirea lor, după
 cuprinderea jurnalului încheiat la 8 Decembrie anul 1832, cu No. 4.

Art. 4. Sătenii de pe hotarul de la un Principat la altul, pentru
 ale lor câmpenesci îndeletniciri, vor avea slobodă trecere, avēnd tot-
 deauna cu dînșii la ori-ce trecere a lor răvașele juraților satelor lă-
 cuinții lor, nefiind îndatoriți unii ca aceștia a lua pașaporturi după
 cuprinderea articolului al 2-lea, și cu asemenea bilețuri să-î primească
 fără prepus proprietarii învecinatalui Principat la întocmirea munci
 ce vor face cu dînșii. Asemenea lăcuiorî, aflându-se cu ale lor înde-
 letniciri pe pământul învecinat, nu se vor supăra nici de împlinitorii
 dajdiilor nici de sătenii satelor în cari s'ar sprijini vremelnice, cu
 nici un fel de cerere, nici pe seama venitului Statului, nici pe seama
 cutiilor satelor; asemenea și Oltenii, cărora la trecerea lor mai înainte
 vreme aū obicīnuit unii din dregători marginii ai Principatului
 Moldaviei de lua câte o dare de bani împotriva armoniei vecinătății
 și a buneî orîndueli, pe temeiul jurnalului ce s'aū încheiat mai înainte
 sub No. 3, întemciat pe articolul Organicescului Regulament al Mol-
 daviei 427, iar după Organicescul Regulament al Valachiei 372, nu
 pot fi supărați asemenea oameni supuși unui Principat la trecerea
 lor în cel alt cu plata birului său a o altei dări pentru vremelni-
 niceasca lor lăcuință în învecinatalui Principat, precum Oltenii se su-
 păra în Moldova, și când vor voi dintr'aceștia să treacă rodurî de ale
 lor peste hotar, pot să le treacă numai pe la șchelile cele hotărîte de
 exportatie și importatie, i becheturi, după așezămīntul ce s'a făcut
 prin jurnalul încheiat la 28 Iunie anul 1835, cu No. 19, pe temeiul
 articolului 164 al Organicescului Regulament al Moldaviei, cap. V, și
 159 al Organicescului Regulament al Valachiei.

Art. 5. Lăcuiorî ce vor voi să intre dintr'un Principat în cel-
 lalt pentru pășune, cu cărduri de vite, boi, vaci, cai, oi și capre, sunt
 datorî a avea biletul în chip de regiî sub iscălitura și pecetea Ocâr-
 muiorului județului, cuprinđetor de numērul, felul și soiul vitelor ce

vor aduce la pășune; cu aceste bilețuri înfățișându-se la strejuitorul și vameșul graniței i la cinovnicul stăpânirii și, aflându-se întocmai după bilet, să le înscrie în condică, să visarisească biletul în dos, puind și numărul i pecetea șcheli, să-l dea în mâinile stăpânilor vitelor, ca cu acela să aibă voe a trece peste graniță, fără nici o plată nici vre-o altă dare către stăpânire sau către alt cine-vași, afară din tocmeala ce va face cu proprietarul pentru sohat, îndatorându-se ca la întoarcere să se întoarcă tot pe la acea șchelă pe unde au intrat, și iarăși făcându-se numărătoare, de vor fi întocmai, nu se vor supăra întru nimica, iar lipsa sau prisosul se supune la legiuită plată de vamă, lipsa la vama exportăției sub cuvânt că le-au vîndut din locurile pășunii, și prisosul la vama exportăției, cu cuvânt că le-au cumpărat de la lăcuiitorii aceluî Principat pe vremea pășunii; însă pe temeiul articolelor Reglementurilor amîndorura Principatelor 164 al Reglementului Moldaviei și 159 al Reglementului Valachiei, fiind poptită cu totul vîndarea vitelor dintr'un Principat în cel-lalt în sume mari, când lipsa acestor vite de pe sohat va da prepus, din pricina mărimii numărului lipsei, că a urmat stăpânul acelor vite viclenie, atunci stăpânirea aceluî Principat, în care s'au urmat fapta aceasta înprotiva articolelor de mai sus, este în drept a reclamarisi suma vitelor acelora drept controbont, apărându-se de legiuita plată și lipsa vitelor moarte după așezarea lor la sohat și prisosul ce se va dovedi din prăsila vitelor pe vremea pășunatului, îndatorându-se stăpânul acestor vite să înfățișeze la cinovnicul șcheli peile soiului și felurimea vitelor celor moarte, iar pentru prăsilă numai mărturie în scris iscălită de proprietari sau ai lor vechil și adeverită de subt-ocârmuitorul plășii, supuindu-se la această legiuire întocmai și tot felul de vite, ce se va întîmpla a trece dintr'un Principat în cel-lalt la ernatic, care, toamna mergînd și primăvara întorcîndu-se înapoi, să aibă tot aceeași slobodenie; și dacă vre-unii din stăpâni vor voi să-și tae vitele la zalhanalele Principatului unde le-au pășunat, atunci tot seul rămîne tot în acel Principat, supuindu-se la trebuințele țerii după întocmirea ce se va face de către Stăpânire, iar cervișul, pastrama și peile, sunt slobodî a le scoate, cu plată de vama exportăției, sub cuvânt că, după ce vitele le-au tăiat la zalhana, s'au prefăcut în marfă; și dacă din întîmplare se va prăpădi biletul cu care au intrat, luându-se drept temei condica șcheli graniței pe unde au trecut cu vitele, să aibă tot acel drept a le întoarce la urmă-le, precum ar fi și biletul de față; precum și vitele de tamazlic, îndată ce se vor statornici, socotindu-se ca pămîntene, sunt supuse la legiuirile ce vor fi puse pentru exportăția vitelor în Principatul acela; precum și orîn-

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. datoriї ce vor ținea moșii în orîndă dintr'un Principat în cel-lalt și
 1857 vor aduce cu dînșii vite pentru plugărie i alte slujbe ale moșiei,
 6 Noembrie. după trecere de un an a aducerii lor, se supun la legiuirile pămî-
 tenescilor regule de exportăție; și lăcuiorii ce vor urma împotriva
 acestor regule și vor cerca a trece vitele lor prin alte puncturi afară
 de acele patru hotărîte a exportăției și importației și nu în ființa
 cinovnicului străjuitor și vameșului, prinđându-se să li se iea vitele,
 supuindu-se la orînduială de controbont, iar apucând să treacă și do-
 vedindu-se, să se reclamarisească la a lor stăpânire și îndată să-
 supue a plăti prețul vitelor trecute prin viclenie la orînduiala con-
 tribontului, după pre largă glăsuire jurnalului încheiat la 12 Decem-
 brie anul 1832, cu No. 5

Art. 6. Măcelariї orașelor Focșaniї, Brăila, Galațiї, Odobesciї,
 Vărtișcoiul și Nămăloasa, sunt slobodī a cumpăra în Principatul în-
 vecinat, prin scirea ocărmuirilor județelor învecinate și sfaturilor oră-
 șenescl, pe fiesce-care an, pentru căsăpiile acelor orașe, opt sute cincī-
 decī vite mari, șease-spre-đece miї micī, cu plata exportăției ce va fi
 legiuită din partea oblăduirii Principatului aceluia de unde s'aū cum-
 părat, atât pentru cele mari cât și pentru cele micī, trecēndu-le nu-
 mai prin șchelile cele hotărîte a exportăției și importației, cu orîn-
 duiala cuprinsă pentru aceasta în jurnalul încheiat la 29 Decembrie
 1832, cu No. 8. Iar oi mari saū capre nu se pot cumpăra cu nume
 pentru căsăpiī.

Art. 7. Păsēri și vīnături, carne de la căsăpiī, lumīnări, pāne
 coaptă, unt proaspēt, ouē și lapte și tot felul de zarzavaturī verđi și
 uscate, căruți de maldări saū fīn, lemne de foc ce vin la țirguri,
 asemenea și cherestelele ce se aduc pentru vīnđare de ori-ce fel și
 soiū de către lăcuiori, în cari intră și scāndurile de brad mari și
 micī ce se vor cumpăra de către învecinații lăcuiori, iar nu pentru
 negoț, cum și pari i nuele, haraci, cercurī lucrate și nelucrate, mlaja,
 buți, poloboace i doage pentru aceste, ciocări saū hārdae, putini
 pentru poame și altele, curători, cofe și pālniī, sunt slobode a trece
 fără nici o plată de vamă; iar epuri cu peile, vulpe, lupi și urși, nu
 pot trece fără plată de vama exportăției; asemenea, legume de mân-
 care, fasole, mazēre, linte, bob, nohut, poame proaspete și uscate ce
 se vor cumpăra de către lăcuiorii de ori-ce treaptă pentru hrana lor,
 de la una până la cincī-đeeci oca. să nu plătească nimic drept vamă
 saū alt havaet, iar când unul va cumpăra mai sus decât suma aceasta,
 să aibă a plăti vama exportăției; precum și pesce proaspēt, sărat în
 cătățimi micī, cunoscute că s'aū cumpărat pentru hrana caselor, iarăși
 va fi slobod fără nici o plată de vamă.

Art. 8. Făina de grâu, păpușoiu și mălaiu, ce va veni de vânzare în zilele de târg, sunt slobozi a cumpăra lăcuiitorii unui Principat în cel-lalt, în câtașimi mici, fără plată de vamă, adecă până la șeșe-șeci oca mană, de ori-ce treaptă va fi, iar isnaful pitarilor, toți ai uneia părți din oraș, la o zi de târg, pot cumpăra cincă sute oca făină de grâu și să-l treacă fără plată de vamă, cu urmare după jurnalul încheiat la 29 Decembrie anul 1832, cu No. 8.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Art. 9. Din orzul ce va veni în târg de vânzare la o zi de târg, poate să cumpere, fără plată de vamă sau altă dare, boerul o chilă, neguțătorul o jumătate și lăcuiitorii cei-lalți o demerlie, care se socotesce de două-șeci și patru oca.

Art. 10. Lăcuiitorii marginii, ce vor cumpăra unii de la alții pentru casnica lor trebuință câte unul sau doi boi de jug, iar nu de negoș sau de surec, sau câte unul sau doi cai de înhămat, ori o vacă cu lapte cu alte mai mărunte, precum mânzat, gonitor și vișel, sunt slobozi a cumpăra asemenea vite unii de la alții, plătind însă dreptul exportației ce va fi legiuit de către oblăduirea Principatului de unde s'au cumpărat, făcându-se urmare la articolele de mai sus 6, 7, 8, 9 și 10, întocmai după jurnalul încheiat la 29 Decembrie anul 1832, cu No. 8.

Art. 11. Mărfurile de tranșii sunt slobode a trece dintr'un Principat în celă-lalt, fără a putea mortasipi vămilor sau unuia sau altuia Principat să apuce carēle cu marfă pe drum și să ceară vamă din pricina cotiturilor ce se fac pe la unele locuri ale hotarului și se calcă pământul a unuia și a altuia Principat cu drumul, pentru că starea drumului următor pe marginea amindurilor Principatelor nu iartă a nu se călca acest fel de cotituri, iar zahirelele Principatelor respective, vite, sēuri de vite și sare, sunt cu totul oprite și nici cu numire de tranșii nu poate intra dintr'un Principat în cel-lalt, după jurnalul încheiat la 29 Decembrie anul 1832, cu No. 2.

Art. 12. Toată plutirea pe apa Siretului va fi slobodă de acum și pentru tot-deauna de ori-ce dare subț nici un fel de cuvânt, coborînd și suind fiesce-care Principat prin plutire mărfurile și producturile sale cu mergere în Dunăre și întoarcere pe cursul apei Siretului cu aceleași mărfuri sau producturi ce s'ar putea căra prin plutiri; însă cu privilegiul plutirilor să nu se poată aduce vătēmare comerțelor Principaturilor respective cu producturile cele-ce prin jurnalul încheiat la 29 Decembrie a anului 1832, cu No. 9, anume se arată că sunt oprite intrarea lor dintr'un Principat în celă-lalt, măcar și subț numire de tranșii, făcându-se întocmai urmare după jurnalul încheiat la 29 Decembrie anul 1832, cu No. 10.

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

Art. 13. Lăcuitorii, ce vor merge la măciniș în învecinatul Principat, sunt datorii la plecarea lor să ia bilet de la jurați și pârçalabul satului de unde vor pleca, arătător de câtă sumă de pâne și felurimea ce va avea în carul său, cu care bilet se va arăta la cinovnicul, strejutorul și vameșul șcheli pe unde va trece, cari sunt îndatorii a visarisi acel bilet în dos pentru suma pânei, și la întoarcere de la moară, se îndatorează lăcuitorii să se întoarcă tot pe la acele șcheli pe unde au intrat, unde din suma ce au trecut nemăcinată fiindu-se în seamă scădemint la dece două, care se va socoti răsipa, hrana lui și uimul ce a dat pentru măciniș, cu cea-laltă sumă este slobod a trece fără plată de vamă sau vre-o altă dare; iar la întimplare de mai mult scădemint sau prisos, dându-se înțelegere că ar fi vîndut peste hotar din suma ce au trecut, sau dimpotrivă că au cumpărat peste hotar, la asemenea întimplare, când exportajia producturilor va fi slobodă, pentru prisosul ce vor cerca să-l tăinuiască să se supue la îndoită plată a exportajiei, iar când va fi poprită, să se supue pravelor controbontului. La întimplare însă când va plăti uimul cu bani după adevărta ce va avea de la moară, i se va ținea în seamă numai la dece una, iar nu două, făcându-se urmare întocmai după cuprinderea jurnalului încheiat la 30 Decembrie anul 1832, cu No. 11.

Art. 14. Lăcuitorii ce lucrează lăneturi, adecă postavuri, abale, zeghi și dimii, pâsle, sărici și altele asemenea, cari se bat la pive și dreste, să aibă voe a trece de la un Principat în celă-lalt și înapoi fără nici o supărare sau plată de vamă, cu îndatorire însă și întocmire să treacă numai pe la șchelile hotărîte, pe unde sunt cinovnici spre pază și vameși, unde numărându-se bucățile și înscriindu-se în condică cu ziua trecerii și numărului, va trece slobod a le lucra la pivi și dreste, și la întoarcere să treacă tot prin acea șchelă pe unde au intrat, unde cercându-se numărul și fiind întocmai cu cel ce a trecut, să treacă slobod și nesupărat; iar lipsind sau prisosind din numărul, se va supune pentru lipsă la plata exportajiei și pentru prisos la plata importajiei, făcându-se întocmai urmare după jurnalul încheiat la 30 Decembrie anul 1832, cu No. 12.

Art. 15. Lăcuitorii învecinați, ce vor cumpăra în tîrgul uneia sau alteia părți cele trebuincioase pentru însăși a lor îmbrăcăminte sau alte mărunte casnice trebuinți, vor fi nesupărați de plata vămii pentru asemenea lucruri, după cum se cuprinde în jurnalul încheiat la 30 Decembrie anul 1832, cu No. 12.

Art. 16. Satele ce sunt însemnate anume în jurnalul încheiat la 14 Ghenarie anul 1833, cu No. 13, amînduror Principaturilor, cari din în vechime au apucat a fi așezate pe hotar, sunt slobode a trece vi-

tele lor la pășune din toate Țilele și a le întoarce înapoi, și spre a nu se urma vre-un catachrisis în trecerea lor cu amestecare de vite din cele-ce sunt supuse vămiî exportăției, pentru vitele acelor sate sunt datorî jurații saū pazniciî acelor sate, subt a lor strașnică răspundere, să privegheze ca, pe lângă vitele satului, să nu se amestece de acest fel de vite, ca cu mijlocul acestora să treacă peste graniță fără a plăti dreptul exportăției, ci îndată să-l mărturisească la cinovnicul șcheliî învecinatului Principat de unde s'aū luat vitele acelea; precum și îndată ce se va cumpăra vre-o vită de lăcuitarîi aceluî sat din Principatul învecinat, să dea de scire cinovnicului marginiî și vameșului, căci împotrivă urmând se va supune la toată osînda a îndoitei plăți a controbontului chiar jurații aceluî sat, ca unî ce împotriva legiurilor aū urmat, și acele vite ce s'aū caceardesit să se reclamarisească de către ocârmuirea Principatului aceluia în folosul Statului, iar dacă din întîmplare s'ar amesteca cu vitele unui sat niscai-va vite a altor sate învecinate saū mai depărtate și vor trece la pășune și se va dovedi că aceasta a urmat fără precugetare de controbont, nefiind din vitele de negoț, asemenea vite, reclamarisindu-se de către proprietarul lor până în două Țile, să se slohoadă fără plată saū altă osîndă, ca o întîmplare, iar nu cu precugetare; iar când va fi prepus întemeiat de controbont, atunci vitele acelea să se secfestruiască, și făcându-se cercetare mixtă cu cinovniciî orînduiți de la amîndouă părțile, de se va dovedi uneltire controbontului, pentru acele vite să se urmeze atunci întocmai după măsurile și regulele cuprinse în jurnalul cu No. 13, de la Ghenarie 4, anul 1833.

Art. 17. Fiind datoare Moldova prin chrisovul răposatului întru fericire Domn Alexandru-Vodă Moruz, pentru isvorul apei ce a luat din Țeara-Românească și aū făcut ceșmelele în partea Moldovei, să dea șease măsurî de apă din haznaua Focșanilor pentru ceșmelele Focșanilor părții Țerii-Românesci, acum, din pricină că drumul apei de la Odobesci până la Focșani aflându-se învechit și stricat, nu poate să cuprină toată apa ca să vie în haznaua Focșanilor, s'a hotărît ca de odată, din șease măsurî de apă ce este datoare Moldavia, să dea patru măsurî, iar la vara viitoare, isprăvindu-se drumul apei, ce și D-lor viețuitorîi în partea Moldovei cu cheltuiala Domniilor-Sale, aū a-l face de la Odobesci până la haznaua Focșanilor Moldaviei, ca să poată cuprinde toată apa de la isvorul ei, atunci, pe lângă patru măsurî ce se dau acum, este datoare Moldova a da Țerii-Românesci din haznaua Focșanilor încă două măsurî de apă, spre împlinire de șease măsurî după cuprinderea chrisovului.

Această apă pentru tot-deauna se va da de către partea Mol-

No. 1981. 1857
6 Noembrie. dovei pe deplin și iarna și vara din haznaua Focșanilor, care orășenii părții Valachiei, cu cheltuiala lor, sunt datorii a o lua din hazna și a o duce la ceșmelele Focșanilor Valachiei, și numai când din împlinire s'ar strica de tot drumul acestor ape și va lipsi din hazneaua Focșanilor, atunci numai va lipsi și darea acestor șeșe măsurii de apă, iar în câtă vreme va fi apa aceasta luată din pământul Valachiei, datoare este Moldova să dea aceste șeșe măsurii de apă, păzindu-se întocmai și urmându-se după jurnalul încheiat la 8 Ghenarie anul 1833, cu No. 15.

Art. 18. Șelii pentru exportăție și importație s'au hotărît a fi patru, unde vor fi orînduiți cinovnicii strejuitorii și vameși și pe unde numai se va putea exportarisi și importarisi ori-ce marfă, adecă: Vârteșcoiul în dreptul Odobescilor, drept Căramidărie, la drumul ce se cheamă al Odobescilor; Focșaniî lângă hotar, unde aũ fost și din învechime; Nămolosa, în marginea hotarului, în dreptul cășeriei Nicolescu; Bădenii la podul de acolo. Iar puncturi mici pentru cele din toate ȕilele treceri a lăcuiitorilor, unde vor fi așezate numai bicheturi și pe unde mărfuri sau câte alte sunt supuse la plata exportației și importației, cărduri de vite nu pot să treacă, afară numai de acele ce s'au hotărît a fi slobode și fără plată de vamă, s'au hotărît puncturi cinci, adecă: Slobodă, Pânticesci în dreptul Călimănescilor Moldovii, Rășipiții în dreptul Răstoacii, Țugueții între Hulturi și Malurile, Corbul în dreptul Blehani, Măxinenii în dreptul Măxinenilor; iar afară dintr'aceste nouă puncturi ce s'au ȕis mai sus, cel care va cerca să treacă sau cu mărfuri sau cu ori-ce alt lucru din cele poprite și supuse la cercetare, fără scirea păzitorilor marginii, împotriva celor legiuite, se va supune la pravilele controbtului, urmându-se legiuirea aceasta întocmai după jurnalul încheiat la 20 Ghenarie anul 1833, cu No. 16.

Art. 19. Măsura chilei s'a hotărît a fi la fiesce-care Principat deosebita măsură a sa, adecă: Principatul Moldaviei chila ce a statornicit-o de două sute patru-ȕeci oca, iar Principatul Valachiei chila de patru sute oca; însă această măsură nu se va aplicarisi la cele ce s'au slobodit prin alte jurnaluri și s'au hotărît a se socoti chila de patru sute oca în amîndouă Principatele, urmându-se întocmai după jurnalul încheiat la 20 Ghenarie anul 1833, cu No. 17.

Art. 20. După publicația, ce prin exemplaruri tipărite se va face în coprinsul amîndorura Principatelor acestei Convenții de către oblăduirile respective, din ȕiua publicației, la fiesce-care trei luni, se va orîndui de fiesce-care oblăduire un revisor, cari amîndoi, întîlnindu-se la Focșani și unindu-se între ei, vor merge împreună în tot cur

sul marginii acestor două Principaturi, că să cerceteze, pe la șchele i bicheturi, pe cinovnicii, sameșii și paznicii de păzesc legiurile Convenției fără abatere în vre-un catachrisis, și aceasta să se urmeze în cursul de doi ani, urmându-se întocmai după jurnalul încheiat la 20 Ghenarie anul 1833, cu No. 18.

Art. 21. Lăcuitorii ai unui sau ai altui Principat, ce vor face semănături sau vor cosi fîn pe pământul celui-lalt, după plata dijmiilor sau alte tocmești ce vor avea cu proprietarii, și vor voi să-și ridice rodul semănăturilor și a fînurilor, toate sau parte dintr'însele, în grăunțe sau în snopii, sau păpușoiu curățit sau în foi, și să le ducă peste hotar, la pământul lăcuinței lor, pentru asemenea roduiri de pâne și legume și fîn, sunt slobođi de ori-ce plată de vamă sau alt havaet, îndatorându-se însă să treacă peste graniță numai pe la locurile strejuite, adecă șchele și becheturi, ce s'au întocmit pentru acest sfîrșit; și spre a nu se sdruncina cu măsurătoarea la graniță, luându-se drept temei că, într'un car cu doi boi nu poate să ridice mai mult decât cinci sute oca greutate în grăunțe, și la car cu patru sau șase boi greutate până la una mie două sute oca, asemenea și într'un car cu doi boi o clae și jumătate în snop, și în carul cu patru sau șase boi de la două și jumătate până la trei clăi, precum și porumbul în ștuleți curățiți de foi într'un car cu doi boi opt sau dece baniți de câte dece la chila cea mare, și în carul cu patru sau șase boi de la două-deci până la două-deci și cinci baniți, iar în foi nu mai mult de două-deci, să se facă publicație în tot cuprinsul amînduror țărilor, ca proprietarii moșiilor sau vechiliilor lor, orîndatorii să fie datorii, ca scriind dijma lăcuitorilor străini ce vor face semănături pe moșia lor și vor cere să le treacă peste graniță, pe temeiul porției de mai sus, întocmind în câte care poate să le ridice, să aibă îndată a da aceluși lăcuitor bilet cu această deslușire, adecă cutare din satul cutare al Moldaviei sau al Valachiei, semănând sau cosind pe moșia mea cutare, și-a plătit dijma pe atâta sumă de chile ori clăi de pâne ori păpușoiu necurățiș de foi sau curățiș, și pe atâta sumă de fîn, din care vrînd să ridice agonisita sa, să o ducă la locul lăcuinței sale, le-a ridicat într'atâtea care cu câte atâția trăgători, și câte care de fîn are să treacă peste graniță, și cu acel bilet lăcuitorul arătându-se la șchele sau la bichet, pe unde are să treacă, găsindu-se biletul întocmai după care și trăgătorii, să treacă slobod fără altă măsurătoare, poprind biletul strejuitorii, după instrucțiile ce li se vor da de către stăpânirile respective; și fiind-că unii din locuitori poate nu vor avea mijloc să ridice de odată acele măsurători și fînuri ale lor, nevînd decăt un car sau două, pe temeiul biletului proprieta-

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. 1857
6 Noembrie.

rului său al vechilului sĕu, orĭ a orĭndatorului, cĕ arc sĕ ridice atĕtea care de fin ŝi atĕtea care de pĕne, de cĕte-orĭ va trece i se va ŝinea ĭn seamĕ pĕnĕ la ĭmplinirea sumei biletului, ŝi la ĭmplinirea sumei, sĕ i se ia biletul din mĕnĕ, spre a nu putea unelti ĭn urmĕ cu acel bilet vre-un viclesug. Cinovnicĭi strejuitorĭ i vameŝii, gĕsĭnd nepotrivirea la suma carelor sĕu a trĕgĕtorilor dupĕ cuprinderea biletului, din care se va cunoaŝce viclenia urmatĕ din partea lĕcuitarului, atunci ĭndatĕ, poprĭnd povara cu carele cu tot, sĕ dea de scire ocĕrmuirĭi, spre a face mixtĕ cercetare ĭndatĕ, ŝi sĕ supue pe cinovnicul (*sic*) la ĭndatorirea controbontului, iar negĕsĭnd nici o schimbare din cuprinderea biletului, sĕ lase sĕ treacĕ slobod, ca sĕ nu se ĭmpedece lĕcuitarĭi la munca lor. Asemenea cinovnicul strejuitor ŝi vameŝul fiind ĭn drept sĕ cerceteze de nu se va fi urmat vre-o viclenie cu slobodirea unor asemenea bilete, adecĕ vĭnĕdĕnd vre-unĭ din proprietari din bucatele lor la lĕcuitarĭi ĭnvecinatului Principat ŝ'apoi sĕ sloboadĕ biletul cĕ sunt din cele semĕnate ŝi cosite de dĭnŝii cu dijmĕ, la asemenea ĭntĭmplare, dovedĭnd ĭn adevĕr o asemenea urmare ŝi rĕportuĭnd la ocĕrmuitorul judeŝului numele proprietarului ŝi al trecĕtorilor, sĕ se facĕ cercetare din partea stĕpĕnirĭi, ŝi dovedĭndu-se biletul slobodĭt cu viclenie, sĕ se osĭndeascĕ proprietarul pentru toatĕ suma slobodĭtĕ la orĭnduiala controbontului, ferĭndu-se ŝi cinovnicĭi i strejuitorĭi ŝi vameŝii a nu rĕportui lucruri neadevĕrate ŝi fĕrĕ temeĭu, cĕci dupĕ cercetarea ce se va face, dovedĭndu-se neadevĕratĕ arĕtarea lor, pornĭtĕ din vre-o patĭmĕ sĕu interes, atunci se vor osĭndi la osĭnda ce ar fi cĕĕut pĭrĭtul.

Cĕtre aceasta, obĭcĭnuĭnd unĭi din lĕcuitarĭi unuia sĕu altui Principat de se tocmesc jĭtari pe la ŝarinele cu pĕne, sĕu cu caii lor treerĕtori pe la ariĭ, din care ĭŝi agonĭsesc drept plata lor cĕte o sumĕ de feliuri de roduri, unĭi ca aceia, cu asemenea orĭnduialĕ de bilete, precum mai sus se cuprinde, sunt slobodĭ a trece rodurile acele, de un treerĕtor pĕnĕ la douĕ chile, iar de jĭtariĭ sĕu pĕndariĭ pĕnĕ la trei chile de orĭ-ce fel de roduri, fĕrĕ platĕ de vamĕ sĕu alt havaet; iar prisosul ce va voi sĕ treacĕ peste aceastĕ sumĕ, se va supune la plata exporŝiei sĕu a alteĭ dĕri ce va fi pusĕ asupra unor asemenea roduri, fĕcĕndu-se ĭntocmai urmare dupĕ jurnalul ĭncheiat la 28 Iunie anul 1835, cu No. 19.

Art. 22. Proprietariĭ, ce vor avea moŝii ĭn Principatul ĭnvecinat ŝi lĕcuinŝa ŝi-o aŭ ĭn cel-lalt Principat, aŭ voe sĕ treacĕ peste hotar ĭn locul hĕlĕduirĭi sale, fĕrĕ platĕ de vre-o dare sĕu vamĕ, douĕ-spre-ĕce chile de pĕpuŝoiŭ sĕu mĕlaiŭ ŝi ŝease chile grĭu sĕu ĭn fĕinĕ, ŝi douĕ-spre-ĕce chile orz, socotĭtĕ chila de patru sute oca, i ĕce

care de măsură de fîn, câte nouă stînjinî carul, însă toate aceste agoni- site din proprietatea sa, iar nu din cumpăratură, căci dovedindu-se cumpărată, iar nu agonisită din moşie, se va osîndi la osînda controbon- tului; asemenea poate să treacă fără plată de vamă păsări, legume, lapte, unt proaspăt şi pesce proaspăt pentru trebuinţa casei sale, numai tot din a sa proprietate, după cuprinderea jurnalului în- cheiat la 28 Iunie anul 1835, No. 19.

Art. 23. Fiind-că uniî din lăcuiitorî unuia saŭ altui Principat, pentru negoţul lor, obicînuesc de ieau moşii în arendă la învecinatul Principat şi lăcuiţa şi-o au în cel-lalt, uniî ca aceştia, orî-ce vor voi să aducă peste hotar din moşiile ce vor ţinea în arendă sunt su- puse toate la plata exportatiei, afară din păsări, ouă, lapte, unt proas- păt, pesce proaspăt, legume şi poame proaspete şi uscate în cătăţimî mici. Şi cei ce sunt cuprinşi în articolole al 6-lea, al 7-lea şi al 8-lea, urmînd împotriva acestor regule şi vor cerca a trece vre-un lăcui- tor de cele poprite prin alte puncturi tainice, şi nu în fiinţa cinov- nicului strejuitor şi a vameşului pe la şchelile hotărîte, prindîndu-se cu acele lucruri, li se vor lua, supuindu-se la orînduiala controbon- tului, iar apucînd să treacă, să se reclamarisească la a lor stăpînire, care îndată să-î supue a plăti preţul lucrurilor trecute prin viclenie la orînduiala controbon- tului, întocmai făcîndu-se urmare după jurn- alul încheiat la 28 Iunie anul 1835, cu No. 19.

Art. 24. Rachiul făcut în Principaturî nu va fi slobod a trece dintr'un Principat în cel-lalt, nici pentru consumaţia din lăuntru, nici cu tranţiî, iar vinul slobod este cu tranţiî a trece fără a plăti vama la Principatul în care ar intra, să treacă cu numire de tranţiî; decât la întîmplare de nerodire, de va avea trebuinţă o ţeară să ia din cea-laltă asemenea producturi, se va urma mai întîiŭ corespon- denţie între amîndouă oblăduirile respective, şi după alcătuirea ce vor face, cu voe slobodită pe vre-o cătăţime măsurată şi asemănată trebuinţei, se va slobodi intrare dintr'un Principat în cel-lalt, cu plata însă a vămii saŭ altei dări ce va fi pusă de către acea oblăduire asu- pra asemine obiecturi, făcîndu-se urmare întocmai după jurnalul în- cheiat la 6 Iulie anul 1835, supt No. 20.

Art. 25. Sorocul în care va avea tărie acest act de Convenţie s'a hotărît a fi de şapte ani, socotindu-se din ziua ratificaţiei, şi dacă într'acest curs de vreme aplicaţia va arăta vre-un articol că ar avea întrebuiţare de îndreptare, urmîndu-se mai întîiŭ corespondenţie între amîndouă oblăduirile respective, de se vor uni, vor face schim- bare, iar într'alt chip nu. Asemenea, în curgerea acestei vremi, lumi- nîndu-se prin experienţă amîndouă oblăduirile respective de cele ce

No. 1981.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. sunt folositoare pentru aceste două țări, vor alcătui o altă Convenție
1857
6 Noembrie. mai îndelungată.

Art. 26. Ratificațiile aceștii Convenții se vor schimba în Iași în
curgere de două-spre-zece zile, sau mai curînd de se va putea face.
Spre încredințare cărora, Noi mai jos iscăliții, pe temeiul puterilor ce
ne-au fost date, am iscălit această Convenție și am pus la ea și pe-
cețile noastre.

Făcut la Iași, la Iulie 8 anul 1835.

(Pecetea) Alexandru Calimăche, Vel Logofăt.

(Pecetea) Vel Vistier.

(Pecetea) N. Suțul.

(Pecetea) Costandin Suțul.

No. 1554. Anul 1835, Iulie 8 zile.

Secretarul lucrărilor Sfatului, Căminar Procopie Florescu.

Act lămuritor a articolului al 11-lea al Convenției urmate
între Principatul Moldaviei și Principatul Valachiei,
la 15 Iulie a anului 1835.

Spre a se lua măsuri, ca nu cu vreme să nască vre-o pricină de
îndoială sau rea tălmăcire asupra textului articolului al 11-lea, Prea
Înălțatul Domn și Stăpânitor al Principatului Moldaviei și Prea Înăl-
țatul Domn și Stăpânitor al Principatului Valachiei s'au alcătuit și fac
cunoscut, că acest al 11-lea articol al Convenției este întemeiat pe ar-
ticolul 164 al Organicescului Regulament al Moldaviei și pe articolul
159 al Organicescului Regulament al Valachiei, neputându-se tălmăci
într'alt fel, nici a avea altă tălmăcire decât aceea ce se cuprinde în
mai sus pomenitele articole 164 și 159 ale Regulamenturilor Princi-
paturilor respective, și anume:

Art. 164 al Regulamentului Organic al Moldaviei: «Iar produc-
turile acele ce pot fi vătămătoare negoțului amînduror Principatu-
rilor, precum treceri în cârduri a vitelor de negoț spre vîndare la
Iarmaroacele țării, sau peste hotarele vecine, și coborîre zahirelilor
din Țeara-Românească la șchela Galații, sunt întru tot oprite.»

Art. 159 din Organicescul Regulament al Valachiei: «Lucrurile
ce vor fi vătămătoare comerțului a unuia din amîndouă Principa-
tele, precum trecere turmelor de vite pentru negoț i vîndarea lor
în bâlciurile țării și peste hotarele vecinătății, asemenea și căratul
grânelor i a sării și a sêului din Moldavia în portul Brăilei sau și
alte șchele ale Valachiei, sunt cu totul oprite.»

Drept aceea, spre a avea acest act lămuritor întocmai tăria, ca
cum ar fi din cuvînt în cuvînt pus în chiar textul Convenției întărit

de Prea Înălțații Domni Principaturilor respective, Noi orînduiții din No. 1981.
 partea Înălțimii Lor am iscălit aceasta și am pus pecețile noastre. 1857
 La Iași, anul mântuirii 1835 Septembrie 20. No. 1555. 6 Noembrie.

(Pecetea) Alexandru Calimache, Vel Logofăt.
 (Pecetea) Vel Vistier.
 (Pecetea) N. Suțu.
 (Pecetea) Costandin Suțu.

18. Proces-verbal No. 14.—Ședința din 9 Noembrie 1857.

Sâmbătă, 9 Noembrie, la 12 ore ale zilei, Eminenția Sa Părintele No. 1981.
 Metropolitul Ungro-Vlachiei deschide ședința. Proc.-verb. 14.

D-l Sc. Turnavitu face apelul nominal. Lipsesc 8 membri, din 1857
 cari 6 bolnavi, unul fără motiv și unul cu voe, și anume: Prea Sf. 9 Noembrie.
 Sa Părintele Episcopul Rîmnicului, Ioan Roibu, Constantin Cârjău,
 Nicolae Golescu, Christache Fusea, Nae Stănescu, bolnavi; Măria Sa
 Prințul Bibescu fără motiv și Ioan Slăvitescu cu voe.

D-l Sc. Turnavitu cetesce procesul-verbal al ședinței a XIII-a.

După câte-va rectificări, cerute de mai mulți membri ai Adunării,
 s'a primit procesul-verbal.

D-l C. A. Rosetti, viind la tribună, cetesce următoarea adresă a
 d-lui N. Golescu, Vice-President al Adunării, către Eminenția Sa Pre-
 sidentul:

Eminenției Sale Părintele Metropolit, Presidentul Adunării
 ad-hoc.

«Bolnav tocmai în zilele cele mai prețioase ale vieții mele, n'am
 putut lua parte la memorabila ședință a Adunării de la 6 (18)
 Noembrie.

«Sigur fiind, că toți onorabili mei Colegi înțeleg durerea mea, rog
 pe Eminenția Voastră a ruga Adunarea să-mi acorde singura mân-
 găere ce mi-a rămas, aceea de a primi felicitările mele pentru votul
 ei unanim de la 6 (18) Noembrie, și a bine-voi a-mi da voe să mă unesc
 cu dînsa la acea votare, precum am fost și voi fi tot-deauna unit cu
 dînsa cu inima și cu simțemîntul.»

9 Noembrie 1857.

Al Eminenții tale plecat serv,
 Nicolae Golescu.

D-l C. A. Kretzulescu: «În ordinul zilei de astăzi avem raportul
 comisiei numită pentru redactarea adresei către Moldoveni, adresa

No. 1981. către Moldoveni, alegerea unui Chestor și alte comunicații de cetit
 Proc.-verb. 14. Adunării. Intreb Adunarea, de care voesce a se ocupa mai întâiu?»
 1859
 9 Noembrie. Mai multe glasuri: «Mai întâiu să ne ocupăm de adresa către frații
 Moldoveni.»

D-l *Al. Florescu*, raportorul comisiei numită pentru ȕisa adresă,
 vine la tribună și cetesce următorul raport:

«R a p o r t.

«Comisia, aleasă de Adunare în ședința ei de la 25 Octombrie
 pentru examinarea și modificarea adresei de felicitare către frații noștri
 din Moldavia, mi-a făcut onoarea de a mă numi al său raportor. Viu
 dar a spune Adunării că această comisie, pătrunsă de delicateța mi-
 siunii sale, s'a silit în două ședințe succesive a descoperi și a su-
 prima în menționata adresă orice expresie ar fi fost de natură a da
 pricină la cea mai mică interpretare nefavorabilă. Această adresă,
 modificată în asemenea chip, se va supune Adunării de către d-l Se-
 cretar al comisiei, care este însărcinat cu lectura ei.

«Comisia speră că rezultatul lucrării sale se va găsi mulțumitor
 și că Adunarea îi va da a sa aprobare.»

1 Noembrie 1857.

Al. E. Florescu.

D-l *C. Aricescu*, mergând la tribună, cetesce următoarea adresă:

«O n o r. Adunării ad-hoc a Moldaviei.

«Întunecul în care am zăcut până astăzi, despărțiți unii de alții,
 aruncați în voia întâmplărilor, reduși la cea mai mare stare de slă-
 biciune, ne făcuse de multe-ori a ne descuragia de viitorul nostru.
 Lupte necurmte, suferințe crude, nedreptăți ale soartei: iată elemen-
 tele în cari am trăit până acum. Speranța însă nu ne-a lipsit nici
 odată și Provedința se îndură în sfârșit de noi.

«Puterile semnătoare Tractatului de Paris își aduseră aminte, că la
 o margine a Europei se află o nație nedreptățită, desmădulată, două
 coaste ale aceluiași corp, două ramure ale aceluiași arbore. Voi cei
 dintâi avurăți fericirea de a vă afirma înaintea Înaltelor Puteri, d'a
 le arăta drepturile neprescriptibile ale Românilor, de a le spune, cu
 acea convicție ce dă adevărul însuși, «că avem același început, ace-
 «lași nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizare,
 «aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași
 «speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit,

«aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și în sfârșit aceeași misiune de împlinit.»

No. 1981,
Proc.-verb. 14.
1857
9 Noembrie.

«Mulțumită vouă, fraților, de aceste cuvinte! Inimile noastre au dîndu-le aŭ tresăltat, recunoscînd în ele adevărata voce a României, ce se manifestă prin voi mai întăi și pe care o aușirăm tocmai în momentul cel mare, cînd intram și noi pe calea însemnată de străbunii noștri și pe care vom merge, sperăm, împreună și neclintiți, uniți cu corpurile, precum suntem uniți cu cugetele, cu sîngele, cu inima.

«Astăzi Europa ne cunoaște, ne aude și ne vede. Ea scie acum cine suntem și ce suntem. Ea a cunoscut drepturile noastre și de aceea a venit a ne consulta despre trebuințele și dorințele ce avem. Rătăcirile, rivalitățile, ce ne-aŭ fost desunit, aŭ perit prin focul suferințelor de sute de ani. Patria și naționalitatea sunt în inima fie-căruia dintre noi. Unirea a devenit credința noastră, sufletul nostru, viața noastră.

«Frați iubiți, d'acum, fie-ne soarta cît de contrarie, Unirea este făcută pentru noi. Datele de 7 și 9 Octombrie sunt date memorabile pentru Patria noastră. Legătura ce contractăm azi împreună am proclamat-o în fața lumii întregi și uni și alții; voi însă avurăți fortuna a pronunța cei dintăi această Unire. Vă felicităm dar pe voi, o frați ai inimilor noastre, pentru această favoare a întîmplării. Vă felicităm mai cu seamă, că spre a dobândi acel rezultat, ați avut a Vă lupta cu cele mai grele obstacole.

«Unirea de acum va fi steaua vieței noastre, și plină de încredere într'însa, să strigăm împreună: Trăiască România, una și nedespărțită!»

D-l *C. A. Kretzulescu*: «Domnilor, voesce cine-va a vorbi asupra acestei adrese?»

«Mai multe glasuri răspund, «că este bună și că nimeni nu poate vorbi contra.»

D-l *Gr. Ioranu*: «D-l raportator al comisiei n'a arătat, că din 9 membri ai acestei comisii, 2 aŭ fost de părere ca să nu se lepede toată acea adresă, ci să se îndrepteze numai câte-va părți dintr'însa. Dacă Adunarea voesce să cunoască acele îndreptări ce s'aŭ propus, se pot comunica.»

D-l *Al. Florescu*: «Aș voi să răspund ceva d-lui Ioranu și socotesc că înșiși d-nii mădulari ai comisiei îmi vor da voe să răspund în numele Dumnea-lor. Lucrarea comisiei a fost făcută într'un spirit de conciliație, cu atăt mai mult cu căt această împrejurare a dat cause de discuții foarte supărătoare. N'am socotit de trebuință a arăta di-

No. 1981.   versele opinii ce s'aũ dat asupra redacției adresei, căci ori-ce opinie
Proc.-verb. 14. a unui membru în parte ar fi fost discutată în Adunarea întregă;
1857   acesta este singurul cuvânt, care ne a făcut a nu raporta onor. Adu-
9 Noembrie.   nării deosebitele păreri ce am avut fie-care în comisie.»

D-l *D. Ghica*, adresându-se către Eminenția Sa Părintele Presi-
dent, cere a se pune la vot.

D-l *J. Brătianu*: «D-l Ioranu, în numele minorității comisiei, a
șis, că 2 din membrii acestei comisii s'aũ deosebit de majoritate și
aũ socotit că n'ar fi trebuință decât a se scoate una saũ două frase,
ce ar putea da prilej inimicilor noștri să le tãlmăcească în rău. Stã-
ruesc dar, să se cetească în Adunare și adresa dintãiu modificată, și
Adunarea va hotãrî care din două să se primească.»

NOTA. — Până aci s'aũ publicat, în cele 23 numere apãrute din «*Monitorul*
Adunării ad-hoc», în text român, procesele-verbale ale ședințelor Adunării din
București.

Urmarea și sfîrșitul desbaterilor și lucrãrilor acestei Adunări se vor găsi în
textul frances al proceselor-verbale, care urmează.

(*Traducțiune.*)

No. 1981.   Procès-verbaux du Divan ad-hoc de Valachie; du 30
1857   Septembre au 10 Décembre 1857.
Sept.-Décemb.

(Procès-verbaux des séances de l'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, et autres
actes relatifs aux travaux de cette Assemblée. — Imprimerie nationale de J. Ro-
manow et Comp.)

1. Liste des députés au Divan ad-hoc de Bucarest. (1)

Le clergé.

MM. le Protopope Jean, *pour la métropole*; l'Archimandrite Hiéronimus,
égumène de Bistrița; l'Archimandrite Athanase, *égumène de Sadova*; le Proto-
pope Constantin, *de l'évêché d'Argeș*; le Protopope Basile, *de l'évêché de Buzău*;
le Protopope Constantin, *de l'évêché de Rimnic*.

District d'Argeș.

(Chef-lieu Pitești.)

MM. le Sous-lieutenant Jean Brătianu et l'Aga Etienne Burchi, *pour les*
grands propriétaires; Charles Turnavitu, *pour les petits propriétaires*; Démètre
Brătianu, *pour la ville de Pitești*; Théodose Mungescu, *pour les paysans*.

(1) Cette liste est tirée de *l'Etoile du Danube*, Bruxelles, No. 62 du 21 Juillet 1857.

District de Buzău.

(Chef-lieu Buzău.)

MM. le Lieutenant Charles Voinescu et le Serdar Nicolas Păceanu, *pour les grands propriétaires*; Constantin Ciochinescu, *pour les petits propriétaires*; Nicolas Stănescu, *pour la ville de Buzău*; Constantin Moglan, *pour les paysans.* No. 1981.
1857
Sept.-Décemb.

District de Brăila.

(Chef-lieu Brăila.)

MM. l'Aga Constantin A. Kretzulescu et le Cloutchar Grégoire Filipescu, *pour les grands propriétaires*; Marc Duilie, *pour les petits propriétaires*; Michel Marghiloman, *pour la ville de Brăila*; Stroe Ivaşcu, *pour les paysans.*

District de Dolj.

(Chef-lieu Craiova.)

MM. les ex-Princes Barbu Ştirbei et Georges Bibescu, *pour les grands propriétaires*; Pierre Cernătescu, *pour les petits propriétaires*; le Capitaine Pleşoianu et Grégoire Lăceanu, *pour la ville de Craiova*; Nicolas Mazilu, *pour les paysans.*

District de Dîmboviţa.

(Chef-lieu Tirgovişte.)

MM. les Cloutchars Eugène Predescu et Constantin Costescu, *pour les grands propriétaires*; Christian Fusea, *pour les petits propriétaires*; Jean Răducanu, *pour la ville de Tirgovişte*; Stancu Stănilă, *pour les paysans.*

District de Gorj.

(Chef-lieu Tirgul-Jiului.)

MM. le Général Georges Magheru et le Serdar Zamfir Broşteanu, *pour les grands propriétaires*; le Général Christian Tell, *pour les petits propriétaires*; Barbu Gănescu, *pour la ville de Tirgul-Jiului*; Jean Voicu, *pour les paysans.*

District d'Ialomiţa.

(Chef-lieu Călăraşi.)

MM. les Aga Jean Rossetti et Alexandre Florescu, *pour les grands propriétaires*; Răducan Cucuti, *pour les petits propriétaires*; Jean Vasile, *pour la ville de Călăraşi*; Stoica Radu Cojocar, *pour les paysans.*

District d'Ilfov.

(Chef-lieu Bucarest.)

No. 1981. MM. les Beizadés Grégoire Ghica et Démètre Ghica, *pour les grands propriétaires*; Jean Brezeanu, *pour les petits propriétaires*; Nicolas Golescu, C. A. Rosetti, Sept.-Décemb. Grégoire Ioranu et Culoglu, *pour la ville de Bucarest*; Mircea Mălăeru, *pour les paysans*.

District de Mehedinți.

(Chef-lieu Cerneți.)

MM. les Serdars J. Ipceanu et Miculescu, *pour les grands propriétaires*; Constantin Lirgiu, *pour les petits propriétaires*; Démètre Vișoreanu, *pour la ville de Cerneți*; Jean Roibu, *pour les paysans*.

District de Muscel.

(Chef-lieu Câmpulung.)

MM. le Grand Postelnic Etienne Golescu et le Serdar Nicolas Rucăreanu, *pour les grands propriétaires*; Al. G. Golescu, *pour les petits propriétaires*; Constantin Aricescu, *pour la ville de Câmpulung*; Jean Tică, *pour les paysans*.

District d'Olt.

(Chef-lieu Slatina.)

MM. le Grand Logothète Jean Solomon et le Paharnic Constantin Văleanu, *pour les grands propriétaires*; Jean Slăvitescu, *pour les petits propriétaires*; Jean Ionașcu, *pour la ville de Slatina*; Jean Niculescu, *pour les paysans*.

District de Prahova.

(Chef-lieu Ploesci.)

MM. les Agas Jean Cantacuzène et Constantin Filipescu, *pour les grands propriétaires*; Georges Morcov, *pour les petits propriétaires*; Christodor Polichroniadi et Démètre Grigorescu, *pour la ville de Ploesci*; Iene Cojocaru, *pour les paysans*.

District de Rîmnicul-Sărat.

(Chef-lieu Focșani.)

MM. le Capitaine Grégoire Marghiloman et le Paharnic Robescu, *pour les grands propriétaires*; Constantin Cotescu, *pour les petits propriétaires*; Constantin Argintoiaru, *pour la ville de Focșani*; Georges Lupescu, *pour les paysans*.

District de Rîmnicul-Vîlcei.

(Chef-lieu Rimnic.)

MM. le Grand Logothète Jean Otteteșanu et le Cloutchar Nicolas Lahovari, *pour les grands propriétaires*; Nicolas Iancovescu I, *pour les petits propriétaires*; Nicolas Iancovescu II, *pour la ville de Rimnic*; Stamatî Budurescu, *pour les paysans*.

District de Romanași.

(Chef-lieu Caracal.)

MM. le Colonel Etienne Vlădoianu et le Serdar Stan Cesianu, *pour les grands propriétaires*; Georges Cârjeu, *pour les petits propriétaires*; Jean Dimitriu, *pour la ville de Caracal*; Marin Părcălăbescu, *pour les paysans.*

No. 1981.

1857

Sept-Décemb.

District de Teleorman.

(Chef-lieu Zimnicea.)

MM. le Serdar Constantin Butculescu et le Capitaine Elhodore Lapatî, *pour les grands propriétaires*; Michel Pancu, *pour les petits propriétaires*; Alexandre Petrescu, *pour la ville de Zimnicea*; Preda Cernat, *pour les paysans.*

District de Vlașca.

(Chef-lieu Giurgiu.)

MM. l'Aga Emmanuel Lahovari et le Paharnic Nicolas Tătăranu, *pour les grands propriétaires*; Constantin Rădulescu, *pour les petits propriétaires*; Grégoire Serurie, *pour la ville de Giurgiu*; Stan Panait, *pour les paysans.*

2. Le discours de Son Eminence le Métropolitain, prononcé à l'occasion de l'ouverture du Divan ad-hoc de Roumanie.

No. 1981.

1857.

30 Septembre.

Messieurs,

Nous nous trouvons aujourd'hui réunis ici pour nous consulter et délibérer en commun sur le bonheur et la prospérité de la patrie. || Reconnaissons dans cette circonstance la Providence divine, qui, dans ses moyens impénétrables, nous a créé la haute position actuelle, en inspirant aux grandes Puissances garantes de belles et bienveillantes pensées à notre égard. || Chacun de vous ressent dignement sa haute mission et les devoirs qui lui incombent. Chacun de vous doit considérer avec une agréable satisfaction cette occasion propice, où nous pouvons nous donner tous la main pour établir sur des bases solides notre nationalité et pour consolider le bien général. C'est un jour des plus solennels et des plus mémorables, que celui où nous ouvrons le livre de l'avenir de la patrie, où nous nous

No. 1981.
1857
30 Septembre.

réunissons pour travailler à une œuvre si grandiose et si décisive. Nous sommes placés dans la position la plus glorieuse et la plus délicate. Ayons, Messieurs, le bon sens de savoir profiter de cette situation, le discernement nécessaire pour apprécier les besoins du moment et la rare intelligence de choisir les moyens appropriés à leur satisfaction. Regardons-nous les uns les autres, Messieurs, et nous constaterons que nous sommes tous des Roumains: les mêmes sentiments nous lient, le même sang nous unit. Nous avons tous une même patrie devant nous; ayons aussi une même pensée et un même but; inspirons-nous du même amour de la patrie et de la même foi sacrée dans ses destinées, afin que le ciel bénisse nos efforts. || Songez que, par la volonté de Dieu et par la protection des grandes Puissances, nous sommes à la veille de commencer une nouvelle ère dans notre vie nationale et que nous pourrons prendre un rang honorable parmi les peuples qui nous entourent. Montrons-nous dignes de la haute faveur qu'on nous témoigne; prouvons par notre conduite nos mérites et ce tact des gens sérieux, par lesquels nous nous sommes acquis de si puissantes et de si utiles sympathies. La nation, qui vous a élus, base, avec une entière confiance, toutes ses espérances dans votre génie patriotique, dans les lumières et la grande expérience que vous possédez; elle ne vous croit ni moins préparés pour la grande cause qu'elle vous a confiée, ni moins capables de la conduire au résultat désiré et de remplir de si belles et heureuses espérances. Justifiez, Messieurs, le choix élevé, qui a été fait en vos personnes, par de nobles pensées à la grandeur de la patrie, par de communs sacrifices pour le bien général. Considérez le passé: vous n'y verrez pas d'événement plus important dans sa gravité, plus fécond dans ses résultats. Chacun de vous, je n'en doute pas, doit ressentir, en la présence de cet événement, s'accroître l'énergie de son âme et son cœur battre plus vite d'une ambition juste et noble; chacun de vous songe, j'en ai la conviction intime, à s'élever à la hauteur des circonstances et à se montrer même au-dessus d'elles. On ne pourrait s'attendre à moins d'hommes qui personnifient l'intelligence et la sagesse d'un peuple et qui ont solennellement pris, devant Dieu et la nation, l'engagement sacré de travailler pour le bien et la prospérité de la patrie. || Aujourd'hui le monde nous regarde; prouvez-lui, Messieurs, que nous avons été et que nous sommes dignes de l'attention bienveillante de l'Europe. L'avenir s'ouvre devant nous; faites que le pays le regarde avec confiance et sécurité; remplissez de vos vertus et de vos grandes actions cette nouvelle époque, qui se présente devant nous. || Nous commençons aujourd'hui les travaux de notre Chambre. Réfléchissez,

Messieurs, avec toute la sagesse, à l'état actuel des choses; pensez avec ferveur à l'amour de la patrie, pensez avec justice et bienveillance à vos descendants. || Unissez-vous dans la même pensée fraternelle et nationale; faites, avec cette force d'âme que je vous crois, que l'intérêt général remplace les intérêts particuliers et, avec sérénité, avec une foi inébranlable dans le Tout-Puissant, mettez courageusement et avec calme les bases du grand et glorieux édifice du peuple roumain. || Faites, Messieurs, que vos descendants lisent avec orgueil et avec bonheur vos noms dans l'histoire de notre nation; laissez de beaux et ineffaçables souvenirs dans les annales de la patrie; faites que la bénédiction du ciel descende sur vous et sur vos enfants.

No. 1981.
1857
30 Septembre.

3. Procès-verbal No. 1.—Séance du 30 Septembre 1857.

Ce jourd'hui, le 30 Septembre, l'an 1857, le Divan ad-hoc est déclaré ouvert dans la salle des séances de la Sainte Métropole, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain. Il est donné lecture des noms de Messieurs les députés et de l'appel nominal; il ne se trouve absent que Mr. Michel Pancu.

No. 1981.
Proc.-verb. 1.
1857
30 Septembre.

On élit ensuite comme Secrétaires provisoires les représentants dont les noms suivent: MM. le Logothète Nicolas Golescu, l'Aga Jean Cantacuzène et Alexandre Petrescu,

Son Eminence propose qu'il soit procédé à l'élection de 5 commissions pour la vérification des pouvoirs des députés. Il présente en même temps un projet de Règlement pour l'Assemblée. L'Assemblée décide, qu'il n'y aura que 2 commissions pour la vérification des pouvoirs et une 3-ème commission pour l'élaboration d'un Règlement relatif aux travaux du Divan.

On procède ensuite à l'élection au scrutin des deux commissions de vérification des pouvoirs. Le dépouillement des votes donne le résultat suivant:

Section I-ère: MM. Georges Magheru, 76 voix; Christian Tell, 79; le prêtre Basile, 75; le Prince Démètre Ghica, 87; Nicolas Rucăreanu, 70; Grégoire Marghiloman, 74; Constantin Butculescu, 73; Barbu Gănescu, 63; C. Costescu, 64.

Section II: MM. le Prince Grégoire Ghica, 91 voix; Charles Voinescu, 76; C. Cotescu, 71; Grégoire Serurie, 71; Grégoire Filipescu, 89; Jean Cantacuzène, 92; Charles Turnavitu, 71; Constantin Moglan, 71; Nicolas Pleşoianu, 71.

No. 1981. L'heure étant très avancée, la séance est levée. L'Assemblée est
 Proc.-verb. 1. convoquée pour Mercredi, le 2 Octobre. Il est décidé que la commission
 1857 de vérification procédera à ses travaux Lundi, le 1-er Octobre.
 30 Septembre.

4. Procès-verbal No. 2 — Séance du 2 Octobre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui, 2 Octobre 1857, les députés de l'Assemblée na-
 Proc.-verb. 2. tionale s'étant réunis dans la salle des séances de la Sainte Metro-
 1857 pole, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain, les Secrétaires
 2 Octobre. étant les mêmes que ceux de la séance précédente, il est procédé à
 l'appel nominal: quatre-vingt-quinze membres sont présents, cinq
 membres sont absents.

Il est donné ensuite lecture du procès-verbal de la séance précé-
 dente, lequel est adopté avec les modifications qui y sont introduites.

Puis, on donne lecture du rapport de la Commission Section
 II de vérification des pouvoirs des députés. La commission est
 d'avis, «que conformément à l'examen des actes des paysans du dis-
 trict d'Olt, le député recommandé par l'administration, le nommé
 Jean Niculescu, soit remplacé par Tănase Constantin, qui est élu dé-
 puté à l'unanimité de voix par les paysans électeurs du dit district.»
 Le rapporteur de la commission invoque l'approbation de la Chambre,
 qui approuve par assis et levé la conclusion de la commission. La
 Chambre approuve pareillement les conclusions du rapporteur de la
 Commission Section I ère.

La Présidence déclare à l'Assemblée avoir reçu, à la suite des
 travaux des commissions, de la part du Gouvernement, deux protes-
 tations relatives à différentes élections.

Mr. *C. A. Kretzulescu* demande qu'il en soit donné lecture; mais
 l'Assemblée décide que de pareilles contestations, de nature à retarder
 sans aucune utilité les travaux, ne sont plus actuellement admissibles.

L'Assemblée procède à l'élection d'une commission pour la ré-
 daction du Règlement intérieur de l'Assemblée ad-hoc. Sont élus au
 scrutin avec le nombre de voix ci-indiqué: Son Em. l'Evêque de
 Buzău, 84 voix; MM. Alexandre G. Golescu, 87; Démètre Brătianu, 84;
 Jean Brătianu, 76; Grégoire Ioranu, 76; C. A. Kretzulescu, 93; Marc
 Duilie, 77; Eugène Predescu, 87; Alexandre Petrescu, 76.

Mr. *C. A. Rosetti* propose, «que cette commission soit chargée
 en même temps de prendre les dispositions nécessaires en ce qui
 touche le matériel et l'arrangement de la salle des séances de l'As-
 semblée.»

Cette proposition est adoptée.

Enfin, Mr. *Jean Brătianu* propose, «qu'une députation prise dans le sein de l'Assemblée se rende chez le Commissaire de S. M. le Roi de Prusse, afin de le féliciter à l'occasion de l'anniversaire du Roi.»

No. 1981.
Proc.-verb. 2.
1857
2 Octobre.

Il est décidé, que cette commission sera composée de Son Em. le Métropolitain et du bureau.

La séance est levée et la réunion de l'Assemblée est renvoyée à Samedi, 5 Octobre.

5. Procès-verbal No. 3.—Séance du 5 Octobre 1857.

Cejourd'hui, Samedi, 5 Octobre 1857, Messieurs les députés de l'Assemblée ad-hoc s'étant réunis dans la salle des séances de la Sainte Métropole, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain, il est procédé à l'appel nominal : quatre-vingt-dix-sept membres sont présents, trois membres sont absents.

No. 1981.
Proc.-verb. 3.
1857
5 Octobre.

Il est ensuite donné lecture du procès-verbal de la séance précédente, lequel est adopté purement et simplement.

Le Président propose, «que les députés prennent place dans l'Assemblée par classe, ajoutant que tel est l'avis de MM. les Commissaires et qu'en outre on se conformera par là au Firman.»

Mr. *Etienne Golescu* fait observer, «que l'ordre des places des députés rentrant dans les attributions de l'Assemblée, MM. les Commissaires n'ont rien à y voir.»

Mr. *C. A. Kretzulescu*, rapporteur de la commission chargée de la rédaction du Règlement intérieur de l'Assemblée, lit son rapport et donne ensuite lecture de ce Règlement.

Après quoi, Mr. *J. Otteteleşanu* «propose d'en ajourner la discussion au sein de l'Assemblée à Lundi, 7 Octobre, pour donner aux députés le temps d'un examen plus sérieux.»

L'Assemblée adopte

Mr. *C. A. Kretzulescu* «propose, d'urgence, de procéder immédiatement à la discussion des articles relatifs au bureau de la Présidence.»

Mr. *Al. Florescu* objecte, «qu'avant de voter pour les Secrétaires, il faudrait en fixer le nombre.»

Mr. *Al. Petrescu*, répondant au député d'Ialomița, dit «que le nombre des Secrétaires étant fixé dans les articles en question, il est tout naturel que, ces articles une fois adoptés, le nombre des Secrétaires le soit aussi.»

Après quoi l'Assemblée décide de procéder à l'élection du Vice-

No. 1981. Président, des Secrétaires et des Questeurs, au moyen des bulletins
Proc.-verb. 3. et pour chaque catégorie à part.
1857

5 Octobre. On procède en premier au vote pour l'élection du Vice-Président, et Mr. le Logothète Nicolas Golescu sort de l'urne avec 85 voix.

On procède en second lieu au vote pour l'élection de 5 Secrétaires, et sont élus avec le nombre de voix ci-indiqué les représentants dont les noms suivent: MM. Constantin A. Rosetti, avec 59 voix; Constantin A. Kretzulescu, 86; Charles Turnavitu, 55; Démètre Brătianu, 85; Etienne Golescu, 60.

On procède enfin au vote pour l'élection de 3 Questeurs. Sont élus au scrutin, avec le nombre de voix ci-indiqué, les représentants dont les noms suivent: MM. le Prince Grégoire Ghica, 71 voix; Christian Tell, 75; Michel Marghiloman, 72.

La séance est levée et la réunion de l'Assemblée est fixée à Lundi, 7 (19) Octobre, 10 heures du matin. L'ordre du jour du 7 (19) Octobre porte la discussion des articles subséquents du Règlement intérieur de l'Assemblée.

6. Procès-verbal No. 4. — Séance du 7 Octobre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui, Lundi, 7 (19) Octobre 1857, à 11 heures du matin,
Proc.-verb. 4. VI-ème séance de l'Assemblée ad-hoc, sous la présidence de Son Eminence le Métropolitain.
1857

7 Octobre. A l'appel nominal, quatre-vingt-dix-huit représentants se trouvent présents, deux sont absents.

Il est donné lecture du procès-verbal de la séance précédente. Ce procès-verbal est adopté sans amendement.

Mr. *C. A. Kretzulescu* dépose sur le bureau une adresse à l'Assemblée ad-hoc, signée par les prêtres de la Capitale et concernant les élections des députés du clergé. Il insiste, au nom des prêtres signataires, pour qu'il en soit donné lecture.

Plusieurs représentants demandent, que l'adresse en question soit prise en considération lorsque son tour viendra, si nonobstant elle ne rentre pas dans la catégorie des protestations relatives aux élections, qui, en vertu d'une décision de la Chambre, ne doivent plus être admises à l'avenir.

Après quoi, l'Assemblée passe à l'ordre du jour, qui porte la discussion de son Règlement.

Mr. *C. A. Kretzulescu*, l'un des Secrétaires de l'Assemblée, donne lecture du Règlement. Chaque article en est discuté et voté par assis et levé, ainsi qu'il suit.

Les articles 1, 2 et 3 du chapitre I-er, relatif au bureau de l'As-

semblée, ayant été lus et admis dans la séance précédente, la discussion commence par l'art. 4.

Les articles 4, 5 et 6 sont successivement adoptés sans aucun amendement.

A propos de l'art. 7, *S. A. le Prince Știrbei* dit «ne pouvoir comprendre ce que signifie cette phrase: «Si le Président ne pouvait ou ne voulait exercer les attributions qui lui sont imposées par le Règlement», et il demande que les mots: «ne pouvait ou ne voulait» soient remplacés par les suivants: «Si le Président, en cas de maladie ou d'absence, ne pouvait présider.»

A la suite de quelques discussions, *Mr. J. Brătianu*, ayant demandé la parole, opine pour que l'Assemblée admette ou modifie cet article par voie de vote, mais sans délibération. «Partout ailleurs, dit *Mr. Brătianu*, où le Président est élu par l'Assemblée, il y a lieu à délibération, car il s'agit alors d'une personne anonyme; tandis que chez nous, le Président ayant été désigné d'avance, dans ce cas une question de principe dégénéralant pour ainsi dire, par la discussion, en une question de personnalité, les convenances mettent obstacle à la liberté de la délibération.»

MM. Al. Florescu, Jean Rosetti et Jean Otteteleșanu soutiennent la proposition du Prince Știrbei, laquelle, soumise au vote par assis et levé, ne reunit que 19 adhérents. Les autres membres de l'Assemblée votent l'article tel qu'il a été rédigé par la commission.

Les art. 8, 9 et 10 sont admis sans amendement.

A la suite de la lecture de l'art. 11, *Mr. Jean Otteteleșanu* exprime le désir, «qu'il lui soit expliqué ce que l'on entend par: majorité absolue des votes.»

Mr. C. A. Kretzulescu, en qualité de rapporteur de la commission, répond, «que cela signifie: la moitié plus un des membres de la classe en question.»

Mr. C. Aricescu propose ensuite l'amendement suivant: «L'Assemblée une fois constituée, chaque comité élira dans son sein un Président, au scrutin et à la majorité absolue des voix.»

Quelques-uns des représentants soutiennent ne voir aucune différence entre l'amendement de *Mr. le député de Câmpulung* et la rédaction de la commission.

Mr. Jean Brătianu et après lui *Mr. Barbu Gănescu* démontrent, «que dans la rédaction proposée par *Mr. Aricescu*, il est constaté que l'Assemblée a été divisée, mais qu'elle ne s'est point divisée en classes d'elle-même.»

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octobre.

Cet amendement est mis aux voix et est substitué à l'art. 11 rédigé par la commission.

L'art. 12 provoque une longue discussion entamée par Mr. *Al. Florescu*, qui «demande des explications touchant les attributions de ces comités, attendu que dans tout le cours de ce Règlement il n'en est plus question et qu'il ne s'agit plus que de commissions.»

Mr. *C. A. Kretzulescu*, en qualité de rapporteur de la commission, répond, «que ces comités sont constitués en vertu du Firman et que leurs attributions consistent à délibérer sur les questions qui touchent directement aux intérêts de chaque classe en particulier.»

Mr. *J. Otteteleşanu* demande, «qu'il soit donné lecture de l'article du Firman qui renferme cette définition.»

Mr. *Jean Brătianu* «conjure alors l'Assemblée de ne point mettre sur le tapis des documents, dont la discussion pourrait nuire en quoi que ce soit à la cause qui nous est chère à tous sans exception.»

Mr. *Jean Otteteleşanu* réplique, «que ce n'est pas lui, mais bien Mr. Kretzulescu qui a introduit le Firman dans les débats.»

Mr. *J. Ipceanu* ajoute, «que puisque le Firman est publié, MM. les représentants en doivent connaître assez la teneur, pour n'avoir plus besoin d'en donner lecture ou de le discuter au sein de l'Assemblée.»

S. A. le Prince Ştirbei, revenant sur le sujet des comités qui faisaient le sujet des délibérations, dit «que toute Assemblée est divisée en bureaux pour des débats préparatoires sur toutes les questions proposées et que par là l'Assemblée, se trouvant préparée, peut prendre une décision avec toute la maturité qu'exigent les questions capitales; que ces bureaux sont remplacés dans notre Assemblée par les comités des classes; que Son Altesse est le premier à déplorer cette division par classes; mais que, ce fait étant inévitable, il est d'avis que nous devons nous en servir, afin de pouvoir apporter dans nos décisions la maturité qui caractérise les autres Assemblées.»

Mr. *Chr. Tell* réplique, «qu'il n'y a aucune assimilation possible entre notre Assemblée et celles des autres nations, attendu que celles-là ont un caractère législatif, tandis que la nôtre n'est appelée qu'à exprimer de vœux généraux.»

Mr. *J. Brătianu* développe à son tour la différence qu'il y a entre cette Assemblée et celles des autres nations, la nôtre différant des autres par sa mission même. «Nous ne sommes ici, dit Mr. Brătianu, que pour formuler à la face de l'Europe des droits et des vœux, acclamés déjà par la nation entière. Chez les autres nations, ajoute

le député des grands propriétaires du district d'Argeș, chaque comité représente en petit l'Assemblée entière; tandis que les nôtres, si l'Assemblée ne les nommait au besoin, étant constitués d'après les classes, il pourrait se faire, qu'oubliant les intérêts généraux, ils ne s'occupassent que d'intérêts particuliers, propres seulement à leur classe.»

La même thèse est soutenue par Mr. *Ch. Turnavitu*.

S. A. le Prince Știrbei, pour répondre à Mr. Turnavitu, demande «où est la nécessité des commissions, puisque l'on a des comités.»

Mr. *Al. G. Golescu*, prenant la parole, s'exprime ainsi: «Tous ces débats sont issus, à ce qu'il me semble, d'un léger malentendu: les comités par classes, dont il est question dans le Firman, ne sont point identiques à ces comités en lesquels est divisée une Assemblée législative, aux fins de préparer et d'éclaircir toutes les questions soumises à ses délibérations. Ils sont d'une nature tout-à-fait à part et destinés à entrer, non dans l'examen de toutes les questions qui se rattachent directement aux intérêts généraux, mais seulement dans la discussion des questions qui toucheraient plus particulièrement aux divers besoins, intérêts ou désirs de ces classes. Telle est la véritable interprétation des dispositions contenues dans le Firman. Il ne convient donc, ni d'enlever aux classes leur initiative en matière d'intérêts qui leur sont propres, si elles jugeaient opportun de procéder à l'examen de pareilles questions, ni d'entraver l'Assemblée entière d'entrer dans des questions d'intérêt général, lorsque ces questions pourraient être oubliées par les comités des différentes classes. Quant aux comités d'une autre espèce, dont a parlé S. A. le Prince Știrbei, en lesquels est divisée une Assemblée délibérative et dont la mission consiste à préparer l'éclaircissement de toutes les questions qui sont soumises à ces Assemblées, je ne crois pas qu'ils soient indispensables dans notre Assemblée, qui n'est qu'une Assemblée consultative, et point législative. Pour exprimer des vœux généraux, pas n'est besoin d'un examen aussi minutieux que celui qui est indispensable lorsqu'il s'agit d'élaborer des lois. Et d'ailleurs, nos comités d'après les classes ne pourraient point servir à une telle fin, quelques-uns d'entre eux n'étant pas aptes à préparer l'éclaircissement de toutes les questions d'intérêt général. Il ne faut donc pas donner aux comités d'après les classes une attribution qu'ils ne sauraient comporter, ni les assimiler à des comités d'une autre espèce et compétence, tels que nous les trouvons dans les Assemblées délibérantes d'autres pays, beaucoup plus avancés en civilisation et où il n'y a, pour ainsi dire, qu'une seule classe repré-

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octobre.

No. 1981. Proc.-verb. 4. 1857 7 Octobre. sentée. Si nous voulions trouver des Assemblées étrangères qui aient plus de conformité avec la nôtre, il faudrait s'adresser de préférence à ces pays, où les élections se font par classes et dont les représentants sont appelés à constituer diverses sections en une seule Assemblée générale. Et voilà comment a agi la commission que vous avez nommée. Elle a eu recours aux règlements de ces Assemblée et elle y a vu fonctionner tout le mécanisme qu'elle vous propose pour notre Assemblée.»

Les débats se poursuivent sur ce terrain. Les députés dont les noms précèdent y prennent part et Mr. *J. Brătianu* ajoute, «que LL. AA. le Prince Știrbei et Bibescu se montrent plus spécialement préoccupés de la forme, tandis que les autres le sont du fond, mais que cependant S. A. le Prince Bibescu veut conserver la forme, pour obtenir le fond.»

L'Assemblée procède ensuite au vote de l'amendement suivant, proposé par *S. A. le Prince Bibescu*.

«Toute proposition faite par l'un des membres de l'Assemblée doit être appuyée par un nombre de membres, fixé par l'art. 25, et dans le cas de son acceptation par l'Assemblée, elle sera renvoyée au comité respectif.»

S. A. le Prince Știrbei propose et *S. A. le Prince Bibescu* est d'avis, «que dans le dit amendement, il soit substitué à ces mots: au comité respectif, les mots: aux comités.»

L'Assemblée, procédant au vote par assis et levé, maintient sans modification l'art. 12, tel qu'il a été rédigé par la commission.

S. A. le Prince Bibescu monte à la tribune et soutient son amendement, en disant «qu'à son avis, tous ces débats proviennent uniquement d'une sorte de méfiance entre les membres de l'Assemblée. Les comités, ajoute le Prince, présentent un grand danger; cependant, ils sont trop pénétrés de l'importance de leur mission, pour ne pas se rallier à quelques principes généraux. Son Altesse, afin, dit-il, de mettre un terme aux méfiances qui règnent dans la Chambre, se livre au développement de ces principes, qui sont: l'Union, l'Autonomie d'après nos anciens Traités, Prince héréditaire avec toutes les garanties auxquelles peut donner lieu notre droit d'autonomie.»

Discours de S. A. le Prince Georges Bibescu. (1)

«Je vois, Messieurs, qu'il y a ici une sorte de méfiance qui plane sur nos délibérations et que nous ne nous entendrons jamais, tant qu'elle durera; je me vois donc obligé de demander à l'honorable Assemblée la permission de lui adresser quelques mots, avant de passer au vote de l'article qui est en discussion. Je commence, Messieurs, par vous dire que j'ai vu dès le principe avec regret le Divan scindé en cinq partis de classes différentes, ce qui nous place en quelque sorte en cinq camps opposés, alors que notre convocation ici n'a d'autre but que d'exprimer les vœux généraux du pays, c'est-à-dire ceux que la mère commune peut faire pour la prospérité de tous ses enfants et pour lesquels il serait bien malheureux qu'il n'existât pas entre nous un accord parfait. Cependant, cette division par classes a été arrêtée par le Firman Impérial et nous ne pouvons que nous y soumettre, en tâchant néanmoins d'éviter le danger qu'elle présente. Le moyen m'en paraît facile : c'est de nous pénétrer de cette vérité, qu'aucune des classes qui composent cette Assemblée n'est ici pour elle seule, mais que chacune est pour toutes et toutes pour chacune; que notre mission ne consiste pas à entrer dans des questions de détail, qui pourraient nous faire perdre de vue le but véritable pour lequel nous sommes réunis, mais à nous grouper tous autour de quelques principes généraux, de quelques bases principales, propres à nous garantir un avenir plus stable et plus heureux. Mais quels sont ces principes fondamentaux, sur lesquels on pourrait élever notre édifice social, de sorte qu'il ne menaçât plus de crouler à chaque instant? A quels signes le reconnaître, sans crainte de s'y tromper? C'est une question que je me suis souvent adressée et que vous devez, je n'en doute pas, vous être tous faite. Je me suis demandé quel a été l'obstacle qui s'est opposé, chez nous autres Roumains, ainsi que chez nos frères les Moldaves, à ce que notre prospérité matérielle et notre vie morale se développassent au niveau de celles d'autres peuples de deuxième et de troisième ordre, qui se trouvent aujourd'hui très avancés sous ces deux rapports, sans être mieux dotés que nous, ni quant à la population et à l'intelligence, ni quant à l'étendue et à la richesse de leur territoire. Seraient-ce les lois? Il est vrai qu'il nous en manque beaucoup de bonnes; mais nous en

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octobre.

(1) Le texte de ce discours est tiré de *l'Etoile du Danube*, Bruxelles, No 66 du 12 Novembre 1857.

No. 1981. avons aussi, qui ne sont pas plus mauvaises que celles de ces peuples dont je viens de parler et qui auraient donné chez nous des résultats également salutaires, si leur action bienfaisante n'avait été arrêtée à chaque instant par des circonstances malheureuses, qu'elles ne pouvaient ni prévenir ni surmonter. Serait ce le manque d'hommes? Je ne le dirai pas, Messieurs; non pas que je ne sois le premier à reconnaître qu'on ne saurait trouver chez nous ces grandes vertus civiques, qui ne naissent et ne croissent que sur des terres entièrement indépendantes. Cependant, si en remontant le cours des temps on voulait bien chercher avec impartialité, on trouverait chez nous aussi des hommes, qui ont eu l'amour du bien public et qui ont tâché de laisser après eux des traces honorables. Quels peuvent donc être les obstacles contre lesquels sont venus se briser et les efforts de ces hommes et l'action de nos institutions? Quelle est la cause, qui a fait que tout bien jeté sur notre sol n'y a pu prendre racine? Cette cause, nous la trouvons dans le manque des deux conditions essentielles à la prospérité de tout peuple: dans l'absence de la force, qui garantit contre les bouleversements continuels, auxquels nos pays ont été sujets depuis des siècles, et de la stabilité, qui permet que le fruit du jour puisse être ajouté au fruit de la veille et à celui du lendemain. Cette cause est sentie et appréciée aujourd'hui d'un bout à l'autre des deux Principautés; aussi nous n'entendons sortir de toutes les bouches qu'un seul et même cri: «Réunion des «Principautés, avec un Prince héréditaire et un Prince étranger.» La réunion, car elle nous promet la force; l'hérédité, car elle nous garantit la stabilité. Mais pourquoi un Prince étranger et pas un Prince indigène? Pourquoi le Moldave et le Valaque, hier encore si jaloux de prendre leurs Princes dans leur sein, se montrent-ils aujourd'hui si faciles à renoncer à ce droit de leurs ancêtres? Pourquoi? Parce qu'une sorte d'instinct, un pressentiment secret nous dit à tous, que le temps presse et que la vie va bientôt nous échapper, si en cette grande occasion, solennelle comme il ne s'en présentera plus, des mesures sérieuses ne sont pas prises, pour nous procurer un avenir meilleur, en l'établissant sur des bases solides et stables; parce que, au milieu de cette confusion générale de tous les principes, de ce relâchement de tous les liens qui tiennent les membres d'une société étroitement unis les uns aux autres, nous comprenons qu'il nous faut une main forte, pour nous arrêter et nous empêcher de tomber dans le gouffre, sur la pente rapide duquel nous nous sentons entraînés; et cette main, nous ne la voyons que chez un étranger. Lui seul pourra nous apporter, avec la force matérielle nécessaire, cette force

morale que lui donneront ses alliances et ses rapports avec des têtes couronnées ; lui seul pourra nous sauver de ces haines, de ces rivalités, que la convoitise du pouvoir fait naître et entretient parmi nous, rivalités que la réunion ne fera que multiplier et qui, menaçant de se propager jusque dans les dernières classes, finira par faire de ce malheureux pays une vaste arène, où toutes ses forces s'épuiseront, où toute sa vitalité s'éteindra dans des luttes de partis et de factions. Voilà, Messieurs, les raisons pour lesquelles, avec la réunion des Principautés, tout le monde désire un Prince étranger, comme garantie indispensable de cette réunion. Ainsi donc, pour me résumer, la réunion des Principautés, avec un Prince étranger et héréditaire, entouré de toutes les garanties que peut offrir le droit d'autonomie : tels sont les principes généraux, les grandes bases, que les comités ne devront pas perdre de vue, pour éviter le danger que nous aurions à craindre du mode de leur formation. Je ne veux pas dire que ces principes sont l'édifice tout entier. Ce sont pourtant les piliers de l'édifice, sans lesquels tout ce que nous avons édifié devra s'écrouler et que, ne pouvant nous donner nous mêmes, nous devons implorer et attendre de la haute générosité des augustes Puissances, qui daignent s'intéresser à notre sort.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant immédiatement à la tribune, affirme «que, si l'Assemblée a fait une exception en faveur de S. A. le Prince Bibescu, en le suivant dans des développements qui ne rentraient pas dans l'ordre du jour, la cause en est qu'elle a été heureuse d'entendre Son Altesse soutenir ces points.»

Mr. *Al. Florescu* propose «de réduire à un article unique les articles 11, 12, 13 et 14.»

Cette proposition est rejetée par la Chambre, qui vote ces quatre articles purement et simplement.

A propos de l'art. 15, Mr. *Et. Burchi* opine, «qu'il est plus convenable et plus avantageux pour la marche des travaux, que les rapports des comités, adressés au Président de la Chambre, soient soumis à une seconde délibération au sein d'une commission composée des rapporteurs mêmes de chaque comité. Ceux-ci, connaissant personnellement les opinions de tous les membres qui composent les comités, par les discussions survenues entre eux, se les communiquent réciproquement, les discutent et font un second rapport, qui contient l'opinion de la commission, ainsi que les opinions des différents comités.»

L'Assemblée passe outre et admet sans modification les art. 15, 16, 17 et 18.

L'art. 19, d'après la proposition de S. A. le Prince *Știrbei* est

No. 1981.
Proc.-verb. 4.
1857
7 Octobre.

No. 1981. modifié ainsi qu'il suit: «Toute commission sera composée d'un nombre
Proc.-verb. 4. de membres, que fixera l'Assemblée pour chaque cas.»

1857
7 Octobre.

Les art. 20, 21, 22, 23 et 24 sont votés sans opposition.

A propos de l'art. 25, *S. A. le Prince Știrbei* et ensuite MM. *Al. Florescu* et *J. Otteteleşanu* demandent, «que le nombre de 19 membres, fixé par cet article, pour appuyer une proposition afin d'être livrée à la discussion, soit réduit au nombre de 9.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «que la commission de la rédaction, ainsi que le bureau, ne s'y opposent pas.»

Mr. *Al. G. Golescu* donne aussi son adhésion.

Mr. *Jean Brătianu* exprime le désir, «que la minorité puisse manifester son opinion. Il déclare être toujours prêt à soutenir ces principes, est d'avis qu'aujourd'hui, vu la position délicate dans laquelle se trouve mais il l'Assemblée et dans la crainte que quelque proposition intempestive ne la pousse dans des débats nuisibles, il faut maintenir l'article tel qu'il a été arrêté par la commission. Il est d'ailleurs certain, continue Mr. Brătianu, que toute proposition utile sera nécessairement appuyée par beaucoup de membres et même par l'Assemblée entière.»

Les débats se poursuivent sur ce terrain et, procédant au vote, la majorité de l'Assemblée maintient l'art. 25 sans modification.

Les art. 26, 27, 28 et 29 sont votés sans, aucune discussion.

Mr. *J. Lapati* propose à l'Assemblée, qui adopte sa proposition, «de modifier l'art. 30 de la manière suivante: «Dans le cours de ce débat, «ne pourront prendre la parole que l'auteur de la proposition, un orateur pour l'urgence et deux orateurs contre; après quoi, l'Assemblée «votera sur la question d'urgence.»

Les art. 31 et 32 sont adoptés sans discussion.

Sur la proposition de *S. A. le Prince Știrbei*, appuyée par MM. *Al. G. Golescu* et *J. Brătianu*, l'art. 33 est modifié ainsi qu'il suit: «L'ordre du jour est proposé par le Président et les Secrétaires. Un membre peut aussi proposer un ordre du jour, sous forme d'amendement, et l'Assemblée décide.»

Les art. 34, 35, 36 et 37 sont adoptés immédiatement, après que lecture en a été donnée.

L'art. 38, sur la proposition de *S. A. le Prince Bibescu*, est complété par l'annexe suivante: «Sans qu'il soit cependant possible de revenir sur ce qui aura été décidé.»

Les art. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 et 51 sont adoptés sans discussion.

L'art. 52 est complètement retranché.

Les art. 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70 et 71 sont adoptés successivement. No. 1981.
Proc.-verb. 4.

L'art. 72 est ainsi modifié: «Dans le cas où le Président ne peut plus se faire entendre, il quitte son siège». Les lignes qui suivent sont retranchées. 1857
7 Octobre.

L'art 73 est adopté.

A propos de l'art. 74, Mr. *Chr. Tell* propose, «que ceux qui désireront assister aux débats de la Chambre aient à se munir tous de cartes d'entrée, ou qu'ils soient admis tous sans cartes.»

Après une courte discussion, l'art. est maintenu tel quel.

Les art. 75, 76 et 77 sont adoptés de suite.

Mr. *C. A. Rosetti* propose, «qu'il soit introduit dans le Règlement l'art. suivant: «Le bureau de la Chambre mettra une table à la disposition de MM. les journalistes dans l'enceinte de la salle des séances.»

Cet article est accepté.

A propos de l'art. 80, Mr. *Al. Florescu* propose l'amendement suivant: «Le corps de garde nécessaire à l'Assemblée sera fixé par le Président et les Questeurs et sera mis sous les ordres directs du Vice-Président par les Questeurs.»

Après une courte discussion, l'article est maintenu tel qu'il est imprimé.

Les articles qui suivent sont adoptés sans modifications.

Le Règlement est ensuite voté en bloc et, sur la proposition de Son Em. le Président, l'Assemblée décide de se réunir demain, Mardi, à 10 heures du matin, pour procéder à l'élection du Président de chaque classe.

7. Règlement intérieur du Divan ad-hoc de Bucarest. No. 1981.
(Voir page 20.) 1857
7 Octobre.

8. Procès-verbal No. 5. — Séance du 8 Octobre 1857.

Cejour d'hui, 8 Octobre 1857, Messieurs les députés de l'Assemblée ad-hoc s'étant réunis dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Eminence la Métropolitain, il est procédé à l'appel nominal: quatre-vingt-dix-sept membres son présents, trois membres sont absents. No. 1981.
1857
Proc.-verb. 5.
8 Octobre.

Mr. *C. A. Rosetti*, avant de donner lecture du procès-verbal de la séance précédente, «réclame l'indulgence de la Chambre, en cas que dans la rédaction du procès-verbal il se soit introduit des erreurs et des inexactitudes, ajoutant qu'il faudra attribuer ce fait au manque d'employés nécessaires.»

№. 1981.
Proc.-verb. 5.
1857
8 Octobre.

Mr. Rosetti commence la lecture du procès-verbal.

S. A. le Prince Bibescu, «à propos de la phrase qui dit: que toutes les discussions proviennent uniquement des méfiances qui existent entre les membres de l'Assemblée, et qui a donné lieu à son discours sur les vœux et les besoins des Roumains, fait observer que son intention a été de détruire ces méfiances. Le Prince Bibescu ajoute avoir dit que, bien que les comités présentent un grand danger, cependant, pénétrés qu'ils sont de l'importance de leur mission, ils sauront conjurer le péril, en se ralliant à quelques principes généraux. Ce qui a donné lieu au discours dans lequel il s'est attaché à énumérer ces principes et à les développer. En conséquence, Son Altesse demande que ce sens soit attribué à ses paroles dans le procès-verbal.»

Mr. C. A. Rosetti y introduit cette modification.

A propos de l'article 11, Mr. Al. Florescu remarque, «que dans la séance précédente il n'a point proposé de modifier cet article, ni les quatre qui suivent, mais seulement de les fondre en un article unique.»

Mr. C. A. Rosetti réplique, «que le procès-verbal ne dit pas autre chose.»

A propos de l'art. 25, à l'endroit où il est rapporté les motifs pour lesquels Mr. J. Brătianu appuie la rédaction de la commission, contrairement à l'opinion de S. A. le Prince Știrbei et à son grand regret, vu que lui, J. Brătianu, a toujours désiré que la minorité puisse aussi exprimer son opinion, Mr. Charles Voinescu fait observer, «que Mr. Brătianu a ajouté: qu'il est certain que toute proposition utile sera nécessairement appuyée non seulement par 19 membres, mais par l'Assemblée entière.»

Après quoi, Mr. C. A. Rosetti termine la lecture du procès-verbal, lequel est adopté.

Mr. Démètre Brătianu communique à l'Assemblée l'ordre du jour portant l'élection des Présidents des comités des classes.

Son Eminence la Président «propose qu'il soit procédé en premier lieu à l'élection du Président de la classe du clergé.»

L'Assemblée adhère.

Mr. Christian Tell «propose d'assigner des places réservées pour les dames dans la tribune destinée au public.»

L'Assemblée adhère.

On procède ensuite à l'élection des Présidents des classes. Sont élus: Pour le classe du clergé, Son Eminence l'Evêque de Rîmnic, à l'unanimité des voix; pour la classe des grands propriétaires, le

Prince Grégoire Ghica, avec 29 voix ; pour la classe des petits propriétaires, Mr. Al. G. Golescu, avec 16 voix ; pour la classe des paysans, Mr. Georges Lupescu, avec 16 voix ; pour la classe des habitants des villes, Mr. Nicolas Pleșoianu, avec 19 voix.

No. 1981.
Proc.-verb. №
1857
8 Octobre.

Ensuite Mr. C. A. Kretzulescu demande la parole pour une proposition urgente. Il monte à la tribune et lit un discours, «dans lequel il s'attache à développer les bases de l'organisation des Principautés, qu'il croit être le moyen unique et efficace pour garantir la grandeur et la prospérité des Roumains ; il expose les quatre points des vœux et des besoins de la nation ainsi qu'il suit :

«I. Garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, tels qu'ils sont l'une et les autres définis par les Capitulations conclues entre les pays roumains et la Sublime Porte Suzeraine dans les années 1393, 1460, 1513 ; ainsi que le neutralité du territoire moldo-roumain.

«II. L'Union de la Roumanie et de la Moldavie en un seul Etat et sous un seul Gouvernement.

«III. Prince étranger, avec l'hérédité du trône, élu dans une des dynasties régnantes en Europe, dont nous désirerions que les successeurs, nés dans le pays, fussent élevés dans la religion du pays.

«IV. Gouvernement constitutionnel représentatif et, conformément aux anciens usages du pays, une seule Assemblée générale assise sur une large base électorale, de manière à représenter les intérêts généraux de la population roumaine.»

Son Eminence le Métropolitain demande, si la proposition d'urgence est appuyée, et l'Assemblée à l'unanimité se prononce pour l'affirmative.

Mr. Chr. Tell propose, «qu'on en renvoie l'examen à une commission élue dans le sein de l'Assemblée.»

L'Assemblée adhère par assis et levé.

S. A. le Prince Știrbei demande, «quel sera le nombre des membres qui composeront cette commission.»

L'Assemblée opine pour le nombre neuf.

Le Prince propose le nombre quinze.

L'Assemblée maintient par assis et levé le premier chiffre.

On procède à l'élection des membres de la commission. Sont élus au scrutin avec le nombre des voix ci-indiqué les représentants dont les noms suivent : Son Eminence l'Evêque de Buzău, 84 voix ; MM. Jean Brătianu, 80 ; Georges Magheru, 86 ; Al. G. Golescu, 96 ; Marc Duilie, 77 ; Alex. Petrescu, 78 ; C. Aricescu, 80 ; Tănase Constantin, 79 ; Théodose Mungescu, 98.

Après quoi Son Eminence le Métropolitain convoque l'Assem-

No. 1981. blée pour le lendemain, 9 Octobre. L'ordre du jour du lendemain
 Proc.-verb. 5. porte la lecture du rapport de la commission sur la proposition de
 1857 Mr. C. A. Kretzulescu.
 8 Octobre.

Mr. *Charles Voinescu* fait observer, «qu'attendu que Mr. Magheru a présenté un amendement sur la proposition de Mr. C. A. Kretzulescu et attendu que Mr. Magheru, quoique différant d'opinion avec Mr. C. A. Kretzulescu, est nommé membre de la commission, il soit donné lecture du dit amendement.»

Mr. *Pierre Cernătescu* observe, «qu'on ne pourra le lire que dans le cours de la discussion de la séance suivante, attendu que la séance est levée.»

Sur l'interpellation faite par Mr. *J. Ionașcu* à Mr. Magheru, afin de savoir si ce dernier maintenait son amendement, Mr. *J. Ipceanu* observe, «que cet amendement ne peut plus être accepté présentement, attendu que Son. Em. le Métropolitain a prononcé la clôture de la séance et a arrêté l'ordre du jour du lendemain.»

Mr. *G. Magheru* réplique, «que vu l'urgence de sa proposition, il insiste sur ce que lecture en soit donnée; d'autant plus, ajoute-t-il, qu'il a prêté serment en présence de ses électeurs de soutenir cette proposition par le vote public.»

Mr. *Ch. Turnavitu*, pour mettre fin au débat, propose, «que l'amendement Magheru soit renvoyé à la commission.»

L'Assemblée adhère.

Enfin le même représentant invite Mr. *J. Brătianu*, l'un des membres de la commission, à recevoir l'amendement Magheru.

9. Procès-verbal No. 6.—Séance du 9 Octobre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui, Mercredi, 9 (21) Octobre de l'an 1857, à 11 heures
 1857 du matin, a été ouverte la VI-ème séance de l'Assemblée ad-hoc,
 Proc.-verb. 6. sous la présidence de Son Eminence le Métropolitain. Quatre-vingt-
 9 Octobre. dix-neuf députés répondent à l'appel nominal. L'absence de Mr. Stoïca Radu Cojocar est, d'après la déclaration de ses collègues, motivée par une maladie.

On donne lecture du procès-verbal de la séance précédente. Ce procès-verbal est adopté sans aucune modification.

L'ordre du jour étant le rapport de la commission nommée pour examiner l'urgence de la proposition de Mr. C. A. Kretzulescu, Mr. *C. Aricescu*, en qualité de Secrétaire de la dite commission, donne lecture du procès-verbal arrêté par la commission et par lequel elle approuve à l'unanimité la proposition de Mr. Kretzulescu, déclarant

«que les points en question touchent au plus grand intérêt de la nation, que de longue date ils ont été exprimés par elle, comme assurant son existence politique, sa conservation et son développement; proposant en même temps à l'Assemblée, qu'attendu que les quatre points du programme national du 5 Mars 1857 contiennent l'assurance des droits de la nation le plus solidement possible, de manière à se concilier l'approbation de toutes les classes de la société, sans cependant léser le droit de la Sublime Porte, elle ait à les voter en bloc et seulement en principe, remettant à plus tard de délibérer sur la manière de les formuler. La commission demande en même temps, que le résultat du vote soit communiqué à la haute Commission européenne, ainsi que l'expression de la reconnaissance de la nation pour les hautes Puissances; et que les motifs, qui seraient proposés à l'appui de ces quatre points, soient rédigés après le vote, tels que les formulera et les approuvera l'Assemblée. Quant à la motion de Mr. G. Magheru: que le Prince étranger soit élu par la nation, conformément au mandat de ses électeurs du 8 (20) Octobre, la commission passe outre.»

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

Journal de la Commission d'urgence. (1)

«La commission, nommée par l'Assemblée ad-hoc pour examiner la proposition tendante à exprimer les vœux de la nation, s'est constituée aujourd'hui 8 (20) Octobre, à 7 heures du soir, en choisissant pour son Président Mgr. l'Evêque de Buzău et pour son Secrétaire Mr. C. Aricescu, et elle a ensuite procédé à son travail dans l'ordre suivant:

«Lecture a été donnée de la proposition présentée par écrit par Mr. C. A. Kretzulescu (député des grands propriétaires pour le district de Brăila), et après avoir examiné avec attention tant les quatre bases qui constituent la proposition, que le mode de la présenter, formulé en trois paragraphes qui résument les conclusions mêmes de l'auteur, la commission, considérant que l'urgence a été demandée, a approuvé sans débat le cas d'urgence, car les quatre bases proposées touchent en effet au plus grand intérêt de la nation, qui depuis longtemps déjà les a énoncées, comme étant propres à assurer son existence politique, sa conservation et son développement: motifs suffisants pour autoriser l'urgence.

(1) Le texte français de ce journal est tiré de *l'Etoile du Danube*, Bruxelles, No. 65 du 7 Novembre 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

«Quant aux quatre bases en elles-mêmes, la commission, guidée par ce principe que la garantie des droits de la nation, pour être la plus solide possible, doit être assurée de telle sorte qu'elle réunisse l'approbation de toutes les classes de la société, sans léser néanmoins les droits de la Sublime Porte, a jugé convenable qu'elles fussent votées dans leur entier indivisible et seulement en principe, laissant à une délibération ultérieure le soin de formuler les quatre points du programme national rédigé le 5 (17) Mars 1857.

«Ce vote de l'Assemblée, la commission juge également convenable qu'il soit porté à la connaissance de la haute Commission européenne, accompagné d'un acte de reconnaissance, au nom du peuple valaque, aux Puissances garantes.

«Quant à l'exposé des motifs qu'on propose de rédiger à l'appui des quatre points, la commission est d'avis qu'il soit rédigé après la délibération de l'Assemblée et comme celle-ci le trouvera bon.

«En ce qui concerne la proposition de Mr. Magheru, relative au choix du Prince étranger par la nation, ainsi que cela est demandé par ses commettants dans l'écrit par eux signé en date du 8 Octobre, la commission n'a pu l'approuver.

«La commission, ayant constaté le résultat de ses délibérations, a nommé Mr. Jean Brătianu (député du district d'Argeş pour les grands propriétaires fonciers) comme son rapporteur et l'a chargé de donner lecture du rapport le lendemain, 9 (21) Octobre, aussitôt après la réunion en séance générale de l'Assemblée.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant à la tribune, donne lecture du rapport de la commission, où il est dit «que les Roumains, ayant été appelés depuis 19 mois, c'est-à-dire depuis le Congrès de Paris, non pour réfléchir sur les conditions qui leur sont indispensables pour renaître à la vie, puisqu'ils l'avaient déjà fait depuis bien longtemps et d'une manière incessante, mais seulement pour les formuler,—ces formules sont aujourd'hui gravées dans tous les esprits; il rappelle ensuite, que déjà à des époques bien reculées, le vœu des Roumains éclairés a été que ces deux sœurs n'eussent qu'une seule âme, qu'elles fussent réunies en un seul Etat, afin que la nation roumaine pût prospérer et se développer sous la protection d'un bouclier deux fois aussi fort que le bouclier de chaque Principauté à part; que ce vœu, que seules les lumières inspiraient alors, est devenu aujourd'hui un sentiment bien plus fort, à la suite de souffrances longues, incessantes et diverses. Il ajoute ensuite, que ce que la Commission vient de dire relativement à la réintégration des droits antiques et à la réunion des deux Principautés peut aussi s'appliquer au besoin que nous sentons

d'avoir un Souverain héréditaire, issu d'une dynastie de l'Europe occidentale, attendu que l'histoire de ces pays, laquelle n'est qu'un drame sombre qui se déroule depuis plusieurs siècles, a prouvé que l'avènement au trône des Princes n'a été qu'une occasion perpétuelle à l'immixtion des étrangers, le trône princier une pomme de discorde pour les familles influentes, un sujet de luttes d'ambition, qui nous affaiblirent sans interruption, pompèrent notre sang et nous deshéritèrent de notre honneur et de nos vertus. Continuant ensuite son argumentation sur ce point, il affirme que la nécessité d'un Gouvernement fort, mais intelligent et juste, n'est pas moins sentie des Roumains, qui ont souffert si longtemps de l'arbitraire, de la faiblesse et de l'inintelligence jusqu'à présent, seules qualités des différents Gouvernements sous lesquels ils gémirent; que ce pays demande une véritable représentation nationale, un Gouvernement représentatif dans toute l'acception du mot, comme seul moyen, selon l'opinion de la commission, propre à donner au Gouvernement les qualités qui lui ont jusqu'à présent manqué chez nous; et il conclut, en proposant à l'Assemblée de voter sur le champ les quatre points, et en même temps qu'elle crierait: Vive la Roumanie une et indivisible! de crier aussi: Vivent les Puissances qui nous ont ouvert les portes de l'avenir!»

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

Rapport de la Commission d'urgence. (2)

«Messieurs,

«Un an et sept mois se sont écoulés depuis que le Congrès de Paris a décidé, dans sa haute sagesse, que les Principautés roumaines seraient consultées sur la condition qu'il conviendrait de leur faire dans les arrangements de l'Europe orientale. Nous avons donc eu tout cet intervalle d'un an et sept mois, non pas pour nous consulter sur les conditions qui nous sont indispensables pour renaître à une vie nouvelle, mais uniquement pour les formuler. Un espace de temps aussi long a été plus que suffisant pour un tel travail; aussi les principes formulés sont-ils aujourd'hui imprimés, gravés, dans l'esprit de tous les Roumains. Oui, Messieurs, c'est là, je le répète, tout ce que nous avons fait pendant ce long intervalle qui nous sépare de la conclusion de la paix du 30 Mars 1856; et pour nous, il s'agissait de formuler des besoins, que nous ne sentions pas seulement depuis le

(2) Le texte français de ce rapport est tiré de *l'Etoile du Danube*, Bruxelles, No. 65 du 7 Novembre 1857.

No. 1981. 30 Mars, mais depuis de longues années déjà; car ce n'est pas d'hier,
 Proc.-verb. 6. Messieurs, que nous autres Roumains nous éprouvons que la violation
 1857. de nos droits comme nation et l'ingérence étrangère dans nos affai-
 9 Octobre. res intérieures ont été la source féconde des innombrables calamités
 infligées à ces malheureux pays depuis plusieurs siècles.

«Qui de nous encore, Messieurs, ignore qu'à une époque déjà ancienne le vœu de tous les Roumains éclairés a été que ces deux provinces *sœurs* (țȕrĭ surorĭ), qui n'ont qu'une seule âme, fussent réunies en un seul Etat, pour qu'ainsi la nationalité roumaine pût prospérer et fleurir, comme défendue par un bouclier deux fois plus solide que le bouclier de chaque Principauté séparée? Ce vœu de l'Union, que dans les temps passés les lumières seules faisaient entrer dans les cœurs des Roumains, est devenu aujourd'hui, par suite de longues souffrances, un sentiment énergique, qui domine chez tous les Roumains, sans distinction de classe, d'âge, ni de sexe.

«Ce que nous venons de dire sur la revendication de nos droits ab antiquo, qui nous sont garantis par les Capitulations que nous avons conclues avec la Sublime Porte, aussi bien que sur la réunion des Principautés en un seul Etat, nous pouvons le dire également sur le besoin que nous sentons d'avoir à notre tête un Prince héréditaire (Domnitor ereditar), pris dans une des dynasties de l'Europe occidentale.

«En effet, nous avons tous vu dans l'histoire de ces pays, laquelle n'est qu'un long drame qui se déroule depuis plusieurs siècles, que l'élévation au trône de nos Princes, élus parmi nous, a toujours ouvert la voie à une influence étrangère dans les Principautés; que le trône princier (sc aunul domnesc) a été la pomme de discorde entre toutes les familles influentes du pays, lesquelles, au lieu d'employer leur force à défendre et fortifier la patrie, n'ont fait que l'affaiblir dans des luttes suscitées par leur criminelle ambition, luttes qui ont coûté plus de sang qu'il n'en avait jamais fallu pour la défense de la patrie commune; et si le sang a cessé de couler depuis quelque temps, nos forces nationales n'ont cependant pas cessé d'aller en s'épuisant, par suite des déchirements sous diverses formes, des déprédations incessantes et des ruineuses dépenses, que les aspirants-Hospodars mettaient à la charge du trésor public, soit pour arriver au pouvoir suprême, soit pour s'y maintenir une fois qu'ils y étaient arrivés. C'est pourquoi, Messieurs, les Roumains veulent fermement aujourd'hui mettre à la tête du nouvel Etat un Prince choisi dans une famille souveraine de l'Europe occidentale; en demandant à ces dynasties un guide (conducător), ils entendent donner à l'Europe

une garantie de leur détermination de marcher, eux aussi, avec l'ordre le plus parfait, dans la voie qu'elle suit elle-même, c'est-à-dire la voie du progrès, de la civilisation. Et pour nous-mêmes, Messieurs, le Prince étranger n'est pas la moindre des garanties que nous nous assurons: la solidarité qui existe entre les dynasties européennes fera qu'elles s'intéresseront plus directement et plus sérieusement à notre existence nationale. C'est ainsi que la garantie des Traités sera appuyée, fortifiée, par la garantie des intérêts particuliers de plus d'une dynastie puissante.

«Messieurs, le besoin d'un Gouvernement fort, mais intelligent et juste, n'est pas moins sentie par les Roumains, qui ont eu tant à souffrir de l'arbitraire, de la faiblesse et de l'inintelligence, seuls caractères distinctifs des divers Gouvernements sous lesquels ont gémi jusqu'à présent ces deux pays. Et d'où un Gouvernement peut-il tirer ces fortes qualités que nous désirons, si ce n'est d'une véritable représentation nationale? C'est pourquoi les vœux unanimes de la nation se terminent par la demande d'un Gouvernement représentatif dans toute la sincérité du mot.

«Ce sont ces quatre bases qui résument les vœux de la nation; sur elles seules pourra s'élever cet édifice social, objet de nos plus chers désirs, car c'est par là seulement que nous pourrons entrer dans la société européenne et assurer notre condition future,—édifice social pour la construction duquel les Puissances garantes semblent si pleines de sollicitude. Ces vœux, qui sont, comme je l'ai dit, enracinés depuis longtemps dans nos cœurs, nous pouvons aujourd'hui, grâce à nos bienfaiteurs, les exprimer à haute voix, par un vote solennel à la face du monde. (A ceste dorințe... astăđi în sfîrșit le putem rosti cu glas mare în fața lumii).

«Telles sont, Messieurs, les propositions de Mr. C. A. Kretzulescu, appuyées par l'Assemblée entière. Mr. Kretzulescu demande encore l'urgence, et à cet effet, vous avez nommé une commission, chargée de se prononcer sur l'urgence, et la commission, ayant rempli sa tâche, m'a chargé de vous présenter son rapport. Nous avons procédé ainsi uniquement pour remplir une formalité, car l'urgence n'est pas seulement une demande de Mr. Kretzulescu ou de la commission; c'est aussi le vœu de cinq millions de Roumains, impatients de renaître une heure plus tôt à la vie nationale, de sortir enfin des ténèbres et de la misère où ils sont depuis si longtemps ensevelis, de reprendre leur place au soleil bienfaisant de la civilisation et de la liberté.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857.
9 Octobre.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857.
9 Octobre.

«La commission vous propose donc, Messieurs, de voter immédiatement et par acclamation les points suivants:

«1. Garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, tels qu'ils ressortent des Capitulations des années 1393, 1460 et 1513, conclues entre les pays roumains et la Puissance Suzeraine; de plus, neutralité du territoire moldo-roumain.

«2. Union de la Valachie et de la Moldavie en un seul Etat et sous un seul Gouvernement.

«3. Prince étranger héréditaire, qui serait choisi dans une dynastie régnante de l'Europe et dont les héritiers, nés dans le pays, seraient élevés dans la religion du pays.

«4. Gouvernement représentatif avec une seule Assemblée générale selon les anciennes usages; cette Assemblée serait le produit d'un corps électoral formé d'après un système assez large, pour que les intérêts de toutes les classes de la société y fussent représentés.

«La commission vous invite encore, toujours conformément à la proposition de Mr. Kretzulescu, à joindre à vos acclamations de: Vive la Roumanie unie et indivisible! un vivat pour les Puissances qui nous ont ouvert les portes de l'avenir.»

Aussitôt toute l'Assemblée se lève et crie: Vive la Roumanie! Vivent les Puissances garantes!

Mr. *Gr. Ioranu* monte ensuite à la tribune et s'attache à démontrer, «qu'en vertu du Traité de Paris, toutes les classes de la société roumaine sont appelées à parler dans cette époque de régénération; mais que cependant ces classes, laissant de côté leurs intérêts privés pour ne s'occuper que du grand intérêt national, il est évident que les représentants de cette Assemblée ne sont que des mandataires chargés d'exprimer des vœux sacrés, formulés d'avance par le peuple roumain tout entier; que la garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, l'Union des Principautés, le Souverain étranger et le Gouvernement constitutionnel sont arrivés à être le credo politique du pays entier. Démontrant ensuite que la nationalité est le point capital d'où découlent tous les autres éléments du bonheur public, il prouve que le devoir des représentants est de soutenir de toute la force de leur âme, indépendamment du droit imprescriptible de vie, dont est en possession le pays, la force nationale, la stabilité des choses et les libertés de l'intérieur, ainsi que de voter en public les quatre points, tels que les a compris le peuple roumain.»

Discours de Mr. Grégoire Ioranu. (1)

«Messieurs,

«Sept grandes Puissances ont envoyé leurs délégués pour s'enquérir de nos vœux et pour s'informer de nos besoins. Le monde civilisé a les regards fixés sur nous, pour scruter et connaître notre foi nationale...

No. 1981
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

«Le Traité de Paris a décidé que toutes les classes de la société roumaine pourraient, en ce grand jour de régénération de la patrie, énoncer leurs vœux devant l'Europe. Comme il a été décidé, il a été fait, et nous voilà dans cette Assemblée, représentant toutes les classes de la société roumaine.

«Mais avant de nous envoyer ici, ces classes se sont toutes fraternellement donné la main devant les autels de la patrie; toutes, elles ont mis leurs petits intérêts de côté devant le grand intérêt de la nation, effacé leurs petits drapeaux devant le grand drapeau, signe de l'existence et de la fortune politique des Roumains, sur lequel sont inscrits en lettres d'or les mots de: Droits, Puissance, Stabilité, Liberté... Une longue épreuve, dans laquelle a failli périr toute l'existence nationale des Roumains, leur a appris que le droit est toujours foulé aux pieds, quand il lui manque la force nationale; que la force nationale n'est jamais mieux assurée que par la concentration des forces sociales; que la prospérité de la société ne peut exister sans la stabilité à la tête des pouvoirs publics; qu'enfin le bonheur suprême d'un peuple ne peut exister sans liberté!

«La nation roumaine, dont nous sommes ici les représentants, a déjà, après une longue et mûre délibération, formulé les points principaux de sa foi politique; et en nous envoyant dans cette Assemblée, elle nous a constitués le défenseurs de sa religion nationale, les arbitres de sa conscience, les dépositaires de son patrimoine politique; c'est là, Messieurs, un mandat sacré qui se trouve déposé dans nos mains. Si la nation tout entière avait pu être directement consultée sur ses vœux d'avenir, elle aurait à coup sûr répondu de telle manière, que le monde entier serait déjà convaincu que ces deux Principautés sœurs forment les mêmes vœux et éprouvent les mêmes besoins nationaux. Pour moi, je ne doute point que déjà Messieurs les délégués des Puissances européennes ne soient parfaitement infor-

(1) Le texte de ce discours est tiré de *l'Etoile du Danube*. Bruxelles, No. 66 du 12 Novembre 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857.
9 Octobre.

més sur ces vœux et sur ces besoins. Mais les hautes Puissances garantes ont voulu consulter le peuple roumain uniquement par l'organe de mandataires ad-hoc, uniquement par notre organe, uniquement par notre intermédiaire... Or, tant que la Roumanie a parlé par l'organe des feuilles publiques, par les discours des collèges électoraux, la responsabilité lui appartenait; elle avait à rendre compte de ses actes devant Dieu et devant les hommes. Mais aujourd'hui, toute la responsabilité pèse uniquement sur nos têtes...

«En résumant sa foi politique dans les quatre points, de la réalisation desquels elle attend tout le bien et toute la prospérité possibles, la nation roumaine a réduit l'émission de ses principaux vœux à la plus haute et plus simple expression, et par là même, elle a simplifié à tel point notre tâche, que nous n'avons qu'à fournir une carrière par elle tracée d'avance; de notre côté, en acceptant un tel rôle, nous avons contracté l'obligation de ne point nous écarter de cette voie, car il est évident, qu'en agissant ainsi, nos commettants ont entendu nous signifier que sur toute cette terre roumaine la nation ne verrait pas de plus grand ennemi que dans la personne du représentant, qui aurait substitué sa propre volonté à la volonté générale, qui aurait mis son intérêt particulier à la place de l'intérêt des masses.

«N'oublions pas, Messieurs, que la nation, en nous envoyant dans cette Assemblée, a dit à la majeure partie d'entre nous : «Déclarez «à MM. les délégués des hautes Puissances de l'Europe, que le peuple roumain connaît parfaitement la source des maux, qui ont épuisé «ses forces et qui étaient naguère si près de mettre en péril son «existence même; que sous le coup d'une oppression presque deux «fois séculaire, ce peuple a pu être privé parfois du plein exercice «de son droit de souveraineté nationale, mais qu'une telle éclipse du «droit n'a pu annihiler ce droit, qui, pour avoir été souvent violé, «n'a jamais été aliéné.» Et elle a ajouté : «*Priez ceux, qui ont bien voulu «placer sous leur égide les droits de notre nationalité, d'exaucer nos vœux, «en nous garantissant efficacement l'autonomie du pays et nos droits internationaux, définis conformément aux vieux Traités conclus par nos «vénérables Princes Mircea, Vlad et Bogdan avec la Sublime Porte.»*

«La nation roumaine, en nous envoyant dans cette Assemblée, nous a dit : «Faites connaître à MM. les délégués des hautes Puissances «de l'Europe, que le peuple roumain sait bien que la garantie la plus «solide de ses droits politiques repose sur la force de sa vitalité nationale et que, pour cela, la concentration des éléments constitutifs est indispensable.» Et elle a ajouté : «*Priez les hautes Puissances euro-*

«péennes, qui ont bien voulu nous consulter, de vouloir bien unir ces deux pays en un seul Etat et sous un seul Gouvernement.»

«La nation roumaine, en nous envoyant dans cette Assemblée, nous a dit: «Dites à MM. les délégués des Puissances européennes, que le peuple roumain connaît bien tous les maux qu'ont attirés sur lui les rivalités de ceux qui se sont disputé le trône du pays et qu'il croit fermement qu'il vaut mieux élever au-dessus de toutes des familles influentes de ce pays une famille régnante procédant des familles souveraines de l'Occident de l'Europe civilisée; que la parenté d'une telle dynastie avec les autres familles régnantes de l'Europe, il la considère comme un gage de plus de la future prospérité de l'Etat.» Et elle a ajouté: «*Priez donc les grandes Puissances européennes de nous donner un Prince étranger, investi du droit héréditaire au trône et pris dans une des familles souveraines de l'Occident de l'Europe civilisée; un Prince dont les héritiers, nés dans le pays, seraient, selon notre désir, élevés dans la religion du pays.*»

«La nation roumaine, en nous envoyant dans cette Assemblée, nous a dit: «Dites à MM. les délégués des Puissances européennes, que le peuple roumain sait parfaitement que la prospérité des populations d'un Etat naît et se développe en raison de ses libertés publiques, que nul bien ne peut être fécond dans le sol d'où la bienfaisante liberté est absente.» Et elle a ajouté: «*Priez donc les bienveillantes Puissances de l'Europe de nous accorder d'établir un Gouvernement constitutionnel, avec une seule Assemblée générale, qui représente tous les intérêts de la société roumaine, car telle est notre forme traditionnelle de Gouvernement.*»

«Oui, Messieurs, voilà les quatre bases fondamentales, sur lesquelles le peuple roumain souhaite ardemment de voir s'établir son existence politique: Garantie formelle de l'autonomie, Union des deux Principautés, Prince étranger et Gouvernement constitutionnel. C'est là aujourd'hui, pour la Roumanie libre, le symbole de sa foi politique. Ces quatre points sont les seuls propres à nous ouvrir la voie d'une nouvelle vie, qui nous liera à l'Occident latin...

«Tous les peuples, qui ont cru qu'ils pouvaient avoir des franchises intérieures sans un fonds de nationalité propre, se sont cruellement trompés; et si quelques-uns même sont parvenus à les avoir, ces libertés intérieures, sous une forme consistante, elles n'ont cependant pas duré au-delà d'une génération d'hommes, ce qui équivalait à un clin d'œil dans la vie d'un individu.

«L'absence de la nationalité est le propre des Etats sans gloire durable et sans génie civilisateur. Un grand peuple lui-même, sans

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

No. 1981. nationalité distincte, n'est, avec toutes ses libertés intérieures, que
 Proc.-verb. 6. comme un de ces torrents sans nom, qui ravagent la plaine fertile,
 1857 sans jamais avoir ni lit assuré ni cours régulier...
 9 Octobre.

«Mais, nous dit-on, qui est-ce qui conteste votre nationalité ?
 Le peuple roumain, on le sait, s'est affirmé avec force toutes les
 fois qu'on a voulu attenter à ses franchises nationales et à ses droits.
 Son histoire est là, qui témoigne de tant de hauts faits, qu'un rare
 héroïsme national pouvait seul les accomplir, dans des temps comme
 ceux de Michel-le-Brave et d'Etienne-le-Grand !

«Ce n'est certes pas vous, Messieurs, ni moi, qui serions alarmés
 aujourd'hui d'une défaillance nationale dans ces pays ; mais je
 dois vous dire, qu'à toutes les époques de grande manifestation de
 vitalité nationale dans les Principautés, la séparation politique de ces
 deux parties du même corps de nationalité, ses déchirements intestins,
 n'ont été que la joie de nos ennemis, funestes signes de notre
 affaiblissement.

«Former de vœux pour la conservation d'un tel état de choses,
 c'est souscrire de gaieté de cœur à notre ruine comme nation....
 Encore quelques invasions, et nos neveux n'entendront peut-être plus
 les sons de cette douce et harmonieuse langue roumaine, que les
 maîtres du monde ont transplantée ici de l'Italie, ce magnifique et
 vénérable berceau de la civilisation européenne ! Encore quelques
 invasions, et nos descendants n'oseront peut-être plus dire qu'ils sont
 de l'immortelle race du peuple, qui étendit sa domination sur les
 trois continents du monde alors connu ! Encore quelques invasions,
 et les générations à venir s'apercevront à peine peut-être qu'il fut
 ici une nationalité vivace, qui aura failli à sa belle mission de compter
 parmi les soutiens de la paix du monde !

«Il y a, Messieurs, dans la vie des nations des moments critiques,
 d'où dépend leur force ou leur affaiblissement pour de longues années.

«De grandes Puissances ont dépensé d'incalculables trésors, versé
 un sang précieux, pour asseoir l'équilibre des pouvoirs dans l'Europe
 orientale ! Ces Puissances nous prêtent aujourd'hui un appui salutaire,
 pour nous aider à entrer dans la grande famille des peuples régénérés.
 Pendant que tant d'autres peuples ont inutilement versé leur
 sang pour arriver à assurer leurs droits et mettre leur patrie à l'abri
 de l'oppression, de nous on exige seulement à cette heure que nous
 disions si nous voulons être sauvés.

«Mandataires de la nation, la voie nous est tracée, le but nous
 est marqué ; arbitres de la conscience de tout un peuple, les portes
 de l'avenir sont devant nous... Qu'attendons-nous encore pour y frapper ?

«Dépositaires du patrimoine national, laissons-là les grandes phrases et hâtons-nous de déclarer le vœu de salut de cinq millions de Roumains, qui attendent dans l'anxiété! Réalisons au plus tôt l'espérance qu'ils ont placée en nous; montrons-nous dignes, enfin, de la haute mission qu'ils nous ont confiée!

«Votons au grand jour les quatre bases, telles que les a formulées, telles que les comprend le peuple roumain.»

L'Assemblée y adhère à l'unanimité.

Mr. *Alexandre Florescu* demande la parole. Il dit, «que le sentiment de patriotisme et le vœu de la régénération du pays sont profondément gravés dans le cœur de tous et qu'il croit inutile d'ajouter quoi que ce soit à ce qu'ont dit là-dessus Messieurs J. Brătianu et Grégoire Ioranu. Il se borne, dit-il, à remarquer que l'art. 1-er du programme est imparfait, car il passe sous silence le principe capital, sur lequel est fondée notre existence politique, comme État jouissant de ses droits de souveraineté et d'autonomie. Donnant ensuite lecture de l'art. 1-er, il soutient que cet article n'établit pas suffisamment ces droits, tels qu'ils découlent des Capitulations; qu'il ne formule pas la reconnaissance de ces Capitulations par les Puissances contractantes d'une manière formelle et solennelle et par acte public émané du Congrès de Paris; et développant et soutenant ce droit des Roumains par la mention de plusieurs Traités et annexes, il propose de compléter l'art. 1-er de la manière qui suit: «Art. 1-er. La «garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, tels «qu'ils sont l'une et les autres définis par les Capitulations des années «1393, 1460 et 1513, conclues entre les pays roumains et la Sublime «Porte; leur reconnaissance d'une manière formelle par les hautes «Puissances garantes, dans la Convention qu'elles conclueront ultérieurement avec la Sublime Porte, ainsi que la neutralité du territoire «roumain.»

Son Altesse le Prince B. Știrbei se lève et dit, «que les Capitulations constituent le droit politique des Principautés et qu'elles ne peuvent être soumises à aucune contestation; qu'elles ne sauraient être l'objet d'aucun doute, reconnues et consacrées qu'elles sont par des Traités continuels, des Conventions, des Hattichérifs et des actes publics; que le Hattichérif de 1834 contient mot pour mot la Capitulation de 1460, à l'exception d'une seule clause, à savoir le droit de paix et de guerre; qu'enfin, on ne demande maintenant qu'à placer les Capitulations sous la garantie du droit européen; que c'est là ce que la proposition entend par le mot: g a r a n t i e, et qu'on

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

No 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre

ne doit pas toucher à cet article, ainsi qu'avait opiné Mr. Al. Florescu, mais le maintenir tel quel.»

Mr. *Jean Brătianu*, remontant à la tribune, dit, «qu'il est heureux de voir Mr. Al. Florescu et S. A. le Prince Știrbei soutenir et s'engager à soutenir ces droits, que tous les Roumains sont en devoir de défendre au péril de leur vie; que la Commission d'urgence s'est aussi préoccupée de ces droits; mais qu'elle a décidé de les soumettre à la connaissance des grandes Puissances dans le Mémorandum, qui doit être fait pour développer et soutenir nos droits et nos vœux. Ce jourd'hui donc, ajoute Mr. Brătianu, étant un jour de grande fête et non de discussion, il propose que l'Assemblée ait à voter les quatre points dans le principe seulement »

Mr. *C. A. Rosetti* donne lecture d'un procès-verbal relatif aux quatre points.

Mr. *Al. G. Golescu* objecte, «qu'il s'y est introduit un léger changement de rédaction et demande, conjointement avec plusieurs autres représentants, que ces quatre points soient copiés tels qu'ils se trouvent dans le programme national, attendu que de cette façon toute l'Assemblée est prête à les acclamer, sans entrer dans aucune espèce de débat.»

Cette proposition est acceptée.

MM. *J. Ipceanu* et *Al. Petrescu* font observer, en outre, «qu'il est impropre de dire, ainsi qu'il est rapporté dans le procès verbal de la commission, que l'Assemblée a voté sur la proposition de Mr. C. A. Kretzulescu, attendu que ces points sont sentis et proposés par tous les Roumains; mais qu'il convient de dire tout simplement, que l'Assemblée a voté les quatre points du programme national.»

L'Assemblée approuve.

La séance est suspendue pour une demi-heure, afin de donner le temps à la chancellerie de copier l'acte amendé.

La séance ayant été déclarée rouverte, Mr. *C. A. Rosetti* donne lecture du procès-verbal qui suit; ce procès-verbal est adopté à l'unanimité. Les représentants viennent le signer, chacun à son tour, suivant l'appel nominal. Le procès-verbal commence (*sic*):

«Aujourd'hui, le 9 (21) Octobre de l'an 1857, l'Assemblée ad-hoc, se réunissant dans la salle de ses séances, a voté à l'unanimité la formule suivante:

«Nous sommes unis en principe pour les quatre points qui suivent, à savoir:

«1. Garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, tels qu'ils sont l'une et les autres définis par les Capitulations con-

clues entre les pays roumains et la Sublime Porte Suzeraine dans les années 1393, 1460 et 1513; ainsi que la neutralité du territoire moldo-roumain.

«2. L'Union de la Roumanie et de la Moldavie en un seul Etat et sous un seul Gouvernement.

«3. Prince étranger avec l'hérédité du trône, élu dans une des dynasties régnantes en Europe, dont nous désirerions que les successeurs, nés dans le pays, fussent élevés dans la religion du pays.

«4. Gouvernement constitutionnel représentatif et, conformément aux anciens usages du pays, une seule Assemblée générale, qui soit assise sur une large base, de manière à représenter les intérêts généraux de la population roumaine.»

Après quoi, Son Eminence le Président convoque l'Assemblée pour Vendredi, à 10 heures, à l'effet de procéder à l'élection d'une commission chargée de rédiger un Mémoire, destiné à la Commission européenne et relatif aux quatre points votés par l'Assemblée entière.

Mr. *Jean Brătianu* propose ensuite: «1. Que le bureau de l'Assemblée envoie une adresse à la Commission internationale, afin de lui faire connaître le vote de l'Assemblée et lui exprimer la reconnaissance des Roumains envers les Puissances garantes; 2. Qu'une adresse soit envoyée à nos frères les Moldaves, pour les féliciter de l'initiative qu'ils ont prise et leur faire connaître, qu'en suivant, nous aussi, la voie qu'ils nous ont tracée, nous ne formerons à l'avenir qu'un seul corps, de même que nous n'avons été et ne serons qu'une seule âme.»

L'Assemblée approuve à l'unanimité et charge le bureau de la rédaction des adresses en question.

Mr. *Charles Turnăvițu* monte à la tribune. Il annonce à l'Assemblée, au nom de Son Em. le Métropolitain, «que le lendemain, 10 Octobre, on doit poser la pierre de fondation d'une Académie roumaine et qu'en conséquence elle est invitée, de la part de l'Ephorie des écoles publiques, à assister à cette cérémonie nationale.»

Mr. *N. Rucăreanu* «invite Son Em. le Métropolitain à vouloir bien expliquer l'absence de l'Assemblée de deux députés du clergé, comprenant les égumènes de nos monastères dédiés.»

Mr. *Al. Petrescu* opine, «qu'il est plus convenable que de pareilles explications soient ajournées à Lundi, 14 (26) Octobre, attendu qu'elles sont hors de propos dans un jour où tout le monde ne doit que se réjouir du bonheur promis à la patrie; et montant à la tribune, il félicite l'Assemblée de l'heureuse union de tous ses

No. 1981.
Proc.-verb. 6.
1857
9 Octobre.

No. 1981. membres et termine par un appel au dévouement de Messieurs les
 Proc.-verb. 6. représentants, afin de maintenir avec fermeté ce qu'ils viennent de
 1857 proclamer au nom de la nation roumaine.»
 9 Octobre.

Enfin Mr. *Chr. Tell* «propose à l'Assemblée de faire frapper une médaille commémorative de ce jour de bonheur et de force nationale.»

L'Assemblée approuve la proposition de Mr. *Tell*, et sur les 3 heures elle se sépare aux cris de: «Vive la Roumanie! Vivent les Puissances garantes!»

10. Procès-verbal No. 7.—Séance du 11 Octobre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui, Vendredi, 11 (23) Octobre 1857, à 11 h. $\frac{1}{2}$ du matin,
 Proc.-verb. 7. la VII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte sous la pré-
 1857 sidence de Son Eminence le Métropolitain.
 11 Octobre.

Mr. *Etienne Golescu* fait l'appel nominal: Quatre-vingt-dix-sept membres sont présents; trois membres sont absents.

Mr. *C. A. Rosetti* donne lecture du procès-verbal de la séance précédente.

S. A. le Prince Știrbei propose, «que les mots: sans porter atteinte aux droits de la Sublime Porte du procès-verbal de Mr. *Aricescu* soient remplacés par les suivants: Tout en respectant les droits de la Sublime Porte.»

Mr. *C. A. Rosetti* réplique, «qu'il ne fait que reproduire fidèlement ces paroles, telles qu'elles ont été prononcées, et non telles qu'elles auraient dû l'être, et que par conséquent il ne peut faire aucune modification.»

Le procès-verbal est adopté.

Mr. *C. A. Kretzulescu* annonce, «que la séance est suspendue pour une demi-heure; on procédera ensuite à l'élection d'une commission chargée de la rédaction du Mémoire explicatif concernant les quatre points.»

Mr. *Nicolas Golescu* «consulte l'Assemblée sur le nombre des membres, qui devront composer la commission.»

L'Assemblée se prononce presque à l'unanimité pour le nombre 9.

La demi-heure écoulée, la séance est reprise, afin de procéder au vote.

Le dépouillement des votes donne les noms suivants: MM. *C. A. Rosetti*, avec 95 voix; *Démètre Brătianu*, 94 voix; *Al. G. Golescu*, 94 voix, *C. A. Kretzulescu*, 88 voix; *Eugène Predescu*, 80 voix; *P. Cernătescu*, 69 voix; *Jean Brătianu*, 68 voix; *Démètre Ghica*, 64 voix; *Al. Petrescu*, 53 voix.

Mr. *Nicolas Golescu* «soumet à l'Assemblée la demande en congé de Mr. *Slăvitescu*, motivée par la maladie d'un membre de sa famille; ainsi que celle de Mr. *Christian Fusea*, justifiée par le même motif.»
 L'Assemblée accorde les congés demandés.

No. 1981.
 Proc.-verb. 7.
 1857
 11 Octobre.

Mr. *C. A. Rosetti* monte à la tribune et déclare vouloir faire une proposition très importante. Il réclame contre la sévérité de la censure. «Les sept Puissances, dit l'orateur, qui ont garanti nos droits, nous ont convoqués à délibérer dans le sein de cette Assemblée d'une manière publique. Le libre accès de l'Assemblée au public implique nécessairement la libre publication des débats qu'on y agite. Nous voyons cependant la censure interdire jusqu'à la publication du procès-verbal, retrancher des mots, des phrases entières, de manière à dénaturer complètement le sens des discours reproduits par le journal. L'orateur cite les phrases supprimées par la censure et continue, en disant que le but de la censure étant la suppression des écrits scandaleux ou capables de pousser les esprits dans une mauvaise voie, retrancher des phrases dans les discours prononcés dans l'Assemblée même, c'est déclarer implicitement que l'Assemblée n'a pas le droit de parler par devant la nation. En conséquence, il propose que le Président, au nom de l'Assemblée entière, fasse une adresse au Gouvernement, pour l'inviter à exempter de la censure les travaux de l'Assemblée.»

La proposition de Mr. *Rosetti* est adoptée sans aucune opposition.

Mr. *C. A. Kretzulescu* donne lecture d'une adresse, par laquelle Mr. *Pierre Alexandrescu*, peintre, dédie aux mandataires de la nation un tableau représentant l'Union des Principautés.

Mr. *Al. Florescu* propose «de voter des remerciements au jeune peintre et de placer le tableau dans la salle même des séances de l'Assemblée »

L'Assemblée accepte l'offre de Mr. *Alexandrescu* et adopte la proposition de Mr. *Florescu*.

Mr. *A. C. Kretzulescu* propose, «qu'attendu que plusieurs représentants ont été obligés de se rendre dans la capitale sans avoir le temps de régler leurs affaires, il leur soit accordé un congé de dix jours, pendant lesquels la commission s'occupera de son travail.»

Cette proposition, qui rencontre de l'opposition de plusieurs côtés, n'est pas adoptée par l'Assemblée.

Mr. *Marc Duilie* propose, «qu'attendu que la commission est composée de neuf membres seulement et que toutefois l'Assemblée compte parmi ses autres membres des personnes dont les lumières seraient d'un secours précieux, tous ceux qui ont des documents ou des ren-

No. 1981. seignements propres à servir à la commission aient à les communiquer.»
 Proc.-verb. 7. L'Assemblée approuve la proposition de Mr. Duilie.

1857
 11 Octobre. Mr. *Stoica Radu Cojocar* se lève et demande, «que vu l'indisposition qui l'a malheureusement empêché d'assister à la séance du 9 Octobre, il lui soit permis de signer aussi l'acte qui contient l'expression des vœux de la nation, car lui aussi désire faire comme tous les autres députés, vu qu'il a aussi la même mission de la part de ses électeurs.»

S. A. le Prince Știrbei pense, «que deux ou trois jours sont suffisants pour le travail de la commission et qu'il serait à propos de suivre l'exemple de la Moldavie, où de pareils travaux ont été terminés sans trop de retard.»

Mr. *Démètre Brătianu* est d'avis, «qu'attendu que la commission ne peut savoir d'avance quel temps sera nécessaire à la conclusion de son travail, la convocation de l'Assemblée soit ajournée indéfiniment, et que, lorsque le travail de la commission sera terminé, Messieurs les députés soient avisés du jour de la prochaine séance.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* propose, «que ceux qui sont d'avis que la convocation de l'Assemblée soit ajournée indéfiniment jusqu'à ce que la commission ait terminé son travail, s'élèvent.»

L'Assemblée se prononce pour l'affirmative, tout en invitant la commission à presser autant que possible son travail.

Mr. *Al. Florescu* insiste, «pour que la commission fixe d'avance un terme.»

Mr. *G. Magheru* dépose sur le bureau de l'Assemblée l'observation suivante:

«Je ferai observer, à propos du procès-verbal de la séance précédente, que l'opinion de Son Altesse le Prince Știrbei, relative au Hattichérif de 1834, n'est pas assez fondée pour confirmer notre autonomie, attendu que cet acte ne fait mention du Traité de 1460, quoiqu'il contienne les dispositions du dit Traité; mais ces dispositions semblent plutôt être, dans l'acte en question, une concession de la Sublime Porte. Il est donc évident, qu'il ne serait ni prudent ni politique de parler de pareils actes; indépendamment de ceux des temps anciens, il y en a de bien plus importants, tels que par exemple ceux de 1856, 18 Février. Je propose (*sic*) donc, que cette observation soit passée dans le procès-verbal d'aujourd'hui.»

G. Magheru.

Mr. *C. Aricescu* se lève et dit, «qu'il est possible que S. A. le Prince Știrbei possède l'original même du Hattichérif en question et

que la copie, que possède Mr. Magheru, ne soit pas exacte. Il est donc d'avis, que la commission invite S. A. le Prince Știrbei à lui communiquer le dit original, au cas qu'il se trouve en sa possession.»

No. 1981.
Proc.-verb. 7.
1857
11 Octobre.

A 2 h. 1/2 de l'après-midi la séance est levée.

11. Procès-verbal No. 8. — Séance du 25 Octobre 1857.

Ce jour'hui, Vendredi, 25 Octobre 1857, à 11 h. 1/2 du matin, la VIII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte, sous la présidence de Son Eminence le Métropolitain.

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octobre.

Mr. C. A. Kretzulescu procède à l'appel nominal : Quatre vingt-quatorze membres sont présents, six membres sont absents, dont deux en congé et l'un démissionnaire.

Mr. *Ch. Turnavitu*, l'un des Secrétaires, donne lecture de la démission de S. A. le Prince Știrbei, adressée au Président de l'Assemblée. Le Prince exprime ses regrets de ne pouvoir suivre jusqu'à la fin les travaux de l'Assemblée, l'état de sa santé exigeant un voyage à l'étranger.

Mr. *Ch. Turnavitu* donne ensuite lecture du procès-verbal de la VII-ème séance.

Mr. *Ch. Voinescu* prétend, «que le procès-verbal n'est pas complet; qu'ultérieurement à ce qu'avait dit Mr. Rosetti relativement à la censure, il avait demandé la parole, à quoi il lui a été répondu que la séance était levée »

Mr. *N. Pleșoianu* observe, «que puisque Mr. Voinescu lui-même avoue que la séance était levée lorsqu'il a demandé la parole, il ne lui est plus possible de réclamer contre le procès-verbal.»

Le procès-verbal est adopté.

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «que le Président, conformément au désir exprimé par l'Assemblée dans la séance précédente, a fait une adresse au Gouvernement, concernant la publicité des débats de l'Assemblée.»

Il donne lecture de cette adresse, ainsi que de la réponse du Secrétariat d'État.

Mr. *Démètre Brătianu*, montant à la tribune, annonce, «qu'il est chargé par la commission de donner lecture de l'acte qui développe les quatre points fondamentaux acclamés par l'Assemblée dans la séance précédente. L'orateur attribue le retard de ce travail aux difficultés éprouvées par la commission pour se procurer les documents nécessaires.»

No. 1981. Mr. *Ch. Voinescu* demande, «si les débats auront lieu au fur et à
Proc.-verb. 8. mesure de la lecture.»

1857
25 Octobre.

On convient qu'il sera donné d'abord lecture de l'acte entier et qu'ensuite, si le temps le permet, on soumettra cet acte aux délibérations.

Après ces explications, un profond silence se fait dans l'Assemblée et Mr. *D. Brătianu* donne lecture du Mémorandum; il est écouté sans interruption.

La lecture terminée, Mr. *Nicolas Golescu* «consulte l'Assemblée, aux fins de savoir si elle est d'avis de procéder aujourd'hui même à la discussion, ou de la renvoyer à une autre séance.»

L'Assemblée renvoie la discussion à Lundi, 28 Octobre.

Mr. *C. A. Rosetti* monte à la tribune et donne lecture d'une Adresse à l'Assemblée ad-hoc de Moldavie, dont la rédaction avait été confiée au bureau par l'Assemblée.

Mr. *C. A. Kretzulescu* «consulte l'Assemblée touchant l'approbation de l'adresse.»

Quelques membres se prononcent pour l'affirmative.

Sur ces entrefaites, Mr. *Al. G. Golescu* se lève et dit, «que, quant à lui, non seulement il ne l'approuve pas, mais qu'il la trouve inopportune et dangereuse. En conséquence, il demande qu'on nomme une commission chargée de rectifier cet acte; il ajoute en outre que, si sa proposition n'est pas adoptée, il aime mieux donner sa démission que de souscrire à un pareil acte, et il croit que la minorité, qui n'approuvera pas cet acte, donnera plutôt sa démission que d'en assumer la responsabilité.»

Mr. *G. Magheru* dit, «que lui aussi est d'avis qu'on modifie l'adresse lue par Mr. Rosetti; mais il ne trouve pas convenable de rendre l'Assemblée entière responsable d'un acte, que l'Assemblée n'a ni reconnu ni approuvé.»

Mr. *N. Golescu* «consulte l'Assemblée sur la proposition de Mr. Al. G. Golescu, de soumettre à l'examen d'une commission l'adresse en question.»

Mr. *J. Ipceanu* opine, «pour que copie de cette adresse soit communiquée aux membres de l'Assemblée, afin qu'ils puissent la lire plus attentivement et la mieux discuter.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* réplique, «qu'en vertu du Règlement, tout travail doit être soumis en premier lieu à l'examen d'une commission, dont le rapport est communiqué aux députés, et puis le travail est soumis aux débats de la Chambre; c'est de même qu'on doit procéder

«dans cette circonstance. Il consulte ensuite la Chambre sur le nombre des membres, qui devront composer la commission.»

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octobre.

L'Assemblée se prononce, par assis et levé, pour le nombre 9.

La séance est suspendue pour une demi-heure, pour écrire les bulletins.

On procède à l'appel nominal pour le vote, mais Mr. *Jean Brătianu* interrompt l'appel et dit avoir demandé la parole. La parole lui est accordée. Il monte à la tribune et dit, «que l'incident provoqué par Mr. Al. G. Golescu ne peut rester sans réponse. Nous sommes tous habitués, dit-il, à des coups rudement frappés; seulement, jusqu'à présent, ils partaient d'une main étrangère; aujourd'hui, c'est un frère qui nous les porte. La cause serait compromise, si la division s'introduisait parmi nous. Il est d'opinion, que tous les actes de l'Assemblée soient pesés, étudiés, discutés, et il approuve que l'adresse soit discutée d'abord dans le sein d'une commission et ensuite dans l'Assemblée; toutefois, le discours de Mr. Golescu était intempestif; il espère donc que l'honorable membre viendra rétracter ses paroles, sans quoi il y aurait grand danger que chacun vînt porter plainte, avec des paroles pleines d'amertume, contre la majorité. Il conviendrait, ajoute l'orateur, de garder de la mesure dans nos actions et dans nos paroles, car un seul mot imprudent peut compromettre la cause.»

Mr. *G. Magheru* fait observer, «que la faute d'un seul membre ne peut mettre la cause en danger.»

Mr. *Al. G. Golescu*, montant à la tribune, demande, «que ce qui a été dit, ne soit pas inséré dans le procès-verbal, car de la sorte il se sent plus de liberté pour exprimer l'impression sous laquelle il a parlé. Nous sommes tous, dit-il, d'accord sur les principes, quoique nous puissions différer sur la forme. Plusieurs croient servir la patrie avec des paroles emphatiques et des idées qui leur semblent belles et bonnes, mais que d'autres se permettent de trouver dangereuses; il est triste de voir la majorité disposée constamment en faveur des discours les plus exaltés». (A ces mots, il se produit dans la Chambre un mouvement de désapprobation.) Mr. Al. G. Golescu, reprenant, dit: «Ce n'est nullement reprehensible que d'avoir le cœur chaud, lorsqu'il s'agit des intérêts du pays; mais pour arriver au but qu'on se propose, il faut des têtes assez calmes pour prêter leur attention à ce qui se fait ou se dit au nom de l'Assemblée entière. Parmi les membres de cette Assemblée, plusieurs viennent ici avec un parti pris, d'avance sûrs qu'ils auront la majorité; c'est ainsi, dit-il, qu'on a approuvé un acte, conçu d'une manière qu'il croit nuisible; or, voyant la minorité, qui n'était pas de cette opi-

No. 1981. nion, sur le point de participer, au même degré que la majorité,
 Proc.-verb. 8. à la responsabilité de cet acte, il n'a pu s'empêcher de signaler le
 1857 danger et d'offrir sa démission en cas d'insuccès. S'il s'est laissé
 25 Octobre. emporter au-delà des bornes de la convenance, c'est pour avoir vu
 ceux-là même, qui sont d'avis de faire discuter tous les actes dans
 des réunions préparatoires, agir différemment à propos de cette adresse,
 et il s'est cru fondé à présumer une espèce de surprise, en voyant,
 nonobstant cela, plusieurs membres se lever et approuver; voyant
 en outre que l'Assemblée se tait et interprétant son silence comme
 une approbation, il a considéré l'acte comme accepté. Il exprime ses
 regrets pour les paroles échappées à son emportement, sous l'impression
 de ce qui précède.»

Mr. *Ch. Turnavitu* dit, «que tous les membres de l'Assemblée ont
 un passé, qui les recommande à la confiance de la plupart et même
 de la nation. Il observe, que la discussion provient d'un malentendu.
 On a cru que l'Adresse aux Moldaves émanait directement du bureau
 de l'Assemblée, tandis que cette adresse a été faite par ordre de l'Assem-
 blée, ainsi qu'il est constaté au procès-verbal No. 6. Le bureau, pour
 mieux satisfaire l'Assemblée, n'a point voulu expédier le dit acte, sans
 l'avoir soumis à la discussion et à la décision de l'Assemblée. Par consé-
 quent, Mr. Al. G. Golescu aurait pu faire la proposition d'envoyer cette
 adresse à une commission, sans employer le mot de surprise, car
 quelle surprise et quel danger pourrait-il résulter d'une sympathie
 aux Moldaves? L'orateur se réjouit de voir Mr. Golescu regretter des
 expressions, qu'explique un emportement issu d'un malentendu, et
 par conséquent il espère voir continuer au sein de l'Assemblée la
 confiance et les sentiments fraternels, qui ont jusqu'à ce jour présidé
 à tous ses travaux »

A la suite de ce discours, on procède au vote. Sont élus mem-
 bres de la commission: MM. Jean Cantacuzène, avec 77 voix; Al. G.
 Golescu, 69; Gr. Ioranu, 63; C. Aricescu, 41; J. Brătianu, 40; J. Ro-
 setti, 39; N. Rucăreanu, 36; C. A. Kretzulescu, 31; Al. Florescu, 31.

Mr. *Démètre Ghica* se lève et dit: «Malgré le désir dont nous
 sommes tous animés de retrancher de l'histoire de l'Assemblée ad-hoc
 l'incident provoqué par Mr. Al. G. Golescu, je pense néanmoins que
 nous ne pourrions nous empêcher de le reproduire dans le *Moniteur*
 et dans le procès-verbal.»

Mr. *Jean Brătianu* ajoute, «que l'Assemblée n'étant pas constituée
 en comité secret, le dit incident doit être reproduit dans le procès-
 verbal.»

L'Assemblée adopte.

Le Prince D. Ghica ajoute, «qu'il y aurait inconvénient que les

personnes qui occupent la tribune diplomatique fissent des rapports à MM. les Commissaires sur un incident, qui ne figurerait pas dans le procès-verbal.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant à la tribune, demande, «que le mot: surprise, employé par Mr. Al. G. Golescu dans son discours, soit rectifié. Il est reconnu, dit-il, que dans la séance dans laquelle les quatre points ont été votés, l'Assemblée a chargé le bureau de faire une adresse de remerciements à la Commission internationale et une autre à l'Assemblée ad-hoc de Moldavie. Le bureau était en droit d'expédier cette adresse, puisque le Règlement confie au bureau la représentation extérieure de l'Assemblée. Cependant, il n'a pas voulu le faire sans consulter l'Assemblée. Par conséquent, il n'y a pas eu de surprise. Il proteste contre ce terme.»

Le Prince Démètre Ghica observe, «que Mr. Golescu n'étant pas présent, il ne convient pas de discuter un mot à lui, sur lequel il pourrait donner des explications.»

Mr. *Jean Brătianu* répond, «qu'il croit nécessaire de protester, car hors de la Chambre on ignorera l'absence de Mr. Golescu.»

Mr. *N. Rucăreanu* demande la parole et dit de sa place, «que la commission chargée de la rédaction du Mémorandum qui développe les quatre points a reçu plusieurs projets; entre autres un projet de Mr. Al. Petrescu; mais qu'on n'en a pas donné lecture. Il demande par conséquent qu'on donne lecture de tous ces projets, afin que l'Assemblée puisse être mieux éclairée.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* répond, au nom de la commission, «qu'il y a eu en réalité plusieurs projets, mais qu'on en a, comme de raison, adopté un comme base de discussion, tout en prenant aux autres ce que la commission a cru nécessaire.»

Mr. *Chr. Tell* ajoute: «Puisque nous avons nommé une commission pour rédiger un acte, il faut que nous lui accordions notre confiance. Si nous acceptons la proposition de Mr. Rucăreanu, il ne serait plus nécessaire de nommer des commissions; chacun émettrait son opinion et l'Assemblée déciderait. Il demande donc, qu'on ne donne lecture d'aucun acte, si ce n'est de celui que la commission a adopté.»

Mr. *Ch. Voinescu* dit, «que si on adoptait la proposition de Mr. Tell, il n'y aurait plus nécessité à ce qu'un acte émané d'une commission fût soumis à l'approbation ou à la désapprobation de la Chambre. Il demande donc, que tous les projets soient lus dans le sein de l'Assemblée, car il se pourrait que l'Assemblée préférât l'idée d'un membre à celle de la majorité de la commission. Il termine

No. 1981.
Proc.-verb. 8.
1857
25 Octobre.

No. 1981. en disant, que plus il y aurait d'actes soumis aux choix de l'Assemblée,
 Proc.-verb. 8. plus elle sera à même de discuter avec maturité.»
 1857
 25 Octobre.

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que chaque membre a le droit de proposer son projet comme amendement.»

Mr. *B. Gănescu* dit, «qu'approuver l'opinion de Mr. Voinescu serait abolir un principe suivi partout où il y a des Assemblées délibératives, et par conséquent il adhère à l'opinion de Mr. J. Brătianu.»

Mr. *Marc Duilă* «ne prétend pas qu'on donne lecture de tous les projets dans le sein de l'Assemblée, mais il demande que le rapporteur de la commission mentionne dans son rapport tous ceux, qui auraient communiqué à la commission des projets ou des documents.»

Mr. *J. Ipceanu* dit, «qu'il est inutile qu'on mentionne les noms de ceux, qui ont communiqué des pareils actes.»

Mr. *Ch. Turnavitu* lit une lettre de Mr. J. Slăvitescu, par laquelle il demande un prolongement de congé, motivé sur des raisons de santé. Accordé.

Mr. *N. Golescu* «consulte l'Assemblée au sujet de l'élection d'un nouveau député des grands propriétaires du district de Dolj, en remplacement du Prince Știrbei, démissionnaire.»

Mr. *J. Ipceanu* «propose de reconnaître comme député le candidat, qui aura réuni le plus de votes après le démissionnaire, lors des premières élections.»

Mr. *Al. Florescu* observe, «que cela ne se pratique nulle part et que par conséquent le Gouvernement soit invité à faire procéder à une nouvelle élection.»

L'Assemblée adopte.

La séance est levée à 4 heures. La prochaine réunion est fixée à Lundi, 28 Octobre, à 10 heures du matin.

12. Procès-verbal No. 9.—Séance du 28 Octobre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui, Lundi, 28 Octobre 1857, à midi, la IX-ème séance
 Proc.-verb. 9. de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous
 1857 la présidence de Son Em. le Métropolitain.
 28 Octobre.

Quatre-vingt-deux membres répondent à l'appel nominal, huit membres absents.

Mr. *Ch. Turnavitu* donne lecture du procès-verbal de la VIII-ème séance.

Durant cette lecture, il est successivement interrompu par MM. *Al. G. Golescu*, *C. A. Kretzulescu* et *D. Ghica*, qui demandent des rectifications dans la reproduction de leurs discours.

On fait les rectifications demandées et le procès-verbal est adopté.

Indépendamment de la rectification introduite dans son discours, Mr. *Al. G. Golescu* demande, «qu'il soit ajouté dans le procès-verbal, qu'il a interprété comme signe d'approbation le silence de l'Assemblée à la suite de la lecture de l'Adresse aux Moldaves.»

Mr. *C. A. Rosetti* réplique, «que l'observation de Mr. Golescu n'est qu'une réflexion faite aujourd'hui et que les Secrétaires ne peuvent reproduire que ce qui se dit.»

Mr. *Gr. Filipescu* demande, «ce que signifie le comité préparatoire mentionné par Mr. Al. G. Golescu dans la séance précédente; dans le Règlement de l'Assemblée il n'est nullement question de pareils comités.»

Mr. *Al. G. Golescu* répond, «qu'il n'a point parlé de comités, mais seulement de réunions préparatoires, réunions qui, n'étant pas prévues par le Règlement, sont purement facultatives et se composent de tous les députés, qui désirent s'éclairer d'avance sur les questions qui font l'objet des travaux de l'Assemblée.»

Mr. *Ch. Turnavitu* ajoute, «que tous les députés sont libres de se réunir en particulier, afin d'arrêter leur conviction sur ce qu'ils sont appelés à décider dans la séance prochaine.»

Mr. *Jean Brătianu* demande, «si Mr. Golescu a l'intention de revenir sur l'incident de la séance précédente, car dans ce cas il prendrait, dit-il, la liberté de présenter une observation sur l'impression de Mr. Golescu.»

Mr. *Al. G. Golescu* dit, «qu'il croit l'incident suffisamment expliqué dans le procès-verbal.»

Mr. *Jean Brătianu* ajoute «vouloir simplement faire remarquer, qu'il ne s'est pas écoulé un long intervalle entre la lecture de l'adresse destinée à l'Assemblée ad-hoc de Moldavie et l'apôstrophe de Mr. Golescu.»

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce de la tribune, «que l'ordre du jour porte la discussion du budget de l'Assemblée.»

Mr. *J. Ipceanu* prétend, «que l'ordre du jour porte la discussion du Mémoire qui développe les quatre points.»

Mr. *Pierre Cernătescu* dit, «que la commission chargée de développer les quatre points, considérant que plusieurs membres de l'Assemblée ne se sont pas encore formé une opinion précise; considérant en outre que plusieurs personnes donnent à quelques idées comprises dans cet acte une interprétation opposée au sens qu'ont voulu leur donner les membres de la commission; et considérant surtout, que du sage patriotisme, qui doit présider à la rédaction de

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octobre.

cet acte, dépend la réalisation du vœu national, elle l'a chargé de demander un ajournement de trois jours.»

Mr. *Jean Brătianu* ajoute, «que ce n'est pas seulement la commission qui désire cet ajournement, mais aussi la majorité de l'Assemblée.»
L'Assemblée adopte.

Mr. *Ch. Voinescu* dit, «que pour arriver à être tous d'accord, des réunions préparatoires, aussi fréquentes que possible, seraient indispensables pendant ces trois jours, et il propose pour lieu de réunion le local de l'Assemblée, avec interdiction de l'entrée au public.»

Mr. *Jean Brătianu* observe, «qu'en séance officielle on peut demander seulement que l'Assemblée se constitue en comité secret; mais qu'on ne peut s'occuper des réunions préparatoires, purement facultatives. Par conséquent, la proposition de Mr. Voinescu ne peut avoir lieu qu'après la clôture de la séance.»

Mr. *Al. Florescu* dit, «que la rédaction du Mémoire, confiée à une commission issue de l'Assemblée, est par conséquent un acte légal accompli du consentement de l'Assemblée entière. Il demande, au cas qu'on rédigeât un nouvel acte, lequel des deux actes serait soumis à la discussion.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* déclare, «ne pas comprendre le sens des paroles de Mr. Florescu. Il ajoute, que l'ajournement a été réclamé pour que l'Assemblée pût s'éclairer sur cet acte.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «qu'il trouve fort sage la proposition de Mr. Lapati, à savoir que ceux qui auraient des amendements à proposer les communiquent d'abord à la réunion préparatoire. La discussion sera libre, car les discours n'auront pas un caractère officiel, ils n'auront pas de poids auprès des Puissances étrangères. Toutefois, ceci n'enlève point la liberté à ceux qui voudront proposer des amendements dans le sein de l'Assemblée.»

Mr. *Al. Florescu* réplique, «que l'Assemblée ne peut prendre en considération que l'acte émané de la commission nommée par elle. Tout amendement devra être déposé sur le bureau et soumis aux débats de l'Assemblée.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* désapprouve l'avis de Mr. J. Brătianu. «Les réunions préparatoires sont des réunions privées, formées par les diverses fractions de l'Assemblée générale, et n'ont aucun caractère officiel. L'Assemblée n'a demandé l'ajournement qu'aux fins de s'éclairer et de réfléchir. Et d'ailleurs, on proposera au sein de l'Assemblée toutes les améliorations, qui paraîtront nécessaires.»

Mr. *Jean Brătianu* rappelle, «qu'il a le premier protesté contre l'attribution d'un caractère officiel aux réunions préparatoires.»

S. A. le Prince Georges Bibescu dit, «que la réunion secrète ou préparatoire ne peut introduire des changements dans le rapport de la commission.»

No. 1981.
Proc.-verb. 9.
1857
28 Octobre.

Mr. C. A. Kretzulescu observe, «qu'on est déjà tombé d'accord sur le but des réunions préparatoires, purement destinées à un éclaircissement réciproque et à la préparation d'utiles amendements.»

Mr. J. Rosetti dit, «qu'il est bien entendu que l'Assemblée aura la faculté d'adopter ou de rejeter les changements proposés.»

Mr. J. Ipceanu veut prendre la parole, mais on lui fait observer que la discussion est terminée.

Mr. Ch. Turnavitu donne lecture de la démission du Prince Grégoire Ghica de ses fonctions de Questeur de l'Assemblée.

Mr. C. A. Kretzulescu annonce, «qu'il y a plusieurs questions qui n'ont pas été résolues dans les séances précédentes; entre autres la demande de *Mr. Rucăreanu*, de savoir pourquoi il n'y a eu d'élus que cent membres, tandis que d'après l'acte constitutif de l'Assemblée il aurait dû y avoir cent deux.»

Mr. N. Rucăreanu répète sa demande.

Plusieurs membres prennent simultanément la parole.

Mr. Ch. Turnavitu «prie MM. les députés, de vouloir bien s'inscrire pour prendre la parole à tour de rôle, car autrement il n'y aurait pas moyen, dit-il, de faire un exposé exact des débats de l'Assemblée. Il ajoute, qu'il est chargé par Son Em. le Métropolitain d'annoncer à l'Assemblée, que dans la séance prochaine il sera donné lecture de tous les documents relatifs à la non-élection des deux députés en question.»

Après quoi, *Mr. Ch. Turnavitu* donne lecture du budget des dépenses de l'Assemblée.

Mr. J. Otteteleşanu observe, «que les honoraires de 400 piastres pour les copistes sont trop considérables, tandis que dans les autres Ministères il n'est payé que de 150 à 200 piastres.»

Mr. Ch. Turnavitu réplique, «que le travail de la chancellerie de l'Assemblée est plus important; qu'ici il faut des hommes doués de plus d'intelligence, tandis que beaucoup d'autres copistes sont employés plutôt comme des machines. Cela cependant ne veut pas dire que la condition de ces derniers ne soit assez triste et ne doive être améliorée.»

A ces mots, il se fait un mouvement de désapprobation dans la salle.

Mr. Ch. Turnavitu ajoute, «que comme membre de l'Assemblée, il est libre d'exprimer son opinion.»

Mr. C. A. Rosetti observe, «que d'ailleurs les emplois sont provi-

No. 1981. soires ici et que personne ne quitterait ses occupations particulières,
Proc.-verb. 9. s'il n'était bien rétribué.»

1857
28 Octobre.

Mr. *J. Otteteleşanu* est d'avis, «que la chancellerie française est superflue; que le travail, qui doit être fait en langue française, pourrait être envoyé au Secrétariat d'Etat; que d'ailleurs, dans le budget de l'Etat, il ne se trouve pas de paragraphe consacré aux dépenses de l'Assemblée.»

Le Prince D. Ghica réplique, «qu'on a bien dépensé des millions pour les étrangers, et, ajoute-t-il, si des sommes aussi insignifiantes, destinées aux besoins du pays, nous étaient refusées, nous saurions les trouver dans nos bourses.»

A ces mots, l'Assemblée donne des marques d'assentiment.

Mr. *J. Ipceanu* dit, «que le Gouvernement ne peut disposer que des sommes prévues par le Règlement Organique.»

Mr. *Ch. Voinescu* demande, «si Mr. Ipceanu parle comme représentant du Gouvernement.»

Mouvement d'hilarité.

Mr. *C. A. Kretzulescu* propose, «que conformément à l'art. 6 du Règlement de l'Assemblée, on procède à la nomination d'une commission permanente pour le contrôle des dépenses de l'Assemblée.»

L'Assemblée adopte.

On consulte l'Assemblée sur le nombre des membres qui devront composer la commission. L'Assemblée se décide par assis et levé pour le nombre 5.

On procède au vote. Sont élus membres de la commission permanente de contrôle: MM. le Prince D. Ghica avec 67 voix; D. Grigorescu, 44; Brezoianu, 44.

Mr. *Al. Florescu* demande ensuite, «si on ne procédera dans la même séance à l'élection d'un Questeur.»

On lui répond, que cette élection aura lieu à la séance prochaine, si l'on a le temps.

A 2 h. $\frac{1}{2}$ la séance est levée. La séance suivante est fixée a Vendredi, 1-er Novembre, à 10 heures du matin.

13. Procès-verbal No. 10.— Séance du 1-er Novembre 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Le Vendredi, 1-er Novembre 1857, à 11 h. $\frac{1}{2}$, la X-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

Quatre-vingt-sept membres répondent à l'appel nominal, dix membres sont absents, dont l'un en congé. Six membres motivent leur absence par des raisons de santé.

Après l'appel nominal, les députés absents à la séance précédente donnent des explications sur leur absence.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Mr. Ch. Turnavitu donne lecture du procès-verbal.

Mr. C. A. Rosetti interrompt cette lecture, pour faire observer «que Mr. P. Cernătescu a réclamé l'ajournement de la discussion du Mémorandum comme membre de la commission, non en qualité de membre de l'Assemblée et au nom de la majorité.»

S. A. le Prince Bibescu demande, «comment on a pu connaître la volonté de la majorité, puisqu'il n'en avait pas été question.»

Mr. Pierre Cernătescu, se trouvant interpellé, «prétend avoir agi au nom de la commission et avec l'autorisation de Mr. Kretzulescu.»

Mr. Al. Petrescu demande, «qu'il soit constaté que la proposition ne venait que de la part de MM. Cernătescu et Kretzulescu.»

Mr. C. A. Kretzulescu fait observer, «qu'il ne s'agit que de savoir si les paroles de Mr. Cernătescu ont été reproduites avec fidélité dans le procès-verbal, et point d'autre chose.»

Mr. Pierre Cernătescu répète encore une fois, «qu'il a fait la proposition au nom de la commission, avec la conviction qu'elle serait bien accueillie.»

Mr. B. Gănescu observe, «qu'il n'est pas nécessaire de dire ce qui s'est passé au sein de la commission, mais de faire connaître le résultat de ses travaux.»

L'Assemblée décide, que l'expression en question ne sera pas modifiée.

On continue la lecture du procès-verbal.

Mr. Al. Florescu, «à propos de ses paroles, par lesquelles il demande, au cas qu'on rédigeât un nouvel acte, lequel des deux actes serait soumis à la discussion, explique que cette observation a été provoquée par le mot de modification du Mémorandum, prononcé par un des membres de l'Assemblée.»

Le Prince Bibescu demande, «qu'on rectifie ses paroles. Il a voulu tout simplement dire, que les séances secrètes sont superflues, attendu que dans ces séances on ne peut faire de modification, une fois que la commission a publié son rapport.»

Après quelques débats sur cet incident, il est décidé que le procès-verbal de la séance précédente sera maintenu tel quel, attendu que c'est ainsi que les orateurs, qui ont pris part à la discussion précitée, ont compris les paroles de Son Altesse; mais que les explications de Son Altesse seront insérées dans le procès-verbal de ce jour.

Mr. J. Ipceanu, «à propos de la reproduction de ses paroles, dit s'être exprimé de la manière qui suit: Les emplois qu'on propose

No. 1981. sont nouvellement créés, et comme il ne sont pas prévus dans l'état
 Proc.-verb. 10. général des fonctionnaires publics, il y a lieu à statuer; mais il est
 1857 d'avis, en attendant, qu'il est nécessaire de préciser, conjointement avec
 1-er Novembre. le Gouvernement, sur quels fonds seront prélevés les honoraires des
 employés de l'Assemblée.»

Mr. *Ch. Turnavitu* soutient, «que Mr. J. Ipceanu s'est exprimé d'une manière conforme à la teneur du procès-verbal.»

Mr. *J. Ipceanu* dit «avoir répliqué à Mr. Voinescu, qui lui demandait s'il parlait comme représentant du Gouvernement, que comme membre de l'Assemblée il avait le droit d'exprimer son opinion personnelle»

Après les rectifications sus-indiquées, le procès-verbal est adopté.

Mr. *C. A. Kretzulescu* annonce, «que l'ordre du jour porte les questions suivantes: L'Adresse à l'Assemblée de Moldavie, la discussion du Mémoire, les explications relatives à la demande faite par Mr. Rucăreanu et enfin l'élection d'un Questeur. Et il consulte l'Assemblée sur l'ordre de discussion de ces questions.»

L'Assemblée donne la priorité au Mémoire.

Son Em. l'Evêque de Buzëu demande, «si on acceptera d'autres Mémoires.»

Mr. *D. Brătianu*, en qualité de rapporteur de la commission, lit un discours, dans lequel il expose les principes adoptés par la commission dans ses travaux. Il consulte ensuite l'Assemblée aux fins de savoir, si elle est d'avis de donner d'abord une lecture générale du Mémoire et ensuite d'en soumettre successivement les paragraphes aux débats.

L'Assemblée vote, par assis et levé, la discussion immédiate après la lecture de chaque paragraphe.

Mr. *D. Brătianu* commence la lecture.

A la place des paroles suivantes de l'introduction: «Nous, membres de l'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, en vertu des droits de notre nation et conformément au Traité de Paris, lequel invite, etc.», Mr. *D. Grigorescu* propose l'amendement suivant: «L'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, conformément au Traité de Paris, lequel, en vertu des droits de notre nation, invite, etc.»

Mr. *Al. G. Golescu* dit vouloir faire une observation à propos du texte et en même temps à propos de l'amendement proposé! «Il ne s'agit pas ici de nos droits, mais des arguments en vertu desquels nous parlons. Nous sommes Assemblée ad-hoc en vertu du Traité de Paris; nous parlerons de nos droits en temps et lieu. Je propose par conséquent l'amendement suivant: «L'Assemblée ad-hoc

«de la Roumanie, convoquée en vertu du Traité de Paris pour ex-
«primer les vœux des Roumains sur la réorganisation de leur pays,
«dans la séance du 9 (21) Octobre, etc.» Maintenir le texte de l'adresse,
c'est commettre une inexactitude. Le Traité de Paris nous a convoqués
parce qu'on a senti le besoin de connaître les vœux du pays. Il
pense que, pour être dans la voie de la légalité et pour respecter
toute l'exactitude qu'on est en droit d'exiger de cette Assemblée,
il faut se borner aux paroles de son amendement.»

Mr. *Gr. Ioranu* réplique, «que l'autonomie des Principautés et leurs
droits ne découlent pas du Traité de Paris, mais des anciens Traités
du pays. Le Traité de Paris n'a pas détruit les rapports de droit et
de devoir entre la Roumanie et l'Empire Ottoman; bien plutôt les
a-t-il reconnus et affermis. Le Traité de Paris, en appelant les Rou-
mains à exprimer leurs vœux, leur a reconnu par le fait ce droit.
Il accepte par conséquent l'amendement de Mr. Grigorescu.»

Mr. *C. A. Rosetti* dit, «qu'on pourrait croire, à entendre les pa-
roles de Mr. Golescu, que l'Assemblée a été convoquée uniquement
en suite du besoin qu'avaient les étrangers de connaître nos vœux,
et non pas aussi en vertu de nos droits. Le Premier-Ministre Ali-Pacha
et le Comte Buol n'ont pas dit dans le Congrès de Paris que les Rou-
mains n'ont pas le droit de s'unir; ils ont prétendu que les Rou-
mains ne veulent pas l'Union et par conséquent ils ont demandé que
les Roumains fussent mis en mesure de dire ce qu'ils veulent. Dans
le même Congrès, ont été pareillement débattues les questions rela-
tives à d'autres provinces (car la Roumanie et la Moldavie sont des
Principautés), et le Congrès n'y a envoyé personne pour les consulter,
se bornant à prononcer selon sa sagesse. Après de nombreuses an-
nées de souffrances, dépourvus que nous étions de toute force à
l'extérieur, notre faiblesse interdisait l'exercice de nos droits; mais ces
droits existaient virtuellement, de même que la force existe en germe
dans l'enfant; notre droit n'a jamais été perdu. Appelés aujourd'hui par
des Empires à dire ce que nous voulons, il est de notre devoir de
constater ce que nous sommes. Les Puissances étrangères pourraient
ne pas nous écouter; certes, la force est de leur côté. Nous ne pou-
vons que leur manifester ce que nous sommes, que leur prouver que
nous connaissons nos droits, qu'il y avait une main qui étouffait
notre voix, que le Traité de Paris a écarté cette main, et
qu'aujourd'hui la voix que nous faisons entendre est bien la nôtre.
Par conséquent, je maintiens l'article tel que l'a formulé la com-
mission.»

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Mr. *Al. G. Golescu* répond: «Mr. Rosetti a émis, dans ce qu'il a dit, quelques inexactitudes. Je n'ai point nié nos droits; au contraire, je les ai affirmés. J'ai dit qu'il faut avouer que la porte légale, par laquelle nous entrons en matière, n'est autre que le Traité de Paris. Je n'ai pas dit que le Congrès a nié nos droits, ou qu'il nous a convoqués sans connaître ces droits. Lorsque le tour viendra de développer nos droits d'autonomie, je démontrerai aussi qu'ils ne découlent pas du Traité de Paris. Le Congrès a pu nous convoquer par la nécessité de connaître nos vœux, sans pour cela contester nos droits *ab antiquo*.»

Mr. *C. A. Rosetti* veut prendre la parole. On l'interrompt, en lui faisant observer qu'il viole le Règlement. Il insiste pour que la parole lui soit maintenue, voulant, dit-il, répondre à une question personnelle. Il dit «avoir exactement copié les paroles de Mr. Golescu, telles qu'il les a prononcées et sans les modifier en rien; il en appelle au témoignage de l'Assemblée.»

La discussion terminée, on soumet les amendements au vote. L'Assemblée rejette l'amendement de Mr. Golescu. L'amendement de Mr. Grigorescu est adopté.

Mr. *Ch. Voinescu* propose, «de remplacer ces mots: des quatre vœux par ceux-ci: des vœux.»

L'Assemblée adopte.

Il demande en outre, «qu'à la suite des mots: la garantie de l'autonomie et de nos droits internationaux, stipulés dans les Capitulations de ces pays avec la Sublime Porte, il soit ajouté: ainsi que la neutralité du territoire moldo-roumain, car cela serait conforme au texte que l'Assemblée a signé le 9 (21) Octobre.»

L'Assemblée adopte.

La lecture continue.

Lorsqu'on arrive à cette phrase: «Que l'Assemblée représentative soit constituée sur des bases larges etc. etc.», Mr. *Chr. Tell* demande, «ce que l'on entend par ces mots: des bases larges, qui représentent les intérêts généraux?»

Mr. *D. Brătianu* répond, «que l'on entend par là les intérêts de tous les Roumains.»

Mr. *Chr. Tell*: «Du peuple roumain tout entier, sans distinction de classe?»

Mr. *Gr. Serurie* demande, «si dans les expressions: intérêts généraux, sont compris aussi les intérêts du peuple roumain tout entier, c'est-à-dire selon les classements du Firman, à savoir: les intérêts

du clergé, des grands propriétaires, des petits propriétaires, des habitants des villes et des paysans?»

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Mr. *D. Brătianu* réplique, «que tous les Roumains sont représentés.»

Mr. *J. Voinescu* remarque, «que Mr. Serurie aurait dû faire sa demande lors de la signature des quatre points.»

Mr. *C. A. Rosetti* fait observer, «que les points ont été votés en principe seulement et que tout membre a le droit de demander ou de donner des explications.»

Le Prince Bibescu «approuve les paroles de Mr. Rosetti. Il dit avoir, lui aussi, voté en principe seulement les quatre points, mais qu'il se réserve le droit d'observation relativement au quatrième point.»

Mr. *G. Lupescu* monte à la tribune et donne lecture d'un amendement motivé, demandant que les paysans aient le droit d'envoyer leurs députés à l'Assemblée représentative.

Mr. *J. Ipceanu* fait observer, «que Mr. Lupescu avait déjà proposé son amendement dans les réunions préparatoires, où il lui a été expliqué que l'Assemblée ad-hoc, ne pouvant pas, dans les circonstances actuelles, entrer dans des questions de réformes intérieures, il devait réserver sa proposition pour une autre occasion.»

Mr. *Michel Marghiloman* dit, «ne pas connaître d'autre Assemblée, dont les décisions soient obligatoires, si ce n'est l'Assemblée ad-hoc.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* réplique, «que les décisions des réunions préparatoires ne peuvent point devenir un engagement formel pour ceux qui y auraient pris part.»

Le Prince D. Ghica fait observer, «qu'elles sont au moins un engagement moral. D'ailleurs, ajoute-t-il, il y a là une violation du Règlement, attendu que le Règlement porte que tout amendement doit être aussi court que possible. Mr. J. Ipceanu a par conséquent bien fait de rappeler, que plusieurs s'écartent des engagements pris dans les réunions préparatoires. Si les paroles de l'honorable préopinant n'ont pas force de loi, elles ont au moins une force morale.»

Mr. *C. A. Rosetti* répond, «que la forme a été respectée, puisqu'à sa fin l'amendement est très court; le commencement n'a été qu'un développement de l'amendement.»

Le Prince D. Ghica: «Il ne faut pas nous écarter de l'ordre du jour; nous nous sommes réunis aujourd'hui pour discuter le Mé-morandum. Si chacun de nous monte à la tribune pour exposer ses griefs, nous n'en finirons plus.»

Mr. *Jean Rosetti* est d'avis, «que l'amendement en question a plutôt l'air d'une pétition à l'adresse des hautes Puissances, afin qu'el-

No. 1981. les prennent en considération les souffrances de la classe des paysans.
 Proc.-verb. 10. Or, cela est superflu, aujourd'hui que leurs représentants sont ici.»
 1857
 1-er Novembre.

Le Prince G. Bibescu fait observer, «que jusqu'en ce moment, on n'est pas entré dans le sujet du rapport; qu'il serait bien que l'Assemblée passât outre, car autrement il se produirait une foule d'amendements relatifs aux quatre points votés le 9 Octobre.»

On reprend la lecture du Mémorandum.

Mr. *C. Aricescu* propose, «de substituer aux mots: Aujourd'hui, comme représentants libres etc., à la page 2, ligne 5, l'amendement suivant: «Aujourd'hui, comme représentants libres du peuple roumain, qui n'avons d'autre mobile que la conscience de notre devoir et qui n'aspirons qu'à la défense des droits de la nation roumaine, nous sentons etc.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* est d'avis, «que l'amendement de Mr. Aricescu est une amélioration.»

Mr. *Al. G. Golescu* «demande la permission, comme membre de la commission, de donner son avis sur cette adresse et d'appeler l'attention sur ce qu'il y trouve de bon ou de mauvais. Il dit, que d'abord la forme ne lui en a pas paru convenable, parce qu'il y a trop de phrases pompeuses, qui ne sont point à leur place dans la bouche d'une Assemblée politique. Il propose donc, de supprimer la page deuxième tout entière et les premières lignes de la troisième. Ensuite, il analyse plusieurs mots et expressions, qui lui paraissent superflus, et il propose comme amendement la suppression dont il a parlé plus haut.»

Mr. *Al. Petrescu* «combat Mr. Al. G. Golescu, en soutenant que tout acte doit comprendre un argument, un but, une forme. Cet acte, dit-il, a une forme littéraire; y faire les suppressions proposées, ce serait en altérer la contexture. Il ne croit pas superflu de mettre un peu de sentiment dans l'exposé des vœux de la nation; les phrases préliminaires servent à disposer favorablement le lecteur à l'égard de ce qui suit. Il engage, par conséquent, l'Assemblée à repousser tout amendement de nature à affaiblir la force des expressions.»

Mr. *Al. G. Golescu* réplique, «que comme membre de la commission, il est en droit d'attaquer un acte qu'il n'a pas approuvé et d'inviter l'Assemblée à prononcer entre lui et la majorité de la commission. Comme membre de l'Assemblée, poursuit-il, je vous conjure de croire, que le sentiment qui me fait parler est celui-ci: Nos demandes seront d'autant mieux fondées, qu'elles seront approuvées par un plus grand nombre des nôtres. Or donc, si vous adoptez des phrases qui ne plaisent pas à tous, vous compromettez la facilité

d'obtenir nos droits; ces phrases, fussent-elles tout-à-fait du goût de quelques-uns, et même de celui de la majorité, je crois qu'il serait mieux d'introduire les modifications proposées, aux fins seulement de contenter les esprits de ceux qui ne s'accordent pas avec la majorité. Si l'on votait le Mémoire avec très peu de modifications, une minorité considérable ne le signerait pas, ou le signerait sous toutes réserves, et au lieu de présenter à l'Europe un acte imposant et signé par la plus grande partie de l'Assemblée, par l'unanimité, s'il était possible, nous aurions un Mémoire signé peut-être par une petite majorité.»

Mr. *D. Grigorescu* réplique, «que tout membre doit parler en son propre nom, et non en celui de la minorité, qui est inconnue dans l'Assemblée.»

Mr. *C. A. Rosetti* dit, «ne pouvoir comprendre sur quoi s'appuie l'opinion de Mr. Gulescu, à savoir que l'Assemblée adoptera un acte rédigé dans un style froid et sec, plutôt qu'un acte écrit avec un peu de sensibilité.»

Mr. *D. Brătianu* fait observer, «que l'acte dans son ensemble a été signé par tous les membres de la commission.»

Mr. *Al. Florescu* dit, «avoir combattu la forme de la manière la plus énergique. Ne pouvant tomber d'accord sur la rédaction, il s'est vu dans l'alternative, ou de donner sa démission, ou de se réserver le droit de combattre au sein de l'Assemblée ce qui lui a semblé trop fort et peu convenable. Il s'est arrêté à ce dernier parti. L'Assemblée jugera, s'il a bien ou mal agi.»

Mr. *Al. Petrescu* dit, «que, de plusieurs projets qui ont été présentés, un seul a été pris pour base de la discussion, et qu'après de longs débats, il a été adopté et signé par tous les membres de la commission. Il s'étonne par conséquent de voir un membre de cette commission combattre cet acte.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* fait connaître, «qu'on a adopté pour principe, dans le sein de la commission, que la minorité se conforme aux décisions de la majorité, tout en réservant à chaque membre le droit de faire ses propositions dans l'Assemblée. Cette décision est constatée dans le procès-verbal de la commission.»

Mr. *Al. Petrescu* soutient, «que les débats, qui ont eu lieu aujourd'hui, ne se sont pas produits dans le sein de la commission.»

Mr. *Al. G. Gulescu* dit, «que relativement à la question personnelle, introduite dans les débats par Mr. Petrescu, touchant le droit d'attaquer cet acte, il s'en réfère à ce que vient de dire Mr. Kretzulescu; mais que quant à la déclaration de Mr. Petrescu, à savoir que ces

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

débats n'ont pas eu lieu au sein de la commission, il répond que cela n'est pas exact. Dans le procès-verbal de la commission, il n'est nullement question de tous les débats relatifs à cet acte; c'est pourquoi il s'est même refusé aujourd'hui à le signer.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «qu'il y a deux amendements: l'un proposé par Mr. C. Aricescu et l'autre par Mr. Al. G. Golescu. Il propose de les soumettre au vote, sans quoi la discussion sera interminable.»

L'Assemblée rejette l'amendement de Mr. Golescu. Elle adopte celui de Mr. Aricescu.

Mr. *C. A. Rosetti* consulte l'Assemblée, «si elle veut que la séance soit suspendue pour quelques instants.»

L'Assemblée insiste pour la continuation des débats.

Mr. *Ch. Voinescu*, «à propos de la phrase: comme représentants libres, fait observer qu'il est bien entendu que nous sommes libres et propose d'y substituer les mots suivants: comme représentants du peuple roumain.»

Mr. *C. A. Rosetti* réplique, «que le mot: libres se trouve dans l'amendement de Mr. Aricescu, qui a été adopté.»

On continue la lecture.

Le Prince Bibescu propose, «qu'après la lecture de chaque paragraphe, on consulte l'Assemblée, pour savoir si elle l'adopte ou non.»

On recommence la lecture.

Mr. *J. Otteteleşanu* «voudrait supprimer l'expression: comme les fils d'Israël.»

Mr. *Ch. Turnavitu* appuie cette expression. «Il trouve, dit-il, qu'elle se lie à ce qui suit.»

Mr. *B. Gănescu* propose, «ou la suppression du passage qui commence par le mots: Oui, nous avons tous la conscience etc., et finit par: constitue leur premier vœu national, ou l'amendement qui suit: Oui, nous avons tous la conscience de nos droits; «l'Europe elle-même a reconnu nos droits incontestables, et ce n'est «que parce que les Roumains n'ont pas eu leurs représentants dans «le Congrès de Paris, que les hautes Puissances décidèrent, dans «leur sagesse, de consulter le peuple moldo-roumain sur ses droits «et sur ses vœux. C'est donc à nous, les représentants de ce pays, «qu'il appartient de déclarer et de prouver ici d'une manière formelle «les droits de la nation roumaine, dont la garantie, demandée par «tout Roumain, constitue son premier vœu national.» Il déclare, que l'introduction lui a paru longue et fatigante et, comme il croit que la phrase dont il demande la suppression n'est qu'une répétition de ce

«qui précède, il est d'avis que de cette manière l'introduction serait raccourcie sans inconvénient.»

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Mr. *C. Văleanu* propose l'amendement suivant: «La suppression du passage commençant par les mots: Et si aujourd'hui jusqu'aux mots: comme conseil, etc. et à la place de ce passage la substitution, après le mot: naufrage, des expressions suivantes: «Ils ont «pénétré même dans la conscience des étrangers, l'Europe entière «affirme leur existence.» On laissera intact le passage commençant par: Comme conseil de famille et finissant par: des Principautés. Puis, le passage commençant par: Oui, l'Europe et finissant par: expriment leurs vœux sera remplacé par les paroles suivantes: «En vertu de quoi, les Puissances ont décidé par le Congrès de «Paris de consulter la nation sur ses besoins etc.»

Mr. *El. Lapati* propose, «comme amendement, de substituer, à la place de la phrase: Nous n'avons pas eu de représentants dans le Congrès de Paris, la phrase qui suit: Cependant les Roumains, n'ayant pas eu leurs représentants dans le Congrès de Paris, ont été invités à exprimer leurs vœux, etc.»

On soumet au vote les trois amendements proposés: les amendements Gănescu et Văleanu sont rejetés. Celui de Mr. Lapati est adopté.

Mr. *Ch. Voinescu* propose, «de mettre, à la place du mot: devoir, page 4, ligne 20, le mot: mission.» Repoussé.

Mr. *B. Gănescu* propose, «de supprimer la phrase (page 5, ligne 6), où l'on compare un individu avec un peuple, parce qu'il ne voit pas la nécessité de cette comparaison.»

L'Assemblée rejette cet amendement.

Mr. *B. Gănescu* propose, «de remplacer plus bas: de sa personnalité par: de son existence politique.»

Mr. *D. Brătianu* «soutient l'expression du texte.»

L'Assemblée n'accepte pas la modification proposée par Mr. Gănescu.

A la page 6, ligne 11, Mr. *C. Argintoiianu* propose l'amendement suivant: «Leur garantissent le droit de conclure des Traités, même le «droit de guerre et de paix.» Et à la page 6, ligne 9, «la suppression des mots: et où.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *Et. Burchi* demande, «ce que c'est que les annexes dont il est question.»

Mr. *D. Brătianu* répond, «que les annexes contiendront les actes qui constatent notre autonomie et qu'elles seront imprimées à part.»

No. 1981.
Proc.-verb. 10.
1857
1-er Novembre.

Le Prince Bibescu opine, «de donner lecture des annexes à l'Assemblée et de les soumettre à l'approbation de l'Assemblée.»

Mr. *D. Brătianu* répond, «qu'il en sera fait ainsi.»

A la page 6, ligne 19, Mr. *C. Aricescu* propose «la suppression du mot: très». Adopté.

A la page 7, ligne 2, Mr. *C. Văleanu* propose «de substituer à la phrase commençant par: Par conséquent etc., la phrase qui suit: «Par conséquent, en vertu de leur souveraineté, toutes les relations internationales des Roumains ne peuvent être réglées que par des Conventions directement conclues entre les Principautés et d'autres Etats.»

L'Assemblée adopte l'amendement Văleanu.

A la page 8, ligne 9, Mr. *C. Aricescu* propose, «de substituer à l'expression: mal appliquées, le mot: inexactes.» Adopté.

A la même page, ligne 19, à partir des mots: intéresse la Sublime Porte, jusqu'à l'expression: notre souveraineté, Mr. *C. Aricescu* propose, «de substituer le texte ainsi amendé: «intéresse la Sublime Porte non moins que nous, car sur elles seules se fonde le droit de la Sublime Porte d'exiger de nous un tribut, tandis que, si même il y avait possibilité de les nier, etc.»

L'Assemblée adopte cet amendement.

Mr. *C. Aricescu* propose en outre, «de remplacer plus bas les mots: la nier par les mots: la contester.» Approuvé.

A la page 9, ligne 5, Mr. *N. Lahovari* propose, «de mettre, à la place des mots: dans ses Traités avec la Turquie, la Russie reconnaît, la phrase suivante: Dans les Traités conclus entre la Turquie et la Russie, il est reconnu.» Adopté.

Au bas de la même page, Mr. *C. Văleanu* propose, «de substituer, à la phrase suivante: Qu'il ne leur est pas même permis de mettre le pied sur le sol des Principautés, l'amendement suivant: Qu'il ne leur est pas même permis de passer, etc.»

L'Assemblée adopte.

L'heure étant avancée, la séance est levée à 3 h. $\frac{1}{2}$ de l'après-midi. La continuation des débats est renvoyée à Samedi, 2 Novembre, à 11 heures.

14. Procès-verbal No. 11 — Séance du 2 Novembre 1857.

Ce jourd'hui, 2 Novembre 1857, à 11 h. 1/2 du matin, la XI-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

Quatre-vingt-neuf membres répondent à l'appel nominal, dix sont absents, dont six pour cause de maladie et un par congé.

Avant de donner lecture du procès-verbal, Mr. *Ch. Turnavitu* croit de son devoir de déclarer, «que les débats de la veille ayant été longs, il peut s'être glissé dans le procès-verbal quelques inexactitudes; il prie par conséquent les orateurs de bien vouloir les rectifier.»

On donne lecture du procès-verbal.

Mr. *Al. G. Golescu* interrompt cette lecture, «pour demander rectification de son amendement à propos de la première phrase du Mé-morandum.»

La rectification demandée a lieu.

Le Prince D. Ghica insiste, «pour qu'il soit constaté dans le procès-verbal la désapprobation générale relativement au style de l'amendement Lupescu. Pour ce qui me regarde, dit le Prince Ghica, j'ai été vivement peiné des paroles et de la manière dont s'est exprimé Mr. Lupescu et je crois que beaucoup de membres ont partagé mon sentiment. Nous nous étions réunis hier pour délibérer sur les quatre points, et non pour nous jeter des blâmes réciproques.»

Mr. *C. A. Rosetti* réplique, «qu'il est d'avis de ne passer dans le procès-verbal que ce qui s'est dit dans l'Assemblée, car on ne peut connaître les impressions de chacun.»

Le Prince D. Ghica «tient à constater dans le procès-verbal l'é-motion, qu'il a éprouvée lorsque Mr. Lupescu a motivé un amendement, qui pouvait être interprété comme un prétexte d'attaque.»

Mr. *C. A. Rosetti* dit, «que cette explication figurera dans le procès-verbal de ce jour.»

Le Prince D. Ghica insiste, «pour qu'elle soit insérée dans le procès-verbal de la X-ème séance, attendu qu'il a dit ces paroles.»

Mr. *Ch. Turnavitu* «nie avoir rien entendu de pareil.»

Le Prince D. Ghica soutient, «qu'il s'est exprimé d'une manière assez énergique, pour que toute l'Assemblée pût témoigner de sa désapprobation touchant le style de cet amendement.»

Mr. *Jean Rosetti* déclare, «avoir dit aussi que cet amendement a plutôt l'air d'une pétition à l'adresse des hautes Puissances et destinée à leur faire prendre en considération les souffrances de la

No. 1981. classe des paysans, chose superflue, aujourd'hui qu'elle a ses repré-
 Proc.-verb. 11. sentants dans l'Assemblée.»

1857

2 Novembre.

On reprend la lecture du procès-verbal.

MM. *Al. G. Golescu* et *B. Gănescu* «demandent chacun la rectification d'un mot.» Cette rectification a lieu immédiatement.

Mr. *C. Argintoianu* remarque, «qu'il a été adopté de supprimer les mots: et où, à la page 6, ligne 9, et que cela n'a pas été mentionné dans le procès-verbal.»

Mr. *N. Lahovari* remarque de même, «que son amendement à la page 9, ligne 4, a été formulé de la manière qui suit: «En effet, dans les Traités conclus entre la Turquie et la Russie il est reconnu aux Principautés, etc.»

Mr. *C. Văleanu* observe, «que son amendement portait: pas même permis de passer, au lieu de: pas même permis de fouler, etc.»

Ces rectifications ont lieu et on reprend la lecture du procès-verbal.

Cette lecture terminée, Mr. *Al. G. Golescu* demande la parole pour une observation personnelle et déclare, «que dans le procès-verbal, on a commis une très grande inexactitude. Le bureau de l'Assemblée, dit-il, m'a fait dire ce que je n'ai pas dit; il a défiguré mes expressions, en ne rapportant pas tout ce que j'ai dit. Je demande la confrontation des notes de Messieurs les sténographes. Je vais répéter mes paroles mot pour mot. J'ai conjuré l'Assemblée d'adopter dans l'adresse en question une forme plus facilement acceptable par la grande majorité de l'Assemblée, car notre but est de faciliter l'adoption de l'adresse, et non de l'entraver; c'est de nous présenter devant l'Europe avec une adresse signée par le plus grand nombre, par l'unanimité même, s'il était possible. En ces termes, ma proposition a un autre sens; dans les termes qu'on m'attribue, j'ai l'air de parler au nom d'une minorité. Je proteste contre une pareille infidélité. Le bureau de cette Assemblée ne porte pas assez d'attention à la rédaction des procès-verbaux; c'est ainsi que les discours des députés se trouvent défigurés. Le bureau, sûr d'une majorité disposée à maintenir ses comptes-rendus, commet de la sorte une injustice à l'égard de ceux, qui ne jouissent pas de la confiance de la majorité. Je pense que la loyauté est le premier devoir dans les rapports d'homme à homme, à plus forte raison dans ceux de majorité à minorité.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* déclare, «que le discours de Mr. Golescu est une accusation gratuite contre le bureau de l'Assemblée. Les procès-verbaux, dit-il, sont lus publiquement; toutes les fois qu'il s'est

produit une observation ou qu'une modification a été demandée, on y a toujours fait droit. Je ne comprends donc pas que Mr. Golescu, au lieu de présenter ses observations en moment opportun, vienne maintenant diriger une accusation contre le bureau. Ceci est une inconvenance et je proteste, au nom du bureau, que nous avons jamais fait appel au vote de la majorité. Le préopinant semble insinuer que le bureau manque à la loyauté, de complicité avec la majorité. Je crois, au contraire, qu'un esprit d'indulgence n'a cessé de présider à nos travaux, car plus d'une fois nous avons accepté dans les procès-verbaux des rectifications, qui n'étaient pas tout-à-fait conformes à ce qui avait été dit dans la séance qui précédait. Quant à la confrontation des notes, exigée par Mr. Golescu, nous l'acceptons. Le préopinant n'a pas demandé une rectification, lorsqu'il était à propos de la réclamer; il y songe maintenant, pour y trouver une arme contre notre bonne foi. Les hommes sont sujets à erreur; nous ne prétendons pas en être exempts. Ainsi, toutes les fois qu'on nous en a signalées, nous nous sommes empressés de les rectifier.»

Mr. *Ch. Turnavitu* dit, «qu'avant de donner lecture du procès-verbal, il s'est fait un devoir de rappeler le peu de temps qui a été accordé pour sa rédaction et qu'il a prié Messieurs les députés de faire eux-mêmes leurs rectifications, car il n'était pas possible de rédiger avec exactitude un travail si volumineux.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que, quoiqu'il ait l'honneur de se trouver toujours d'accord avec la majorité, il lui est arrivé de voir dans les procès-verbaux ses discours tellement tronqués, que leur sens en était défiguré; mais que cependant il a cru devoir se résigner. Ces omissions sont la conséquence des conditions dans lesquelles se trouve le bureau, dépourvu de sténographes. Nous croyons que Mr. Al. G. Golescu fait perdre son temps à l'Assemblée pour des questions personnelles. Il conviendrait de s'occuper davantage du bien de la patrie, dont la cause est aujourd'hui en jeu.»

Mr. *C. A. Rosetti* veut parler.

L'Assemblée demande l'ordre du jour.

Mr. *Al. G. Golescu* demande, «si la confrontation aura lieu.»

Mr. *C. A. Rosetti* répond, «qu'elle aura lieu; mais il insiste pour déclarer la possibilité, dans le procès-verbal, d'erreurs, qui n'impliquent pas mauvaise foi.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* ajoute, «que les observations de Mr. Al. G. Golescu ne sauraient atteindre la bonne foi du bureau. Le préopinant aurait pu parler de la sorte, si le bureau s'était opposé à toute rectification. Il demande donc, que l'Assemblée se prononce à cet égard,

No. 1981.
Proc.-verb., 11.
1857
2 Novembre.

No. 1981. afin qu'en cas affirmatif de déloyauté, les Secrétaires soient mis en
Proc-verb. 11. demeure de se retirer.»

1857
2 Novembre.

Mr. *El. Lapati* remarque, «qu'il ne saurait y avoir déloyauté, dès qu'il a été déclaré à la tribune que la rectification demandée par Mr. Al. G. Golescu est acceptée.»

Mr. *C. A. Rosetti* déclare, «que les Secrétaires ne peuvent plus continuer leurs fonctions et qu'ils donnent leur démission.»

A ces mots, les Secrétaires quittent leurs places. Tumulte dans l'Assemblée.

Mr. *Jean Brătianu* «prie Son Em. le Métropolitain d'en appeler au vote, aux fins de savoir, non pas si la Chambre affirme la loyauté du bureau, car ce serait une inconvenance, mais si elle approuve les paroles de Mr. Al. G. Golescu.»

Son Em. le Métropolitain remarque, «qu'il serait plus convenable de continuer la lecture.»

Le tumulte augmente: «Aux voix! Aux voix!»

Mr. *C. Rădulescu* dit: «Nous sommes venus ici pour travailler, et non pour nous disputer.»

Mr. *Pierre Cernătescu* propose, «que Mr. Al. G. Golescu rectifie son expression.»

«Je rectifie mes paroles, dit Mr. *Al. G. Golescu*, de la manière qui suit: Si le bureau soutient les paroles, qu'il a fait passer comme miennes, je persiste à déclarer que c'est là un manque de loyauté.»

Bruits tumultueux de tous les côtés.

Mr. *El. Lapati* déclare, «que le Président demande, si l'Assemblée consent ou non à mettre aux voix la proposition de Mr. Al. G. Golescu.»

Une foule de voix: «Au vote!»

Mr. *Chr. Tell* demande à Mr. Lapati, «comment il sait que telle est la volonté de Son Eminence.»

Son Em. le Métropolitain fait observer, «que le Règlement dit que le Président doit consulter l'Assemblée pour toute chose. Son opinion est de continuer la lecture, sans soulever de prétention; que si, cependant, l'Assemblée insiste, il soit décidé ce qu'il convient.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que, à propos des paroles de Son Eminence, Mr. Al. G. Golescu devait venir rétracter ses expressions; s'il ne le fait pas, il demande qu'on aille aux voix.»

Mr. *Al. G. Golescu* assure, «que son opinion a été, que si le texte n'était pas rectifié, il était en droit de considérer la chose comme une déloyauté de la part du bureau; ce qui ne veut pas dire que ses paroles ont été dénaturées dans une intention déloyale.»

Mr. *Jean Brătianu* «demande à Mr. Golesecu, s'il rétracte ses paroles.»

Mr. *Al. G. Golesecu* répond, «qu'il les a rétractées.»

Le Prince Bibescu, s'adressant au Président, dit: «Très Saint Père, je pense qu'il faudrait inviter MM. les Secrétaires à reprendre leurs places, car toute satisfaction leur a été rendue.»

MM. les Secrétaires reprennent leurs places. Le silence s'établit et Mr. *Etienne Golesecu* annonce, «que Mr. N. Rucăreanu est inscrit pour parler en faveur d'un amendement qu'il a à proposer.»

Mr. *N. Rucăreanu* dit, «qu'animé de respect et de confiance envers les membres qui ont rédigé l'adresse, il vient toutefois proposer un amendement, qu'il a voulu déposer déjà sur le bureau dans la séance précédente, mais qui a été repoussé. Son amendement n'a pas pour but de combattre le projet de la commission, ni de provoquer des discordes et du scandale. Il a surtout pour objet de confirmer, de constater, notre autonomie et les droits qui en émanent. Sans beaucoup différer du Mémorandum, la même matière est traitée différemment. Il termine, en disant qu'il a la confiance que les membres de l'Assemblée ne se départiront pas des véritables devoirs pour lesquels ils sont convoqués. Et puisqu'il a, dit-il, la vue très basse, il prie l'Assemblée de permettre à Mr. Duilie de donner lecture de son amendement.»

Mr. *D. Brătianu* fait observer, «que l'amendement de Mr. Rucăreanu est, il lui semble, plus long que le Mémorandum et qu'il serait plus opportun d'en donner lecture après la fin des débats.»

Mr. *Marc Duilie* répond, «que le Règlement de l'Assemblée porte qu'un amendement doit être lu aussitôt proposé.»

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «que puisqu'il s'agit d'un amendement, il importe de savoir avant tout ce que signifie au juste un amendement. J'ai tiré la définition de ce mot, ajoute-t-il, du dictionnaire politique de la France. Il lit la définition: «Amendement signifie changement, «modification, substitution d'un sens à un autre, le remplacement «d'un mot par un autre.» Par conséquent, poursuit-il, on ne peut pas substituer à un projet entier un autre projet, et j'opine contre la proposition de Mr. Rucăreanu.»

Mr. *N. Rucăreanu* réplique, «que personne ne s'est engagé ici à agir conformément aux explications contenues dans un dictionnaire français ou de toute autre nation. Son amendement est un changement de l'adresse à partir de la page 1 jusqu'à la page 19. Il demande par conséquent, qu'il en soit donné lecture et il est certain que l'Assemblée approuvera.»

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

No. 1981
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

Mr. *J. Otteteleşanu* objecte, «que le projet a été adopté jusqu'à la page 8, et que par conséquent, conformément au Règlement, l'Assemblée ne peut plus revenir sur ce qui a été fait.»

Mr. *Marc Duilă* donne lecture de l'art. 51 du Règlement, relatif aux amendements.

Mr. *D. Brătianu* fait observer, «que Mr. Rucăreanu aurait dû dire en quoi consiste son amendement et désigner les passages qu'il veut modifier, avant qu'il ait été donné lecture du projet présenté par la commission. Il pouvait être accepté alors comme un amendement, tandis que maintenant on ne peut pas lui attribuer cette qualification. Que si, cependant, le préopinant voulait le présenter comme un contre-projet, il pourra le faire, lorsqu'il s'agira de voter le projet en bloc.»

Mr. *N. Rucăreanu* réplique, «qu'il a déjà communiqué son projet dans la séance de Vendredi passé et qu'il n'a pas été accepté. Il insiste pour qu'il en soit donné lecture.»

Après quelques autres explications relatives à cet incident, Mr. *N. Rucăreanu* «consent à remettre à la fin de la séance la lecture de son projet.»

Mr. *D. Brătianu* reprend la lecture du Mémorandum au point où on s'est arrêté dans la séance précédente.

A la page 10, ligne 18, Mr. *G. Magheru* propose, «de substituer au mot: Elisabeth, celui de: la Reine Elisabeth.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *N. Lahovari* propose, «qu'on ajoute aux arguments qui prouvent la souveraineté des Roumains la formule des actes princiers qui suit: Nous, par la grâce de Dieu, Souverain Régnant de toute la Roumanie.»

L'Assemblée adopte.

A la page 11, ligne 1, Mr. *J. Oteteleşanu* propose, «de supprimer le mot: indirecte».

Après quelques explications pro et contra, l'Assemblée adopte la suppression des mots: directe et indirecte.

A la page 11, ligne 15, Mr. *El. Lapati* propose, «de substituer, à la place du texte commençant par: Ainsi, le Prince Grégoire Ghica a protesté et finissant par: en 1856, l'amendement qui suit: Ainsi qu'il est reconnu et ainsi que l'histoire elle-même le prouve.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *Ch. Voinescu* propose, «d'ajouter, à la suite de l'amendement Lapati, les paroles suivantes: Et si quelque Gouvernement du

pays remettait à la Sublime Porte ou à toute autre Puissance un acte, par lequel il serait, en quoi que ce soit, porté atteinte aux droits de notre autonomie, nous pensons que, conformément aux lois de tout Gouvernement représentatif, cet acte ne saurait avoir aucune valeur, puisqu'il ne serait pas émané de la nation par le moyen de ses représentants, mais qu'il serait uniquement dû au vouloir arbitraire du Chef de ce Gouvernement.»

Mr. *J. Otteteleşanu* «demande des explications à propos de cet amendement.»

Mr. *Ch. Voinescu* répond, «que puisqu'il a été précédemment question du régime phanariote, il veut démontrer que ce régime n'a pas été légal. Pour être conséquents, si durant ce régime on avait donné à la Turquie un acte de nature à détruire notre autonomie, un pareil acte, privé du consentement de l'Assemblée générale, ne peut avoir de force.»

Mr. *Pierre Cernătescu* fait observer, «que ce que propose Mr. Voinescu n'est qu'une répétition de ce qui a été dit précédemment.»

Mr. *Ch. Voinescu* réplique, «que tout ce qui peut mieux expliquer notre droit d'autonomie n'est pas inutile. Il ajoute, qu'il ne se rapporte pas seulement au régime phanariote.»

Mr. *J. Otteteleşanu* déclare, «ne pas connaître de pareils actes ; s'il existait des actes secrets, ces actes ne peuvent en rien nous engager.»

Mr. *Jean Brătianu* «partage l'opinion de Mr. Voinescu et demande, qu'il soit précisé que les seuls actes, sur lesquels les Roumains se sont toujours fondés, sont les Traités conclus avec Bajazet et Mahomet. Tous les autres ont été faits dans des conditions et sous des formes illégales. Par malheur, il s'est trouvé même parmi les Roumains des Princes, qui sont venus monter sur le trône avec l'appui des forces étrangères. Il propose par conséquent, de supprimer tout le passage relatif aux Phanariotes et de généraliser, en présentant les deux actes précités, que la Porte reconnaît elle-même, comme la base unique de notre droit public international.»

Mr. *Ch. Voinescu* «renonce à son amendement.»

On adopte celui de Mr. Jean Brătianu, formulé comme suit :

«Si, à la suite des quatre Capitulations conclues entre les Sultans Bajazet I, Mahomet II, Bajazet II. Soliman II et les Princes moldo-roumains, Capitulations reconnues d'une manière officielle et solennelle, tant par la Sublime Porte, que par la nation roumaine, il se trouvait d'autres actes remis à la Sublime Porte dans des conditions

No. 1981.
Proc.-verb. 11,
1857
2 Novembre.

No. 1981. qu'il serait impossible de considérer et d'accepter comme légales,
 Proc.-verb. 11. de pareils actes ne peuvent ni engager les Roumains ni diminuer
 1857 leurs droits, consacrés dans les Capitulations susmentionnées.»
 2 Novembre.

Mr. *G. Magheru* est d'avis, «que l'on ne supprime pas ce qui regarde les Phanariotes.»

Mr. *Chr. Tell* propose, «de mentionner aussi les Traités des Moldaves.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «que l'adresse se fait de la part des Roumains.»

Mr. *Al. Florescu* ajoute, «que tout le temps que nous ne parlons que de nos droits, nous ne pouvons invoquer que les deux Traités.»

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «qu'il est question des deux Principautés.»

Mr. *Al. Florescu* déclare, «que si cela est, il ne s'y oppose pas.»

L'Assemblée décide, qu'il soit fait aussi mention des deux Traités de Moldavie.

On poursuit la lecture.

A la page 11, ligne 27, Mr. *J. Otteteleşanu* propose, «de substituer aux mots: bien définie ceux de: par une ligne de démarcation bien tranchée.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, Mr. *J. Otteteleşanu* déclare, «ne point persister dans sa proposition», et on continue la lecture.

Mr. *N. Lahovari* propose, à la même page, «de supprimer le mot: intacte, car, dit-il, nous n'avons pas jusqu'à présent réclamé contre les atteintes.»

Cet amendement est rejeté.

Après la lecture du passage relatif à l'autonomie, Mr. *Al. Florescu* dit, «qu'il serait à propos maintenant de donner lecture de l'amendement de Mr. Rucăreanu, parce que, d'après ce qu'il a dit, son amendement porte spécialement sur la question de l'autonomie, et si l'on trouvait dans cet amendement des arguments plus solides, de les adopter.»

Mr. *C. Aricescu* dit, «que le Mémoire de Mr. Rucăreanu n'a pas seulement trait à l'autonomie, mais encore à tous les points; il ajoute, qu'il a été déjà décidé qu'il n'en sera donné lecture qu'à la fin.»

A la page 12, ligne 4, Mr. *G. Magheru* propose «la suppression des mots: ou pour mieux dire son autre partie d'elle-même.»

Le Prince G. Ghica propose, «qu'on ajoute aux arguments énumérés à la page 12, pour démontrer l'assimilation qui existe entre nous et les Moldaves, celui aussi de la religion.»

Le *prêtre Basile* avait déjà déposé sur le bureau un amendement semblable.

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

L'Assemblée adopte.

Mr. *C. Filipescu* propose, «de substituer, au bas de la même page, en place du mot: décupleront, celui de: augmenteront.» Adopté.

A la page 14, ligne 19, Mr. *B. Gănescu* propose, «de substituer, au passage commençant par: De consulter etc., l'amendement suivant: De consulter les populations de ces pays, reconnaissant ainsi le droit des Moldo-Roumains de se prononcer eux-mêmes sur leurs intérêts.»

L'Assemblée adopte.

A la page 13, ligne 11, Mr. *C. Robescu* propose, «de remplacer le mot: menaçante par: nuisible.»

L'Assemblée rejette.

Mr. *C. Filipescu* propose, «de supprimer le mot: seulement à l'avant-dernière ligne de la même page.» Adopté.

A la page 13, ligne 21, Mr. *D. Grigorescu* propose «la suppression de la phrase: d'un jugement sain.» Adopté.

On reprend la lecture.

A la page 16, ligne 5, Mr. *C. Aricescu* propose, «à la place du texte commençant par: Serait méconnu et finissant par: se briserait, l'amendement suivant: Ne pourrait se soutenir longtemps contre la volonté générale et inébranlable des Roumains.»

Mr. *B. Gănescu* propose, «de supprimer le mot: longtemps dans l'amendement Aricescu.»

L'Assemblée adopte l'amendement tel que l'avait formulé son auteur.

A la même page, le *Prince D. Ghica* propose, «d'ajouter, après les mots: appartenant à une dynastie européenne, l'amendement suivant: «Les hautes Puissances garantes, dans leur sagesse et dans leur sollicitude pour les Principautés, peuvent facilement comprendre par là, qu'en refusant un Prince étranger, les calamités ou les souffrances, où nous sommes plongés depuis des siècles, non seulement ne cesseraient pas, mais augmenteraient avec un Prince indigène.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *B. Gănescu* propose, «de remplacer, au bas de la même page, le mot: pris par: élu.»

Mr. *Gr. Ioranu* propose en outre, «de faire la même substitution partout où il est question du Prince étranger.»

L'Assemblée adopte.

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

Mr. *Al. Florescu* trouve, «que le passage relatif au Prince étranger est si explicite, comme si nous étions certains que l'Europe nous l'accordera. Il ajoute, que les Moldaves, employant le mot de renonciation, notre silence pourrait passer pour un consentement à renoncer à notre droit antique d'élire les Souverains. Il propose, en conséquence, l'amendement suivant : «Si cependant les hautes Puissances, «entravées par des circonstances, se refusaient à ce désir, les Roumains conserveront la libre faculté d'élire leur Souverain dans leur «propre sein, conformément aux droits qu'ils se sont réservés par «leurs Capitulations.»

Mr. *Pierre Cernătescu* «combat Mr. Florescu, en disant que, si nous demandons une reconnaissance formelle de notre autonomie et de nos Traités, toute crainte à cet égard est illusoire.»

Mr. *Ch. Voinescu* objecte, «que puisque nous sommes appelés à exprimer nos vœux, si on n'y satisfait pas, nous nous réservons les droits qui découlent des anciens Traités.»

Mr. *Gr. Ioranu* dit, «qu'il ne faut pas oublier que nous sommes les mandataires de la nation, que la nation nous a envoyés ici pour soutenir les quatre points et que, si les Puissances étrangères nous refusaient le Prince étranger, nous ne pouvons rien faire sans en appeler à nos commettants.»

Mr *Al. Florescu* dit, «que tout amendement, s'il n'est pas nuisible, doit être soumis au vote de l'Assemblée.»

Après l'échange de plusieurs paroles pro et contra, l'amendement de Mr. Florescu est soumis au vote et rejeté.

On reprend la lecture.

Mr. *N. Lahovari* propose, «qu'on ne conserve que la première partie, à savoir: Les précédents sont en leur faveur et jusqu'à: plusieurs Souverains moldo-roumains, afin, dit-il, d'être en conformité avec les Moldaves, qui se servent de cet argument.»

Mr. *El. Lapati* propose, comme amendement, «la suppression, à la page 16, ligne 16, du passage commençant par: Les précédents etc. jusqu'au: Prince étranger» (ligne 24).

Cet amendement provoque une longue discussion, à laquelle prennent part MM. *C. A. Kretzulescu*, qui soutient, «que jamais le principe de l'hérédité au trône n'a existé chez nous»; *P. Cernătescu*, *J. Brătianu*, *C. Aricescu*, qui remarque, «que l'hérédité n'a pas existé en principe, mais de fait; que plus d'une fois les fils des Souverains ont succédé à leur pères, élus qu'ils étaient par le pays, par reconnaissance pour le patriotisme de leurs pères»; *B. Gănescu*, qui «cite l'e-

xemple des Bassarabes et celui d'Etienne-le-Grand de Moldavie, donnant des conseils à son fils Bogdan sur la manière de gouverner.»

Mr. *Ch. Voinescu* «cite, comme preuve contre l'hérédité, le Traité conclu entre Bogdan et la Porte, dans lequel il est dit que les Moldaves se réservent le droit d'élire leurs Princes.»

Après une longue discussion, on procède aux voix et l'Assemblée adopte la suppression proposée par Mr. *Lapati*.

A la page 19, ligne 4, Mr. *P. Cernătescu* propose, «de remplacer: en droit par: basé sur le droit historique.»

L'Assemblée rejette.

Mr. *B. Gănescu*, propose, «d'ajouter au bas de la page 18, au mot: Assemblée les mots: générale sur des bases électorales assez larges, et au haut de la page 19, de remplacer le mot de: satisfaire par le mot: reconnaîtront.»

L'Assemblée adopte ces modifications.

Mr. *G. Lupescu* déclare, «avoir déposé sur le bureau un amendement, qu'on n'a pas encore pris en considération.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* donne lecture de l'amendement *Lupescu*, formulé ainsi qu'il suit:

«Un Gouvernement constitutionnel, avec une seule Assemblée générale large, composée de représentants pris dans toutes les positions sociales du pays et qui aient droit de représenter tous les griefs et les besoins du peuple roumain entier.»

Le Prince G. Ghica demande, «ce que l'on entend ici par: positions sociales; est-ce les professions, ou bien les classes?»

On lui répond, que c'est les classes.

Mr. *Chr. Tell* «combat cet amendement et appuie la rédaction de la commission.»

MM. *B. Gănescu* et *J. Ipceanu* «le combattent à leur tour.»

Mr. *Al. Petrescu* «soutient l'amendement *Lupescu*. Il démontre, que par là il ne viole aucun devoir parfait ou imparfait; attendu que, soit dans le sein de la commission, dont il a le devoir de soutenir le travail, soit en particulier, il a été d'avis de donner une meilleure rédaction à l'art. 4.»

Mr. *G. Lupescu* formule ensuite son idée de la manière qui suit: «Gouvernement représentatif, et conformément à nos anciennes coutumes, une seule Assemblée générale, composée de toutes les classes de la société, de manière à représenter les intérêts généraux du peuple roumain, sans cependant qu'il y ait pour cela vote universel. De cette manière, conclut l'honorable membre, on pourrait formuler l'idée même de notre Assemblée. Car il ressort de la rédaction actuelle du

No. 1981.
Proc.-verb. 11
1857
2 Novembre.

4-ème point, que l'Assemblée générale sera composé de représentants élus dans toutes les classes qui sont les éléments de la nation.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* répond, «qu'avant d'aborder la discussion de l'amendement Lupescu, il faut savoir quel principe nous adoptons: Nous abstiendrons-nous d'entrer présentement dans les questions intérieures et nous borner pour le moment aux questions extérieures; ou bien, commettant la même faute que nos frères les Moldaves, nous lancerons-nous dans les questions intérieures? Si nous conservons dans le Mé-morandum l'expression large du programme, nous pourrions obtenir les signatures d'une grande majorité. Plus tard, nous serons libres d'entrer dans les questions d'intérieur, soit immédiatement, comme ont fait les Moldaves, soit, ce qui vaudrait mieux, après que les hautes Puissances auront pris une résolution relativement à nos désirs, comme il est dit dans le programme. Or, si nous nous livrons dès à présent à la discussion de ce point, nous allons nous trouver en plein dans une question d'intérieur, celle de la base électorale. Dans ce cas, d'autres amendements se produiront à côté de celui-ci et, quelque décision que l'on prenne, elle sera hors d'état de satisfaire toutes les opinions contraires, et nous perdrons ainsi tout espoir d'obtenir une majorité considérable en faveur du Mé-morandum.»

Mr. *Gr. Ioranu* réplique, «qu'il ne s'agit pas d'entrer dans des questions d'intérieur; il s'agit tout simplement de savoir, ce que l'on entend par les paroles précitées.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant à la tribune, dit: «Plusieurs se persuadent que Mr. Lupescu et ses collègues les paysans ont été poussés par quelques-uns d'entre nous à proposer cet amendement; ceux-là se trompent. Si quelques-uns d'entre nous ont été assez heureux pour s'attirer la confiance de leurs collègues les députés paysans, Dieu nous est témoin (et nous en appelons à l'Assemblée entière, ainsi qu'à eux) qu'ils n'ont jamais entendu de notre bouche des paroles de discorde. Au contraire, toutes les fois qu'ils sont venus à nous, nous leur avons toujours conseillé de préférer les griefs du pays à leurs griefs particuliers. Les premiers, nous nous sommes opposés dans l'Assemblée à toute récrimination, car nous savions que tous ont souffert, grands et petits, et que ceux-là même qui se trouvaient placés sur le trône princier, s'ils avaient du cœur, avaient dû beaucoup plus souffrir que les paysans. Connaissant tout ce que notre position a de délicat vis-à-vis de l'Europe, nous n'avons rien négligé pour dissiper toute inquiétude. La proposition d'un pareil amendement à Mr. Lupescu eut été une fourberie, car chacun de

nous ayant reçu une éducation plus soignée qu'un simple paysan, la nécessité de contrefaire son style conduisait à une ruse indigne. Nous n'avons pas repoussé l'amendement Lupescu dans les réunions préparatoires, parce que les laboureurs ont toujours été complètement isolés des autres classes. Comme nous avons cherché à conserver jusqu'au bout leur confiance, nous n'avons pas repoussé un amendement dicté par la méfiance. Si nous nous étions trouvés, vous ou moi, dans leur position, nous aurions senti comme eux. Lorsqu'on a nommé la commission de rédaction du Mémorandum, il s'est produit dans les réunions préparatoires une lutte vive, dont il a transpiré quelque chose au dehors. Les paysans se sont persuadés que nous allions décider sur les questions vitales du pays et qu'ils étaient condamnés à ignorer tout ce qui se fera, puisqu'ils étaient exclus de la commission. Nous avons essayé de les convaincre que ce n'était qu'un projet, mais voyant que nous ne pouvions détruire leurs soupçons, nous avons conjuré la commission de consentir à ce qu'un paysan ou deux assistassent à ses travaux, afin d'éviter par là qu'ils devinssent la proie des malveillants; mais lorsque nous leur avons fait cette proposition, ils se sont tenus pour satisfaits et n'ont pas voulu user de ce droit de présence. Si d'autres ou moi ne les avons pas combattus à l'égard de l'amendement, c'est pour ne point leur inspirer de soupçon. Je viens cependant aujourd'hui les conjurer d'avoir de la confiance en nous, dans la justice qui commence, dans l'avenir du pays. Donnez cette preuve de désintéressement, sacrifiez vos griefs personnels sur l'autel de la patrie, afin que nous puissions demain signer ensemble, d'un accord unanime, le Mémorandum qui développe les quatre points.»

L'Assemblée donne des marques d'approbation.

Mr. *C. A. Rosetti* «demande à Mr. Lupescu, s'il veut retirer son amendement.»

Mr. *G. Lupescu*: «Il faut demander cela à plusieurs, car je n'ai pas signé seul l'amendement.»

MM. *J. Roateş, Marin Pârcălăbescu, J. Roibu et Tica Ioan* «retirent l'amendement.»

Mr. *G. Lupescu*: «Puisque j'ai proposé cet amendement, je le soutiens.»

Mr. *J. Roateş* déclare, «que puisque Mr. C. A. Kretzulescu assure qu'il s'agit d'une question d'intérieur et que, si par l'art. 4 du programme et du Mémorandum l'Assemblée entière entend que les paysans aussi prendront part aux futures Assemblées générales, tous retirent l'amendement.»

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 11.
1857
2 Novembre.

Mr. *D. Grigorescu* est d'avis, «qu'il ne faut pas prendre en considération cet amendement dans le Mémorandum, mais qu'il faut le faire à une autre époque, attendu que les habitants des villes se trouvent dans la même catégorie que les paysans.»

On met aux voix l'amendement Lupescu, lequel est rejeté par l'Assemblée.

Mr. *C. A. Kretzulescu* «communiqua à la Chambre la demande en congé de MM. Tătăranu et Iancovescu, motivée quant au premier par un procès et quant au second par la maladie d'un membre de sa famille.»

L'Assemblée refuse le congé, attendu que tous les membres de l'Assemblée doivent être présents à la signature du Mémorandum.

Mr. *Jean Brătianu* propose, «que le bureau invite le Gouvernement à ajourner les procès, que pourraient avoir les députés, jusqu'à la terminaison de leurs travaux.»

L'Assemblée approuve.

La séance est levée à 4 heures de l'après-midi. La séance prochaine est renvoyée à Lundi, 4 Novembre, 10 heures du matin.

15. Procès-verbal No. 12.—Séance du 4 Novembre 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1859
4 Novembre.

Ce jourd'hui, Lundi, 4 Novembre de l'an 1857, à midi, la XII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

Quatre-vingt-neuf membres répondent à l'appel nominal, dix sont absents, dont six pour cause de maladie ; les trois autres arrivent après l'appel.

Mr. *Chr. Tell* dit, «avoir appris que Mr. Răducanu Ioan a quitté la ville; il demande s'il a demandé la permission.»

Mr. *Ch. Turnavitu* répond, «que le bureau ignore le départ de Mr. Răducanu Ioan.»

Mr. *Chr. Tell* demande, «qu'on donne lecture de la partie du Règlement, qui concerne les absences sans permission.»

Mr. *Ch. Turnavitu* donne lecture du procès-verbal de la séance XI-ème.

Mr. *G. Magheru* demande, «qu'il soit consigné au procès-verbal qui c'est lui qui a proposé de dire: la Reine Elisabeth, au lieu d'Elisabeth.»

Mr. *Nicolas Lahovari* «demande l'insertion de quelques paroles de lui.»

Mr. *D. Brătianu* demande, «qu'on rectifie le mot: passion de son discours et le remplacer par le mot: griefs.»

On fait les rectifications demandées.

Mr. *Al. Petrescu* demande, «que son discours soit inséré en entier dans le procès-verbal.»

Mr. *C. A. Rosetti* répond, «que dans le procès-verbal il n'est inséré qu'un sommaire des débats; un discours ne peut donc figurer en entier dans le procès-verbal, que dans le cas où l'Assemblée voterait cela en signe d'honneur.»

Mr. *Al. Petrescu* demande, «que le sens de son discours soit rectifié, attendu qu'il n'est pas reproduit d'une manière exacte.»

Les rectifications demandées ayant eu lieu, le procès-verbal est adopté.

Après quoi Mr. *C. A. Rosetti* explique à l'Assemblée, «que d'après le Règlement, le procès-verbal ne peut contenir que la substance des débats, tandis que les discours seront reproduits en entier dans le *Moniteur*. Il ajoute que, si dans la séance précédente on a adhéré à la proposition de Mr. *Al. G. Golescu*, ce précédent ne fera plus règle à l'avenir. Il soutient que le procès-verbal de la séance précédente a reproduit avec fidélité, en substance, les paroles de Mr. *Al. G. Golescu* et il demande à l'Assemblée, si elle veut s'en assurer.»

L'Assemblée refuse de revenir sur cet incident.

Mr. *Gr. Ioranu* dit, «avoir, dans la séance précédente, pris un amendement pour un autre et commis par là une erreur de vote; c'est pour quoi il demande à faire ses observations là-dessus.»

Mr. *N. Lahovari* répond, «que l'Assemblée a voté cet amendement.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* «consulte l'Assemblée aux fins de savoir, si elle veut écouter Mr. *Ioranu*.»

L'Assemblée s'oppose.

Mr. *Gr. Ioranu* remarque, «que le Règlement ne prévoit pas le cas de rectification exigible, lorsqu'une erreur s'est produite.»

Mr. *Al. Petrescu* «appuie Mr. *Ioranu*.»

Le Prince Bibescu dit, «que ce serait une illégalité que de revenir sur une chose décidée par l'Assemblée.»

Mr. *Gr. Ioranu* répond, «que si cela est, il se réserve le droit de parler après la lecture du Mémorandum.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* donne lecture de l'ordre du jour.

Mr. *Jean Rosetti* monte à la tribune et lit un discours, «par lequel il désapprouve tant la forme que le fond de l'acte de la commission et il propose qu'on renvoie le Mémorandum à un nouvel

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857.
4 Novembre.

examen au sein de la commission, qui tâchera de rédiger un acte plus convenable quant à la forme et plus complet quant au fond, répondant mieux enfin au caractère que doit avoir un pareil acte.»

Mr. *A. Kretzulescu* «demande à Mr. J. Rosetti, ce qu'il a voulu entendre par: d'une manière absolue, en parlant des quatre points?»

Mr. *J. Rosetti* répond, «que: absolue veut dire: en principe.»

La lecture du discours de Mr. J. Rosetti terminée, Mr. *J. Otteteleşanu* fait observer, «que si l'on adopte la proposition du préopinant, il faudra revenir en arrière et perdre un temps considérable, et cela inutilement, les bases étant les mêmes.»

Le Prince Démètre Ghica fait observer, «que les convenances exigent que tous ceux qui parlent se tiennent debout.»

Mr. *B. Gănescu* dit, «qu'un discours comme celui de Mr. J. Rosetti, qui touche à l'ensemble du Mémoire, n'aurait pas dû être écouté et ne peut être mis en discussion qu'après la lecture complète du Mémoire. Alors seulement pourront prendre la parole ceux, qui voudront parler pour ou contre cet acte.»

Mr. *Michel Marghiloman* fait observer, «que ce que propose Mr. J. Rosetti n'est pas un amendement, c'est une nouvelle proposition; et d'après le Règlement, elle doit être soutenue par dix-neuf membres.»

Mr. *Al. Petrescu* propose, «de mettre en discussion la proposition de Mr. J. Rosetti et de constater au procès-verbal son rejet ou son adoption.»

Le Prince Bibescu «est d'avis de passer à l'ordre du jour. Le discours de Mr. J. Rosetti, ajoute-t-il, aurait pu avoir lieu après la discussion de l'acte.»

On reprend la lecture du Mémoire à l'endroit où on s'est arrêté à la dernière séance.

Mr. *B. Gănescu* fait observer, «qu'on a décidé dans la dernière séance de remplacer partout le mot: pris par celui de: élu.»

Le Prince Grégoire Ghica croit, «que cela a le même sens.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* répond, «qu'il est entendu que: Prince étranger signifie: élu.»

On reprend la lecture.

A la page 19, ligne 18, Mr. *N. Lahovari* propose, «à la place de: La nation roumaine n'a pas d'autres vœux à exprimer, l'amendement qui suit: Tels sont les vœux que la nation roumaine expose aux hautes Puissances contractantes.»

Mr. *Gr. Serurie* fait observer, «que ce que propose Mr. Lahovari est contenu aussi dans le texte.»

Mr. *N. Lahovari* réplique, «qu'il n'a pas voulu dire que nous n'avions pas d'autres vœux.»

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

Après l'échange d'autres paroles pro et contra, l'amendement de Mr. *Lahovari* est rejeté.

A propos de la même phrase, Mr. *Al. Florescu* propose l'amendement suivant: «Tels sont les vœux principaux, que la nation roumaine exprime aujourd'hui en face des hautes Puissances, car ils comprennent etc.»

Mr. *J. Ipceanu* propose aussi l'amendement qui suit: «La nation roumaine ne pense plus qu'à exprimer ces désirs.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, l'Assemblée rejette ces deux amendements.

Mr. *Eugène Predescu* propose, «à la fin du paragraphe (page 19, ligne 25), d'ajouter ce qui suit: Ils sont si étroitement liés les uns aux autres, que, si on lui refusait un de ces vœux, la nation roumaine ne pourrait pas atteindre à la prospérité, à laquelle elle aspire.»

Mr. *G. Magheru* proteste contre cet amendement. «Son opinion est que les quatre points sont bien rédigés dans le texte du Mémoire, tandis qu'il pourrait ressortir de l'amendement proposé, que si l'on ne satisfait pas à l'un de ces vœux, nous renoncerions aussi aux autres.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* «trouve l'amendement Predescu dangereux et il déclare adhérer à l'opinion de Mr. *Magheru*.»

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «que la mission de l'Assemblée consiste à exposer les quatre vœux simultanément, sans manifester de préférence pour aucun. Il soutient par conséquent l'amendement Predescu.»

On procède aux voix et il est adopté par l'Assemblée.

Mr. *N. Lahovari* propose, «d'ajouter, à la page 19, ligne 25, entre le second et troisième paragraphes, comme amendement, la phrase qui suit: «Surtout, ainsi qu'il est généralement connu, toutes les fois que les Principautés ont procédé à l'élaboration ou à la réforme de leur législation, quoique politiquement séparées, elles y ont toujours travaillé dans une entente commune des corps qui en étaient chargés. C'est ainsi qu'on a agi lors de la promulgation du Code des lois et lors de l'introduction de la langue roumaine dans les affaires de l'Etat, sous les Princes Mathieu Bassarabe et Basile Lupu. C'est ainsi qu'on a agi à l'occasion de la réforme administrative et judiciaire, opérée dans les deux Principautés sous le Prince Constantin Maurocoronato. Le Règlement Organique des deux Principautés fut rédigé en

No. 1981. «1830 par une commission moldo-roumaine unique, réunie à Buca-
 Proc.-verb. 12. «rest. Les Assemblées extraordinaires, convoquées en 1832 pour l'exa-
 1857. «men de ce Règlement, ont procédé à leurs travaux par une entente
 4 Novembre. «fréquente et réciproque. L'article 371 du Règlement de la Roumanie et
 «les articles 425 et 426 de celui de la Moldavie sont suffisamment ex-
 «plicités sur cette question. Ce principe a été aussi reconnu par le pro-
 «tocol des Conférences de Constantinople du 11 Février 1856; en effet,
 «il propose que le travail de la réorganisation des Principautés soit
 «également confié à une commission mixte, composée de Roumains
 «et de Moldaves. Par conséquent, si les Principautés séparées ont tra-
 «vaillé de concert à l'élaboration et à la réforme de leurs lois, à plus
 «forte raison, aujourd'hui que la population des deux pays s'est pro-
 «noncée en faveur de l'Union des Principautés en un seul Etat, serait-il
 «d'une nécessité indispensable que les bases de notre future organi-
 «sation soient posées dans une entente intime des deux Assemblées
 «ad-hoc. Si cependant ces bases étaient discutées par chaque Assem-
 «blée à part, malgré toute l'identité des intérêts des deux pays, il
 «serait facile, vu l'isolement des Assemblées, que la différence du point
 «de vue eût pour résultat une différence dans la manière de poser
 «ces bases de réorganisation.»

Mr. *h. Voinescu* fait observer, «que l'amendement Lahovari s'é-
 carte de l'ordre du jour.»

Mr. *. A. Kretzulescu* veut le mettre au vote.

Plusieurs membres font entendre, que cet amendement n'arrive
 pas à sa place.

Mr. *N. Lahovari* «consent à remettre le vote à un moment plus
 opportun.»

On reprend la lecture.

Mr. *Ch. Voinescu* propose, «de supprimer le texte à partir de la
 ligne 26, page 19, jusqu'à la ligne 18, page 22. Mr. *Ch. Voinescu*
 motive son amendement sur ce que la commission, qui n'a été nommée
 que pour développer seulement les quatre points votés le 9 Octobre,
 expose cependant deux questions nouvelles, dont elle n'a pas été
 chargée, à savoir: 1. La faculté de se faire représenter au Congrès
 de Paris; 2. L'abstention dans les questions d'organisation intérieure.
 Il prie donc l'Assemblée de voter sa proposition, sans entrer dans de
 longues discussions.»

Mr. *Al. Petrescu* répond, «que développer des idées, c'est les en-
 tourer de toutes les garanties possibles, afin de les faire triompher.
 Envoyer des représentants au Congrès de Paris, ce serait faciliter
 davantage le succès de nos vœux. Quant à l'abstention dans toute

question intérieure, la commission, devant pénétrer l'esprit de l'Assemblée et cette Assemblée étant purement consultative et ayant la mission seulement d'exprimer les vœux de la nation, conformément à la volonté des commettants, a été poussée à conclure en faveur des deux dispositions contenues dans le Mémoire.»

L'Assemblée rejette l'amendement Voinescu.

A la page 20, ligne 5, Mr. *Vîșoranu* propose l'amendement suivant: «C'est seulement alors que les Assemblées ad-hoc, se réunissant en «une seule Assemblée, en vertu des droits du pays, pourront se déclarer «en Assemblée extraordinaire et voteront la loi électorale pour l'élection «d'une Assemblée constituante, ainsi que les bases de la future Constitution. Après quoi, cette Constituante, se réunissant immédiatement, élaborera la Constitution et les lois organiques. La Constitution une fois «garantie par les hautes Puissances et acceptée par le Prince désigné «pour être le Souverain de la Roumanie, le Prince monte sur le trône, «promulgue la Constitution et convoque l'Assemblée législative ordi- «dinaire. Après quoi, le Prince, conjointement avec l'Assemblée légis- «lative, convoquera, etc.»

L'Assemblée adopte cet amendement.

Mr. *C. Văleanu* propose, «de supprimer le mot de: terrible.»

L'Assemblée adopte.

A la page 20, ligne 27, Mr. *J. Ionașcu* propose l'amendement suivant: «S'il nous fallait, nous, membres de l'Assemblée ad-hoc, entrer «maintenant dans l'examen des questions de législation intérieure, nous «entreprendrions une œuvre, dont nous n'avons pas la compétence et «qui serait contraire au mandat, que nous avons reçu de nos com- «mettants, attendu que le pays nous a élus pour exprimer aux hautes «Puissances seulement les vœux formulés par lui-même relativement «à sa réorganisation politique. Alors même que nous aurions cette «compétence, aborder de pareils travaux serait maintenant s'exposer «à une impossibilité, car presque toutes les questions de législation «intérieure veulent une solution conforme à la future organisation po- «litique des Principautés. D'ailleurs, est-il possible d'examiner et de «résoudre en deux trois mois, etc.»

Mr. *Ch. Voinescu* «proteste contre l'amendement Ionașcu, parce qu'il a, dit-il, la compétence de procéder à d'autres travaux, et c'est pour éviter un pareil conflit qu'il a proposé l'amendement cité plus haut.»

Mr. *N. Lahovari* dit, «d'être décidé, par le même motif, à proposer l'adoption de l'argument des Moldaves.»

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

No. 1981. Mr. *Ch. Voinescu* ajoute, «que, soumit-on au vote l'amendement
Proc.-verb. 12. Ionaşcu et fût-il seul de son avis, il persisterait à se déclarer com-
1857 pétent.»
4 Novembre.

Mr. *Al. Petrescu* «combat Mr. *Ch. Voinescu*. Après avoir démontré que Mr. *Voinescu* croit, que c'est faire la Constitution du pays que d'entrer dans les questions d'intérieur, l'orateur donne une définition de ce que l'on doit entendre par Constitution du pays et conclut que nous n'avons ni le pouvoir, ni l'autorisation, ni surtout la capacité d'entrer dans des questions d'intérieur.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, on rejette l'amendement Ionaşcu.

A la page 21, Mr. *Gr. Serurie* propose «la suppression des paroles suivantes: et il n'a point cherché dans les hommes de son choix des connaissances et des capacités indispensables à l'analyse des lois et à l'initiation des réformes, et de modifier de la sorte ce qui suit: «Et eussions-nous cette «compétence, aborder de pareils travaux serait maintenant s'exposer à «deux grands obstacles: un inconvénient et une impossibilité; un in-«convénient, car nous toucherions à des questions délicates, à des in-«térêts divers, sans pouvoir leur donner une solution ou une satis-«faction etc.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* déclare, «que la commission appuie cet amendement.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *C. Văleanu* propose, «au bas de la page 20, de remplacer: certainement par: espère».

La commission propose: «nous osons croire.»

L'Assemblée adopte cette dernière version.

A la page 21, ligne 18, Mr. *Al. Păcleanu* propose, «de supprimer les paroles: vu surtout l'état d'anxiété, dans lequel se trouvent aujourd'hui les esprits etc.»

L'Assemblée rejette.

Mr. *C. Aricescu* propose, «de remplacer les mots: des années d'études par: un temps assez long.» Adopté.

Mr. *C. Aricescu* propose en outre, «de supprimer, à la page 23, ligne 6, la phrase: avec quelques chances de succès.» Adopté.

Mr. *N. Lahovari* propose, «de supprimer les dates à la page 23, ligne 5 et 6.»

A le même page, ligne 18, Mr. *N. Păcleanu* propose, «de supprimer la phrase qui suit: qu'elle n'aura rien fait, qu'elle ne fera rien, qu'il n'y aura en Orient que confusion et trou-

bles, et de la remplacer par: resserrer les liens et ce qu'elle a fait, que tout ce qu'elle fera, ne sera rien de stable et qu'il ne pourra y avoir en Orient une paix complète tout le temps que, etc.»

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

Mr. *C. Văleanu* propose, «de remplacer les mots: resserrer les liens par: raffermir les liens.»

L'Assemblée adopte l'amendement de Mr. Păcleanu et rejette celui de Mr. Văleanu.

Mr. *Robescu* propose, «de supprimer les paroles suivantes: que même en 1821 et 1848, alors qu'ils auraient pu tenter avec quelques chances de succès de briser les liens qui les rattachent à la Sublime Porte.»

Mr. *J. Otteteleşanu* «est aussi d'avis, de ne plus rappeler ces époques.»

Mr. *Ch. Turnavitu* «prend la défense de ces époques, car, dit-il, elles prouvent en notre faveur et témoignent de notre fidélité à l'Empire Ottoman. En 1821, lorsque d'autres peuples attentaient aux intérêts de cet Empire, les Roumains ne se sont pas laissé entraîner à leur donner la main; tout au contraire, ils sont restés fidèles à leurs relations antérieures. Aussi la Porte, reconnaissant à cette époque la loyauté des Roumains, a-t-elle, jusqu'à un certain point, approuvé leur mouvement, en renversant les Princes phanariotes, qui étaient nuisibles à la Turquie comme aux Roumains, et en réintégrant ceux-ci dans le droit d'avoir des Princes indigènes. Quant à l'époque de 1848, alors que les autres peuples allaient loin avec leurs aspirations, les Roumains, dit l'orateur, se sont montrés pleins de dévouement envers la Sublime Porte. Par conséquent, l'année 1848 ne saurait être reprochée aux Roumains, car ils n'ont pas fait cause commune avec d'autres peuples, dont les projets différaient des leurs; ils ont simplement revendiqué leurs droits, ils ont invoqué le respect de leurs Traités, car ils ont toujours compris que, tant qu'ils resteront attachés à l'Empire Ottoman, sous l'égide de leurs Traités, de leurs droits, ils seront forts, tandis qu'isolés, ils s'affaibliront.»

Mr. *N. Lahovari* présume, «que tous ne partagent pas l'avis de Mr. Turnavitu et il demande la mise aux voix de son amendement.»

Mr. *N. Păcleanu* opine, «de mettre plutôt aux voix celui de Mr. Robescu.»

Mr. *J. Otteteleşanu* «trouve mauvais de rappeler des époques d'illegalité.»

Mr. *G. Magheru* réplique, «que ces époques ne sont pas des époques d'illegalité; illégaux, pouvait dire Mr. Otteteleşanu, ont été, les mouvements organisés par ceux qui voulaient renverser le système

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

de leurs Gouvernements légitimes, tandis que nous, nous n'avons fait que revendiquer le respect dû à nos droits et à nos anciennes institutions, violées jusqu'à présent, et maintenir nos anciennes relations avec la Sublime Porte.»

Mr. *J. Otteteleşanu* répond, «que nous n'avons pas le droit de prendre les armes pour demander quelque chose d'illégal.»

Mr. *G. Magheru*: «Les Roumains ne se sont pas levés armes en mains; ils ont protesté, tout en se maintenant dans les limites du respect.»

L'Assemblée demande l'ordre du jour.

Mr. *Jean Brătianu* dit: «Nous ne sommes pas appelés à juger la légitimité de certains faits. L'idée du Mémorandum est, qu'alors même que nous eussions oublié, comme le prétend Mr. Otteteleşanu, tous nos devoirs à l'égard des autres, toujours est-il que nous n'avons pas oublié nos devoirs envers la Sublime Porte.»

On met aux voix les amendements Robescu et Lahovari; tous les deux sont rejetés.

A la page 23, Mr. *G. Magheru* propose, «de dire: même, à la place de: bien plus».

L'Assemblée rejette.

La discussion du Mémorandum étant terminée, Mr. *Gr. Ioranu* se leve et dit, «que lors de l'amendement proposé par le Prince D. Ghica, il a cru voter pour un amendement formulé de la manière suivante: Les calamités qui pesaient sur le pays ne cesseraient pas sans un Prince étranger.»

Le Prince D. Ghica répond, «que son amendement a été lu à la tribune et qu'il a été voté affirmativement; ce serait un écart, que de revenir sur ce que l'on a décidé.»

Mr. *Gr. Ioranu*: «Que l'Assemblée prononce.»

Le Prince D. Ghica dit, «avoir communiqué son amendement à ses collègues dans les réunions préparatoires; cet amendement a été entendu dans cette enceinte. Il ajoute que, par conséquent, personne ne peut arguer de surprise.»

Mr. *Ch. Turnavitu* ajoute, «que lui aussi s'est trompé comme Mr. Ioranu sur cet amendement, et il déclare que, sous la forme adoptée, il l'a toujours combattu, même dans des réunions privées; que, par conséquent, il croit que l'amendement a été proposé tel que l'a formulé Mr. Ioranu et qu'à la tribune il n'en a été donné lecture qu'aujourd'hui et pas alors.»

Mr. *G. Magheru* «partage la même opinion.»

Le Prince D. Ghica «s'élève contre de pareilles contestations, de nature, dit-il, à mettre en doute le résultat des discussions.»

Mr. *Gr. Ioranu* «veut seulement constater, dit-il, que quant à lui il a commis une erreur, en votant l'amendement en question.»

Mr. *Marc Duilie* monte à la tribune et donne lecture d'un contre-projet développant les quatre points, proposé en qualité d'amendement par Mr. N. Rucăreanu dans la séance précédente.

La lecture terminée, Mr. *C. A. Kretzulescu* propose, «de mettre aux voix ce contre-projet; et ajoute-il, s'il est adopté, de le renvoyer à une commission, qui fasse son rapport là-dessus, attendu qu'il diffère même sur le fond de celui de la commission.»

Son Em. l'Evêque de Buzău dit, «que si cela est adopté, d'autres membres ont aussi déposé sur le bureau un projet, sous forme d'amendement, et ils exigeront qu'on en donne aussi lecture.»

Mr. *N. Rucăreanu* demande, «qu'on accorde à l'Assemblée quelques heures, si c'est n'est quelques jours, pour réfléchir sur son amendement.»

Mr. *J. Ipceanu* dit, «que pour qu'on puisse réfléchir sur cet amendement, il faudrait en tirer préalablement des copies ou l'imprimer, ce qui occasionnerait perte de temps.»

Plusieurs voix s'écrient: «Aux voix.»

On soumet au vote l'amendement Rucăreanu: l'Assemblée rejette.

Mr. *Marc Duilie* demande, «que cet amendement soit inséré tel quel dans le procès-verbal et dans le *Moniteur*.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* répond, «qu'il ne pourra pas figurer dans le procès-verbal, mais qu'il sera reproduit dans le *Moniteur*.»

La séance est levée à 4 h. 1/2. La séance suivante est fixée à Mercredi, 6 Novembre, à 10 heures du matin.

16. Procès-verbal No. 13.—Séance du 6 Novembre 1857.

Ce jourd'hui, Mercredi, 6 Novembre 1857, à midi, la XIII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle des séances, sous la présidence de *Son Em. l'Archevêque Métropolitain*.

Quatre-vingt-onze membres répondent à l'appel nominal, fait par Mr. *Ch. Turnavitu*; d'autres arrivent bientôt après; cinq sont absents pour cause de maladie.

Mr. *C. A. Rosetti* donne lecture du procès-verbal de la séance XII-ème.

Mr. *N. Păceanu* fait observer, «que l'amendement qu'il a proposé à la page 23 du Mémoire avait été accepté.»

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
4 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Novembre.

No. 1981.

Proc.-verb. 13.
1857

6 Novembre.

Mr. *J. Otteteleşanu* fait également observer, «que ce qu'il a dit n'a pas été exactement reproduit.»

Rectification est immédiatement faite sur sa dictée.

Mr. *N. Rucăreanu* fait observer, «qu'après la lecture de l'amendement proposé par lui, il avait annoncé avoir à faire quelques observations relatives au droit d'élection des Princes, mais que l'Assemblée lui a refusé la parole.»

A la suite de ces observations, le procès-verbal est approuvé.

Mr. *C. A. Kretzulescu* «annonce l'ordre du jour, qui porte la lecture du Mémorandum.»

Mr. *D. Brătianu* donne lecture de cet acte, tel qu'il a été modifié dans les dernières séances. Il s'interrompt seulement pour dire que, si l'Assemblée le désire, la commission ne s'oppose pas à la suppression des dates 1821 et 1848.

Mr. *Ch. Voinescu* dit, «avoir observé que souvent Mr. D. Brătianu parle au nom de la commission, lorsque quelques-uns des membres de cette commission ont proposé des amendements à l'acte en question.»

Mr. *D. Brătianu* répond, «que cela ne regarde pas Mr. Ch. Voinescu, mais bien les membres de la commission; eux seuls sont en droit de réclamer.»

Le Prince D. Ghica observe aussi, «que les membres de la commission étant tous présents, n'ont pas besoin de l'organe de Mr. Ch. Voinescu pour protester toutes les fois qu'on parle en leur nom.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* demande, «qu'on termine d'abord la lecture du Mémorandum et qu'on mette ensuite aux voix la suppression des dates.»

La lecture du Mémorandum est reprise.

Cette lecture terminée, Mr. *C. A. Kretzulescu* demande, «qu'il soit donné lecture des annexes.»

Mr. *Al. Petrescu*, montant à la tribune, dit, «que les actes composant les annexes sont les suivants: les quatre Traités conclus entre les Moldo-Roumains et la Sublime-Porte,—le Traité de commerce conclu entre Pierre, Prince de Moldavie, et Elisabeth, Reine d'Angleterre,—le Traité conclu entre Mircea, Prince de Roumanie, et Sigismond, Roi de Hongrie, tiré d'Engel (Histoire ancienne de la Roumanie, Vol. I, pag. 159),—le renouvellement du Traité de paix entre Etienne VI et Sigismond I, tiré du Code diplomatique de Pologne de Dogiel, vol. I, pag. 610,—le Traité entre Basile Lupu avec Chmielniski, Hetman des Cosaques, en l'an 1650, tiré de Vaillant,—le Traité d'alliance entre la Russie et la Moldavie en 1711, tiré de Colson,—la Convention

d'extradition réciproque entre l'Autriche et la Roumanie, 1842—1843,— la Convention pour l'union douanière entre la Moldavie et la Roumanie de 1845, les deux dernières d'après les originaux qui existent. Mr. Petrescu ajoute, que ces actes étant fort longs, la lecture en occuperait toute la séance; il serait d'opinion, par conséquent, que chacun des membres en prît plutôt connaissance, lorsqu'ils seront imprimés.»

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857.
6 Novembre

L'Assemblée adopte.

Mr. *Jean Brătianu* dit, «qu'avant de procéder à un vote qui, caractérisé par une union fraternelle entre nous tous, nous recommanderait aux yeux de l'Europe, la commission invite la majorité à faire un nouveau sacrifice dans un esprit de concorde et à consentir à la suppression de la phrase de la page 4, qui commence par les mots: qu'en un jour, etc., ainsi que des dates 1821 et 1848 de la page 23.»

Mr. *Pleșoianu* «propose de faire remonter la suppression de la page 4 aux mots: et aujourd'hui inclusivement.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* met aux voix la proposition de Mr. *Pleșoianu*.

L'Assemblée l'adopte.

Mr. *J. Ipceanu* propose, «de supprimer également la comparaison avec les fils d'Israël.»

Mr. *Jean Brătianu* demande, «si la Bible est aussi de nature à compromettre notre cause?»

La proposition de Mr. *Ipceanu* est mise aux voix et rejetée.

Mr. *Jean Brătianu* propose, «de mettre, à la place des dates de la page 23, les paroles suivantes: Même lorsque les circonstances paraissaient aux Roumains favorables pour rompre etc.»

L'Assemblée approuve.

Mr. *Ch. Voinescu* «prie Son Em. le Métropolitain de faire donner lecture d'une proposition qu'il vient de présenter.»

Mr. *J. Otteteleşanu* demande, «si c'est une proposition, ou bien un amendement.»

Mr. *Ch. Voinescu* répond, «que c'est une proposition.»

Mr. *C. A. Rosetti* dit, «que d'après l'art. 25 du Règlement, une proposition doit être appuyée par 19 membres.»

Mr. *Ch. Voinescu* demande, «qu'il soit donné lecture de sa proposition, car il est sûr qu'elle sera appuyée par plus de 19 membres.»

Le Prince D. Ghica dit, «que cet article du Règlement a été fait en vue de prévenir l'interromption d'un travail qui est à l'ordre du jour au caprice d'un seul membre; aussi est-il exigé qu'une pro-

No. 1981. position soit appuyée par 19 membres, qui devraient en avoir connaissance avant qu'il en soit donné lecture séance tenante.»

Proc.-verb. 13.
1857
6 Novembre.

Pour couper court à toute discussion, Mr. C. A. Rosetti donne lecture de l'art. 25 du Règlement.

Mr. Ch. Voinescu insiste, «pour que lecture soit donnée de sa motion, en s'appuyant sur l'art. 25.»

Il est combattu par MM. C. A. Rosetti, C. A. Kretzulescu, Et. Burchi et le Prince D. Ghica et finalement par le Prince G. Bibescu, qui dit «que nous avons un Règlement et que nous devons l'observer.»

A la demande de Mr. C. A. Kretzulescu, s'il y a 19 membres qui appuient la motion de Mr. Voinescu, presque personne ne se lève. Par conséquent, la motion en question n'est pas lue.

Mr. Al. G. Golescu dit, «que dans les Assemblées de tous les pays, il est d'usage qu'avant qu'un projet soit accepté, avant qu'il soit amendé et voté, il soit discuté d'abord en bloc, puis paragraphe par paragraphe, et enfin mis aux voix dans son ensemble. Il demande donc, qu'il lui soit permis de faire quelques observations sur l'ensemble du projet, avant qu'on aille aux voix. Il rappelle d'abord ce qui s'est déjà passé depuis l'ouverture de la discussion du Mémoire; comme quoi il a proposé deux amendements au commencement de la discussion et que personne ne s'est levé pour les soutenir, tandis que dans les assemblées préparatoires ils étaient soutenus pour un assez grand nombre de membres. Cela l'a découragé de proposer d'autres amendements, mais il s'est réservé le droit de combattre l'acte à la fin de la discussion. Il n'a pas voulu substituer un autre Mémoire, celui-ci pouvant parfaitement bien être amendé. Malheureusement, la plupart des membres sont venus avec le parti pris de ne soutenir que les amendements admis au sein des assemblées préparatoires. Il vient maintenant dire comment ce projet pourrait être amendé. Dès le commencement de la discussion, il a conjuré la majorité de faire des sacrifices à la minorité, afin de parvenir à présenter à l'Europe un acte signé à l'unanimité, s'il était possible. Malheureusement, il n'en a pas été fait ainsi, et plusieurs amendements sont passés inaperçus; plusieurs membres ont déclaré avoir voté pour des amendements qui leur étaient inconnus. (Marques de dénégation.) Il vient maintenant faire une proposition, dont l'acceptation sera une preuve de plus de notre fraternité avec les Moldaves, de la priorité que nous accordons aux intérêts de la patrie sur les intérêts personnels. Puisque nous ne sommes arrivés à une forme de rédaction qui satisfasse une grande partie de l'Assemblée, puisqu'il est bien de donner aux Moldaves

une preuve de fraternité et de faire voir à l'Europe que nous mettons l'Union non seulement dans nos paroles, mais aussi dans nos actes, comme acte de remerciement aux Moldaves pour leur bonne conduite, puisqu'ils ont plus de mérite dans le vote des 4 points, ayant eu à lutter contre de plus grandes difficultés, il propose la substitution du document voté par l'Assemblée moldave au projet de la commission. Ce serait là la plus belle adresse de remerciement, qui pourrait être faite de notre part aux Moldaves. Il est persuadé que, si l'Assemblée était invitée, par appel nominal, à voter le Mémoire des Moldaves, aucun membre ne s'y refuserait.»

Mr. *D. Ghica* «combat la proposition de Mr. Golescu. Il comprendrait, dit-il, les paroles du préopinant, si l'Assemblée eût procédé avec légèreté dans la discussion du Mémoire; mais il ne les comprend pas après plus de 20 jours de mûre discussion. La commission a fait toutes les concessions possibles, pour réconcilier les opinions; il est impossible, cependant, qu'un acte de la nature de celui qui est en question soit du goût de tout le monde. Prolonger encore les débats serait une faute dangereuse. Que cette minorité, qui aujourd'hui fait cette opposition, comprenne bien, que par là elle donne prétexte aux ennemis de l'accuser de s'être réservé ce moyen pour atténuer la force du vœu du 9 Octobre. Il conjure tous les membres, au nom de la patrie, de se dépouiller de toute rivalité personnelle et, par un vote unanime, de montrer à l'Europe, dans cette occasion, comme nous l'avons fait au 9 Octobre, que les Roumains savent tout sacrifier à l'intérêt de la patrie.» (Marques d'approbation dans la tribune publique.)

Mr. *Michel Marghiloman*, l'un des Questeurs, «s'adressant au public, lui rappelle que toute manifestation lui est interdite.

Son Em. le Métropolitain consulte l'Assemblée, «si elle veut procéder au vote du Mémoire, qu'on vient de lire.»

Mr. *Ch. Voinescu* «demande le vote par appel nominal.»

Mr. *D. Brătianu*, «de la part de Son Em. le Métropolitain, invite ceux, qui sont pour la clôture des débats sur le projet du Mémoire, à se lever.»

Mr. *G. Magheru* «s'oppose au vote par appel nominal et demande également le vote par assis et levé.»

Presque toute l'Assemblée se lève.

Mr. *Grégoire Ghica* dit, «qu'il n'approuve pas la forme du Mémoire, mais qu'il vote pour, en preuve de patriotisme.»

Mr. *D. Brătianu* demande à l'Assemblée, «si elle désire aussi le vote par appel nominal.»

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857.
6 Novembre.

MM. *Ch. Voinescu* et *Chr. Tell* «demandent l'appel nominal.»

La majorité de l'Assemblée s'y oppose.

Son Em. le Président «soumet de nouveau le Mémorandum au vote par assis et levé.»

Un forte majorité se lève.

Mr. *Ch. Voinescu* «demande de nouveau le vote par appel nominal.»

Il est combattu par MM. *Pleșoianu* et le *Prince Bibescu*, qui soutiennent, «que cela est impossible, dès qu'il y a eu un vote par assis et levé.»

Mr. *Jean Brătianu* dit: «Puisque, depuis l'ouverture de l'Assemblée, nous sommes entrés dans la voie des sacrifices, que cette nouvelle satisfaction soit donnée à ceux qui la demandent, afin que l'Europe connaisse quel a été l'esprit qui anime cette Assemblée, si calomniée.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* «est de l'avis de Mr. Brătianu, mais il croit que le Règlement doit être observé, c'est-à-dire que l'appel nominal n'ait lieu que sur la demande de 15 membres.»

On demande si 15 membres réclament l'appel nominal; 15 membres ne se lèvent pas.

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «qu'il reste à consulter l'Assemblée, pour savoir si elle veut que le Mémorandum soit signé par tous les membres.»

Un grand nombre de membres répondent, «qu'il ne doit être signé que par le bureau.»

Mr. *Jean Brătianu* propose, «afin qu'il ne reste aucune doute sur la force de la majorité qui a accepté le Mémorandum. qu'il soit fait un contre-épreuve; que le nom de ceux qui le rejettent soit inscrit dans le procès-verbal.»

Le *Prince Bibescu* déclare, «qu'il a été des premiers à se déclarer en principe pour les quatre points, que cet acte ne fait que développer. Quoiqu'il soit hors de doute que l'acte a été voté à une majorité formidable, il n'est pas cependant moins d'avis qu'on fasse la contre-épreuve, pour constater le nombre de ceux qui ont voté contre.»

Le *Prince D. Ghica* dit également, «que les mots: forte majorité et faible minorité ont une valeur élastique et que, par conséquent, il se range à l'avis de Mr. J. Brătianu.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* «invite ceux qui rejettent le Mémorandum à se lever.»

Là-dessus, Mr. *Al. G. Golescu* déclare «désapprouver la rédaction de l'acte»; Mr. *Duiliu*, «que l'amendement présenté par lui, conjointement avec Mr. Rucăreanu, ayant été rejeté, il rejette le Mémo-

randum à partir de la page 1 jusqu'à la page 19, mais qu'il accepte ce qui suit.»

A une nouvelle invitation faite par Mr. C. A. Kretzulescu, que ceux qui rejettent le Mémorandum se lèvent, se lèvent Mr. *J. Rosetti*, disant «qu'il doit être conséquent au discours qu'il a lu»; MM. *Etienne Burchi*, *Al. G. Golescu* et *Voinescu*, disant «qu'ils ne désapprouvent que la rédaction»; MM. *N. Rucăreanu* et *M. Duilie* déclarant, «qu'ils rejettent tout ce qui est compris entre les pages 1 et 19, mais qu'ils acceptent le reste»; Mr. *J. Otteteleşanu*, sans motiver son vote.

La séance est suspendue pour une demi-heure.

A la reprise de la séance, Mr. *Jean Brătianu* dit, «qu'après un vote qui restera à jamais dans nos annales, il est d'avis que l'Assemblée se sépare sous une impression si favorable et qu'elle ne procède pas à d'autres travaux.»

Le Président consulte l'Assemblée, qui approuve.

Mr. *Al. G. Golescu* dit, «que puisque ses efforts pour modifier la rédaction de l'acte en question sont restés infructueux, il croit de son devoir, en un jour si beau, de ne pas se séparer de ses collègues, et demande qu'il soit inscrit au procès-verbal qu'il a adhéré lui aussi à l'acte en question.»

Mr. *Ch. Voinescu* fait la même déclaration. (Marques d'approbation.)

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que dans le cours de la discussion s'étant servi du mot: c a l o m n i e, il veut s'expliquer, et déclare, qu'il n'a fait allusion à aucun de ses collègues, mais qu'il a voulu parler des calomnies du dehors.»

Mr. *Al. Petrescu* dit, «qu'il sent de son devoir de constater que les Roumains ont donné aujourd'hui une grande preuve de patriotisme et que cela doit faire espérer dans l'avenir.»

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «que Mr. Georges Cârjeu demande un congé de 20 jours, ayant reçu la nouvelle qu'un membre de sa famille est gravement malade.»

Il est décidé que cette question sera remise à la fin de la séance de Lundi, 11 de ce mois.

La séance est levée à 3 h. 1/2, de l'après-midi. La séance prochaine est fixée à Samedi, 9 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 13.
1857
6 Novembre.

17. Acte qui développe le vote de l'Assemblée ad-hoc
du 9 (21) du mois d'Octobre 1857.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

L'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, conformément au Traité de Paris, lequel, en vertu des droits de notre nation, invite les Roumains à exprimer leurs vœux relativement à la réorganisation de leur pays, dans la séance du 9 (21) Octobre de cette année a voté en principe, à l'unanimité, les vœux essentiels de la nation roumaine, à savoir: la Garantie de notre autonomie et de nos droits internationaux, stipulés dans les Capitulations de ce pays avec la Sublime Porte, ainsi que la neutralité du territoire moldo-roumain; l'Union des Principautés de Moldavie et de Roumanie en un seul Etat; un Souverain (Prince) étranger, avec l'hérédité du trône, élu dans l'une des dynasties régnantes en Europe; un Gouvernement constitutionnel, avec une seule Assemblée représentative, assise sur des bases assez larges pour représenter les intérêts généraux de la population roumaine. Aujourd'hui, nous, membres de cette Assemblée, comme représentants libres du peuple roumain, qui n'avons d'autre mobile que la conscience de notre devoir et la défense des droits de la nation roumaine, nous sentons le besoin, nous avons le droit, nous avons le devoir de motiver et de développer ce vote mémorable, déclarant et démontrant, par un acte solennel, devant les hommes et devant Dieu, que nous sommes tous bien convaincus des magnanimes et sages intentions des hautes Puissances garantes; que tous nous avons la conscience de nos antiques, non prescrits et imprescriptibles droits; que l'expression de nos vœux, formulés par la nation entière, est légitime, légale, et que, en demandant la réintégration dans l'entier exercice des droits de leur pays, les Roumains respectent les droits des autres Etats, ceux de l'Empire Ottoman spécialement; que le vote que nous venons développer aujourd'hui n'a pas été, n'est pas le cri spontané d'une impression passagère, mais le résultat des réflexions et d'une expérience de plusieurs siècles de luttes et de souffrances; que les vœux votés par nous sont le Credo politique, que la nation a toujours récité dans l'intimité de son cœur et qu'elle a prononcé à voix haute plus d'une fois, toutes les fois qu'il lui fut permis de parler librement; que ces vœux primordiaux contiennent et résument tous les vœux du peuple roumain et que leur réalisation seule peut garantir son avenir; qu'elles sont les conditions sine qua non de notre vie politique, de notre existence nationale.

Même aux plus mauvais jours de leur histoire, les Roumains n'ont jamais perdu la confiance en eux-mêmes et en la justice du monde civilisé. Etre ignorés de l'Europe fut toujours leur plus vive peine. Aujourd'hui que, par la volonté de Dieu, sept des plus puissants et des plus éclairés Monarques du monde jettent leurs regards sur le peuple roumain et lui demandent de leur faire connaître ses vœux légitimes, pour les satisfaire, le peuple roumain, par l'organe de ses mandataires, les met sous les yeux de Leurs Majestés, avec la sainteté d'une confession et avec la plus entière confiance; avec la même confiance, il attend leur décret.

Oui, nous avons tous la conscience de nos droits et nous y tenons aussi fermement que les fils d'Israël à leurs Ecritures. Nous ne voudrions à aucun prix y rien retrancher; ils sont notre corps et notre âme; pour eux des centaines de générations ont versé leur sang; seuls ils nous ont soutenus dans notre long naufrage. Et comment nous, les Roumains, n'aurions-nous pas la conscience de nos droits, alors que ces droits ont aujourd'hui pénétré même dans la conscience des étrangers? lorsque l'Europe entière affirme leur existence? Et si nos droits n'existaient pas, comment l'idée en serait-elle venue à ceux qui réclament en leur faveur le respect qui leur est dû? Comme conseil de famille, comme conseil suprême de l'Europe, les hautes Puissances ont le droit et le devoir de reconnaître et de soutenir les droits, que possèdent les divers Etats qui composent la grande famille européenne; et de même qu'elles ont reconnu, défendu et garanti les droits de la Turquie, de même elles reconnaissent, défendent et garantissent maintenant les droits des Principautés. Oui, l'Europe a reconnu nos droits; cependant les Roumains, n'ayant pas eu leurs représentants dans le Congrès de Paris, ont été invités à exprimer leurs vœux, à faire connaître leurs droits et leurs besoins. C'est donc à nous, les représentants du peuple roumain, qu'il appartient de déclarer et de prouver ici les droits de la Roumanie, dont la garantie, demandée par les Roumains, constitue leur premier vœu national.

Dans un peuple, comme dans un individu, on distingue la personne, pour ainsi dire, civile, qui lui donne le droit d'exister et de se développer comme individualité à part, comme nation, et la personne politique, qui lui donne le droit de figurer comme corps politique, comme Etat parmi les Etats reconnus souverains par le droit des gens. Les actes de la nationalité roumaine sont inscrits dans chaque page de l'histoire des dix-huit derniers siècles; dans la lutte contre les barbares, dans les luttes du christianisme, de même

No. 1981.
1857
6 Novembre.

que dans les temps modernes, à toutes les époques mémorables, le peuple roumain s'est manifesté, s'est affirmé, a lutté, a laissé l'empreinte ineffaçable de sa personnalité; et dans les archives de la diplomatie, dès le moyen-âge, une foule d'actes diplomatiques, une foule de Traités (voir l'annexe ci-jointe) des Souverains des Principautés moldo-roumaines avec les Sultans ottomans et avec d'autres Souverains constatent l'existence des Principautés comme Etats pleinement souverains.

Les Capitulations ou Traités des années 1393, 1460, 1511, 1529, conclues entre les Souverains moldo-roumains Mircea I, Vlad V, Bogdan, Petru Rareș, et les Sultans Bajazet I. Mahomet II, Bajazet II et Soliman II, reconnaissent la Moldavie et la Roumanie comme Etats indépendants, leur reconnaissent un territoire à part, tout-à-fait distinct de l'Empire Ottoman, leur garantissent le droit d'autonomie, c'est-à-dire la faculté de faire elles-mêmes toutes les lois de droit privé et de droit public; leur garantissent le droit d'élire, comme ils l'entendent, leurs Princes Régnants, que les Sultans sont tenus de reconnaître sans opposition; leur garantissent le droit de conclure des Traités, le droit même de paix et de guerre, et sans qu'ils aient à rendre compte de leurs actes à la Sublime Porte; leurs garantissent, en un mot, tous les droits de souveraineté intérieure et extérieure. Les mêmes Capitulations stipulent, de la part des Sultans, l'obligation de défendre les Principautés, toutes les fois qu'elles leur demanderaient secours, obligation qui malheureusement a été peu efficace; et de la part des Principautés, l'obligation, toujours exactement remplie, de donner aux Sultans, en échange de la protection promise, une somme annuelle d'argent, à savoir: la Roumanie dix mille ducats, à titre de tribut, et la Moldavie quatre mille, à titre de don. Ces conventions synallagmatiques des Souverains roumains avec les Sultans démontrent jusqu'à l'évidence la complète souveraineté des Principautés et sont en même temps une preuve, que les Principautés n'ont traité avec la Sublime Porte et n'ont demandé sa protection qu'afin de mieux garantir cette souveraineté. Par conséquent, en raison de leur souveraineté, toutes les relations internationales des Roumains ne peuvent être réglées que par des conventions directement conclues entre les Principautés et d'autres Etats.

Qu'il nous soit permis ici d'observer, que les publicistes, qui ont classé les Etats roumains parmi les Etats demi-souverains, n'ont pas eu une parfaite connaissance des Traités des Principautés avec la Sublime Porte; car l'Etat qui s'oblige à un simple tribut, comme compensation surtout d'une protection, d'un secours promis, n'aliène en

rien pour cela sa souveraineté. Les Doges de Venise, les Empereurs d'Allemagne même, n'ont-ils pas payé tribut aux Sultans ? Les Empereurs romains n'ont-ils pas payé de même tribut aux Rois de la Dacie ? Cessaient-ils pour cela d'être Souverains ? « En effet, dit Vattel, « quoique le tribut payé à une Puissance étrangère diminue en quelque sorte la dignité de l'Etat tributaire, étant un aveu de sa faiblesse, « néanmoins il lui laisse sa souveraineté dans toute sa plénitude. » Si d'ailleurs on veut bien prendre en considération leurs dates, les Traités d'alliance et de protection entre les Sultans et les Ducs roumains ne sont pas absolument une preuve de la faiblesse de ces derniers ; car si les Roumains, en guerre alors avec plusieurs peuples, ont senti le besoin de s'assurer du côté des Ottomans, les Ottomans aussi ont eu nécessairement un intérêt à gagner l'amitié d'un peuple, qu'ils n'avaient pu réduire alors même qu'ils se trouvaient à l'apogée de leur puissance. Maintenant, il est inutile de rappeler les expressions des Hattichérifs relatifs aux Principautés et de tous les papiers émanés de la chancellerie de Constantinople, expressions inexactes lorsqu'elles sont à l'adresse des Etats souverains. Elles proviennent uniquement de l'habitude, qu'ont les chancelleries de l'Orient d'employer un style fleuri et majestueux.

L'existence des Capitulations turco-roumaines citées par la Sublime Porte et, à une époque plus récente, dans le Traité d'Andrinople et dans les Conférences des années dernières de Vienne et de Constantinople, intéresse la Sublime Porte non moins que nous ; car sur elles seules se fonde le droit de la Sublime Porte d'exiger de nous un tribut, tandis que, si même il y avait possibilité de nier ces Capitulations, nous pourrions prouver nos droits, notre souveraineté. Quant à l'authenticité du texte des Capitulations, qui se trouve reproduit dans l'annexe ci-jointe, si on essayait de la contester, nous répondrions que ce texte existe en grande partie dans les Hattichérifs mêmes de la Sublime Porte ; et d'ailleurs, quelle qu'ait été la véritable forme et l'exacte teneur des originaux, il est évident que cette forme et cette teneur reconnaissent aux Principautés un territoire à elles propre et une souveraineté absolue, ainsi que le prouvent plusieurs actes diplomatiques et une foule de faits postérieurs à ces Capitulations. Et en effet, dans les Traités conclus entre la Turquie et la Russie, il est reconnu aux Principautés un territoire propre, tout-à-fait distinct de celui de la Turquie. La Porte reconnaît la même chose même dans les dernières Conférences de Paris, en demandant que le Delta du Danube soit annexé au territoire de l'Empire et non au territoire de la Moldavie, et dans sa circulaire de Juillet 1856, dans laquelle il est dit que

No. 1981.
1857
6 Novembre.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

L'Europe n'a pas reconnu jusqu'à présent les Principautés comme partie intégrante de l'Empire Ottoman. Le Traité de Paris reconnaît de même en principe et garantit la neutralité du territoire de ces Principautés; et s'il était nécessaire d'insister sur ce point, nous ajouterions que les Ottomans ne peuvent avoir en Moldo-Roumanie ni mosquées, ni propriétés, et qu'il ne leur est pas même permis de passer sur le sol des Principautés, sans une autorisation spéciale et pour un terme très restreint des Gouvernements roumains.

D'autre part, les Principautés, ultérieurement même à leurs Capitulations avec la Sublime Porte, ont eu, comme Etats pleinement souverains, des représentants permanents à Constantinople et ont échangé avec d'autres Etats des Ambassadeurs chargés de missions spéciales, comme il était d'usage dans ces temps-là. Plus d'une fois elles ont fait la guerre et la paix avec leurs voisins. Elles ont conclu plusieurs Traités et Conventions politiques et de commerce tant entre elles qu'avec les Khans des Tartares, avec les Princes d'Ardialie, avec les Rois de Hongrie, avec les Rois de Pologne, les Empereurs d'Allemagne et, en des temps plus modernes, même avec trois des Puissances garantes: elles ont conclu avec l'Angleterre un Traité de commerce en 1588, avec la Russie des Traités d'alliance en 1710 et 1711, avec l'Autriche plusieurs conventions, dont la dernière est la Convention d'extradition réciproque de l'année 1843; et la Sublime Porte, non seulement n'a pas réclamé contre ces actes de souveraineté extérieure des Moldo-Roumains, mais nous voyons qu'en 1588 elle-même recommande l'Ambassadeur de la Reine Elisabeth au Souverain de la Moldavie. Dans le texte original du Traité turco-russe de Koutchuc-Kaïnardgi de l'année 1774, les Souverains de la Moldavie et de la Roumanie sont appelés «Sovrani de due Principati». Tous les actes princiers dans les Principautés commencent par la formule des Souverains: Nous, par la grâce de Dieu, Souverain Régnant de toute etc.; et les symboles de notre indépendance nationale, la tête de taureau et l'aigle roumain, avec leurs couronnes et avec tous les insignes de la souveraineté, n'ont pas cessé un seul instant de figurer sur les drapeaux de la Moldo-Roumanie.

En même temps, les Principautés ont exercé leur autonomie, tous les droits de souveraineté intérieure et, jusque dans ces dernières années, la Sublime Porte n'a jamais pris aucune part à l'élaboration, à la sanction ou à la promulgation de leurs lois de droit public et privé. Si à la suite des quatre Capitulations conclues entre les Sultans Bajazet I, Mahomet II, Bajazet II, Soliman II et les Princes moldo-roumains, Capitulations reconnus d'une manière offi-

cielle et solennelle, tant par la Sublime Porte que par la nation roumaine, il se trouvait d'autres actes remis à la Sublime Porte, dans des conditions qu'il serait impossible de considérer et d'accepter comme légales, de pareils actes ne peuvent ni engager les Roumains, ni diminuer leurs droits, consacrés dans les Capitulations susmentionnées. Les Principautés, certes, ont été plus souvent opprimées, oppressées, frappées dans leurs intérêts et dans leurs droits les plus sacrés; cependant, de pareilles usurpations, de pareilles violations, ne constituent pas un droit, en faveur de ceux qui les ont exercées, mais un argument de plus en faveur de la demande des Roumains d'une garantie plus efficace dans l'avenir de leurs droits. Nous ajoutons que, alors même que la force étouffait leur voix, les Roumains ont trouvé dans la conscience de leurs droits le courage de protester et d'affirmer ces droits, au prix même de leur martyre, ainsi qu'il est reconnu et ainsi que l'histoire elle-même le prouve. Nous confions donc à la sagesse des hautes Puissances nos droits souverains intacts, dans toute leur intégrité, et au nom de la justice internationale et de la paix de l'Orient, nous leur demandons de les reconnaître d'une manière formelle, bien définie, et de les placer sous l'égide de leur garantie collective.

Maintenant, en vertu de ces droits et afin de nous assurer un avenir pacifique et heureux, nous venons exprimer le vif désir de la Roumanie d'être unie en un seul Etat avec la Moldavie, sa sœur; nous le faisons avec d'autant plus de confiance d'être écoutés, que c'est à l'occasion de la question de l'Union que les hautes Puissances ont décidé de consulter les vœux des Principautés moldo-roumaines. Le monde entier sait aujourd'hui, que les efforts incessants des habitants des deux Principautés ont eu pour but de regagner leur unité nationale; qu'ils ont été, qu'ils sont un seul peuple, homogène, identique; qu'ils ont les mêmes origines, le même nom, la même langue, la même religion, la même civilisation, les mêmes institutions, lois, coutumes, mœurs, aptitudes, intérêts; les mêmes périls à conjurer, les mêmes besoins à satisfaire, les mêmes joies, appréhensions, espérances, souvenirs, aspirations, pensées, instincts; la même destinée, la même mission, le même génie, la même âme; que tout réclame, que les petites différences mêmes qui existent entre eux réclament leur Union, tandis qu'ils n'y a pas un intérêt légitime, pas une raison sérieuse qui la combatte; qu'unis en un seul Etat, les revenus et la force de l'Etat roumain augmenteront, tandis que les dépenses diminueront; que par l'Union ils seront en état de défendre leur sol, de développer leurs ressources morales et matérielles, de satisfaire tous leurs vœux

No. 1981.
1857
6 Novembre.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

légitimes, de donner l'essor au génie roumain et d'acquérir de la sorte cette paix des âmes, sans laquelle ils ne pourront jamais être ce que les intérêts de l'Europe et les intérêts de leur conservation exigent qu'ils soient.

Et les Roumains seuls ignoreraient ce que le monde entier connaît ! Ils seraient les seuls à ne pas sentir ce qu'il y a au fond de leur cœur ! Nous pensons donc, qu'il est inutile de persister à démontrer que l'Union des Principautés est avantageuse, nécessaire, et que le vœu unanime des Roumains est de la voir le plus tôt possible réalisée en fait, ainsi qu'elle est réalisée dans leur pensée et dans leurs cœurs. «L'union fait la force» est une maxime, et la force produite par l'Union des Principautés moldo-roumaines, indispensable pour leur existence, n'est menaçante pour personne. Aussi, tous les Roumains, et même les étrangers doués d'un jugement impartial, à toutes les époques, ont-ils désiré et se sont-ils efforcés de réaliser l'Union de ces Principautés. Plusieurs Princes de la Moldavie et de la Roumanie, Mircea I, Etienne-le-Grand, Michel-le-Brave ont réussi à réaliser pour un temps très court la grande pensée nationale ; ils ont réussi à être les Souverains des deux Principautés. Du temps des différentes occupations russes, la Russie a toujours senti le besoin de concentrer le Gouvernement des deux Principautés dans les mains d'un seul homme ; les Règlements Organiques de 1830, approuvés par la Sublime Porte, consacrent chacun un article à la démonstration de la nécessité d'unir les Principautés en un seul Etat. En 1834, le désir de l'Union était prédominant dans les Principautés, ainsi que le prouve la lettre de Mr. Bois-le-Comte, publiée par le «*Moniteur Français*» du 18 Septembre de l'année dernière. Au temps de la dernière guerre, un mémorandum du Cabinet français, présenté aux Conférences de Vienne, constate que l'Union des Principautés moldo-roumaines est une nécessité et demande sa réalisation ; enfin, au Congrès de Paris, la France, l'Angleterre, la Russie, la Prusse, la Sardaigne veulent l'Union de ces Principautés et l'Union aurait été dès lors proclamée, sans l'observation faite par les représentants de l'Autriche, que les habitants des Principautés n'avaient point été consultés au sujet de l'Union ; en conséquence de quoi, les sept Puissances décidèrent de consulter en premier lieu les populations de ces pays. Maintenant donc, que tous nous répondons d'un accord unanime que l'Union est le vœu le plus ardent de notre nation, les Roumains sont en droit de croire que dans le futur Congrès les représentants des grandes Puissances sanctionneront à l'unanimité l'Union des Principautés, telle

qu'elle a été acclamée dans les Assemblées ad-hoc de la Moldavie et de la Roumanie.

La question de l'Union des Principautés en un seul Etat présente, comme corolaire inséparable, la question du Chef du nouvel Etat; et prenant surtout en considération le système gouvernemental régnant aujourd'hui en Europe, le principe de l'hérédité du trône de la Roumanie apparaît comme le seul capable d'assurer au nouvel établissement politique toutes les garanties de stabilité, de prospérité et de force, que se proposent ses fondateurs. Pour que le Prince Régnant puisse prévenir les jalousies et les rivalités, que ferait naître nécessairement au sein de la Roumanie un simple citoyen roumain appelé au trône du nouvel Etat; pour qu'il ne soit pas soupçonné d'avoir contracté des engagements antérieurs, d'avoir des préférences pour tel ou tel parti, pour telle ou telle famille ou personne; pour qu'il puisse inspirer une confiance entière à ses sujets, en leur donnant toutes les garanties d'impartialité et d'indépendance, garanties qu'un Souverain indigène serait incapable d'offrir; pour que, grâce aux liens du sang, il puisse faciliter l'introduction de la Roumanie dans la grande famille des Etats européens et mieux lui assurer leur appui; pour qu'il puisse jouir au dedans et au dehors de l'autorité, du prestige qui conviennent à un Souverain, et particulièrement à un fondateur de dynastie; — pour toutes ces raisons, il est nécessaire que le Prince Régnant de la Roumanie soit élu dans une des familles souveraines de l'Europe; et cette nécessité est impérieuse, absolue, car, il faut l'avouer, le régime des gouvernants indigènes est tellement compromis en Moldo-Roumanie, qu'aujourd'hui un Souverain élu parmi les indigènes, fût-il un homme de génie et eût-il les vertus d'un saint, ne pourrait se soutenir longtemps contre l'unanime et ferme désir des Roumains d'avoir un Souverain appartenant à une dynastie européenne. Les hautes Puissances garantes, dans leur sagesse et dans leur sollicitude pour les Principautés, peuvent donc facilement comprendre, qu'en nous refusant un Prince étranger, les calamités et les souffrances, où nous sommes plongés depuis des siècles, non seulement ne cesseraient pas, mais augmenteraient avec un Prince indigène.

Le droit des Roumains d'élire, en vertu des Capiulations, leur Prince Régnant là où ils voudraient et de le déclarer héréditaire, non moins que l'intérêt qu'ils ont de le faire dans les circonstances présentes, sont incontestables. Les Roumains donc expriment un vœu légitime et légal, un vœu senti de tous et que l'Europe certes accomplira, en demandant à avoir à la tête de l'Etat roumain un

No. 1981.
1857
6 Novembre.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

Souverain héréditaire, élu dans une des familles régnantes en Europe. Et lorsqu'ils ajoutent leur désir, que les héritiers du trône, nés en Roumanie, soient élevés dans la religion du pays, ils donnent uniquement par là une preuve de tout le prix qu'ils attachent à ce qu'il y ait une identité de sentiments, de croyance même, entre le peuple roumain et ses Princes. S'ils nous était permis de désigner nous-mêmes notre futur Prince, les Cabinets s'évitent une charge qui peut leur présenter quelques difficultés, et de plus, le nouveau Souverain puiserait une force incontestable dans l'appel que lui ferait la Roumanie entière. Les grandes Puissances jugeant qu'elles sont plus compétentes de choisir le Prince qui convient à la Roumanie, nous avons dès à présent la ferme confiance que leur sagesse saura élire dans une des familles souveraines (qui ne puisse inspirer aucune prévention aux Roumains et à leurs bienfaiteurs) un Prince doué des qualités nécessaires à la fondation d'une dynastie et à l'organisation d'un nouvel Etat; et nous sommes persuadés aussi, que l'élu du Congrès européen sera acclamé, sera accueilli par les Roumains avec la confiance et l'amour qu'ils auraient pour leur propre élu.

A la veille de l'organisation des Etats, à la veille de la fondation des dynasties, la plus grande, la première préoccupation des peuples est la forme du Gouvernement; car c'est d'elle que dépendent surtout leur prospérité, leur force. De même, dans les circonstances actuelles, nous, les Roumains, nous avons dû aussi nous préoccuper sérieusement de la forme de notre futur Gouvernement.

En cherchant donc dans notre histoire, dans nos institutions, dans nos lois, dans nos coutumes, nous avons trouvé que la forme représentative a toujours été la forme du Gouvernement des pays roumains. En même temps, nous avons interrogé les Etats de second ordre, que nous avons pris pour modèles, et nous nous sommes convaincus que c'est du Gouvernement représentatif qu'ils tirent leur rapide prospérité et que c'est encore à lui que leurs Souverains doivent en grande partie la merveilleuse puissance, dont ils disposent pour créer le bien-être de leurs sujets. C'est pourquoi, nous, Roumains, nous nous sommes tous prononcés pour la forme représentative, forme préférée et adoptée aujourd'hui par l'Europe presque entière. Cependant, quelle que soit la beauté des modèles que présentent ces Etats, nous ne saurions les imiter sans tenir compte de nos propres traditions et des conditions spéciales à la société roumaine; car nous avons trop de réformes nécessaires à introduire dans nos lois, pour chercher encore à violenter nos anciennes cou-

tumes pour l'unique plaisir d'innover, d'imiter. En vérité, de tout temps, nous voyons une seule Assemblée représentative dans les Principautés, car jamais les Roumains n'ont éprouvé le besoin ni possédé les éléments constitutifs d'un Sénat; aujourd'hui d'ailleurs, ces éléments leur manquent plus que dans les temps passés. Voilà ce qui nous a portés, nous, Roumains, à exprimer, sans distinction de classes, le vœu unanime d'un Gouvernement constitutionnel représentatif, avec une seule Assemblée, assise sur des bases assez larges pour représenter les intérêts généraux de la population roumaine. Nous espérons, avec une pleine confiance, que les hautes Puissances garantes trouveront aussi ce vœu national fondé en raison et en droit et qu'elles le reconnaîtront, aussi bien que les trois autres vœux primordiaux du peuple roumain.

Ainsi, Garantie des droits des Principautés, stipulés dans leurs Capitulations avec la Sublime Porte, et de la neutralité de leur territoire, reconnue en principe, — Union des deux Principautés en un seul Etat, — Prince héréditaire, élu dans une des familles souveraines de l'Europe, — Gouvernement constitutionnel, avec une seule Assemblée représentative:— tels sont tous les vœux de la Roumanie, votés à l'unanimité par nous, ses représentants, et développés dans le présent acte.

La nation roumaine n'a pas d'autres vœux à exprimer, car ceux-ci comprennent toutes les bases de l'organisation politique dont elle a le besoin et la possibilité de demander la reconnaissance et la garantie à l'Europe et parce que c'est de leur reconnaissance et garantie que dépendent toutes les réformes politiques et sociales, que réclame la législation intérieure de la Roumanie.

Ils sont si étroitement liés les uns aux autres, que si un seul venait à manquer, la nation roumaine ne pourrait atteindre à la prospérité à laquelle elle aspire.

Il nous reste maintenant à prier encore les hautes Puissances garantes, nos bienfaitrices, de permettre que les Principautés aient aussi leurs représentants, avec voix consultative, dans le Congrès qui décidera de leur destinée.

Nous prenons en même temps la liberté d'exprimer la vive impatience, avec laquelle la Roumanie attend que les hautes Puissances garantes, consacrant ses vœux, veuillent la tirer au plutôt de la crise, dans laquelle elle gémit encore aujourd'hui. C'est alors seulement que les Assemblées ad-hoc, se réunissant en une seule Assemblée, pourront, en vertu des droits du pays, se déclarer en Assemblée extraordinaire et voter la loi électorale pour l'élection

No. 1981.
1857
6 Novembre.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

d'une Assemblée constituante, ainsi que les bases de la future Constitution. Après quoi, cette Constituante, se réunissant immédiatement, fera la Constitution et les lois organiques. La Constitution une fois garantie par les hautes Puissances et acceptée par le Prince élu pour être le Souverain de la Roumanie, le Prince désigné monte sur la trône, promulgue la Constitution et convoque l'Assemblée ordinaire législative. Ensuite de quoi, le Prince, conjointement avec l'Assemblée législative, interrogera, avec une religieuse sollicitude, les souffrances des populations; examinera à loisir, avec elle, les besoins et les ressources du pays; et tous deux, Prince et Assemblée, dans la plénitude de leur souveraineté, procéderont graduellement aux réformes innombrables, réclamées par l'état des choses en Roumanie.

Telle paraît être la marche naturelle, dictée et par la force des choses et par la raison, et qui se trouve déjà arrêtée, nous osons le croire, sans doute, dans la sage pensée des hautes Puissances; s'il fallait, nous, membres de l'Assemblée ad-hoc, entrer maintenant dans l'examen des questions de législation intérieure, nous entreprendrions une œuvre pour laquelle nous n'avons pas la compétence voulue; et fussions-nous compétents d'ailleurs, aborder maintenant de pareils travaux serait s'exposer à rencontrer deux obstacles: un inconvénient et une impossibilité; un inconvénient, car nous toucherions à des questions délicates, à des intérêts divers, sans être en mesure de leur donner une solution ou d'y satisfaire en quoi que ce soit; une impossibilité, car presque toutes les questions de législation intérieure exigent telle ou telle solution, selon la future organisation politique des Principautés.

Ces obstacles insurmontables n'existeraient pas, qu'il serait encore impossible, vu surtout l'état d'impatience dans lequel se trouvent ici les esprits, d'examiner et de résoudre, dans deux ou trois mois, toutes les questions administratives, judiciaires, économiques: question de l'église et du clergé, question de la force armée, question financière, question de la régularisation des intérêts ruraux et mille autres questions de la même gravité, qui toutes réclament des réformes. La solution d'une seule de ces questions exige de longues études et une série d'expériences, dans les pays même qui, placés dans des conditions normales, possèdent en abondance tous les matériaux indispensables à l'élaboration de pareils travaux. Dans les conditions où se trouvent aujourd'hui l'Assemblée ad-hoc et ce pays, tout travail relatif aux questions intérieures serait une œuvre précipitée, défectueuse. Un pareil travail ne servirait qu'à nous discréditer.

diter aux yeux de la nation et aux yeux de l'Europe. Il induirait en erreur les hautes Puissances, au lieu de les éclairer sur les maux intérieurs dont les Principautés souffrent et sur les remèdes dont elles ont besoin. Nos maux proviennent moins de l'imperfection des lois, que de leur inapplication, et les meilleures lois continueraient à être stériles, si nous n'avions avant tout des droits bien définis, respectés, et un Gouvernement honnête, fort, stable. Quant à la revision des Statuts organiques, c'est d'un commun accord que nous sentons le besoin d'introduire des réformes dans la législation actuelle. Toutefois, on ne peut les opérer avant d'être en position de procéder à loisir à ce travail, sur les bases les plus solides. C'est pourquoi nous attendons avec tant d'impatience le futur Congrès européen, — impatience d'autant plus vive, que nous sommes fondés en droit de présumer qu'il donnera satisfaction à nos vœux légitimes.

La sollicitude, avec laquelle l'Europe s'applique, depuis deux ans, à étudier les droits et les vœux des Roumains, est pour eux une garantie que ses sympathies leur sont déjà acquises. Aujourd'hui, l'Europe sait que jamais les Roumains n'ont rien entrepris ni rien tenté contre la Turquie; qu'alors même que les circonstances leur paraissaient favorables pour briser les liens qui les rattachent à la Sublime Porte, ils ont cherché, tout au contraire, à les resserrer davantage. L'Europe sait que le respect de leurs droits bien définis servira désormais à établir, avec plus d'efficacité, des rapports de bonne intelligence entre eux et l'Empire Ottoman et que, par conséquent, leur force, loin d'être un danger, sera une force de plus pour la Sublime Porte, non moins qu'une garantie de tranquillité et de paix en Orient pour les autres Puissances. L'Europe sait aujourd'hui, au prix de sacrifices incalculables, que tout ce qu'elle a fait, que tout ce qu'elle fera, ne sera pas une œuvre stable et qu'il ne saurait se fonder en Orient de tranquillité complète, tant qu'elle ne définira, qu'elle ne reconnaîtra, qu'elle ne garantira pas les droits des Principautés; tant qu'elle ne fera des Principautés, aujourd'hui sujet de disputes et champ de bataille, un Etat roumain, qui serve, en quelque sorte, de tampon, destiné à prévenir les chocs entre les Empires qu'il sépare; tant qu'elle refusera de bâtir, aux bouches du Danube, un robuste édifice politique et national; qu'elle n'élèvera avec les vœux, les droits et les vertus des Roumains une pyramide, qui soit le phare de la civilisation occidentale en Orient et qui, telle que la Belgique et la Suisse, entourée de tous côtés par l'océan de la neutralité, ne puisse ni recevoir du dehors des étincelles incendiaires, ni en faire jaillir de son sein sur les autres Etats.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

Nous le répétons en terminant, nous, Roumains, nous sommes profondément pénétrés des magnanimes et sages intentions des hautes Puissances garantes et notre confiance n'est égalée que par notre impatience de recevoir, de leurs mains, le baptême de notre nouvelle existence politique. Qu'elles se hâtent donc de couronner leur grande œuvre de création, présentant à l'admiration du monde l'État roumain comme un fait accompli, et que leur gloire soit éternelle, comme ce sera notre reconnaissance!

Ce Mémoire a été voté et adopté à l'unanimité, moins six voix, par l'Assemblée ad-hoc de Roumanie, dans sa séance du 6 (18) Novembre de l'année 1857.

Le Président de l'Assemblée, Nifon, Métropolitain de la Hongro-Valachie.

Le Vice-Président, N. Golescu.

Les Secrétaires: C. A. Kretzulescu, D. Brătianu, Ch. Turnavitu, Et. Golescu, C. A. Rosetti.

Annexes au Mémoire explicatif des quatre points. (1).

Chatti-Houmajum du Sultan Bajazet I-er, surnommé Ilderim, à Mircea I-er, Prince de Valachie, de l'an 1393 de J.-C. (2)

Art. I. Par Notre grande clémence, Nous consentons que la Principauté nouvellement soumise par Notre force invincible se gouverne d'après ses propres lois et que le Prince de Valachie ait le droit de faire la guerre et la paix et celui de vie et de mort sur ses sujets.

Art. II. Tous les chrétiens qui, ayant embrassé la religion de Mahomet, passeraient ensuite des contrées soumises à Notre puissance en Valachie et y deviendraient de nouveau chrétiens, ne pourront être nullement réclamés et attaqués.

Art. III. Tous ceux des Valaques, qui iraient dans quelque partie de Nos possessions, seront exempts du karatsh et de toute autre capitation.

Art. IV. Les Princes chrétiens seront élus par le Métropolitain et les boyards.

Art. V. Mais à cause de cette haute clémence et parce que Nous

(1) Le texte de ces annexes ne figure pas dans l'édition française des débats du Divan ad-hoc de Roumanie. Nous l'avons tiré de la brochure intitulée *Acte de l'Assemblée ad-hoc et annexes explicatifs de quatre points 9/21 Octobre 1857*, Bucarest 1858.

(2) Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας.... παρὰ Διονυσίου Φωτεινοῦ, Vienne 1819, III, p. 369.

avons inscrit ce Prince raya dans la liste de Nos autres sujets, il sera aussi, celui-ci, tenu de payer par an, à Notre trésor impérial, trois mille piastres rouges du pays ou cinq cents piastres d'argent de Notre monnaie.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

Donné à Nicopolis, en 795 du mois de Rebiul-Ewel ou en 1393 et inscrit dans les Archives Impériales.

Traité entre Mircea I-er, Prince de Valachie, et Sigismond, Roi de Hongrie, conclu en 1395. (1)

Nous, Mircea, Voëvod de Romanie, Duc de Făgăraș et Ban de Severin, savoir faisons à tous ceux qui ce présent chrysobulle verront ou qui en ouïront parler, que le Sérénissime Seigneur Sigismond, le très illustre Roi de Hongrie, de Dalmatie etc., Margrave de Brandebourg, ayant, depuis que Nous lui sommes connu, agi à Notre égard d'une manière très amicale et étant toujours venu au-devant de Nous avec une bienveillance toute particulière, Nous tendant une main secourable, prenant Notre parti contre les Turcs et agissant sans relâche de concert avec Nous avec une véritable affection; que, en considération de ces faits, Nous, de Notre plein gré et par un sentiment spontané de Notre libéralité, sans nulle contrainte ou séduction, sous Notre serment et, selon toute convenance, sous celui de Nos boyards, Nous avons promis et promettons au dit Roi d'observer dans toute leur intégrité les stipulations qui suivent, savoir:

Art. 1. Toutes les fois que, dans l'avenir, le dit Roi marchera en personne contre les Turcs ou contre leurs alliés, Nous Nous obligeons de Notre côté à marcher contre eux, également en personne. Toutes les fois que, au lieu de marcher en personne, il se bornera à envoyer ses troupes, Nous, également, Nous serons dispensé de marcher en personne, et serons obligé simplement à envoyer Nos troupes et Nos gens pour se joindre à l'armée du Roi. Toutes les fois que, dans ses expéditions, conduites ou non par le Roi en personne, ses troupes et ses gens auront besoin de traverser le territoire sous Notre domination et Notre gouvernement, Nous Nous obligeons, non seulement à leur en laisser le passage libre et tranquille, par terre ou par eau, par monts, par vaux ou par plaines, mais à les garantir en même temps de tout danger et à leur fournir, argent comptant, les provisions nécessaires, aux prix qui seront convenus

(1) *G. Șincai*, *Chronica Românilor*, etc. Iași 1853 — 54, d'après *Johann Christian v. Engel*, *Geschichte der Moldau und Walachey*, I, p. 159.

No 1981. de gré à gré le tout, tant dans leur marche en avant, que pendant
 1857 leur séjour dans le pays et dans leur retraite.
 6 Novembre.

Art. 2. Toutes les fois que, dans les expéditions à la tête de ses troupes et de ses gens, se rendant, avec l'aide de Dieu, de n'importe quelle manière, maître de villes, de provinces, de côteaues, de forteresses, de montagnes, de lacs ou de quelqu'autre espèce de lieux que ce soit, le Roi voudra y séjourner avec son armée, Nous Nous obligeons, Nous, Nos gens et toutes Nos troupes, à y rester avec le dit Roi, aussi logtemps qu'il y restera.

Art. 3. Si le dit Roi se retire, y laissant simplement son armée, Nous aussi, Nous Nous retirerons, y laissant également la Nôtre, afin que l'armée du Roi soit en état de faire face à l'ennemi, ainsi que de garder et de défendre tout ce que, avec l'aide de Dieu, il aura pu conquérir, capturer, prendre ou acquérir dans les dits pays.

Art. 4. S'il arrive que les forces de l'ennemi soient telles que Nous suffisions seul à leur tenir tête, Nous Nous obligeons, en l'absence du Roi, de rester en personne avec Notre armée et Nos gens, prêts à marcher au secours des gens et des troupes du Roi, à combattre à leurs côtés et à les soutenir contre tous, dans la garde et la défense de ce que le dit Roi aura conquis, capturé, pris ou acquis.

Art. 5. Nous Nous engageons, en outre, à fournir et à envoyer, de la part de Notre Seigneurie au dit Roi, aux troupes et aux gens à la tête desquels il pourra se trouver ou qu'il pourra expédier, des provisions suffisantes, comme il a été dit plus haut, en temps opportun, aux prix usités et argent comptant, toutes les fois que et partout où besoin sera, pour la conservation, la défense, la prise ou la conquête de tout lieu ou pays que ce soit.

Art. 6. Toutes les fois que le dit Roi marchera en personne ou enverra son armée et ses gens vers les pays susmentionnés ou vers tout autre pays voisin que ce soit sur la rive droite du Danube, mais non dans les pays sur la rive gauche du fleuve, soumis à Notre domination, Nous Nous obligeons à envoyer au dit Roi, à ses gens et à ses troupes, toujours et partout, comme il a été dit plus haut, des provisions, à des prix qui seront convenus de gré à gré, en temps opportun et en la quantité qui sera possible.

Art. 7. Si, par quelque décret de la Providence divine, qui dirige tout, il arrive que des soldats et des gens du dit Roi, atteints de maladies ou blessés, se trouvent dans l'impossibilité de continuer leur marche et sont obligés de rester et d'attendre sur Notre territoire, il leur sera permis d'y rester et y resteront à leur loisir, libres et

tranquilles, garantis de tout péril, de toute vexation et de toute restriction; leurs personnes, leurs avoirs et leurs biens seront exempts de toute taxe, les Conventions conclues antérieurement entre le Seigneur Roi et Nous, relativement à ce qui précède, continuant d'être en vigueur, comme il en est fait témoignage par le présent. Pour plus haute sanction de ce que Nous avons voulu conserver intact, Nous avons donné au dit Roi le présent acte, scellé de Notre petit sceau, n'ayant pas avec Nous le grand; lui promettant de lui donner en échange un autre de même forme, scellé de Notre grand sceau.

Donné à Braşov (Kronstadt de Transylvanie) le deuxième Dimanche du carême de l'an du Seigneur 1395.

Traité conclu en 1460 à Andrinople, entre Vlad V, Prince de Valachie, et le Sultan Mahomet II. (1)

1. Le Sultan consent et s'engage, pour lui-même et pour ses successeurs, à protéger la Valachie et à la défendre contre tout ennemi, sans exiger autre chose que la suprématie sur la souveraineté de cette Principauté, dont les Voévodes seront tenus de payer à la Sublime Porte un tribut de dix mille piastres.

2. La Sublime Porte ne s'ingérera en rien dans l'administration locale de la dite Principauté et il ne sera permis à aucun Turc de venir en Valachie sans un motif ostensible.

3. Chaque année, un officier de la Porte se rendra en Valachie pour recevoir le tribut et sera accompagné à son retour par un officier du Voévode jusqu'à Giurgévo sur le Danube, où l'on comptera de nouveau la somme remise et l'on en donnera un second reçu; et lorsqu'elle aura été transportée de l'autre côté du Danube, la Valachie ne sera plus responsable, quel qu'accident qui puisse arriver.

4. Les Voévodes continueront d'être élus par l'Archevêque Métropolitain, les Evêques et les boyards, et l'élection sera reconnue par la Porte.

5. La nation valaque continuera de jouir du libre exercice de ses propres lois et les Voévodes auront le droit de vie et de mort sur leurs sujets, comme celui de faire la paix ou la guerre, sans être soumis, pour aucun de ses actes, à aucune espèce de responsabilité envers la Sublime Porte.

6. Tous les chrétiens, qui, ayant une fois embrassé la foi musul-

(1) W. Wilkinson, Tableau historique de la Moldavie et de la Valachie, Paris 1821, p. 18.

No. 1981. mane, se rendraient en Valachie et reviendraient à la religion chrétienne, ne pourront être réclamés par aucune autorité ottomane.
1857
6 Novembre.

7. Les sujets valaques, qui auraient occasion d'aller dans quelque partie que ce soit des possessions ottomanes, ne pourront être forcés à payer le karatsch ou la taxe de capitation, à laquelle sont soumis tous les autres rayas.

8. Si quelque Turc a un procès en Valachie avec un sujet de ce pays, sa cause sera entendue et jugée par le Divan valaque, conformément aux lois locales.

9. Tous les marchands turcs, se rendant dans cette Principauté pour y acheter ou vendre des marchandises, devront faire connaître aux autorités locales le temps qu'ils doivent y séjourner et devront partir lorsque ce temps sera expiré.

10. Aucun Turc n'est autorisé à emmener avec lui un ou plusieurs domestiques natifs de Valachie, de quelque sexe que ce soit, et aucune mosquée turque n'existera jamais dans aucune partie du territoire valaque.

11. La Sublime Porte promet de ne jamais délivrer un Firman à la requête d'un sujet valaque pour ses affaires en Valachie, de quelque nature qu'elles puissent être, et de ne jamais s'arroger le droit d'appeler à Constantinople, ou dans aucune autre partie des possessions turques, un sujet valaque, sous quelque prétexte que ce puisse être.

(Ce Traité fut signé en 1460.)

Traité conclu en 1511 entre Bogdan V, Prince de Moldavie, et le Sultan Sélime I. (1)

Art. I. La Porte reconnaît la Moldavie pays libre et non conquis.

Art. II. La religion chrétienne professée en Moldavie ne sera jamais opprimée ni troublée et la nation roumaine jouira en pleine liberté de ses églises, comme par le passé.

Art. III. La Porte s'engage à défendre la Moldavie contre toute agression éventuelle et à la maintenir dans l'état dans lequel elle se trouvait avant, sans lui causer le moindre préjudice et sans qu'elle tolère que son territoire soit entamé ou qu'il y soit fait le moindre empiètement.

Art. IV. La Moldavie sera gouvernée selon ses propres lois, sans

---

(1) *B. Boèresco*, La Roumanie après le Traité de Paris du 30 Mars 1856, Paris 1856, p. 17.

que la Porte puisse s'ingérer en aucune manière dans son administration.

Art. V. Les Princes de la Moldavie seront à vie, élus par la nation et confirmés par la Porte.

Art. VI. L'autorité des Princes s'étendra sur tout le territoire moldave; ils pourront entretenir, à leurs frais, une force armée de vingt mille hommes de troupes indigènes ou étrangères.

Art. VII. Les Moldaves pourront acheter et entretenir à Constantinople une maison pour la résidence de leur représentant. Ils pourront y avoir également une église.

Art. VIII. Les Turcs ne pourront posséder ni acheter du terrain en Moldavie; ils ne pourront non plus y élever des mosquées ou s'y établir en aucune manière que ce soit.

Art. IX. En signe de soumission, le Prince, conjointement avec la nation, aura soin d'envoyer annuellement à la Porte, par deux boyards moldaves, 4.000 ducats turcs (ou 11.000 piastres), 40 faucons et 40 juments, — le tout à titre de présent.

Art. X. En cas d'armement pour la guerre, le Prince de Moldavie joindra à l'armée turque le contingent qui lui sera demandé.

Traité d'alliance conclu en 1518, entre Etienne V, Prince de Moldavie, et Sigismond I-er, Roi de Pologne: renouvellement d'un Traité antérieur. (1)

Au nom du Seigneur, Amen. Pour mémoire éternelle, Nous, Sigismond, par la grâce de Dieu, Grand-Duc de Lithuanie etc., savoir faisons à tous et à chacun qui ce présent liront ou ouïront lire, que le glorieux Seigneur Etienne, Prince de Moldavie, Notre véritable et affectionné ami, Nous' ayant, après son élévation au trône de son père, feu le glorieux Prince Bogdan, proposé, par son envoyé le noble Lucas Cinas surnommé Cumienik, de renouveler et de raffermir les Traités et Conventions, que Nous avons antérieurement conclus avec son père, le dit feu Prince Bogdan; Nous, reconnaissant qu'il est avantageux au plus puissant Seigneur, comme à tout un chacun, de mettre ses intérêts en sécurité et d'être en paix avec ses voisins, et surtout à Nous deux, afin que nous puissions résister aux ennemis des nations chrétiennes, qui grandissent de jour en jour, Nous avons jugé convenable de les renouveler et de les raffermir; aussi

(1) *G. Șincai*, op. cit., d'après *Dogiel*, Codex diplomaticus regni Poloniae, Vienne 1758, I, p. 610.

No. 1981. les renouvelons et les raffermissons-nous par les présents actes.
 1857
 6 Novembre. Nous donc, Roi Sigismond, voulons et insistons avoir éternellement paix et alliance avec le dit glorieux Prince Etienne, avec Pierre, son frère, et avec la Moldavie, et promettons sur Notre parole royale, pour Nous et Nos successeurs, pour Nos conseillers ecclésiastiques et laïques et pour tous les sujets de Nos Etats, que Nous maintiendrons éternellement inaltérable cette paix avec le glorieux Prince Etienne, avec Pierre, son frère, avec leurs enfants, avec les enfants de leurs enfants, avec leurs descendants, avec les boyards et avec tous les sujets de leur Etat, la Moldavie, et que Notre Royaume, Nos Etats, Nos conseillers et tous Nos sujets l'observeront.

Le Prince Etienne et Pierre, son frère, doivent être sûrs dorénavant de pouvoir régner en leur Etat, la Moldavie, sans nul obstacle de Notre part, de celle de Nos enfants et de Nos descendants ou de celle des sujets de Notre Royaume et de Nos Etats. Nous promettons, en outre, pour Nous et Nos successeurs, de venir en aide, par Nos conseils et par tous Nos moyens, au Prince Etienne, à son frère Pierre et à leur Etat, la Moldavie, et de les défendre par Nos armes et par Nos gens contre tous leurs ennemis. Le Prince Etienne, son frère Pierre et leurs successeurs. Nous aideront également de leurs conseils et de tous leurs moyens, Nous et Nos successeurs, contre les Tartares et autres ennemis à Nous, et Nous prêteront le secours de leurs armes et de leurs gens.

Nous promettons de plus, conjointement avec Nos conseillers, au Prince Etienne, à son frère Pierre, à leurs enfants, aux enfants de leurs enfants, à leurs boyards, à leur sujets et à leur Etat, la Moldavie, d'être éternellement les amis de leurs amis et les ennemis de leurs ennemis; de leur côté, le Prince Etienne, son frère Pierre, leurs enfants, les enfants de leurs enfants, avec leurs sujets de la Moldavie, seront aussi et devons être éternellement les amis de Nos amis et les ennemis de Nos ennemis; que Nous n'accueillerons aucun ennemi du Prince Etienne et de son frère Pierre, qui, assumant le titre de Prince de Moldavie, viendrait chez Nous ou chez les sujets de Notre Royaume et de Notre Etat, et que bien loin de soutenir et d'appuyer un tel, secrètement ou ouvertement, au préjudice du Prince Etienne de son frère Pierre, de leurs successeurs et des sujets de leur Etat, la Moldavie, Nous ne lui accorderons ni asile ni subsistance dans Nos Etats ni chez Nos sujets, mais que Nous ordonnerons qu'il s'éloigne de tout lieu de Nos Etats et de chez tout sujet à Nous, où il se trouverait, et qu'il soit chassé de Nos Etats, afin qu'il n'y reste un seul instant. Le Prince Etienne et son frère

Pierre n'accueilleront non plus ni accorderont asile ou subsistance en Moldavie ou chez leurs sujets à aucun ennemi à Nous, qui, assumant le titre de Prince de Russie ou de Podolie, viendrait chez eux ou chez quelqu'un de leurs sujets de Moldavie; mais bien loin d'appuyer et de soutenir un tel, soit secrètement soit ouvertement, à Notre préjudice et à celui de Nos successeurs, de Nos sujets, de Notre Royaume et de Nos Etats, ils lui ordonneront de s'éloigner de quelque lieu de la Moldavie et de chez n'importe lequel de leurs sujets, où il se trouverait, et le feront chasser de la Moldavie, afin qu'il n'y reste un seul instant.

Dans le cas où quelque boyard ou sujet du Prince Etienne se réfugierait chez Nous, dans Nos Etats ou chez Nos sujets, il lui sera permis de demander grâce et pardon au Seigneur Prince Etienne, soit directement, soit par Notre médiation; et s'il les obtient, il pourra retourner chez son Seigneur le Prince Etienne, librement et en toute sécurité; si non, Nous cesserons de l'entretenir chez Nous ou chez Nos sujets ou dans Nos Etats, soit secrètement soit ouvertement. De même, s'il arrive que quelque noble, serf ou sujet à Nous, se réfugie chez le Prince Etienne, chez son frère Pierre, ou chez n'importe lequel de leurs sujets de Moldavie, il lui sera permis de Nous demander grâce et pardon, soit directement, soit par la médiation du dit Prince Etienne; et s'il les obtient, il pourra retourner chez Nous, dans Notre Royaume et dans Nos Etats, librement et en toute sécurité; si non, le Prince Etienne et son frère Pierre cesseront de l'entretenir chez eux ou chez leurs sujets en Moldavie, soit secrètement soit ouvertement.

Nous promettons encore à Notre ami le Prince Etienne, que, s'il arrivait qu'il plût à Dieu, ce dont Dieu garde, que lui et son frère Pierre soient obligés, par la force de quelque ennemi auquel ils ne pourraient résister, de fuir de leur pays dans Notre Royaume de Pologne ou dans Nos autres Etats, alors Nos Etats leur seront ouverts à eux, à leurs épouses, à leurs mères, à leurs sœurs et à leurs enfants, à toute leur famille et leur race, ainsi qu'à leurs boyards, avec les épouses, les enfants, les sujets et les trésors de ceux-ci et avec tous les biens qu'ils emporteront; qu'il leur sera permis de venir chez Nous, dans Nos Etats, dans Nos forteresses, dans Nos villes et d'y rester en liberté et en sécurité partout où bon leur semblera; et dans un tel cas, Nous aurons et maintiendrons en Notre grâce et en Notre bienveillance le Prince Etienne, son frère Pierre, leur mère, leurs épouses et leurs enfants, ainsi que leurs boyards, avec les épouses et les enfants de ceux-ci; que pendant leur séjour dans Nos Etats,

No. 1981. ils seront libres de travailler au recouvrement de leur pays la Moldavie; que lorsqu'ils voudront l'entreprendre, Nous, Roi Sigismond, 1857
6 Novembre. leur aiderons de toutes Nos forces et de toute Notre puissance à recouvrir leur pays la Moldavie et à en rentrer en possession; enfin que, lorsque, le Seigneur Dieu aidant, ils auront recouvré leur pays, les frontières de Nos Etats leur seront ouvertes et il sera libre à Nos amis le Prince Etienne et son frère Pierre d'en sortir pour retourner en leur pays la Moldavie, en toute sécurité et sans aucun obstacle ou préjudice, avec leur mère, leurs épouses, leurs sœurs et toute leur famille, ainsi qu'avec tous leurs boyards, les épouses, les enfants, les trésors et tous les biens de ceux-ci.

Nous promettons également au Prince Etienne, à son frère Pierre, à leurs fils et à la Moldavie, de ne jamais leur faire dommage ou obstacle, ni de Nous mettre en hostilité avec eux, en fait ou en conseil, ouvertement ou secrètement; et lorsque Nous soupçonnerons, en quelque lieu et de la part de quelque personne que ce soit, des projets de leur nuire ou de leur porter préjudice, d'en donner avis au Prince Etienne, à son frère Pierre, à leurs enfants et à la Moldavie. Le Prince Etienne, son frère Pierre, leurs enfants et les enfants de leurs enfants ne devront de même porter aucun dommage ou préjudice, soit à Nous, soit à Nos Etats, ni se mettre en hostilité contre Nous, ni en fait ni en conseil, ni secrètement ni ouvertement, et s'ils soupçonnent chez Nos ennemis des projets de Nous nuire, ce sera au Prince Etienne et à son frère Pierre eux-mêmes à Nous en prévenir.

Indépendamment de cela, dans le cas où il Nous plaira, avec le Sérénissime Prince Louis, Roi de Hongrie, de Bohême, etc., Notre bien-aimé neveu, de faire la guerre, comme Nous en avons le désir, à l'Empereur des Turcs et à son Empire, ce sera Nous-mêmes en personnes qui marcherons à cette guerre avec toutes les forces. Notre Sérénissime neveu le Prince Louis Roi lui-même se rendra alors en Bessarabie et en Valachie et y passera le Danube. Nous aussi Nous entrerons sur le territoire de l'Empereur des Turcs, et à cet effet, Nous concertant avec le Sérénissime Seigneur Roi Louis, Notre neveu bien-aimé, avec le haut Prince Etienne et avec son frère Pierre, suivrons la route et passerons le Danube par les points qui seront jugés préférables, comme plus avantageux. Alors, le Prince Etienne lui-même en personne, avec tout son pays, la Moldavie, devra marcher avec Nous contre le dit Empereur des Turcs, à moins que, se trouvant gravement malade, il ne soit dans l'impossibilité de marcher en personne avec Nous; auquel cas, il lui faudra envoyer avec Nous son frère Pierre avec toutes ses forces.

En attendant cependant que Nous entreprenions cette guerre contre l'Empereur des Turcs, Nous, Roi Sigismond, conjointement avec Notre neveu, le Sérénissime Seigneur Louis, défendrons le Prince Etienne et son frère Pierre, ainsi que leur pays, la Moldavie, contre l'Empereur des Turcs et leur prêterons secours contre lui. Le Prince Etienne et son frère Pierre, de leur côté, nous avertiront le plus tôt possible, Nous et le dit Sérénissime, Notre neveu Roi Louis, de tout ce qu'ils apprendront de nouveau relativement aux Turcs; et loin de prêter à ceux-ci soit conseil soit secours contre Nous, leur seront, au contraire, aussi hostiles qu'ils le pourront.

S'il arrivait cependant que le Prince Etienne et son frère Pierre fussent contraints, par la force de l'Empereur des Turcs et de son armée, à leur prêter secours contre Nos Etats et qu'eux, ne pouvant leur résister, devinssent les auxiliaires des Turcs contre Notre Royaume, qu'alors même cette paix et cette alliance ne soient pas rompues, en tant qu'il sera prouvé qu'ils y ont été contraints.

Il sera libre et sûr aux négociants moldaves, sujets du Prince Etienne, de venir trafiquer dans Nos Etats, en acquittant les droits d'entrée et en ayant soin de passer par les douanes anciennes. Il sera également libre à Nos négociants et à Nos sujets d'aller trafiquer en Moldavie, en acquittant les droits d'entrée et en ayant soin de passer par les douanes anciennes.

Le redressement des torts et des préjudices, que pourront se faire mutuellement Nos sujets respectifs sur la frontière, est confié, pour Notre part, à Nos capitaines de Kamenetz et de Galicie; de sorte que, lorsque quelque tort ou préjudice sera commis par quelqu'un de Nos sujets envers un Moldave, celui-ci aura à en demander réparation aux capitaines de Kamenetz et de Galicie, et ces capitaines auront l'autorité nécessaire pour faire justice aux sujets du Prince Etienne de Moldavie, contre quelque sujet à Nous que ce soit, ayant Dieu devant leurs yeux. De même, si quelque tort ou préjudice est commis par quelque Moldave envers quelqu'un de Nos sujets, celui-ci aura à réclamer réparation aux capitaines de Hotin et Cernăuți, qui seront autorisés par leur Seigneur le Prince Etienne à faire justice contre qui que se soit, ayant Dieu devant leurs yeux. Lorsque cependant il s'agira de quelque affaire plus grave ou de quelque conflit entre Nos capitaines et ceux du Prince Etienne, Nous en informerons de Notre côté le Prince Etienne, qui Nous en informera aussi du sien; et alors Nous enverrons, l'un et l'autre, Nos délégués et conseillers, qui, réunis ensemble, informeront de l'affaire et feront justice. Dans tous les cas cependant, les torts et les préjudices, que pourront se

No. 1981. causer mutuellement Nos sujets respectifs, ne devront aucunement
 1857 altérer, encore moins rompre, cette alliance et cette paix. Quant aux
 6 Novembre. commissions chargées du redressement des griefs ci-dessus, elles se réuniront dans les lieux usités par le passé.

Nous donc, Sigismond, Roi de Pologne, Grand-Duc de Lithuanie, etc. promettons sur Notre parole royale, avec tous Nos Archevêques et Evêques, avec Nos conseillers ecclésiastiques et laïques, avec tous les sujets de Notre Royaume et de Nos Etats, à Notre ami le glorieux Seigneur Etienne, Prince de Moldavie, à son frère Pierre, à leurs fils, aux enfants de leurs fils, à tous leurs successeurs et à tous leurs sujets, que Nous maintiendrons fermement, remplirons et conserverons intact tout ce qui a été stipulé plus haut. En foi et témoignage de quoi, Nous donnons ces présentes, confirmées de Notre sceau.

Donné à Cracovie dans la Diète du Royaume, le Mercredi après le troisième Dimanche du carême, en l'année du Seigneur 1518, douzième de Notre règne, étant présents les très honorables et les honorables en Jésus-Christ les pères Seigneurs Jean Archevêque de Gnesne, etc. etc.

Traité conclu en 1520 entre Radu d' Afumatzi, Prince de Valachie, et Jean Zapolia, Prince de Transylvanie, au sujet de la délimitation des frontières entre ces deux Principautés. (1)

Par la grâce de Dieu, Nous, Seigneur chrétien Bassarabe Voévode et Souverain de toute la Hongro-Valachie, gendre du grand et bon Voévode le défunt Bassarabe, savoir faisons que Nous Nous sommes entendu avec Notre frère Jean, Roi d'Ardalie, au sujet des frontières des deux pays à partir du Plaïu des montagnes de la terre roumaine et des montagnes du Placton d'Ardalie, et qu'à ce sujet Nous avons contracté paix et fraternité entre Nous, sous serment.

C'est pourquoi Jean a choisi, d'entre ses nobles, Hatzeg, qu'il a envoyé dans les montagnes aux frontières. Et d'abord l'ont accompagné les Comtes Janos et Kindo-Lasco, puis Saracin Frentz de Resheatov, Mouzna, Fresta, Petru et Simostea Bitshov de Macesci, puis Stanciu de Macesdi et Ian de Sakite. C'est pourquoi Notre Seigneurie a également choisi des boyards de la terre roumaine, à savoir le Ban Stanciu, le Spathar Neagu, avec son frère Radu, le

(1) Τουνοσελη, Ιστορία της Βλαχίας, Vienne 1806, p. 177.

Postelnic Stanciu de Crasna, le Logothète Radu de Beresci, le Postelnic Albu, avec son fils Stoica, le Postelnic Dan de Romanași, le Logothète Socol du Plaïu et le Postelnic Bran de Polovraci. Ces envoyés des Nos Seigneuries, s'étant réunis au Champ du Jiul à Mărișor et ayant tenu conseil, ont décidé et arrêté qu'il ne serait plus dorénavant entre ces deux pays ni querelles, ni guerres, ni brigandages, ni pillage, ni rapines, mais paix et fraternité, et que quiconque, soit d'Ardialie soit de la terre roumaine, s'aviserait de renouveler les querelles, le brigandage, le rapt et l'enlèvement, payerait son crime de sa tête.

Et quiconque d'un des deux pays trouvera son débiteur dans l'autre pays se fera rendre justice d'après les lois, par jugement. Pour ce et pour les troupeaux trouvés dans les montagnes ou autres lieux, n'importe où, il sera perçu un droit légal, selon la justice et l'usage. Et dorénavant, en aucune manière, il ne sera plus ni querelles ni procès.

C'est pourquoi la délimitation des frontières des deux pays a été réglée comme il suit: l'Olto jusqu'à Rașova, tant du côté de l'Ardialie que du côté de la terre roumaine qui se trouve entre les montagnes de la Roumanie et celles d'Ardialie, savoir à l'est celles où la Fratova coule et se jette dans l'Olto, et à l'ouest celles où le Prudov et l'Avad se jettent dans l'Olto, en se réunissant au Vad, au-dessus de Căneni, et de là à la source du Vad; puis de poteau de Neagu au gué du Mont Noir, et de là par le sommet jusqu'au roc Blanc; de là toujours par le sommet jusqu'au sommet du mont Petru; de là, toujours par le sommet, jusqu'au coteau du Ban, et du coteau, toujours par le sommet, jusqu'aux monts dits Embouchure du Vad; de là jusqu'aux monts Sigeu; de là jusqu'aux monts Schiroata, Dragșan, Paltonod, Surețu, grands et petits Galbeni, tous monts aboutissant au Lăpușnescu, et de ces monts jusqu'à ceux dits Manideri. Ces monts aboutissent à la rivière du Sas et là suivent jusqu'aux monts dits grand lac d'Ardialie; de là jusqu'aux monts dits branche de Scurtea et au mont Scurtea. De ces monts, les frontières vont au mont Bran, par les monts Nedejia, Leondie, Morar, Zacneoï et Fontila; ces monts se rencontrent au deuxième affluent du Sas. La frontière vient à Giețer et de là passe par le sommet, toujours par le sommet des hautes montagnes du grand Olan, et de ce sommet, toujours par le sommet, jusqu'au mont du petit Olan; de ceux-ci, toujours par le sommet du mont dit branche du Mixichi et du mont Cupen; et de là, toujours par le sommet des monts du Roi, Babe, Zovonit, Bogdanețu, Vra-

No. 1891.
1857
6 Noembrie.

No. 1981. şca, Vraşcaleşu et le Pic méchant; de là, la frontière va toujours par le sommet jusqu'aux monts Prilap de Pierre et Vizigia; 1857
6 Novembre. et de là, toujours par le sommet, des monts Stritii jusqu'à la rivière Alba.

Ainsi les dits envoyés du Roi Jean, d'accord avec les boyards de Notre Seigneurie, ont redressé cette frontière, posé les limites et séparé les monts roumains des monts ardaliens, selon toute convention et toute justice; et tant pour confirmer et légaliser cet acte, que pour ôter tout prétexte de querelles à l'avenir, Notre Seigneurie a pris à témoin le jupan Preda, Grand Ban de Craiova, le jupan Calota, Grand Vornic, le jupan Arbat, Grand Logothète, le jupan Démètre, Grand Vestiar le jupan Radu, Grand Spathar, le jupan Draghicî, Grand Echanson, et Haţat, Grand Ecuyer, et Zitian, Grand Fournisseur, et Badica, Grand Secrétaire, et l'Ispravnic Arbat, Grand Logothète.

Et moi, Logothète Bogdan, j'ai écrit ce Traité au siège de la ville de Tirgovişte, ce mois de Juillet 1520.

Traité conclu en 1529 entre Pierre Rareş, Prince de Moldavie, et le Sultan Soliman II le Magnifique. (1)

Art. I. Le Sultan reconnaît que la Moldavie a, de son plein gré et sans résistance, promis obéissance à l'Empire Ottoman.

Art. II. La nation moldave jouira, comme par le passé, de toute liberté, sans que la Porte Ottomane puisse y mettre obstacle. Les lois, les coutumes, les usages, les droits et les prérogatives de ce pays seront éternellement inviolables.

Art. III. Les Princes exerceront en toute liberté leur domination sur tout le pays, comme par le passé, sans que la Porte ait à s'y ingérer en aucune manière, soit directe, soit indirecte.

Art. IV. La Porte n'interviendra dans aucun litige ou différend entre particuliers, et ce ne sera qu'au Prince, avec son Assemblée, à rendre justice, la Porte, dans aucun cas et en aucune manière, ne pouvant y mettre obstacle.

Art. V. Les frontières de la Moldavie seront maintenues intactes dans toute leur étendue.

Art. VI. L'exercice du culte musulman est interdit sur le territoire moldave.

Art. VII. Aucun musulman ne pourra, à titre de propriétaire, posséder en Moldavie, soit terrain, soit maison soit boutique; il ne

(1) B. Boèresco, op. cit., p. 18.

pourra non plus séjourner dans le pays, pour des intérêts de commerce, que pendant un laps de temps, pour lequel il aura reçu une autorisation du Prince.

No. 1981.
1857
6 Novembre.

Art. VIII. Le commerce de la Moldavie sera ouvert à toutes les nations commerçantes. Les Turcs néanmoins auront la préférence sur toute autre nation dans l'achat des produits du pays, pour lequel achat ils conclueront des marchés de gré à gré dans les ports de Galați, d'Ismail et de Chilia, sans pouvoir pénétrer dans l'intérieur du pays que sur une autorisation du Prince.

Art. IX. Le titre d'Etat indépendant sera conservé à la Moldavie et sera reproduit dans tous les actes, que la Porte Ottomane adressera au Prince.

Art. X. Les Turcs, que la Porte enverra porteurs de papiers adressés au Prince, ne passeront pas le Danube; ils s'arrêteront sur la rive opposée du fleuve et remettront les dépêches à l'administrateur de Galați, qui les expédiera au Prince et transmettra également aux messagers de la Sublime Porte les réponses de celui-ci.

Art. XI. Les Princes de la nation moldave seront élus par les différents états de la population du pays. L'élection sera reconnue par la Porte, sans que celle-ci puisse, dans un tel cas, intervenir pour nommer des Princes, soulever la moindre difficulté, ou opposer le moindre obstacle.

Art. XII. Le pays sera défendu par la Porte Ottomane, dans toute circonstance où la nation moldave réclamera son appui et son secours.

Art. XIII. En échange de tous ces avantages, la nation moldave ne donnera à la Porte Ottomane qu'un présent annuel de 4.000 ducats.

En 1539 Sigismond I-er, Roi de Pologne confirme à Etienne VII, Prince de Moldavie, le Traité conclu l'année précédente avec Pierre Rareș, aux conditions suivantes: (1)

Que toutes les clauses des Traités de paix conclus entre les Sérénissimes Seigneurs et Rois de Pologne, Vladislas, Notre oncle, et Casimir, Notre oncle, et Casimir, Notre père, d'une part, et les Voëvodas Etienne et Bogdan de Moldavie, d'autre part, seront maintenues;

(1) *G. Șincai*, op. cit., d'après *Dogiel*, Codex diplomaticus regni Poloniae, Vienne 1758, I, p. 617.

No. 1981.   Que les prisonniers de guerre seront rendus et que leurs biens
1857   leur seront restitués;
6 Novembre.

Que les Roumains ne pourront s'établir sur les terres royales au-delà du Dniester, sans l'assentiment de Nos capitaines ou des seigneurs locaux;

Que les Voévodes n'utiliseront les moulins construits sur Nos terres, qu'autant qu'il plaira à Nous et à Nos successeurs;

Que les assemblées pour la direction des affaires se tiendront selon l'ancien usage;

Que les malfaiteurs, les perturbateurs, les voleurs seront punis selon la loi;

Que les vagabonds n'aurent du refuge, mais seront rendus aux lieux d'où ils auront fui;

Que la Pocutie sera désormais, comme toujours, Notre propriété et celle de Nos successeurs;

Que tout ce qui a été convenu relativement à la distribution de la justice aux frontières sera maintenu de part et d'autre; que sur Nos terres, les juges seront les capitaines de Kamenetz et en Moldavie les capitaines de Hotin ou de Cernăuți; ils jugeront selon qu'il est écrit dans les chrysobulles antérieurs;

Que le commerce sera libre à tous commerçants des deux parties;

Que l'on ne voyagera que sur les anciennes routes; qu'il ne sera point établi de nouvelles frontières entre le Royaume de Pologne et la Moldavie;

Que tout ce qui est convenu entre la Pologne et la Moldavie sera également observé de part et d'autre.

Le Duc Pierre ayant juré avec ses boyads d'observer lui et ses successeurs les conditions susdites;

Nous, qui avons horreur de voir couler le sang chrétien, Nous accordons au Duc Pierre la paix qu'il a tant désirée et confirmons tout ce qui a été arrêté entre lui et le Comte Jean de Tarnov; et puisqu'il est malheureusement arrivé qu'il a été remplacé par Son Altesse le Seigneur Duc Etienne et que ce dernier Nous a lui-même demandé la paix, mû par Nos sentiments pour ceux qui avec Nous s'inclinent devant le Crucifié, Nous agréons et promettons par serment, pour Nous et Nos successeurs, de maintenir la paix avec le haut seigneur Etienne Duc et avec ses successeurs.

En foi de quoi Nous cachetons et scellons de Notre sceau le présent diplôme.

Donné à Cracovie, le 20 Février 1539.

Acte par lequel Pierre VII, Prince de Moldavie, accorde au marchands anglais la liberté de commerce dans sa Principauté. (1)

Pierre, par la grâce de Dieu, Prince de Valachie et de Moldavie, signifions par les présentes à tous et à chacun auxquels il importe ou importera, que d'accord avec le Magnifique Seigneur Guillaume Hareborne, interprète de la Sérénissime et Toute-Puissante Reine, la Reine Elisabeth, par la grâce de Dieu Reine d'Angleterre, de France et d'Irlande, auprès du Sérénissime et Tout-Puissant Empereur des Turcs, Nous avons fait l'arrangement suivant: Il sera libre à tous marchands sujets de Sa Sérénité de demeurer, d'échanger, d'acheter, de vendre, d'importer et bien plus de fabriquer dans Notre province toute marchandise nécessaire à la vie sociale, sans restriction ni prohibition aucune de la part de qui que ce soit, sauf cependant le droit intégral de Notre douane, qui est le 3 p.‰ de toutes choses. Ce que nous voulons garantir par Notre arrangement. En témoignage de quoi, Nous avons apposé Notre sceau.

Fait en Notre camp, le 27 Août de l'an du Seigneur 1588.

Traité conclu en 1650 entre Basile Lupu, Prince de Moldavie, et Chmielniski, Hetman des Cosaques de l'Ukraine. (2)

Art. I. Le Prince de Moldavie conservera son Etat, la Moldavie, dans toute la plénitude de son droit, comme par le passé.

Art. II. Le fils de Chmielniski sera gendre du Prince de Moldavie.

Art. III. Il sera compté aux Tartares et aux Cosaques soixante mille piastres.

Art. IV. La Moldavie ne prêtera aucun secours à la Pologne.

(Par suite de ce Traité, Timothée, fils du Hetman, épousa la fille cadette du Prince Basile, fiancée déjà à Sigismond, fils de Georges Rakoczy.)

Traité d'alliance entre la Russie et la Moldavie, fait à Jassi le mois de Juin 1711. (3)

Art. 1. La Moldavie contiendra tout le territoire compris entre

(1) *Hacklugt*, éd. de 1599, II, p. 290.

(2) *A. Vaillant*, Actes diplomatiques constatant l'autonomie politique de la Roumanie, Paris 1857, p. 40.

(3) *Félix Colson*, De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, Paris 1839, p. 279.

No. 1981. le Dniester et le Budjac. Toutes les forteresses situées sur la rive
1857 gauche du Pruth appartiendront, comme de droit, à la Moldavie.
6 Novembre.

Art. 2. La Moldavie ne payera aucun tribut à la Russie.

Art. 3. Le Prince s'oblige à tenir dix mille soldats, dont la solde sera payée par S. M. l'Empereur.

4. La Russie ne pourra jamais se mêler dans les affaires du pays et il ne sera permis à aucun Russe de se marier ou d'acheter des terres et des propriétés en Moldavie.

5. Le titre du Prince sera: Altesse Sérénissime, Prince et seul Maître (singur Stăpânitor) de la Moldavie, allié de la Russie.

(Signé par Pierre I-er et Démètre Cantemir.)

Convention concernant la réciprocité à observer dans l'extradition des déserteurs et des vagabonds, entre la Valachie et la Transylvanie. (1)

I. A compter du jour de la publication de l'arrangement actuel, il existera entre la Grande-Principauté de Transylvanie, appartenant aux Etats de Sa Majesté Impériale et Royale Apostolique, d'une part, et la Principauté de Valachie, de l'autre, une extradition mutuelle des déserteurs et des individus désignés comme vagabonds au VI article du présent arrangement.

II. Toutes les autorités civiles et militaires de l'intérieur et aux frontières des provinces mentionnées recevront les ordres les plus précis, de veiller avec la plus scrupuleuse attention à ce qu'aucun déserteur, ou aucun individu désigné comme vagabond dans le présent arrangement, ne dépasse la frontière et ne trouve asile ou protection, soit dans la Grande-Principauté de Transylvanie, soit dans la Principauté de Valachie.

III. En conséquence, tous les individus militaires, appartenant à l'infanterie, à la cavalerie, à l'artillerie, aux troupes de frontière, au train, ou à toute autre branche militaire quelconque des troupes impériales et royales et de la milice valaque, de même que tous les domestiques des officiers, qui seraient découverts sur les territoires respectifs, ou qui s'y rendraient après la publication de cet arrangement, sans être munis de passeports en bonne et due forme, devront être arrêtés, sans exception, sur le champ, et délivrés, avec leurs armes, chevaux, vêtements, équipements militaires ou tout autre objet,

---

(1) Le texte original, en français et en valaque, conservé dans l'Archive de l'Etat.

qu'on trouverait sur leur personne, ou qu'ils pourraient avoir emmené avec eux lors de leur désertion et qu'ils auraient recelé ailleurs; laquelle extradition aura lieu quand même ces individus ne seraient pas spécialement réclamés. Dans le cas qu'un pareil individu eût précédemment déserté les troupes d'un autre Souverain ou d'un autre Etat, ce déserteur ne sera pas moins délivré au corps dans lequel il aurait servi en dernier lieu et qu'il aurait déserté.

IV. A part les déserteurs des troupes impériales et royales et ceux de la milice valaque, tous les sujets mâles des deux parties contractantes, n'appartenant pas à une branche militaire, qui seraient surpris sur la frontière sans passeport ou sans autre document valable, devront être considérés comme vagabonds et seront, comme tels, repoussés de la frontière respective.

V. Si, malgré cette mesure de précaution, un déserteur parvenait à s'introduire furtivement sur le territoire étranger ou à surprendre la vigilance des autorités moyennant un déguisement ou en produisant de faux passeports, il sera néanmoins rendu et délivré, aussitôt qu'il aura été reconnu comme déserteur ou dès qu'il sera réclamé par les autorités de la partie contractante respective, quand même le déserteur se trouverait déjà établi dans une ville, un village, ou autre endroit quelconque du territoire étranger.

VI. De même, tous les individus n'appartenant pas aux troupes impériales et royales ou à la milice valaque, qui s'introduiraient sans passeport ou sans autre document valable dans le territoire de l'autre partie, ou bien qui s'y seraient rendus munis de passeports en règle, mais qui, après l'échéance du terme de ces passeports, rôderaient dans le pays sans domicile fixe, sans état et sans aveu, seront considérés comme vagabonds et devront être délivrés sans réclamation préalable.

En général, de pareils individus ne seront réclamés par les autorités autrichiennes, qu'en cas qu'ils seraient encore tenus dans leur patrie à la conscription militaire (*der Waffenpflicht*).

Seront cependant exempts de cette réclamation les individus sans passeports, qui se seraient mariés, ou se seraient établis sur une ferme, ou bien qui auraient entrepris l'exercice d'un métier dans le territoire étranger; de plus, les individus, dont les passeports se trouveraient déjà échus, mais qui, encore pendant la durée du terme de leurs passeports, se seraient voués dans le territoire étranger à l'agriculture (comme cela était déjà en usage à l'égard de ces derniers individus jusqu'à présent) ou à une autre branche d'industrie, soit pour leur propre compte, soit pour celui d'un maître, au service du-

No. 1891. quel ils seraient entrés. L'extradition de pareils individus n'aura point
1857 lieu, quand même on les réclamerait; mais ils ne seront point par là
6 Novembre. exempts des effets des lois existant dans leur patrie au sujet de l'é-
migration.

VII. Seront pareillement exempts de cette extradition les déserteurs et vagabonds qui, en passant la frontière, retourneraient sur le territoire du pays d'où ils seraient natifs, vu que les parties contractantes ne se tiennent pas obligées de restituer leurs propres sujets, lors même que ceux-ci se seraient rendus coupables de désertion.

VIII. Les sujets de l'une des parties contractantes, qui à l'époque de la publication du présent arrangement se trouveraient déjà effectivement admis au service militaire de l'autre partie, auront le libre choix, soit de retourner dans leur patrie, soit de continuer à rester dans le service militaire où ils se trouveraient.

Tout soldat, qui sera obligé de prendre sa détermination de l'une des manières indiquées ci-dessus, devra donner sa déclaration à ce sujet dans l'espace de six mois, à compter du jour de la publication du présent arrangement. S'il se décidait à retourner dans sa patrie, il sera licencié sans délai ou objection quelconque et pourra librement rentrer dans ses foyers, sans pouvoir être inquiété de quelque manière que ce soit, à cause de son éloignement ou même de sa désertion, si elle avait eu lieu. (Cependant, on n'entend pas comprendre dans cette impunité d'autres délits, qui pourraient avoir été commis, à part la désertion.) Mais s'il déclarait au contraire, de son propre mouvement, vouloir rester au service militaire de l'autre partie, cette déclaration ne pourra point motiver dans sa patrie la confiscation de son bien ou toute autre procédure judiciaire quelconque.

Seront exclus de ce dernier bienfait ceux, qui, après s'être rendus coupables de désertion, n'auraient pas fait usage du pardon qui leur est accordé ici, afin de pouvoir librement retourner dans leur patrie.

Mais comme cette concession du libre choix ne concerne que les sujets des parties contractantes, qui, à l'époque de la publication du présent arrangement, se trouveront déjà effectivement au service militaire étranger, les déserteurs des troupes impériales et royales et de la milice valaque, qui ne seront point dans ce cas, s'étant évadés sur le territoire de l'autre partie respective avant la publication de cet arrangement, en y demeurant sous d'autres relations quelconques, devront être restitués aussitôt qu'on les réclamera.

Cette dernière stipulation ne sera d'ailleurs pas applicable à d'autres sujets, qui n'appartiennent point aux troupes impériales et royales et à la milice valaque et se seraient rendus sur l'autre ter-

ritoire avant la publication de la présente Convention, excepté que leur délivrance serait spontanément offerte et acceptée dans des cas particuliers, ou qu'ils seraient des criminels qui, d'après les Traités en vigueur, doivent être livrés.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

IX. Quant à l'entretien des déserteurs, parmi lesquels on compte aussi les domestiques des officiers, il sera fixé ce qui suit :

a) A compter du jour, où un déserteur aura été reconnu et arrêté, jusqu'au jour de son extradition effective, il sera stipulé et bonifié pour un tel une paye de quatre kreuzers en argent de convention ou dix-huit paras par jour; de plus, pour une ration de pain, deux kreuzers en monnaie de convention ou neuf paras, ce qui fait ensemble six kreuzers en monnaie de convention ou vingt-sept paras par jour.

b) La ration journalière d'un cheval, consistant en six livres d'avoine et dix livres de foin, poids autrichien, ou deux ocas deux cent soixante-huit drames d'avoine et quatre ocas cent quatre-vingt-dix drames de foin, poids valaque, sera évaluée et bonifiée moyennant six kreuzers argent de convention ou vingt-sept paras.

La durée de l'entretien d'un déserteur, à bonifier depuis le jour de son arrestation jusqu'à celui de son extradition, ne pourra jamais (le cas de maladie excepté) dépasser le terme d'un mois; ce terme ne pourra non plus être dépassé dans l'entretien d'un cheval.

X. En cas de maladie d'un déserteur après son arrestation, la bonification pour son traitement à l'hôpital a été fixée d'un commun accord à neuf kreuzers argent de convention ou quarante paras et demie par jour, y compris les 6 kreuzers argent de convention ou vingt-sept paras, stipulés dans l'article précédent pour la paye ainsi que la ration de pain journalière d'un déserteur.

XI. Une gratification en argent (taglia), de huit florins en monnaie de convention ou cinquante-quatre piastres, sera en outre accordée réciproquement à celui qui livrera un déserteur à pied; cette gratification sera de douze florins argent de convention ou de quatre vingt-et-une piastres pour un déserteur de la cavalerie avec son cheval; bien entendu que les frais de surveillance et de transport, occasionnés à l'individu qui aurait saisi le déserteur, depuis l'endroit de l'arrestation jusqu'à celui de la livraison à la plus voisine autorité militaire ou civile autrichienne ou valaque, se trouvent compris dans la susdite somme, de sorte qu'une autre bonification quelconque, pour frais de la surveillance et de transport, ne pourra avoir lieu.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

A part les frais d'entretien et la gratification en argent (*taglia*), il ne pourra sous aucun prétexte être demandé d'autre bonification quelconque, et s'il arrivait qu'un déserteur eût été reçu par erreur dans les troupes d'une des parties tenues à son extradition, ce déserteur n'en sera pas moins restitué, avec les vêtements indispensables, sans qu'aucune bonification ou indemnité quelconque puisse être réclamée.

Dans le cas où des doutes s'élèveraient sur l'exactitude des faits indiqués lors de la réclamation d'un déserteur, ces doutes ne pourront point servir de prétexte à refuser son extradition; mais afin d'éviter toute méprise à ce sujet, il sera dressé un procès-verbal par l'autorité militaire ou civile, qui sera expédié en même temps que le déserteur, et une copie de ce procès-verbal sera transmise à l'autorité compétente supérieure de la province dans laquelle le déserteur aura été saisi.

Des dettes ou d'autres obligations, contractées par un déserteur, ne donneront pas le droit de refuser son extradition.

D'ailleurs, il ne saurait être adressé de réclamation pour le paiement de pareilles dettes au Gouvernement auquel ce déserteur serait restitué; mais en revanche, on réserve aux créanciers, que pourrait avoir un déserteur, le droit de faire valoir leurs réclamations contre lui-même, si toutefois il avait une fortune particulière.

XII. Si un déserteur avait commis, après son évasion, dans le pays où il s'est réfugié, un crime, ou qu'il s'y fût rendu complice de quelque faute, il ne sera pas moins restitué, après l'enquête et avec les actes de procès respectifs, à l'autorité à laquelle il appartient. Cette autorité, après avoir reçu communication de tous les actes, le fera punir d'après les lois de son propre pays, ainsi que cela a été observé de tout temps, et portera le jugement rendu à la connaissance du lieu où le délit a été commis.

XIII. La bonification des frais d'entretien, désignés aux articles IX et X, puis celle de la gratification en argent (*taglia*), stipulée dans l'article XI, auront lieu tout de suite et sans la moindre difficulté, au moment et à l'endroit même de la réception du déserteur et des chevaux, après que le fait de désertion aura été dûment constaté, et l'autorité, qui fera l'extradition, aura à remettre quittance du montant de la bonification qui lui sera compté.

Dans le cas que l'entier montant de cette bonification ne pourrait être déterminé de suite, le déserteur n'en sera pas moins restitué sur le champ, et on payera, en attendant, de suite la partie déjà liquide du montant de la bonification.

XIV. Il ne sera bonifié ni frais d'entretien ni gratification (taglia) pour un individu, qui, n'étant pas soldat et ne se trouvant point muni d'un passeport en règle, aurait été saisi et restitué en conformité de l'article VI.

XV. Dans le but d'assurer l'observation exacte et régulière des engagements pris pour l'extradition réciproque des déserteurs et des vagabonds, il a été jugé convenable de déterminer de part et d'autre certains points sur la frontière, où cette extradition aura lieu exclusivement et où seront expressément établis des commissaires civils et militaires, pour y recevoir les déserteurs et les vagabonds et pour liquider et payer les frais d'entretien, ainsi que la gratification en argent, au moment de la réception, qui devront être bonifiés pour les déserteurs.

Comme points où l'extradition des déserteurs et des vagabonds autrichiens aura lieu, sont destinés,—pour la Grande-Principauté de Transylvanie, les quarantaines Tömös, Törgbourg, Boița-Tour-Rouge et Vulcan,—pour la Principauté de Valachie, les endroits suivants, situés vis-à-vis, savoir: Câmpina, Câmpulung, Văleni, Căneni et Tîrg-şorul.

Dans le cas, où l'une ou l'autre des parties contractantes auraient le dessein de faire quelque changement à l'égard de ces points d'extradition, ce changement ne pourra avoir lieu que de commun accord et avec le consentement de l'autre partie.

XVI. Tout détachement, qui serait envoyé à la poursuite d'un déserteur, devra faire halte sur la frontière. Si ce dernier a été effectivement arrêté à l'endroit indiqué par la partie d'où il est déserté et s'il n'a pas été livré par un sujet du territoire étranger, la récompense en argent (taglia) n'aura pas lieu.

XVII. Le Commandant militaire ou l'autorité civile, d'où l'extradition du déserteur ou du vagabond doit être effectuée, sera tenu de prévenir l'autorité militaire ou civile étrangère de la délivrance d'un tel individu. Après s'être entendu au sujet du jour et de l'heure d'extradition, les déserteurs ou vagabonds seront transportés par un détachement de troupes jusqu'au point déterminé sur la frontière, où le détachement des troupes de l'autre partie se trouvera à la même heure et recevra ces déserteurs contre un certificat détaillé. Cette extradition n'aura cependant lieu qu'après avoir constaté, autant que possible, que les individus arrêtés, et nommément ceux qui se seraient présentés de leur propre mouvement pour être restitués, ont réellement la qualification de déserteurs ou de vagabonds et qu'ils ne sont pas peut-être des criminels étrangers, qui, pour se soustraire

No. 1891.
1857
6 Novembre.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

à la punition qu'ils auraient encourue dans leur propre patrie, voudraient se faire passer pour sujets de l'autre partie.

Le Commandant du poste militaire ou l'autorité civile, faisant l'extradition d'un déserteur, est tenu de donner une quittance en règle du paiement des frais à bonifier pour le déserteur, conformément à l'article XIII.

XVIII. Tout officier des deux parties contractantes, qui se permettrait, soit par des moyens astucieux soit par force, d'induire à la désertion ou d'enrôler un individu appartenant au service militaire de l'autre partie, devra être puni sévèrement.

XIX. Sera puni très sévèrement tout officier, qui contribuerait à receler un déserteur étranger, qui protégerait son évacion, ou qui, à cet effet, le ferait transporter plus loin dans l'intérieur du pays. Tout autre individu, qui se rendrait coupable des transgressions mentionnées dans le présent article et dans le précédent, sera soumis à la même punition sévère, contre laquelle les habitants des provinces respectives pourront se garantir en ne pas donnant asile à des individus sans aveu.

Le Gouvernement valaque s'engage, en outre, particulièrement, à transmettre, comme cela aura également lieu au sujet des déserteurs valaques dans toutes les provinces autrichiennes contiguës, les ordres les plus précis aux Otcármutoři, de même qu'à toutes les autres autorités civiles et militaires, à cet effet, et de veiller avec toute rigueur à ce qu'aucun déserteur ou aucun vagabond autrichien ne soit reçu dans la milice valaque et que, de plus, les déserteurs ne soient admis à aucun service ou emploi public ou particulier et soient tout aussi peu reçus dans quelque ferme sur le territoire de la Principauté, cachés ou retenus, sous quelque prétexte que ce soit, mais qu'au contraire, tout déserteur autrichien ou tout individu désigné comme vagabond à l'article VI, aussitôt qu'il aura été reconnu comme tel, ou après avoir été réclamé par les autorités autrichiennes, soit restitué sur le champ, après l'enquête préalable, que le Département de l'Intérieur est tenu de faire, pour constater si l'individu en question est propre à être livré conformément à cette Convention, lequel individu devra, dans tous les cas, aussitôt après avoir été réclamé, être mis en état d'arrestation jusqu'à ce que les circonstances, qui le concernent, soient dûment constatées, afin d'obvier par cette mesure à tout recèlement arbitraire de sa personne.

XX. Il est sévèrement défendu, à tous les sujets de deux parties contractantes, d'acheter d'un déserteur, soit des vêtements des parties de l'équipement, des chevaux, des armes, ou tout autre objet pareil.

Tous ces effets doivent être saisis partout où on les trouvera et où on les reconnaîtra comme effets d'un soldat déserté après la publication de la présente Convention, comme objets volés, et restitués à la partie dont le déserteur s'est évadé.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

Les effets appartenant au Gouvernement et apportés par le déserteur devront être restitués, quand même le déserteur serait natif du pays dans lequel il s'est réfugié et, d'après l'article VII, n'ose être restitué lui-même.

Celui, qui aurait acheté de pareils objets, ne pourra prétendre à aucune indemnité, et si les mêmes effets ne pouvaient plus être retrouvés, l'acheteur serait tenu à en restituer la valeur en bonne monnaie courante et devra être de plus, dans tous les cas, assujéti à une punition, pour avoir transgressé la présente défense.

XXI. Le présent arrangement sera promulgué par les parties contractantes en même temps et cela le premier (treize) Janvier mille huit cents quarante-trois, avec la plus grande publicité possible, dans les provinces respectives, afin d'être exécuté avec la plus stricte ponctualité, et sera considéré comme dûment conclu et valable, à partir du jour de cette promulgation, pour un terme indéfini d'au moins trois ans consécutifs, mais avec une prolongation tacite jusqu'à une révocation expresse, que les deux parties contractantes s'engagent à faire une année d'avance.

Le Secrétariat d'Etat de la Principauté de Valachie :

En vertu de la ratification émanée par l'Office de Son Altesse Sérénissime le Prince Régnant, en date du 13 Octobre mille huit cents quarante-deux, No. 770, sur la présente Convention, le soussigné, Secrétaire d'Etat, la confirme par ordre de son Altesse, en y apposant le sceau princier.

Le Secrétaire d'Etat, Constantin Soutzo.

No. 2.162.

Bucarest, ce 14 Octobre 1842.

Ratifié au nom et par autorisation de Sa Majesté l'Empereur d'Autriche, Roi Apostolique et Grand-Duc de Transylvanie etc., etc., etc., par nous, son conseiller intime, Chevalier de l'ordre militaire de Marie Thérèse et de plusieurs autres ordres de Souverains étrangers, Lieutenant-Général, Colonel propriétaire du 3-ème régiment de chevaux-légers et Commandant-Général dans la Grande-Principauté de Transylvanie.

Hermanstadt, ce 27 Novembre 1842.

Le Baron de Bernhardt.

Convention entre la Principauté de Moldavie et celle
de Valachie, conclue à Jassi, le 8 Juillet de l'an
1835. (1)

No. 1891.
1857
6 Novembre.

Le très haut Prince Régnaant de Moldavie et le très haut Prince Régnaant de Valachie, inspirés par le désir de consolider et de resserrer le liens de bonne harmonie, heureusement existants entre leurs deux Gouvernements, ont jugé convenable de régler, par une Convention basée sur les Règlements Organiques, différents intérêts réciproques entre ces deux Principautés et de pourvoir à quelques besoins indispensables des habitants limitrophes de l'une et de l'autre Principauté Une commission fut nommée à cette fin en l'année 1832 par les Gouvernements respectifs des deux Principautés, laquelle, réunie à Focșani, régla en 18 protocoles plusieurs de ces questions. Plusieurs des points réglés ayant cependant été subséquemment désapprouvés par les deux Gouvernements, une longue correspondance s'en est suivie et a retardé jusqu'à ce jour la conclusion de la Convention. Pour parvenir enfin à ce résultat désiré, les deux hauts Princes ont jugé convenable de charger: le très haut Prince de Moldavie, Son Altesse le Beyzadé Nicolas Soutzo, Secrétaire d'Etat de la Moldavie, Chevalier de l'ordre de Sainte Anne de 2-ème classe et de l'ordre ottoman du Nischani-Eftihar, et le très-haut Prince de Valachie, l'honorable Seigneur, Président de la Cour d'appel de commerce, Grand Postelnic et Chevalier de l'ordre de Saint Vladimir de 4 ème classe et de l'ordre de Sainte Anne de 3-ème classe, Constantin Soutzo, de traiter entre eux des points en contestation; et ceux-ci y sont enfin parvenus par deux protocoles supplémentaires, sous No. 19 et 20. A la suite de quoi, pour dresser et signer l'acte de Convention, afin qu'il puisse ensuite être ratifié par les très hauts Princes et avoir autorité légale, le très haut Prince Régnaant de Moldavie a chargé, pour la Moldavie, l'honorable Seigneur, Grand Logothète de l'Intérieur, Chevalier des ordres de Saint Stanislas de 2-ème classe, de Sainte Anne de 2-ème classe, ainsi que de l'ordre ottoman du Nischani-Eftihar, Alexandre Gbica, l'honorable Seigneur, Grand Vestiar et Chevalier, Nicolas Canta, et l'honorable et illustre Beyzadé Nicolas Soutzo, Secrétaire d'Etat et Chevalier de l'ordre de Sainte Anne de 2-ème classe et de l'ordre ottoman du Nischani-Eftihar, et le très haut Prince Régnaant de Valachie, l'honorable Seigneur, Président de la Cour d'appel de commerce, Grand Postelnic et Chevalier des or-

(1) Le texte original, en valaque, conservé dans les Archives de l'Etat.

dres de Saint Vladimir de 4-ème classe et de Sainte Anne de 3-ème classe, Constantin Soutzo. Les susdits Seigneurs, étant en tout point tombés d'accord entre eux, ont arrêté et signé la présente Convention, dont les articles suivent:

No. 1891.
1857
6 Novembre.

Art. 1. Les habitants contribuables des villages et des villes, aussi bien que les Tzigans esclaves, soit de l'Etat, soit des monastères, ou des particuliers de l'une des Principautés, qui auront émigré dans l'autre, seront rendus et ceux qui leur auront donné asile seront condamnés, en guise de châtiment, à payer le double de la capitation des fugitifs libres ou esclaves, objets de leur protection, les Gouvernements respectifs des deux Etats s'obligeant réciproquement à donner les ordres nécessaires aux administrations locales pour saisir ces fugitifs, les expédier à la frontière sous bonne escorte et les faire remettre à l'administration du district frontière de la Principauté à laquelle ils appartiennent, ainsi que pour prêter leur aide à ceux qui viendraient à la poursuite de tels fugitifs, afin qu'ils puissent les reprendre, conformément à ce qui a été dit plus haut.

Les fils des contribuables de l'une des Principautés, qui se seraient mariés dans l'autre, loin d'être inscrits dans les rôles des contribuables de cette dernière, seront également rendus à la première. Les Tzigans esclaves appartenant à l'une des Principautés, qui, le jour des ratifications du présent acte, se trouveront réfugiés dans l'autre, ne pourront plus être réclamés par leurs anciens maîtres ou par l'Etat respectif et resteront en la possession définitive de ceux qui les posséderont le dit jour; le tout conformément au protocole du 8 Décembre de l'an 1832, sous No. 2

Art. 2. Ceux des habitants de l'une des Principautés, qui pour leurs intérêts particuliers auront besoin de se rendre provisoirement dans l'autre, seront obligés à se munir d'un passeport de leur Gouvernement; alors leur caractère de boyards titrés, nobles, négociants ou simples contribuables, désigné dans les passeports, leur sera reconnu par le Gouvernement de la Principauté dans laquelle ils se rendent. Ceux-là, sans être soumis à aucune charge personnelle envers ce dernier Etat, obtiendront de la part du Gouvernement toute la protection des lois en vigueur, auxquelles, de leur côté, ils seront obligés de se conformer pendant toute la durée de leur séjour dans cette Principauté. Les habitants de l'une des Principautés, qui acquerront des biens immeubles dans l'autre, acquerront en même temps, à l'égal des indigènes, tous les droits et bénéfices qui sont attachés à la propriété; ils seront en même temps, à l'égal des indigènes, assujettis à toutes les charges éta-

No. 1891. 1857
6 Novembre. blies par les lois sur la propriété; ils n'y jouiront pas cependant du droit de voter dans les élections ni de celui d'éligibilité, vu que, n'y étant pas naturalisés, ils n'y peuvent pas jouir des droits politiques; le tout, conformément au protocole du 8 Décembre de l'an 1832, sous No. 3.

Art. 3. Puisqu'il est naturel que les malfaiteurs, les criminels d'Etat, les déserteurs et les débiteurs insolvables, passent d'une Principauté dans l'autre, sans passeports de leurs Gouvernements, les administrations des deux Principautés recevront des instructions de saisir toutes personnes étrangères qui seront trouvées sans passeport et de les envoyer à leur propre Gouvernement, afin que celui-ci, sitôt qu'il aura acquis la conviction que ce sont des fugitifs de la Principauté voisine, les envoie, sous bonne escorte, au Gouvernement de celle-ci, eux, aussi bien que les objets qui seront trouvés en leur possession ou confiés à la garde d'autres personnes. Il en sera fait ainsi, non seulement en suite de réclamations faites à cet effet, mais encore chaque Gouvernement aura soin de faire saisir par les administrations et de rendre au Gouvernement de la Principauté limitrophe des fugitifs de cette espèce. Dans le cas où des individus de cette sorte réussiraient à se munir de passeports sous un nom emprunté, ou même, étant sujets de quelque Puissance étrangère, de passeports de leur Consuls respectifs, alors, soit en suite de découverte spontanée faite par la police même, soit en suite de réclamation nominative faite par la Principauté voisine, ces individus seront saisis et envoyés au Gouvernement de la Principauté d'où ils se seront évadés, sans aucun égard aux passeports, et dans le cas particulier où de semblables individus seraient pourvus de passeports de quelque Puissance étrangère, le Gouvernement de la Principauté où ils seront découverts aura à concerter ses mesures avec le Consulat, sous la protection duquel le délinquant se trouvera placé par son passeport. Dans le cas où, pour ne pas perdre la trace des malfaiteurs à la poursuite desquels elle se pourra trouver, la police d'une Principauté serait obligée de passer sur le territoire de l'autre, il lui sera loisible de le faire, à condition qu'elle en informe en même temps l'autorité, administration ou sous-administration et Commandant des garde-frontières de cette dernière Principauté, qui sera la plus à proximité; mais une fois pris, soit par la police qui s'est mise la première à leur poursuite, soit par les efforts combinés de celles des deux Principautés, les malfaiteurs, avec tous les objets qui seront trouvés en leur possession, seront remis à l'administration du district sur le territoire duquel ils auront été pris, sauf ensuite à être réclamés par

le Gouvernement de l'autre Principauté; le tout, conformément au protocole du 8 Décembre de l'an 1832, sous No. 4.

Art. 4. Les habitants des villages-frontières d'une Principauté passeront toujours librement sur le territoire de l'autre pour vaquer à leurs travaux agricoles. Exempts de l'obligation de se pourvoir de passeports, comme ceux prévus par l'art. 2 de cette Convention, il leur suffira de se munir de billets des autorités communales de leurs villages respectifs. Ces billets seront une garantie suffisante aux propriétaires fonciers, avec lesquels ils pourront se trouver dans le cas de conclure des contrats, et une protection efficace envers les percepteurs d'impôts de la Principauté, sur le territoire de laquelle ils peuvent être appelés par leurs besoins agricoles, ainsi qu'envers les collecteurs des revenus communaux des villages de cette Principauté, dans lesquels ils pourront se trouver dans le cas de séjourner provisoirement. Quelques-unes des autorités-frontières de la Moldavie, contrairement aux règles de bon voisinage et à toute convenance, avaient coutume par le passé d'assujettir à des paiements de taxes, à leur passage dans cette Principauté, les journaliers de la Petite-Valachie. En vertu donc du protocole sous Nr. 3, basé sur l'art. 427 du Règlement de la Moldavie et de l'art. 372 du Règlement de la Valachie, les sujets de l'une des Principautés, se rendant dans l'autre, ne pourront plus être assujettis au paiement de la capitation, ni d'aucun autre impôt personnel, pendant leur séjour provisoire dans cette dernière Principauté, comme les journaliers de la Petite-Valachie l'étaient jusqu'à ce jour. Lorsque, cependant, quelques-uns des habitants limitrophes voudront passer de leurs productions d'une Principauté dans l'autre, ils ne pourront le faire que par les bureaux de douane et les points de passage formellement établis comme points d'exportation et d'importation, par le protocole du 28 Juin de l'an 1835, sous Nr. 19, basé sur l'art. 164, § V du Règlement Organique de la Moldavie et sur l'art. 159 du Règlement Organique de la Valachie.

Art. 5. Les habitants d'une Principauté, qui voudront mener paître dans l'autre leurs troupeaux de bestiaux, — bœufs, vaches, chevaux, brebis et chèvres, — seront obligés de se munir de billets détaillés, revêtus du seing et du sceau de l'administration du district et indiquant le nombre, l'espèce et la race des bestiaux menés aux pâturages. Le maître du troupeau présentera le dit billet au Commandant du poste, au préposé de la douane et à celui du Gouvernement. Le troupeau se trouvant tel qu'il est décrit dans le billet, celui-ci recevra au verso un visa numéroté et revêtu du sceau du bureau

No. 1891.
1857
6 Novembre.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

de la localité; en l'exhibant, le maître du troupeau pourra faire traverser la frontière à ses bestiaux, sans paiement de quelque droit ou taxe, soit au Gouvernement, soit envers qui que ce soit, sauf le prix du pâturage convenu avec le propriétaire du lieu. Chaque troupeau sera cependant tenu de sortir par le même point de la frontière par où il est entré; et si, dénombrement fait, le troupeau se trouve exactement dans l'état constaté dans le billet lors de l'entrée, il sera exempt de tout droit; si, au contraire, il s'y trouve une différence, soit en plus soit en moins, il sera payé pour cette différence, dans le premier cas le droit légal d'exportation pour le nombre de têtes de bétail en plus, — ce nombre étant censé avoir été acheté dans le pays durant le temps du pacage, — dans le second, le droit d'entrée pour le nombre de têtes de bétail en moins, — ce nombre étant censé avoir été vendu dans le pays pendant le même temps. Comme cependant, conformément à l'art. 164 du Règlement de Moldavie et à l'art. 159 de celui de Valachie, la vente en nombre considérable de bestiaux de l'une de ces Principautés dans l'autre est prohibée, lorsque le nombre de bestiaux en déficit sera tel qu'il puisse donner lieu à soupçonner de fraude le maître du troupeau, le Gouvernement de la Principauté, dans laquelle cet acte dérogatoire aux articles ci-dessus mentionnés aura été commis, sera en droit de saisir en contrebande un nombre de bestiaux égal à celui en déficit. Seront toutefois exempts de tout droit les bestiaux morts au pâturage et ceux en surplus provenant de naissances pendant ce temps, les maîtres des troupeaux étant tenus, dans le premier cas, de présenter aux fonctionnaires préposés à la frontière les peaux des bestiaux morts, — lesquelles peaux devront appartenir à des bestiaux de l'espèce et de la race spécifiées dans le billet d'entrée, — et, dans le second, d'exhiber des certificats de naissance, signés par le propriétaire du pâturage ou par son délégué et légalisés par la sous-administration du lieu. Seront soumises aux mêmes règlements, toutes espèces de bestiaux qui passent d'une Principauté dans l'autre pour hiberner, ceux-là aussi jouissant de la même exemption, tant à leur entrée en automne, qu'à leur sortie au printemps. Si quelques-uns des propriétaires veulent tuer leurs bestiaux dans les abattoirs de la Principauté où ils sont venus paître, le suif qui en proviendra restera dans cette dernière Principauté et y sera soumis aux dispositions spéciales, que le Gouvernement pourra adopter relativement à cette matière; la graisse d'os, la viande salée et les peaux pourront être exportées, après avoir acquitté le droit de sortie, vu que les bestiaux, une fois tués, sont censés transformés en marchandise. Dans le cas

où le billet d'entrée aura été perdu, l'inscription au registre à la frontière, lors de l'entrée des bestiaux dans la Principauté, tiendra lieu de ce billet, pour constater le droit d'exemption à la sortie. Les bestiaux d'une Principauté, qui auront été introduits et établis dans l'autre pour la propagation de la race, seront considérés comme indigènes et seront soumis aux lois, qui seront établies relativement à l'importation des bestiaux dans cette dernière Principauté. Les sujets de l'une de ces Principautés, qui, ayant des terres à ferme dans l'autre, importeront des bestiaux destinés au labourage et autres semblables services sur ces terres, après l'expiration d'une année à partir de l'époque de leur importation, payeront également pour ces bestiaux les droits d'importation de bestiaux dans cette dernière Principauté. Dans le cas où des individus, contrevenant à ces règles, essayeraient d'introduire de l'une de ces Principautés dans l'autre des bestiaux par quelque point de la frontière autre que les quatre principaux mentionnés à l'art. 18 et à l'insu des préposés du Gouvernement et de la douane, leurs bestiaux seront saisis et les lois concernant la contrebande leur seront appliquées. Si cependant une telle fraude n'est découverte qu'après complète consommation de l'acte, alors réclamation sera portée au Gouvernement de la Principauté à laquelle appartiendra le coupable, afin qu'il soit immédiatement contraint à payer le prix des bestiaux frauduleusement exporté, conformément aux lois concernant la contrebande et selon qu'il a été amplement statué dans le protocole du 12 Décembre de l'an 1832, sous No. 5.

Art. 6. Les bouchers des villes de Focșani, Galați, Odobesci, Vârtișcoiul et Nămolosa seront libres, en en donnant avis aux conseils municipaux des villes et aux administrations des districts limitrophes, d'acheter annuellement, pour l'usage des boucheries des dites villes, dans la Principauté limitrophe, jusqu'à 850 têtes de gros et 16.000 têtes de petit bétail, en acquittant les droits de sortie, établis tant pour l'une que pour l'autre catégorie dans la Principauté où l'achat aura été fait, en les faisant passer par les points de la frontière établis comme points d'importation et d'exportation et en observant les règles prescrites à cet égard par le protocole de 27 Décembre de l'an 1832, sous No. 8. Il ne pourra pas cependant être acheté, comme pour boucheries, de grosses brebis ou des chèvres.

Art. 7. La volaille, le gibier, la viande de boucherie, les chandelles, le pain, le beurre frais, les œufs, le lait, toutes sortes de légumes verts ou secs, les chariots chargés de foin vert ou sec, les chariots chargés de bois à brûler venant au marché, le bois de charpente, y compris les planches de sapin importées soit par les habitants

No. 1891.
1857
6 Novembre.

No. 1891. de la Principauté dont ils sont la production, soit par ceux de la Princi-
 1857 pauté où ils sont importés, pour leur propre usage cependant et non
 6 Novembre. pour le commerce; les pieux, les rejets servant à la confection des
 haies, les échelles, les cerceaux ouvrés ou bruts, les tonneaux et les
 cuves, soit assemblés soit en douves, les sceaux les entonnoirs et toute
 autre espèce de tonnellerie, pourront passer d'une Principauté dans
 l'autre, libres de tout droit; il n'en sera pas de même cependant des
 lièvres non écorchés, des renards, des loups et des ours. Les habi-
 tants de toute condition d'une Principauté pourront acheter dans
 l'autre et en exporter pour leur propre usage, libres de tout droit,
 depuis une jusqu'à cinquante ocas de légumes, tels que haricots,
 pois, pois secs, lentilles et fèves, ainsi que des fruits frais ou secs;
 au-delà de cette quantité cependant, ils acquitteront les droits de
 douane. Le poisson frais ou salé, en quantités qui évidemment ne
 dépassent pas celles suffisantes à une famille, passeront d'une Prin-
 cipauté dans l'autre, également libres de tout droit de douane.

Art. 8. Les habitants d'une Principauté pourront acheter dans
 l'autre, les jours de marché, et importer chez eux, libres du droit
 de douane, de la farine de froment du maïs, de la farine de maïs,
 jusqu'à 60 ocas par famille de toute condition; la corporation enti-
 ère de la partie de la ville appartenant à une Principauté pourra
 acheter dans l'autre, les jours de marché, et en exporter, libres de tout
 droit de douane, jusqu'à 500 ocas de farine de froment; conformé-
 ment au protocole du 29 Décembre de l'an 1832, sous No. 8.

Art. 9. Les habitants d'une Principauté pourront acheter de
 l'orge apporté au marché de l'autre Principauté et l'exporter, libres
 de tout droit, jusqu'à concurrence: le boyard d'une kila, le négociant
 d'une demi-kila et l'habitant ordinaire d'une mesure de 24 ocas.

Art. 10. Il sera libre aux habitants des frontières de l'une des
 Principautés d'acheter, pour leur propre usage domestique et non
 pour le commerce ou pour les engraisser dans l'autre Principauté, et
 d'en exporter, en acquittant les droits d'exportation légalement établis
 dans cette dernière, un ou deux bœufs d'attelage, un ou deux che-
 vaux de trait, ou une vache à lait avec son veau âgé d'un, de deux
 ou de trois ans. L'exécution des articles 6, 7, 8, 9 et 10 ci-dessus
 aura lieu conformément au protocole du 27 Décembre de l'an 1832,
 sous No. 8.

Art. 11. Les marchandises en transit sont libres de passer d'une
 Principauté dans l'autre, sans que les agents de la douane soit de
 l'une soit de l'autre, puissent obliger au paiement du droit, les cha-
 riots qui les transportent et qui sont obligés, par les sinuosités de

la route qui longe la frontière, à passer sur le territoire tantôt de l'une, tantôt de l'autre de ces Principautés. Il n'en sera pas de même cependant relativement aux produits du sol des Principautés, non plus qu'aux bestiaux, aux suifs et au sel: ceux-là ne pourront jamais, à titre de transit, passer d'une Principauté dans l'autre, conformément au protocole du 29 Décembre de l'an 1832, sous No. 9.

Art. 12. La navigation du Siret sera dorénavant libre sur tout son cours, les habitants de l'une et de l'autre Principauté pouvant, sans paiement de péage quelconque, transporter sur cette rivière leurs marchandises, productions flottables, tant en la remontant qu'en la descendant. On ne pourra cependant abuser de cette liberté, pour porter préjudice aux intérêts particuliers de chacune des Principautés, par l'introduction de l'une dans l'autre de ces produits, dont l'entrée et la sortie, même à titre de transit, a été nominativement prohibée par le protocole du 29 Décembre de l'an 1832, sous No. 9. Ceci conformément au protocole de la même date, sous No. 10.

Art. 13. Tout habitant d'une Principauté, qui ira moudre son grain dans l'autre sera obligé, à son départ du village, de se munir d'un billet des autorités communales, constatant l'espèce et la quantité de grain chargé; ce billet, présenté aux préposés de l'administration et de la douane, au point de la frontière par lequel il passera, recevra au verso leurs visas, constatant également la quantité de blé pour lequel il est bon. Le porteur, à son retour du moulin, est tenu de passer par le même point de la frontière et alors, si la quantité de farine correspond à celle du grain désignée dans le billet, — moins $\frac{2}{10}$ pour nourriture, déchet, frais de mouture, etc., — elle passera libre de tout droit de douane ou de quelque autre dénomination que ce soit. Si, cependant, la différence se trouve être au-dessous ou au-dessus de celle prévue plus haut, ceci donnant à entendre: dans le premier cas, qu'il a été vendu; dans le second, qu'il a été acheté de la marchandise dans la Principauté dont il retourne, alors, si l'exportation des céréales est libre, le fraudeur sera soumis simplement au paiement du double du droit de sortie pour la quantité en plus; si, au contraire, l'exportation est prohibée, il sera passible des peines prévues par les lois relatives à la contrebande. Lorsque, par un certificat du meunier, il pourra être établi que les frais de mouture ont été acquittés en argent, alors il ne sera défalqué que $\frac{1}{10}$, au lieu de $\frac{2}{10}$, de la quantité de grain primitive. Le tout, conformément au protocole du 30 Décembre 1832, sous No. 11.

Art. 14. Les habitants d'une Principauté, qui se livrent à la fabrication des lainages, tels que draps, serges, feutres etc., et qui ont

No. 1891.
1857
6 Novembre.

No. 1891. 1957
6 Novembre. besoin de faire fouler leurs étoffes aux moulins de l'autre, pourront les introduire dans celle-ci et les en sortir, sans nul paiement de droits. Ils seront tenus seulement à les passer par les points autorisés de la frontière et qui se trouvent pourvus des employés nécessaires de l'administration et de la douane; là, le nombre des pièces sera constaté et enregistré et le jour de la sortie noté; et à leur retour, si le nombre des pièces se trouve le même, il pourront rentrer librement et exemptes de tout droit; si le nombre a subi une variation, il sera acquitté le droit de sortie pour la différence en moins et le droit d'entrée pour la différence en plus. Le tout, conformément au protocole du 30 Décembre de l'an 1832, sous No. 12.

Art. 15. Les objets d'habillement et autres à l'usage des personnes ou des ménages, que les habitants limitrophes d'une Principauté achèteront aux marchés de l'autre, passeront la frontière libres de tous droits, conformément au protocole du 30 Décembre de l'an 1832 sous No. 12.

Art. 16. Les bestiaux des villages des deux Principautés, établis ab-antiquo sur la frontière et qui sont nominativement désignés dans le protocole du 14 Janvier de l'an 1833, sous No. 13, sont libres de passer journellement de sur le territoire d'une Principauté paître sur celui de l'autre et rentrer. Afin cependant qu'il ne soit pas abusé de cette faculté, pour introduir parmi ceux-ci et exporter en contrebande des bestiaux, qui autrement auraient payé les droits, les autorités communales et les pâtres respectifs des dits villages seront rendus responsables d'une telle fraude et s'ils n'en faisaient immédiatement déclaration au bureau de douane de la Principauté dont ces derniers bestiaux seraient la provenance. Les autorités communales seront également tenues de notifier aux préposés de la douane et de l'administration de la Principauté limitrophe tout achat de bestiaux effectué par les habitants de leur village sur le territoire de cette dernière Principauté. En cas de contravention, dans l'un comme dans l'autre cas, ces officiers communaux seront condamnés au double de la pénalité affectée aux contrebandiers, comme coupables d'infraction aux lois, et les bestiaux ainsi écoulés seront réclamés par l'administration de cette dernière Principauté, pour être confisqués à son profit. Dans le cas où des bestiaux d'autres villages, soit voisins, soit plus éloignés, confondus avec ceux des villages susmentionnés, iraient aussi paître sur le territoire de la Principauté limitrophe et qu'il serait prouvé que ces bestiaux n'étaient nullement destinés au commerce et que leur présence parmi les autres était due à un simple hasard et nullement à quelque intention de contre-

bande, le propriétaire, s'il les réclame dans le délai de deux jours, les reprendra libres de tout droit et de toute pénalité; mais lorsqu'il y aura soupçon fondé d'intention de contrebande, alors ces bestiaux seront placés sous séquestre, en attendant qu'une commission mixte, composée de délégués de l'une et de l'autre Principautés, fasse une enquête sur l'affaire et, si celle-ci constate l'existence de fraude, il sera fait application des mesures prescrites par le protocole du 14 Janvier de l'an 1833, sous No. 13.

Art. 17. La partie moldave de la ville de Focșani est obligée, par un chrysobule du feu Prince Alexandre Moruzi, pour prix de l'eau qu'elle amène d'une source sur le territoire valaque pour alimenter ses propres fontaines, d'affecter six mesures de l'eau de son réservoir aux fontaines de la partie valaque de cette ville. Comme cependant l'aqueduc entre Odobesci et Focșani se trouve détérioré par vétusté etc., qu'il ne peut plus retenir et porter jusqu'au réservoir de Focșani toute l'eau qu'il reçoit à la source, il a été décidé que, provisoirement et en attendant que la restauration de cet aqueduc, entrepris aux frais des habitants de la partie moldave de la ville, soit achevée, celle-ci ne fournirait à la partie valaque que quatre mesures seulement, sauf à ce que, l'été prochain, lorsque ces travaux seront achevés, l'aqueduc pouvant de nouveau porter dans le réservoir de Focșani en son entier l'eau recueillie à la source, la partie valaque de la ville rentre dans la jouissance de son droit à six mesures d'eau accordées par le chrysobule.

Aussi longtemps donc que cete eau sera prise sur le territoire valaque, la partie moldave de la ville sera obligée de fournir à la partie valaque ces six mesures d'eau, en hiver comme en été, les habitants de cette dernière étant toutefois obligés de la prendre au réservoir et de la conduire à leurs frais aux différentes fontaines de leur partie de la ville; et ce ne sera que lorsque, cet aqueduc étant détruit, le réservoir de Focșani restera à sec, que la fourniture de ces six mesures d'eau pourra aussi cesser.

Art. 18. Quatre points de la frontière sont reconnus comme bureaux pour l'exportation et pour l'importation; là seront établis les fonctionnaires nécessaires, nommés tant par le Gouvernement que par la ferme des douanes, et c'est par là seulement que pourront être exportées et importées toutes espèces de marchandises; ce sont: Vârteșcoiul, en face d'Odobesci, vis-à-vis de tuileries, sur le chemin dit d'Odobesci; Focșani, sur la frontière, ancien bureau; Nămolosa, près de la frontière, en face de la laiterie de Nicolescu; et Vădeni, au pont de ce lieu. Cinq autre points, savoir: Slobozia, Pânticesci,

No. 1891.
1857
6 Proc.-verb.

No. 1891. en face de Călimanesci de Moldavie, Risipiți, en face de Răstoaca, 1857
6 Novembre. Țugueți, entre Hultură et Malurile, Corbi, en face de Blehană, et Maximeni, en face de Maximeni, seront destinés aux communications de tous les jours entre les habitants; confiés à la charge de simples piquets de garde-frontières, ces points pourront servir au passage des marchandises exemptes de douane, mais jamais à celui des marchandises, troupeaux de bestiaux et autres objets sujets aux droits d'exportation ou d'importation; et celui qui, contrairement aux lois et à l'insu des fonctionnaires que cela concerne, essaiera de passer entre les neuf points ci-dessus mentionnés de la marchandise ou tout autre objet que ce soit, prohibés ou sujets à examen, sera passible des lois concernant la contrebande; ces lois étant appliquées selon le protocole du 20 Janvier de l'an 1833, sous No. 16.

Art. 19. Le kila de chaque Principauté conservera la capacité établie qui lui est propre: celle de Moldavie de deux cents quarante ocas, celle de Valachie de quatre cents ocas; ceci sans préjudice aux dispositions d'autres protocoles, dans lesquels la kila de quatre cents ocas est expressement indiqué; conformément au protocole du 20 Janvier de l'an 1833, sous No. 17.

Art. 20. La présente Convention sera reproduite par l'impression en un nombre suffisant d'exemplaires et répandue dans les deux Principautés par leurs Gouvernements respectifs et, pendant l'espace de deux années, à partir du jour de cette publication et à des intervalles de trois mois, deux inspecteurs, dont chacun nommé par le Gouvernement de chacune des deux Principautés, se réuniront à Focșani et de là parcourront toute l'étendue de la frontière, pour s'enquérir aux différents bureaux et points de passage si les stipulations de la présente Convention sont fidèlement observées par les secrétaires des administrations, les préposés du Gouvernement et de la douane et autres fonctionnaires à qui il appartient, conformément au protocole du 20 Janvier de l'an 1833, sous No. 18.

Art. 21. Les habitants d'une Principauté, qui auront fait des récoltes ou fauché du foin sur le territoire de l'autre, pourront, après avoir acquitté les dîmes ou autres redevances convenues avec les propriétaires du sol, transporter chez eux, en tout ou en partie, leur foin et leur récolte, celle-ci soit en grain soit en gerbes, et les maïs, soit en épis soit dans ses feuilles, libres de tout droit ou taxe. Il sera donc publié dans toute l'étendue des deux Principautés que les propriétaires fonciers, leurs intendants ou leurs fermiers, soient obligés, lorsqu'ils inscrivent dans leurs livres la dîme des récoltes faites sur leurs terres par des habitants de la Principauté li-

mitrophe, que ceux-ci voudront emporter chez eux, aient à leur délivrer des billets indiquant le nom du cultivateur, le village et la Principauté d'où il est, le nom de la terre d'où il importe la récolte, la nature et la quantité de celle-ci, d'après la dîme qu'il aura acquitté, savoir: tant de kilas ou de meules de froment ou de maïs dans ses feuilles, ou de maïs en épis effeuillés, telle quantité de foin, etc., ainsi que le nombre des chariots et le nombre des bestiaux d'attelage capables d'en opérer le transport. Afin d'épargner à toutes les parties la perte de temps et de travail nécessaires au mesurage des denrées de cette nature, il sera reconnu comme maximum de charge: cinq cents ocas de grain pour un chariot attelé de deux bœufs et mille deux cents ocas pour un chariot à quatre ou à six bœufs; une meule et demie de gerbes pour un chariot à deux bœufs et de deux et demie à trois meules pour un chariot à quatre ou à six bœufs; de huit à dix boisseaux, de ceux à dix dans une grande kila, de maïs en épis effeuillés, pour un chariot à deux bœufs, et vingt à vingt-cinq boisseaux du même, ou vingt boisseaux maïs dans ses feuilles, pour un chariot à quatre ou six bœufs. Sous présentation du billet ci-dessus, le cultivateur pourra passer, par les bureaux et points de passage reconnus, sa récolte, sans mesurage, si, dans l'estimation faite d'après les bases fixées plus haut, la quantité correspond à celle indiquée dans le billet; et ce billet sera retenu par les préposés du Gouvernement, conformément aux instructions qu'ils recevront de celui-ci. Dans le cas où quelques-uns de ces cultivateurs ne pourront pas emporter en un seul transport toute la récolte indiquée dans le billet, il leur sera libre de le faire en un plus grand nombre de transports; les préposés à la frontière ayant soin, chaque fois, de noter sur le billet la quantité passée cette fois, et lorsque le passage de toute la quantité indiquée dans le billet aura eu lieu, le billet sera retenu, afin qu'il ne puisse pas servir ensuite à couvrir quelque fraude. Lorsque les officiers civils et militaires et les employés de la douane préposés aux frontières soupçonneront, par le nombre des chariots portant la récolte et par celui des bestiaux attelés, une différence entre la quantité chargée et celle indiquée dans le billet et par conséquent une intention de fraude de part du cultivateur, les chariots et leur charge seront retenus, en attendant que, rapport en ayant été fait à l'administration, une commission mixte, et ceci sans délai, ait fait une enquête sur l'affaire; et si le soupçon se réalise, le cultivateur sera passible de lois concernant la contrebande, sinon il sera immédiatement libre de passer la frontière avec sa récolte. Les fonctionnaires et ofuciers ci-dessus seront en droit de

No. 1891.
1857
6 Novembre.

No. 1891.
1857
6 Novembre.

s'enquérir, si, à la faveur de cette faculté qui leur est accordée, les propriétaires d'une Principauté s'avisent de vendre frauduleusement à des habitants de la Principauté limitrophe de leurs productions; en pareil cas, lorsqu'ils auront des indices suffisants de l'existence de semblables fraudes, ils en informeront l'administration du district, en indiquant nominativement le vendeur et l'acheteur coupables; et si, dans l'enquête faite par l'administration, le premier est convaincu d'avoir délivré un billet frauduleux, il sera condamné, pour la quantité de denrées objet de la fraude, aux peines réservées aux contrebandiers. Les fonctionnaires susmentionnés se garderont bien, de l'autre côté, de porter légèrement ou par passion des accusations non fondées, sous peine d'encourir le châtiment qu'aurait subi l'accusé, s'il était convaincu.

En outre, comme il est d'habitude que des habitants d'une Principauté s'engagent en qualité de gardes-champêtres ou entreprennent de battre le blé avec leurs chevaux sur des terres dans la Principauté limitrophe, et qu'ils reçoivent leurs salaires en productions de plusieurs espèces, il sera permis à ceux-là d'emporter ces productions chez eux, libres de tout droit ou taxe, sur présentation de billets comme ceux mentionnés plus haut et à raison de deux kilas de graines de toute espèce par batteur et de trois kilas par garde-champêtre; mais pour le surplus, ils devront payer tous les droits et taxes établis; conformément au protocole du 28 Juin de l'an 1835, sous No. 19.

Art. 22. Les personnes demeurant dans une Principauté et ayant des propriétés dans l'autre pourront transporter chez eux, libres de tout impôt ou taxe à la frontière, jusqu'à douze kilas de 400 ocas maïs ou farine de maïs, six kilas froment ou farine de froment, douze kilas orge et dix chariots de foin, mesure de neuf stingènes, chaque fois; le tout cependant production de leurs propres terres et non acheté; et en cas que le contraire serait prouvé, le délinquant sera condamné aux peines prévues par les lois de contrebande. Ces personnes pourront également transporter chez elles de sur leurs terres, pour les besoins de leurs ménages, libres de tout droit à la frontière: de la volaille, des légumes, du lait, du beurre frais, du poisson frais; conformément au protocole du 28 Juin de l'an 1835, sous No. 19.

Art. 23. Les habitants d'une Principauté, ayant des terres à ferme sur l'autre, seront tenus d'acquitter les droits d'exportation à la frontière pour toute production des dites terres, qu'ils voudront

transporter chez eux. Sont, cependant, encore exempts de droits au bénéfice de ces derniers: la volaille, les œufs, le lait, le beurre frais, le poisson frais, les légumes et fruits frais ou secs en petites quantités. Dans le cas où ceux qui sont visés par les articles 6, 7 et 8, contrevenant à ces dispositions, essaieraient de passer des objets prohibés par des points de la frontière autres que ceux autorisés et en cachette des officiers civils et militaires et des employés de la douane, s'ils sont pris flagrant délit, les objets seront saisis et eux-mêmes punis d'après les lois concernant la contrebande; mais si le délit n'est découvert qu'après coup, réclamation sera faite au Gouvernement de la Principauté à laquelle appartiendra le délinquant, afin qu'il le soumette, d'après les lois concernant la contrebande, au paiement du prix des objets frauduleusement exportés, conformément au protocole du 28 Juin de l'an 1835, sous No 19.

Art. 24. L'eau-de-vie indigène ne pourra être introduite d'une Principauté dans l'autre, ni pour la consommation intérieure ni en transit; mais le vin d'une Principauté pourra passer en transit sur le territoire de l'autre, exempt du droit de douane. Lorsqu'en cas de disette, une Principauté aura besoin d'importer de l'autre des productions de cette nature, les deux Gouvernements s'entendront entre eux, pour convenir de la quantité de cette production que, eu égard à l'étendue du besoin, une Principauté sera obligée d'introduire de l'autre, et alors l'exportation de cette quantité sera libre, sur paiement du droit de douane ou autre taxe établie par ce Gouvernement pour des productions de cette nature; le tout, conformément au protocole du 6 Juillet de l'an 1385, sous No. 20.

Art. 25. La présente Convention sera en vigueur pour le terme de sept ans, à dater du jour des ratifications. Si son application démontre la nécessité d'en modifier quelque article avant l'expiration de ce terme, les deux Gouvernements s'entendront entre eux, et s'ils tombent d'accord sur la modification exigée, elle sera faite; dans le cas contraire, non. Les deux Gouvernements, également éclairés, par l'expérience faite de cette Convention, pendant ce laps de temps, sur les véritables intérêts des deux pays, à cet égard, pourront, à l'expiration du terme de sept ans, en conclure une autre plus complète.

Art. 26. Les ratifications de cette Convention seront échangées à Jassi, dans le délai de douze jours ou plus tôt, si faire se pourra. En

No. 1891.
1857
6 Novembre

No. 1891.   foi de quoi, nous, soussignés, en vertu des pouvoirs dont nous sommes fondés, avons signé cette Convention et y avons apposé nos sceaux.
1857
6 Novembre.

Fait à Jassi, le 8 Juillet de l'an 1835.

Alexandre Calimach, Grand Logothète.

Le Grand Vestiar.

Nicolas Soutzo.

Constantin Soutzo.

No. 1554, le 8 Juillet de l'an 1835.

Le Secrétaire des travaux du Conseil, Le Caminar Procope
Florescu.

Acte explicatif de l'art. 11 de la Convention conclue
entre la Principauté de Moldavie et celle de Valachie
le 15 Juillet de l'an 1835.

Afin de prévenir à l'avenir toute équivoque sur le sens ou mé-
sinterprétation du texte de l'article 11, Son Altesse le Prince Rég-
nant de Moldavie et Son Altesse le Prince Rég-
nant de Valachie sont con-
venus de déclarer, que ce 11-ème art. de la Convention est basé sur
l'art. 164 du Règlement Organique de la Moldavie et sur l'art. 159
de celui de la Valachie et qu'il ne pourra être interprété que d'une
manière conforme aux articles 164 et 159 précités des Règlements
respectifs des deux Principautés et portant:

Art. 164 du Règlement Organique de la Moldavie: «L'introduc-
tion des produits, de quelque nature que ce soit, sera entièrement
prohibée, si elle peut nuire au commerce des Principautés. Telle serait
celle des troupeaux de bestiaux à vendre aux foires ou au-delà
des frontières des Etats limitrophes et celle des céréales de Valachie
pour charger au port de Galați.»

Art. 159 du Règlement Organique de la Valachie: «Les objets,
dont l'introduction serait nuisible au commerce de l'une des deux
Principautés, tels que les troupeaux de bestiaux menés à vendre aux
foires ou autrement, dans le pays ou au-delà des frontières des
Etats limitrophes, les grains, le sel, le suif de la Moldavie, à trans-
porter à Brăila ou aux autres ports de la Valachie, seront complè-
tement prohibés.»

Afin donc que cet acte explicatif ait autorité, comme s'il faisait
partie du texte même de la Convention confirmé par Leurs Altesses

les Princes des deux Principautés, nous, délégués de Leurs Altesses, l'avons signé et y avons apposé nos sceaux.

A Jassi, le 20 Septembre de l'an du salut 1835. No. 1555.

Alexandre Calimach, Grand Logothète.

Le Grand Vestiar.

Nicolas Soutzo.

Constantin Soutzo.

Nous, Michel Grégoire Stourdza, par la grâce de Dieu Prince Régnant de Moldavie.

La présente Convention, consistant en 26 articles, conclue entre la Principauté de Moldavie et celle de Valachie, par les commissaires délégués ici à Jassi, et portée à Notre connaissance par le Conseil Administratif, aussi bien que l'acte explicatif du onzième article, sont ratifiés par Nous et ordonnons qu'ils soient promulgués, afin de ponctuelle exécution.

Michel Grégoire Stourdza, Prince.

Le Grand Postelnic.

Le 20 Septembre de l'an 1835.

Nr. 526.

Jassi.

18. Procès-verbal No. 14.—Séance du 9 Novembre 1857.

Ce jourd'hui, samedi, 9 Novembre 1857, à midi, la XIV-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

Quatre-vingt-douze membres répondent à l'appel nominal, huit sont absents, dont six pour des raisons de santé et deux pour des motifs ignorés.

Mr. Ch. Turnavitu donne lecture du procès-verbal.

Mr *J. Otteteleşanu* interrompt cette lecture, pour «réclamer sa mention parmi ceux qui n'ont pas adopté le Mémoire.»

Après cette rectification, le procès-verbal est approuvé.

Mr. *C. A. Rosetti* donne lecture d'une adresse émanée de Mr. N. Golescu, Vice-Président de l'Assemblée, par laquelle il exprime ses regrets de n'avoir pu prendre part au vote du 6 Novembre, retenu qu'il était par la maladie, et demande que son adhésion soit consignée.

Mr. *C. A. Kretzulescu* annonce, «que l'ordre du jour porte l'adresse à l'Assemblée de Moldavie, l'élection d'un Questeur et autres communications.»

No. 1891.

1857

6 Novembre.

No. 1891.

Proc.-verb. 14.

1857

9 Novembre.

No. 1891.
Proc.-verb. 14.
1857
9 Novembre.

Mr. *Al. Florescu*, en qualité de rapporteur de la commission chargée de la rédaction de l'adresse aux Moldaves, lit son rapport.

Mr. *C. Aricescu* donne lecture de l'adresse modifiée.

Mr. *C. A. Kretzulescu* demande, «si quelqu'un désire prendre la parole relativement à l'adresse.» Plusieurs déclarent approuver l'adresse.

Mr. *Gr. Ioranu* dit, «que le rapporteur de la commission n'a pas fait connaître que, sur les neuf membres qui composaient la commission, deux ont été d'avis de conserver la première adresse, sous réserve de quelques modifications partielles; il invite l'Assemblée à prendre connaissance de la première adresse, ainsi modifiée.»

Mr. *Al. Florescu* répond, «que le travail de la commission a été fait dans un esprit de conciliation; il a donc cru convenable, afin d'éviter de nouvelles discussions, d'omettre l'opinion personnelle de chaque membre.»

Le Prince D. Ghica propose, «de soumettre l'adresse aux voix.»

Mr. *Jean Brătianu* insiste, «pour qu'il soit donné lecture de l'adresse modifiée par la minorité de la commission, afin que l'Assemblée soit à même de choisir entre les deux.»

Mr. *J. Otteteleşanu* «appuie l'opinion de Mr. J. Brătianu.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* la combat.

Après un échange de paroles pro et contra entre plusieurs députés, Mr. *C. A. Kretzulescu* «consulte l'Assemblée aux fins de savoir, si elle veut entendre lecture de l'adresse modifiée par la minorité de la commission.»

L'Assemblée se prononce pour la négative.

On met ensuite aux voix l'adresse modifiée par la majorité de la commission. Cette adresse est adoptée.

L'incident, soulevé à l'occasion de l'adresse précitée, terminé, Mr. *Ch. Turnavitu* monte à la tribune et lit les actes et la correspondance, qui a eu lieu entre le Secrétariat d'Etat, Son Em. le Métropolitain et les égumènes des monastères dédiés, relatifs au refus de ces derniers d'envoyer deux députés à l'Assemblée.

Mr. *N. Rucăreanu* fait une proposition formulée comme suit: «Attendu que les égumènes des monastères régis par les étrangers dans le pays ont refusé d'eux-mêmes leur représentation dans l'Assemblée, il ressort de leurs refus la négation directe d'un droit que jamais ils n'ont eu; le Firman émané en vertu du Traité de Paris n'invite d'ailleurs que les indigènes à l'exercice de ce droit. Il serait donc bien que l'Assemblée, prenant acte de ce fait, eût soin de constater que les pères en question n'ont refusé que l'exercice d'un droit,

auquel, en qualité d'étrangers, ils ne sauraient prétendre et qu'ils n'ont jamais eu dans le passé.»

Mr. *G. Magheru* appuie la proposition de Mr. N. Rucăreanu, en disant, «que cette question est une question d'intérieur et qu'il n'appartient pas à cette Assemblée de s'en occuper; cela revient de droit à la future Assemblée législative.»

Mr. *Chr. Tell* dit, «qu'il n'est pas de la compétence d'une Assemblée consultative d'entrer dans de pareilles questions et qu'il faut se borner, quant à présent, aux communications qui ont été faites.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «qu'en effet, l'on ne saurait entrer dans le fond de la question; il faut seulement constater la cause de l'absence des deux députés des monastères dédiés et prendre acte de leur déclaration, car elle peut un jour être utile. Il ajoute, qu'après avoir été affligé dans le principe de voir donner à des étrangers le droit de prendre part à l'Assemblée, il se réjouit maintenant de leur refus. Des actes dont il vient d'être donné lecture, il tire deux conséquences, qui doivent rester comme des précédents pour la solution de cette question: si le égumènes n'ont pas voulu prendre part à l'élection, parce qu'ils pensent, ainsi que nous, que nos ancêtres ont décidé d'assigner aux monastères situés à l'étranger une partie seulement des revenus des propriétés qu'ils leur ont dédiées, dans ce cas les égumènes n'ont pas eu le droit de s'immiscer dans les affaires du pays; mais que si les égumènes croient être propriétaires des biens qu'ils régissent dans le pays, ils ont déclaré eux-mêmes, par un acte solennel, qu'ils son étrangers, et les étrangers n'ont pas le droit, d'après nos lois, d'avoir des propriétés dans le pays; par conséquent, il prend acte de leur déclaration, à savoir qu'ils sont propriétaires dans le pays contre les droits du pays et que le pays est en droit de les exproprier. Il demande donc, que cela soit constaté dans le procès-verbal, pour servir tôt ou tard, lorsque cette question sera abordée, et il demande que sa proposition soit mise aux voix.»

Mr. *Chr. Tell* dit, «que tous donnent leur approbation aux paroles de Mr. J. Brătianu, mais qu'on ne peut soumettre au vote sa proposition, car il n'est pas de la compétence de l'Assemblée d'aborder des questions pareilles.»

Mr. *Al. Florescu* «approuve l'idée de Mr. J. Brătianu, en ce qu'elle a trait à la plénitude de l'exercice de nos droits autonomes. La matière que l'on traite, la question des égumènes des monastères dédiés, dit Mr. Florescu, est une matière excessivement délicate, très importante, à laquelle il faut apporter toute l'attention possible, tout

No. 1891,
Proc.-verb. 14.
1857
9 Novembre.

No. 1891.
Proc.-verb. 14.
1857
9 Novembre.

en procédant sur un terrain légal. J'approuve l'idée de Mr. J. Brătianu, car je ne pourrais jamais admettre que les monastères dédiés forment chez nous un Etat dans l'Etat. Il est donc fondé à dire, que le pays peut se prononcer sur les mesures qui ont trait à ces établissements. Prenons en considération le Firman même de la Sublime Porte, fait avec l'approbation des hautes Puissances garantes, et nous y verrons, dans la clause relative aux monastères dédiés, que les supérieurs de ces établissements sont rangés dans la catégorie des classes qui composent la population de ce pays, que leurs intérêts sont confondus avec les intérêts généraux de la nation. Le Firman leur accorde, en conséquence, le droit de prendre part avec nous à tous les travaux que nous sommes appelés à élaborer dans notre Assemblée actuelle,—preuve que ces monastères n'ont été ni ne peuvent être considérés comme propriétés étrangères. De ce point de vue, la Sublime Porte et les hautes Puissances garantes n'ont fait que soumettre ces monastères à l'action pure et directe de notre autonomie intérieure. Ce qu'il serait donc légal et prudent de faire, ce serait, non de contester aux monastères dédiés le droit de s'assimiler à ceux qui ne le sont pas, sous le rapport des institutions auxquelles ils auront à se conformer dans l'avenir, mais de constater, que les supérieurs de ces monastères, qui jusqu'à ce jour n'ont fait qu'abuser de la piété de nos aïeux, se sont écartés du sens du Firman et même de l'intention de ces Roumains qui furent les fondateurs de ces établissements, qu'ils se sont opposés à un principe de légalité, avec le dessein constamment poursuivi de former un corps politique distinct, un Etat dans l'Etat. En vertu donc de nos droits d'autonomie, je dis que les futures Assemblées législatives de la nation roumaine pourront prendre toute disposition qu'elles croiront, relativement à ces monastères, sans qu'il reste aux supérieurs, qui les administrent actuellement, aucune voie de litige, aucune raison de résistance.»

Mr. C. A. Kretzulescu annonce, «qu'il va donner lecture d'un acte émanant de Son Em. l'Evêque de Rîmnic.»

Plusieurs membres demandent, qu'il soit mis fin à la discussion commencée.

Mr. C. A. Kretzulescu répond, «qu'il s'agit seulement de constater la cause de l'abstention des députés des monastères dédiés et qu'il n'est besoin ni de prendre acte de leur renonciation à un droit que leur avait été accordé sans raison, ni de combattre la prétention qu'ils ont de se considérer comme propriétaires.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, on consulte

l'Assemblée, aux fins de savoir si elle se croit suffisamment éclairée à l'égard de cette question.

L'Assemblée se prononce pour l'affirmative.

On met ensuite aux voix et on décide, que la proposition de Mr. N. Rucăreanu figurera dans le procès-verbal, telle qu'elle a été formulée plus haut.

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «qu'il a à faire communication à l'Assemblée de plusieurs papiers. Il commence par donner lecture d'une adresse, par laquelle le Prince Bibescu motive son refus de voter l'acte qui développe les quatre points. Il annonce ensuite, que Mr. Solomon demande un congé pour cause de maladie; ainsi que Mr. Rucăreanu, qui appuie sa demande par un certificat de médecin; que MM. Tell, Pleșoianu, Broșteanu, Cotescu, Grégoire Marghiloman, le Protopope Constantin Protonotariu, Jean Demetriu, Iancovescu, le Protopope C. Economu, demandent un congé de 30 jours pour affaires pressantes. Mr. G. Cârjeu revient sur sa demande en congé, faite dans la séance précédente, motivée par une grave maladie de son épouse; il ajoute, qu'en cas de refus, il serait obligé de donner sa démission. Mr. G. Magheru demande la permission d'aller voir sa famille, qu'il n'a pas vue depuis quatre ans, et il ajoute que ses affaires le retiendront probablement jusqu'à ce que le Congrès de Paris ait prononcé sur les vœux des Roumains. Mr. *Ch. Turnavitu* communique à l'Assemblée la démission de Mr. C. A. Roseti de ses fonctions de Secrétaire, démission motivée par ses occupations de négociant et de publiciste.»

La séance est suspendue pour une demi-heure.

A la réouverture de la séance, Mr. *Ch. Turnavitu* rappelle, «que l'Assemblée a décidé depuis longtemps de faire une adresse de remerciements à Mr. Alexandrescu, peintre. Il consulte l'Assemblée, aux fins de savoir si elle est d'avis de nommer une commission pour cela.»

L'Assemblée décide, que le bureau se charge de cette adresse.

Mr. *Démètre Brătianu*, «vu les nombreuses demandes en congé, fait une proposition d'urgence de proroger l'Assemblée pour un mois et il ajoute, qu'il faudrait nommer une commission chargée d'examiner cette question et de faire un rapport à la séance suivante.»

On met aux voix cette proposition, qui est adoptée par l'Assemblée.

On consulte l'Assemblée sur le nombre de membres, qui devront composer cette commission. L'Assemblée se prononce pour le nombre 5.

No. 1891.
Proc-verb. 14.
1857
9 Novembre.

No. 1891. Le scrutin donne les noms suivants: MM. Grégoire Ioranu, avec
 Proc.-verb. 14. 50 voix; Jean Cantacuzène, 48; Démètre Brătianu, 46; C. A. Kret-
 1857 zulescu, 43; Démètre Ghica, 35.
 9 Novembre.

La séance est levée à 4 heures de l'après-midi. La séance sui-
 vante est fixée à Lundi. 11 Novembre.

19. Procès-verbal No. 15. — Séance du 11 Novembre 1857.

No. 1891. Ce jourd'hui, 11 Novembre 1857, à midi, la XV-ème séance de
 Proc.-verb. 15. l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la
 1857 présidence de Son Em. le Métropolitain.
 11 Novembre.

Quatre-vingt-huit membres répondent à l'appel nominal, onze
 sont absents.

Mr. Cl. Turnavitu donne lecture du procès-verbal de la séance
 précédente.

Mr. *Al. Florescu* demande, «qu'il soit ajouté une phrase à ce qu'il
 a dit relativement au refus des égumènes des monastères dédiés
 de prendre part aux élections.»

Sa demande satisfaite, le procès-verbal est approuvé.

Mr. *A. Kretzulescu* annonce en outre, «que l'ordre du jour
 porte aussi l'élection d'un Secrétaire et d'un Questeur. Mais avant de
 procéder à l'élection, il donne lecture d'une adresse de la commission
 internationale au Président de l'Assemblée, conçue en ces termes:

«Monseigneur,

«La Commission internationale vient d'être informée que le Di-
 «van de la Valachie, après avoir discuté le document dont il est que-
 «stion aux procès-verbaux de ses dernières séances, a délibéré hier
 «sur l'opportunité d'une prorogation.

«La Commission se fait un devoir d'observer à Votre Eminence,
 «qu'en vertu de l'article 33 du Traité du 30 Mars et selon la teneur
 «du Firman de convocation, il incombe encore au Divan de procéder
 «à la revision des Statuts et Règlements en vigueur.

«Comme, d'autre part, les instructions, dont la Commission est
 «munie par le Congrès de Paris, lui enjoignent de s'éclairer par des
 «questions subsidiaires sur les matières à traiter, le Divan est invité
 «à communiquer d'abord et sans délai le document ci-dessus men-
 «tionné à la Commission internationale, qui peut se trouver dans le
 «cas d'user de la faculté dont elle est investie.»

Mr. *J. Otteteleşanu* est d'avis, «qu'il faut envoyer à la Commission
 le document qu'elle demande, le plus tôt possible.»

On lui répond que la chancellerie s'en occupe.

Mr. *C. A. Kretzulescu* fait observer, «qu'on délibérera sur l'adresse à la Commission internationale, lorsqu'on fera le rapport de la commission chargée de la question de prorogation. Il est d'avis, qu'il faudrait confier aussi cette adresse à l'examen de la même commission.»

L'Assemblée approuve.

Mr. *Al. Florescu* est d'avis, «qu'il serait opportun que la commission fixe un terme.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* répond, «que la commission a besoin d'une étude plus approfondie.»

On procède ensuite à l'élection d'un Secrétaire et d'un Questeur.

Est élu Secrétaire Mr. *J. Cantacuzène*, avec 49 voix; et Mr. *Christian Policroniade*, Questeur, avec 48 voix.

Il se produit plusieurs demandes en congé.

Mr. *Chr. Tell* est d'avis, «qu'il ne faut accorder des congés qu'aux malades.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que la question provoquée dans la séance de ce jour par l'adresse de la haute Commission internationale étant fort délicate, il est d'avis qu'on n'accorde point de congés, avant que l'Assemblée ait fait une réponse à l'adresse susdite.»

Mr. *G. Magheru* est d'avis, «qu'on pourrait établir une exception en faveur de ceux qui sont malades.»

Plusieurs membres prennent la parole simultanément.

Mr. *Jean Brătianu* propose, «d'ajourner la question des congés après que la commission aura fait son rapport.»

Mr. *G. Magheru* présume, «que l'absence de quelques membres n'entravera pas les travaux de l'Assemblée.»

Mr. *C. A. Kretzulescu*, «afin, dit-il, de mettre un terme à cette discussion, propose de donner lecture successivement de toutes les demandes en congé, pour constater quels sont ceux qui les retirent et quels sont ceux qui les maintiennent.»

Le prêtre Basile Catechites «retire sa demande.»

Mr. *J. Demetriu* «persiste et demande un congé illimité.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* soumet cette demande au vote de la Chambre, qui la refuse. Et attendu que Mr. *Demetriu* déclare dans sa demande en congé, que si on lui refuse la permission, il donnera sa démission, la Chambre décide que, si ce membre persiste dans sa résolution, même après le vote du refus, il devra donner sa démission dans la séance suivante.

Mr. *Ch. Vornescu* rappelle, à cette occasion, à l'Assemblée, «que

No 1891. Mr. Slăviteșcu est absent depuis longtemps, et il est d'avis qu'il se-
 Proc.-verb. 15. rait bien de lui demander, si cela a été un moyen indirect de
 1857 s'éloigner pour un temps indéterminé, et au cas qu'il aurait l'intention
 11 Novembre. de ne plus prendre part aux travaux de l'Assemblée, d'élire un au-
 tre député à sa place.»

MM. *J. Ionașcu*, *St. Cesianu* et *J. Răducanu* «retirent leurs de-
 mandes.»

On accorde un congé de 15 jours à Mr. C. Cotescu, au Pro-
 topope Constantin Economu, à Mr. Rucăreanu et à Mr. J. Demetriu,
 qui avait fini par se contenter de ce terme.

Mr. *Ch. Voinescu* propose, «de demander au Gouvernement de
 fournir les chevaux pour l'aller et le retour à ceux qui n'ont pas
 les moyens d'y pourvoir.»

Mr. *G. Magheru* répond, «que cela a eu lieu dès le principe, sans
 que l'Assemblée en ait fait la demande.»

Mr. *Jean Brătianu*, «afin, dit-il, que ceux qui ont élu les dépu-
 tés puissent avoir connaissance de leurs travaux et attendu que chez
 nous il n'y a point de moyens étendus de publicité, propose de
 faire imprimer en un seul corps les procès-verbaux, ainsi que les
 autres travaux de l'Assemblée, tirés à 10.000 exemplaires, pour les
 expédier à toutes les chancelleries des villages et des villes, de même
 qu'à toutes les autorités.»

Mr. *Chr. Tell* propose, «d'en envoyer de même en Moldavie.»

Mr. *Gr. Serurie* propose, «de faire imprimer dans la même bro-
 chure les travaux de l'Assemblée de Moldavie.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* est d'avis, «de nommer une commission
 chargée d'examiner cette proposition et de faire un rapport là-dessus.»

Mr. *Jean Brătianu* réplique, «que sa proposition est tellement simple
 et naturelle, qu'elle n'a besoin d'aucune étude, d'aucune délibération.
 Le bureau de l'Assemblée aurait dû le faire dès le commencement.
 Il persiste conséquemment à soumettre sa proposition aux voix, sans
 envoi préalable à une commission.»

Mr. *Ch. Turnavitu* appuie la proposition de Mr. J. Brătianu, «par-
 ce que, dit-il, c'est un devoir que de porter à la connaissance de la
 nation les travaux de l'Assemblée avec tous les détails, tels qu'ils
 sont publiés dans le *Moniteur*, afin que la nation soit édifiée sur la
 conduite de ses élus au sein de l'Assemblée.»

MM. *G. Magheru* et *Al. Florescu* sont d'avis, «qu'il serait mieux,
 en attendant l'impression de ces brochures, de tirer le *Moniteur* à
 un plus grand nombre d'exemplaires et de l'envoyer dans les villages
 et les villes »

Mr. *Chr. Tell* dit: «Je le répète, les feuilles du *Moniteur* peuvent s'égarer, tandis qu'on peut mieux conserver une brochure.»

No. 1891.
Proc.-verb. 15.
1857

Son Em. le Métropolitain dit, «que conformément au Règlement, la proposition aurait dû être appuyée par 19 membres.»

11 Novembre.

Mr. *Al. G. Golescu* ajoute, «que le Règlement dit autre chose encore.»

Mr. *Etienne Golescu* donne lecture de l'article 26 du Règlement, ainsi conçu: «Toute proposition soutenue par 19 membres doit être envoyée à l'examen d'une commission.»

Mr. *Al. Petrescu* est d'avis, «qu'une proposition simple, dont la solution peut être décidée au sein de l'Assemblée, n'a pas besoin de l'examen d'une commission.»

Mr. *Démètre Brătianu* annonce, «que le Président met aux voix, aux fins de savoir s'il faut adopter la proposition de Mr. J. Brătianu.»

L'Assemblée adopte.

Mr. *Al. G. Golescu* fait observer, «qu'on ne peut mettre aux voix une violation du Règlement.»

Mr. *Al. Petrescu* réplique, «que Mr. Golescu s'en tient à la lettre de la loi, tandis qu'il se préoccupe, lui, de l'esprit de la loi. Une commission est superflue, lorsqu'il s'agit d'une proposition qu'il suffit d'énoncer pour la résoudre. Il ne s'agit ici de rien autre, que de communiquer à nos électeurs ce que nous avons fait.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* pense, «qu'une commission est nécessaire, afin d'examiner quels sont les actes qui doivent être livrés à la publicité, le chiffre des exemplaires, et quelles sont les autorités auxquelles on doit les distribuer.»

Mr. *Jean Brătianu* pense, «que le bureau est à même de faire ce travail. Mais, ajoute-t-il, s'il déclarait ne pouvoir disposer du temps nécessaire, qu'on nomme alors une commission pour la mise à exécution de cette idée.»

Mr. *Démètre Ghica* dit, «qu'on pourrait envoyer la proposition de Mr. J. Brătianu à une des commissions existantes. Il ajoute qu'il devrait y avoir une commission permanente pour de pareils travaux.»

Mr. *B. Gănescu* croit, «que la publicité du *Moniteur* est suffisante et qu'il est nécessaire de distribuer le *Moniteur* dans les villages, si on ne l'a pas encore fait.»

Mr. *Etienne Burchi* pense, «que s'il s'agit de faire connaître aux électeurs les travaux de l'Assemblée, le *Moniteur* suffit; mais que, s'il s'agit de les conserver, l'idée de Mr. J. Brătianu est préférable.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* est d'opinion, «de réunir en une brochure les travaux de l'Assemblée jusqu'à ce jour et de tirer, quant à l'avenir,

No. 1891. le *Moniteur* à un plus grand nombre d'exemplaires, afin de le distribuer aussi dans les villages.»

Proc.-verb. 15.
1857
11 Novembre.

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que puisqu'il s'est présenté une foule de propositions postérieurement à la sienne et attendu que la sienne a la priorité, il propose de la soumettre au vote de l'Assemblée, afin de savoir si elle l'approuve, sans la faire passer par une commission.»

On la met aux voix et elle est adoptée.

Mr. *Etienne Golescu* fait observer, «que le bureau est pour le moment tellement occupé, qu'il ne peut s'engager à faire exécuter immédiatement cette disposition; il ne pourra s'en occuper que dans quelque temps.»

Mr. *Jean Brătianu* propose, «de nommer une commission exécutive, puisque le bureau n'a pas le temps de s'en occuper.»

L'Assemblée approuve.

Mr. *Al. Florescu* propose, «que cette commission fasse à l'Assemblée un rapport concernant les dépenses qu'occasionnera l'impression de cette brochure.»

Mr. *Jean Brătianu* fait observer, «qu'il y a une commission permanente chargée des dépenses.»

Mr. *Al. Florescu* dit, «que la commission permanente doit avoir une base pour l'approbation des dépenses.»

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «que les Questeurs sont chargés de toutes les dépenses de l'Assemblée, lesquelles sont examinées par la commission permanente.»

L'Assemblée procède à l'élection de la commission exécutive pour la publication des travaux de l'Assemblée. Sont élus: MM. C. Aricescu, avec 52 voix; J. Ionaşcu, 48; J. Brezoianu, 36.

La séance est levée à 4 h. $\frac{1}{2}$ de l'après-midi.

20. Procès-verbal No. 16.—Séance du 18 Novembre 1857.

No. 1891.
Proc.-verb. 16.
1857
18 Novembre.

Cejourd'hui, Lundi, 18 Novembre 1857, à midi, la XVI-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

Dix-huit membres ne répondent pas à l'appel nominal, dont six en congé, quatre malades, l'un démissionnaire et six pour des motifs ignorés.

Avant de donner lecture du procès-verbal, Mr. *Ch. Turnavitu* lit la démission du Prince Bibescu de ses fonctions de membre de l'Assemblée, démission motivée par des intérêts de famille, qui l'appellent à l'étranger.

Il lit ensuite le procès-verbal, qui est approuvé.

Mr. *C. A. Kretzulescu* annonce, «que l'ordre du jour porte le rapport de la commission chargée d'examiner, s'il y a lieu à urgence pour la prorogation de la Chambre.»

No. 1891.
Proc.-verb. 16
1857
18 Novembre.

Mr. *Démètre Brătianu*, rapporteur de la commission, lit son rapport, qui, nonobstant l'approbation par la commission des motifs de la proposition, conclut néanmoins à la non-prorogation immédiate de l'Assemblée, dans l'espoir que les hautes Puissances ne tarderont pas à prendre en considération les vœux des Roumains.

Le Président consulte l'Assemblée touchant l'avis de la commission.

L'Assemblée approuve.

Mr. *C. A. Kretzulescu* donne lecture de la proposition urgente qui suit, présentée par Mr. D. Ghica et signée par 29 autres membres :

«Proposition urgente.

«L'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, pour les motifs exprimés dans le Mémoire du 6 (18) Novembre, exprime le vœu du pays de ne pas procéder pour le moment à d'autres travaux et d'attendre que les hautes Puissances garantes se prononcent préalablement sur les vœux votés par cette Assemblée le 9 (21) Octobre.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «que le rapport de la commission une fois adopté, il est entendu qu'il a été décidé de ne pas entrer dans des questions d'intérieur.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* : «Le Règlement porte que, si une proposition urgente soutenue par 30 membres est adoptée par l'Assemblée, elle doit être envoyée à une commission.»

Le Prince Démètre Ghica explique, «que sa proposition diffère de la première : La première contenait la prorogation de l'Assemblée, tandis que sa proposition consiste à ne pas entrer dans des questions d'intérieur avant que l'on ait une réponse au vote du 9 (21) Octobre.»

Mr. *J. Otteteleşanu* soutient, «que le rapport de la commission ne dit pas autre chose.»

Mr. *Gr. Marghiloman* «démontre la différence, qui existe entre les deux propositions.»

Mr. *Démètre Brătianu* ajoute, «que la proposition de Mr. D. Ghica vient corroborer l'opinion de la commission.»

Mr. *Ch. Turnavitu* communique à l'Assemblée la note de la Commission internationale adressée au Président de cette Assemblée et conçue comme suit :

No. 1891. «La Commission internationale vient de prendre connaissance
Proc.-verb. 16. «du Mémorandum, que Votre Eminence a bien voulu me communi-
1857 «quer hier.

18 Novembre

«Son attention a été d'abord attirée par le passage, où le Divan
«se déclare incompetent à traiter des questions d'administration inté-
«rieure. en alléguant les motifs d'une telle résolution.

«Sans entrer dans l'appréciation du point de vue où se place le
«Divan, la Commission croit de son devoir de se référer particulière-
«ment au contenu de la lettre que j'ai eu l'honneur de vous adresser
«le 22 (10) de ce mois et d'observer à Votre Eminence, qu'en vertu des
«stipulations du Traité du 30 Mars, la Conférence ne doit se réunir à
«Paris qu'après que les Divans auront achevé leur tâche.

«Je viens donc, au nom de la Commission internationale, prier
«Votre Eminence de vouloir bien me déclarer, si le Divan valaque
«persiste dans sa résolution et s'il croit avoir rempli son mandat, en
«énonçant les vœux généraux consignés dans le dit Mémorandum.

«Je saisis cette occasion pour réitérer à Votre Eminence l'as-
«surance de ma très haute considération.»

Bucarest, 28 (16) Novembre 1857.

Richthofen.

Mr. *C. A. Kretzulescu* est d'avis, «d'envoyer la note de la Commis-
sion internationale au sein de la commission chargée d'examiner la
proposition de Mr. D. Ghica.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant à la tribune, lit le discours suivant
qui, d'après la motion de Mr. Serurie, adoptée par la majorité de
l'Assemblée, doit être inséré en entier dans le procès-verbal:

Discours de Mr. Jean Brătianu.

«Messieurs,

«Deux principes ont guidé cette Assemblée dès son ouverture:
maintenir intacts les droits de nos ancêtres et respecter le Traité de
Paris. Les droits des Principautés sont profondément gravés dans les
cœurs de tous les Roumains. Ils sont le flambeau de notre conscience
et n'ont pu égarer notre marche.

«Il n'en fut pas de même pour le Traité du 30 Mars. Elaboré
en dehors de notre concours, ils nous fallut l'étudier, ce que nous
fîmes avec une grande application et même avec une active sollici-
tude, car il nous promet une restauration, ou plutôt une réparation.
Nous étudiames en même temps les protocoles des séances du Con-
grès, dans lesquelles on a élaboré ce Traité, protocoles qui sont les
commentaires de cet acte.

«Dans cette étude, nous nous sommes attachés avant tout à saisir l'intention du Congrès de Paris relativement à la question des Principautés et nous nous sommes convaincus, que cette intention a été de tirer ces deux pays roumains d'un provisoire fatal pour eux et nuisible à l'Europe.

«Or, nos droits et la volonté du Congrès de nous assurer une position stable, de nous introduire dans la société européenne, voilà les flambeaux qui nous ont éclairés durant tout le cours de nos travaux. Le protocole signé le 9 (21) Octobre et le Mémoire voté le 6 (18) Novembre sont les résultats de ces travaux.

«Vous vous le rappelez, Messieurs, combien fûmes-nous heureux pendant tout ce temps ! En remplissant avec sainteté la mission, qui nous avait été confiée par la nation, nous crûmes répondre aussi à la volonté du Congrès de Paris, car il ne nous est pas un seul instant venu à la pensée que les Puissances garantes pussent chercher à bénéficier au détriment de nos droits.

«Nous nous bercions dans cette douce croyance, lorsque est venue nous réveiller l'adresse de la haute Commission en date du 22 (10) Novembre, par laquelle on nous laisse entendre que nous n'avons compris qu'à moitié le Traité de Paris. Une nouvelle adresse vient aujourd'hui nous assurer que la haute Commission désire nous transporter sur un autre terrain, que celui sur lequel s'est placée la nation en vertu de ses droits, terrain que nous avons accepté, croyant ainsi nous conformer au Traité de Paris.

«Pour bien comprendre la tristesse qui s'est emparée de nos âmes à la réception des adresses de la haute Commission, il faut se rappeler ce qu'est pour nous la haute Commission.

«Après tant de siècles, l'Europe entend enfin notre voix, elle se rappelle qu'il y a un peuple qui pourrait être un élément de force et de prospérité pour elle, si les droits de ses ancêtres étaient respectés, et elle déclare par acte solennel que ce peuple, ainsi que ses droits, est mis sous son égide.

«Les Puissances qui s'engagèrent ainsi, ne se bornant pas à cette déclaration, envoyèrent leurs représentants étudier l'esprit, les dispositions de ces pays, et examiner quelles sont les conditions politiques indispensables pour les établir, les affermir et leur assurer la tranquillité et la prospérité au moyen de leur propre force et non pas seulement au moyen de la protection étrangère.

«Ainsi donc notre sort dépend des rapports que feront Leurs Excellences les Commissaires; en eux se concentrèrent donc nos espérances, nous vîmes en eux les pères de notre patrie. Le pays en-

No. 1891.
Proc.-verb. 16.
1857
18 Novembre.

No. 1891. tier se transforma pour eux en un berceau de fleurs et les bénédic-
 Proc.-verb. 16. tions de cinq millions de Roumains furent la musique, qui les endormit
 1857 le soir et les réveilla le matin.
 18 Novembre.

«A ce spectacle, les ennemis de la belle Roumanie furent comme foudroyés et n'espèrent plus que dans les intrigues, qu'ils se proposaient de tramer, et que dans les pièges, qu'ils devaient tendre dans l'ombre. Battus dans les élections, ils s'efforcèrent, à la convocation de l'Assemblée, d'allumer un feu, destiné à nous étouffer. Toutefois, ils s'y épuisèrent vainement, car plus leurs efforts pour nous diviser étaient actifs, plus ils s'évertuèrent à semer parmi nous la haine qui devait donner naissance à l'anarchie, plus les Roumains de toutes les classes se reconnurent frères, se donnèrent tous la main et se montrèrent à la face de l'Europe comme ne formant qu'une seule famille digne de tout l'intérêt du monde civilisé.

«Perdant cet espoir et voyant que la nation roumaine, par ses représentants, gagnait de jour en jour la confiance et la sympathie de l'Europe, ils imaginèrent une nouvelle tactique, consistant à insinuer que, si l'Assemblée ad-hoc se décidait à n'entrer dans les débats des travaux d'intérieur qu'après que les Puissances garantes auraient satisfait les vœux des Roumains, elle ne le faisait que par un sentiment d'hostilité à l'égard des hautes Puissances et dans l'unique dessein de fouler aux pieds le Traité de Paris, en nourrissant secrètement des intentions révolutionnaires.

«Cette nouvelle position, que nous font les ennemis de notre cause nationale, est dangereuse de deux manières. Si nous entrons dans les questions d'intérieur, ignorant encore notre position politique, nous agirions dans les ténèbres, nous nous égareurions, nous aurions le vertige, nous arriverions à ne plus nous entendre entre nous et nous leur fournirions, de la sorte, l'occasion tant désirée de venir nous tirer de l'étourdissement et d'établir le bon ordre parmi nous.

«Si nous n'entrons pas, nous compromettrions la cause, disent ces Messieurs, en nous mettant en conflit avec la volonté de la haute Commission et en opposition avec les stipulations du Traité de Paris.

«Examinons donc maintenant, Messieurs, si le respect de notre droit d'autonomie et l'intérêt de rester jusqu'à la fin unis nous mettraient réellement en conflit avec les hautes Puissances et en opposition avec le Traité de Paris.

«Tout le monde sait, que le but des diplomates qui ont élaboré ce Traité a été de mettre fin aux conflits occasionnés par cette guerre,

dont le théâtre était encore fumant alors, et de donner à l'édifice oriental des bases assez larges pour le consolider.

No. 1891.
Proc.-verb. 16.
1857
18 Novembre.

«Les Principautés, par leur situation géographique, par l'esprit de leur population d'origine occidentale, par la valeur déployée dans le passé et par leurs aspirations actuelles, occupent une place importante en Orient. Elles doivent conséquemment préoccuper d'autant plus, qu'elles ont été de longue date une pomme de discorde pour les trois Empires limitrophes.

«Le Congrès de Paris trouvait les Principautés roumaines dans une position exceptionnelle; elles n'étaient ni provinces turques, ni autrichiennes, ni russes. Elles n'étaient cependant pas indépendantes, mais envahies et lésées dans leurs droits, tantôt par les uns, tantôt par les autres. Les Puissances occidentales, qui au début de la guerre avaient déclaré qu'elles ne feraient point la conquête d'aucun pays pour leur propre compte, ne pouvaient à plus forte raison conquérir pour le compte des autres; elles ne pouvaient par conséquent déclarer les Principautés possession de l'un de ces Empires limitrophes. Elles ne pouvaient non plus les laisser exposées à la répétition des envahissements, qui ont donné lieu à une série de guerres et d'insurrections.

«Les intentions du Congrès, qui ressortent principalement des protocoles, furent donc d'assurer les droits des Principautés et de leur fournir tous les moyens possibles de consolidation. Quelques-unes des Puissances contractantes, persuadées par nos réclamations, ont cru que ces conditions de consolidation seraient l'Union des Principautés en un seul Etat et la cessation du régime des Voévodes. Toutes ne partagèrent cependant pas la même opinion et plusieurs prétendirent, que cette Union serait contraire à la volonté des populations. Cette contestation détermina le Congrès de Paris à nous consulter directement.

«Voilà, Messieurs, l'idée mère de la convocation de ces Assemblées ad-hoc.

«Mais pourquoi, me dira-t-on, le Traité de Paris ne parle-t-il pas d'Union et ne fait-il mention que de la revision des lois et Statuts, paraissant s'arroger par là la mission d'une Assemblée législative roumaine?

«Ma conviction est, Messieurs, que c'est parce que le Congrès n'ignorait pas, qu'en vertu de son autorité omnipotente, il n'avait qu'à interroger les Roumains au sujet de l'Union, pour que, dans le cas affirmatif, l'Union devienne immédiatement leur volonté. Le Congrès donc, avec l'esprit d'équité qui le caractérisa et dans sa haute sagesse, a voulu sans doute garantir dans toute son intégrité la libre

No. 1981. expression de la volonté des Roumains, en évitant de se prononcer
 Proc.-verb. 16. lui-même à cet égard.

1857
 18 Novembre.

«Je ne puis, Messieurs, expliquer autrement l'art. 23, car toute autre interprétation serait un aveu que cet article se trouve en contradiction avec lui-même, attendu que dans sa première partie il nous assure une législation indépendante. Et ce qui serait cependant encore plus grave, c'est qu'il aurait des dispositions contraires à celles contenues dans les articles qui précèdent. En effet, l'art. 22 stipule que nous jouissons des privilèges et immunités dont nous sommes en possession; l'article 21 déclare que les immunités des Principautés sont des droits. Or, quels sont ces droits, si ce n'est ceux qui sont stipulés dans nos Capitulations avec la Sublime Porte et qui nous assurent une entière souveraineté? Nous n'en connaissons point d'autres; car ceux, qui sont mentionnés par la Russie dans ses traités avec la Turquie, sont acquis en vertu de ces traités. J'ajouterai qu'il ne peut être question dans le Traité de Paris des droits qui sont stipulés dans les traités russes, car ces derniers étaient annulés à l'époque du Congrès de Paris, et si bien annulés que, lorsqu'il s'agit de fixer la position de la Servie vis-à-vis de la Sublime Porte, le Traité de Paris fut forcé de se référer aux hatts impériaux, et non aux traités russes, qui avaient donné lieu à ces hatts.

«En effet, si le Traité de Paris ne parle pas de nos Capitulations, comme il parle des hatts qui concernent la Servie, la cause en est cependant que nos Capitulations, constatées par la Russie dans ses traités, avouées par la Turquie à différentes reprises et même dans le protocole de Constantinople du 11 Février 1856, reconnues par *le Moniteur* du Gouvernement français de 1855, se trouvent depuis longtemps dans le domaine européen; tandis que les hatts, qui règlent, qui reconnaissent, qui créent les droits de la Servie, sont obtenus et reconnus par la Russie seulement.

«Voilà comment les Roumains comprirent le Traité de Paris, et ils ne pouvaient le comprendre autrement, car dans ce dernier cas ce traité se trouvant en contradiction avec lui-même, aurait violé les mêmes droits qu'il nous garantit d'autre part, et les Roumains auraient légitimé cette violation, s'ils l'avaient acceptée comme base de leurs travaux.

«Je viens de dire avec intention, que c'est ainsi que les Roumains ont compris le Traité de Paris; car le programme national, qui inspire mes paroles, et le mandat imposé aux députés, de ne point entrer dans les travaux d'intérieur avant d'obtenir les quatre points, étaient rédigés et étaient devenus comme une religion nationale, bien

avant la rentrée dans le pays de nous autres émigrés, à qui l'on attribue charitablement les idées les plus subversives.

No. 1981.
Proc.-verb. 16.
1857
18 Novembre.

«Si cependant nous avons apprécié de la sorte notre situation, la haute Commission, comme nous venons de le voir, paraît ne pas l'envisager du même point de vue, puisqu'elle nous pose la question de savoir, si nous voulons entrer dans les travaux d'intérieur, ou si nous croyons notre mission terminée. Quant à moi, Messieurs, je crois qu'il conviendrait de prier la haute Commission, avec tout le respect que nous lui devons, de vouloir bien nous dire, quel est l'Etat, sur les questions d'intérieur duquel elle désire que nous manifestions notre opinion? Est-ce les Principautés-Unies sous un Chef héréditaire et étranger, jouissant de toute l'indépendance que nous assurent nos Capitulations et avec un Gouvernement représentatif? ou bien est-ce cette Principauté à part, avec les droits violés, avec le régime des Voévodes et avec rien de sûr pour le lendemain?

«Qui de nous, Messieurs, ne voit pas que, sans cette réponse, il nous est impossible de faire un seul pas en avant? En effet, autre sera la force publique en un cas et autre dans l'autre cas. Des nécessités publiques différentes exigeront des systèmes financiers différents, et des systèmes financiers différents exigeront des systèmes économiques différents et vice-versa.

«Un Etat fort, par exemple, avec un forme de Gouvernement stable, inspirerait tout de suite à l'Europe la confiance voulue pour un crédit profitable; et grâce au crédit, nous pourrions combiner un système financier conforme à ceux des autres Etats européens, systèmes qui sont la gloire de la société moderne et le bien-être des pays qui ont été à même de les adopter. Bien au contraire, s'il s'agissait d'un Etat comme celui de la Roumanie d'aujourd'hui, où l'on ne peut fonder aucune institution financière, où l'on ne peut pas même faire une chaussée, là nous ne pourrions pas créer un système financier, car il s'appuyerait comme aujourd'hui sur des impositions levées sur les propriétés foncières ou sur les personnes pour faire face aux nécessités de tous les jours du Gouvernement.

«Passons à un autre exemple, à l'armée; et je demande si les Roumains seraient prêts à faire le même sacrifice, lorsqu'il s'agirait d'un pays qui leur procure les moyens du bien-être intérieur et qui leur crée à l'extérieur une position digne, qu'è s'il s'agissait d'un pays où ils ne peuvent s'attendre qu'à la misère et qui à l'intérieur leur ferait une position humiliante, un pays enfin où l'armée ne servirait qu'à parader autour d'un Voévode arrogant et despote à l'intérieur et rampant à l'extérieur?

No. 1981. «Non seulement en ce qui concerne l'armée, mais en général,
 Proc.-verb. 16. Messieurs, croyez-vous qu'en faveur d'un Voévode né dans des condi-
 1857 tions de corruption et de subalternité vis-à-vis des étrangers, d'un
 18 Novembre. Voévode qui serait le jouet des intrigues à l'intérieur et la proie des
 menaces de l'extérieur, nous serions disposés à délier nos bourses
 avec confiance? N'en serrerions-nous pas plutôt les cordons aussi
 strictement que possible, afin de ne lâcher absolument que ce que
 nous ne pourrions retenir?

«Avec quelle confiance au contraire, avec quel empressement, nous
 viderions nos bourses dans les caisses d'un Etat stable et puissant,
 d'un Gouvernement placé dans des conditions de probité et d'hono-
 rabilité! Dans ce cas, en effet, ses caisses seraient réellement la caisse
 générale, la caisse du pays.

«Je ne finirais pas, Messieurs, si je voulais énumérer toutes les
 difficultés, toutes les impossibilités qui nous empêcheraient de re-
 viser les lois et Statuts, ainsi qu'il est dit dans une partie de l'art.
 23 du Traité de Paris, avant de connaître l'Etat pour lequel seraient
 destinés ces lois et ces Statuts.

«Ainsi donc, notre détermination de ne pas entrer dans les ques-
 tions d'intérieur, avant de savoir de quel Etat il s'agit, est une dé-
 termination mûrie, fondée sur la raison, mue par la force des choses
 et non par notre volonté, par notre caprice.

«Maintenant, deux mots, Messieurs, à l'adresse de ceux qui pré-
 tendent que, si nous ne voulons entrer dans les questions d'intérieur,
 la cause en est attribuable à un esprit de révolte contre les Puissances
 garantes et aux projets hostiles que nous méditons en secret, à les
 entendre, contre la sécurité des Etats voisins et contre l'ordre pu-
 blique européen.

«Qui aurait jamais pu croire, qu'en présence de la modération,
 de la prudence, de la sagesse et de la confiance illimitée manife-
 stées par le peuple roumain depuis qu'on lui a reconnu le droit de
 s'affirmer, il se trouverait des hommes capables de le calomnier avec
 tant d'audace! Comment, sept Puissances de premier ordre nous pro-
 mettent la réalisation des deux rêves, qui ont charmés notre enfance
 et pour la réalisation desquels nous avons prodigué toutes les puis-
 sances de notre jeunesse, et nous, au lieu de chercher, par le sa-
 crifice même de notre vie, à coopérer à leur œuvre, à la restaura-
 tion de la Roumanie, nous viendrions y mettre obstacle, nous nous
 ferions même leurs ennemis, alors qu'elles se disposent à être les bien-
 faitrices de notre patrie!

«Imaginons cependant, pour un moment, que quelques uns d'entre

nous, dominés par des théories particulières, fussent tentés de repousser la coopération, la protection des Monarques qui nous ont dit de placer notre confiance en eux. Dans quel espoir le feraient-ils, je vous le demande? De quel côté chercherions-nous notre appui, où sont donc en force les éléments révolutionnaires dont nous pourrions attendre aide et secours contre ces sept Puissances, qui disposent aujourd'hui du sort de l'Europe? Vous le voyez, Messieurs, autant d'absurdités que de suppositions!

«J'espère qu'après ce que je viens de dire, il ne peut être un doute pour personne, que si notre situation paraît difficile, épineuse, embrouillée même, elle devient cependant, après un court examen, claire et aussi simple que légale.

«Ayons donc l'espoir, Messieurs, que la haute Commission, qui se trouve dans les lieux, s'identifiera avec la vérité et qu'elle la plaidera par devant le Congrès et par devant l'Europe, avec l'autorité dont elle est investie, et qu'elle méritera, jusqu'à la fin, les bénédictions du pays entier.

«Quant à déclarer que notre mission est terminée, je vous rappelle, Messieurs, que la nation nous a envoyés ici pour obtenir la réintégration de nos antiques droits, l'Union de ces Principautés sous un Chef héréditaire élu dans une famille régnante en Occident et un Gouvernement représentatif. Lorsque nous les aurons obtenus, la nation dira si notre mission est terminée.»

Après la lecture de ce discours, Mr. *C. A. Kretzulescu* consulte l'Assemblée sur le nombre des membres, qui devront composer la commission.

L'Assemblée se prononce pour le nombre 5.

Le dépouillement du vote donne le résultat suivant: Mr. *C. A. Kretzulescu*, avec 58 voix; Son Em. l'Evêque de Buzău, 56; Mr. *J. Cantacuzène*, 47; Mr. *Al. G. Golescu*, 45; Mr. *D. Ghica*, 41.

Mr. *Al. Petrescu* propose, «que tout membre de l'Assemblée, qui croira fournir des renseignements à l'Assemblée, ait la faculté de les faire et que la commission soit tenue de les mentionner dans son rapport, de les passer d'une manière sommaire dans le procès-verbal et en entier dans *le Moniteur*.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* réplique, «que la commission doit être libre de prendre en considération ou de rejeter les renseignements communiqués; que cependant les membres, dont les renseignements ont été écartés, sont libres de les faire et de les soutenir au sein de l'Assemblée lors de la lecture du rapport.»

Mr. *Al. Petrescu* «insiste sur sa proposition.»

No. 1981. Mr. *N. Pleşoiianu* soutient l'opinion de Mr. Kretzulescu, et la proposition de Mr. Al. Petrescu est rejetée.

Proc.-verb. 16.
1857
18 Novembre.

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «qu'il y a quatre membres, qui, pour des motifs fort graves, demandent la permission d'aller chez eux. Ce sont le Protopope Constantin Protonariu pour affection de poitrine, Mr. Jean Iancovescu pour maladie de son épouse, MM. Lăceanu et Broşteanu.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, l'Assemblée leur accorde le congé demandé.

Son Em. le Métropolitain annonce à l'Assemblée, «que la commission demande un délai indéterminé pour finir son travail.»

Mr. *Al. Florescu* s'y oppose et demande, «que l'on fixe un terme.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* combat Mr. Al. Florescu, et l'Assemblée consent à un ajournement illimité.

La séance est levée à 3 heures de l'après-midi.

21. Procès-verbal No. 17.—Séance du 25 Novembre 1857.

No. 1981.
Proc.-verb. 17.
1857
25 Novembre.

Cejourd'hui, Lundi, 25 Novembre 1857, à une demi-heure de l'après-midi, la XVII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Excellence le Métropolitain.

Onze membres manquent à l'appel nominal, dont dix en congé.

Mr. *Chr. Tell* demande, «s'il y a des députés, qui aient manqué deux séances consécutives sans motif connu.»

Mr. *Ch. Turnavitu* répond, «que personne n'a manqué deux fois dans une semaine» et, montant à la tribune, il donne lecture du procès-verbal de la XVI-ème séance, qui est adopté. Mr. Turnavitu consulte l'Assemblée, aux fins de savoir à quelles mesures elle s'arrête relativement au Prince Bibescu, qui a démissionné. L'Assemblée est d'avis qu'on élira un autre député à la place du démissionnaire. Mr. Turnavitu annonce, «que l'ordre du jour porte le rapport de la commission saisie de la proposition urgente de Mr. Démètre Ghica.»

Mr. *Démètre Ghica* monte à la tribune et donne lecture du rapport de la commission.

Rapport de la commission d'urgence.

«Messieurs,

«La commission, saisie de l'examen de la proposition qui vous a été présentée dans la séance du 18 (30) Novembre, ainsi que de la note de Son Excellence le Président de la haute Commission inter-

nationale du 16 (28) Novembre, s'étant constituée et ayant terminé son travail. m'a chargé de communiquer son rapport à l'Assemblée. Messieurs, depuis que le pays a eu connaissance du Traité de Paris du 18 (30) Mars, après avoir mûrement réfléchi sur les vœux que les hautes Puissances l'appelaient à exprimer relativement à sa définitive organisation, ayant en vue son autonomie et ses intérêts, il a formulé ces vœux et, plein de confiance dans les bienveillantes intentions des hautes Puissances, il les a confiés aux députés qu'il a élus, afin qu'ils les expriment au sein de l'Assemblée en réponse à la demande des hautes Puissances. L'Assemblée a voté ces vœux à l'unanimité dans la séance du 9 (21) Octobre et elle les a développés dans son Mémoire voté le 6 (18) Novembre. Il résulte de ces faits, que cette Assemblée, appelée à représenter la volonté du pays, ne peut, après les vœux qu'elle a exprimés et qui sont relatifs à la revision de la partie politique et générale de nos Statuts et Règlements, en exprimer d'autres relatifs à des détails d'organisation administrative et de réformes législatives. Un travail semblable, le pays pourra l'accomplir par l'exercice régulier de son droit de législation.

«D'ailleurs, si même l'Assemblée, ne tenant pas compte de ces considérations, voulait entreprendre un pareil travail, la nature même des vœux exprimés et les circonstances dans lesquelles elle se trouve s'y opposeraient, ainsi que son Mémoire, auquel la commission se rapporte pour cela, l'explique suffisamment.

«Mais quant à ce qui regarde les bases de notre future Constitution et la loi électorale pour une Constituante qui élabore cette Constitution, l'Assemblée s'est réservé dans son Mémoire de les élaborer, s'il lui était permis, après que le Congrès de Paris aura prononcé sur les vœux exprimés. La commission propose donc au vote de l'Assemblée les conclusions suivantes:

«1. L'Assemblée déclare ne plus avoir à exprimer aujourd'hui d'autres vœux.

«2. L'Assemblée se réserve, s'il lui était permis, après que le Congrès de Paris se sera prononcé sur les vœux exprimés par les Roumains, de poser les bases de leur future Constitution et de faire la loi électorale pour la Constituante qui élaborera cette Constitution.

«3. L'Assemblée invite Son Em. le Président à communiquer à la haute Commission européenne ce vote, ainsi que ses motifs.»

Mr. C. A. Kretzulescu, en qualité de membre de la commission, «déclare ne pas être solidaire de tout le travail de cette commission. Il a été d'accord quant au principe, mais non cependant quant à la rédaction. La commission a eu deux tâches à remplir: 1. Examiner la

No. 1981.
Proc.-verb. 17.
1857
25 Novembre.

No. 1981. proposition urgente faite par Mr. Démètre Ghica ; 2. Répondre à la
 Proc.-verb. 17. note de la Commission internationale. Il a été d'avis, quant à la pre-
 1857 mière, de recommander à l'Assemblée l'adoption de cette proposition,
 25 Novembre. par ce motif que l'Assemblée a terminé le travail, qu'elle pouvait
 accomplir avant une décision prise par le Congrès de Paris relative-
 ment aux vœux votés le 9 (21) Octobre, et qu'il ne lui reste plus
 maintenant, conformément à son mandat, qu'à poser les bases d'une
 Constitution et de voter une loi électorale pour une Constituante qui
 élabore cette Constitution, en démontrant toutefois que ce travail se-
 rait subordonné à de certaines conditions, qui seront faites par le
 Congrès. Dans le rapport de la commission, il n'a pas été question
 de cette proposition et personne ne peut savoir si elle a été adoptée
 ou non. Quant à la seconde tâche de la commission, il a été d'avis
 qu'on fit dans le rapport une réponse catégorique à toutes les ques-
 tions, qui ont été touchées dans la note de la haute Commission eu-
 ropéenne, telles que celle de la compétence, celle de l'accomplisse-
 ment du mandat, et au lieu de cela, l'on n'a donné qu'une réponse
 évasive, comme si l'on craignait de procéder catégoriquement. Il
 était donc d'avis de démontrer, que, conformément à son mandat,
 l'Assemblée n'a pas de compétence dans la question de la revision des
 Statuts et Règlements en vigueur, mais qu'elle a la compétence de ré-
 pondre, une fois interrogée par la haute Commission, quels sont les
 maux qui découlent de la séparation des Principautés, de l'amovi-
 bilité du Chef d'Etat, et de répondre en un mot aux questions ayant
 trait aux quatre points.»

Mr. *C. Butculescu*, montant à la tribune, lit un discours, dans lequel
 il trace le tableau des maux provenus des invasions étrangères et de
 l'éroïsme, avec lequel nos ancêtres ont défendu la nationalité rou-
 maine. Il arrive ensuite à la position qui nous a été faite par le
 Traité de Paris. Il démontre comment l'Assemblée ne s'est point écartée
 de l'esprit du Traité et, exposant quelle est à son avis la mission
 de l'Assemblée, il termine, en proposant l'amendement suivant au rap-
 port de la commission :

«Les membres du Divan ad-hoc, ayant accompli une partie de
 leur mission, ont manifesté leurs vœux à l'unanimité dans la séance
 du 9 (21) Octobre, en même temps qu'ils ont développé dans leur
 Mémoire tous les points qui y sont compris. Le Mémoire ayant été
 communiqué déjà à la haute Commission européenne, ce
 n'est qu'après que les hautes Puissances garantes voudront bien re-
 connaître et garantir les quatre points manifestés par la nation rou-
 maine entière, que nous devons nous occuper de l'organisation in-

térieure, en vertu du droit de l'autonomie; alors, procédant aux réformes intérieures de l'Etat roumain, nous poserons les bases de la future Constitution, en faisant la loi électorale pour une Assemblée constituante appelée à compléter cette Constitution.»

No. 1961.
Proc.-verb. 17.
1867
25 Novembre.

Mr. *E. Lapati* monte à la tribune et lit un discours, par lequel il démontre, que les vœux du peuple roumain ont été suffisamment développés dans le Mémoire du 6 (18) Novembre et que la mission de l'Assemblée est terminée. Procéder à la revision des Statuts intérieurs serait une violation de l'autonomie. Lorsque les Puissances fixeront l'état politique des Principautés, les Roumains sauront alors, d'accord avec les Moldaves, montrer qu'ils sont dignes de la bienveillance et de la confiance de l'Europe. Trouvant donc les conclusions de la commission conformes à notre droit d'autonomie, il termine en engageant l'Assemblée à adopter et à voter à l'unanimité le rapport de la commission.

Mr. *Gr. Ioranu* succède à Mr. Lapati à la tribune et il dit, «que, pour répondre à la question de savoir s'il faut ou non procéder à des questions d'organisation intérieure, on doit prendre en considération les anciens traités conclus par nos ancêtres avec la Sublime Porte, le mandat de nos électeurs, le Traité de Paris et la possibilité ou impossibilité de procéder à des questions d'intérieur. En déterminant nos relations avec la Sublime Porte, l'orateur s'attache à prouver qu'en vertu des anciennes stipulations, les Roumains ont conservé le droit absolu d'administration libre et d'indépendance gouvernementale. Il démontre ensuite, qu'en entrant dans des questions d'intérieur, nous violerions un droit consacré par le sang des générations passées. Il arrive au second point et il fait voir, que telle est aussi l'immuable volonté des électeurs. Le Traité de Paris ayant reconnu notre droit de législation et d'administration indépendante, c'est respecter ce traité que de ne pas entrer dans la revision de nos lois, avant de nous constituer en vertu du droit d'autonomie reconnu par lui. Enfin, dit-il, laissant de côté toutes ces considérations, encore serait-il de toute impossibilité de procéder à des questions de réformes intérieures, par la raison qu'on ne pourrait effectuer aucun travail avant de connaître son point de départ, et le point de départ de notre réorganisation intérieure est la garantie de l'autonomie, l'Union des Principautés, le Souverain étranger et un Gouvernement constitutionnel. Il conclut, par conséquent, qu'il n'est ni convenable ni possible d'entrer dans des questions d'intérieur, parce que ce serait violer le mandat et fouler aux pieds l'esprit de l'art. 25 du Traité de Paris; en un mot, on ne saurait entrer dans des questions d'intérieur avant le règlement préa-

No. 1981. lable de l'état politique intérieur.» (L'Assemblée donne des marques
Proc.-verb. 17. d'approbation.)

1857
25 Novembre.

Mr. *D. Ghica* monte à la tribune et combat Mr. C. A. Kretzulescu relativement à son assertion, que le rapport de la commission n'est pas assez catégorique. «Il expose les principes, qui ont conduit la majorité de la commission. Il rappelle, qu'à la suite de la Guerre d'Orient, les Puissances contractantes, désireuses d'assurer notre sort, ont décidé d'examiner quels sont les vœux de la nation. C'est alors que les Roumains ont eu des réunions pour s'éclairer et étudier les questions, sur lesquelles ils étaient appelés à répondre, et tous ils ont adopté les quatre points, ne voulant pas aliéner le droit d'autonomie des Roumains. Personne n'a voulu entrer dans d'autres questions que dans celles-ci, pour ne pas se fourvoyer et pour être conséquents. La commission s'est attachée religieusement au programme voté à l'unanimité et au Mémoire adopté par l'Assemblée entière; saisie de l'examen d'une proposition urgente et de l'adresse de la haute Commission européenne, elle a répondu d'une manière suffisamment catégorique, en exposant les motifs basés sur le droit d'autonomie et sur l'impossibilité d'action avant de connaître le sort des vœux exprimés le 9 Octobre. L'orateur lit de nouveau le rapport de la commission et il termine, en disant que le défaut de ce rapport n'est pas de ne pas être assez catégorique, et que, malgré toutes les instances de la commission pour assurer à son rapport l'assentiment de Mr. Kretzulescu, elle n'a pas pu y parvenir et qu'il lui a, d'ailleurs, été impossible de voir dans les arguments de Mr. Kretzulescu autre chose qu'une porte ouverte aux question d'intérieur.»

Mr. *Al. Petrescu* monte à la tribune et dit, «qué puisque la commission a été chargée d'examiner la proposition urgente de ne point entrer dans des questions d'intérieur et de prendre en considération l'adresse de la Commission internationale, il fallait qu'elle précisât les motifs qui en détournent l'Assemblée et qu'elle répondît à la demande de la Commission internationale. Il y a, il est vrai, dans le rapport de la commission, des conclusions qui correspondent plus ou moins à l'esprit de l'Assemblée, mais elles ne s'expliquent pas assez. Il est dit dans l'adresse de la Commission internationale, que l'Assemblée ait à déclarer si elle persiste sur ce qu'elle a formulé dans le Mémoire et si elle croit avoir rempli son mandat en agissant de la sorte. On aurait dû répondre à cela d'une manière formelle et catégorique, car en y répondant d'une manière indécise, il peut s'ensuivre de nouvelles adresses de la part de la haute Commission in

ternationale. Il propose, par conséquent, comme conclusion du travail de la commission, l'amendement suivant: No. 1981.
Proc.-verb. 17.

«1. L'Assemblée agit dans son intérêt et est dans son droit, en se bornant à ce qu'elle a formulé dans le Mémorandum; 1857
25 Novembre.

«2. L'Assemblée ne croit pas avoir rempli son mandat, avant que le Congrès ait statué sur les quatre points.

«L'orateur fait cette proposition, ajoute-t-il, parce que, malgré tout le droit qu'ont les Roumains de faire leurs institutions à l'intérieur, droit reconnu par plusieurs articles du Traité de Paris, il voit comme une espèce de persistance de la part de quelques-uns à entrer dans des questions d'intérieur. Répondre d'une manière entièrement négative, n'est pas un moyen de se justifier. Il désirerait, par conséquent, que la réponse adressée à la haute Commission soit précise et catégorique, qu'elle prouve que l'œuvre des Roumains a été conforme au Traité de Paris et qu'il y a impossibilité matérielle de marcher en avant.»

Mr. *Al. G. Golescu*, montant à la tribune, combat en premier lieu la proposition de Mr. Petrescu et le motif avoué par ce dernier, à savoir qu'il n'est pas de l'intérêt de l'Assemblée d'entrer dans des questions d'intérieur. «La Commission n'est pas venue sur les lieux, dit l'orateur, pour voir quel est l'intérêt de l'Assemblée, mais pour exécuter le Traité de Paris. Lorsque nous avons développé dans le Mémorandum les quatre points, nous avons tâché de remplir l'obligation que nous a imposée le pays, tout en étant en conformité avec le caractère légal de cette Assemblée. Que pourrions-nous répondre à cette question faite par la haute Commission, si ce n'est que nous avons rempli notre mission, en rappelant seulement que nous nous sommes réservé par le Mémorandum le droit de faire une loi électorale pour la future Constituante? Quelques membres ont objecté, qu'après une telle réponse, la Commission européenne peut dissoudre l'Assemblée. Si la haute Commission a de pareilles instructions, elle leur donnera suite, quelle que soit la tournure de notre réponse. Par conséquent, cette crainte ne signifie rien et elle me paraît de nature à nous amener par une voie détournée aux questions d'intérieur. L'orateur démontre que cela résulte et du discours de Mr. Butculescu, qui prétend que nous n'avons rempli notre mission qu'à moitié, et des discours de Mr. Kretzulescu, par lesquels il conclut que nous serions prêts à répondre aux questions posées par la haute Commission, à savoir quels sont les maux qui découlent de la séparation etc. Nous n'y avons pas été provoqués jusqu'à présent et il serait étrange d'aller nous-mêmes au-devant d'une pareille question. Mr.

No. 1981. Kretzulescu ajoute, en outre, que la mission de l'Assemblée n'est pas terminée, tant que le Congrès de Paris n'a pas statué sur les quatre points. Mais nous n'ignorons pas que le Congrès de Paris ne se réunira pas avant que la haute Commission ait fait son rapport. C'est pourquoi il faut répondre, en exposant les motifs qui nous détournent d'exprimer présentement d'autres vœux, et l'orateur ne voit se produire dans le cours des débats d'autre argument nouveau pour développer ces motifs que celui de Mr. Ioranu, à savoir que l'on violerait le Traité de Paris en procédant à des questions d'intérieur; mais il serait inconvenant de se servir d'un pareil argument, attendu que la haute Commission doit connaître le Traité de Paris. L'orateur termine, en démontrant que le Traité de Paris n'est pas violé, si l'on se borne à l'expression des quatre vœux généraux et si l'on réserve à l'Assemblée le droit de faire une loi électorale avec l'assentiment des hautes Puissances. Car quoique cela ne soit pas dans les attributions de l'Assemblée, ce serait néanmoins le seul moyen pratique d'entrer par la porte de notre autonomie.»

Mr. *Jean Brătianu* monte à la tribune et dit «vouloir combattre le préopinant sur deux points: 1. La thèse soutenue par Mr. Golescu, comme quoi cette Assemblée n'a pas d'autre mission que d'exprimer des vœux sur les quatre points, ainsi qu'ils ont été formulés par la nation. L'orateur ne partage pas cette opinion, attendu que le peuple roumain, qui les a élus, les a amenés à l'église et leur a fait jurer — du moins les députés d'Argeș ont rempli cette formalité — de ne pas se borner à manifester des vœux, mais d'user de tous les moyens, que fournit la force morale, pour obtenir la réalisation de ces vœux; par conséquent, la mission de l'Assemblée ne sera remplie que lorsque le Congrès se sera prononcé à cet égard. 2. Mr. Golescu a avoué que nous n'avons pas le droit de poser les bases de la Constitution et de faire la loi électorale, si le haut Congrès s'y oppose. Malgré tout le respect que j'ai pour le Congrès, il y a cependant une chose plus sacrée pour moi; c'est le sang de nos ancêtres et les droits qu'il nous ont légués; par conséquent, nous ne sommes pas tenus de demander au Congrès la permission d'exercer notre autonomie. Nous demandons au Congrès l'Union et un Prince souverain étranger, parce que cela touche à l'ordre du droit public et à l'équilibre européen. Nous soumettons à la haute sagesse du Congrès le vœu de la nation d'avoir un Gouvernement représentatif, parce que, bien que ce vœu soit du ressort de notre autonomie, il touche cependant jusqu'à un certain point à l'intérêt public européen; et nous le faisons avec d'autant plus d'empressement, que nous devons de la

reconnaissance aux hautes Puissances garantes. Mais pour faire une loi électorale, nous ne sommes nullement subordonnés à l'autorisation du Congrès. Mr. Golescu a mentionné plus d'une fois le Traité de Paris. Ce Traité renferme diverses dispositions qui violent nos droits; toutefois, le Congrès de Paris pouvait ignorer nos droits, tandis que nous les connaissons, nous. Prenons dans le Traité de Paris ce qui est conforme à nos droits et non ce qui les affaiblit. Mr. Golescu a ajouté, entre autres choses, que quelques-uns d'entre nous sont préoccupés de ceci que, en déclarant avoir terminé notre mission, nous fournirions à la haute Commission un prétexte de dissoudre l'Assemblée; tandis que, dit-il, la haute Commission n'a pas besoin d'un pareil prétexte. Je partage moi aussi cette opinion. Nous n'avons certes pas la force de résister à la haute Commission; mais ne lui fournissons pas du moins, pour le faire, des raisons tirées de notre assentiment présumé, en déclarant d'une manière catégorique que notre mission est terminée. Cette mission sera terminée, lorsque nos vœux seront admis ou lorsqu'on dissoudra l'Assemblée contre son assentiment. Mr. J. Brătianu poursuit, en disant qu'il interprète l'idée de Mr. Kretzulescu comme suit: l'honorable membre a voulu, sans doute, mettre la haute Commission à même de nous fournir l'occasion de tracer un tableau du triste état fait à ces pays par l'absence des conditions politiques contenues dans les quatre vœux, tableau qui, certes, toucherait les hautes Puissances au point de les amener à satisfaire nos vœux. Je croyais que la commission prendrait en considération les observations que j'ai faites dans les trois réunions préparatoires et que nous éviterions ainsi la triste nécessité de combattre le travail d'une commission, dont plusieurs membres ont nos sympathies. L'orateur termine, en combattant le rapport de la commission, attendu que, s'il n'a pas trouvé des arguments nouveaux, il aurait dû répéter du moins ce qui est contenu dans le Mémoire avec plus de force et d'énergie, afin de convaincre les intelligences les plus rebelles et de démontrer à l'Europe que notre vie nationale se développe de plus en plus, loin de s'amoinrir. Car, poursuit l'orateur, quel est l'intérêt de l'Europe? C'est de constituer de nous (*sic*) une force, qui répondra à ses vœux et à ses intérêts. Démontrons donc, par l'énergie de notre vie nationale, que les assertions de nos ennemis ne sont pas vraies et qu'il y a chez nous tous les éléments pour constituer un État fort: éléments qui, s'ils n'étaient pas constitués et s'ils étaient laissés dans l'état anormal actuel, continueraient à être, selon les expressions que vous avez retranchées du Mémoire, des éléments de désordre et de trouble pour l'Europe. Plaidée ainsi, notre cause aura plus de

No. 1981.
Proc.-verb. 17.
1857
25 Novembre.

No. 1981. chances de réussite. Il propose donc, que le rapport de la commission reste comme un simple travail sur l'urgence proposée par Mr. Proc.-verb. 17. D. Ghica; qu'on rédige de nouveau l'exposé des motifs, avec une 1857 force dont notre cause a besoin, car le travail de la commission produirait une triste impression, si on lui attribuait le caractère d'une 25 Novembre. réponse faite au nom d'une nation, et il propose que le nouveau travail soit fait sur les bases suivantes:

«L'Assemblée ad-hoc, en vertu de l'autonomie de ce pays et pour les motifs exposés dans son Mémorandum, déclare ne pouvoir procéder aujourd'hui à des travaux relatifs à des questions d'intérieur, avant que le Congrès de Paris ait fixé la position politique de ces pays.

«L'Assemblée déclare en outre se réserver la faculté de faire en temps opportun la loi électorale pour la future Constituante et de poser les bases de la nouvelle Constitution.»

Mr. *Démètre Ghica*, montant à la tribune, réplique, «qu'il voit avec beaucoup de peine la déception que Mr. Brătianu dit avoir eue à propos des personnes qui ont composé la commission en question. Il est d'opinion, qu'on ne peut discuter le droit de parler avec dignité à une nation, si petite qu'elle soit; c'est pourquoi il s'est indigné, lorsque, à l'occasion de la rédaction du Mémorandum, il nous a été conseillé, par une adresse, de rédiger cet acte dans un langage plus humble. Il saura, poursuit-il, prouver en toute occasion que, comme Roumain, il sait avoir de la dignité. Toutefois, un rapport n'est pas un acte diplomatique: les cabinets seuls font de la diplomatie, une nation argumente et conclut; voilà ce qui a été fait dans le rapport. La véritable différence entre Mr. Brătianu et nous, dit l'orateur, consiste en ce que l'honorable membre a prêté serment à l'église de maintenir par tous les moyens les quatre points, et pour cela il voudrait perpétuer l'Assemblée, afin de forcer l'Europe à l'écouter. Quant à moi, je crois qu'il faudrait reconnaître la bienveillance de l'Europe, qui a pris d'elle-même la décision d'envoyer une commission pour recueillir nos vœux. Je ne pense pas, que l'Europe ait soutenu une guerre aussi glorieuse, pour en couronner le résultat par la lacération de notre droit d'autonomie. Si donc l'Europe n'a pas changé sa décision bienveillante pour nous, je ne vois pas la nécessité de tenir ici une arène ouverte de luttes. Le parti, qui aujourd'hui attaque le rapport, se plaint sans raison qu'il n'est pas assez énergique, attendu que j'ai entre mes mains celui qui m'a été communiqué par Mr. D. Brătianu et qui est beaucoup plus froid.»

Mr. *D. Brătianu* fait observer, «que cette remarque lui paraît une

indiscrétion, d'autant plus qu'il n'a été qu'un simple greffier, qu'il n'a écrit que ce que Mr. D. Ghica lui avait demandé.»

Mr. D. Ghica réplique, «que Mr. Démètre Brătianu a travaillé 24 heures à ce projet et que ce projet ne diffère de celui de la commission qu'autant qu'il n'est pas aussi concluant.»

Mr. D. Brătianu répète, «qu'en tenant la plume, il n'a fait que se conformer aux désirs de Mr. Dr. Ghica et que, par conséquent, pour le public, l'auteur de l'écrit en question est Mr. Démètre Ghica.»

Mr. Jean Brătianu dit, «que Mr. D. Ghica doit répondre à lui et non pas à son frère; il le prie, par conséquent, de ne pas confondre en aucun cas les deux personnalités.»

Mr. D. Ghica dit, «que les deux frères lui ont fait de l'opposition dans la réunion préparatoire, qu'ils ont été tous les deux de la même opinion et qu'ils lui ont inspiré le soupçon, qu'ils voulaient ménager une porte pour entrer dans des questions d'intérieur. L'orateur termine, en disant qu'il y aurait de l'ingratitude, voir même un crime, à supposer que sept Puissances viennent déchirer l'autonomie d'un pays, dont elles ont déclaré garantir les droits.»

Mr. C. A. Kretzulescu demande la parole pour une question personnelle.

Mr. D. Ghica observe, «qu'il faut d'abord clôre la question, avant de passer à des questions personnelles.»

Mr. Chr. Tell propose de consulter l'Assemblée, qui se prononce pour l'affirmative.

Mr. C. A. Kretzulescu prend la parole et dit, «que MM. D. Ghica et Al. G. Golescu lui ont prêté l'arrière-pensée d'amener l'Assemblée à entrer dans des questions d'intérieur. Pour prouver, que telle n'a pas été son intention, Mr. Kretzulescu lit le passage suivant de son projet, qui a fourni l'occasion à une pareille accusation: «Il y a, Messieurs, «une question, à laquelle l'Assemblée serait, avec compétence, en droit «et en devoir de répondre; ce serait en cas que la haute Commission «internationale désirât connaître quels sont les maux qui découlent «de la séparation des Principautés et de l'amovibilité du pouvoir «exécutif, ainsi que de la faiblesse de l'Etat et de l'ingérence étrangère, «conséquences fatales pour ces principes. Les informations, que la «haute Commission internationale et le Congrès de Paris puiseraient «dans ce tableau, seraient, conjointement à celles qu'elle a pu re- «cueillir dans le Mémoire, un moyen de rendre évident aux «yeux de l'Europe combien sont fondés les vœux, exprimés par la na- «tion par le canal de ses mandataires.» Mr. Kretzulescu poursuit, en disant que personne ne peut voir dans ces paroles une intention

No. 1981.
Proc.-verb. 17.
1857
25 Novembre.

No. 1981. d'entrer dans des questions d'intérieur. Mais, à supposer même qu'il
 Proc.-verb. 17. y eût moyen, est-ce que cela ne pourrait pas être attribué à une
 1857 erreur? On a commis d'autres scandales et personne n'a attaqué les
 25 Novembre. erreurs ou provoqué ces scandales. Le premier, il se voit accusé de
 nourrir une arrière-pensée, tandis que depuis un an il a contribué
 avec persévérance à familiariser tout le pays avec un programme,
 qui est le plus puissant obstacle à entrer dans des question d'intérieur.
 Il proteste donc, à la face de Dieu et des hommes, contre une pareille
 accusation, contre une pareille calomnie.»

Mr. *D. Ghica* fait observer, «que l'orateur pourrait du moins employer des expressions plus parlementaires et ne pas se servir du mot calomnie.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* déclare «rétracter le terme fourni par l'indignation, que devait naturellement exciter l'injustice qui lui est faite, Il ajoute que, conformément à son mandat, l'Assemblée est obligée, non seulement de déclarer et de voter les quatre points, mais encore de les soutenir par tous les moyens. Pour les soutenir, nous avons voté le Mémoire. Mais c'est seulement avant-hier soir, dit l'orateur, qu'en réfléchissant mieux, j'ai trouvé que dans le Mémoire nous soutenons les quatre points du point de vue seulement du droit et du sentiment, mais quant aux maux qui découlent de l'état des choses et auxquels nous voudrions mettre un terme, nous ne faisons qu'y toucher. Or, quel meilleur moyen de soutenir les vœux que nous avons exprimés, que celui de présenter à l'Europe le tableau des maux qui résultent de cet état de choses? Voilà la raison, qui m'a fait croire qu'il serait bien de répondre à une question de la nature des celles dont j'ai parlé plus haut, au cas qu'elle nous fût posée. Et voilà pourquoi on m'accuse de méditer secrètement de pousser l'Assemblée dans les questions d'intérieur et de compromettre par là nécessairement les vœux que nous avons exprimés! Je termine donc, en protestant de nouveau contre cette accusation.»

Plusieurs membres disent, «qu'il ne peut pas être soupçonné.»

Mr. *J. Otteteleşanu*: «Ainsi donc, il n'y a aucun malentendu. Nous sommes tous d'avis de ne point entrer dans des questions d'intérieur, et Mr. Kretzulescu lui-même, que je croyais, je l'avoue, vouloir entrer dans les questions intérieures.»

Après l'échange de quelques paroles à propos de cet incident, on va aux voix, afin de savoir s'il y a quelqu'un parmi les membres, qui soit d'avis d'entrer dans des questions d'intérieur.

Mr. *C. A. Kretzulescu* formule le vote ainsi que suit: «Que ceux qui

sont d'avis de ne pas entrer dans des questions d'intérieur, avant que le Congrès de Paris ait statué sur nos vœux, se lèvent.»

L'Assemblée approuve le vote ainsi formulé et déclare à l'unanimité ne pas vouloir entrer dans des questions d'intérieur.

Mr. *Jean Brătianu* donne lecture des bases formulées dans son discours comme amendement aux conclusions du rapport de la commission, afin de les soumettre aux voix, en ajoutant que Mr. D. Brătianu se rallie à son amendement.

Mr. *Al. G. Golescu* fait observer, «que l'amendement de Mr. Brătianu ne répond pas à la question posée par la Commission internationale et qu'il peut amener un conflit entre l'Assemblée et la haute Commission.»

Mr. *D. Ghica* ajoute, «que l'amendement donne le droit à l'Assemblée de faire plus tard des lois.»

Mr. *Jean Brătianu* s'oppose à cette interprétation.

Mr. *Butculescu* déclare «ne pas avoir retiré son amendement et il demande qu'il soit mis aux voix.»

On met d'abord aux voix l'amendement de Mr. J. Brătianu, qui est rejeté, et ensuite celui de Mr. Butculescu, qui a le même sort.

On met ensuite aux voix le rapport de la commission et, ne pouvant constater de quel côté se trouve la majorité, on vote par appel nominal. Le scrutin donne 39 voix pour et 37 contre; par conséquent, le rapport passe avec majorité de 2 voix.

A 5 heures de l'après-midi, la séance est levée. La séance suivante est ajournée à Mercredi, 27 Novembre.

22. Procès-verbal No. 18.—Séance du 29 Novembre 1857.

Cejourd'hui, Vendredi, 29 Novembre 1857, à une demi-heure après midi, la XVIII-ème séance de l'Assemblée ad-hoc s'ouvre dans la salle ordinaire des séances, sous la présidence de son Eminence l'Archevêque Métropolitain.

Quatre-vingts membres répondent à l'appel nominal, dix-huit sont absents, dont onze en congé, cinq malades et deux sans motif connu.

Mr. Ch. Turnavitu donne lecture du procès-verbal de la XVII-ème séance.

Mr. *Etienne Burchi* demande, «qu'à l'endroit où il est dit que: l'Assemblée donne des signes d'approbation, il soit dit: une partie de l'Assemblée.»

Mr. *Al. G. Golescu* exige, «que dans le discours de Mr. Ioranu les mots: Nous ne nous conformons pas au Traité de Pa-

No. 1981.
Proc.-verb. 17.
1857
25 Novembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 18.
1857
29 Novembre.

No. 1981. ris soient remplacés par les mots: Nous violons le Traité de
Proc.-verb. 18. Paris.»

1857
29 Novembre.

Mr. *Gr. Ioranu* dit, «qu'il se rappelle s'être exprimé comme dans le procès-verbal; mais qu'il ne s'oppose pas à la modification demandée par Mr. *Golescu*, vu que le sens est le même.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* demande, «que le vote sur la résolution de l'Assemblée de ne pas entrer dans des questions intérieures soit inscrit dans le procès-verbal, tel qu'il l'a formulé lui-même.»

Lorsque Mr. *Ch. Turnavitu* veut donner lecture des noms des députés qui ont voté pour et de ceux qui ont voté contre le rapport de la commission, Mr. *Démètre Ghica* s'y oppose, en disant, «que le vote par appel nominal a eu lieu uniquement pour constater de quel côté était la majorité.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «que dans tous les pays, lorsqu'il y a un vote par appel nominal, on inscrit nominalement dans le procès-verbal comment chacun a voté.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «que ceci pourrait donner lieu à des contestations, vu qu'on n'a pas pris note des noms au fur et à mesure qu'on votait.»

Mr. *Ch. Turnavitu* dit, «que dans ce moment, reprenant son droit de député, il déclare avoir voté contre le rapport de la commission, qu'il croit ne pas être conforme au vœu de la nation. N'ayant pas craint de le faire, il ne rougit pas de l'avouer aujourd'hui et il veut que son vote soit constaté dans le procès-verbal, afin que la nation voie s'il a agi ou non dans son intérêt. Il ne veut pas que son nom soit confondu avec ceux des 39, parce que, dans sa conviction, il croit devoir à la nation un compte exact de ses votes touchant ses intérêts. Il pense que ce désir peut être partagé par tous les députés.»

Mr. *J. Rosetti* répond, «que ceci peut être fait pour Mr. *Turnavitu*, vu que là il n'y a que de l'égoïsme. La question est vidée, dit-il, si le Règlement est observé, et on ne peut rien ajouter.»

Mr. *Ch. Turnavitu* réplique, «que ce n'est pas de l'égoïsme, mais un devoir sacré de l'homme honnête et principalement du député, qui, comme mandataire, doit à la nation un compte net de ses actes. Il ne comprend pas cette peur, qu'ont quelques-uns de voir leurs noms inscrits dans le procès-verbal, puisqu'il présume que chacun a voté selon sa conscience, et il désire répéter les noms, afin que chacun des députés entende le sien.»

Mr. *Al. Petrescu* dit, «que selon le Règlement, tout ce qui se fait dans l'Assemblée doit être inscrit dans le procès-verbal. Il y a eu un

vote par appel nominal; les noms, par conséquent, doivent être inscrits dans le procès-verbal.»

Mr. *D. Ghica* demande à expliquer à l'Assemblée la question soulevée par Mr. *Kretzulescu*. «C'est peut-être la faute du bureau, si les noms des députés qui ont voté pour ou contre n'ont pas été inscrits; c'était le devoir des Secrétaires de le faire avec fidélité; c'est pour cela qu'il y a des tachygraphes. L'appel nominal a eu lieu, afin qu'il n'y ait pas de doute sur la majorité, et non pour reproduire les noms. Il trouve inconvenant de remettre aujourd'hui en question, par des moyens indirects, ce qui a déjà été voté, et il proteste au nom de la majorité, qui a voté pour son rapport, si, comme on essaie de le faire, on met en question, par un moyen détourné, le vote de la séance précédente.»

Mr. *Gr. Ioranu* déclare, «que personne ne peut l'empêcher de déclarer avoir voté contre.»

Mr. *Jean Brătianu* fait observer, «qu'il est dans la tradition de toutes les Assemblées que le vote par appel nominal soit publié.»

Mr. *D. Ghica*, interrompt, en disant, «qu'il ne s'y oppose pas et que, qui plus est, il désire que les noms soient publiés dans *le Moniteur*, parce qu'il souhaite que tout le pays connaisse comment il a voté.»

Mr. *Jean Brătianu*, reprenant, dit, «qu'il s'inquiète fort peu du but de ce vote; mais qu'il répète que tout vote par appel nominal doit être publié. Chacun vient avec la conviction que son opinion est favorable à la cause nationale. Chacun donc sent le besoin, que tout le monde sache s'il a voté pour ou contre. Quant à l'appréhension que quelqu'un contestera son vote, il ne croit personne capable de se rétracter; chacun a eu et garde sa conviction.»

Mr. *P. Cernătescu* dit, «que l'opposition faite à la publication des noms implique, de la part de ceux qui la font, un doute sur la loyauté des députés.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «que matériellement il est impossible de constater dans quel sens a voté chacun, puisqu'on n'inscrivait pas le nom de chaque membre à mesure qu'il votait, mais qu'on s'est borné à marquer par un trait s'il votait pour ou contre.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «que tout ce qui se passe dans l'Assemblée doit être inscrit dans le procès-verbal; que si le nom de chacun n'a pas été noté, c'est par suite de sa négligence à lui; que pour cela il est prêt à donner sa démission comme Secrétaire, mais que le sens dans lequel chacun a voté doit être constaté.»

Mr. *Al. G. Golescu* demande, «s'il est vrai, comme l'a dit Mr. Otte-

No. 1981.
Proc.-verb. 18.
1857
29 Novembre.

No. 1981. teleşanu, que les noms des votants n'ont pas été notés au fur et à Proc.-verb. 18. mesure? (Il lui est répondu affirmativement de la part du bureau.)
1857
29 Novembre. Alors, reprend l'orateur, il y a impossibilité matérielle que le bureau même sache qui a voté pour et qui contre. De quelle manière s'est pris le bureau, pour apprendre qui a voté pour et qui contre?» (Il se fait du tumulte. Plusieurs orateurs prennent la parole à la fois.)

Le Président, après avoir rétabli le silence, dit : «Il a été voté deux fois par assis et levé. Le dénombrement ayant été fait par le Beizadé Démètre Ghica, Mr. Kretzulescu a dit que le résultat du vote est douteux et que c'est au bureau à le constater ; il a été lui-même faire le dénombrement. Puis, voulant s'assurer mieux, il a demandé le vote par appel nominal. Pendant ce dernier vote, plusieurs députés restaient de côté pour prendre note ; l'énumération des votes a donné une majorité de 39 voix et une minorité de 37. Il y a eu déjà plusieurs votes, et on s'est contenté de celui par assis et levé ; c'est pour cela que la discussion d'aujourd'hui est chose suspecte.»

Mr. *Chr. Tell* dit, «que ceux, qui veulent que le monde connaisse de quelle manière ils ont voté, peuvent déclarer leurs noms lorsqu'ils seront insérés dans *le Moniteur* ; mais qu'ici, dans l'Assemblée, il ne peut pas en être donné lecture. Je ne vois pas, de la part de ceux qui insistent, qu'une tendance, ou à fournir occasion à querelle, ou à faire aboutir à un second vote.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «qu'il n'y a pas la moindre tendance à l'annulation du vote, vu qu'il est constaté qu'il y a eu une majorité de 39 voix et une minorité de 37. Pour mettre cependant un terme à cette discussion, il accepte lui aussi que les noms soient inscrits dans *le Moniteur*. Ici, Mr. C. A. Kretzulescu invite Mr. Focşăneanu, l'un des tachygraphes, à donner lecture de ses notes, afin d'assurer l'Assemblée, que le vote pour ne pas entrer dans les questions intérieures a été formulé comme il l'a réclamé.»

Rectification est faite, conformément aux notes de Mr. Focşăneanu.

Mr. *B. Gănescu* rappelle avoir dit, dans la séance précédente, qu'il est superflu de mettre aux voix une question déjà votée par l'Assemblée, car nous confirmerions par là les doutes de la haute Commission sur notre fermeté dans ce que nous avons une fois résolu.»

Mr. *Etienne Burchi* demande à examiner le procès-verbal, parce que, dit-il, il voit que dans le discours de Mr. J. Brătianu il est dit, d'une manière générale, que tous les députés du district d'Argeş ont été conduits par leurs électeurs à l'église pour prêter serment.»

Mr. *Ch. Turnavitu* constate, «que Mr. Burchi n'y est pas compris,

d'autant plus que Mr. Burchi ne se trouvait pas alors sur les lieux. No. 1981.
 Puisque donc il le demande, il sera constaté dans le procès-verbal Proc.-verb. 18.
 que Mr. Burchi est exclu du nombre de ceux qui ont juré.» 1857

Mr. *Jean Brătianu* demande, «qu'il soit constaté que Mr. Burchi 29 Novembre.
 ne se trouvait pas alors dans le district.»

Mr. *Et. Burchi* dit: «Pas exclu, vu que, dit-il, lui aussi est un des députés de ce district et sait n'avoir pas été conduit à l'église, ni juré; ce que, du reste, il n'aurait pas fait. Il n'a pas non plus signé d'engagement, vu que, lorsqu'il s'agit de l'intérêt public, cet engagement existe dans son cœur et dans son âme, garanti par la conscience de remplir son devoir; et, sans engagement signé, il reste à la volonté des électeurs d'apprécier une intention. Il demande donc, que cette rectification soit faite dans le procès-verbal.»

Les rectifications demandées étant faites, le procès-verbal est approuvé.

Le Président fait connaître qu'il faut penser à la vérification de l'acte d'élection de Mr. C. Haralamb, élu en remplacement du Prince Știrbei. L'Assemblée décide que la vérification soit faite par le bureau.

Mr. *J. Ionașcu*, s'approchant de la tribune, donne lecture d'un discours, par lequel «il exprime de la reconnaissance envers les hautes Puissances garantes, pour avoir ouvert la voie aux Roumains et leur avoir donné la possibilité d'exprimer leurs vœux, ainsi qu'envers MM. les Commissaires, qui, il l'espère, ont recueilli avec impartialité les informations les plus exactes touchant les souffrances et les besoins de la nation. Il explique ensuite comment l'Assemblée, dans tous ses travaux, s'est conformée au Traité de Paris. Elle a exprimé, dit-il, des vœux touchant les questions politiques et elle a fait la revision des Statuts, autant qu'elle pouvait le faire sans léser son propre droit d'autonomie. Il énumère, pour preuve, les articles du Règlement revisés: ceux concernant l'Union des Principautés, le Chef de l'Etat, les Assemblées ordinaires et extraordinaires de la nation.»

Mr. *Gr. Serurie* monte à la tribune et, après avoir dit qu'il vient avec le désir de voir l'harmonie régner dans l'Assemblée, il donne lecture d'un discours, par lequel il tâche de démontrer «que, toutes les fois que le calme des délibérations de l'Assemblée a été troublé, cela a été uniquement à cause de la non-observation du Règlement. Un semblable malentendu, dit l'orateur, a eu lieu à l'occasion des débats sur le rapport de la commission. Non seulement la majorité de la commission n'a pas accepté plusieurs modifications au rapport, proposées dans les réunions préparatoires, mais elle a de plus pré-

No. 1981. Proc-verb. 18. 1857
29 Novembre.

senté en séance publique un rapport autre que celui qui avait été lu dans les réunions préparatoires. La discussion qui s'en est suivie a été un peu vive, parce que le Règlement n'a pas été observé. Conformément à l'article 29 de ce Règlement, le rapport de la commission une fois lu, les débats devaient commencer dans la séance suivante, et non pas dans la même séance. Grâce à ces circonstances, dit l'orateur : 1. le vote sur un principe s'est fait d'une manière et celui sur les arguments de ce principe d'une autre manière ; 2. plusieurs amendements ont été laissés inobservés, sans même être mis aux voix ; 3. les votes ont eu lieu d'une manière inexacte ; l'énumération des voix s'est faite par quelques-uns des membres et non par les Secrétaires ; 4. le vote définitif par appel nominal a eu lieu fort tard, lorsque plusieurs membres s'étaient retirés. Pour ces raisons, dit-il, le resultat n'est pas la véritable expression du vœu de l'Assemblée et il est content de voir qu'il a été désapprouvé dès le principe. Il termine, en invitant l'Assemblée à observer le Règlement, Son Eminence l'Archevêque à rappeler à l'ordre les orateurs qui s'emporent et MM. les Secrétaires à aider Son Eminence à observer le Règlement, et il demande qu'un vote interdise les cris et les protestations.»

Mr. P. Cernătescu monte à la tribune et déclare «avoir une opinion, qu'il n'a pu faire connaître dans la séance précédente, attendu que la parole lui a été refusée, mais qu'il vient exprimer aujourd'hui, pour remplir un devoir dicté par la conscience. La parole, dit l'orateur, m'a été refusée contre toute attente, comme si j'avais voulu attaquer le principe de l'autonomie, ce palladium de notre souveraineté. L'orateur n'ignore pas, ajoute-t-il, tout le respect dû aux droits politiques, parce qu'il sait au prix de quels sacrifices on les acquiert. Il n'ignore pas combien il en a coûté au vieux Mircea pour se décider à se reconnaître tributaire de la Sublime Porte, lui qui avait fait sentir aux Ottomans la force et la valeur des Roumains et qui s'intitulait Souverain de plusieurs pays et lieux ; sa grande âme a naturellement ressenti une certaine humiliation, mais son patriotisme, son désir d'assurer l'avenir et l'existence du peuple roumain, l'ont décidé à conclure ce traité, dans lequel notre autonomie et notre souveraineté ont été entièrement sauvegardées. Mais le motif le plus puissant a été la politique imprévoyante et aveugle des Etats chrétiens limitrophes, politique qui a causé leur disparition du nombre des Etats. Mon idée, dit l'orateur, je l'ai formulée ainsi : L'Assemblée ad-hoc, afin de pouvoir apporter un argument plus fort en faveur des quatre vœux, de démontrer qu'ils sont sentis et non jugés à priori,

devenait à mon avis montrer à la haute Commission internationale la désorganisation des pouvoirs publics et que la cause de cet état provient de la séparation de ces pays, du manque d'un Gouvernement fort, stable, morale, honnête. Voilà l'unique moyen, je crois, d'éviter le juste blâme de la postérité. Mr. Cernătescu termine, en protestant contre la hâte de la discussion et du vote de la séance passée.»

Mr. *Chr. Tell*, montant à la tribune, dit, «qu'il est habitué à respecter l'opinion de chacun et qu'il estime l'homme qui a le courage de ses convictions; qu'au contraire, celui qui pense d'une manière et parle et agit différemment, celui-là commet une faute grave et politique. Mr. Cernătescu dit, qu'il n'aurait pas voulu entrer dans des questions intérieures, mais qu'il aurait voulu exposer à la haute Commission internationale la grande désorganisation du pays. Par là, n'aurions-nous pas, dit-il, ouvert la porte d'entrée aux questions intérieures? La nation a formulé un programme, qui a été discuté et propagé par des comités et qui a été généralement accepté. Quand elle nous a envoyés ici, dit l'orateur, la nation nous a indiqué comment nous étions obligés d'agir; avant d'entrer dans l'Assemblée, nous nous sommes consultés sur les meilleurs moyens de soutenir les intérêts de la nation; et sur le point de savoir, si nous devions entrer dans des questions intérieures, plusieurs ont répondu positivement non, d'autres ont répondu d'une manière équivoque. Il y a eu, dit-il, des propositions faites dans les réunions privées, par MM. Kretzulescu et Voinescu, en vue d'examiner les instructions que les députés ont reçues de leurs électeurs. Il a pensé, dès le principe, qu'il est bien d'agir ouvertement; mais voyant la grande insistance à inspecter les instructions, il a conçu des soupçons et il a dit: les instructions des électeurs ce sont les députés, qu'ils agissent bien ou mal; c'est aux électeurs qu'ils ont à rendre compte. Il a fait alors une proposition et, en s'adressant à tous, il a demandé s'ils veulent ou non entrer dans des questions intérieures?»

Mr. *C. A. Kretzulescu*, interrompant l'orateur, lui dit «de nommer ceux qui veulent entrer dans les questions intérieures.»

Mr. *Chr. Tell*, reprenant, dit, «qu'il a nommé lui, Mr. Kretzulescu. Il a vu, dit-il, que quelques-uns parlent d'une manière et pensent d'une autre et il a fait dans les réunions préparatoires la proposition, qu'il demande la permission de lire.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «qu'il est maintenant question de voter quelques modifications au rapport.»

Mr. *Chr. Tell*, continuant, dit, «qu'il a proposé que tous ceux qui ne sont pas d'avis d'entrer dans des questions intérieures signent une

No. 1981.
Proc.-verb. 18.
1857
29 Novembre.

No. 1981. déclaration, que l'orateur exhibe ; plusieurs ont signé. Mr. Kretzulescu, Proc.-verb. 18. qui a soulevé cette question dans l'Assemblée, s'est refusé à signer, 1857. disant qu'il se réservait la faculté d'entrer dans les questions intérieures quand il le trouverait convenable.»
29 Novembre.

Mr. C. A. Kretzulescu prétend «n'avoir pas répondu ainsi.»

Mr. Chr. Tell réplique, «qu'il lui semble que, lorsque Mr. Kretzulescu a pris Dieu et les hommes à témoin qu'il ne voulait pas entrer dans des questions intérieures, quand il a dit avoir été calomnié, quand il a dit que, le programme en main, depuis un an, il le propageait par tout le pays, n'a pas agi conformément à ses paroles dans les réunions préparatoires. Il a, dit-il, depuis longtemps pris l'habitude d'estimer Mr. Kretzulescu, il a eu beaucoup de confiance en lui et il s'estimerait fort heureux, si Mr. Kretzulescu pouvait lui faire comprendre que lui (Mr. Tell) s'est trompé. Mr. Kretzulescu, comme homme politique, occupe une haute position dans la société. Plus la position qu'on occupe est élevée, plus les opinions doivent être connues, parce que ces opinions sont un étendard suivi par la foule; c'est pour cela que les hommes doivent bien connaître l'étendard qu'il suivent. L'honnêteté convient à chaque individu, mais surtout à l'homme politique. Depuis que lui, Mr. Tell, s'est présenté sur la scène politique, il n'a eu en vue aucun intérêt personnel, mais uniquement l'intérêt du pays; lorsqu'il a vu une classe de la société parler selon l'intérêt du pays, il a dit qu'elle parlait bien; lorsqu'il a vu une autre classe, qui s'arroge le droit de réformer le pays, parler mal, il le lui a dit sans crainte. Lorsqu'il est question de l'intérêt du pays, il ne voit pas de classes dans la société. Il accepte le bien de quelque côté qu'il vienne; c'est pour cela qu'il n'a voulu se lier à personne, afin d'être toujours maître de son opinion; il n'a jamais voulu engager sa conscience, il a voulu être libre et exprimer son opinion librement. Dans cette Assemblée, il y a deux partis bien marqués: l'un qui veut le progrès et qui est accusé d'aller trop loin, un autre qui désire la conservation et qui est accusé d'être trop conservateur. Malgré cela, depuis que l'Assemblée est réunie ici, on n'a eu aucune occasion de manifester son opinion politique. Ici il n'y a pas eu de majorité ou de minorité; il n'y a eu qu'unanimité, parce qu'il s'est agi de soutenir les quatre points, sur lesquels tous sont unanimes. Tous les ont acceptés; il n'y a pas eu divergence d'opinion que dans leur développement. Lors donc qu'il est question de travailler pour les quatre points, il ne voit pas, dit-il, pourquoi ce ne seraient que les hommes d'une certaine couleur qui prendraient part au travail, et non pas aussi ceux de l'autre, surtout lorsque les

journaux étrangers, qui sont hostiles à la cause, soutiennent que les conservateurs sont remorqués par les autres; pour donner un démenti formel à ces journaux et faire voir qu'ici il n'y a pas de majorité et de minorité, il a proposé d'introduire dans la commission des conservateurs. L'Assemblée a eu la bonté de l'écouter et elle a nommé une commission de l'autre couleur. On a vu quel débat s'en est suivi. Si la discussion avait eu un caractère régulier, personne n'aurait été accusé. Mais tout a prouvé, que le rapport de la commission a été combattu, non parce qu'il ne plaisait pas, mais parce qu'il n'était pas l'ouvrage d'une certaine coterie. Lui, il va là où voit le bien, il évite l'endroit où il voit le mal. Il rend raison à l'ennemi, lorsqu'il parle bien; lorsque son ami parle mal, il lui dit qu'il est dans l'erreur. Il a tenu à donner ces explications pour certains membres. Il y a longtemps qu'il ne fait plus partie d'aucune société, d'aucune faction, qu'il n'a aucun engagement envers personne, qu'il collabore avec tous ceux qui veulent mener le pays au bonheur, et non au précipice.»

Mr. *C. A. Kretzulescu* dit, «qu'il voit aujourd'hui son honnêteté politique mise en question. Il est superflu, dit-il, d'y répondre par des protestations. Il est facile à chacun de soutenir que lui-même est honnête homme et qu'un autre ne l'est pas. Il laisse à chacun à le juger d'après son passé. Dans une réunion préparatoire, à l'hôtel *Concordia*, la question, autant qu'il se rappelle, lui a été posée d'une manière absolue; il a répondu, qu'il pouvait s'engager à ne pas demander d'entrer dans les questions intérieures aussi longtemps que les circonstances actuelles se maintiendraient, mais qu'il ne voudrait promettre de ne pas le faire, lorsque l'intérêt du pays l'exigerait. Est-ce un crime d'aborder les questions intérieures en temps convenable? C'est un crime aujourd'hui, parce que nous compromettrions par là l'intérêt du pays. Mais lorsque l'intérêt du pays l'exigera, ce ne sera plus un crime. On a entendu de plusieurs parts dire qu'il méditait d'entrer dans les questions intérieures. MM. *Robescu* et *Văleanu* l'ont entendu.»

MM. *Robescu* et *Văleanu* répondent, «que ce n'est pas exact.»

Mr. *D. Ghica*, se levant, dit: «Vous avez oublié de nommer un de ceux qui vous soupçonnent d'avoir voulu entrer dans les questions intérieures. Celui-là c'est moi.»

Mr. *C. A. Kretzulescu*, reprenant, dit, «que ce qui peut avoir donné lieu à ce soupçon, ce ne peut-être que le projet de rapport qu'il a présenté lui-même à la commission. Il demande, au nom de la justice, qu'il lui soit permis d'en donner lecture; cette pièce, fera voir, dit-il,

No. 1981.
Proc.-verb. 18.
1857
29 Novembre.

No. 1981. tant aux membres de l'Assemblée, que, par sa publication dans *le*
 Proc.-verb. 18. *Moniteur*, à tout le pays, s'il a cherché à engager l'Assemblée dans
 1857 les questions intérieures. Il donne lecture de son projet de rapport.
 29 Novembre. L'orateur termine, en recommandant de mettre terme à une discus-
 sion, qui a gagné tant d'aigreur; de faire par la voie des journaux
 tout commentaire, qu'on jugera à propos de faire subir à cette pièce.»

Mr. *D. Ghica*, montant à la tribune, dit, «qu'il ne suivra pas l'exemple
 de Mr. Serurie, qui, sous prétexte d'inviter à la conciliation, a dressé
 une accusation en forme des travaux de l'Assemblée et de ceux de
 la commission. Il vient, au nom de la commission, proposer quelques
 légères modifications à son rapport, qui a été mal interprété par une
 partie de l'Assemblée. Mais auparavant, il croit de son devoir de
 prouver, que l'auteur de la proposition d'urgence, aussi bien que
 la commission, dans tous ses travaux, non seulement n'a pas perdu
 de vue le droit de l'autonomie du pays, mais que c'est ce droit sur-
 tout qui a été le motif principal, pour lequel l'Assemblée est aujourd'hui
 dans l'impossibilité d'aborder les questions intérieures. Il propose
 qu'au mot: législation soit substitué celui: d'autonomie. Le para-
 graphe, où il est dit: s'il lui est permis, etc. a été interprété comme
 impliquant une mise en doute par la commission du droit du pays
 de se donner des lois. Cette expression ne se rapporte qu'au *Divan*
ad-hoc, qui n'est appelé qu'à exprimer des vœux, et non à légiférer.
 Il consent néanmoins à ce que cette phrase soit supprimée et pro-
 pose qu'il y soit dit: L'Assemblée, en vertu de l'autonomie du
 pays, se réserve, après que le Congrès de Paris etc.»

Mr. *Grégoire Marghiloman* propose de dire: «L'Assemblée se
 réserve le droit.»

Mr. *Démètre Ghica* dit, «que, pour se réserver un droit, il faut
 d'abord l'avoir. L'Assemblée *ad-hoc* ne l'a pas; elle doit le demander.
 Nous ne sommes pas une Assemblée législative, dit l'orateur, mais
 consultative. Si l'Assemblée accepte cette modification, dit-il, et si,
 par là, les autres députés adhèrent au travail de la commission, il
 croit que ce sera là le moyen pour que l'Assemblée se montre dans
 cette occasion animée du même esprit de conciliation, que lors du
 vote du *Mémorandum*. Il conjure l'Assemblée de ne pas délaissier,
 pour des considérations personnelles, la question pour laquelle le
 pays l'a appelée.»

Mr. *C. A. Rosetti* «engage Mr. D. Ghica à faire attention au pronom:
 nous; car toutes les fois qu'il a des louanges à adresser, Mr. D.
 Ghica dit: nous, et lorsqu'il s'agit d'accuser, il dit: vous.»

Mr. *D. Ghica* répond, «que le trait d'esprit de Mr. Rosetti n'est pas à sa place dans cette Assemblée.»

No. 1981.
Proc.-verb. 18.
1857
29 Novembre.

Plusieurs voix demandent l'ordre du jour.

Mr. *D. Ghica* dit, «que c'est les modifications proposées par le commission à quelques-unes des expressions de son rapport qui sont à l'ordre du jour. Comme la commission chargée de la rédaction du Mémorandum s'est servi de l'organe puissant de Mr. Brătianu, pour proposer des modifications, afin de satisfaire tout le monde, lui aussi s'adresse à la majorité et lui demande, si elle lui permet de supprimer deux expressions, qui pourraient donner lieu à de fausses interprétations, quoique le rapport soit voté et, par conséquent, soit un fait accompli.»

Plusieurs membres répondent, «qu'ils acceptent.»

Mr. *E. Lapati* dit, «que, quant à lui, comme faisant partie de la majorité qui a accepté le rapport, il opine que la modification proposée ne soit mise aux voix que lorsque la minorité aura déclaré, qu'à cette condition elle adhérera au vote de la majorité.»

Mr. *Jean Brătianu*, «demande à Mr. *D. Ghica*, si sa proposition ne s'adresse qu'à la majorité qui a voté le rapport, ou bien si elle s'adresse à l'Assemblée entière.»

Mr. *D. Ghica* répond, «qu'il s'adresse à l'Assemblée entière, dans laquelle, bien entendu, la majorité décide. Il ne comprend pas comment Mr. *J. Brătianu*, qui, le premier, a donné un si bel exemple à l'occasion du vote du Mémorandum, comprend aujourd'hui si difficilement.»

Mr. *Jean Brătianu* demande, «si c'est le principe de modifier l'adresse qui sera mise aux voix, ou bien les modifications elles-mêmes; car dans le dernier cas, il faut que l'Assemblée en discute le mérite et voie si elles sont acceptables.»

Mr. *J. Otteteleşanu* dit, «que le rapport est voté par la majorité et qu'il ne doit pas être discuté. Il est évident que ceux, qui cherchent à renouveler la discussion, désirent faire tomber le rapport.»

Mr. *Démètre Ghica* «prie Son Eminence de mettre aux voix, si l'Assemblée accepte ou non les modifications proposées par la commission.»

Mr. *E. Lapati* demande, «que la majorité ne se prononce que lorsque la minorité aura accepté le rapport modifié.»

Mr. *Etienne Golescu* dit, «que lui, ayant voté pour le rapport, l'accepte encore mieux avec les modifications proposées et croit qu'il est bien de le mettre aux voix, persuadé qu'il est qu'un grand nombre de ceux, qui on voté contre, l'accepteront ainsi modifié.»

No. 1981. Mr. *Gr. Marghiloman* demande, «qu'il soit dit: le droit de la na-
Proc.-verb. 18. tion, et alors, dit-il, on l'acceptera.»

1857 Mr. *D. Ghica* «déclare accepter l'addition de ces mots.»

29 Novembre.

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que la question est de décider, si la loi élec-
torale pour la prochaine Constituante sera faite par l'étranger ou par
la nation en vertu de son autonomie.»

Mr. *D. Ghica* répond, «que ce sera naturellement par la nation. Il
donne alors lecture de second paragraphe de la conclusion du rapport,
modifié comme suit: «L'Assemblée, en vertu de l'autonomie du pays,
«se réserve le droit, lorsque le Congrès de Paris aura consenti aux
«vœux des Roumains, de poser les bases de la future Constitution
«et de faire la loi électorale pour la Constituante, qui aura à élaborer
«cette Constitution.»

Mr. *Etienne Golescu* met aux voix la modification proposée par
D. Ghica au nom de la commission.

L'Assemblée entière, sauf Mr. *C. A. Kretzulescu*, accepte.

Mr. *J. Brătianu* demande, «qu'il soit constaté dans le procès-verbal
que le 2-ème paragraphe de conclusion du rapport a été accepté à
l'unanimité, moins une voix.»

Mr. *Ch. Turnavitu* dit, «qu'à l'ordre du jour se trouve l'examen
des comptes de la commission permanente, chargée de l'examen des
dépenses de l'Assemblée.»

Mr. *B. Gănescu* va à la tribune et commence la lecture d'un dis-
cours, qui est interrompu, comme en dehors de l'ordre du jour.

Son Eminence l'Archevêque demande, «que, vu l'heure avancée,
l'examen des comptes soit renvoyé à la séance prochaine.»

Mr. *Al. G. Golescu* dit, «que la haute Commission européenne a
fait à l'Assemblée trois communications, auxquelles il n'a encore été
donné aucune réponse; il invite donc le bureau à envoyer, le plus tôt
possible, le rapport voté dans la séance précédente, quand même il
serait impossible d'envoyer en même temps la procès-verbal de cette
séance.»

La séance est levée à 4 heures de l'après-midi; la séance pro-
chaine est fixée à Lundi, 2 Décembre, à 11 heures du matin.

23. Procès-verbal No. 19.—Séance du 2 Décembre 1857.

No. 1981. Cejourd'hui Lundi, 2 Décembre, à 1 h. 1/2 de l'après-midi, la
Proc.-verb. 19. XIX-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses
1857 séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.
2 Décembre.

Dix-huit membres ne répondent pas à l'appel nominal, dont onze

en congé, quatre malades et trois absents pour des motifs ignorés. No. 1981.

Mr. Turnavitu donne lecture du procès-verbal.

Proc.-verb. 19.

1857

2 Décembre.

MM. *Al. G. Golescu, Chr. Tell, Gr. Marghiloman, J. Brătianu, Et. Burchi, P. Cernătescu, Gr. Serurie, Al. Petrescu, J. Ipcianu, Démètre Ghica* dirigent plusieurs réclamations contre le procès-verbal.

On y introduit les rectifications demandées sous la dictée même des réclamants.

On approuve ensuite le procès-verbal.

Mr. *C. Aricescu* «prie le bureau de faire insérer dans *le Moniteur* l'adresse aux Moldaves lue par Mr. C. A. Rosetti dans la séance du 25 Octobre.»

Mr. *Et. Burchi* «prie Mr. Turnavitu de lire encore une fois le second paragraphe du rapport de la commission »

Mr. Ch. Turnavitu lit le paragraphe en question.

Mr. *Et. Burchi* «demande à y insérer l'expression: droit de la nation, qui a été acceptée sur la proposition de Mr. Gr. Marghiloman.»

Mr. *Brezoianu* réplique, «qu'à la vérité Mr. Marghiloman a proposé de dire: se réserve le droit, au lieu de: se réserve, et qu'invité par quelques membres à préciter quel droit, il a répondu: le droit que possède la nation. Que, par conséquent, il n'a pas été dans la pensée de Mr. Marghiloman d'ajouter d'autres qualifications au mot droit, ce qui ressort d'ailleurs de la formule même, telle qu'il en a été donné lecture par Mr. Turnavitu.»

Mr. *Al. Florescu* dit, «que nous ne sommes pas ici par notre volonté; le droit d'autonomie n'appartient pas au Divan, mais à la nation. Le Divan n'aurait pu faire des lois qu'à condition d'un mandat de la part de la nation; mais n'ayant pas actuellement un pareil mandat, il ne saurait par conséquent arguer du droit corrélatif.»

Mr. *Gr. Marghiloman* «affirme avoir dit: le droit de la nation; on devait donc insérer cette expression dans le rapport en question.»

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «qu'on ne peut pas agir autrement, puisque Mr. Marghiloman soutient avoir dit: le droit de la nation.»

Mr. *Gr. Serurie* réplique, «que l'on a voté ce qui suit: L'Assemblée, en vertu de l'autonomie du pays, se réserve le droit, etc.»

Mr. *J. Ipcianu*: «Pourquoi voulez-vous changer ce qui s'est dit entre MM. Démètre Ghica et Marghiloman, puisque Mr. Ghica lui-même a adhéré à l'expression: droit de la nation?»

Mr. *Jean Brătianu*: «Mr. Florescu a dit, qu'il appartient à la nation et non à l'Assemblée de faire la loi électorale; défendons plutôt

No. 1981. l'autonomie du pays contre les étrangers, au lieu de la protéger
Proc.-verb. 19. contre l'Assemblée.»

1857

2 Décembre.

Mr. *Démètre Ghica* demande, «à qui s'adresse Mr. J. Brătianu.»

Ce dernier répond, «qu'il s'adresse à MM. Florescu et Burchi.»

Mr. *Al. Florescu* «comprendrait l'interpellation de Mr. Brătianu, s'il avait contesté à l'Assemblée ou à la nation le droit d'autonomie. Il dit être un de ceux, qui ont défendu avec le plus de zèle les droits des ancêtres. Mais plusieurs, ajoute l'orateur, sont prodigues de belles paroles et veulent se dresser un piédestal de popularité.»

Mr. *Jean Brătianu* «invite Mr. Florescu à laisser de côté les personnalités et à parler sur la question.»

Mr. *Al. Florescu*, revenant à la question, dit, «que le Divan n'a pas la compétence que veut lui attribuer Mr. J. Brătianu; le Divan est convoqué en vertu du Traité de Paris, et non en vertu du droit de la nation de faire des lois. Nous n'aurons cette compétence que lorsque la nation prendra l'initiative, au lieu des étrangers. Notre mission est aujourd'hui circonscrite à la simple expression des vœux relatifs aux quatre points adoptés le 9 Octobre. Nous ne sommes pas une Assemblée législative; nous sommes une Assemblée consultative. On a suffisamment développé dans les séances précédentes l'atteinte, que porterait à l'autonomie l'immixtion en d'autres questions. Il y aurait eu, d'ailleurs, un très grand inconvénient à faire le tableau de la désorganisation intérieure, car ce serait fournir aux étrangers le droit d'intervenir dans les questions d'intérieur, droit qu'il n'ont pas eu depuis six cents ans que nous existons comme nation. Voilà pourquoi on a nommé une commission pour répondre à la note de la haute Commission internationale. La commission a fait son rapport, la majorité l'a approuvé; mais on a tenté le lendemain de défaire ce qui avait été fait. L'orateur termine, en demandant de faire constater dans le procès-verbal qu'il considère comme une illégalité et comme une infraction au Règlement de revenir sur ce qui a été fait, en faveur de la minorité.»

Mr. *Etienne Burchi* dit, «que lui non plus n'a pas eu l'intention de parler contre l'autonomie de la nation ou contre l'Assemblée, dont il fait partie. Il a cru seulement convenable de dire: le droit de la nation, attendu que l'Assemblée a voté cette expression.»

Mr. *Al. G. Golescu*, montant à la tribune, dit, «que Mr. C. A. Kretzulescu, lui, qui a demandé l'insertion de son projet dans *le Moniteur*, a oublié de dire que le projet lu dans l'Assemblée est modifié et n'est pas celui qu'il a montré à la commission. Le projet primitif était beaucoup plus long et comprenait une partie, qui a été complète-

ment retranchée et qui a été justement la cause, qui a décidé la commission de ne pas le prendre en considération. Il faudrait donc que Mr. Kretzulescu publiât son rapport dans *le Moniteur*, tel qu'il l'a lu au sein de la commission. Mr. Kretzulescu a déclaré, au sein de la commission, approuver la déclaration de la commission, en disant qu'il espérait que toute l'Assemblée y adhérerait; par conséquent, il accordait en principe que l'Assemblée a terminé sa mission et qu'elle se réserve seulement le droit de faire la loi électorale, en cas de permission; seulement, il ne trouvait pas les motifs assez forts. Il n'y avait que trois motifs, et dans le cours de la discussion il ne s'en est produit de nouveau que celui de Mr. Ioranu, qu'on n'a pas jugé à propos de présenter à la haute Commission. On a vu que Mr. Kretzulescu, qui avait adhéré au rapport de la commission, a été le seul qui se soit opposé à l'adopter, même après que la majorité, dans un esprit de conciliation, y a introduit les modifications réclamées par la minorité. On est en droit de s'en étonner, d'autant plus que, si nous nous trouvons aujourd'hui dans une position critique, cela est du fait de Mr. Kretzulescu, qui, ainsi qu'il l'a avoué lui-même, a propagé pendant un an le programme, lequel porte que l'Assemblée ad-hoc, après que le Congrès aura admis les quatre points, posera les bases de la future Constitution et élaborera la loi électorale, comme si l'Assemblée pouvait alors trouver d'elle-même une compétence légale pour cela. Mr. Cernătescu a déclaré lui-même, que ce serait un acte de patriotisme que de montrer à la haute Commission européenne l'état actuel du pays; une pareille opinion n'est pas un crime, mais il croit, lui, que c'est un moyen indirect d'entrer dans des questions d'intérieur. Il indique ensuite les causes, qui font redouter à la nation roumaine d'entrer actuellement dans des questions d'intérieur; c'est qu'elle a vu dans le Traité de Paris une violation de l'autonomie du pays. A la suite du Traité d'Ackerman, une commission, composée de Roumains, a été chargée de faire un Règlement. Quoique ce Règlement a pu être plus défectueux que celui qui est en vigueur, il était cependant le fait du pays. Et le Traité d'Andrinople, tout en nous dotant d'un Règlement meilleur, commit cependant la faute de donner aux étrangers une trop grande latitude de se mêler dans les réformes d'intérieur; c'est pourquoi plusieurs patriotes se sont crus en droit de protester contre le Règlement. Vient ensuite le Traité de Paris, qui promet encore plus que celui d'Andrinople, mais qui viole plus que ce dernier notre autonomie. Le Règlement en vigueur a été élaboré, à la suite du Traité d'Andrinople, par une commission composée moitié de Roumains et moitié

No. 1981.
Proc.-verb. 19-
1857
2 Décembre.

No. 1981. de personnes nommées par les autorités russes, et a été soumis en-
Proc.-verb. 19. suite à l'approbation d'une Assemblée générale extraordinaire. La nation
1857 voit maintenant que le Traité de Paris envoie une Commission
2 Décembre. européenne pour prendre des renseignements et faire son rapport au
Congrès, lequel Congrès fera la Constitution, qui sera promulguée par
un Hatti-Houmaïoum. Par ce Traité il est donné, par conséquent, une
plus grande influence aux étrangers dans les affaires du pays; les
appréhensions du pays étaient donc légitimes. Le vote, tel que l'a
formulé Mr. Kretzulescu dans la séance précédente, n'a pas été conforme
au désir de la nation. Cette Assemblée a été élue sous condition de ne
jamais procéder à des réformes intérieures, afin de ne pas ouvrir aux
étrangers la voie de l'immixtion dans les affaires d'intérieur. Ayant
contracté cette obligation, nous ne pouvons nous livrer à un travail, qui
exposerait aux hautes Puissances l'état actuel du pays. L'acte, dont Mr.
Tell a fait mention dans la séance précédente et dont il ne lui a pas été
permis de donner lecture, constatait que presque tous étaient d'avis de
ne manifester autre chose que les quatre points. La proposition en question
avait pour but de régler la position critique, qui nous a été faite par le
programme patriotique patronné par Mr. Kretzulescu, afin de ne nous occuper
que des quatre points, attendu que, comme Assemblée consultative, nous
n'avons ni le droit ni le devoir de faire des lois. L'opinion de Mr. Tell
doit démontrer aux hautes Puissances, que la nation n'avait pas d'autre
désir que de faire la loi électorale, opinion à laquelle se sont ralliés et
qu'on signée plusieurs de ceux qui ont voté contre le rapport de la
commission. L'orateur entre ensuite dans le développement du droit, qui
résulte du Traité de Paris en faveur des Puissances garantes. Attendu
que ces Puissances, qui nous ont promis la garantie de notre vie nationale,
ont aussi une grande responsabilité, ne pouvant garantir un état de choses
qui donnerait lieu à des troubles ou qui faciliterait l'ingérence des
voisins, de là découle le droit des étrangers de prendre une part
quelconque à la revision de nos institutions nationales. Quelle peut être
cette part? Les hautes Puissances ont compris qu'il y a beaucoup de
griefs, qui exigent un redressement; elles ont vu une révolution, qui
prouve la nécessité de ce redressement; elles ont vu qu'il existe une
nation déchue, et il n'est point de nation déchue qui n'ait de grands
abus. Qui mettra un terme à ces abus? Ceux qui ont été les victimes?
Mais ceux-là seront naturellement inspirés par la méfiance, par la haine,
par l'envie. Ceux qui ont profité de l'injustice? Les Puissances
garantes avaient certes le droit de suspecter la bienveillance et le
sincérité de ces

derniers, dans une œuvre qui doit être conforme à la justice. Elles ont vu une poignée de patriotes réclamant en 1848 un pareil redressement, mais peut-être n'offrant pas une garantie suffisante de la modération, qu'on est en droit d'exiger d'un parti véritablement patriote, car jamais les tendances exagérées n'ont fondé rien de stable. D'ailleurs, il faut ajouter à cela les calomnies d'une presse étrangère soutenant que nous ne sommes pas capables de nous donner nous mêmes des lois. Les Puissances garantes ont donc craint que nous ne parvinssions pas à concilier tous les intérêts. Cette crainte et ses conséquences sont très naturelles. Elles ne peuvent, cependant, s'empêcher de prendre en considération l'opinion manifestée par le parti national, à savoir que le pays est assez mûr pour opérer les réformes nécessaires. On peut avancer cela, sans blesser les Puissances garantes ; nous disons donc que le droit et l'intérêt de la nation ne lui permettent pas de suivre la voie ouverte par le Traité d'Andrinople; qu'elle se réserve le droit de faire elle-même la Constitution, qui sera le pacte de réconciliation. Les Puissances garantes peuvent se réserver un droit d'observation; rien de plus. Pour ces motifs, la nation a décidé de ne pas aborder les questions d'administration intérieure; pour ces mêmes motifs, nous avons déclaré au sein de la commission avoir accompli notre mandat. La nation a été consultée sur les vœux relatifs à sa définitive organisation et elle a répondu: tout ce que nous pouvons faire par nous-mêmes, nous n'avons pas la nécessité de le demander aux étrangers. Aussi a-t-elle à résumer ses désirs dans les quatre points: L'autonomie, — car, quoique nous la possédions, nous désirons qu'elle soit garantie par l'Europe,— le Gouvernement constitutionnel, que nous avons aussi et dont la garantie nous est pareillement nécessaire. Deux nouvelles demandes ont été formulées: celle de l'Union et celle du Prince étranger. Toute l'agitation dans le pays s'est concentrée sur ces deux points. S'ils nous sont accordés par les Puissances garantes, tout le reste en découle; s'ils ne le sont pas, rien de bon ne peut être fait dans le pays. Le Traité même de Paris dit que les vœux du pays seront pris en considération. La nation a dit: ces quatre points sont notre existence nationale; que l'Europe ne se persuade pas avoir fait quelque chose pour le pays, si elle ne nous octroie ces quatre points; en cas de refus, l'Europe n'aura rien fait, le Traité de Paris sera comme inexécuté. L'orateur termine, en s'excusant d'avoir pris la parole en dehors de l'ordre du jour; il était, dit-il, de son devoir de le faire, pour répondre à Mr. Tell, qui l'a accusé d'avoir changé de couleur. Il a voulu démontrer, que la véritable modération peut n'être pas dénuée

No. 1981.
Proc.-verb. 19.
1857
2 Décembre.

No. 1981. d'énergie; qu'on peut avoir une forte sympathie pour le progrès et
 Proc.-verb. 19. désirer tout le bien possible pour sa patrie, tout en étant modéré
 1857 dans ses allures. L'énergie consiste, non dans un verbiage pompeux,
 2 Décembre. mais bien dans quelques sobres paroles dites à propos.»

Mr. C. A. Kretzulescu reconnaît, «que dans sa réponse au discours de Mr. Tell, dans la séance précédente, il a eu tort de dire, d'une manière générale, que ce serait un crime que d'entrer dans les questions intérieures. Il a été injuste, par là, envers nos frères les Moldaves. Il se rétracte et déclare ne considérer cela comme un crime que pour l'Assemblée roumaine, car elle violerait par là son mandat. Il est redevable de cette réflexion à Mr. Cernătescu. Répondant au discours de Mr. Al. G. Golescu, il dit que, quant à son projet de rapport, il l'a lu dans toutes les trois dernières séances de la commission, toujours modifié dans l'intervalle de l'une à l'autre, par suite des observations qui lui étaient faites par les autres membres. Ainsi, c'est sur une observation de Mr. Cantacuzène, à savoir que la phrase finale pourrait servir d'occasion à des questions de la part de la Commission internationale, observation à laquelle il répondit que, dans ce cas, il n'en a sans doute pas bien rendu sa pensée;—c'est à la suite d'une telle observation, dit-il, qu'il a complètement modifié ce paragraphe, pour le rendre tel qu'il se trouve aujourd'hui. Devant l'Assemblée, il a lu ce projet tel qu'il l'a lu dans la dernière séance de la commission, celle de Vendredi soir; il y a seulement ajouté le paragraphe où il est dit que la Divan pourrait répondre à la Commission internationale, si elle l'interrogeait sur la nature des maux qui proviennent de la séparation des Principautés etc., et la phrase qui a précisément servi de motif à l'accusation portée dans la séance de Lundi dernier. Il a, à la vérité, accepté en principe les conclusions de la majorité, mais il n'en a pas toutefois approuvé la rédaction. Nonobstant sa promesse de la favoriser de son vote, ayant compris plus tard que par là il manquerait à son mandat, il s'est vu obligé de voter contre. Il n'est pas, dit-il, assez profond politique, pour découvrir ces voies détournées, qui pourraient, contre son gré, induire l'Assemblée dans les questions intérieures. Il n'a eu en vue que la fidélité au mandat reçu de ses électeurs. Il pense que le mandat, tel qu'il se déduit du programme que tous les membres ont signé, impose à l'Assemblée la charge, à la suite d'une décision prise par le Congrès de Paris relativement aux quatre points, de se transformer en Assemblée extraordinaire, en vertu de l'autonomie du pays, de poser les bases de la future Constitution et de faire la loi électorale pour une Constituante. Il croit qu'il était du devoir de l'Assemblée

de sauvegarder ce devoir; et selon lui, il ne pouvait être sauvegardé efficacement, que par la déclaration de l'Assemblée à l'Europe du mandat spécial assigné par le pays, et nullement par la déclaration d'un droit réservé par elle-même. Il n'a pas entendu, dans la séance précédente, que Mr. Tell ait dit que lui, Mr. Kretzulescu, et Mr. Voinescu ont demandé à examiner les mandats des députés; il ne s'est aperçu de cette remarque qu'à l'occasion de la lecture du procès-verbal de cette séance. Sans savoir comment un tel acte pourrait être la preuve de quelque culpabilité, il croit devoir dire, qu'à cet égard Mr. Tell est induit en erreur par son souvenir. Il ne se rappelle pas avoir jamais demandé à inspecter les mandats et sur ce point il se réfère au souvenir des députés présents aux réunions préparatoires, lorsqu'on y a agité cette question. Il se rappelle au contraire que c'est Mr. Golescu, qui opinait bien de se communiquer mutuellement le contenu des mandats. L'orateur s'adresse à Mr. Golescu, pour lui demander si cela n'est pas exact.»

Mr. *Al. G. Golescu* répond affirmativement.

Mr. *C. A. Kretzulescu* ajoute, «qu'alors aussi il n'a pas été question de savoir, si les mandats permettaient de toucher aux questions intérieures avant une décision prise par le Congrès de Paris; on voulait seulement constater le nombre de ces mandats, qui défendent aux députés de toucher à ces questions, même après une décision prise par le Congrès.»

Mr. *J. Otteteleşanu* demande l'ordre du jour.

Mr. *D. Ghica* dit, «qu'il ne suffit pas d'avoir des palais et de la fortune, il faut en même temps pouvoir conserver son honneur intact; aussi ne doit-on refuser à personne le droit de défense en cas d'accusation. Puisque la question est vidée, il croit devoir à l'Assemblée quelques éclaircissements sur certaines circonstances, qui ne sont pas suffisamment connues d'elle. Dans la séance précédente, Mr. C. A. Kretzulescu a prononcé le mot de: calomnie, qu'il a rétracté ensuite. Il veut prouver que Mr. Kretzulescu n'a pas été calomnié, lorsqu'on l'a soupçonné de vouloir arriver aux questions intérieures. A cet effet, il ajoutera, à ce qui est déjà connu à l'Assemblée, que voyant Mr. Kretzulescu se séparer de la majorité de la commission, il lui a promis d'accepter son projet, pourvu que Mr. Kretzulescu lui promettât de son côté que, dans le cas où la haute Commission, provoquée par les conclusions de ce projet, adresserait une nouvelle note à l'Assemblée, lui, Mr. Kretzulescu, s'abstiendrait d'entrer dans les questions intérieures, et que Mr. Kretzulescu déclara ne pas pouvoir prendre un semblable engagement. L'orateur ajoute avoir

No 1981.
Proc.-verb. 19.
1857
2 Décembre.

No. 1981. encore à relever le mot: indiscretion, prononcé par Mr. D. Brătianu. Mr. Démètre Brătianu, poussé par le désir manifesté dans Proc.-verb. 19. l'Assemblée de la part de plusieurs autres députés, lui envoya un 1857 projet de rapport; lorsque lui, Mr. D. Ghica, vit Mr. J. Brătianu l'accuser de manquer de cœur et de ne pas plaider avec assez de chaleur la cause du pays, il voulut soumettre les faits à l'appréciation de l'Assemblée et lui faire voir que le défaut du rapport de la commission était, non d'être rédigé mollement, mais de différer dans les conclusions. Dès que cet rapport n'était pas un secret,—et du moins Mr. Démètre Brătianu ne pouvait le considérer comme tel, vu qu'il en avait lui-même parlé dans plusieurs réunions préparatoires,—il ne voit pas d'indiscretion à l'avoir voulu lire dans l'Assemblée, surtout à la suite de la proposition de Mr. Petrescu, portant que la commission fasse mention dans les procès-verbaux de ses séances de tous les projets, qui lui auraient été présentés.»

Mr. *Démètre Brătianu* dit, «que la proposition de Mr. Petrescu avait pour objet de faire mentionner ceux qui fourniraient des renseignements à la commission, tandis que le projet dont il est question fut rédigé par lui, Mr. D. Brătianu, d'après les idées de Mr. Ghica.»

Mr. *D. Ghica* répond, «que la preuve que Mr. D. Brătianu est l'auteur responsable de ce projet, au lieu de n'être qu'un simple secrétaire, c'est que les conclusions diffèrent entièrement de celles du rapport de la commission et que lui, Mr. D. Ghica, a demandé à Mr. D. Brătianu, en présence d'autres personnes, des explications sur quelques passages, dont il ne comprend pas le sens même aujourd'hui.»

Mr. *Jean Brătianu*, montant à la tribune, dit, «que, depuis l'ouverture de la session, il s'est fait une loi de ne pas répondre à des attaques personnelles. Pour entrer donc dans la question, il dit que le sujet de cette discussion, qui dure depuis plusieurs jours, est celui-ci: qui fera la loi électorale pour la Constituante? C'est une question fort importante, parce qu'elle implique celle de l'autonomie du pays. Plusieurs prétendent que l'autonomie n'a jamais été violée; elle l'a malheureusement été à plusieurs reprises. Mr. Al. G. Golescu a rappelé dans son discours plusieurs violations et même la plus grave a été commise récemment.»

Mr. *J. Otteteleşanu* demande: «Laquelle?»

Mr. *Jean Brătianu* répond: «La Convention de Balta-Liman, contre laquelle vous n'avez pas protesté.»

Mr. *Al. Florescu* demande: «Qui n'a pas protesté?»

Mr. *Jean Brătianu* réplique: «C'est nous qui n'avons pas protesté; vous, l'avez-vous fait? Il dit, en continuant, que Mr. Al. G. Golescu a

fait un tableau très fidèle et très modéré de notre état; il a exposé la position faite aux Puissances garantes par le Traité de Paris, ainsi que les appréhensions du pays. Mais ni Mr. Golescu, ni personne autre, jusqu'à ce jour, n'a indiqué le moyen de sortir de cette impasse. Mr. Al. G. Golescu a dit, que l'Assemblée a été convoquée par un acte qui n'émane pas de la volonté de la nation, mais de celle de l'étranger, et il a conclu que l'Assemblée ne peut pas avoir une autre mission, une autre autorité, que celles qui lui sont conférées par cet acte. Il y a des circonstances fatales, dans lesquelles on se suicide par la logique. Mr. Al. G. Golescu dit que, quoique le Traité de Paris nous promette une réparation, la nation cependant, jalouse de son autonomie, a déclaré être mûre pour se faire elle-même ses réformes intérieures. En effet, la nation n'a rien oublié de ce qui pourrait garantir son autonomie et, dans sa prévoyance, elle a chargé ses mandataires de faire la loi électorale, afin d'entrer ainsi dans l'exercice légal de son droit d'autonomie. Le Congrès de Paris a trouvé le pays dans un état anormal, sans aucun corps constitué qui émane de la volonté nationale et avec des autorités qui ne jouissent pas de la confiance des Roumains. Alors même qu'il était possible de restituer immédiatement au pays l'exercice de son autonomie, les hautes Puissances ont préféré faire elles-mêmes la loi électorale. Quelques bonnes qu'aient été leurs intentions, il n'est pas moins vrai que notre autonomie a été violée. C'était une nécessité, et la nation l'a subie. Il faut voir s'il est possible aujourd'hui d'éviter la même nécessité aux Puissances garantes. Je n'ai pas, dit l'orateur, la prétention d'être législateur; je ne connais pas non plus les capacités de chacun de vous, pour dire que, si ce n'est pas nous qui posons les bases de la Constitution, la nation est perdue. Tout ce que je veux, c'est que l'autonomie ne soit plus violée, que la loi électorale n'émane plus de l'étranger, mais de nous. La différence qu'il y a entre nous et MM. Burchi et Florescu c'est qu'eux reconnaissent ce droit à la nation, mais non pas en même temps à cette Assemblée. Nous, nous le reconnaissons aussi à l'Assemblée, qui le tient de la nation. La nation nous l'a conféré; mais la nation ne nous l'eût pas donné, qu'il était de notre devoir de nous l'arroger, et la nation seule eut pu nous le contester. Si ce n'est pas nous qui ferons la loi électorale, je demande qui la fera? Quel est le corps constitué qui peut représenter la nation mieux que nous? Quelle qu'ait été la mission que les Puissances garantes nous aient donnée, c'est une nécessité absolue pour nous de faire la loi électorale; c'est en même temps un droit, que la nation nous a accordé. C'est pour cela que nous

No. 1981.
Proc.-verb. 19.
1857
2 Décembre.

No. 1981. avons dit que nous désirerions qu'il fût fait un travail, dans lequel
 Proc.-verb. 19. nous notifierions aux hautes Puissances que nous nous arrogeons
 1857 ce droit, en cédant à une nécessité absolue; que si nous renoncions
 2 Décembre. à faire la loi électorale, nous sacrifierions de nouveau l'autonomie
 du pays. Je crois que nous devons épuiser tous les moyens pour
 sortir de l'impasse, dans laquelle nous nous trouvons. Et n'oublions
 pas un seul instant que, si nous ne remplissons pas cette mission,
 nous commettrons un crime envers la nation.»

Mr. *Démètre Brătianu* fait connaître, «qu'à l'ordre du jour se trouvent: 1. Les comptes des dépenses de l'Assemblée; 2. L'élection d'un Questeur en remplacement de Mr. Tell, démissionnaire; 3. Plusieurs demandes de congé.»

Mr. *Al. Petrescu* monte à la tribune et donne lecture d'une motion d'urgence, souscrite par 30 membres et conçue en ces termes:

«Proposition urgente.

«Maintenant que, par notre vote de la séance précédente, nous avons exprimé le vœu du pays que cette Assemblée ne procède pas pour le moment à d'autres travaux, j'ai l'honneur de proposer à l'Assemblée de clôre la première série de ses travaux par une adresse aux hautes Puissances garantes, dans laquelle nous exprimerons la vive reconnaissance du pays pour les décisions prises à son égard jusqu'à ce jour, ainsi que sa complète confiance que la sollicitude des hautes Puissances ne l'abandonnera pas avant que la nouvelle existence politique, qui lui a été promise, lui soit assurée.»

Mr. *Jean Rosetti* dit «ne voir dans cette proposition qu'un prétexte pour prolonger les travaux de l'Assemblée.»

Mr. *Nicolas Lahovari* dit, «qu'à l'occasion de Mémoire, l'Assemblée a déjà exprimé des remerciements aux hautes Puissances; depuis lors, nous n'en avons rien qui puisse motiver un nouveau remerciement.»

Mr. *Chr. Tell* dit, «que conformément au Règlement, toute motion d'urgence appuyée par 30 membres doit être soumise à l'examen d'une commission.»

Mr. *Al. Florescu* dit, «que l'Assemblée ne peut qu'observer le Règlement, mais qu'il faut mettre les choses au clair, pour savoir quand on cessera de faire ces motions. La commission chargée de prendre en considération la note de la haute Commission internationale a déclaré que les travaux de l'Assemblée étaient terminés, en attendant que le Congrès de Paris prenne une décision à l'égard des

vœux exprimés par nous. Il ne voit dans la prolongation de la session qu'une occasion de dissensions et de luttes personnelles. Il fait donc, à son tour, la motion d'urgence, qu'à la suite de celle de Mr. Petrescu, aucune autre ne soit prise en considération.»

Le Président demande s'il y a 30 membres qui appuient la motion de Mr. Al. Florescu. Plus de 30 membres se lèvent et il est décidé, que la proposition soit envoyée à une commission.

Mr. *Chr. Tell* demande, «que Mr. Al. Florescu formule sa motion.»

Mr. *Al. Florescu* la formule comme suit :

«Proposition urgente.

«En suite du vote de l'Assemblée dans la XVII-ème séance et en conséquence du malentendu provoqué par la motion d'urgence de Mr. Petrescu, le soussigné a l'honneur de soumettre à l'approbation de l'Assemblée la motion suivante :

«L'Assemblée ad-hoc déclare cesser de prendre en considération, dans l'avenir, toute motion faite par quelqu'un de ses membres et suspendre tout travail et toute discussion, jusqu'à ce que le haut Congrès européen ait pris une décision relativement aux vœux exprimés le 9 (21) Octobre.»

Mr. *Grégoire Ghica* interpelle le bureau, pour savoir «s'il a expédié la réponse à la haute Commission européenne.»

Mr. *Ch. Turnavitu* répond, «que non, vu que dans la séance d'aujourd'hui même il a été fait une modification au rapport de la commission.»

Mr. *Chr. Tell* demande, «si effectivement le rapport voté par l'Assemblée a été modifié.»

Mr. *Ch. Turnavitu* rappelle, «qu'il y a été ajouté un: que.»

Il est procédé à l'élection d'une commission chargée de l'examen de la motion d'urgence de Mr. Petrescu. Sont élus: MM. Alexandre Golescu, Alexandre Florescu, Démètre Ghica, Eugène Predescu, chacun à 41 voix, et *Chr. Tell* à 40 voix.

La séance suivante est fixée à Mercredi, 4 Décembre, à 11 heures du matin.

24. Procès-verbal No. 20.—Séance du 7 Décembre 1857.

Ce jourd'hui, Samedi, 7 Décembre 1857, à midi, la XX-ème séance de l'Assemblée ad-hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la Vice-Présidence de Mr. Nicolas Golescu.

No. 1981.
Proc.-verb. 19.
1857
2 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857.
7 Décembre.

Dix-neuf membres ne répondent pas à l'appel nominal, dont onze en congé, cinq absents pour raison de santé et trois pour des motifs ignorés.

Mr. *P. Cernătescu* annonce, «qu'il a été chargé par Mr. Miculescu d'instruire l'Assemblée de son départ sans autorisation, réclamé par une dépêche télégraphique, qui lui annonce la maladie mortelle de son épouse.»

Mr. Etienne Golescu donne lecture du procès-verbal de la séance précédente.

Mr. *Chr. Tell* exige une rectification, qui est immédiatement faite.

Mr. *Al. Florescu* «interpelle le bureau touchant les motifs qui ont fait ajourner la séance à Samedi, alors qu'elle a été fixée à Mercredi.»

MM. *Etienne Golescu* et *Ch. Turnavitu* «expliquent cela par la prolongation excessive de la séance précédente, dont il a été impossible de terminer le procès-verbal.»

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «que l'ordre du jour porte : 1. Le rapport de la commission sur la vérification de l'acte d'élection de Mr. C. Haralamb; 2. Le rapport de la commission sur la proposition urgente; 3. La démission de Mr. Chr. Tell de ses fonctions de Questeur et l'élection d'un autre Questeur à sa place; 4. La lecture de l'adresse envoyée par les Moldaves; 5. La communication de message de la haute Commission internationale du 4 (16) Décembre; 6. La proposition urgente faite par Mr. Al. Florescu.»

Mr. *Démètre Brătianu* donne lecture du rapport du bureau, qui valide l'élection de Mr. C. Haralamb, ayant été faite selon toutes les formes.

Mr. *C. Haralamb* monte à la tribune et «exprime la satisfaction qu'il éprouve de faire partie de la représentation nationale roumaine. Il déclare se rallier au vote émis à l'unanimité par l'Assemblée le 9 (21) Octobre et développe tout le bien qui résultera pour le pays des quatre vœux. L'orateur exprime ses espérances, fondées sur les droits incontestables et imprescriptibles du peuple roumain, ainsi que sur le principe de justice qui gouverne le monde politique. Il démontre, que le temps des conquêtes brutales est passé, que seul le progrès dirige la marche de l'humanité; c'est pourquoi les Gouvernements modernes, convaincus que la grande famille européenne ne peut être complètement tranquille tant que l'un de ses membres souffre à cause de sa mauvaise organisation, ont décidé d'employer leur intervention morale. Après avoir démontré que tel a été le principe admis par le Congrès de Paris, que les hautes Puissances qui ont pris l'initiative ne peuvent faire autrement que de sanctionner

la volonté de la nation roumaine, il termine en s'écriant : Vive la Roumanie avec les quatre vœux nationaux réalisés.»

Mr. *Chr. Tell*, en qualité de rapporteur de la commission saisie de la proposition urgente faite par Mr. *Al. Petrescu* dans la séance précédente, donne lecture du rapport, qui conclut à l'unanimité au rejet de cette proposition.

Mr. *Al. Petrescu* demande à l'Assemblée, «si l'on procédera à la discussion du rapport séance tenante, ou bien si, conformément à l'art. 29 du Règlement, cette discussion sera portée à l'ordre du jour de la séance suivante.»

Mr. *Etienne Burchi* lit les articles 28 et 29, explique l'esprit de ces articles et opine contre l'ajournement de la discussion.

Mr. *Al. G. Golescu* dit, «que la commission a rempli son devoir, en envoyant le rapport imprimé chez Messieurs les députés.»

Mr. *P. Cernătescu* «déclare n'avoir reçu ce rapport qu'une demi-heure avant l'ouverture de la séance.»

Mr. *Al. G. Golescu* réplique, «que le rapport a été envoyé depuis deux jours au bureau pour être distribué.»

Mr. *Al. Petrescu* «insiste pour l'ajournement de la discussion du rapport.»

La motion est défendue par Mr. *P. Cernătescu* et combattue par MM. *Burchi, Lapati et Oteteleşanu*.

Après l'échange de plusieurs paroles pro et contra, l'Assemblée se décide pour la discussion immédiate.

Mr. *Al. Petrescu*, en montant à la tribune, dit, «qu'il ne vient pas défendre sa proposition; elle se défend par elle-même, d'après la loi naturelle qui impose la reconnaissance envers ceux qui nous veulent du bien. Cette proposition a été faite en premier lieu par Mr. *D. Brătianu*, qui y a renoncé dans la crainte qu'elle ne fût pas admise, et c'est après, dit l'orateur, qu'il se l'est appropriée, non dans l'espoir d'être plus heureux que Mr. *D. Brătianu*, mais seulement pour remplir un devoir de conscience. L'orateur combat les arguments employés par la commission pour rejeter la proposition, en s'attachant à démontrer que ce ne sont pas des arguments. Il rappelle ensuite, qu'à la vérité il avait été décidé dans la séance du 9 (21) Octobre de faire une adresse de remerciement aux Puissances garantes, mais que cette proposition fut très habilement écartée, le bureau ayant fait une courte adresse de remerciement. Il est d'avis que nous ne pouvons pas de la sorte nous acquitter moralement envers les hautes Puissances pour tout ce qu'elles ont fait pour nous, car il croit qu'il est du devoir de l'Assemblée d'envoyer une adresse

No. 1981. spéciale aux hautes Puissances, par l'intermédiaire de la haute Commission. Il termine, en disant que, si on rejette sa proposition par la Proc.-verb. 20. raison qu'une pareille proposition a déjà été faite, il est d'avis, lui, 1857 qu'une raison de cette nature devrait suffire à la faire adopter.»
7 Décembre.

Mr. *C. Aricescu* demande, «ce que la commission entend par : idée-mère et idée-conséquence?»

Mr. *Chr. Tell* répond, «que l'Assemblée a déjà voté des remerciements aux hautes Puissances; mais que celui qui a conçu cette idée et celui qui l'a proposée avaient un autre but: celui d'organiser une souscription nationale pour un délégué chargé de plaider la cause auprès du Congrès de Paris. Celui qui a conçu l'idée se proposait intérieurement cette mission, mais pour réussir à la remplir, grâce à une souscription nationale et du consentement de l'Assemblée, il lui fallait un moyen: ce moyen était que l'on fit des remerciements directs aux Souverains; or, ces remerciements, signés par l'Assemblée entière, il ne convenait pas de les envoyer par la Porte; il fallait que quelqu'un les portât, et ce quelqu'un c'était celui qui a conçu l'idée-conséquence.»

Mr. *C. A. Rosetti* combat Mr Tell en disant, «que depuis quelque temps on a contracté l'habitude de ne pas s'arrêter seulement aux faits, mais encore de discuter les intentions. La mission de la commission consistait seulement à dire, si la proposition est bonne ou non. Quant à lui, il désirerait, il l'avoue, qu'on envoyât non seulement une personne, mais plusieurs auprès du Congrès; et quel est d'ailleurs celui qui pourrait ne pas désirer que la nation roumaine fût représentée au Congrès? Il appuie, par conséquent, la proposition de Mr. Al. Petrescu. L'Assemblée, en vérité, a déjà voté des remerciements, mais cela a été fait d'une manière indirecte. Les Puissances ont commencé une guerre, ont versé du sang, ont prodigué de l'argent et, comme compensation, elles se sont contentées d'exiger la réintégration des droits de la nation roumaine. Nous devons plus spécialement de la reconnaissance à la France, à l'Empereur Napoléon, qui a fait pour la nation roumaine plus que tout autre Roumain.» (A ces mots il se produit une explosion d'applaudissements.)

Le *Vice-Président* rappelle à l'Assemblée, «que le Règlement s'oppose à de pareilles manifestations.»

Mr. *C. A. Rosetti* poursuit en disant, «qu'il désirerait que la nation roumaine ne perdît pas ce don de la reconnaissance, qu'elle possède depuis les temps les plus reculés; que d'ailleurs il y a encore un autre intérêt: nos droits ne sont pas suffisamment défendus. Ils ont été longtemps violés; ils ont été, il seront encore combattus et

niés, parce que le monde ne les connaît pas encore bien. Ainsi donc, de même que dans le Mémorandum nous avons défendu nos droits et exprimé incidemment notre gratitude envers les Puissances, de même remercions maintenant directement aux Puissances et ajoutons par cette occasion quelques mots relatifs à nos droits. L'orateur demande, que l'on envoie directement une adresse aux autres nations, car c'est de la sorte qu'une nation s'adresse à une autre. Par ce moyen, le monde nous connaîtra mieux et personne ne dira que nous n'avons pas fait ce que nous devons faire.»

Mr. *P. Cernătescu* veut prendre la parole, pour combattre le rapport de la commission.

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «que conformément au Règlement, Mr. Cernătescu ne peut plus prendre la parole, attendu que deux orateurs ont parlé en faveur de la proposition.»

Mr. *D. Ghica* dit, «qu'il est un de ceux qui ont signé la proposition de Mr. Brătianu; il ignorait à cette époque l'opinion d'une partie de l'Assemblée. Mais aujourd'hui, convaincu qu'il est que quelques-uns veulent se ménager une porte ouverte pour procéder à des questions d'intérieur, il prie l'Assemblée de prendre en considération le rapport de la commission, attendu que faire, sous le prétexte de remerciements, un tableau de notre état, ce serait un moyen indirect d'entrer dans des questions d'intérieur. Ceux qui appuient le rapport ne peuvent pas être accusés de manquer de gratitude envers les Souverains et il ne s'attendait pas à ce que Mr. Rosetti formulerait de pareilles accusations; d'ailleurs, il y a dans le Mémorandum assez de marques de nos sentiments de reconnaissance envers les Puissances garantes. L'orateur termine, en disant qu'il a parlé avec des personnages politiques, qui lui ont assuré qu'il serait intempestif d'adresser d'une manière directe des remerciements aux Puissances.»

Mr. le *Vice-Président* met aux voix le rapport de la commission.

Mr. *C. Aricescu* propose de voter par appel nominal. Il est appuyé par 15 membres, conformément au Règlement.

Mr. *C. A. Rosetti* propose de formuler le vote de la manière qui suit: «Que chacun déclare, s'il veut oui ou non voter des remerciements aux Puissances garantes.»

Des contestations s'élèvent contre cette formule. Après l'échange de plusieurs paroles pro et contra, on va aux voix aux fins de savoir si le rapport de la commission est adopté ou rejeté. On vote par appel nominal et le rapport est adopté par 41 voix contre 38.

Mr. *Ch. Turnavitu* donne lecture du message de la Commission internationale:

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

«Monseigneur,

«La Commission internationale vient de prendre connaissance de la lettre, que Votre Eminence m'a fait l'honneur de m'adresser sous la date de 15 (3) de ce mois.

«La Commission a déjà informé Votre Eminence par son message du 22 (10) Novembre dernier, qu'en vertu de l'article 28 du Traité de 30 Mars 1856 et selon la teneur du Firman de convocation, il incombait encore au Divan de procéder à la revision des Statuts et Règlements en vigueur.

«Par son message de 28 (16) du mois passé, elle a observé, qu'en vertu des stipulations du susdit Traité, la Conférence ne devait se réunir à Paris qu'après que les Divans auraient achevé leur tâche.

«La Commission croit donc avoir rempli son devoir, en éclairant le Divan de Valachie sur la marche qu'il avait à suivre. Mais comme cette Assemblée vient de déclarer ne plus avoir à exprimer d'autres vœux que ceux déjà émis, la Commission considère cette déclaration comme définitive et s'abstient par conséquent des questions, que sans cela elle aurait été dans le cas d'adresser au Divan.

«Je saisis cette occasion, pour renouveler à Votre Eminence l'assurance de ma très haute considération.»

(Signé:) Talleyrand.

Bucarest, 16 (4) Décembre 1857.

Mr. *Al. G. Golescu*, montant à la tribune, prononce le discours suivant, lequel, d'après la proposition de Mr. *Voinescu*, adoptée à l'unanimité, est passé tel quel dans le procès-verbal:

«Messieurs,

«Après la communication qu'on vient de lire, il faut avouer que la position où nous sommes arrivés est bien définie et assez délicate. La Commission internationale déclare, qu'elle n'a pas trouvé dans le Divan la facilité, à laquelle elle s'attendait, pour procéder à la revision des Statuts en vigueur. Malgré tout notre respect et le bon vouloir dont chacun de nous est animé pour aller au-devant des désirs de la haute Commission européenne, nous avons pensé, en face du droit de la nation, que nous ne pouvions lui fournir la facilité qu'elle était en droit d'attendre de nous. Le conflit est évident. Je viens donner quelques explications, pour excuser l'Assemblée et la nation roumaine. Je pose donc cette question: la voie dans la-

quelle est entrée cette Assemblée est-elle digne de blâme ou d'éloge? Ensuite, la crainte de la nation est-elle fondée ou non? Voilà ce qu'il faut éclaircir, afin de fermer la bouche à nos accusateurs, pour répondre à une presse étrangère qui s'évertue à remplir l'Europe des calomnies les plus odieuses contre la nation et contre notre Assemblée. Je dis, au contraire, que notre conduite est digne de tout éloge, et cela peut être prouvé en peu de mots. La haute Commission européenne s'est rendue parmi nous pour écouter tous les griefs des différentes classes de la nation roumaine. La nation, — craignant de compromettre son autonomie, en fournissant aux étrangers le moyen de s'immiscer dans l'élaboration des lois, — s'est bornée à exprimer les quatre vœux généraux. Quel fait plus louable, Messieurs, que de voir les classes souffrantes, qui avaient beaucoup des griefs, dire à l'Europe, par leur conduite: Nous avons des griefs, mais l'intérêt national ne nous permet pas de les exposer maintenant; nous sommes convaincus qu'il y sera fait droit par nos compatriotes en temps opportun. Je crois qu'il serait difficile de trouver dans l'Europe civilisée une nation, où les classes souffrantes donnent des preuves d'une plus grande abnégation. Et en même temps, quant au parti progressiste, c'est-à-dire au parti qui, quoique jouissant de certains privilèges, désire cependant des réformes dans le pays, quelle plus grande preuve de patriotisme pourrait-il donner, que de comprimer, pour ainsi dire, la vive impatience de voir enfin se réaliser les principes et les doctrines, pour lesquels il a lutté jusqu'à présent? Quelle chose plus naturelle que de répondre, les uns et les autres, aux étrangers, qui venaient leur dire: Nous sommes venus pour redresser vos griefs, que de répondre, dis-je: Voilà les maux dont nous avons souffert, voilà les idées pour lesquelles nous avons lutté? Cette persistance à ne pas répondre nous paraît une grande et belle chose. Nous avons vu dans d'autres pays des partis politiques attendre des étrangers la réalisation des désirs, qu'ils ne pouvaient satisfaire par leur propre force. Par conséquent, et les classes souffrantes, qui n'ont pas reçu une éducation politique complète, et les classes qui ont lutté pour la conquête de quelques doctrines, et les uns et les autres, ont fait abnégation, les premières de leurs griefs, les dernières du vif désir de mettre leur idées à exécution. Quelle plus grande preuve de patriotisme, de foi dans l'avenir, les classes souffrantes pouvaient-elles donner, ainsi que nous, qui avons lutté pour obtenir une amélioration quelconque? Par là l'Assemblée a mieux fermé les bouches des calomniateurs étrangers, que si nous venons à la tribune leur

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

No. 1981. répondre avec amertume; elle y a répondu par la plus noble conduite, qu'une Assemblée nationale puisse avoir.

Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

«Permettez-moi, Messieurs, de revenir sur ce qui a été dit dans la séance précédente, pour justifier les craintes de la nation que son droit d'autonomie ne soit violé. J'ajouterai peu de mots à ce qui a été dit. En 1848 il y eu une révolution dans le pays. La partie de cette Assemblée qui a pris part à la révolution l'a fait, j'en suis bien convaincu, par patriotisme avant tout, c'est-à-dire que l'intérêt politique a été le vrai qui nous a dirigés. Le véritable motif a été le suivant: le pays, à tort ou à raison, croyait que son autonomie était violée, que l'immixtion d'une Puissance étrangère l'opprimait et étouffait sa voix. Voilà quel a été le seul motif efficace de la révolution. Je ne veux pas dire que beaucoup de souffrances n'y aient contribué, mais les souffrances qui se manifestent d'en bas ne sont en état de produire que des troubles ou des révoltes. Une révolution a lieu alors seulement que l'idée foudroyante de l'émancipation vient des classes haut placées. Et en vérité, la nation se sentait restreinte et opprimée par une main étrangère dans l'exercice de ses droits les mieux définis. Quel a été l'élan de nos sentiments en 1848? La nation réclamait les droits qui découlent des Traités, se fondant en même temps sur une meilleure entente avec la Sublime Porte. Elle fit ceci, non uniquement de son propre mouvement, mais à l'instigation et par les conseils de l'Europe, du moins de l'Europe occidentale. L'Europe occidentale paraissait jalouse de la prépondérance de la Russie sur les rives du bas Danube. On nous a toujours dit: Lorsque vous donnerez des preuves que vous pouvez conserver des liaisons étroites avec la Sublime Porte et demander en même temps des droits nationaux en vertu de ces liens, l'Europe sympathisera avec vous et vous octroiera vos demandes. Cela veut dire que nous avons de fortes espérances en 1848 que la Sublime Porte apprécierait les sentiments qui nous approchaient de la Puissance suzeraine, pour mieux consolider des liaisons qui sont dans l'intérêt de la Sublime Porte autant que dans le nôtre. Toute la nation sentait ceci plus ou moins. Voyons maintenant comment il a été répondu à l'attente de la nation. Je ne veux pas parler du Traité de Balta-Liman, parce que la Sublime Porte a allégué que les circonstances l'ont obligée de le conclure. Mais après la Guerre d'Orient, lorsque de semblables circonstances n'existaient plus, lorsque l'Europe occidentale demandait à la Sublime Porte et que celle-ci accordait gracieusement de nouvelles libertés à tous ses sujets, subjugués par la force du sabre, ces pays-ci qu'ont-

ils reçu de l'initiative de la Sublime Porte? Nous avons été l'objet de quelques actes, qui ne peuvent nous inspirer la moindre confiance. Le dernier acte, qui a circulé dans les journaux, c'est que la Sublime Porte ne reconnaît pas nos Capitulations et qu'elle affiche des prétentions à des droits de souveraineté sur les Principautés. Qu'ont fait les Puissances garantes en faveur de cette nation, en présence de prétentions si exagérées? Une seule Puissance les a contestées; jusqu'à ce jour, la Russie seule a protesté. Elle seule a déclaré ne pas pouvoir reconnaître cette négation des Capitulations, non plus que la prétention de substituer un droit de souveraineté à celui de suzeraineté. Je suis persuadé que les Puissances occidentales ne pourront pas ne pas désapprouver ces prétentions exagérées et que leur langage sera conforme à celui de la Russie, quand le temps viendra. Mais le pays n'a encore vu de leur part aucune réfutation de l'acte émané de la Chancellerie de Constantinople et il était en droit de se méfier. Le Traité de Paris a stipulé qu'une commission, composée de délégués des Etats riverains du Danube, se réunisse à Vienne, pour dresser un règlement de la navigation de ce fleuve. Quelles ont été les prétentions de la Sublime Porte? Elle ne veut pas même reconnaître aux Principautés le droit d'avoir une voix à elles, lorsque cette voix n'est pas en tout point conforme à l'avis du Commissaire ottoman. Elle ne veut pas même leur reconnaître le droit d'avoir chacune une copie ratifiée de la Convention définitive: ce qui leur est dû, en conséquence de leur droit d'avoir leurs propres représentants au sein de la Commission danubienne. Je laisse de côté l'étrangeté de la prétention de la Sublime Porte d'avoir quatre voix, au lieu d'une, dans le sein de la Commission. Le pays est en droit de demander, comment ont-ils contesté aujourd'hui un droit, qui lui était reconnu par la Porte et par l'Autriche il y a maintenant vingt ans. En 1538 l'Empire d'Autriche a proposé aux Moldo-Roumains de conclure une convention spéciale pour des intérêts particuliers à l'Autriche et aux Principautés. Les négociations à ce sujet entre l'Autriche et la Roumanie ont duré 3 ans. Le Cabinet de Vienne n'a pas eu recours à l'intervention de la Turquie; il s'est adressé directement au pays. Il lui a reconnu par conséquent l'autonomie et les droits internationaux: droits naturels en ce qui touche aux intérêts particuliers de la nation et limités uniquement par la condition de ne pas relâcher nos liens avec la Sublime Porte. Comment donc la nation ne verrait-elle pas avec méfiance l'état présent des choses, lorsque ces mêmes Puissances qui, il y a vingt ans, lui reconnaissaient ces

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

No. 1981. Proc.-verb. 20. 1857
7 Décembre.

droits, veulent les lui contester aujourd'hui? Qu'il me soit permis d'ajouter que, dans l'affaire de la Commission danubienne, le Gouvernement de la Valachie a fait ce qu'il était obligé de faire en sa qualité de Gouvernement national. Après l'affaire de la Commission des Etats riverains, une autre occasion de violation de notre autonomie se présente. Une convention concernant une ligne télégraphique vient d'être conclue entre l'Empire d'Autriche et la Turquie. Quoique cette convention concerne aussi les Principautés, nos autorités n'ont été nullement consultées. Qui plus est, on a disposé de notre matériel, de notre argent, sans que nous soyons consultés, et les dispositions de la convention ont été communiquées par le chef du service télégraphique à Vienne à notre Ministre de l'Intérieur. La nation peut-elle regarder ceci autrement que comme une violation de ses droits? Lorsque l'armée autrichienne occupait les Principautés, le Cabinet autrichien demanda lui-même à notre Gouvernement s'il voulait conclure une convention pour une ligne télégraphique, conforme à celle qui existe entre l'Empire d'Autriche et les autres Etats de l'Allemagne. Notre Gouvernement répondit par son adhésion. Comment donc l'Autriche vient-elle aujourd'hui annuler ce qu'elle-même a trouvé convenable de faire dans les Principautés, il y a déjà deux ans? Comment vient-elle aujourd'hui disposer de notre argent et nous imposer le devoir de transporter gratis les dépêches étrangères? N'avons-nous pas encouru des frais avec notre télégraphe et ne devrions-nous pas nous défrayer? N'avons-nous pas aussi le droit de fixer nos taxes et nos tarifs? Après une semblable violation, la nation n'est-elle pas en droit de craindre qu'un de ces jours une autre convention ne vienne à notre insu régler le passage en transit par les Principautés des lettres et même des marchandises étrangères? Faut-il que nos bourses et que nous ne recevions aucune indemnité? (*sic*) La nation ne peut pas prévoir quelle sera la limite à ces violations de ses droits. Je ne parle pas des droits historiques ou naturels; je ne parle que des droits positifs, droits que nous a reconnus le Cabinet autrichien même dans les dernières années, lorsque lui-même a eu recours à leur exercice, droits que personne ne nous a contestés et qui, à la suite du Traité d'Andrinople, ont été reconnus par les hautes Puissances, puisqu'à la suite de ce Traité les Puissances occidentales ont conclu avec la Sublime Porte des Traités de commerce, qui n'ont pas été obligatoires pour les Principautés. Ces Puissances ont reconnu que les tarifs établis entre elles et la Sublime Porte ne peuvent pas être appliqués dans les Principautés, et en effet ils n'ont pas été appli-

qués. Et voici qu'aujourd'hui il se conclut des conventions, par lesquelles on dispose de ce qui nous appartient, sans notre consentement. Des droits jusqu'à ce jour incontestables sont aujourd'hui mis en question. Comment donc la nation ne se méfierait-elle pas? Comment ne craindrait-elle pas que, plus on nous prodigue des promesses, plus nos droits seront, peut-être, violés? Rien donc de plus naturel que l'obligation imposée par la nation à ses mandataires, d'exposer à l'Europe que ses droits sont violés. Tous ce que nous pouvons faire, c'est de protester par notre inaction; c'est ainsi du moins que j'entends mon devoir. Les ennemis de notre cause nationale viennent cependant nous demander, comment nos frères de Moldavie ont entendu la chose d'une manière et nous d'une autre? Ceci ne prouve-t-il pas une grande diversité d'opinions et d'intérêts entre les deux rives de Milcov? A ceci nous pouvons répondre: Nous sommes persuadés que, si les Moldaves n'ont pas suivi la voie qu'ils devaient suivre, c'est que leur Assemblée n'était pas, comme la nôtre, restreinte par de fortes obligations. Nous avons eu toute la liberté pendant une année de nous éclairer et de discuter les intérêts de la nation et la manière la plus propre de défendre ses droits dans les circonstances où nous nous trouvions, tandis que la main de fer d'un Caïmacam grec pesait sur nos frères les Moldaves.»

Mr. *Jean Brătianu* monte à la tribune et dit, «que l'unanimité, avec laquelle a été décidé l'insertion du discours entier de Mr. Al. Golescu dans le procès-verbal, prouve qu'il a constaté des vérités senties de tout le monde: c'est-à-dire la nécessité de défendre les droits que nous ont légués nos aïeux et d'y être vigilents. Lorsque nous formions la majorité, dit Mr. Brătianu, toute la responsabilité pesait sur nous. Aujourd'hui la majorité est déplacée; elle a passé au parti conservateur, comme l'a dit Mr. Tell.»

Mr. *Chr. Tell* interrompt, pour constater, «qu'il a dit que, lorsqu'il s'agit de l'intérêt de la nation, il n'y a pas de majorité et de minorité, mais unanimité.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, en reprenant son discours, «que la majorité est déplacée. Tant que son parti a eu la majorité, sa conduite a été telle que Dieu la conseillait; aujourd'hui, ceux qui ont la majorité doivent songer que la nation et le monde ont les yeux fixés sur eux. Mr. Al. G. Golescu dit, qu'il ne suffit pas d'exprimer des vœux et d'avoir des droits garants; qu'il est de plus nécessaire de veiller nuit et jour à ce que ces droits ne soient pas violés. Quoique de cœur il partage complètement les idées de Mr. Golescu, il repousse

No. 1981.
Proc.-verb 20.
1857.
7 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

pendant la conclusion de son discours, vu qu'il ne comprend pas comment l'on resterait les bras croisés, lorsque les droits de la nation seraient foulés aux pieds. La mission du parti conservateur, qui a joui des privilèges, qui par sa position et par ses lumières peut contempler les choses d'un point de vue élevé, c'est de veiller à la conservation des droits politiques et de l'honneur de la nation.»

Mr. *Chr. Tell* s'adresse aux conservateurs et dit, «que Mr. Jean Brătianu vient de leur faire une leçon sur la manière de défendre les intérêts du pays. Il est persuadé aussi qu'il est du devoir de tous de défendre la cause par tous les moyens légaux. Lorsque cependant toute l'Europe est monarchique, qu'on ne cherche pas à plaider la cause républicaine; ce serait de même une faute que de plaider la cause à la manière monarchique, si l'Europe était républicaine. Il pense que l'on doit marcher dans la voie suivie par toute l'Europe.» (Une partie de l'Assemblée donne des signes de désapprobation).

Mr. *Athanase Constantin* monte à la tribune et donne lecture du discours suivant, que, conformément à sa demande, il est décidé d'insérer en son entier dans le procès-verbal :

«Comme Roumains, qui avons sacrifié et devons et sommes prêts à sacrifier tout intérêt qui nous est particulier à la conservation, dans leur intégrité, des droits sacrés de notre pays, tels qu'ils nous ont été légués par nos aïeux; comme représentants fidèles et dévoués de nos électeurs et comme citoyens paysans, qui désirons de toute notre âme la paix, la tranquillité, la bonne entente, l'union et le bonheur général de toutes les classes des Roumains, nous venons maintenant, pleins de confiance, déposer dans le sein de cette honorable Assemblée l'expression de nos souffrances cruelles et de notre constance inébranlable, dans lesquelles se trouve aujourd'hui notre chère et malheureuse patrie. A la vérité, Messieurs, il est inutile de vous énumérer la longue série d'horribles souffrances qui nous ont torturés et nous torturent encore, nous autres, paysans roumains laboureurs, vos plus véritables frères; car nous croyons que vos cœurs, pleins de sentiments humains et roumains, les connaissent tout aussi bien que nous et qu'ils ne seront pas froids pour ceux, en faveur de qui ils ont donné des preuves évidentes de vouloir être chauds. Maintenant cependant, après que nous avons voté les vœux politiques fondamentaux du pays et l'acte qui les développe, avec vous, comme vous, et à la suite de la réponse, que nous avons faite avec vous aux deux notes de la haute Commission internationale, nous croyons de notre devoir le plus impérieux, conformément au mandat que nous

ont imposé nos électeurs et pour être en paix avec notre conscience, de rappeler ce qui suit, à la face du saint autel de notre patrie.

«Que quant au droit de l'autonomie du pays, le paysan laboureur roumain y participe naturellement, de même que tout Roumain. Que le Règlement Organique, en vigueur dans le pays, qui nous a écrasés et nous écrase d'une manière mortelle, Règlement que le Traité de Paris même a décidé de modifier, n'a pas été élaboré à notre su, ni de notre consentement, à nous autres paysans. Nous ne l'avons pas approuvé, bien au contraire nous l'avons repoussé, au péril même de notre vie, et nous n'avons placé la tête sous le joug bien lourd qu'il nous a imposé que lorsque, sur plusieurs points du pays, nous avons été décimés par la mitraille et les baïonnettes! . . . Que toutes les lois, qui ont été faites depuis l'établissement du Règlement Organique, ont été faites en dehors de nous et à notre détriment! Que nous voyons avec une profonde douleur, que plus le pays s'améliore par notre labeur et notre sueur, plus notre sort, à nous autres paysans, devient déplorable et insupportable! Qu'aujourd'hui il est reconnu, non seulement des Roumains, mais du monde entier, combien ce pays est mal organisé et combien le peuple y est opprimé! Que nous avons été appelés dans cette honorable Assemblée parce que sept Empereurs, en vertu de l'autonomie du pays, ont trouvé nécessaire de faire dans le pays de nouveaux établissements, lesquels, basés sur la justice, soient à l'avantage de tous les Roumains et de nature à fortifier la patrie; que nous, les paysans laboureurs roumains, avons souffert et souffrons d'une manière de plus en plus douloureuse de l'injustice des lois et des établissements qui régissent aujourd'hui notre pays. Que si nous n'avons pas ouvert la bouche pour exposer l'oppression mortelle qui pèse sur nous, oppression qui est en même temps la plaie du pays, la cause en est que nous avons refoulé au fond de nos cœurs le souvenir de toutes les souffrances de notre classe, pour ne considérer présentement que les souffrances du pays entier. Que personne cependant ne songe à interpréter notre silence comme une preuve, que nous sommes contents de notre état intérieur actuel. Que nous nous préoccupons avant tout, avec une inépuisable sollicitude, comme vous tous, de la défense de l'autonomie de notre Patrie commune. Que si nous autres, paysans roumains, nous avons voté de ne pas procéder à l'examen des affaires de l'intérieur du pays et si nous persistons dans cette résolution, ce n'est ni par ignorance de ce que nous faisons, ni par crainte de perdre quelque avantage, mais bien par le vif désir de ne pas léser nous-mêmes l'autonomie de notre pays. Que nous, pay-

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

sans roumains, nous nous arrêtons ici, en attendant la décision du haut Congrès de Paris sur les quatre vœux politiques du pays, votés par cette honorable Assemblée le 9 (21) Octobre et qui contiennent la vie future des Roumains. Que nous, les paysans laboureurs roumains, comme la partie la plus nombreuse d'un pays autonome, nous avons le droit incontesté de prendre part aux futures Assemblées qui élaboreront la Constitution du pays et les lois d'intérieur. Que par conséquent, nous autres, paysans roumains, nous nous réservons le droit de faire connaître, dans l'Assemblée qui élaborera les lois intérieures du pays, toutes les charges qui nous ont été imposées par les lois en vigueur et d'exposer les redressements nécessaires, afin de fonder le bonheur et une véritable paix dans ce pays, et enfin, que si notre place, à nous autres, paysans laboureurs roumains, nous était ravie dans la future Assemblée, nous protestons d'avance et faisons connaître par cet acte que toutes les lois qui seront faites sans notre concours seront considérées par le pays comme injustes et oppressives et ne seront reconnues par nous que comme un produit de la force, tel que l'a été le Règlement Organique. Nous demandons donc avec insistance, au nom de la justice, que notre profession de foi soit insérée dans le procès-verbal de la séance de ce jour.»

(Signés:) Tănase Constantin, Tică Ioan, Jean Roateș, Théodose Mungescu, Nicolas Mazilu, Marin Părcălăbescu, Stoica Cojocar, Stan Panait, Stroe Ivașcu, Mircea Mălăeru, Iene Cojocar, Ivan Roibu, Stancu Stănică, Constantin Moglan, Stamate Rudărescu, Preda Cernat.

Mr. *Démètre Ghica* monte à la tribune pour combattre Mr. J. Brătianu. «Il dit que l'honorable membre ferait mieux, au lieu de donner des conseils à la classe qu'il lui plaît d'appeler la classe des privilégiés, de s'adresser à ceux avec qui il se trouve en relations continuelles et sur lesquels il a un si grand ascendant. Il aurait mieux fait de dissuader les paysans de venir prononcer un discours, qui semble dire aux étrangers: Venez faire nos lois, car les aristocrates ne veulent pas nous faire justice. Ce serait une grande injustice que d'accuser la haute classe de vouloir étouffer la voix des laboureurs, par la raison que l'aristocratie, dans les circonstances actuelles, a de nouveau regardé comme un devoir sacré de conserver le droit d'autonomie des Roumains. Et si Mr. J. Brătianu a avancé dans un de ses discours, que les Voïvodes roumains n'ont

été que des despotes et des tyrans, on a cité d'autre part dans le Memorandum, à la rédaction duquel il a concouru, les noms de deux Voïvodes qui payèrent de leur tête la défense des droits des Roumains.»

Mr. *Jean Brătianu* dit: «Messieurs, applaudissez!»

Mr. *Démètre Ghica* réplique, «que toutes les fois qu'il s'est vu obligé de prendre la parole, cela n'a pas été dans le but d'être applaudi, mais au contraire pour dire des vérités déplaisantes à quelques-uns. L'orateur répète, que la seule préoccupation des propriétaires a été de conserver intacts nos droits sacrés d'autonomie, et non d'étouffer, comme le prétendent peut-être quelques-uns, la voix des paysans. Il attend au contraire avec la plus vive impatience le règlement définitif des droits de la propriété et des devoirs des paysans, une ligne définitive de démarcation des droits réciproques, la disposition une fois pour toutes d'un moyen que quelques-uns exploitent avec perfidie, en soutenant que la propriété est un rapt. L'orateur, qu'on interrompt à ces mots, dit: Je n'ai nommé personne; ne me provoquez pas, je pourrais nommer. Il continue ensuite, en disant qu'il désire que la bonne entente soit rétablie et il croit qu'il n'y a pas de propriétaire au cœur si dur, qu'il ne désire l'amélioration du sort du paysan, en ce qui regarde surtout l'extinction des abus et autres; qu'il faut enfin défendre aujourd'hui l'autonomie du pays et ne régler nos comptes qu'après.»

Mr. *P. Cernătescu*, montant à la tribune, «s'attache à montrer les fâcheuses conséquences des attaques personnelles; il trouve que Mr. Tell a agi avec peu de réflexion, en portant une accusation contre Mr. Kretzulescu.»

Mr. *Chr. Tell* demande, «si Mr. Cernătescu parle en qualité de fondé du pouvoir de Mr. Kretzulescu.»

Mr. *P. Cernătescu* répond, «qu'il ne veut qu'exprimer son opinion.» (L'orateur est invité à se conformer à l'ordre du jour.) Avant de quitter la tribune, il dit, «qu'il veut seulement constater la cause de l'absence de Mr. Kretzulescu et non revenir sur ce qui s'est passé. J'ai parlé ensuite, dit l'orateur, des malheureuses expressions de républicains et monarchistes, dont s'est servi Mr. Tell. Cette distinction n'existe pas chez nous, puisque tous nous avons demandé un Souverain étranger fort et puissant, et qu'on peut trouver du patriotisme dans le parti progressiste, de même qu'il peut y avoir progrès sous tous les Gouvernements. L'orateur félicite ensuite Mr. Golescu d'avoir par son discours donné une meilleure direction à l'Assemblée et il termine, en disant qu'il désire voir disparaître de

No. 1981.
Proc.-verb. 20.
1857
7 Décembre.

No. 1981. notre milieu les expressions parti conservateur et parti progres-
 Proc.-verb. 20. siste et ne voir qu'un seul parti national et patriotique.»

1857

7 Décembre.

Mr. *Barbu Gănescu* déclare, «qu'il désapprouve, comme la plupart, l'expression de Mr. J. Brătianu, à savoir: qu'il y a à peine quelques jours nous avons la majorité, sans faire connaître qui sont ces nous, et: aujourd'hui la majorité vous appartient, sans nommer qui sont ces vous. Il désapprouve également l'expression: user, attendu qu'il n'y a que les objets dont on puisse user, tandis qu'on ne peut user, qu'on n'a pas usé de la majorité. La majorité de cette Assemblée a été toujours pour les bons principes, pour les idées saines.»

Mr. *Chr. Tell* rappelle, «que dans la séance du 9 (21) Octobre, l'Assemblée a décidé de faire frapper une médaille commémorative du vote unanime des quatre points. Il a prié Mr. C. A. Rosetti d'écrire à Paris pour cela; or, Mr. Rosetti vient de recevoir la réponse, que le coin coûte 4.000 francs et 1 fr. 50 c. pour chaque pièce. Il propose donc d'adresser au Gouvernement la demande des fonds destinés au paiement de cette médaille et, dans le cas où le Gouvernement s'y refuserait, d'y pourvoir au moyen d'une cotisation de Messieurs les députés.»

L'Assemblée approuve cette proposition.

Mr. *D. Brătianu* fait la proposition urgente suivante, signée par 30 membres:

«Attendu que je crois que tous les députés habitants des districts éprouvent le besoin d'aller visiter leurs familles, à l'occasion surtout des fêtes de la Noël, et attendu qu'il est d'usage que les Assemblées représentatives des autres pays prennent leurs vacances à l'occasion de ces fêtes, j'ai l'honneur de proposer à notre Assemblée de se déclarer en vacances à partir du 10 du mois courant jusqu'au 3 Janvier 1858.»

«Mr. D. Brătianu prie l'Assemblée de renvoyer à l'examen d'une même commission et sa proposition et celle de Mr. Florescu.»

L'Assemblée approuve On procède aux voix et sont élus membres de la commission: MM. Gr. Marghiloman, avec 39 voix, P. Cernătescu, 39; Gr. Serurie, 39; Culoglu, 38; C. Haralamb, 37; Mr. D. Ghica, ayant réuni le même nombre de voix que Mr. Haralamb, se désiste en faveur de ce dernier, ne voulant pas donner lieu à un nouveau ballottage.

A 5 heures de l'après-midi la séance est levée. La séance suivante est fixée au Mardi, 10 Décembre.

25. Procès-verbal No. 21. — Séance du 10 Décembre 1857.

Ce jourd'hui, Mardi, 10 Décembre 1857, à midi, la XXI-ème seance de l'Assemblée ad hoc est ouverte dans la salle de ses séances, sous la présidence de Son Em. le Métropolitain.

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857
10 Décembre.

Dix-huit membres n'ont pas répondu à l'appel nominal, dont dix en congé, cinq malades et trois pour des motifs ignorés.

Mr. Etienne Golescu donne lecture du procès-verbal de la séance précédente.

Mr. *Al. G. Golescu* «demande à la Chambre la permission d'ajouter au discours, qu'il a prononcé dans la séance précédente, un argument, qu'il avait perdu de vue.»

Après l'échange de quelques paroles pour et contre, il est décidé que Mr. Golescu donne des explications après la lecture du procès-verbal.

Mr. *Jean Brătianu* «soutient n'avoir pas dit: quand nous usions de la majorité, mais qu'il s'est exprimé comme suit: Lorsque nous formions la majorité, nous faisons usage de notre vote...»

Mr. *Chr. Tell*, le *Prince Démètre Ghica* et Mr. *B. Gănescu* le combattent et ils soutinrent, «que Mr. Brătianu s'est exprimé ainsi qu'il est rapporté dans le procès-verbal.»

Il est cependant décidé de faire insérer dans le procès-verbal de ce jour que l'idée de Mr. Jean Brătianu n'a pas été de prétendre: qu'ils usaient de la majorité, mais que: lorsqu'ils formaient la majorité, ils faisaient usage de leur vote comme Dieu les inspirait.

Mr. *Al. Petrescu* demande, «qu'il soit mentionné dans le procès-verbal que l'Assemblée a donné des marques de désapprobation après le discours de Mr. Tell.»

Mr. *Chr. Tell* réplique, «que Mr. Petrescu a raison, attendu qu'une partie de l'Assemblée l'a désapprouvé. Mr. Tell conteste cette allégation (*sic*) et dit que, si l'on veut savoir le nombre de ceux qui ont donné des marques de désapprobation, il faut aller aux voix.»

Mr. *P. Cernătescu* dit, «que c'est la fraction, qui a cru que l'on faisait allusion à elle, qui a donné des marques de désapprobation.»

Mr. *Démètre Ghica* dit, «que dans ce cas, il faudrait mentionner qu'une autre fraction a donné des marques d'approbation.»

Après l'échange de plusieurs conversations pour et contre, Mr. *Chr. Tell* dit «que, puisqu'il s'agit de lui, il soit mentionné dans le procès-verbal qu'une partie de l'Assemblée a donné des marques de désapprobation.»

No. 1981. Mr. *P. Cernătescu* demande, «qu'il soit fait une rectification» et il
 Proc.-verb. 21. va au bureau la faire lui-même.
 1857
 10 Décembre. Mr. *Jean Brătianu* fait de même une réclamation et on introduit
 le rectification.

La lecture du procès-verbal terminée, Mr. *Al. G. Golescu* monte à la tribune et lit le passage, qu'il désire voir ajouter à son discours: «Il donne des explications à quelques-uns, qui lui ont fait des observations, à savoir qu'il ne veut pas dire que notre autonomie a été violée par la France, qui nous a donné, au contraire, les preuves les plus évidentes de sa sympathie, mais que la France, en voulant faire à la Sublime Porte une concession qu'elle tenait du pays, a occasionné, sans le savoir, une nouvelle violation de notre droit d'autonomie. Cette violation est très grave, car jamais même la Porte n'a toléré que ses sujets musulmans aient sur le territoire des Principautés des biens-fonds, ni des rentes provenant de biens-fonds, ni aucune entreprise, pas même provisoire. Nous voyons maintenant qu'on établit sur notre territoire une administration télégraphique, chose qui lèse nos intérêts nationaux, et que par conséquent il croit d'une grande nécessité d'ajouter aussi cet argument et de constater dans le procès-verbal de ce jour, qu'il a été introduit après.»

L'Assemblée approuve qu'on ajoute cet argument.

Le procès-verbal est ensuite approuvé.

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «que l'ordre du jour porte: 1. Le rapport de la commission permanente pour la vérification des comptes; 2. Le rapport de la commission sur les propositions urgentes de MM. *Al. Florescu* et *D. Brătianu*; 3. L'adresse des Moldaves; 4. La démission de Mr. *Tell* de ses fonctions de Questeur et de Mr. *Brezoianu* de membre de la commission chargée de faire exécuter le vote émis dans la XV-ème séance.»

Mr. *Nicolas Golescu* annonce, «que Mr. *Magheru* a demandé la parole déjà dans la dernière séance, pour excuser son absence aux deux dernières séances.»

Mr. *Chr. Tell* dit, «qu'il aurait dû le faire immédiatement après l'appel nominal.»

Une partie de l'Assemblée se prononce pour que Mr. *Magheru* lise son discours, l'autre partie s'y oppose.

Mr. *G. Magheru*, s'adressant à Mr. *Tell*, lui demande «comment il s'est arrogé le droit, que seul ne peut avoir, de didacteur ou de Président de l'Assemblée, pour l'empêcher de parler». Interrompu par Mr. *Otteteleşanu*, Mr. *Magheru* dit: «Nous avons une loi faite par nous-

mêmes et nous devons la respecter, afin que ceux qui nous regardent et qui nous ont envoyés ici nous respectent aussi.»

On va aux voix, aux fins de savoir si l'on accordera la parole à Mr. Magheru.

La majorité s'étant prononcé pour, Mr. *G. Magheru* monte à la tribune et dit «vouloir justifier son absence, afin de se conformer d'une part aux art. 74 et 85 du Règlement et parce que, d'une autre part, son absence a été mal interprétée. Il dit qu'il est parti sur les trois heures de la XVII-ème séance, forcé qu'il a été par une maladie, à laquelle ont aussi contribué les débats du jour. Pour répondre à tous ceux qui ont fait des suppositions de toute sorte sur son absence, il dit qu'il est habitué, dès sa jeunesse, à exprimer librement sa pensée et à affronter quelque chose de plus que des procès-verbaux. Il rappelle que les travaux principaux sont terminés et qu'il y a eu unanimité là-dessus. Quant à la division qu'un membre de l'Assemblée a établie dans la XVIII-ème séance, à savoir qu'il y a deux couleurs dans l'Assemblée, des progressistes et des conservateurs, il dit que cela a lieu dans tous les parlements et il n'aurait pas été étonnant de voir aussi chez nous des couleurs différentes, alors qu'il se serait agi de débattre des questions de principes législatifs; que ces couleurs cependant ont été indiquées chez nous pour la première fois par le membre en question, sans que ce membre ait accusé la sienne. Il demande ensuite, si ce membre a dit qu'il travaille avec tous ceux qui veulent réduire le pays au précipice? Si l'on n'a pas interprété cette phrase, il prie l'Assemblée de le faire, afin que le membre en question déclare s'il y a de pareils hommes parmi nous et les nomme, ou que, si telle n'a pas été son intention, qu'il le dise, car sans cela l'Assemblée resterait peut-être suspecte aux yeux de ses commettants. Il dit ensuite l'impression douloureuse, qu'il a ressentie, à voir dans la même séance un de ses collègues faire un appel à l'impartialité du public, afin de repousser le soupçon d'avoir été d'une autre opinion. Il déclare en même temps ne pouvoir comprendre les fréquentes conjurations, que prononcent quelques membres. Il exhorte donc l'Assemblée à cesser d'exercer ses talents oratoires de cette manière. Notre cause n'a pas pour le moment besoin de nouveaux appuis verbaux; la justice est son soutien et l'Europe, qui assiste à nos débats par l'intermédiaire de ses délégués, voit notre état et sait ce que nous attendons. L'orateur termine, en déclarant que lorsque le temps viendra d'exercer le droit que l'on s'est réservé, après que le Congrès se sera réuni, il viendra de nouveau à la tribune pour remplir son devoir.»

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857.
10 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857
10 Décembre.

Mr. *J. Otteteleşanu* fait observer, «que Mr. Magheru parle de choses qui se sont passées pendant son absence. Ceci est une violation du Règlement; nous ne pouvons plus revenir sur ce qui a été fait.»

Mr. *G. Magheru* répond, «qu'il ignore l'existence de lois, qui imposeraient le silence à un membre de l'Assemblée désireux d'exprimer son opinion sur ce qui s'est passé de bon ou de mauvais pendant son absence.»

Mr. *Grégoire Marghiloman*, rapporteur, donne lecture du rapport de la commission sur les deux propositions d'urgence:

«Messieurs,

«Vous avez nommé une commission, chargée d'examiner les motions d'urgence de Mr. Démètre Brătianu et de Mr. Alexandre Florescu. Cette dernière tend à faire arrêter par l'Assemblée, qu'il ne soit plus fait ni pris en considération de propositions et que l'Assemblée cesse de siéger, en attendant que le Congrès de Paris ait décidé du sort de notre pays. Cette commission, dont j'ai l'honneur d'être le rapporteur, a tâché de découvrir le motif de la proposition de Mr. Al. Florescu, aussi bien que les conséquences que son adoption par l'Assemblée entraînerait pour l'Assemblée elle-même et pour le pays. Messieurs, la seule cause légitime, la seule à laquelle il nous soit permis d'attribuer la proposition de Mr. Al. Florescu, c'est l'appréhension, ressentie par quelques députés, qu'une partie de l'Assemblée ne soit disposée à entrer dans la revision de ses Statuts et à opérer des réformes intérieures, avant même que la décision du Congrès de Paris soit connue. En prenant pour point de départ cette hypothèse, seule capable d'excuser la proposition de Mr. Florescu, nous nous sommes demandé comment sa préoccupation n'a pu être dissipée par toutes les assurances, qui ont été données, et surtout par le vote unanime de cette Assemblée, portant qu'elle n'entrera dans les questions intérieures que pour poser les bases de la future Constitution et pour faire la loi électorale, et que ces travaux mêmes, elles ne les fera qu'après que le sort politique des deux Principautés aura été décidé. Avant donc toute autre considération, la commission s'est demandé, elle vous demande à vous-mêmes, si Mr. Florescu, en exigeant de l'Assemblée de nouveaux gages d'abstention dans les questions intérieures, ne trahit pas une certaine défiance d'elle. En vérité, Messieurs, cette Assemblée a déclaré à l'Europe, par son Mémoire, l'impossibilité où elle est d'entrer dans les questions intérieures, avant de connaître la décision du Congrès de Paris; elle a déclaré

plus tard, dans sa réponse à la haute Commission internationale, qu'elle persiste dans la résolution prise dans son Mémorandum; et pour confirmer cette résolution d'une manière plus catégorique et plus solennelle, elle l'a votée encore une fois à l'unanimité: ce qui, cette fois, était un engagement pris envers la nation. Ainsi donc, Messieurs, aujourd'hui que l'Assemblée se trouve moralement engagée envers le monde et envers la nation, d'une manière si nette et par trois votes, qu'elle n'entrera pas dans les questions intérieures, Mr. Florescu vient nous demander une nouvelle garantie, une garantie matérielle. Réfléchissez, Messieurs, au discrédit que nous jetterions sur la représentation nationale et sur tous ses travaux, si nous consentions à sanctionner par notre propre vote le peu de confiance de Mr. Florescu en la fermeté de nos résolutions. Aurions-nous par hasard besoin, Messieurs, de nous fermer nous-mêmes la bouche, pour être sûrs de ne pas contredire aujourd'hui ce que nous avons dit hier? Ceci, nous l'espérons, Messieurs, suffira à nous dévoiler les conséquences, que les adversaires de notre cause pourraient tirer d'une telle résolution. Et d'ailleurs, Messieurs, comment pourrions-nous nous fermer nous-mêmes la bouche et renoncer à tout moyen de défense dans la cause que la nation nous a confiée, lorsque ses adversaires, nombreux et puissants, ont toutes les facilités de la parole et de l'action, pendant l'intervalle qui nous sépare du Congrès de Paris? Croyons-nous, Messieurs, avoir si bien convaincu le monde de la nécessité de nos demandes et que l'Europe entière soit tellement pénétrée de la légitimité de nos droits, pour que la bouche de nos adversaires soit scellée et leur audace abattue? Sommes-nous parfaitement convaincus, qu'il est temps d'aller nous reposer sur nos lauriers? Aurions-nous la hardiesse de retourner dans les districts, de déclarer à nos commettants que la cause de la nation est gagnée, qu'elle n'est plus exposée à aucun danger et qu'elle n'avait plus besoin de notre surveillance et de notre soutien? Et quand bien même nous oserions donner de pareilles assurances, les journaux de l'Europe ne viennent-ils pas tous les jours renouveler à satiété des attaques, qui se répètent dans toutes sortes de publications, et les actes officiels ne tendent-ils pas à contester jusqu'à l'existence de nos droits politiques? D'ailleurs, avons-nous besoin de citer les journaux, lorsque les protestations de Mr. Al. G. Golesecu, émises avant-hier et constatées dans le procès-verbal qui, d'après notre vote, reproduira son discours, sont allées dire partout que les coups, portés présentement par l'Autriche et la Turquie à nos antiques droits, sont plus audacieux que jamais? Eh quoi! Messieurs, nous choisirions

No. 1981.
Proc.-verb. 12.
1857
10 Décembre.

No. 1981. justement ce temps critique, solennel, éminent, pour nous baillonner
 Proc.-verb. 21. nous-mêmes et croiser nos bras de gaîté de cœur? Si, à présent
 1857 même que l'organe officiel du pays est en permanence, prêt à ré-
 10 Décembre. pondre à toute attaque, les ennemis de la patrie ne lui épargnent
 par leurs coups, combien leur acharnement serait-il accru, alors que
 cette unique sentinelle déserterait son poste! Messieurs, cette Assem-
 blée ne ferait-elle pas un triste usage de la souveraineté du pays,
 à peine revendiquée, si elle se tuait elle-même? Non, Messieurs, ne
 croyons pas faire un acte sérieux avec notre souveraineté, si, en nous
 imposant à nous-mêmes l'interdiction de toute nouvelle proposition,
 nous en faisons résulter la clôture de l'Assemblée. Car alors les
 Puissances garantes seraient forcées de violer notre autonomie, de
 même qu'elles se sont crues obligées de l'écartier, lorsqu'elles ont
 décrété la loi électorale par Firman. Veillons jour et nuit, Messieurs,
 avec le courage civique que nous commandent les circonstances,
 afin de pouvoir transmettre cette souveraineté intacte à l'Assemblée
 qui développera les bases de la Constitution du nouvel Etat roumain.
 Déclarons solennellement que tout acte émanant du dehors, qui por-
 terait atteinte à nos affaires d'intérieur, sera considéré comme une
 violation de notre autonomie, et une violation d'autant plus grave que,
 cette fois, elle n'aurait pas le caractère de la nécessité. Déclarons
 plus particulièrement, Messieurs, qu'une loi électorale, qui serait faite
 et décrétée ailleurs que dans le sein de l'Assemblée, qui seule re-
 présente la souveraineté nationale, serait une lacération de nos droits
 et ne pourrait avoir aucune légalité dans le pays. Telle est, Mes-
 sieurs, l'opinion de la commission, qui vous invite à repousser la
 proposition de Mr. Alex. Florescu.

«La commission a examiné aussi la proposition de Mr. Démètre Brătianu, par laquelle il demande que cette Assemblée se déclare en vacances à l'occasion des fêtes de Noël jusqu'au 3 Janvier. La commission n'a pu trouver aucun motif de s'opposer à cette proposition, parce qu'elle correspond au désir général de cette Assemblée. La commission conclut à ce que cette Assemblée se déclare en vacances jusqu'au 20 Janvier (v. st.), époque à laquelle nous espérons une réponse du Congrès de Paris; mais que, d'ici là, en cas de circonstances réclamant notre réunion, le bureau soit chargé de nous convoquer sur le champ.»

Mr. *Ch. Voinescu* demande, «que le rapport soit lu tel qu'il a été imprimé.»

Mr. *Grégoire Marghiloman* dit, «que la commission a retranché la

phrase: sans rien préjuger pour lui, afin qu'il ne soit pas interprété que la commission a eu l'intention de faire une allusion.»

Mr. *P. Cernătescu* «propose, de la part de la commission, la rectification suivante, à savoir de remplacer les dernières lignes du second paragraphe de la deuxième page par les expressions qui suivent: «Que tout acte qui toucherait à nos affaires d'intérieur, en ayant pour but la violation de notre autonomie, soit considéré comme «une illegalité sans motif.»

Mr. *Ch. Turnavitu* annonce, «que Mr. Tell a demandé à présenter un amendement »

Mr. *Chr. Tell* fait observer, «qu'il s'est fait inscrire pour combattre le rapport comme second orateur.»

Mr. *Alex. Florescu*, montant à la tribune, dit, «qu'il a été fait deux propositions: l'une par lui, l'autre par Mr. Démètre Brătianu. Il rappelle la teneur de chaque proposition. Il demande ensuite pourquoi l'une de ces propositions, donne lieu à une feuille entière d'impression, tandis que l'autre à trois lignes seulement? Ne serait-il pas en droit de soupçonner que la commission a mis une intention cachée dans ce qu'elle a dit? qu'elle a voulu pénétrer dans les replis les plus secrets de sa conscience? qu'elle a prétendu dire à l'Assemblée ce qu'il a pensé ou plutôt ce qu'il n'a jamais eu l'intention de penser? Examinant ensuite les arguments invoqués par la commission, l'orateur dit qu'elle est dans l'erreur, lorsqu'elle prétend que sa proposition a pour tendance de fournir des armes aux ennemis ou d'enlever à l'Assemblée le droit, que la volonté de la nation lui a reconnu. Ceux qui le connaissent personnellement n'ignorent pas quels sont ses sentiments et ne peuvent lui attribuer de pareilles intentions. Arrivant au considérant du rapport de la commission, qui dit que «la seule cause qui a dicté sa proposition a été la crainte «qu'une partie de l'Assemblée ne fût disposée à procéder à des réformes intérieures etc. etc.», l'orateur ajoute, que de pareils arguments auraient été très puissants, si chacun ne se rappelait et ses paroles et ce qui s'est passé dans l'Assemblée. Donnant ensuite lecture des paragraphes qui suivent dans le rapport, l'orateur ajoute, que leur contenu est en contradiction flagrante avec les tendances de quelques-uns des membres de l'Assemblée: personne ne peut venir combattre ces tendances, si une fois on a donné une réponse définitive à la haute Commission. Il se borne seulement à répondre, que cela n'est pas une hypothèse, selon l'expression de la commission, mais une certitude. Qui que ce soit peut s'en convaincre, en se rappelant la proposition de Mr. Petrescu à la séance précédente, sur la

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857
10 Décembre.

No. 1981. Proc.-verb. 21. 1857
10 Décembre.

quelle il ne revient plus, attendu qu'on en a suffisamment parlé, de demander à l'Assemblée une garantie matérielle, l'orateur repousse une pareille imputation; il déclare qu'il n'a jamais confondu les actes de l'Assemblée avec les tendances de quelques membres. Les actes de l'Assemblée sont inviolables; jamais elle n'agit d'une manière blâmable. Dignes de blâme sont ceux qui veulent, par des moyens indirects, gêner ce qui a été fait par elle. La commission a donc agi en dehors de son droit, en scrutant ses tendances et ses idées; c'est pourquoi il se croit aussi en droit de scruter les idées des autres. L'orateur dit qu'il ne soupçonne pas l'Assemblée; elle a rempli son devoir, mais elle outrepasserait son droit, si par un vote elle s'appropriait le droit de se constituer en permanence. Il déclare donc, puisqu'il est question de garantie, qu'il l'exige de ceux qui veulent personnifier en eux l'Assemblée. Il établit la différence, qui existe entre sa proposition et celle de Mr. Brătianu; celle de Mr. Brătianu a pour but une prorogation jusqu'au 3 Janvier, tandis que la sienne a pour but une prorogation indéfinie et la cessation de tout travail jusqu'à l'arrivée d'une décision du Congrès européen. Il explique les circonstances, dans lesquelles il a fait sa proposition: c'est en voyant le tumulte et le désordre provoqués par la proposition de Mr. Al. Petrescu,—ce qui aurait pu avoir des résultats fâcheux et compromettre l'Assemblée aux yeux du public et des étrangers,—qu'il a, pour rétablir l'ordre, appuyé la motion d'envoyer au sein d'une commission la proposition de Mr. Petrescu, vu qu'elle était signée par 30 membres; il a fait ensuite sa proposition, qui est aujourd'hui en discussion, parce qu'il voyait les tendances de quelques-uns, qui voulaient, après l'adoption des principes généraux d'utilité publique, s'occuper de personnalités, semer la scission, la discorde et le scandale. Tel a été le but de sa proposition; la tendance de ceux qui la combattent est de constituer l'Assemblée en permanence. Le rapport de la commission recommande encore de se trouver prêts pour toute éventualité et trouve étrange que, justement aujourd'hui que les étrangers nous calomnient, nous allions nous reposer sur nos lauriers? Mais est-ce se reposer sur ses lauriers, que d'attendre la confirmation par l'Europe d'un légitime désir, après l'accomplissement d'un noble devoir? L'orateur critique ensuite la comparaison, qu'on fait entre l'Assemblée et une sentinelle entrée en activité de service, lorsqu'elle est appelée par la force des choses; et ce n'est pas pour servir le but et les idées d'un chacun que nous nous constituerons en permanence et nous dirons que nous sommes une sentinelle. Puisque le motif

de la proposition a été falsifié d'une manière si blâmable, il prétendra, lui aussi, que la déclaration de l'Assemblée en permanence a pour but de servir pour prétexte, dans un cas donné, aux provocateurs de la permanence de venir dire: La patrie est en danger, allons la sauver. (Il se produit du bruit d'un côté de l'Assemblée.) Mr. Florescu poursuit, en disant qu'on a souvent parlé de ceux qui ont donné leur tête pour leur patrie; si les circonstances l'exigeaient, on verra toujours des hommes de la classe appelée privilégiée se mettre en avant. Mais alors seulement qu'il y aura nécessité, et non point alors que quelques-uns voudraient provoquer la constitution de l'Assemblée en comité de salut public. L'Assemblée a terminé sa mission consultative et toute tendance à se constituer en permanence change son caractère, en fait une Assemblée constituante. Il rappelle que l'Assemblée a une fois pour toutes déclaré, que seulement après l'admission des quatre vœux du peuple roumain elle procéderait à l'élaboration de la loi électorale, s'il nous était permis.»

Une voix s'écrie: «L'expression: s'il nous était permis a été retranchée.»

Mr. *Al. Florescu*, pour répondre à cette interpellation, dit, «que lui ne la rentranche pas, attendu qu'il voit des Etats beaucoup plus importants que le nôtre, qui ont accepté l'arbitre de l'Europe, et il rappelle les difficultés qu'on a soulevées, lorsqu'il s'est agi d'introduire la Prusse dans le Congrès. L'autonomie, continue l'orateur, nous est chère, mais il convient de la défendre de manière que l'Europe la reconnaisse, ainsi qu'elle l'a promis. Prouvons, par nos actes et pas nos paroles, que nous voulons en faire un bon usage. Dans beaucoup de circonstances nous avons perdu de vue ce principe. L'orateur termine, en démontrant que sa proposition ne contient rien de plus que celle de Mr. D. Brătianu: l'une demande une prorogation indéfinie; selon l'opinion de Mr. Brătianu, la décision du Congrès aura lieu en Janvier; mais selon son opinion à lui, on ne peut rien préciser à cet égard.»

Mr. *P. Cernătescu* monte à le tribune et répond à Mr. Florescu, d'abord sur ce que cet orateur a dit que la commission aurait attribué un caractère malveillant à sa proposition. «Il ne veut pas, dit-il, s'exprimer dans les termes employés par Mr. Florescu, tels que blâmables et autres allusions assez dures, qu'il laisse à l'appréciation de l'Assemblée; mais il combattra seulement ce qui est essentiel. Mr. Florescu, poursuit l'orateur, se révolte contre l'injustice de la commission, qui lui a attribué de mauvaises intentions, et petit à petit il avoue lui-même que la commission en a eu le droit; il constate par

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857
10 Décembre.

No. 1981. Proc.-verb. 21. 1857
10 Décembre.

conséquent cette contradiction. La preuve que la commission n'a pas eu de mauvaises intentions, c'est qu'elle avait mis la phrase: Sans rien préjuger sur lui. La commission a fait seulement une hypothèse et, tirant des déductions, elle n'a montré que les mauvais résultats qui découleraient pour l'Assemblée, et cela a été seulement un raisonnement. Il n'a pas l'honneur de bien connaître Mr. Florescu, mais il estime toute personne inconnue, conformément à un devoir moral de la société. Quant à la différence, que la commission a vue entre la proposition de Mr. Florescu et celle de Mr. Brătianu, elle peut être saisie par tout lecteur. Il résulterait de la proposition de Mr. Florescu, que nous devrions nous imposer un silence absolu, ce qui aurait un fâcheux résultat pour l'Assemblée, car elle se dissoudrait elle-même. Si l'Assemblée, après avoir rempli sa mission consultative, s'était déjà dissoute, Mr. Al. G. Golescu n'aurait pu élever sa voix dans la séance précédente, pour énumérer les violations de notre autonomie. Cette Assemblée résume en elle la souveraineté de la nation; or donc, ajoute-t-il, tout le temps que nous avons la faculté de nous réunir, il faut discuter, montrer nos sentiments. Nous assumerions une grave responsabilité, si nous négligions tout ce qui pourrait porter atteinte à la souveraineté du pays. L'orateur termine, en disant que l'exemple de la Prusse, cité par Mr. Florescu, n'a aucun rapport avec le nôtre. L'Europe n'est pas allée en Prusse proposer quoi que ce soit qui ait trait à ses intérêts d'intérieur; tandis que nous sommes aujourd'hui réunis pour développer et soutenir de toute la force morale notre droit.»

Mr. *Chr. Tell* «déclare venir combattre le rapport de la commission, tant dans la forme que dans le fond. Il rappelle, que le programme national contient deux parties: la première a été remplie, à savoir exprimer les quatre vœux; la seconde partie, à savoir faire la loi électorale et poser les bases de la Constitution, ne peut être remplie avant que les Puissances n'aient statué. Il en résulte donc tout naturellement, que l'Assemblée se proroge jusqu'à cette époque. Il combat la forme du rapport, car elle semble laisser entendre que l'Assemblée est souveraine. Il le combat, en outre, parce qu'il invite les Roumains à ne pas rester les bras croisés, mais à répondre aux attaques des journaux et autres. L'orateur ne croit pas que la mission de l'Assemblée consiste à soutenir la lutte avec les journaux ou avec ceux qui attaquent la cause. Il croit que la forme de ce rapport est de nature à donner mauvaise opinion de l'Assemblée. Nous demandons aux Puissances la garantie d'un Gouvernement constitutionnel; il importe donc de donner des preuves

de maturité; or, ce rapport ne saurait nous servir de recommandation. C'est comme si nous disions: Nous sommes Assemblée souveraine, nous restons ici comme une sentinelle à son poste, nous nous tenons prêts à répondre à toute attaque. En agissant de la sorte, dit-il, nous nous écarterions et du programme et de la détermination prise dans le Mémorandum. En outre, il croit qu'il s'est glissé une erreur dans le rapport, à l'endroit où il est dit que l'Assemblée a déclaré, dans le Mémorandum, qu'elle ne peut entrer dans des questions d'intérieur, avant de voir la décision du Congrès de Paris. Ceci donnerait à entendre, qu'une fois qu'elle aura pris connaissance de la réponse du Congrès, l'Assemblée procédera à des questions d'intérieur. Il propose, par conséquent, l'amendement suivant à la commission et, si elle ne l'accepte pas, il le propose à l'Assemblée: «La commission, prenant en considération la proposition urgente de «Mr. Al Florescu, de ne pas faire de nouvelles propositions; considérant la marche que s'est tracée cette Assemblée, depuis le commencement de ses travaux jusqu'à ce jour, est d'avis d'approuver «cette proposition. Prenant ensuite en considération la proposition urgente faite par Mr. D. Brătianu, de proroger l'Assemblée jusqu'au «3 Janvier prochain, la commission est d'avis de proroger l'Assemblée jusqu'à ce que l'occasion lui soit fournie d'élaborer la loi «électorale et de poser les bases d'une Constitution, ainsi que nous «l'avons déclaré dans le Mémorandum qui développe les quatre points.» A la suite de quoi, on reprendra la phrase du rapport de la commission, commençant par les mots: «déclarons, Messieurs, etc». Mr. Tell termine, en disant que la différence, qui existe entre son amendement et les conclusions de la commission, consiste en ce que celle-ci fixe un terme, tandis que l'autre dit d'attendre une réponse. Il demande ce que fera l'Assemblée le 20 Janvier, si les hautes Puissances ne nous fournissent pas l'occasion jusqu'à cette époque de faire la loi électorale? Il croit que ce serait faire preuve de plus de maturité, que d'accepter les conclusions qu'il a proposées.»

Mr. *Jean Brătianu* veut prendre la parole. Il rencontre de l'opposition de la part de quelques membres, qui soutiennent que, conformément au Règlement, ne peuvent prendre la parole que l'auteur de la proposition et un orateur.

Mr. *Démètre Brătianu* qui, comme auteur de la proposition, a le droit de parler, déclare «qu'il cède la parole à Mr. Jean Brătianu.»

MM. *Oteteleşanu*, *Jean Rosetti*, *Burchi* et autres disent, «que le Règlement ne permet pas à l'auteur de la proposition de céder la parole à un autre.»

No. 1981.
Proc-verb. 21.
1857
10 Décembre.

No. 1981.
Proc.-verb. 21.
1857
10 Décembre.

Mr. *J. Ionașcu* dit «que, si le Règlement ne prévoit pas que l'auteur de la proposition soit en droit de céder la parole à un autre orateur, il est entendu que la proposition doit être soutenue par deux orateurs, attendu que l'auteur n'a que la préférence.»

Mr. *Jean Brătianu* dit, «que la parole lui est refusée, parce que quelques-uns des membres ont dit des vérités qui ne lui plaisent pas et parce que lui de son côté en sait qui ne leur plaisent pas.»

Après l'échange de quelques paroles pro et contra, Mr. *J. Brătianu* déclare, «que de même qu'il n'a pas répondu à toutes les calomnies, qu'il a de tout temps fait des sacrifices, il renonce cette fois encore à la parole. Chacun votera comme Dieu l'inspirera.»

Mr. *Chr. Tell* propose, «de mettre son amendement aux voix par appel nominal, parce qu'il est soutenu par 15 membres.»

On procède à l'appel nominal, pour voter en même temps le rapport et l'amendement. Sur quatre-vingt membres présents, 42 votent pour le rapport de la commission et 38 pour l'amendement de Mr. Tell. Par conséquent, le rapport de la commission est adopté avec 4 voix de majorité.

Plusieurs membres déclarant avoir terminé leur mandat, annoncent leur intention de ne plus venir.

Son Eminence le Président «les invite à venir entendre seulement lecture du procès verbal.»

La séance est levée à 5 heures de l'après-midi. Le séance est ajournée à Jeudi, 12 Décembre, à 11 heures du matin, pour donner seulement lecture du procès-verbal.

XIII.

PROTOCOALELE ȘI RAPORTUL
COMISIUNII EUROPENE

PENTRU

REORGANISAREA MOLDOVEI ȘI MUNTENIEI

No. 1982. — Protocoalele Comisiunii pentru reorganizarea
Moldovei și Munteniei.

No. 1982.
1857—58
Mai—April.

1. Protocolul No. 1. — Ședința din 30 (18) Mai 1857.

Présents :

Pour l'Autriche, Mr. Liehman de Palmerode, etc.

Pour la France, Mr. le Baron de Talleyrand, etc.

Pour la Grande Bretagne, Sir Henry Bulwer, etc.

Pour la Prusse, Mr. le Baron de Richthofen, etc.

Pour la Russie, Mr. de Basily, etc.

Pour la Sardaigne, Mr. le Chevalier Benzi, etc.

Pour la Turquie, Safvet Effendi, etc.

MM. les Plénipotentiaires de l'Autriche, de la France, de la Grande Bretagne, de la Prusse, de la Russie, de la Sardaigne et de la Turquie se sont réunis aujourd'hui en conférence chez le Commissaire britannique Sir Henry Bulwer, qui a pris la parole pour proposer de se constituer en Commission, selon la teneur de l'instruction annexée au protocole No. 22 du Congrès de Paris (1).

No. 1982.
Prot. No. 1.
1857
30 Mai.

(1) Cf. Vol. II, pag. 1067.

No. 1982.
 Prt. No. 1.
 1857
 30 Maiü.

Après avoir rempli les formalités requises, lecture a été donnée de la dite instruction.

Et à la question de Mr. le Commissaire britannique, si cette instruction doit être considérée comme complètement obligatoire pour tous, Messieurs les Commissaires ont répondu affirmativement, se désistant de tout droit de se prévaloir des instructions particulières à chacun d'eux, qui seraient en désaccord avec l'instruction générale du Congrès.

Mr. le Commissaire de Russie «a proposé d'adopter, pour le règlement des points relatifs à la constitution intérieure et à la discipline de la Commission, le vote à la majorité des voix.»

Ces points, à la demande de Mr. le Commissaire d'Autriche, ont été déterminés ainsi qu'il suit :

1. La manière de voter dans les questions où le principe de la majorité aura été admis.
2. La Présidence de la Commission.
3. Le choix de l'organe selon la teneur de l'instruction générale.
4. L'organisation du Secrétariat.
5. L'ordre des questions dans les délibérations de la Commission.
6. Le lieu des séances.
7. La tenue du protocole.
8. Le cas d'absence d'un des Commissaires.

Sur le premier de ces points, la Commission décide à l'unanimité d'adopter pour le vote l'ordre alphabétique.

Abordant le deuxième point, on a soulevé la question, s'il y a lieu de nommer un Président en permanence ou bien d'établir l'alternat de la Présidence. La question été mise aux voix.

Mr. de Liehmann a voté pour un Président permanent;

Mr. le Baron de Talleyrand pour l'alternat;

Sir Henry Bulwer pour la permanence;

Mr. le Baron de Richthofen pour l'alternat;

Mr. de Basily pour l'alternat;

Mr. de Benzi pour l'alternat;

Safvet Effendi pour l'alternat.

Par conséquent, la Commission adopte le mode de l'alternat pour l'exercice de la Présidence.

Tous les Commissaires prient Safvet Effendi d'accepter la Présidence, pour la première période, qui sera ultérieurement fixée; après quoi, décidera le sort entre les six membres restants, et ainsi de suite jusqu'à ce que tous aient exercé à tour de rôle la Présidence.

Le terme de la Présidence est fixé unanimement à un mois.

Passant à l'examen du troisième point, la Commission adopte à

l'unanimité la proposition de Mr. le Baron de Talleyrand, que le Président soit également désigné pour organe de la Commission dans ses rapports, tant avec les Présidents des Divans, qu'avec les Gouvernements des Principautés.

La Commission aborde le quatrième point, celui du Secrétariat.

Sir Henry Bulwer observe, «qu'il est à désirer d'avoir auprès de la Commission un Secrétaire permanent, qui serait chargé de la tenue du protocole.» Tous les Commissaires reconnaissent que ce principe serait le meilleur; mais, vu la difficulté de trouver pour le moment une personne apte à remplir ces importantes fonctions et après avoir discuté différentes combinaisons, la Commission adopte la combinaison suivante, proposée également par Mr. le Commissaire britannique: Il sera choisi un Secrétaire de la Commission, mais à titre provisoire, et pour les débuts parmi les Secrétaires attachés à Messieurs les Commissaires. Le terme de son mandat sera fixé à une prochaine séance. Le Président en fonctions aura la faculté de lui adjoindre un de ses Secrétaires.

A l'égard du cinquième point, celui de l'ordre consécutif des questions qui seront traitées par la Commission dans chacune des séances ou dans la même séance, la Commission adopte, pour principe, que chacun des membres aura le droit de réclamer l'urgence et que le Président, dans ce cas, mettra aux voix la question même de l'urgence.

Le lieu des séances, qui forme l'objet du sixième point, est fixé sans discussion chez le Président en fonctions. La tenue du protocole, dont il question au septième point, sera confié, selon la décision unanime de MM. les Commissaires, au Secrétaire, qui aura à contresigner chaque protocole, sous l'obligation du secret absolu. Quant aux documents et autres papiers, qu'un des Commissaires jugerait à propos de soumettre à la Commission pour être déposés dans les archives, ces papiers seraient présentés au Président séance tenante et en marge on inscrirait le nom de celui qui les aurait présentés et la date. Il en sera également fait mention dans le protocole. Les archives seront confiées au Secrétaire, sous la surveillance du Président.

On aborde enfin le huitième point, celui du cas d'absence d'un de MM. les Commissaires. La Commission, après un court débat, décide, qu'à l'exception d'un cas de maladie, aucun de ses membres ne pourra s'absenter, si ce n'est du consentement unanime de la Commission, et dans ce cas, comme aussi dans celui de maladie, l'absent aura le droit de déléguer son vote à un de ses collègues.

Après l'adoption des résolutions qui précèdent, la Commission a

No. 1982. exprimé le désir que son Président actuel, Safvet Effendi, fasse communication aux deux Caïmacams de Valachie et de Moldavie, que la Présidence lui a été déferée d'aujourd'hui jusqu'au dernier jour de Juin — No. 8 — et d'en faire également son rapport à la Sublime Porte.

Fait à Bucarest, le 18 (30) Mai 1857.

(Signés:) Liehmann, Talleyrand, Henry
Bulwer, Baron de Richthofen,
C. Basily, Benzi, E. Safvet.

2. Protocolul No. 2. — Şedinţa din 2 Iunie (21 Mai) 1857.

No. 1982.
Prot. No. 2.
1857
2 Iunie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

La Commission s'occupe ensuite du choix d'un Secrétaire. On tombe d'accord sur Mr. de Katte, Secrétaire de Légation de S. M. le Roi de Prusse, auquel on décide de confier la rédaction des protocoles.

Dans la délibération à laquelle la Commission procède, Mr. *le Baron de Richthofen* appelle d'abord l'attention de ses collègues sur les affaires de Moldavie, en posant la question suivante:

«Les interprétations, qui seront données au Firman de convocation par une entente entre la Commission et le Gouvernement valaque, seront-elles également applicables à la Moldavie?»

Mr. *le Commissaire de Prusse* «adresse cette question à la Commission, parce que, lors du séjour de quelques-uns de MM. les Commissaires à Jassy, il y eut entre eux quelque désaccord à cet égard.»

Mr. *le Baron de Talleyrand* demande, «si Safvet Effendi a reçu de Constantinople une réponse aux observations faites par le Caïmacam de Valachie et par la Commission sur la manière de procéder à l'exécution du Firman.»

Sir Henry Bulwer «propose d'établir une distinction entre ces deux questions.»

La Commission adhère.

On passe aux communications, que Safvet Effendi déclare avoir reçues de la sublime Porte. Mr. *le Commissaire ottoman* produit une dépêche télégraphique en date du 31 Mai, dont suit le texte:

«Comme la Sublime Porte espère, qu'à l'heure qu'il est les doutes soulevés en Valachie ont été résolus par une entente confidentielle entre le Caïmacam et la Commission, vous êtes invité à porter à la

connaissance du Caimacam de Moldavie les termes de cette solution, afin que le Firman soit appliqué aussi exactement que possible, sauf les cas exceptionnels, qui seraient particuliers à la Moldavie.»

Mr. *de Basily* fait l'observation, «que le texte de la dépêche prouve l'existence d'une dépêche antérieure relative au même sujet, dépêche dont la Commission n'a pas été prévenue.»

Safvet Effendi produit alors une seconde dépêche, en date du 1-er Mai — No. 8 — dont également suit le texte:

«Comme la Commission européenne est d'accord au sujet des éclaircissements demandés sur certains points du Firman de convocation des Divans ad-hoc, la Sublime Porte, de concert avec les Représentants des Puissances contractantes, réfère cette affaire à la Commission.»

Mr. *de Liehmann* fait remarquer, «que d'après les renseignements qui, à cette époque, — 1-er Mai, — lui étaient parvenus de Constantinople, une entente n'avait pas eu lieu.»

MM. *de Basily* et *de Richtofen* répliquent, «que d'après les renseignements officiels, qui leur ont été adressés de Constantinople et dont les dates concordent entièrement avec celle de la dépêche du 1-er Mai de *Safvet Effendi*, le droit d'interpréter le Firman est dévolu à la Commission.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* déclare, «que Mr. le Baron de Prokesch lui écrit dans les termes les plus explicites, qu'à cette époque une entente n'avait pas encore eu lieu et que, par conséquent, il — Mr. *de Liehmann* — n'aurait pas pu prendre part à une discussion sur l'interprétation du Firman.»

La question ayant été adressée à *Safvet Effendi* par plusieurs Commissaires, de savoir pourquoi il n'a pas donné à la Commission connaissance de la dite dépêche en date du 1-er Mai, Mr. *le Commissaire ottoman* répond, «qu'aussitôt après la réception de cette pièce, il avait demandé à Mr. *de Liehmann*, si celui-ci avait reçu de Constantinople des communications portant que le droit d'interpréter le Firman a été dévolu à la Commission, et que, par suite d'une réponse négative à Mr. *le Commissaire d'Autriche*, il n'a pas cru de son devoir de porter la dite dépêche à la connaissance de tous ses collègues, convaincu, comme il l'était, que MM. ses collègues ne voudraient pas y donner suite, tant qu'ils n'auraient pas reçu de la part de leurs Représentants des communications analogues.»

MM. *les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne* relèvent, «que la dépêche précitée en date du 1-er Mai n'ayant été communiquée à la Commission que dans

No. 1982. la présente séance, les Commissaires jusqu'à ce jour n'ont pas été à
 Prot. No. 2. même de se prévaloir du droit, qui, d'après la teneur de ce docu-
 1857 ment, leur a été conféré.»
 2 Juin.

Sir Henry Bulwer demande à Safvet Effendi, «si, considérant les renseignements qui lui sont parvenus de la part de la S. P., il peut déclarer que la Commission est autorisée à s'entendre confidentiellement avec le Caïmacam de Valachie sur les questions qui ont été référées à Constantinople.»

Mr. *le Commissaire ottoman* ayant répondu affirmativement et Mr. *de Liehmann* ayant déclaré de son côté, «qu'il se trouvait, à l'heure qu'il est, muni de l'information nécessaire de Constantinople et, qu'en conséquence, il se croyait à présent en mesure de délibérer sur ce sujet», la Commission procède à l'examen des observations sur les difficultés survenues dans la mise à exécution du Firman de convocation, observations qui ont été présentées aux Commissaires par le Caïmacam de Valachie.

Sur la proposition de Sir Henry Bulwer, les Commissaires arrêtent d'inviter le Caïmacam de Valachie à communiquer d'abord à la Commission ses opinions précises sur la manière de résoudre les questions qui ont été soulevées par S. A., et l'on approuve qu'à cette fin la lettre suivante soit adressée au Chef du Gouvernement valaque:

«Les observations, que V. A. a bien voulu nous communiquer sur quelques difficultés dans la mise à exécution du Firman de convocation, ont été soumises à la S. P., ainsi qu'à MM. les Représentants des Puissances garantes, conformément à l'avis unanime de MM. les Commissaires.

«Par suite d'un accord entre la S. P. et MM. les Représentants il a été résolu que ces questions doivent être référées à une entente confidentielle entre la Commission et V. A. Je viens donc vous prier, mon Prince, au nom de la Commission, de vouloir bien nous communiquer au plus tôt l'opinion précise de V. A. sur la manière de résoudre chacune des questions qui ont fait l'objet de Sa précédente communication, indépendamment des avis qui sont énoncés dans la dite communication. (Signé:) E. Safvet.»

La séance est levée et la discussion sur les affaires de Moldavie, auxquelles, comme il a été mentionné plus haut, Mr. le Baron de Richthofen avait appelé l'attention de la Commission, est renvoyée à la prochaine réunion.

3. Protocolul N°. 3.—Ședința din 3 Junie (22 Mai) 1857. No. 1892.

Prot. No. 3.

1857

3 Iunie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

La Commission, ainsi qu'elle l'avait résolu, passe à la discussion des affaires de Moldavie.

On pose d'abord la question sur la nature des rapports entre les Caïmacams et la Commission, et dans la discussion soulevée sur cet objet par Mr. de Liehmann, Sir Henry Bulwer a cru de son devoir de citer quelques explications, qui, à l'occasion de la dernière réunion des Ministres de la Porte avec les Représentants et les Commissaires, ont été échangées et qui étaient de nature à jeter de la lumière sur la position des Commissaires vis-à-vis des Gouvernements des Principautés. Tous les Commissaires qui ont assisté à cette séance ayant confirmé l'exactitude des citations faites par Sir Henry Bulwer, on tombe d'accord que, bien que les Caïmacams, sous le rapport de l'exécution du Firman, ne soient responsables que vis-à-vis de la Sublime Porte, la Commission se déclare compétente d'adresser, par l'organe de son Président, aux deux Caïmacams, soit verbalement soit par correspondance, des observations confidentielles ayant trait au susdit sujet. Il est entendu que, par ce procédé, la Commission ne prétend exercer aucun acte d'autorité, mais seulement un pouvoir moral, qui prend la forme de conseil ou d'avis. De plus, il est indispensable que la rédaction des lettres, que la Commission adressera à cet égard aux Caïmacams, soit préalablement adoptée par tous les Commissaires.

Mr. de *Liehmann* demande, «s'il est convenu que les Caïmacams ne sont pas obligés à suivre les avis de la Commission.»

Les autres Commissaires ayant répondu, que les phrases précédentes expriment que la Commission ne prétend exercer aucun acte d'autorité, MM. les Commissaires sont unanimes à penser que les Caïmacams sont libres de suivre ou non les avis ou les conseils que la Commission leur adressera, mais qu'ils resteront toujours sous la responsabilité de ne pas avoir tenu compte de l'opinion de la Commission.

La Commission reprend la discussion sur les affaires de Moldavie.

Mr. de *Basily* croit de son devoir d'observer, «que la situation de la Moldavie est celle-ci: Il y a dans le pays deux partis, l'un pour l'Union, l'autre contre l'Union des deux Principautés. Le Gouvernement intérimaire de Moldavie s'est mis ouvertement à la tête de ce der-

No. 1892. nier parti et veut, par tous les moyens en son pouvoir, influencer
 Prot. No. 3. les prochaines élections dans ce sens. Il veut hâter les élections, pour
 1857 se soustraire à tout contrôle. Le Divan, qui aurait été convoqué sous
 3 Juin. de tels auspices, ne serait pas l'expression des vœux du pays, mais
 l'instrument de l'autorité qui le convoque. L'attitude, le langage et
 les procédés du Prince Vogoridès sont diamétralement opposés à l'ar-
 ticle 24 du Traité du 30 Mars, à l'esprit qui a présidé aux proto-
 coles du Congrès de Paris et au sens du Firman de convocation.
 Mr. le Commissaire de Russie les considère comme attentatoires
 aux droits, que le Congrès a garantis à la nation moldave, et, en con-
 séquence, Mr. de Basily déclare, qu'à son avis, il ne serait pas con-
 forme à la dignité du Congrès, dont la Commission émane, d'avoir à
 traiter avec un Divan qui aurait été convoqué sous de tels auspices.»

Mr. *le Baron de Talleyrand* «adhère complètement à la déclaration
 de Mr. de Basily et ajoute, qu'il ne saurait avoir aucune confiance
 dans le Gouvernement actuel de Moldavie. Des faits récents de par-
 tialité évidente, les destitutions systématiques, les promotions illé-
 gales faites en vue des élections dans la milice et dans la boyarie,
 les déclarations renouvelées du Caïmacam prouvent suffisamment à
 Mr. le Commissaire de France, qu'il y a parti pris de ne rien chan-
 ger à un système déloyal, qui ne tend, depuis la premier jour de
 son existence, qu'à fausser la représentation nationale.»

Mr. *le Baron de Richthofen* «adhère, de son côté, aux déclarations
 de MM. de Basily et de Talleyrand. Il ajoute encore que, lorsqu'il
 a parlé au Caïmacam de Moldavie de son penchant pour le parti
 anti-unioniste, le Prince Vogoridès a justifié sa conduite, en alléguant
 que, pour rétablir l'équilibre, il devait contrebalancer l'influence de
 la France et en relevant que, comme il en a reçu l'avis le plus pré-
 cis, la Turquie, l'Autriche et l'Angleterre sont décidées à combattre
 l'Union. Le Caïmacam, soutient Mr. de Richthofen, croit de son de-
 voir de préserver le pays des dangers pouvant résulter d'une agita-
 tion, qu'il considère comme d'autant plus fâcheuse que le but que
 l'on s'efforce d'atteindre—attendu qu'il est condamné d'avance—lui
 paraît irréalisable. Mr. le Commissaire de Prusse fait aussi remarquer,
 que le Chef du Gouvernement moldave ne s'est pas borné à tenir
 ce langage dans des conversations confidentielles qu'il a eues avec
 lui, mais qu'il est de notoriété publique que le Prince Vogoridès s'est
 énoncé dans le même sens envers tout le monde. Le Baron de Richt-
 hofen, sans vouloir entrer dans la discussion de savoir si le Caï-
 macam est dans le vrai ou non, croit que, l'état de choses étant tel

qu'il est, on n'arrivera pas à une expression libre des vœux des populations relativement à l'organisation future des Principautés.»

Mr. le Commissaire de Sardaigne «adhère complètement aux déclarations faites par MM. les Commissaires de Russie, de France et de Prusse et il expose que, par suite de ce qu'il a vu et constaté personnellement sur le système d'intimidation et d'illégalité suivi par l'administration moldave relativement aux élections et sur la pression et l'action exercées par les Agents de certaines Puissances sur le Caïmacam et sur son Gouvernement, il a également la ferme conviction qu'il ne serait pas conforme à la dignité des Puissances représentées dans la Commission d'avoir à traiter avec un Divan convoqué sous de tels auspices.»

Vu l'heure avancée, la discussion ultérieure sur ce sujet est renvoyée à la prochaine séance.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

4. Protocolul No. 4. — Ședința din 7 Iunie (26 Mai) 1857.

Présents: Le Commissaire, d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

La Commission reprend la discussion sur les affaires de Moldavie.

Sir Henry Bulwer, «ayant écouté avec attention les déclarations des autres Commissaires, se voit dans la nécessité de déclarer qu'il trouve que, dans l'intérêt de la Commission, aussi bien que dans celui des Principautés, on ne devrait pas se faire un jugement trop prompt, ni exprimer une critique trop sévère.

«Des passions égoïstes, tant à Bucarest qu'à Jassy, s'efforcent dans ce moment à faire prévaloir leurs intérêts privés ou à satisfaire leurs vengeances particulières par le moyen de la Commission. Sir Henry Bulwer a été à même de constater, que des faits racontés à l'égard de quelques-uns de ses propres collègues, de la manière la plus précise et avec toute l'apparence de l'authenticité, étaient entièrement dénués de fondement. Comment ne pas croire que de pareilles histoires sont inventées par des individus et des partis rivaux les uns contre les autres? Ainsi, croire sans réserve à ce qu'on nous raconte dans ce pays, ce serait arriver d'avance à la conclusion que tous les individus un peu marquants, que tous les partis qui se disputent le pouvoir, sont incapables, malhonnêtes, rompus dans tous les artifices, accoutumés à toutes les fraudes qui rendent les hommes indignes des Assemblées législatives et des fonctions publiques. A quoi donc

No. 1982.
Prot. No. 3.
1857
3 Iunie.

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Iunie.

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Iunie.

pourrait servir une Commission? Il ne faut pas, au surplus, oublier que les Commissaires, par les opinions divergentes de leurs Gouvernements respectifs, sont trop exposés à être mis presque exclusivement en rapport avec des partis divers et des ennemis personnels. Nulle situation n'exige plus d'hésitation, plus de scrupules, plus de retenue, avant d'adopter un langage décidé ou de s'arrêter à des opinions concluantes. D'ailleurs, on ne doit pas s'imaginer que, dans ce pays, plus que dans tout autre, il serait possible d'établir ou de maintenir un règlement, qui sauvegarderait entièrement les élections de l'influence du Gouvernement et de l'esprit de parti. Ce qui s'est toujours passé dans les pays les plus civilisés, qui ont eu le plus d'expérience, doit se produire et à un plus haut degré dans des contrées privées d'expérience et qui ne font qu'aborder la civilisation. On parle justement de l'impartialité; mais il faut se rappeler que les Gouvernements mêmes qui ont signé le Traité de Paris et leurs Agents sont plus tenus que qui que ce soit à faire preuve d'impartialité. Or, pourrait-on mettre la main sur la conscience et déclarer que, soit tous ces Gouvernements, soit tous leurs Agents, aient été parfaitement impartiaux? Et si non, devraient-ils, eux, les Commissaires, se prononcer sans quelques ménagements à l'égard des Caïmacams, soit de Moldavie soit de Valachie, dans le cas où ceux-ci n'auraient pas fait preuve de toute l'impartialité désirable? Sir Henry Bulwer pense, en outre, que tout en faisant une juste attention à ce que les Divans soient régulièrement élus, on exagère un peu le rôle des dits Divans et, par là, la portée même de la question en litige. Que sont en effet les Divans? Loin d'être des juges qui doivent tout décider, ils ne sont pour les Commissaires que des témoins amenés sur la scène afin d'éclairer la Commission. Et comment doit-on apprécier tout témoignage? Selon sa réalité, selon sa valeur intrinsèque. Des Divans conduits par la volonté seule de la Porte, des Divans égarés par des influences étrangères, perdront cette autorité morale, qui est le seul guide des consciences. Ce serait un malheur, un malheur qu'on devrait chercher sans doute de prévenir, mais un malheur dont l'étendue est limitée par sa cause même. La Commission donc n'a pas besoin de trop se presser ni trop s'inquiéter. Qu'elle repousse des insinuations vagues; qu'elle écoute des rapports, quand ils sont appuyés par des faits; qu'elle examine de tels rapports sans la détermination préalable de les rejeter, mais plus disposée toutefois à les croire exagérés qu'exacts; car telle est la nature des rapports qu'on devrait attendre. Qu'elle tolère de certains abus, inséparables de la situation; qu'elle cherche les moyens les plus pra-

tiques, afin de faire cesser d'autres abus plus criants. Qu'elle ne désespère enfin de rien, quand même ses efforts bien intentionnés ne réussissent pas ; car on n'est qu'au commencement d'un grand travail, et tout n'est pas perdu avant que tout ne soit fini. Sir H. Bulwer termine ses observations, en disant que, si la Commission voulait savoir son opinion franche et sans réserve sur le Gouvernement de la Moldavie, il ne croit pas ce Gouvernement aussi blâmable qu'on le représente; mais il ne le croit pas tout-à-fait sans blâme. Le Prince Vogoridès lui paraît avoir commis la même erreur, dans laquelle quelques-uns des Commissaires sont un peu disposés à tomber dans le moment actuel. Ce Prince s'est laissé peut-être trop facilement effrayer par certaines circonstances, comme on peut maintenant s'effrayer trop facilement par d'autres. Il ne faut pas attendre que tout à coup un âge d'or puisse arriver dans les Principautés et qu'un pays, qui a toujours été travaillé par des partis, cesse soudainement de l'être. Il y a des partis en Valachie, il y en a en Moldavie. Le Caïmacam de ce dernier pays, selon ses propres paroles, a cru voir une combinaison formidable entre un parti qui est opposé au sien et une grande Puissance étrangère. Il a reçu des informations. Il a peut-être exagéré la nature des faits et s'est cru justifié de se servir jusqu'à l'extrême, pour sa propre défense et celle de ses amis et de la Sublime Porte, de tous les pouvoirs légitimes, que sa position lui accorde. Mais dans de telles situations et avec de tels sentiments, on passe facilement, et quelquefois même sans le savoir, du légitime à l'illégitime, se trompant sur les vraies limites, que la modération et la justice doivent imposer à toute autorité. Devrait-on toutefois permettre la durée de cet état de choses, justifiant les fautes de celui-ci par les fautes de celui-là? Tel n'est pas l'avis de Sir Henry Bulwer. Le Gouvernement ottoman, il lui semble, a donné ici un bon exemple. Ce Gouvernement a rappelé les Caïmacams à l'ordre. La Commission sait l'avis, que ce Gouvernement a émis et que chaque Caïmacam devait recevoir pour sa gouverne. De plus, le Gouvernement ottoman ne s'est pas arrêté là; il a déclaré que le Firman devrait être interprété en Moldavie comme en Valachie, quand les circonstances locales ne créent point de différences. Ce que la Sublime Porte a fait d'une manière aussi juste que modérée, Sir Henry Bulwer veut que la Commission le fasse aussi. Il désire, en effet, que la Commission prévienne les Caïmacams qu'elle veille sur leurs démarches; que, quoiqu'elle ne sont pas revêtue d'une autorité matérielle pour les restreindre, elle a une autorité morale, qui peut les condamner et les flétrir. En outre, aussitôt

No. 1982.
Prot. No. 4
1857
7 Iunie.

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Juin.

qu'elle aura fixé l'interprétation, qui devrait être donnée au Firman en Valachie, d'accord avec le Caïmacam de cette Principauté, elle aura pour devoir d'en informer le Caïmacam de Moldavie, en se référant aux ordres du 31 Mai, ordres qu'on pourrait, en attendant, prier S. Ex. Safvet Effendi de lui faire parvenir. Ainsi, elle relèvera sa propre autorité, que le Caïmacam de Moldavie a voulu, dit-on, disputer, sans blesser ou abaisser la sienne, tandis que la Sublime Porte, dont la Commission suivra la conduite et imitera le langage, ne saurait voir dans cette démarche qu'un égal respect pour elle et pour l'équité. Si la Commission est, en somme, de son avis, Sir Henry Bulwer l'invite à formuler les paroles qui pourraient le mieux exprimer sa pensée.»

Après avoir écouté les réflexions de Mr. le Commissaire britannique, Mr. *le Baron de Talleyrand* dit, «que ne voulant pas entrer, quant à présent, dans la discussion des opinions de son collègue, il se borne à maintenir purement et simplement le fond et la forme de sa précédente déclaration. Bien que convaincu de s'être suffisamment éclairé sur l'authenticité des faits, qui ont servi de base à ses appréciations, il motivera toutefois par une nouvelle considération les termes sévères, dont il s'est servi en qualifiant les actes du Gouvernement moldave. Je suis d'autant plus fondé, ajoute-t-il, à blâmer hautement le Caïmacam de Moldavie, que j'ai reçu à plusieurs reprises de Safvet Effendi les assurances les plus positives, qu'aucun ordre, aucun avis secret de la S. P. n'avait jamais encouragé le Prince Vogoridès à sortir de la ligne de conduite impartiale recommandée par le Congrès de Paris. La responsabilité des actes du Caïmacam lui appartient donc toute entière.»

Sur l'invitation de Mr. le Commissaire de France, *Safvet Effendi* «déclare positivement et distinctement, qu'à côté des ordres officiels ostensibles, que la S. P. a adressés au Caïmacam de Moldavie, aucun avis ne lui a été envoyé par Elle.»

Mr. *le Baron de Talleyrand* «demande l'insertion au protocole de cette déclaration réitérée de Safvet Effendi.»

Se référant à la déclaration de Sir Henry Bulwer, Mr. *de Basily* fait observer, «que la dépêche télégraphique en date du 31 Mai n. s, laquelle est mentionnée au protocole No. 2, devrait être au plus tôt communiquée par la Commission au Caïmacam de Moldavie.»

Ensuite on tombe d'accord sur la rédaction de la lettre, qui sera adressée au Chef du Gouvernement moldave et qui se trouve annexée au présent protocole.

En discutant la teneur de la lettre annexée, la Commission est

unanime à reconnaître que les listes électorales en Moldavie ne peuvent être considérées comme valablement dressées, qu'après que le résultat de l'entente, dont parle la dite lettre, aura été communiqué au Prince Vogoridès et, qu'en conséquence, il sera du devoir de ce dernier de ne compter le terme des 30 jours accordés par le Firman aux réclamations, que du moment où les listes rectifiées seront publiées.»

Se référant à l'opinion émise par Sir Henry Bulwer, Mr. le Baron de Richthofen s'énonce dans le sens suivant: «Sir Henry Bulwer a demandé aux Commissaires qui étaient à Jassy, où se trouvait aussi un délégué de Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne, s'ils peuvent dire en bonne conscience que leurs Gouvernements eux-mêmes ont toujours observé cette stricte impartialité, à laquelle ils reprochent au Prince Vogoridès d'avoir manqué. Mr. le Commissaire anglais, continue Mr. de Richthofen, nous laisse ignorer les explications, que par suite de sa propre demande il pourrait être appelé à donner lui-même sur le langage tenu à Jassy par son délégué. Toutefois, le Baron de Richthofen n'insiste pas pour qu'une réponse soit donnée à ce sujet. Il se borne à répondre pour son Gouvernement et pour lui-même à la demande de Sir H. Bulwer, de la manière la plus positive et la plus nette, que ni le Gouvernement de S. M. le Roi de Prusse, ni son Commissaire, ni ses Agents, ne se sont jamais prononcés dans un sens, qui pourrait laisser entrevoir un parti pris de la part du Gouvernement Royal. Le Commissaire de Prusse, s'il avait oublié un seul instant cette impartialité, qu'avant tout son Gouvernement lui a imposée, aurait manqué au premier de ses devoirs; il repousse donc de la manière la plus formelle une insinuation de cette nature. Son Gouvernement ne veut que la stricte et consciencieuse observation d'un traité qu'il a signé, et c'est ce point de vue qui détermine l'action et le langage du Commissaire de Prusse. A Jassy, il a vu de ses propres yeux, et c'est justement par cette raison qu'il maintient et ne retranche pas un seul mot de tout ce qu'il a dit dans le protocole antérieur sur l'état de choses en Moldavie. Outre cette considération, qu'il n'a pu s'empêcher de mettre en avant, le Commissaire de Prusse rappelle, que l'instruction générale donnée aux Commissaires et faisant partie intégrante du Traité de Paris a établi le principe: «que les Commissaires ne doivent apporter à leurs travaux aucun système préconçu». Il paraît donc évident à Mr. le Commissaire de Prusse, qu'une action quelconque exercée dans les Principautés au nom d'une des Puissances signataires du dit traité et de nature à se trouver en contradiction avec le principe ci-dessus énoncé est

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Juinie.

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Iunie.

contraire à l'esprit du Traité du 30 Mars. Se fondant sur cette opinion, Mr. le Commissaire de Prusse demande l'avis de ses collègues: 1. Sur le principe même; 2. Sur l'opportunité de la communication de ce principe aux deux Caïmacams. Mr. le Baron de Richthofen croit d'autant plus devoir insister sur sa demande, qu'il est d'avis que le principe qu'il vient de relever est préjudiciel et qu'il décide de la marche et de la vitalité de la Commission.»

Mr. le *Commissaire de Russie* «s'associe pleinement à la déclaration de Mr. le Baron de Richthofen et déclare, sur sa conscience,—puisqu'on fait un appel aux consciences,—que son attitude, comme celle des autres Agents de Russie, sont à l'abri de tout reproche de partialité. Mais il ne croit pas opportun de faire une déclaration quelconque au sujet d'autrui. Pour ce qui est des observations faites par Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne, Mr. de Basily, tout en partageant la même théorie sur le peu de valeur des Divans dans le cas où les élections auraient été faites irrégulièrement, maintient dans son intégrité les convictions, qu'il a exprimées sur la conduite du Caïmacam de Moldavie. En présence des prescriptions du Firman, en présence de la Commission internationale, il ne trouve guère justifiable la conduite du Prince Vogoridès par telle ou telle autre influence du dehors et se réserve de relever, au point de vue même de Sir Henry Bulwer, le danger qu'il y aurait de laisser aller les choses leur train actuel.»

Safvet Effendi fait remarquer, «qu'en qualité de Commissaire de la S. P., il peut déclarer aussi de sa part, qu'en suivant strictement les ordres de son Gouvernement, il s'est constamment abstenu, pendant son séjour en Moldavie, de se prononcer ouvertement ni en faveur ni contre une opinion; et que cette réserve n'avait d'autre but que celui de ne pas encourager un parti contre un autre, ce que la S. P. a voulu éviter jusqu'à présent. Pourtant, il croit devoir ajouter que la Commission fera bien d'écarter pour le moment la discussion d'une question aussi délicate que celle qui vient d'être soulevée, question qui ne manquerait pas de donner lieu à des débats très graves.»

Sir H. Bulwer, en réponse à ses collègues de Prusse, de Russie et de Turquie, observe, «qu'il n'a parlé d'aucun Gouvernement ni d'aucun Commissaire en particulier et qu'il ne s'adresse pas à la conscience de tel ou tel Commissaire, mais à la conscience générale de la Commission. Chaque Commissaire soutiendra, sans doute, que son Gouvernement et ses Agents ont été parfaits, mais le Commissaire de la Grande Bretagne doute qu'il y ait un Commissaire qui dise

que tous les autres Gouvernements et tous leurs Agents se trouvent dans le même cas. En conséquence, son argument reste intact. D'ailleurs, ses observations n'étaient que des réflexions, par lesquelles il ne veut compromettre personne, mais qu'il a jugées nécessaires, afin de motiver la démarche qu'il a proposée et qui a été adoptée par la Commission. D'autre part, Sir Henry Bulwer s'associe au principe énoncé par Mr. le Commissaire de Prusse, sur lequel il croit déjà avoir appelé l'attention de ses collègues.»

Avant que la Commission discute l'opinion émise par Mr. le Baron de Richthofen, Mr. le Commissaire d'Autriche lui communique, «qu'il est parvenu à sa connaissance que plusieurs suppliques et réclamations se préparent pour être remises à la Commission. Quoique Mr. de Liehmann ne doute nullement que, vu la disposition aussi claire et précise du Congrès de Paris, annexée au 22-ème protocole (1), laquelle n'attribue à la Commission qu'un caractère purement consultatif et lui interdit de la manière la plus explicite tout acte d'autorité ou d'ingérence, MM. ses collègues n'hésitent pas, le cas échéant, à se ranger de son avis, qu'aucune de ces pétitions ou réclamations ne pourra être reçue par la Commission, il croit cependant, pour prévenir tout malentendu, devoir proposer:

«1. Que la Commission adopte dès à présent, comme principe, qu'elle n'est autorisée à recevoir, ni directement ni par l'entremise d'un de ses membres, aucune pétition ou réclamation, de telle nature ou de qui que ce soit; et

«2. Qu'elle désire que le public en soit prévenu par l'entremise des Gouvernements de Valachie et de Moldavie.»

La discussion ultérieure sur les sujets, auxquels l'attention de la Commission a été appelée, est renvoyée à la prochaine séance.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Anexă.

Adresa către Caimacamul Principatului Moldovei.

Par suite d'une délibération qui vient d'avoir lieu dans le sein de la Commission internationale, dont j'ai eu l'honneur de vous annoncer par ma précédente dépêche la constitution définitive, je m'empresse de vous faire part de l'ordre qui m'a été adressé par la S. P. à la date du 31 Mai — No. 8. — pour votre gouverne.

Quant au résultat de l'entente entre la Commission et le Cai-

No. 1982.
Prot. No. 4.
1857
7 Junie.

(1) Cf. Vol. II, pag. 1067.

No. 1982. macam de Valachie au sujet des routes soulevés dans l'application
 Prot. No. 4. du Firman, je ne manquerai pas de vous en faire part sous peu. Si
 1857 cette entente n'a pas pu s'effectuer jusqu'ici, c'est que la Commission
 7 Iunie. n'a reçu que tout récemment les pouvoirs nécessaires pour y procéder.

A la même date, le Caïmacam de Valachie a reçu l'ordre de la S. P. de veiller à la stricte et loyale exécution du Firman de convocation. La Commission a lieu de croire que V. E. aura reçu le même ordre pour sa gouverne.

(Signé:) E. Safvet.

Bucarest, le 6 Juin 1857.

5. Protocolul No. 5. — Şedinţa din 8 Iunie (27 Maiü) 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 5. Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).

1857 Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

8 Iunie.

Safvet Effendi annonce, «qu'il vient de recevoir du Caïmacam de Valachie la réponse à la lettre, qui lui a été adressée par la Commission en date du 3 courant et qui se trouve consignée au protocole No. 2.»

La Commission reprend la discussion sur les affaires de Moldavie.

Mr. le *Commissaire de Turquie* s'énonce de la manière suivante:

«D'après l'esprit du Traité de Paris et la teneur des protocoles, aucune influence ne devait être exercée ni en faveur ni contre une opinion.

«La population des deux Principautés de Valachie et de Moldavie devait être laissée à elle-même, pour exprimer spontanément des vœux sur l'organisation du pays. A son arrivée à Bucarest, *Safvet Effendi* a trouvé un parti organisé, s'arrogeant le droit de diriger les esprits dans un sens exclusif, et des comités établis pour favoriser par tous les moyens possibles la propagation des idées de l'Union des deux Principautés.

«Quant au parti conservateur, celui-ci, sous le coup de l'impression des événements qui se passèrent en 1848 et voyant se déployer les mêmes éléments et à la tête du mouvement les mêmes individus qui ont amené cet état de choses, craignant pour leurs personnes, leurs biens, leur honneur, et d'un autre côté croyant voir une certaine tendance se manifester de la part du Gouvernement local en faveur de l'opinion du dit parti, Mr. le Commissaire ottoman l'a trouvé dans une inaction complète, à tel point que, placé sous la

pression de l'action morale qu'exerce le parti de l'Union, il ose à peine formuler ouvertement son opinion et se trouve obligé de se renfermer par crainte dans un langage réservé. Safvet Effendi a constaté ce fait par le langage que ce parti tenait à quelques-uns de ses collègues, langage tout différent de celui dont il s'était servi dans ses conversations avec Mr. le Commissaire de Turquie.

«Le parti de l'Union, encouragé d'un côté par les dispositions manifestes de quelques grandes Puissances de l'Europe en faveur de son opinion et s'appuyant de l'autre sur la sympathie de la presse européenne, exerce une influence considérable sur les esprits et en impose au parti contraire.

«Safvet Effendi croit, que ses collègues conviendront avec lui que l'influence morale exercée par des sociétés de telle nature, au moyen de la publicité et de la propagande, ne peut pas être combattue par la force active et la pression. Les révolutions qui éclatèrent dans différentes parties de l'Europe en 1848, surtout dans des pays où le Gouvernement, s'appuyant sur sa force et comptant sur la vigilance et l'activité de sa police, ne pouvait nullement se douter qu'un mouvement populaire le renverserait le lendemain et détruirait tout d'un coup ce qui était établi, ces bouleversements sociaux viennent à l'appui de ce que Safvet Effendi a l'honneur d'avancer.

«Quant à ce qui se passe en Moldavie, Mr. le Commissaire de Turquie a trouvé à son arrivée à Jassy le même état de choses qu'à Bucarest, avec cette différence que l'influence morale combinée, qui s'exerce dans ce pays, était beaucoup plus grande et les opinions, malgré la pression qu'on attribue au Gouvernement local d'exercer sur les esprits, exprimées avec plus de violence qu'en Valachie, sans être pour cela molestées.

«Quel changement pourrait produire sur les idées arrêtées d'un individu les menaces ou intimidations d'un employé du Gouvernement, si elles ne sont suivies d'aucun effet; et dans le cas où un individu changerait son opinion devant la menace ou la subornation, ne pourrait-on pas dire alors que cette opinion n'a pas été le résultat de la conviction intime, mais bien celui d'un simple entraînement? N'est-il pas vrai aussi que la persécution, au lieu d'étouffer les idées, ne contribue qu'à les propager et à les affirmer?

«Si l'on parle de quelques arrestations faites dans ce but, Safvet Effendi n'en connaît qu'une seule; le reste a eu des motifs différents, et cette seule arrestation pour cause d'opinion a été opérée pendant l'administration de l'ex-Ministre Catargi; et encore pourrait-on la justifier, en ce sens qu'elle avait été motivée par le colportage

No. 1982.
Prot. No. 5.
1857
8 Juin.

No. 1982.
Prot. No. 5.
1857
8 Junie.

dans les campagnes de programmes imprimés, fait par deux individus, tandis que ces gens, dans leurs pétitions adressées à quelques-uns des collègues de Safvet Effendi, ont totalement omis le fait du colportage et n'ont basé le motif de leur arrestation que sur leur opinion politique.

«Néanmoins, pendant toute la durée de son séjour à Jassy, Mr. le Commissaire ottoman n'a pas cessé un instant d'attirer l'attention du Caïmacam et de ses Ministres sur l'exécution fidèle et impartiale du Firman impérial de convocation et il recevait d'eux l'assurance positive que les dispositions du dit Firman seront strictement observées et fidèlement exécutées.

«S'il y a des intérêts lésés, des personnes exclues dans les élections, 30 jours sont accordés par le Firman pour les réclamations qui pourront avoir lieu. Par conséquent, Safvet Effendi ne peut, pour le moment, se ranger de l'avis de ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, à l'égard de ce qui se passe en Moldavie, et il ne croit pas que ses collègues soient en état et même en droit de juger et de condamner sur de simples informations un Divan solennellement convoqué et légalement constitué d'après les prescriptions du Firman impérial, sans que les faits et accusations avancés soient vérifiés et constatés d'un commun accord.»

Mr. le *Commissaire d'Autriche* «partage et appuie l'opinion de Safvet Effendi, en alléguant qu'il s'est trouvé en Moldavie simultanément avec MM. ses collègues de France, de Prusse et de Sardaigne, et bien que pendant ce temps il ait été en relations avec un très grand nombre d'habitants de ce pays et de toutes les classes, il peut cependant dire en conscience qu'aucune plainte ne lui est parvenue contre le Gouvernement moldave.

«Il n'ignorait à la vérité pas qu'il y avait en Moldavie des mécontents; mais dans quel pays du monde n'y en a-t-il pas? Faut-il s'étonner qu'en Moldavie, qui se trouve profondément minée par l'esprit de parti, il y en ait?

«Aucun acte du Gouvernement moldave cependant n'est parvenu à la connaissance de Mr. de Liehmann, qui serait de nature à justifier les accusations que MM. ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ont cru devoir énoncer contre le Gouvernement, fait qui prouve à l'évidence que les informations qui leur sont parvenues concernant le susdit Gouvernement ne leur étaient fournies que par un parti.

«Ce fait à lui seul suffit, selon l'avis de Mr. de Liehmann, pour constater que les accusations mentionnées reposent sur une base

très peu solide, parce que personne n'ignore à quelle exagération les partis, surtout dans ce pays-ci, ont l'habitude de se livrer et à quels moyens ils n'hésitent pas à avoir recours.

«Mr. le Commissaire d'Autriche croit, par conséquent, ne pouvoir nullement s'associer à l'avis de MM. ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, qu'un Divan, pour lequel les élections se feraient sous les auspices du Gouvernement actuel de Moldavie, n'offrirait pas les garanties requises pour remplir le but de son institution.»

La discussion sur les affaires du Moldavie étant terminée, Mr. de Basily «demande l'urgence pour l'admission par la Commission d'une adresse du Métropolitain de Moldavie relative aux élections.»

Mr. de Liehmann «s'oppose à cette demande.»

Sir Henry Bulwer demande, «que la Commission s'occupe avant tout de la réponse du Caïmacam de Valachie, dont Safvet Effendi, au commencement de la séance, a annoncé la réception. Le Commissaire britannique allègue, que le pays attend impatiemment la clôture et la publication des listes électorales.»

Safvet Effendi «se range de l'avis de Sir H. Bulwer.»

Après d'autres observations faites par tous les Commissaires, on décide, sur la demande de Mr. de Liehmann, de discuter d'abord le principe concernant la non-admission des pétitions, plaintes ou réclamations par la Commission, que Mr. le Commissaire d'Autriche a mis en avant dans la dernière séance.

Mr. de Liehmann expose, «qu'en admettant des pétitions, plaintes ou réclamations, la Commission changerait entièrement son caractère primitif et se transformerait, en opposition manifeste aux dispositions du Traité de Paris et de l'instruction du Congrès, qui lui interdit de la manière la plus explicite tout acte d'autorité ou d'ingérence, en une espèce de tribunal.

«Par une telle admission, selon l'avis de Mr. le Commissaire d'Autriche, l'autorité des Caïmacams, que la Commission est en devoir d'étayer et de soutenir, serait profondément sapée, l'esprit de parti nourri, les mécontents et les factieux encouragés et les Commissaires qui accueilleraient ces plaintes, pétitions ou réclamations, pour les soumettre à la délibération de la Commission, deviendraient, même sans le vouloir, des chefs de parti. Des désordres de tout genre menaçant (*sic*) la tranquillité publique de la manière la plus grave, et des troubles même en seraient la conséquence naturelle. Mr. le Liehmann croit, par conséquent, devoir s'opposer de la manière la plus énergique à

No. 1982.
Prot. No. 5.
1857
8 Junie.

No. 1982. l'admission de toute pétition, plainte ou réclamation, de telle nature
 Prot. No. 5. et de qui que ce soit.»

1857
 8 Junie.

Safvet Effendi «partage l'opinion de Mr. le Commissaire d'Autriche.»

Mr. de *Basily* demande, «en quoi, si la proposition de Mr. de Liehmann est admise, doivent consister les rapports de la Commission avec les fonctionnaires et avec les individus, selon le sens de l'instruction du Congrès. Il y aurait acte d'autorité ou d'ingérence, si la Commission procédait à des enquêtes formelles ou bien à des demandes péremptoires, par suite des plaintes qui lui auraient été portées par des fonctionnaires ou par des individus. Mais les ordres du Congrès ne limitent point les investigations de la Commission internationale aux seuls rapports à établir avec les Divans; loin de là, dit Mr. le Commissaire de Russie, il nous est prescrit de nous entourer de toutes les lumières, de toutes les informations, qui nous permettent d'asseoir un jugement impartial sur l'état du pays. C'est ainsi et procédant sans aucun système préconçu, sans parti pris pour ou contre tel ou tel autre principe, que, pour ma part, j'ai acquis la conviction, énoncée dans une des séances précédentes, quant à l'irrégularité des procédés du Caïmacam moldave. J'en ai demandé l'insertion au protocole, parce qu'il y avait lieu de prévoir des plaintes nombreuses et fondées, dont la Commission aurait été comblée à l'époque des élections. Certes, je ne veux point les provoquer, en les pressentant. Mon désir d'écarter tout ce qui peut contribuer à aigrir la situation est tel, que j'aurais plutôt renoncé à tenir ce langage, qui est dans mon droit, si je pouvais soupçonner que mes paroles fussent ébruitées hors de cette enceinte. Ici, la franchise est mon droit et elle est le premier de mes devoirs.

«Mr. de *Basily* prie la Commission de corroborer la portée de la proposition de Mr. le Commissaire d'Autriche avec les observations de Mr. le Commissaire britannique, quant à la valeur que la Commission pourra attribuer aux Divans. L'une des propositions de Mr. de Liehmann implique le refus de la Commission de prendre connaissance de tout grief, ne serait-ce que pour son information, et l'autre veut même qu'il soit défendu par voie officielle, ou même par les journaux, de s'adresser à la Commission. Il ne resterait, par conséquent, que les futurs Divans comme unique source d'informations pour l'accomplissement du mandat de la Commission. Les appréhensions de Sir Henry Bulwer, que Mr. de *Basily* partage entièrement, dans le cas d'irrégularité dans les élections, condamneraient d'avance la valeur morale des Divans et leur crédit aux yeux de la Commission, aussi bien que devant les Cours qui auront à régler le

sort de ce pays. Ce serait donc condamner d'avance la tâche si noble de la Commission et la déclarer impuissante à s'en acquitter. Mon avis, continue Mr. de Basily, serait, au contraire, de nous appliquer consciencieusement à accueillir les plaintes qui nous seraient adressées, d'en apprécier la valeur à titre d'information, nous réservant de faire usage de notre influence morale auprès du Gouvernement des Principautés, dans les cas seuls qui nous paraîtraient mériter notre intervention officieuse et secrète, même afin que les élections se fassent de manière à constituer des Divans plus dignes de notre confiance et du mandat qui leur incombe.

«Mr. le Commissaire de Russie appelle aussi l'attention de la Commission sur un autre danger, qui pourrait être provoqué par le projet de Mr. le Commissaire d'Autriche de fermer par voie officielle l'accès de la Commission à toute plainte, à toute information.

«On ne saurait méconnaître le degré de confiance, que l'attente et l'arrivée de la Commission ont inspiré au pays. L'accueil, que MM. les Commissaires ont trouvé ici, le leur prouve. Cette confiance a été, comme elle l'est encore, une des principales garanties de la tranquillité dont le pays jouit. Ne serait-il pas à craindre qu'une déclaration comme celle qui est proposée par Mr. de Liehmann, en exaspérant les partis qui travaillent la société, ne les pousse à des extrémités compromettantes pour le repos du pays et ne provoque aussi des prétextes d'occupation militaire? Mr. de Basily, en terminant, pose la question si, dans le cas où des faits ultérieurs viendraient à constater la partialité du Gouvernement intérimaire de Moldavie par rapport aux mesures électorales, si, dans ce cas, MM. les Commissaires de Turquie et d'Autriche partageraient ses scrupules.»

Mr. de *Liehmann* répond, «que pour l'avenir il se réserve les déterminationes que les circonstances demanderaient.»

Safvet Effendi «émet le même avis.»

Mr. de *Talleyrand* fait remarquer, «que d'après le sens et l'esprit du Traité de Paris, le public avait tout lieu de supposer qu'il avait le droit de s'adresser à la Commission. Comment connaîtrions-nous, demande-t-il, les abus de l'état de choses actuel, si nous n'écoutions pas ceux qui en souffrent?»

Mr. le *Commissaire d'Autriche* déclare, «que tenant compte du sentiment de ses collègues de Russie et de France et pour donner preuve de l'esprit conciliant qui l'anime, il serait prêt à se désister de la seconde partie de sa proposition, concernant la publication par voie officielle, mais qu'il ne peut pas céder sur le principe »

Sir Henry Bulwer propose, «que l'on accepte des papiers, quel

No. 1982.
Prot. No. 5.
1857
8 Junie.

No. 1892.
Prot. No. 5.
1857
8 Juin.

qu'en soit le titre, lesquels la Commission juge propres à l'éclairer sur l'état du pays, pourvu qu'on informe les personnes qui communiquent ces papiers, qu'ils ne sont reçus qu'à titre d'information et que la Commission ne peut exercer aucun acte d'autorité ou d'influence en contradiction formelle avec le but de sa mission.»

Mr. le *Commissaire d'Autriche* réplique, «qu'à son avis, ce n'est certes pas de la part des plaignants ou réclamants, qui, plus ou moins, sont toujours des mécontents, qu'on puisse apprendre la vérité et recueillir des notions dignes de quelque confiance et propres à fournir des lumières à la Commission.

«Quel usage pratique d'ailleurs, continue Mr. de Liehmann, pourra-t-elle faire des plaintes, pétitions ou réclamations qui lui seraient soumises, aussi longtemps qu'elle n'a pas le droit de vérifier les faits, qui sont allégués dans le but unique d'obtenir le redressement des griefs, soit vrais soit prétendus; et ces droits pourtant la Commission ne saurait nullement se les attribuer.»

Les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne «se prononcent pour la proposition de Sir Henry Bulwer. Ils n'entendent admettre que des papiers, qui auraient été jugés propres à éclairer les Commissaires. Il n'y a nulle question d'ériger la Commission en tribunal, de vérifier, de constater et de redresser des griefs quelconques; autrement, demande Mr. de Basily, comment la Commission entend-elle s'éclairer? Ne serait-ce que pour apprécier les circonstances, dans lesquelles elle croirait devoir exercer la censure, comme le principe en a été unanimement admis par la Commission?»

Sir Henry Bulwer relève, «que par sa proposition, on ne fait qu'accepter les informations que, d'après l'instruction générale, on ne saurait refuser, tout en faisant les réserves que cette instruction impose.»

Mr. le *Commissaire d'Autriche* «réserve la décision sur la proposition de Sir Henry Bulwer à sa haute Cour.»

Safvet Eeffendi, de son côté, «apprécie les éclaircissements portés dans cette discussion par MM. ses collègues, mais il prend la question ad referendum.»

Pour mieux préciser la manière dont on se propose de procéder à l'égard des papiers qui seront adressés à la Commission, on tombe d'accord, c'est-à-dire Mr. de Liehmann et Safvet Eeffendi sous la réserve précitée, sur la formule ci-annexée d'accuser réception.

Après ces débats sur la proposition ci-dessus de Mr. de Liehmann, Mr. de Basily demande, «s'il est en droit de présenter une adresse, que

le Métropolitain de Moldavie lui a fait parvenir pour être remise à la Commission.»

No. 1982.
Prot. No. 5.
1857
8 Iunie.

La question étant mise aux voix, MM. les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne votent pour la remise et la lecture du dit document, afin de pouvoir juger si, par sa teneur, il est de nature à être admis.

MM. *les Commissaires d'Autriche et de Turquie* «ne consentent qu'à la remise et réservent la décision contraire à leurs hautes Cours.»

Ainsi, Mr. de Basily remet à la Commission l'adresse précitée. (No. 1.)

D'après le même principe, Mr. de Talleyrand remet de son côté 7 pièces (No. 2 à 8), qu'un grand nombre d'habitants de la Moldavie, et parmi eux les personnes les plus notables de cette Principauté, lui ont fait parvenir, en le priant de les soumettre à la Commission.

Safvet Effendi soumet encore à la Commission la lettre du Cai-macam de Valachie (No. 9), dont il a annoncé la réception au commencement de la séance. La note, qui se trouve annexée à cette pièce, contient les opinions précises de son Altesse sur la manière de résoudre les questions, qui se sont soulevées dans la mise à exécution du Firman de convocation.

Anexă.

Formula răspunsului către petiționari.

Monsieur,

J'ai reçu le document, que vous venez de m'adresser ; mais ce papier n'est reçu par moi qu'à titre d'information, puisque la Commission, tout en désirant s'entourer de tout ce qui peut éclairer son jugement sur l'état du pays, doit se prémunir contre tout acte d'autorité ou d'ingérence, en contradiction formelle avec le but de sa mission et son caractère consultatif.

6. Protocolul No. 6 — Ședințele din 11 Iunie (30 Mai), 13 (1), 15 (3), 16 (4) și 17 (5) Iunie 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).

No. 1982.
Prt. No. 6.
1857
11—17 Iun.

Dans la séance du 11 Juin (30 Mai) le protocole de la séance du 8 Juin (27 Mai) est lu et approuvé.

No. 1892.
 Prot. No. 6.
 1857
 11—17 Jun.

Ensuite lecture est donnée de la lettre et de son annexe (No. 9), que le Caïmacam de Valachie a adressées à la Commission et que Safvet Effendi lui a soumises dans la dernière séance.

Avant que la Commission procède à un examen détaillé des différentes questions soulevées par le Gouvernement valaque, Mr. le *Commissaire d'Autriche* fait la motion suivante:

«Comme il ne peut certes pas entrer dans la pensée de la Commission d'amender le Firman de convocation, c'est-à-dire de le rendre meilleur qu'il ne l'est, mais que sa tâche ne peut être une autre que celle de le rendre, par le moyen d'une entente avec le Caïmacam, exécutable, il s'ensuit que toute disposition du Firman, dont le sens littéral ne présente pas une impossibilité absolue d'exécution, se trouve en dehors de cette entente.»

Le Commissaire d'Autriche propose, par conséquent, «qu'avant de procéder à la discussion des propositions du Caïmacam, la Commission adopte le principe ci-dessus énoncé et qu'elle statue: qu'avant de passer à la délibération sur une des propositions du Caïmacam, la Commission se prononce sur la question préalable, si la disposition du Firman, à laquelle cette proposition se réfère, présente ou non une impossibilité absolue à être mise à exécution, selon le sens littéral du texte du Firman.»

Sir Henry Bulwer observe, «que la discussion de ce principe pourrait entraîner une grande perte de temps sans nécessité pratique, en éloignant la Commission de l'objet principal de sa délibération. Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne propose, par conséquent, de réserver cette discussion pour le cas où l'examen du principe mis en avant par Mr. de Liehmann serait provoqué par les observations du Caïmacam.»

La Commission, après avoir adhéré à la proposition de Sir Henry Bulwer, passe aux observations du Chef du Gouvernement valaque.

Sur la proposition de Mr. de Liehmann, la Commission, jugeant à propos de se procurer les éclaircissements désirables sur certaines questions, décide de prier le Président d'inviter MM. Arsaki et Georges Ghica à se présenter à la Commission dans la séance du 13 (1) Juin.

Les dits Messieurs ayant fourni des renseignements, la Commission a consacré les séances du 13 (1), 15 (3), 16 (4) et 17 (5) Juin à l'examen et à la discussion détaillés de chacune des propositions du Caïmacam de Valachie. Le résultat de ce travail se trouve consigné dans les contre-observations annexées sous forme de mémoire et destinées à être communiquées aux deux Caïmacams.

Avant que la séance du 17 Juin soit levée, Mr. *le Baron de Richt-hofen* soumet à la Commission les numéros 1 et 2 du *Buletin officiel* de Moldavie en date du 30 et 31 Mai (v. s.)—Nos. 10 et 11— et fait remarquer, «qu'il résulte de l'une et de l'autre de ces deux pièces que le Caïmacam de Moldavie a officiellement publié la liste électorale du clergé et celle des grands propriétaires. Mr. le Commissaire de Prusse constate ainsi, que le Prince Vogoridès a procédé aux opérations électorales, sans avoir attendu la solution des doutes soulevés par le Caïmacam de Valachie sur l'interprétation du Firman de convocation, et relève que cet acte du Chef du Gouvernement moldave est en contradiction évidente avec les dispositions de la dépêche télégraphique consignée au protocole No. 2, laquelle la S. P. avait adressée en date du 31 Mai n. s. à Safvet Effendi et que celui-ci, comme la lettre annexée au protocole No. 4 en fournit la preuve, avait communiquée au Caïmacam de Moldavie pour sa gouverne.»

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Anexă.

Memoriu privitor la interpretarea Firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc.

Pour ce qui concerne le 1-er point, les prêtres, le texte du Firman dit, art. 1-er :

«Et les prêtres, remplissant à un titre quelconque les fonctions de leur ministère dans le chef-lieu de chaque Evêché, se réuniront sur la convocation de leurs Evêques diocésains, pour nommer également parmi eux un député au Divan par diocèse.»

Par conséquent, la Commission pense que les fonctionnaires ecclésiastiques au siège de la Métropole et de chaque Evêché et les curés des paroisses de la ville chef-lieu de l'Evêché, à l'exception de ceux exclus par des raisons canoniques, sont de droit électeurs, mais que les protopopes (archiprêtres) et les proestoti (aides des archiprêtres), qui exercent leurs fonctions dans le diocèse, sans résider dans le chef-lieu, ne peuvent par jouir du droit d'électeurs.

Cependant la Commission fait observer, qu'il reste à savoir si les fonctionnaires ecclésiastiques au siège de la Métropole et les curés de paroisse de la ville chef-lieu du diocèse sont les seuls prêtres au chef-lieu auxquels se rapportent les termes du Firman ci-dessus mentionnés, question qui peut être résolue par une entente entre le Caïmacam et le Métropolitain.

No. 1982.
Prot. No. 6.
1857
11—17 Iun.

No. 1982.
Prot. No. 6.
1857
11—17 Iun.

Quant à la seconde question, relative au domicile, la Commission partage l'avis du Caïmacam.

A l'égard des Grands Boyards (3-ème question), qui ne sont pas astreints à la condition du domicile, la Commission pense que tout Grand Boyard, possesseur de la propriété requise selon le Firman dans un district, peut être élu dans tout district dont les électeurs voudraient bien le nommer pour leur représentant.

Pour ce qui concerne le 4-ème point—les biens dotaux—la Commission, considérant les dispositions du chap. 16 § 10 de la section 3 du Code civil et considérant qu'en Valachie les biens dotaux ont de tout temps conféré aux maris les droits politiques attachés à la propriété, adhère à l'avis émis par le Caïmacam.

Se référant aux explications présentées par le Chef du Gouvernement valaque au sujet du 5-ème point—c'est-à-dire les preuves de l'étendue des terres,—la Commission est convaincue de l'impossibilité d'appliquer littéralement le Firman en Valachie pour ce qui concerne la détermination de l'étendue des terres. Elle approuve donc l'idée du Caïmacam, de parvenir au même résultat par les moyens les plus pratiques et les mieux appropriés aux circonstances locales, et quant au choix de ces moyens, la Commission le réserve au Gouvernement valaque, comme à l'autorité la plus compétente.

A l'égard du 6-ème point,—le maximum de 99 faltches,—la Commission observe que, selon les termes du Firman, les propriétaires non-Boyards ou fils de Boyards, possédant plus de 99 faltches de terre, seraient exclus de la représentation nationale. Mais vu les raisons présentées par le Directeur du Secrétariat d'Etat sur l'impossibilité de fixer le maximum selon le Firman et vu qu'il paraît improbable que le Firman ait voulu exclure de la représentation les propriétaires non-Boyards ou fils de Boyards possédant au-delà du maximum précisé, tandis qu'il accorde ce droit à ceux dont la possession n'atteint pas le dit maximum, elle adhère à l'interprétation proposée par le Caïmacam.

Quant à la représentation de la petite propriété, la Commission fait remarquer que l'introduction des Boyards dans la classe des petits propriétaires ne serait pas en harmonie avec une représentation par classes, attendu que les intérêts des différentes classes peuvent être sous quelques points en lutte. Mais comme l'opinion du Caïmacam paraît conforme au sens littéral de la phrase du Firman (art. 3): «tous les propriétaires, sous quelque dénomination que ce soit», la Commission adhère à cette opinion.

Quant au 7-ème point, relatif aux portions de terres non continues,

sises dans le même district, la Commission partage l'opinion du Caïmacam.

Pour ce qui concerne le 8-ème point, qui se rapporte au passage du Firman: «Ils y éliront à la majorité des voix deux députés au Divan parmi ceux d'entre eux qui justifieront de la possession, libre de toute charge hypothécaire, d'un immeuble de 200 faltches au moins ou l'équivalent en pogones de terres exploitées et en rapport», la Commission est d'avis que la prescription, qui oblige les éligibles à présenter une déclaration de dégrèvement, comme elle dépend entièrement de l'arbitraire du créancier, pourrait donner lieu à des abus ou à des difficultés dans l'exécution, le créancier pouvant se trouver hors du pays ou bien refusant le dégrèvement pour une somme insignifiante d'une propriété de grande valeur. En principe, une propriété, dont la valeur réelle, après avoir couvert la dette hypothécaire, offrirait un excédant correspondant à la propriété exigée par les prescriptions du Firman, devrait accorder le droit d'éligibilité. Tout en reconnaissant que l'application pratique de ce principe offre des difficultés, la Commission est d'avis, d'après les informations qu'elle a été dans le cas de recueillir, qu'un des moyens à adopter serait celui d'estimer la valeur de la terre d'après son revenu. Cette opération servirait en même temps, selon la localité, à déterminer approximativement l'étendue de la terre. Quant à l'évaluation, on pourrait se conformer au principe généralement admis dans les estimations judiciaires, qui établit la valeur d'une terre sur le taux de 5°/₁₀ de revenu. La Commission espère qu'il sera d'autant plus facile, dans le cas actuel, d'arriver ainsi à un résultat satisfaisant, que les travaux préparatoires doivent être déjà faits dans les administrations, par suite de la publication du Ministère de l'Intérieur en date du 21 Mars dernier, laquelle prescrivait, entre autres, de spécifier, autant que faire se pourra, le revenu constaté par les taxes des chaussées et le payement des redevances à l'Etat ou bien par un contrat de bail.

En ce qui touche le 9-ème point — les professeurs d'Etat, — la Commission se range de l'avis du Caïmacam.

Pour ce qui concerne le 10-ème point — les avocats, — les termes du Firman exigent un diplôme régulier. Mais de tels diplômes n'existant pas dans le pays, il est indispensable d'aviser à un autre moyen propre à réaliser l'idée du Firman. Toutefois, le projet du Caïmacam paraît de nature à rendre nécessaires des explications, car il semble à la Commission que, d'après ce projet, le Département de la Justice pourrait donner le caractère d'avocat à tout individu, qui aurait plaidé, soit sa propre cause, soit par procuration une cause

No. 1982.
Prot. No. 6.
1857
11—17 Jun.

No. 1982. quelconque. Or, le Règlement Organique, art. 129, fait une distinction
 Prot. No. 6. entre les avocats reconnus et les personnes qui, sans être avocats,
 1857 plaident parfois devant les tribunaux. Il spécifie clairement le pro-
 11—17 Iun. cédé, par lequel on doit devenir avocat reconnu. La loi de l'année
 1836, qui a été adoptée par l'Assemblée générale de la même année,
 établit aussi ce principe. Par conséquent, la Commission, étant ob-
 ligée à se renfermer aussi strictement que possible dans le sens
 précis du Firman, est d'avis que le Département de la Justice ne
 doit délivrer de certificat d'électeur dans la catégorie des avocats qu'à
 ceux qui ont exercé depuis trois ans au moins la profession d'avocat,
 selon les prescriptions du Règlement Organique et de la loi du pays.

Quant au 11-ème point — les commerçants, — le Firman accorde les
 droits d'électeur aux négociants patentés des trois classes inscrits
 sur les dernières listes préparées pour l'élection des municipalités.
 La Commission, d'après les informations qu'elle a été dans le cas
 de recueillir, observe qu'il n'y a point de liste pour les électeurs de
 la municipalité, qui sont choisis par les députés des quartiers, les-
 quels, à leur tour, sont élus d'après une loi spéciale. L'élection ayant
 ainsi lieu à deux degrés, le Caïmacam propose de substituer aux élec-
 teurs des municipalités les électeurs des députés des quartiers. Ce
 mode, quelque imparfait qu'il soit, paraît cependant le plus pratique
 pour tourner la difficulté. Il est vrai que, pour être inscrit comme
 électeur des députés des quartiers, il faut être propriétaire; mais
 comme le cens électoral dans cette catégorie est extrêmement mo-
 dique, il est présumable, selon les mœurs du pays, que le plus
 grand nombre des patentés indiqués par le Firman est en même temps
 propriétaire. Il ne resterait qu'une seule remarque à faire, au sujet
 de l'âge; on est électeur de quartier à l'âge de 25 ans. Il faudra,
 par conséquent, éliminer de ces listes ceux qui n'ont pas l'âge de
 trente ans, requis par le Firman.

7. Protocolul No. 7. — Şedinţa din 20 (8) Iunie 1857.

No. 1982. Présents : Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bre-
 Prot. No. 7. tagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).
 1857 Le protocole No. 6 des séances du 11 Juin (30 Mai), 13 (1), 15
 20 Iunie. (3), 16 (4) et 17 (5) Juin est lu et approuvé.

Mr. le Baron de Richthofen ayant appelé l'attention de ses col-
 lègues sur le principe, qu'il a mis en avant dans la séance du 7 Juin
 et qui se trouve exposé au protocole No. 4, principe auquel se sont

déjà associés MM. les Commissaires de la Grande Bretagne et de la Russie, la Commission passe à la discussion de ce sujet.

Mr. *le Baron de Richthofen*, de son côté, «croit avoir lieu d'inviter ses collègues à exprimer aux Gouvernements, dont émane l'instruction générale annexée au 22-ème protocole des Conférences de Paris, l'espoir que nulle action isolément exercée dans les Principautés et contraire à l'esprit de cette instruction ne viendra entraver les travaux imposés à la Commission en vertu de la commune entente établie par la dite instruction.»

MM. *les Commissaires de France et de Sardaigne* «s'associent au principe mis avant par Mr. le Baron de Richthofen, en se rendant à l'invitation qu'il a adressée à la Commission. Ils se réservent pourtant de se prononcer sur ce que la Commission aura à faire en cas qu'une action isolée vienne à être constatée.»

Mr. *de Liehmann* déclare, «qu'il n'est muni d'aucun pouvoir pour entrer en délibération sur l'objet de la proposition de Mr. le Baron de Richthofen, objet qu'il considère comme tout-à-fait en dehors de la compétence de la Commission, clairement circonstrite par l'instruction du Congrès de Paris. Il croit, par conséquent, devoir entièrement abandonner à sa haute Cour de prendre à l'égard de la proposition ci-dessus telle détermination qu'Elle jugera à propos.»

Sir Henry Bulwer «s'est déjà prononcé contre toute action isolée de la part des Commissaires et, ne voyant aucun inconvénient pratique à ce que la Commission émette un simple espoir, qui se rapporte à la possibilité de remplir honnêtement la tâche qui lui a été confiée, il s'associe à l'expression de l'espoir tel qu'il a été énoncé par Mr. le Baron de Richthofen.»

Safvet Effendi expose, «qu'il a déjà signalé les principes qui guident sa propre conduite, ainsi que celle de son Gouvernement, et que, s'il s'agit de déclarer qu'il espère que nul Gouvernement n'agira en contradiction avec la bonne foi du sien, qui a pour principe de suivre les instructions du Congrès de Paris, il s'associe entièrement à une telle déclaration.»

Mr. *le Commissaire de Russie*, «s'étant déjà associé au principe mis en avant par Mr. le Baron de Richthofen, croit qu'il serait d'autant plus opportun de constater dans le présent protocole l'espoir qu'aucun des organes des Gouvernements, qui ont pris part au Congrès de Paris, ne contreviendra aux principes imposés par le Congrès, que déjà, en plus d'une occasion, on a voulu justifier une conduite contraire aux prescriptions du Firman par des considérations de politique étrangère et par des influences du dehors. Mr. de Basily fait aussi

No. 1982. observer que, vu d'une part les graves inconvénients d'une action
 Prot. No. 7. qui viendrait à se produire dans les Principautés mêmes au nom de
 1857 l'une des Puissances représentées dans la Commission et qui serait
 20 Iunie. en opposition directe à la double base de l'entente commune, base
 qui est l'instruction du Congrès et le Firman, et d'autre part eu égard
 aux difficultés de la situation qui en résulterait pour la Commission
 elle-même, la compétence de celle-ci se bornerait à signaler les faits,
 à en constater la portée à l'égard de l'œuvre qui est confiée à la
 Commission et à y appeler l'attention des Cours. Mr. le Commissaire
 de Russie n'entend nullement provoquer dans ce cas une discussion
 et moins encore une appréciation des faits, qui pourraient se présenter
 et dont, en effet, l'appréciation ultérieure ne lui paraît pas du res-
 sort de la Commission. Mais, dans tous les cas, il croit qu'on ne peut
 pas opposer l'incompétence à l'expression de l'espoir de la Commis-
 sion qu'aucune action au nom des Puissances signataires du Traité
 de Paris ne viendra contrecarrer sur les lieux mêmes l'œuvre de la
 Commission, telle qu'elle est déterminée par le dit Traité.»

(Suivent les signatures des Commissaires).

8. Protocolul No. 8. — Ședința din 24 (12) Iunie 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 8. Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie (Président).
 1857 Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.
 24 Iunie. Safvet Effendi soumet à la Commission une lettre du Caïmacam

de Valachie. (No. 2.)

Lecture ayant été donnée de cette pièce, la Commission arrête
 d'adresser, par l'organe de son Président, au Chef du Gouvernement
 valaque, la lettre responsive qui se trouve annexée au présent pro-
 tocole.

Ensuite, Sir Henry Bulwer présente des papiers qui lui ont été
 remis à l'adresse de la Commission par l'éditeur du journal *Con-*
cordia, Mr. Kretzulescu, et qui ont trait à des restrictions imposées
 par la censure.

Mr. le *Commissaire britannique* demande, «si la Commission est
 d'avis que des papiers de cette nature soient reçus et examinés”par
 elle.»

Mr. de *Basily* observe, «que toutes les fois que le Commissaire
 qui présente des papiers déclare qu'ils ont directement ou indirectement
 trait aux questions qui sont du ressort de la Commission, et

notamment à la question électorale, la Commission doit en prendre connaissance, pour pouvoir en apprécier la valeur.»

MM. *les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne* «adhèrent à l'avis énoncé par Mr. de Basily.»

MM. *les Commissaires d'Autriche et de Turquie* déclarent, «que ne se trouvant pas encore en possession d'ordres de leurs Cours à ce sujet, ils ne peuvent pas prendre part à la discussion.»

On ajourne la question, tout en relevant les inconvénients de ce retard.

Faisant suite à sa communication consignée à la fin du protocole No. 6, Mr. le Commissaire de Prusse soumet à la Commission les *Bulletins officiels* Nos. 3, 4 et 5 de Moldavie, en date du 1-er, 2 et 4 Juin -- v. s. — (Nos. 12, 14 et 15), lesquels contiennent les listes électorales des petits propriétaires des villes et des communes.

Mr. *le Baron de Richthofen* rappelle à MM. ses collègues, «que la Commission, en discutant la teneur de la lettre qui devait être adressée au Prince Vogoridès et qui se trouve annexée au protocole No. 4, était unanime à reconnaître: «que les listes électorales en «Moldavie ne peuvent être considérées comme valablement dressées «qu'après que le résultat de l'entente, dont parle la dite lettre, aura été «communiqué au Caïmacam de Moldavie et, qu'en conséquence, il «sera du devoir de ce dernier de ne compter le terme des 30 jours, «accordés par le Firman aux réclamations, que du moment où les «listes rectifiées seront publiées.»

«Mr. le Commissaire de Prusse soumet également à la Commission le No. 43 de la *Gazette officielle* du Gouvernement moldave, en date du 3 Juin v. s. — (No. 16) — par lequel le comité examinateur à Jassy porte à la connaissance du public, qu'il vient d'être institué pour recevoir les réclamations, qui se présenteraient dans le terme des 30 jours, à compter de la publication des listes électorales.

«Mr. le Commissaire de Prusse ne peut pas se persuader, que la Commission, en reconnaissant le principe ci-dessus énoncé, ait entendu se borner à l'enregistrer dans ses protocoles. Il croit, au contraire, que la Commission, en précisant le devoir du Caïmacam de Moldavie à cet égard, s'est imposée l'obligation de ne pas lui laisser ignorer ce devoir.

«Par conséquent, Mr. le Baron de Richthofen pense, que la Commission, à moins de vouloir déroger à sa dignité par une indifférence inopportune, ne pourrait se dispenser d'informer sans délai le Prince Vogoridès de cet avis unanimement reconnu par elle.

«Mr. le Commissaire de Prusse invite donc la Commission à adresser

No. 1982.
Prot. No. 8.
1857
24 Junie.

No. 1982. de suite, par l'organe de son Président, au Caïmacam de Moldavie
 Prot. No. 8. l'information que comportent les circonstances.»

1857
 24 Iunie. *Safvet Effendi* ayant déclaré, «qu'il a déjà écrit au Caïmacam de
 Moldavie dans le sens du passage du protocole No. 4, que vient de
 citer Mr. le Baron de Richthofen», la séance est levée.

(Suivent les signatures des Commissaires).

Anexă.

Adresa Comisiunii către Caimacamul Moldovei.

Au Caïmacam de Moldavie.

Mon Prince,

La Commission apprécie à juste titre les expressions, dont V. A. a bien voulu se servir à l'égard des observations qu'Elle a provoquées de la part de la Commission.

Pour ce qui concerne la question, que V. A. vient de présenter de nouveau à la Commission, je suis chargé de Lui annoncer qu'il paraît à mes collègues et à moi que l'interprétation la plus conforme à l'esprit du Firman est celle, qui se trouve énoncée dans la seconde alternative de la lettre que V. A. m'a fait l'honneur de m'adresser en date du 22 (10) Juin 1857.

(Signé:) *Safvet Effendi*.

9. Protocolul No. 9. — Ședințele din 2 Iulie (20 Iunie) și 3 Iulie (21 Iunie) 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 9. Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

1857
 2—3 Iulie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Le terme fixé pour la Présidence de *Safvet Effendi* dans la séance du 30 (18) Mai étant échu, la Commission, conformément à la résolution prise à la même date, procède à la désignation d'un nouveau Président par la voie du sort. Ce dernier étant tombé sur Mr. de *Liehmann*, celui-ci présidera à la Commission d'aujourd'hui jusqu'au 1-er Août (20 Juillet).

MM. les Commissaires offrent à *Safvet Effendi* leurs remerciements, pour la manière dont il a conduit leurs travaux pendant le mois passé.

Sir H. Bulwer soumet à la Commission les papiers qu'il a déjà présentés dans la dernière séance. (No. 19 et 20.)

Mr. le Baron de Richthofen, de son côté, soumet à la Commission une réclamation de Mr. Răducan Rosetti contre son exclusion des listes électorales. (No. 21.)

Ensuite, Mr. *de Basily* réclame pour la 3-ème fois, et de nouveau à titre de simple information, d'urgence, la lecture d'une adresse envoyée à la Commission par le Métropolitain de Moldavie. «C'est à la conférence du 8 Juin (27 Mai), dit Mr. le Commissaire de Russie, que j'ai eu l'honneur de la soumettre à la Commission. Je regrette que nous ayons laissé s'écouler près d'un mois, sans prendre connaissance de cet important document. Dans cet intervalle, les choses se sont aggravées en Moldavie et j'ai la conviction que les complications que je signale ne se seraient pas présentées, si nous avions pris à temps connaissance de ce document. Je déclare l'avoir lu avec attention; il a trait à des questions qui doivent nous préoccuper; il émane du Chef de l'Église moldave, qui doit non seulement présider le Divan, mais aussi, comme chef diocésain, procéder à la convocation d'une classe d'électeurs.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* déclare, «que relativement à la question de l'admission des plaintes, pétitions et réclamations, il vient d'être autorisé par sa haute Cour à adhérer à la proposition, que Sir H. Bulwer a faite à cet égard dans la séance du 8 Juin (27 Mai) et qui se trouve consignée au protocole No. 5, à la condition expresse, toutefois, que les réserves et restrictions, dont, en vertu du même protocole, la Commission elle-même a jugé nécessaire d'entourer l'admission dont il s'agit, soient religieusement et strictement maintenues.»

Safvet Effendi annonce, «que la S. P. l'a également autorisé à accéder à la proposition faite par ses collègues au sujet de l'admission et de la lecture, dans la Commission, de papiers, à condition pourtant que les réserves y relatives faites par Sir H. Bulwer soient exactement maintenues.»

Après cette déclaration, Mr. le Commissaire de Turquie dépose sur la table de la Commission les papiers (No. 17 et 18), qui lui ont été adressés pour être remis à la Commission.

L'urgence réclamée par Mr. *de Basily* ayant été votée, lecture est donnée de l'adresse du Métropolitain de Moldavie. (No. 1.)

La lecture terminée, Mr. *de Liehmann* observe, «qu'il faut avant tout le temps matériel, pour que chacun des Commissaires puisse prendre connaissance exacte du contenu de l'adresse.»

Mr. *de Basily*, en répliquant, «fait valoir la question de la perte

No. 1982.
Prot. No. 9.
1857
2—3 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 9.
1857
2—3 Iulie.

du temps et demande à Safvet Effendi s'il a déjà reçu du Caïmacam de Moldavie une réponse à la lettre, par laquelle il lui a annoncé que le terme des 30 jours accordés aux réclamations ne devait dater que de la publication des listes rectifiées.»

Mr. le Commissaire de Turquie ayant répondu négativement, Mr. *de Basily* continue, «qu'il a observé que bien que les séances de la Commission soient fréquentes et qu'elles durent 5 à 6 heures, ses travaux n'avancent pas aussi vite que l'aurait exigé la pression exercée en Moldavie pour composer un Divan, à l'égard duquel plusieurs Commissaires ont déjà émis un voté de défiance, Divan qui se forme contrairement aux bases adoptées par la Commission et avec lequel, par conséquent, la Commission ne pourra pas se mettre en rapport. Se référant aux divers protocoles des séances précédentes, Mr. le Commissaire de Russie relève que cette lenteur est due, entre autres, à la faculté exercée par chacun des Commissaires de frapper d'incompétence des motions soutenues par la majorité. MM. les Commissaires d'Autriche et de Turquie ne se sont point contentés de prendre certaines questions ad referendum, mais, de plus, ils ont arrêté forcément les travaux de la Commission, en déclarant qu'ils ne pouvaient point assister aux séances où l'on aurait traité ces questions. Il s'agissait, cependant, de questions principales, telles que l'admission des documents et l'action isolément exercée au nom des Puissances en contradiction avec les principes posés par le Congrès. A l'occasion de la première déclaration d'incompétence, trois semaines se sont passées sans que la Commission pût prendre lecture des documents relatifs aux élections; quant à la seconde, elle continue à mettre obstacle à l'émission d'un vœu, qui paraît de nature à attirer l'attention des Cours sur certaines irrégularités qui compliquent la situation. Nous savons, entre autres, ajoute Mr. de Basily, qu'à l'époque même où une partie de la Commission se trouvait à Jassy et où trois d'entre nous insistaient pour que le Gouvernement moldave ajournât la publication des instructions électorales jusqu'à l'entente à établir en Valachie, précaution qui a été bientôt après ordonnée d'un commun accord entre la S. P. et les Représentants, — nous savons tous que l'Agent consulaire d'une des Puissances garantes, empiétant sur le terrain de la Commission, insistait de son côté auprès du Prince Vogoridès sur la publication immédiate des instructions électorales, qui étaient toutes confectionnées et même imprimées à cette époque. Je me borne à signaler ce fait. Je n'ai point à l'apprécier. Mon abstention est motivée par une déclaration au protocole No. 4. Mais puisqu'on nous dit incompetents à émettre même un vœu

pour que de telles influences ne viennent plus entraver notre œuvre et puisque, en principe, les influences du dehors, patentes ou occultes, ne doivent pas même atténuer la conduite des Caïmacams et puisque l'irrégularité des procédés du Prince Vogoridès est constatée et que, d'autre part, il est de notre devoir d'user de notre influence morale pour la loyale exécution du Firman, je demande l'avis de la Commission, s'il n'est pas aussi de notre devoir d'adresser une censure au Caïmacam de Moldavie pour la publication intempestive des listes électorales, tout en lui réservant la spontanéité de la rectification de ces listes, afin de sauvegarder sa dignité aux yeux de ses administrés. Sinon, dit en se résumant Mr. de Basily, le Caïmacam de Moldavie s'expose à compromettre la dignité et l'autorité qui lui sont confiées par la S. P.»

La Commission arrête de ne s'occuper de la proposition de Mr. le Commissaire de Russie, qu'après avoir pris connaissance des autres papiers qui lui ont été soumis.

Lecture est donnée du document No. 17, qui renferme une protestation d'un grand nombre de Moldaves contre les mesures électorales du Prince Vogoridès, ainsi que des pièces No. 2 et 3, qui se rapportent au même sujet.

La Commission, discutant ensuite la motion de Mr. de Basily et celui-ci insistant pour qu'on ne perde point de temps, vu que les élections en Moldavie doivent se faire le 12 Juillet (30 Juin), *Sir Henry Bulwer* «propose de recourir à Constantinople, pour déterminer le sens précis de la dépêche télégraphique en date du 31 Mai (n. s.) consignée au protocole 2.»

Cette dernière motion ayant provoqué une longue discussion, dans laquelle MM. les Commissaires n'ont pas pu s'entendre, et vu l'heure avancée, la discussion ultérieure est renvoyée à la prochaine séance.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

10. Protocolul No. 10. — Ședința din 4 Iulie (22 Iunie) 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Baron de Richthofen ayant demandé, si Safvet Effendi pouvait présenter la lettre adressée par lui au Caïmacam de Moldavie et dont Mr. le Commissaire ottoman avait parlé dans la séance du 24 (12) Juin, Safvet Effendi produit cette lettre, ainsi que la ré-

No. 1982.
Prot. No. 9.
1857
2—3 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 10.
1857
4 Iulie.

No. 1982
 Prot. No. 10.
 1857
 4 Julie.

ponse qu'hier il avait déclaré n'avoir pas encore reçue et qu'à présent il déclare avoir reçue dans la soirée d'hier après la séance, par Mr. Rado, employé moldave, arrivé à Bucarest avant-hier, le 2 Juillet (20 Juin).

MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne relèvent, «que la lettre de Safvet Effendi est datée du 18 (6) Juin, la réponse du 27 (15), et que cette réponse a mis huit jours pour venir de Jassy à Bucarest. Quant à la teneur même de la lettre de Safvet Effendi, ils trouvent qu'elle est conditionnelle, au lieu d'énoncer le texte même du passage du protocole No. 4, qui n'est nullement conditionnel, car il y est dit en termes précis:

«La Commission est unanime à reconnaître, que les listes électorales en Moldavie ne peuvent être considérées comme valablement dressées, qu'après que le résultat de l'entente entre la Commission et le Caïmacam de Valachie aura été communiqué au Prince Vogoridès, et, qu'en conséquence, il sera du devoir de ce dernier de ne compter le terme des 30 jours, accordé par le Firman aux réclamations, que du moment où les listes rectifiées seront publiées.»

«Les dits Commissaires constatent de plus, qu'à l'exhibition de la lettre de Safvet Effendi, laquelle n'a pas pu être communiquée à la conférence du 2 Juillet (20 Juin), MM. les Commissaires d'Autriche et de la Grande Bretagne déclarent seuls en avoir eu connaissance depuis quelques jours.»

Mr. de Liehmann fait observer, «que toute la discussion paraît rouler sur la question préalable, si le Prince Vogoridès est obligé ou non d'appliquer en Moldavie les solutions données aux doutes soulevés par le Caïmacam de Valachie, parce que, si cette obligation n'était pas imposée au Prince Vogoridès, il n'avait non plus celle de rectifier les listes et, par conséquent, des listes rectifiées n'existaient pas.

«Pour prouver que le Caïmacam de Moldavie n'avait point l'obligation ci-dessus énoncée, Mr. le Commissaire d'Autriche déclare que, conformément à une communication de l'Internonce impérial, il a été expressément arrêté, dans la Conférence qui a eu lieu à Constantinople le 30 Mai entre les Représentants des Puissances signataires du Traité de Paris, que la communication au Caïmacam de Moldavie de la solution des doutes soulevés par celui de Valachie à l'égard de l'exécution du Firman de convocation ne devait nullement imposer au premier l'obligation d'appliquer la dite solution en Moldavie, et qu'il n'a été non plus dans l'intention de la Conférence d'entraver,

de quelque manière que ce soit, l'exécution du dit Firman en Moldavie par la communication ci-dessus énoncée.»

Mr. *le Commissaire de France*, en se référant à la dépêche du 31 Mai, observe, «que d'après les informations qui lui sont parvenues de Constantinople, il tient le Caïmacam pour moralement engagé à prendre en considération les interprétations données au Firman par la Commission, puisque le Prince Vogoridès a été placé sous la responsabilité éventuelle de n'avoir point mis à exécution le Firman aussi exactement qu'il était possible de le faire dans l'une et l'autre Principauté. Pourquoi la Conférence aurait-elle engagé la Commission à communiquer au Caïmacam de Moldavie le résultat de ses travaux, si cette communication ne devait avoir aucun résultat sur sa conduite?»

Mr. *le Baron de Richthofen* fait remarquer, «qu'une interprétation isolée de la dépêche du 31 Mai, n'importe de qui elle émane, n'a pas d'autorité pour lui et qu'il ne peut reconnaître comme obligatoire pour la Commission qu'une interprétation donnée par tous les Représentants, de concert avec la Sublime Porte.»

D'autre part, MM. *les Commissaires de Russie, de Sardaigne, de Prusse et de France*, relèvent, «que tout ce que Mr. de Liehmann allègue relativement à la dépêche du 31 Mai se rapporte à un principe qui sera discuté ultérieurement, tandis que leurs observations se bornent, pour le moment, au seul procédé de Mr. le Commissaire ottoman, en sa qualité de Président.»

Sir Henry Bulwer pense, «que le point pratique et important est sans doute celui de déterminer quel est le sens précis de la dépêche du 31 Mai. Mais ne voulant pas laisser les observations de ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne sur la conduite de Safvet Effendi sans réponse, il doit faire remarquer que, quand le protocole, auquel on fait allusion, était rédigé, on n'a pas chargé Safvet Effendi de le communiquer au Caïmacam de Moldavie. Ce n'était que bien plus tard que Mr. le Baron de Richthofen a soulevé la question, si la substance du dit protocole devait être communiquée ou non au Prince Vogoridès. Et ce fut alors, et sans décision aucune de la part de la Commission, que Safvet Effendi a déclaré qu'il s'était déjà adressé au Caïmacam de Moldavie à ce sujet. C'était dans ce moment que la Commission aurait dû demander quelle était la lettre écrite par Safvet Effendi, et la Commission entière est aussi responsable que Safvet Effendi de toute faute que cette lettre ait pu contenir. Mais cette lettre explique exactement la conduite, que le Caïmacam de Moldavie aurait à tenir dans le cas où les listes électorales devraient être rectifiées. Or, le protocole était fondé sur

No. 1892.
Prot. No. 10.
1857
4 Iulie.

No. 1982. l'idée que le Caïmacam de Moldavie devait rectifier les listes, si la
 Prot. No. 10. Commission, conjointement avec celui de Valachie, arrivait à une so-
 1857 lution de certaines questions relatives au Firman et que les circon-
 4 Iulie. stances locales permissent une solution identique de ces questions dans
 les Principautés. Dans ce cas, il y aurait raison, selon la Commission,
 de rectifier les listes en Moldavie par l'application des principes adoptés
 en Valachie; mais s'il n'y avait pas de tel cas, si la Commission
 n'arrivait pas, conjointement avec le Prince Ghica, à une solution des
 questions dont il s'agit et si ces questions ne permettaient pas une
 solution identique dans les deux Principautés, alors le Prince Vogoridès
 n'eût pas été appelé à rectifier ses propres listes. La rectifica-
 tion était donc conditionnelle; et ainsi, la lettre de Safvet Effendi
 ne paraît pas à Sir H. Bulwer en contradiction avec l'esprit du pro-
 tocole No. 4 et l'état de choses qui en était la base. Par conséquent,
 Sir Henry Bulwer ayant toujours eu occasion de rendre justice au
 désir de Safvet Effendi de se faire l'organe fidèle des idées de la
 Commission, ne peut pas s'associer maintenant à une critique, qui a
 dans son caractère quelque chose de blessant pour Mr. le Commis-
 saire ottoman. Sir H. Bulwer ajoute encore, que Safvet Effendi lui
 ayant montré la lettre en question, quelque temps après qu'elle avait
 été écrite, il n'a alors même rien vu dans cette pièce, qui eût pu lui
 faire croire que Mr. le Commissaire ottoman avait mal interprété les
 idées de la Commission.»

Mr. *le Commissaire de Prusse* réplique, «qu'il ne se considère nul-
 lement solidaire des lettres que Safvet Effendi écrit sans que Mr. le
 Baron de Richthofen en ait connaissance. S'il n'a pas réclamé de
 suite l'exhibition de la lettre, c'était parce que la réponse de Safvet
 Effendi fut catégorique et affirmative. Mr. le Commissaire de Prusse
 n'a jamais pu supposer, que la lettre adressée par Safvet Effendi au
 Prince Vogoridès pût être conditionnelle. Jusqu'à ce jour-ci, il ne fut
 pas en droit de manifester une méfiance.»

MM. *les Commissaires de France, de Russie et de Sardaigne* «s'as-
 socient à l'avis émis par Mr. Baron de Richthofen», et Mr. *de Basily*
 déclare, en outre, «qu'il repousse toute solidarité pour la Commission,
 en ajoutant que, si l'on pouvait admettre une solidarité, elle ne serait
 qu'à la charge de celui qui aurait eu connaissance du fait à temps
 pour l'empêcher.»

Safvet Effendi, en réponse aux observations de MM. ses collè-
 gues, déclare, «qu'en communiquant spontanément au Caïmacam de
 Moldavie l'avis de la Commission, il a cru donner une preuve de son
 empressement à faire connaître la chose à qui de droit et que, par

conséquent, le procédé est parfaitement correct; il conclut, en repoussant tout reproche à cet égard.»

En abordant la demande d'urgence faite par Mr. de Basily dans la dernière séance, *Sir Henry Bulwer* fait observer, «que vu les deux déclarations différentes présentées par MM. les Commissaires d'Autriche et de France sur l'intention de la dépêche du 31 Mai, il trouve de plus en plus urgent de fixer le sens précis de la dite dépêche, en recourant à Constantinople. Après cette observation, *Sir Henry Bulwer* formule un projet de communication à adresser aux Représentants et à la Porte. Ce projet, après une longue discussion engagée sur sa rédaction, est présenté à la Commission dans la forme suivante:

«La Commission, pour sa gouverne, a besoin de savoir si, d'après «la dépêche du 31 Mai, la Conférence a voulu signifier au Prince «Vogoridès que les interprétations arrêtées par la Commission d'accord avec le Caïmacam de Valachie devaient être adoptées en Moldavie, dans le cas d'une identité de circonstances locales; ou bien «si l'entente, selon le dit ordre, devait seulement être communiquée «au Prince Vogoridès, sans prétendre par cela influencer en rien sa «conduite. Une réponse immédiate et par le télégraphe est d'autant «plus désirable, que des interprétations divergentes sont parvenues «de Constantinople à quelques-uns des Commissaires, que des plaintes «nombreuses arrivent de Moldavie et que les élections y sont fixées «au 12 Juillet (30 Juin).»

Mr. de Basily, «ayant émis l'avis, que la marche suivie par la Commission jusqu'à présent est une conséquence de la motion présentée par Mr. le Commissaire britannique à la séance du 7 Juin (26 Mai), demande la lecture de cette motion.»

Lecture ayant été donnée, *Mr. le Commissaire de Russie* continue:

«J'ai demandé cette lecture, parce que, tout en déclarant que j'adhère moi-même en quelque sorte aux théories de *Sir Henry Bulwer*, je me suis réservé de relever le danger qu'il y aurait à nous résigner aux conséquences de ces théories.

«*Mr. le Commissaire de Russie* partage l'opinion de *Sir Henry Bulwer* sur le devoir qui incombe à la Commission de modérer son action et de se tenir en garde en présence des calomnies et des exagérations, dont les partis sont disposés à se servir les uns contre les autres, en vue d'intérêts personnels. Mais il ne peut pas partager la théorie émise par *Mr. le Commissaire britannique* sur le peu de valeur, que la Commission puisse accorder aux Divans comme organes des vœux du pays. *Mr. de Basily* s'abstient de relever certaines observa-

No. 1982.
Prot. No. 10.
1857
4 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 10.
1857
4 Iulie.

tions de Sir Henry Bulwer, qui induiraient à l'impuissance où se trouve le pays de se faire représenter par une Assemblée capable d'exprimer ses vœux et ses besoins. Ce serait, à son avis, émettre un doute sur la possibilité d'exécuter scrupuleusement une clause du Traité de Paris. Il fait remarquer, que le principe de l'élection n'est pas nouveau dans les Principautés. Il devait y avoir plus de passions et plus d'intérêts personnels en jeu, à l'époque où ils s'agissait d'élections princières, que lorsqu'il s'agit d'une simple émissions de vœux, dont l'appréciation est réservée aux Puissances. La question soulevée par Mr. le Commissaire britannique n'est pas du ressort de la Commission, dont le mandat se borne à constater les vœux du pays. Mais précisément parce que son mandat se borne à ceci, elle doit apprécier la valeur des Assemblées qui sont appelées à en servir d'expression. Nous avons été, continue Mr. de Basily, témoins, durant six longs mois, des efforts combinés de la S. P. et des Représentants des Puissances garantes pour la rédaction du Firman constitutif des Assemblées. Le Firman, approuvé par les Puissances, devient une émanation du Traité. Nos Cours sont directement intéressées à ce que ce document ne soit point faussé dans son exécution. C'est pour cela que la Commission s'est déclarée compétente à censurer les Caïmacams en cas d'abus dans l'application des dispositions électorales. La censure implique des réserves à l'égard de la légitimité des Divans. La censure de la Commission ne peut point demeurer inefficace. C'est pour cette raison, ajoute Mr. de Basily, que j'ai cru de mon devoir de soumettre à la Commission que la dignité du Congrès dont nous émanons serait compromise, si nous étions réduits à exécuter notre mandat auprès d'un Divan convoqué avec partialité. Des démarches confidentielles et même secrètes de la Commission suffiraient, à l'heure qu'il est, pour éclairer le Prince Vogoridès; et sa propre position et sa dignité de Chef du Gouvernement provisoire seraient sauvegardées par notre sollicitude, tandis qu'une constatation tardive, comme celle qui serait la conséquence de la théorie de Sir Henry Bulwer, compromettrait sérieusement celui des Caïmacams qui aurait été convaincu, par les faits et par les résultats, d'avoir mis en présence de la Commission un Divan entaché d'illégitimité. Je me résume ainsi: Plus nous tardons, plus nous accumulons de dangers pour la Commission même. Je signale ce danger comme pouvant même amener scission dans la Commission. Or, je décline toute responsabilité et m'en réfère à ma déclaration du 3 Juin (22 Mai). Dès lors, je signalais le danger, qui se présente aujourd'hui. La lumière devait se faire par la lecture

dès documents. Nous en connaissons tous l'existence. Mr. de Liehmann en a parlé dès la séance du 7 Juin (26 Mai), pour les frapper préventivement d'interdiction. A la séance du 8 Juin (27 Mai) il a pris la question ad referendum et ce ne fut qu'à la séance du 2 Juillet (20 Juin) qu'il a annoncé le consentement de sa Cour à la lecture. Au Congrès de Paris, toutes les fois qu'un des Représentants référait à sa Cour, et il s'agissait de questions bien autrement graves et les distances étaient bien plus grandes, la réponse arrivait le lendemain ou le surlendemain. Je regrette la perte du temps. Ce temps, que nous avons perdu, n'a pas été perdu par le Prince Vogoridès. Il a hâté la publication des listes électorales, et à l'heure qu'il est, il ne reste plus qu'une semaine jusqu'aux élections en Moldavie. Je ne reconnais pas au Prince Vogoridès le droit de réunir une Assemblée quelconque, n'ayant des prescriptions stipulées par les Représentants et la S. P., par le Firman de convocation, — n'en ayant que le nombre voulu des membres, et de nous dire alors: Messieurs, voici la députation moldave; accomplissez votre mandat. Car l'interprétation faite par Mr. de Liehmann des ordres de la Porte ne tient à rien moins qu'à cette combinaison. Emanons-nous du Congrès? Avons-nous à sauvegarder les droits stipulés par le Traité en faveur des Moldo-Valaques d'émettre leurs vœux et leurs besoins; ou bien sommes-nous les comparses d'une comédie? Telle est la question. Si à l'heure qu'il est, au lieu de faire une démarche qui serait de nature à arrêter le mal sur les lieux, on propose un nouveau recours à Constantinople, j'y vois avec un profond regret la continuation de la tactique, que j'ai signalée plus haut et dont le but est de laisser passer encore ces huit jours et de laisser faire les élections, pour opposer des faits accomplis à l'accomplissement de notre mandat et pour réduire les quatre Commissaires, qui ont exprimé leur intention de ne point entrer en rapport avec le Divan convoqué de la manière qui a été signalée, pour les réduire. dis-je, à la nécessité d'un protêt public. Nous avons évité tout éclat. Aucune démarche n'a été faite par nous, qui pourrait compromettre l'autorité du Prince Vogoridès. Nous avons l'assurance, sur la parole de Safvet Effendi, que le Caïmacam de Moldavie était prévenu de l'avis de la Commission; que le terme fixé par le Firman daterait de la publication des listes électorales rectifiées et nous espérons, par conséquent, que tout se passerait sans éclat. Avant-hier, nous avons appris que le Prince Vogoridès n'a pas même accusé réception de la lettre de Safvet Effendi relative à cet objet. Mr. le Commissaire ottoman n'a communiqué à la Commission qu'aujourd'hui la minute de sa

No. 1982.
Prot. No. 10.
1857
4 Iulie.

No. 1982. propre lettre, écrite pourtant par suite d'une décision prise en commun. Hier, on est venu contester la valeur du fait préalable même, du terme des 30 jours et de l'opinion arrêtée à l'unanimité par la Commission sur le sens de l'ordre rédigé par suite de la Conférence tenue à Constantinople le 30 Mai. C'est donc un moyen de laisser passer ces huit jours et de nous mettre bientôt dans la nécessité d'une démarche solennelle. J'ai dû soumettre ces faits dans leur ensemble à l'appréciation de MM. les Commissaires, pour faire retomber sur qui de droit la responsabilité de la situation qui nous est faite. J'ai la conviction qu'il est temps encore, en faisant valoir notre influence morale, comme nous nous y sommes engagés, et en faisant usage au besoin du droit de censure, selon la teneur du protocole No. 3, de prévenir les complications que je signale itérativement et sur lesquelles, d'accord avec MM. les Commissaires de France, de Prusse et de Sardaigne, j'ai appelé l'attention de la Commission il y a un mois. Je me désisterais de ma proposition de censure, si la Commission adopte une autre combinaison, de nature à remédier aux dangers que j'ai signalés, en agissant sans retard auprès du Caïmacam de Moldavie. Mais s'il s'agit d'un recours, je propose d'en faire simultanément à Constantinople et aux Cabinets. Si nous ne tombons pas d'accord sur les termes de la rédaction, que chacun fasse son recours selon ses convictions. Mais dans ce cas, la Commission devrait suspendre ses séances, en attendant les décisions supérieures. La différence des vues respectives entre nous touche les principes. Nos délibérations mêmes contribuent à compliquer la situation, tant que cette divergence de principes existe.»

MM. les Commissaires de France, de Prusse et de Sardaigne «s'associent à cet exposé de motifs et à la proposition de Mr. de Basily, soit de faire usage de la censure, soit de trouver une combinaison de nature à agir auprès du Caïmacam de Moldavie.»

Mr. de Liehmann expose, «que les informations, qu'il a reçues de Constantinople et qu'il vient de soumettre à la Commission, sont si explicites et si nettes que, pour sa part, il n'a nullement besoin de recourir de nouveau à la Conférence. Cependant, si MM. ses collègues sont unanimes à reconnaître l'à-propos d'une question à adresser aux Représentants et à la S. P., il n'entend pas s'opposer à une telle démarche.»

MM. les Commissaires de France, de Prusse et de Sardaigne déclarent, «qu'ils ne peuvent accéder à la proposition de Sir Henry Bulwer, qu'à la condition que la question à adresser à Constantinople,

telle qu'elle se trouve ci-dessus rédigée, soit en même temps communiquée au Caïmacam de Moldavie.»

Mr. *de Basily* observe, «que la communication pure et simple ne serait pas assez efficace.»

Mr. le Baron de Talleyrand ayant insisté de nouveau sur la communication pure et simple au Caïmacam de Moldavie, *Safvet Effendi*, de son côté, «accède à la proposition de son collègue de France» et Mr. *de Liehmann*, qui s'est opposé d'abord à la communication au Prince Vogoridès, «se désistant d'objection ultérieure, se range à la fin de l'avis de Mr. le Commissaire de Turquie.»

Sir Henry Bulwer «adhère également à la communication simultanée au Prince Vogoridès, demandée par MM. les Commissaires de France, de Prusse et de Sardaigne.»

Mr. *de Basily*, «tout en insistant sur l'insertion dans la communication au Caïmacam de Moldavie que, s'il fait faire les élections sans attendre les ordres sollicités de Constantinople par la Commission, il en serait moralement responsable, accède toutefois à ce qu'une question, telle qu'elle est formulée plus haut, soit adressée à la Conférence de Constantinople et communiquée en même temps au Prince Vogoridès.»

La Commission étant ainsi tombée d'accord sur les communications simultanées à faire à Constantinople et à Jassy, — cette dernière communication par l'intermédiaire de son Président, — la séance est levée.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

11. Protocolul No. 11. — Şedinţele din 10 Iulie (28 Iunie) şi 13 (1) Iulie 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

La protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

La Commission procède à l'examen des pièces, qui ont été lues dans les séances des 2 Juillet (20 Juin) et 3 Juillet (21 Juin).

Mr. *de Liehmann* expose, «que jusqu'à l'heure qu'il est, quatre pétitions ont été soumises à la Commission, contenant toutes des plaintes contre le Gouvernement actuel de la Moldavie et relatives aux élections pour le Divan ad-hoc; et nommément:

«1. Une pétition du Métropolitain de Moldavie en date du 19 Mai 1857;

«2. Une pétition signée par plusieurs membres du clergé mol-

No. 1982.
Prot. No 10.
1857
4 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 11.
1857
10—13 Iul.

No. 1982. dave et par beaucoup d'autres habitants de cette Principauté, portant
 Prot. No. 11. la date du 20 Juin 1857.

1857 «3. Une pétition signée par un certain nombre d'habitants de
 10—13 Iul. cette Principauté, daté du 22 Avril (9 Mai) 1857; et enfin

«4. Une pétition du Logothète Răducan Rosetti, datée de Bacău,
 8 (20 Juin) 1857.

«La première de ces pétitions, continue Mr. de Liehmann, a dû nécessairement attirer mon attention toute particulière, par le fait qu'elle provenait du Chef de l'Eglise de Moldavie et qui, en même temps, est appelé à exercer les fonctions importantes de Président du Divan ad-hoc à convoquer dans cette Principauté. Mr. le Commissaire d'Autriche a donc soumis cette pétition à un examen approfondi et il en relève, que ce sont des vues opposées sur trois questions qui ont provoqué la scission, on ne peut plus regrettable, qui s'est manifestée en dernier lieu entre le Métropolitain et le Chef du Gouvernement moldave. Ces trois questions sont les suivantes:

«1. Le Métropolitain prétend que les moines, c'est-à-dire les membres du clergé régulier, même quand ils ne sont pas supérieurs aux administrateurs des monastères, ont le droit de participer aux élections pour le Divan ad-hoc, tandis que le Gouvernement moldave conteste ce droit aux membres du clergé régulier qui ne sont point supérieurs ou administrateurs.

«2. Le Métropolitain soutient que le directeur et les professeurs du Séminaire établi à Socola, bourgade sise à peu près à une lieue de distance de Jassy, peuvent prendre part aux élections, tandis que le Gouvernement moldave croit ne devoir point les admettre à l'exercice de ce droit; et

«3. Le Métropolitain est d'avis que c'est à lui de dresser et, à ce qu'il paraît aussi, de publier les listes électorales du clergé, tandis que le Gouvernement moldave croit que ces attributions reviennent, au moins en partie, à lui.

«Relativement à la représentation du clergé dans les Divans ad-hoc, allégué Mr. de Liehmann, le Firman de convocation contient les dispositions ci-après:

«Outre le Métropolitain et les Evêques de la province, qui seront «de droit membres du Divan, les supérieurs ou administrateurs des «monastères propriétaires de biens non-dédiés choisiront séparément «deux députés clercs et indigènes, c'est-à-dire quatre en tout, et les «prêtres, remplissant à un titre quelconque les fonctions de leur ministère dans le chef-lieu de chaque Evêché, se réuniront sur la

«convocation de leur Evêque diocésain pour nommer également parmi eux un député au Divan par diocèse.»

No. 1982.
Prot. No. 11.
1857
10—13 Iul.

«Ces dispositions ne laissent, selon l'avis de Mr. le Commissaire d'Autriche, aucun doute là-dessus, que:

«ce ne soit que par l'entremise des supérieurs ou administrateurs des monastères que le clergé régulier (monastique) est appelé à exercer les droit électoraux; et que:

«ce ne soient que les prêtres ne faisant point partie du clergé régulier, résidant dans le chef-lieu du diocèse, c'est-à-dire, dans le cas dont il s'agit, dans la ville de Jassy, qui peuvent être admis à l'exercice du dit droit, et nullement ceux qui résident dans toute autre localité du diocèse de Jassy.

«Mr. le Commissaire d'Autriche croit, en conséquence, quoiqu'à son profond regret, devoir émettre l'avis que, concernant les deux premières questions mentionnées ci-dessus, l'opinion du Métropolitain de Moldavie paraît être en contradiction manifeste avec les dispositions, aussi claires que précises, du Firman de convocation y relatives.

«Quant à la 3-ème question, Mr. de Liehmann déclare ne pas être à même d'émettre un avis positif, vu que le Firman ne fait aucune mention spéciale des listes électorales du clergé et ne charge qu'en termes généraux les Gouvernements des Principautés de la confection et de la publication de ces listes; et vu que les dernières phrases du Firman citées plus haut n'ont évidemment trait qu'à la convocation des électeurs pour procéder aux élections dans la classe des prêtres, qui préalablement auront été inscrits dans les listes en question. Mr. de Liehmann croit enfin, concernant la pétition du Métropolitain de Moldavie, devoir signaler à la Commission une circonstance, qui pourrait mériter toute son attention, à savoir celle que cette pétition, aussi bien que les pétitions citées plus haut sub Nos. 2 et 3, sont évidemment écrites de la même main, circonstance qui, vu la tendance de ces écrits et vu l'âge très avancé du Métropolitain et les éléments qui l'entourent, paraît être de nature à éveiller le soupçon, qu'ils pourraient aussi être rédigés par les mêmes personnes.

«Passant à la pétition No. 2, Mr. de Liehmann fait observer, comme aussi à la pétition No. 3, qu'il ne peut énoncer que l'impression générale qu'elles ont produite sur lui, attendu qu'il n'a aucun moyen pour vérifier les faits nombreux qui y sont allégués.

«Quant à la pétition No. 2, continue Mr. de Liehmann, les signatures qui s'y trouvent apposées sont divisées en trois catégories distinctes, à savoir:

No. 1982.
 Prot. No. 11.
 1857
 10—13 Iul.

«a) En celle des inscrits dans les listes électorales, mais réclamant néanmoins contre la confection de ces listes et déclarant ne vouloir point participer aux élections;

«b) En celle des exclus des listes électorales et croyant avoir droit d'y être portés; enfin

«c) Celle des ayants-droit à participer aux élections conformément au Statut Organique et exclus par le Firman.

«Le fait à lui seul que cette pétition est signée, non seulement par des individus qui se croient lésés dans leurs droits, mais bien aussi par d'autres et en assez grand nombre, qui, pour leur compte, n'ont aucun motif de plainte, imprime à cette pétition, selon l'opinion de Mr. de Liehmann, un caractère tout-à-fait illégal et sous certains rapports même factieux, et cela à d'autant plus forte raison, que la 3-ème catégorie des signataires paraît même vouloir protester contre le Firman, en vertu duquel les individus faisant parti de cette catégorie se trouvent exclus des élections.

«Mr. de Liehmann croit, en outre, devoir faire observer que les signataires de la pétition mentionnée s'arrogent le droit de se plaindre et de protester contre les procédés du Gouvernement moldave au nom du peuple moldave, circonstance qui rappelle trop les écrits de cette nature parus en 1848 et à d'autres époques de bouleversements et de troubles, pour avoir besoin d'être qualifiée.

«A la pétition No. 3, en revanche, relève Mr. de Liehmann, se trouvent annexées, comme pièces à l'appui, un grand nombre de copies de lettres particulières, de correspondances officielles, de dépêches télégraphiques et même de lettres d'offices échangées entre des Evêques et des administrateurs ecclésiastiques, pièces qui, évidemment, ne peuvent être tombées, si leurs copies sont exactes, que par les moyens les plus illicites et les plus répréhensibles entre les mains de leurs possesseurs, pièces qui, en outre, démontrent à l'évidence que le parti qui, en Moldavie, se décore du titre pompeux de national, n'a pas hésité à organiser, au détriment de la morale publique, tout un système de soustraction d'écrits.

«On ne sait pas, continue Mr. le Commissaire d'Autriche, de quoi il faut plus s'étonner: de la dépravation des pétitionnaires dont il s'agit, ou de la hardiesse qu'ils ont eue de mettre les copies susmentionnées sous les yeux de la Commission composée des délégués des sept Puissances et agissant en leur nom. Mr. le Commissaire d'Autriche croit, par conséquent, que ni la pétition No. 2, et encore moins celle No. 3, n'est de nature à être prise en considération et il croit, en outre, pouvoir énoncer l'espoir que, par respect pour elle-même,

la Commission voudra décider que la dernière de ces pétitions fût, comme inadmissible, restituée aux signataires, avec des observations qu'impliquent les circonstances.

No. 1982.
Prot. No. 11.
1857
10-13 Iul.

«Relativement à la pétition No. 4, Mr. le Commissaire d'Autriche a reçu la communication, d'une source qu'il croit être digne de foi, que Mr. le Logothète Răducan Rosetti a été inscrit dans les listes d'électeurs par le comité institué à Bacău pour l'examen de sa réclamation, et Mr. de Liehmann croit par conséquent que cette dernière pétition n'a plus d'objet.

«A la suite de cet exposé, Mr. le Commissaire d'Autriche énonce l'avis que les pièces ci-dessus mentionnées, soumises à la Commission, ne sont non plus de nature à pouvoir baser sur leur contenu une censure quelconque à adresser par la Commission au Caïmacam de Moldavie, et encore moins à justifier l'opinion itérativement émise par MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, que la Commission ne pourra se mettre en rapport avec un Divan ad-hoc en Moldavie convoqué sous les auspices du Gouvernement actuel de cette Principauté.»

Tous les autres Commissaires se réservent de faire leurs observations sur l'exposé de Mr. de Liehmann.

Safvet Effendi annonce, «qu'il vient d'être chargé par la S. P. d'informer la Commission :

«Que, pour avoir le temps matériel de rétablir une entente commune sur l'interprétation de la dépêche télégraphique en date du 31 Mai, la S. P. a cru convenable de transmettre au Caïmacam de Moldavie l'ordre d'ajourner les élections de la Principauté une huitaine.»

Sir Henry Bulwer observe, «que la réponse, que la Porte fait espérer, forme un élément important dans la discussion actuelle; par conséquent, il demande s'il ne vaudrait pas mieux ajourner les présents débats.»

La Commission ayant adhéré, MM. les Commissaires de France, de Prusse et de Sardaigne déposent sur la table de la Commission les documents Nos. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 et 37, qui leur ont été adressés, pour être remis à la Commission.

Mr. de *Liehmann* «rappelle à MM. ses collègues l'engagement contracté de répondre selon la formule annexée au protocole No. 5 aux personnes, qui leur ont adressé des documents.»

Ensuite, Mr. le *Baron de Talleyrand* adresse à Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne l'interpellation suivante:

No. 1982. «Je prendrai la liberté de demander à Sir Henry Bulwer, s'il peut
 Prot. No. 11. donner à la Commission quelques informations sur le voyage de Mr.
 1857 Alison en Moldavie.

10—13 Iul.

«Mr. Alison est, dit-on, un homme capable. Il remplit à Constantinople d'importantes fonctions diplomatiques. Il a, de plus, été déjà chargé d'une mission dans les Principautés il y a quinze mois. Il est donc fort naturel, dans les circonstances délicates où nous nous trouvons, que le public se préoccupe de ce voyage et qu'il attache une importance, exagérée peut-être, à l'arrivée soudaine de Mr. Alison à Jassy. Quoi qu'il en soit, la Commission ayant consacré une de ses séances à faire ressortir les entraves qu'apporterait à ses travaux une action isolée quelconque exercée dans les Principautés au nom d'une des Puissances garantes, la Commission, dis-je, me paraît en droit de demander à Mr le Commissaire de S. M. Britannique, s'il accepte ou repousse la responsabilité du rôle politique, que Mr. Alison peut être appelé à jouer à Jassy, dans le moment où la Moldavie va procéder à ses élections.»

Mr. le Commissaire de Prusse «appuie la demande de Mr. le Baron de Talleyrand, bien qu'il soit d'avance disposé à croire que la présence de Mr. Alison à Jassy, comme celle d'un autre Secrétaire de l'Ambassade anglaise, Mr. Brodie, à Bucarest, ne saurait avoir pour but une intervention quelconque dans les affaires réservées à la Commission. Le principe consigné au protocole No. 7, auquel Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne s'est associé, d'accord avec tous ses collègues, à la seule exception de Mr. le Commissaire d'Autriche, ne laisse aucun doute à Mr. le Baron de Richthofen, que Sir H. Bulwer n'ait pas manqué de démontrer à son Gouvernement l'utilité de ce principe, en le déclarant indispensable pour remplir honnêtement la tâche confiée à la Commission »

Sir H. Bulwer réplique ce qui suit :

«Le voyage de Mr. Alison à Jassy a eu lieu sans ma connaissance; d'après les explications qui m'ont été données depuis, Mr. Alison a été envoyé en Moldavie par l'Ambassadeur de S. M. Britannique à Constantinople sans qualité officielle, afin de recueillir des informations. Je n'accepte aucune responsabilité quant à la mission de Mr. Alison, mais je n'ai nulle raison de croire qu'il puisse empiéter sur les attributions de la Commission.

«Mr. Brodie est venu à Bucarest en voyage pour le rétablissement de sa santé.»

Après cette déclaration de Sir H. Bulwer, la séance est levée.
 (Suivent les signatures des Commissaires.)

12. Protocolul No. 12. — Ședința din 22 (10) Iulie 1857.

Présents; Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sir Henry Bulwer demande à Mr. le Président, «si la Commission reviendra encore sur la motion faite par Mr. de Basily d'adresser une censure au Caïmacam de Moldavie. Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne ajoute que, quand même la discussion sur ce sujet ne serait pas reprise, il aura toujours quelques remarques à faire à l'égard de quelques observations, qui se trouvent dans l'exposé des motifs de Mr. de Basily, observations auxquelles *Sir Henry Bulwer* a déjà fait allusion dans la dernière séance.»

Mr. le Président ayant répondu affirmativement, *Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne* «se réserve ses remarques pour l'occasion à laquelle il fera sa réponse générale.»

La Commission reprend la discussion sur les observations faites dans la dernière séance par Mr. de Liehmann au sujet des documents, qui ont été lus dans la Commission.

Mr. le Baron de Talleyrand émet l'avis suivant :

«L'étude des papiers, que Mr. de Liehmann a analysés, m'a conduit à une conclusion directement opposée à la sienne. Je me fais un devoir de relever les faits suivants, qui me paraissent plus particulièrement dignes de l'attention de mes collègues :

«L'interprétation des prescriptions du Firman à l'égard du Séminaire de Socola, telle que la comprend Mr. de Liehmann, produirait la singulière anomalie d'exclure des élections du clergé des prêtres revêtus de hautes dignités et remplissant de doubles fonctions tant à la Métropole qu'à l'établissement supérieur d'enseignement ecclésiastique. Si, par analogie, le même principe était appliqué en Valachie, à Curtea-d'Argeș par exemple, nous verrions l'Evêque prendre seul rang comme député de droit, tandis qu'aucun des dignitaires attachés à la Métropole ne pourrait faire partie du ceps électoral ecclésiastique. L'église, le palais épiscopal, les bâtiments habités par les fonctionnaires métropolitains, sont en dehors de la ville; par conséquent, les trois paroisses insignifiantes qu'elle renferme prendraient seules part aux élections, lorsque tous les prêtres exerçant des fonctions diocésaines s'en trouveraient éliminés. N'ai-je pas, continue Mr. de Talleyrand, quelque droit de m'étonner de voir en Moldavie la lettre du Firman si pieusement respectée, lorsqu'elle exclut l'Archimandrite Scriban, dont le mérite éminent et la juste popularité ne

No. 1982.
 Prot. No. 12.
 1857
 22 Iulie.

sauraient être contestés, et si audacieusement violée, lorsqu'elle ouvre le scrutin aux électeurs soupçonnés de sympathies unionistes? Le refus d'admission pour cause d'hypothèque et bien d'autres faits, que je pourrais alléguer, sont là pour en faire foi. Il m'est impossible, en outre, de passer sous silence que le Métropolitain se plaint avec fondement des atteintes portées à ses droits archiépiscopaux et des procédés personnels du Caïmacam et de ses Ministres. En lisant les pièces officielles annexées à la protestation du Prêlat, il faut reconnaître pour le moins que le Chef de l'Eglise moldave, Président du futur Divan, avait droit, sans doute, à plus d'égards. N'est-on pas alors porté à se demander, où aura été poussé l'oubli des convenances et du respect de la liberté dans des procédés, qui ne laissent pas de traces écrites? Et la conduite tenue vis-à-vis d'un aussi haut personnage ne donne-t-elle pas la mesure de ce que le Gouvernement a dû se permettre à l'égard d'individus, que leur obscurité jetait dans sa dépendance? Je tiens, ajoute Mr. le Commissaire de France, à constater en dernier lieu que Mr. de Liehmann n'a contesté aucun des faits avancés dans les deux protestations moldaves. Il s'est contenté de dire que la source dont elles émanaient et que l'immoralité des moyens employés par les signataires pour fournir des preuves à l'appui de leurs assertions ôtaient à ses yeux toute valeur et tout caractère d'authenticité à de semblables informations. Puis, relevant que ces deux protestations et que la plupart des pièces envoyées par le Métropolitain étaient d'une seule et même écriture, il a établi une sorte de solidarité entre Son Eminence et les signataires des adresses. Je la lui oppose à mon tour, comme justifiant hautement un parti, qui comprend tant d'hommes honorables du blâme, qu'il n'a pas craint de jeter indistinctement sur tous ses membres. Il n'était pas besoin de chercher cette solidarité dans la plume d'un copiste salarié; elle existe dans la conformité de sentiments, dans la communauté de persécutions, dans l'égale réprobation que les actes du Caïmacam ont soulevée chez le Métropolitain et chez les signataires des deux protestations.»

Ensuite, Mr. de Basily s'énonce ainsi qu'il suit:

«La Commission sait déjà, par ma déclaration au 9-ème protocole, qu'il m'est impossible de partager l'avis, que Mr. le Commissaire d'Autriche a émis en dernier lieu à l'égard de l'adresse du Métropolitain de Moldavie. Puisque Mr. de Liehmann s'est livré à une analyse de ce document, pour arriver à une conclusion tendant à le confondre avec d'autres documents, qu'il qualifie d'illégaux et de factieux; puisque donc Mr. de Liehmann implique une accusation aussi grave

à l'égard du Chef du clergé moldave et du Président futur du Divan, je dois à mon tour remplir un devoir bien pénible pour moi, en observant que l'analyse faite par Mr. de Liehmann n'est pas complète et que les faits allégués à l'appui manquent de réalité.

«Le fait principal, cité sub No. 1 par M. le Liehmann, paraît être interprété contrairement au Firman. Cette erreur n'est point intentionnelle. Mr. le Commissaire d'Autriche ignore peut-être que, dans l'Eglise grecque, l'administration diocésaine n'est point exercée par des prêtres séculiers, mais bien par des ecclésiastiques réguliers qui, cependant, n'appartiennent point aux couvents. En citant les termes du Firman, peut-on admettre que ces ecclésiastiques soient exclus de élections? Est-il dit dans le Firman que les prêtres séculiers seuls, qui occupent les fonctions paroissiales, doivent participer aux élections? Mais se serait une mesure, que je n'hésiterais nullement à qualifier d'anarchique et de subversive à l'égard de tous les droits de l'Eglise et, par conséquent, je n'entends pas que le Gouvernement ottoman y ait jamais songé.

«A l'égard du 2-e point des observations de Mr. de Liehmann, je soutiens que le Séminaire d'un Evêché fait partie intégrante de l'administration épiscopale; qu'il soit situé en deçà ou au-delà de la barrière, il n'en est pas moins une partie de l'Evêché. Ce principe s'applique à toute l'Eglise orientale, qui n'a point d'écoles ecclésiastiques indépendantes de l'autorité canonique de l'Eglise. La distinction établie par le Firman en faveur des prêtres séculiers résidant dans le chef-lieu du diocèse se rapporte, à mon avis, aux prêtres des paroisses, par la raison que les curés des villages sont de droit électeurs et éligibles comme les autres villageois. Le Firman accorde le droit électoral aux professeurs de l'Etat. Peut-on admettre que le chef de l'instruction ecclésiastique, le chef du Séminaire de la Métropole, l'Evêque Philarète Scriban, soit exclu des élections, comme le prétend le Caïmacam. Cependant, Mr. le Commissaire d'Autriche justifie pleinement cette prétention et trouve l'opinion du Métropolitain en contradiction manifeste avec le Firman.

«Les doutes exprimés par Mr. le Commissaire d'Autriche relativement à la réclamation du Métropolitain de dresser les listes électORALES du clergé de son diocèse se trouvent résolus, à mon avis, par le protocole No. 6, où la Commission a opiné pour une entente entre le chef de l'administration et le Métropolitain. En admettant même que cet avis de la Commission ne soit pas obligatoire pour le Caïmacam de Moldavie—et, pour ma part, je le crois obligatoire, — on ne saurait ne pas méconnaître qu'il est obligatoire pour nous. Puisque

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

No. 1982 le Firman respectant les privilèges de l'Eglise et la discipline inté-
 Prot. No. 12. rieure, qui en est un des plus essentiels, accorde aux Evêques seuls
 1857 le droit de convoquer les électeurs des diocèses, peut-on émettre un
 22 Iulie. doute quant au droit qui leur est réservé de former les listes élec-
 torales du clergé?

« Ces considérations deviennent encore plus graves, en présence des attaques dirigées par le Prince Vogoridés contre le Chef de l'Eglise. Et qui nous répond que l'intention de ce Chef de l'administration provisoire de la Principauté n'est pas celle de compliquer la situation, en fomentant l'insubordination dans le sein même du clergé? Mr. le Commissaire d'Autriche ne fait aucune mention des plaintes si amères du Métropolitain au sujet des procédés personnels du Caïmacam à son égard, de ses menaces de destitution, des violences morales qu'il a voulu exercer à l'égard d'un Prélat septuagénaire, des calomnies anonymes, mais dont la source ne paraît pas douteuse, lorsqu'on veut apprécier l'ensemble de la situation et les moyens mis en usage pour répandre ces calomnies dans le chef-lieu même du diocèse, dans la ville où ce même Prélat doit exercer les fonctions éminentes de Président du Divan. Malgré ma répugnance de toucher à cette question, je suis obligé de relever l'énormité des calomnies répandues sur le Métropolitain, en soumettant à la Commission le No. 806 du *Journal de Constantinople*, en date du 18 Mai 1857, lequel contient la lettre anonyme de Jassy dont le Métropolitain se plaint. Je m'étonne que le Gouvernement ottoman puisse tolérer dans la capitale même de tels abus de presse. Une enquête aurait découvert l'origine de l'accusation anonyme, dont le *Journal de Constantinople* devient l'instrument en Moldavie. Mais je comprends parfaitement qu'il n'est point de la dignité du Métropolitain, comme S. Em. l'observe, de descendre à une justification.

« Mr. de Basily demande à Safvet Effendi, si le *Journal de Constantinople* reçoit une subvention de la Porte. »

Safvet Effendi ayant répondu qu'il ne sait rien à ce sujet, Mr. le Commissaire de Russie observe, « qu'il tient de très bonne source que le *Journal de Constantinople* reçoit de la Porte une très forte subvention.

« Revenant à l'exposé de Mr. de Liehmann, Mr. de Basily relève que Mr. le Commissaire d'Autriche passe sous silence les actes arbitraires du Caïmacam dans des choses qui, selon le principe universellement reconnu et qui est commun à l'Eglise d'Orient, aussi bien qu'à celle d'Occident, sont du ressort de l'autorité ecclésiastique et qui, de plus, se trouvent parfaitement déterminées par les institutions

politiques en vigueur dans le pays et par les lois citées dans l'adresse du Métropolitain.

«Défenseur naturel des droits de son Eglise, ce Prêlat est réduit à invoquer les stipulations du Traité qui a garanti les droits politiques de la Moldavie, droits auxquels se rattachent ceux de l'Eglise de la Principauté.

«En présence d'une réclamation, également grave et par la source d'où elle émane et par les faits qui y sont relatés, termine Mr. de Basily, je ne puis que me ranger de l'avis de Mr. le Commissaire de France, en déclarant que l'examen de l'adresse du Métropolitain me conduit à une conclusion diamétralement opposée à celle de Mr. le Commissaire d'Autriche.»

Mr. le *Baron de Richthofen* adhère à l'opinion émise par Mr. le Baron de Talleyrand et Mr. de Basily et ajoute ce qui suit:

«Mr. le Commissaire d'Autriche dit que les pétitions des Moldaves No. 2 et No. 3 n'ont pas de valeur, attendu qu'elles se basent sur des papiers qui ont été soustraits. Mr. de Liehmann s'est dispensé d'examiner la valeur intrinsèque de ces documents, par ce qu'il les considère comme tombés par un moyen si blâmable entre les mains des auteurs des dites pétitions.

«Mr. le Commissaire de Prusse ignore complètement, si la supposition de Mr. le Commissaire d'Autriche est fondée; mais il partage entièrement son opinion, que la soustraction de papiers est toujours une violation regrettable de la loi morale. Cependant, Mr. de Richthofen ne comprend pas pourquoi l'indignation de Mr. de Liehmann s'est arrêtée là. Celle du Commissaire de Prusse va beaucoup plus loin. Il regrette, avant tout, que sous le voile du secret, qui vient d'être levé, on puisse constater des influences occultes, des manœuvres et des encouragements, ayant pour but de déjouer et de fausser les dispositions du Traité de Paris et du Firman impérial, ainsi que la recommandation d'une conduite, que le Commissaire de Prusse est peiné de devoir considérer comme parfaitement illégale, déloyale et, certes, sous le rapport de la moralité, non moins blâmable qu'une soustraction de papiers. Selon lui, la responsabilité doit incomber surtout aux manœuvres provocatrices. Comme Mr. de Liehmann — conclut Mr. de Richthofen — n'a envisagé que la forme des pétitions No. 2 et No. 3 et n'a pas examiné leur contenu, la conclusion à laquelle il arrive ne lui paraît pas de nature à invalider la valeur de ces documents.»

MM. les *Commissaires de France et de Russie* «s'associent à ces observations de Mr. le Baron de Richthofen.»

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

No. 1982.
 Prot. No. 12.
 1857
 22 Iulie.

Mr. le *Commissaire de Sardaigne* déclare, «qu'après la réponse faite par ses honorables collègues de France, de Prusse et de Russie aux observations de Mr. Liehmann sur les quatre pétitions qu'il a citées, réponse à laquelle il s'associe entièrement, il ne lui resterait rien à ajouter, si Mr. le Commissaire d'Autriche n'avait pas cru devoir lui attribuer, ainsi qu'à ses collègues précités, l'opinion que, selon Mr. de Liehmann, ils auraient itérativement émise, à savoir: «que la Commission ne pourra pas se mettre en rapport avec un «Divan ad-hoc en Moldavie, convoqué sous les auspices du Gouvernement actuel de cette Principauté »

«Mr. le Chevalier Benzi croit devoir faire observer à Mr. de Liehmann, que cette opinion n'a jamais été émise ni par lui, ni par aucun de ses collègues précités, lesquels, ainsi que Mr. le Commissaire de Sardaigne, ont simplement déclaré, au protocole No. 3; qu'ils ne croyaient pas conforme à la dignité des Puissances représentées dans la Commission d'avoir à traiter avec un Divan convoqué sous de tels auspices. Mr. le Commissaire de Sardaigne tient d'autant plus à relever ce fait, qu'il impliquerait de la part de Mr. Benzi et de ses collègues une arrière-pensée de refuser d'entrer en rapports avec tout Divan qui serait convoqué par l'Administration actuelle de Moldavie. Mr. le Commissaire de Sardaigne, en repoussant avec force toute insinuation qui serait de nature à changer sa véritable pensée, s'empresse de déclarer hautement, que la question qui s'agite dans ce moment au sein de la Commission n'est pour lui qu'une question de probité et de légalité, et nullement de personnes. Si l'Administration actuelle de Moldavie, ajoute Mr. le Commissaire de Sardaigne, s'était montrée aussi partiiale, aussi injuste envers ceux qui la soutiennent qu'elle l'est envers ses adversaires, il aurait été le premier à blâmer ses actes et à la dénoncer à la Commission, car, il ne saurait assez le répéter, il ne s'agit aujourd'hui que de la stricte exécution du Traité de Paris et du Firman impérial. Mr. le Commissaire de Sardaigne ne voit donc pas sur quelles bases Mr. Liehmann a pu fonder sa déclaration, que les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ont émis l'opinion que la Commission ne pourra se mettre en rapport avec un Divan ad-hoc en Moldavie convoqué sous les auspices du Gouvernement actuel de cette Principauté.»

MM. les *Commissaires de France, de Prusse et de Russie* «adhèrent, pour leur part, aux observations faites par Mr. le Chevalier Benzi.»

Mr. de *Liehmann* «se réserve de répliquer aux contre-observations

de MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne.»

Sir Henry Bulwer «ne relèvera pas les observations de ses collègues sur les documents qui ont été lus, en réservant ce qu'il a à dire sur ce sujet pour l'occasion où il exprimera ses sentiments sur la motion de Mr. Basily.»

Safvet Effendi, de son côté, «se réserve de se prononcer sur les documents dont la Commission a pris connaissance »

Mr. le Baron de Richthofen ayant encore soumis à la Commission le document No. 38 et Mr. le Baron de Talleyrand ayant présenté les documents Nos. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 et 49, la séance est levée.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Anexa A.

Extras din «Journal de Constantinople» de Luni, 18
Maiü 1857.

Principautés. — L'article suivant nous est adressé par un des lecteurs de la «Presse d'Orient», qui nous invite à le publier dans notre feuille de ce jour. Froissé des attaques dirigées contre l'Administration moldave, il les réfute avec une vivacité, motivée par l'injustice de ces attaques. Voici l'article, que notre impartialité nous fait un devoir d'accueillir. Il défend d'ailleurs les droits de la S. P.:

«Nous avons vainement tâché de nous convaincre des abus de pouvoir, dont un journal de la localité veut accuser le Gouvernement moldave et dont il a pris prétexte, pour appeler contre lui la réprobation et la colère du public, avec une violence de langage qui ne laisse aucun doute sur le parti qu'il représente et sur la valeur qu'il faut, par conséquent, attacher à ses récriminations. Le refrain, qui se retrouve au fond de toutes les accusations de ce journal contre les organes de ce Gouvernement, c'est qu'ils ne sont pas des Unionistes.

«Mais, voyons, si c'est véritablement un crime que d'avoir une opinion différente de celle dont ce journal se fait le champion et s'il a le droit de réclamer contre les organes de la S. P. en Moldavie, parce qu'ils osent avoir une conviction sur ce qui est de l'intérêt du Gouvernement dont ils dépendent.

«Nous, à notre tour, nous nous adresserons aux hommes impartiaux, s'il y en a encore, par rapport à une question qui, dès son

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

origine et déjà au sein du Congrès, a échauffé les esprits; qui, depuis lors et malgré toutes les protestations du contraire, a été exploitée sciemment et de propos délibéré par les Gouvernements et leurs Commissaires, non moins que par les habitants, grands et petits, dans les Principautés, et au moyen de laquelle chacun poursuit un but particulier ou cherche à réaliser des vues, soit politiques soit personnelles.

«La France, la première, a eu la franchise de marquer aux yeux de l'Europe entière la position qu'elle entendait prendre dans le débat et d'élever l'étendard auquel elle a cru devoir se vouer. Chacun de nous a pu y voir inscrit en toutes lettres le mot: Union. Les autres Gouvernements, sans se prononcer aussi ouvertement, ont pris depuis une attitude, qui ne laisse aucun doute sur le parti qu'ils favorisent, et tous, sans exception, travaillent, aussi activement que leurs moyens le leur permettent, qui dans un sens et qui dans l'autre.

«Seule, la S. P. et ses organes dans les Principautés, comme s'ils avaient moins d'intérêt que la Prusse et la Sardaigne à s'occuper de cette question, sont réduits au silence et à l'inaction, en vertu d'expressions telles que: impartialité, parfaite neutralité et autres encore, que nul ne respecte, mais qui leur sont répétées journellement par ceux-là mêmes qui s'en moquent les premiers. Et pourtant, les Principautés ont-elles cessé de faire partie du territoire ottoman et sont-elles devenues le bien de l'Europe entière, à l'exclusion du Gouvernement qui les a possédées jusqu'à ce jour? S. M. I. le Sultan n'est-il plus le Suzerain de ces pays? Ne peut-il plus avoir une volonté, un désir, pas même une crainte à leur égard? Et s'il en voit d'autres, qui n'y ont pas un intérêt vital comme lui, qui n'y ont pas d'anciens droits et d'anciens devoirs à défendre, s'il voit des étrangers entraîner le patrimoine de sa couronne dans une direction qui doit lui paraître menaçante pour l'avenir de son Empire, doit-il seul rester les bras croisés et laisser un libre cours aux intrigues d'une politique habile et aux passions populaires, qui ne s'arrêtent jamais à mi-chemin, surtout lorsque leur témérité se voit applaudie et animée par la moitié de l'Europe?

«Certes, il n'y a qu'un esprit aveuglé par ces mêmes passions ou guidé par des tendances peu sincères envers cet Empire, qui puisse vouloir soutenir sérieusement une thèse aussi absurde que déloyale et infliger à la Porte et à ses fidèles organes dans les Principautés une abdication de leur propre dignité, dont la suite serait de les perdre complètement et pour toujours. non seulement aux yeux des Moldo-Valaques, mais de tous les autres peuples qui composent ce

vaste Empire. Quel dangereux exemple pour ces derniers, s'ils voyaient leurs frères en Roumanie se livrer impunément et sans frein aux exagérations les plus folles et se rire de l'autorité qu'on leur demande, à eux, de respecter ?

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

«Eh bien ! c'est là pourtant ce qu'on exige des organes du Gouvernement en Moldavie et cette pensée fait le fond de toutes ces plaintes d'un amour-propre irrité par une résistance, selon nous, légitime, mais téméraire, illégale et indigne aux yeux de ceux qui veulent l'Union. Une fois ce fait bien posé, chacun pourra démêler facilement le degré de confiance, que méritent les invectives dont nous avons parlé plus haut, et les ridicules et malveillantes interprétations données à l'incident, plus ridicule encore, de l'Albanais qui aurait été soudoyé par l'autorité moldave, pour exciter une révolte lors de l'entrée du Commissaire ottoman à Jassy.

«Qu'on nous prouve que les Principautés ne peuvent pas atteindre dans leur séparation actuelle le même degré de prospérité qu'on leur promet au moyen de l'Union; qu'on nous prouve que leurs souffrances passées étaient la conséquence nécessaire de leur séparation et non pas celle de la corruption, passée malheureusement de la société moldo-valaque au sein de l'administration même, aux suites fâcheuses de laquelle sont venus se joindre les tiraillements d'une influence étrangère et les occupations réitérées tant en temps de paix qu'en temps de guerre; qu'on nous prouve finalement qu'avec l'Union on mettrait fin aux sympathies et aux aspirations qui ont fait pencher les Principautés dans une direction opposée aux intérêts du Suzerain, et nous promettons, nous aussi, de devenir Unioniste.

«Mais, jusques là, qu'on nous permette de croire que l'Union des Principautés ne serait que le premier pas dans une voie dangereuse, qui aboutirait tôt ou tard à leur complète révolte contre l'autorité ottomane et qui doit ainsi être combattue par tous les fidèles serviteurs de la Porte et par tous ceux qui ont le devoir de se rappeler que les derniers traités viennent de proclamer solennellement la nécessité de maintenir l'intégrité et indépendance de l'Empire ottoman, avertis, comme on l'a été, par l'expérience, que le moindre ébranlement dans cet Etat n'a jamais manqué de remuer le globe entier.»

Moldavie. — On nous écrit de Jassy, en date du 4 Mai:

«MM. les Commissaires, qui, à ce qu'on nous avait fait pressentir, ne devaient rester qu'une quinzaine de jours dans notre ville, sont encore tous ici. On s'y livre une guerre intestine, avec tout l'achar-

No. 1982. nement proverbial de cette espèce de lutte. Tandis que les uns voient
 Prot. No. 12. blanc, les autres voient nécessairement noir. Tandis que les uns
 1857 veulent retarder les élections, les autres cherchent nécessairement à
 22 Iulie. à les hâter. Le Caïmacam, qui penche vers ce dernier parti et qui
 a déjà préparé les publications y relatives, se trouve sous un feu croisé
 d'idées non préconçues, qui ont pourtant la tenacité d'intentions bien
 arrêtées.

«Nous fût-il seulement permis de rester dans cette heureuse attitude du tiers, qui se réjouit de la lutte entre les autres! Mais hélas! on nous travaille, on nous pousse au combat et on répand ainsi la désunion jusqu'au fond des retraites les plus respectées, sinon les plus respectables. Les couvents de Neamțu, qui abritent un millier de prêtres, doivent eux aussi fournir leurs héros pour le champ de bataille. Ce n'est pas assez que ces vénérables religieux prêchent l'union entre les chrétiens, il leur faudra désormais prêcher l'Union entre les Principautés. Mr. Kogălniceanu est allé, en attendant, les préparer à cette Union. Plusieurs de MM. les Commissaires le suivront en quelques jours. Il est pourtant un côté sérieux à cette légèreté, avec laquelle on se sert du mot Union, pour attiser le feu de la discorde même parmi le clergé. Non seulement le prêtre est-il arraché ainsi à ce repos de l'âme qui sied à son état, mais encore le place-t-on dans la pénible nécessité de faire violence, ou à ses convictions, ou à son devoir d'une aveugle soumission envers ses supérieurs, lorsque son opinion est contraire à celle de ces derniers. Et si déjà le clergé, comme devant être représenté aux Divans, aura à se prononcer sur des questions politiques, au moins serait-il plus digne de ne pas transformer dès à présent les monastères en conciliabules et en clubs politiques et ouvrir aux passions de la rue ce champ réservé à d'autres inspirations. C'est là la faute du Métropolitain, qui, réprouvé par la conscience publique, a cru devoir se faire le suppôt d'un parti politique, dans l'espoir d'en être soutenu à son tour. Mais, en agissant ainsi, il a oublié les sages préceptes de la prudence, qui aurait dû lui conseiller de rester sous l'ombre protectrice de l'éloignement des affaires mondaines, par lequel il pouvait peut-être échapper pour quelque temps encore à la critique du public. Mais une fois descendu dans l'arène et mêlé aux autres mortels de ce bas monde, il doit en subir les regards scrutateurs et le jugement de ses actes, sans oser prétendre à un privilège de cette robe, dont il s'est dépouillé lui-même.

«Examinons donc les faits et gestes de Monseigneur Sofronius,

qui est venu si hardiment se placer au grand jour et qui s'agite sous nos yeux dans la lice des passions.

«Chacun de nous a dû se scandaliser de sa vénalité et l'augmentation des divorces n'est que le résultat des honteux marchés, qui se traitent en manière de courtage par le tribunal du St. Dicastère de la Métropole. Ces divorces se concluent souvent à l'insu même des personnes, contre lesquelles ils ont été achetés. Tel est, par exemple, celui de Mr. le Commis Michel Stere.

«Ce qui est plus inoui peut-être, c'est le mariage de certaines religieuses approuvé par le Métropolitain. Ainsi, ce Prélat, après avoir accordé à la nonne Viscolit les permis nécessaires pour deux mariages et deux divorces, l'a fait épouser en définitive par un de ses neveux, Nicolas Miclescu. Il est difficile de trouver à l'union dont il s'agit d'autre explication, que la grande fortune de cette religieuse, dont une parente jouit de la faveur intime de Monseigneur Sofronius. Nous ajouterons, ce qui n'est un secret pour personne, que les enfants de cette parente jouissent à juste titre des soins paternels du Métropolitain.

«Pour ne pas fatiguer nos lecteurs, je ne citerai encore, en fait d'abus de pouvoir, que la permission accordée à Mr. Basile Canta d'épouser, après divorce, la femme de son frère.

«Tous ces faits et bien d'autres encore sont dûment constatés et consignés dans des rapports de Mr. le Prince Ghica et de feu le Caïmacam Théodore Balș, et on n'a donc nullement à s'étonner s'il compromet aujourd'hui son haut rang par l'intrigue politique, celui qui n'a pas eu honte de le prostituer par la licence. Mais le peuple moldave, connu pour sa piété et sa vénération pour le clergé, ne doit-il pas s'indigner de cette conduite déplorable et refuser son respect à des prêtres, qui parcourent les rues ornés d'une cocarde, en criant: Vive l'Union! Vive le Prince étranger! Son bon sens pourtant fait justice de ces manifestations et en fait retomber la responsabilité sur le Métropolitain, qu'il considère comme un hérétique voulant livrer le pays à un Prince d'une autre religion.»

Jassy, le 7 Mai.—«Le Prince Caïmacam a fait acte d'indépendance, en résistant à des exigences étrangères, qui voulaient lui faire suspendre les mesures préparatoires pour les élections, afin de gagner du temps pour travailler le pays dans le sens de l'Union. Il vient de publier les ordonnances, dont je vous envoie ci-joint un exemplaire et qui fixent un terme de 30 jours pour la confection des listes électorales.

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

No. 1982. Les partis commenceront donc bientôt à se dessiner plus clairement
 Prot. No. 12. sur leur terrain légitime. Mr. le Sourd, un des Secrétaires de Mr. de
 1857 Talleyrand, vient de partir ces jours-ci pour Constantinople. On le
 22 Iulie. dit porteur de plaintes du Commissaire de France contre les organes
 moldaves.»

Anexa B.

Instrucțiunii relative la aplicațiunea exactă a Firmanului imperial pentru convocarea Divanului ad-hoc, publicate în «Buletinul oficial» No. 31, din 22 Aprilie.

1. Le Département du culte invitera S. Em. le Métropolitain:

a) A bien vouloir informer tous les égumènes des couvents relevant des Saints-Lieux que, conformément à l'arrêté de l'an 1839 touchant les couvents indigènes, les uns et les autres aient à se réunir dans la capitale, dans le lieu spécialement destiné aux réunions du Divan ad-hoc, le second jour après l'échéance des 30 jours de la publication par le *Bulletin officiel* de la liste des égumènes des couvents, ayant à élire dans leur sein deux députés clercs et indigènes, c'est-à-dire 4 en tout, les égumènes seuls ayant le droit de prendre part aux élections.

b) A prévenir les prêtres de la capitale Jassy, siège de la Métropole, de se rassembler dans ce local le 3-ème jour après l'échéance du terme de la publication par le *Bulletin officiel*, afin d'élire un député dans leur sein, sans que personne d'autre qu'eux puisse prendre part aux élections.

2. Le Département du culte fera connaître à S. Em. l'Evêque de Huși et à S. Em. le Substitut de l'Evêque de Roman, qu'ils aient à convoquer les prêtres des deux résidences épiscopales de la Moldavie — Roman et Huși — après l'échéance du terme de 30 jours de la publication dans le *Bulletin officiel* de la liste des prêtres, afin de choisir dans leur sein un député au Divan pour chacun des Evêchés, suivant la teneur du Firman impérial.

3. Le Département de l'Intérieur, qui est chargé de la publication de toutes les listes d'élection, afin de ne point apporter de confusion dans les opérations des élections, fera d'abord connaître par le *Bulletin officiel* à tous les Boyards et fils de Boyards de tous rangs, propriétaires de terres ou simplement propriétaires de quelque ter-

rain, ainsi qu'il est prévu au § 3 de l'article du Firman impérial, de même qu'à tous les propriétaires de maisons sises dans les villes des résidences des districts et dans la capitale, qu'ils aient à se présenter, dans le terme de 19 jours après la publication, par devant l'administration locale, et les citadins par devant leurs municipalités respectives, munis de leurs titres de propriété, afin de vérifier et de compléter les listes qui sont élaborées; là, ils exhiberont les preuves constatant leur âge, leurs droits comme indigènes ou par naturalisation, d'après les formalités prescrites au Règlement Organique, chapitre IX, annexe lit. X, qu'il jouissent intégralement des droits politiques et qu'ils sont propriétaires de terres exploitées, libres de toute hypothèque, conformément aux explications publiées dans le *Bulletin officiel* No. 24 par le Secrétariat d'Etat, No. 1049.

4. De même, on fera connaître, suivant la teneur de l'art 5. du Firman impérial, à toutes les personnes adonnées aux arts libéraux, comme les professeurs des écoles de l'Etat, les membres de l'Académie ou des sociétés littéraires, scientifiques, reconnues par le Gouvernement, ainsi que les médecins et les légistes, munis de diplômes en due forme, les ingénieurs civils indigènes ou déjà nationalisés d'après les lois, remplissant les uns et les autres depuis 3 ans dans la ville où ils sont domiciliés et où ils exercent leurs fonctions. en s'occupant de leurs arts spéciaux, qu'ils aient à se présenter, dans le délai fixé, par devant les municipalités, pour y être enregistrés.

5. Le capitale de Jassy fournira 4 députés au Divan. Les villes de Botoșani et de Focșani en donneront chacun deux et les autres villes et résidences chacune un.

6. A l'égard des habitants soumis au travail seigneurial, les laboureurs, on prendra pour base les rôles officiels dressés d'après le dernier recensement; et le fisc, par l'organe du Département de l'Intérieur, allouera à chacun de ceux qui seront élus 14 piastres par jour, conformément à l'art. 4 du Firman.

7. Les listes une fois remplies et remises au Département de l'Intérieur, celui-ci s'occupera de les faire publier par le *Bulletin officiel* pour le terme prescrit de 30 jours successifs et dans l'ordre convenable, afin que les élections puissent aussi commencer immédiatement à l'échéance de ce terme et procéder sans interruption aucune.

8. Le premier jour après l'échéance des jours de la publication, les communautés rurales procéderont à l'élection de deux délégués, pris parmi les habitants soumis au travail seigneurial, lesquels, se rendant d'abord au siège du Privighitor, choisiront parmi eux deux

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie

No. 1982.
 Prot. No. 12.
 1857
 22 Iulie.

électeurs; ceux-ci se réuniront à la résidence du district avec les éligibles des autres arrondissements et choisiront parmi eux leur député au Divan, conformément à la teneur du Firman impérial; de même, les Privighitors, suivant la liste des propriétaires d'un bien-fonds d'une étendue de 99 faltches en maximum et de 10 faltches en minimum, dans la limite de chaque arrondissement, les réuniront au chef-lieu de l'arrondissement et désigneront parmi eux, à la majorité des voix, 5 électeurs. Ces délégués se transporteront au chef-lieu du district et choisiront, de concert avec les autres délégués des autres arrondissements et parmi les individus de leur classe, un député au Divan, conformément au Firman impérial; bien entendu que celui qui posséderait plus de 99 faltches entrera dans la classe au 2-ème degré, s'il a, en outre, les autres qualités requises.

9. Le second jour après l'expiration du terme de 30 jours à dater de la publication, les grands propriétaires inscrits dans une liste spéciale se réuniront dans le chef-lieu du district et procéderont à l'élection des députés, suivant le mode prescrit au point cité plus haut.

10. Tous les corps appartenant à la branche médicale dans les districts seront présidés par les Préfets, d'après les instructions et l'ordre consacré depuis la promulgation du Règlement pour l'élection des députés des Assemblées générales. Quant à ceux qui sont domiciliés dans les arrondissements, ils seront présidés par les Privighitors, à l'exception seulement de ceux que l'art. 5 a prévus et qui seront présidés par le Président de la municipalité.

11. Comme, par le Firman impérial, toutes les classes de la société sont appelées à émettre leurs vœux touchant la revision des Statuts et Règlements en vigueur et comme chaque classe a à discuter en comités spéciaux des questions qui regardent ses propres intérêts, le Département de l'Intérieur prendra, par conséquent, soin de donner les instructions convenables, afin de ne point provoquer de confusion dans les élections, pour que les listes des électeurs de chaque classe soient bien spécifiées et que ceux qui ont à voter en vertu des dispositions contenues aux Nos. 2 et 3 du Firman impérial n'entrent pas au nombre de ceux qui sont appelés à voter d'après les paragraphes 1, 2, 3 et 4 de l'art. 5; de même ces derniers n'entreront pas au nombre de ceux compris aux Nos. 2 et 3.

12. Toute ingérence de la part des employés dans les opérations électorales, lesquelles n'ont d'autre but que la stricte observation des règles consacrées et le maintien de la tranquillité, est interdite. Ils ne pourront, par conséquent, et sous quelque prétexte que ce

soit, s'immiscer au vote des électeurs, lequel doit être exempt de toute influence, ils veilleront, au contraire, à ce que les opérations électorales se fassent avec l'impartialité prescrite par le Firman.

13. L'Administrateur portera surtout son attention à ce que l'élection des communes se fasse dans l'ordre le plus parfait, que les cultivateurs ne soient point entravés dans leurs occupations agricoles et surtout que les personnes étrangères ne s'introduisent pas parmi eux dans le but d'influencer leur esprit ou de leur insinuer des opinions. Partout où de pareilles menées auraient lieu, le Préfet du district en empêchera les auteurs, afin qu'ils soient restreints dans le cercle des lois.

14. Chaque député de toutes les classes désignées par le Firman impérial recevra, immédiatement après son élection, un mandat constaté de la part de l'Administrateur et des Secrétaires, avec lequel il se présentera au Divan, lorsque les élections seront closes et que l'ouverture en aura été fixée.

(Signé:) Ministre de l'Intérieur, C. Catargi.

15 Avril 1857.

Anexa C.

Extras din «Gazeta de Moldavia» din 30 Aprilie.

Ofisul Caimacamului către Vornicul Vasilie Sturdza.

Prenant en considération l'article 8 des statuts de la Banque nationale, dont le privilège a été accordé le 7 (19) Mai de l'an dernier 1856 à MM. Nuland et C^{nie} et qui, d'après la teneur de la lettre viziriale en date de Février de la présente année, a commencé ses opérations, j'ai jugé convenable de vous choisir pour vaquer auprès de la dite banque aux fonctions de Commissaire du Gouvernement. En vous nommant donc à ce poste par le présent Office, je vous invite à vous charger d'abord des devoirs qui vous concernent, conformément aux dispositions de l'article 8 des statuts précités et nommément:

a) Pour la surveillance et le contrôle de ses droits vis-à-vis de la banque;

b) Pour vous assurer en tout temps de la présence des valeurs qui se trouveront dans les caisses de la banque et constater si elles sont en rapport avec les valeurs émises par elle; et

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 12.
1857
22 Iulie.

c) Pour assister à la confection des billets de banque et au dépôt des modèles et matrices qui y ont servi.

Pour remplir, en un mot, toutes les devoirs qui sont dans les attributions du poste que je vous confie, d'après les dispositions des statuts susmentionnés.

Plein de confiance dans vos connaissances, ainsi que dans votre honorable caractère, je suis par conséquent convaincu, qu'en vous pénétrant de la délicatesse de la mission où vous êtes appelé, vous vous efforcerez de répondre entièrement à l'attente du Gouvernement, par la stricte observation des devoirs qui vous sont imposés.

(Signé:) Konaki Vogoridès.

13. Protocolul No. 13. — Şedinţa din 29 (17) Iulie 1857.

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

La Commission reprend la discussion sur les documents, qui ont été lus dans les séances des 2 et 3 Juillet (20 et 21 Juin).

Mr. *le Commissaire d'Autriche* expose: «Dans la dernière séance, MM. les Commissaires de France, de Russie, de Prusse et de Sardaigne ont donné au protocole des votes, en vertu desquels l'analyse des trois premières pétitions moldaves soumis à la Commission, et dont Mr. de Liehmann avait fait l'objet de ses appréciations dans la séance du 1 (13) courant, aurait conduit MM. ses quatre collègues à des conclusions directement opposées à celles de Mr. le Commissaire d'Autriche, et ils ont cru pouvoir appuyer ces votes par des argumentations, auxquelles Mr. de Liehmann se fait un devoir de répliquer ce qui suit, et spécialement:

«1. Concernant le vote de Mr. le Baron de Talleyrand,

«Le Firman de convocation exclut dans les termes les plus précis des élections tout ecclésiastique, qui ne réside point dans le chef-lieu du diocèse et qui n'est ni Evêque d'un diocèse ni supérieur d'un monastère.

«Le Firman ne fait, sous ce rapport, aucune exception pour les ecclésiastiques revêtus d'un rang supérieur et la Commission a, dans sa séance du 1 (13) Juin dernier (vide le mémoire annexé au protocole No. VI) reconnu elle-même à l'unanimité l'inadmissibilité de toute exception à cet égard. En déclarant explicitement: «que les pro-topopes (archiprêtres) et les proestoti (aides d'archipêtres) qui exer-

«cent leurs fonctions dans les diocèses, sans résider dans le chef-lieu, «ne peuvent pas jouir du droit d'électeurs», la Commission a fait écarter la proposition du Métropolitain de Valachie, tendant à faire admettre aux élections ces ecclésiastiques d'un rang supérieur, mais qui ne résidaient point dans le chef-lieu du diocèse.

«Or, continue Mr. de Liehmann, si la disposition précitée du Firman pouvait, en effet, produire des anomalies, la Commission, par sa déclaration ci-dessus, les a reconnues comme inévitables et il lui serait impossible, sans se mettre en contradiction avec elle-même, de réclamer en faveur du R. P. Scriban, directeur du Séminaire établi dans la bourgade de Socola, le droit d'être admis à participer aux élections, tandis qu'elle a opiné que ce droit devait être refusé à tout ecclésiastique se trouvant dans la position du R. P. Scriban.

«Quant à ce que Mr. de Talleyrand a allégué relativement à la résidence épiscopale de Curtea-d'Argeș, l'emplacement où celle-ci se trouve établie fait, conformément au renseignement recueilli par Mr. de Liehmann, partie des faubourgs de la ville de Curtea-d'Argeș, et il n'existe, par conséquent, aucun doute que les dignitaires de l'Évêché qui y résident n'aient le droit de prendre part aux élections.

«Si Mr. le Commissaire d'Autriche n'a point fait mention dans son exposé des plaintes du Métropolitain de Moldavie, qui ont trait aux rapports personnels de ce Prélat avec le Caïmacam et ses Ministres, il a pensé devoir s'en abstenir par le motif que des plaintes de ce genre, quelque regrettable qu'en soit le sujet, ne paraissent point devoir entrer dans le cercle des appréciations de la Commission.

«Mr. de Liehmann n'a contesté aucun des faits avancés dans les deux pétitions moldaves Nos. 2 et 3, parce que ce n'est point à lui, mais bien à ceux contre qui les plaintes sont portées, de le faire. Mais Mr. de Liehmann a cru devoir même s'abstenir d'énoncer un jugement quelconque sur les faits allégués dans ces pétitions, et cela par le motif, énoncé dans son exposé du 1 (13) courant, que ces faits n'ont point été vérifiés et que ni lui ni la Commission ne se trouvent dans le cas de pouvoir faire procéder à leur vérification. Ces plaintes ne reposent donc que sur de simples allégations des plaignants. Elles ne sont appuyées que par des documents tout-à-fait inadmissibles; et, par conséquent, les allégations dont il s'agit ne sauraient nullement servir de base, pour fonder là-dessus une opinion juste et précise concernant les réclamations des pétitionnaires.

«Venant ensuite au dernier point touché par Mr. le Baron de Talleyrand, Mr. de Liehmann fait observer, qu'en attirant l'attention de la

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

No. 1982. Commission sur le fait que la pétition du Métropolitain de Moldavie, ainsi que celles des Nos. 2 et 3, étaient écrites de la même main, il a en même temps fait mention du grand âge de ce Prélat et des éléments qui l'entourent. Pour justifier encore d'avantage la possibilité—mais nullement la certitude—de ce qu'il avait avancé à cet égard dans la séance précédente, Mr. le Commissaire d'Autriche croit devoir encore relever la circonstance que le Métropolitain de Moldavie n'écrit pas le français et que ses parents les plus proches et les autres personnes, qui l'entourent et qui, à ce qu'on dit, exercent une grande influence sur ce vieillard infirme et débile, figurent, presque sans exception, parmi les signataires des pétitions Nos. 2 et 3.

«2. Concernant le vote de Mr. Basily,

«Mr. le Commissaire d'Autriche n'ignore point que, dans l'Eglise orientale, ce ne sont que les membres du clergé régulier qui sont appelés à remplir les fonctions supérieures dans la hiérarchie cléricale; mais il n'ignore pas non plus que, dès le moment où ils sont appelés à ces fonctions, ils cessent de faire partie de la famille du monastère dont ils ont relevé jusqu'alors.

«Aussi, la différence d'opinion qui s'est manifestée entre le Métropolitain de Moldavie et le Caïmacam au sujet du clergé régulier, n'avait nullement trait aux dignitaires de l'Eglise épiscopale résidant à Jassy, auxquels le Gouvernement moldave ne contestait nullement la faculté de prendre part aux élections, mais bien aux moines faisant partie des monastères existant dans cette ville, en faveur desquels le Métropolitain a réclamé le droit d'électeurs, que le Caïmacam a dû leur refuser, vu les dispositions, aussi claires que précises, du Firman de convocation.

«Quant au 2-e point relevé par Mr. de Basily, à savoir celui relatif au directeur du Séminaire de Socola, le R. P. Scriban, Mr. le Commissaire d'Autriche se réfère à ce qu'il a dit à ce sujet, en répliquant à Mr. le Baron de Talleyrand.

«Quant à l'avis de Mr. de Basily, que les doutes, exprimés par Mr. le Commissaire d'Autriche relativement à la réclamation du Métropolitain de Moldavie de dresser les listes électorales du clergé de son diocèse, se trouvaient résolus par le protocole No. 6, où la Commission a opiné pour une entente entre le Chef de l'administration et le Métropolitain de Valachie, — Mr. de Liehmann relève que le passage du mémoire annexé au protocole No. 6, sur lequel Mr. le Commissaire de Russie a cru pouvoir baser son opinion ci-dessus, est textuellement le suivant :

«Cependant, la Commission fait observer qu'il reste à savoir si

«les fonctionnaires ecclésiastiques au siège de la Métropole et les curés de paroisse de la ville chef-lieu du diocèse sont les seuls prêtres au chef-lieu, auxquels se rapportent les termes du Firman ci-dessus mentionné,—question qui peut-être résolue par une entente entre le Caïmacam et le Métropolitain.»

«Passage qui, cependant, n'a nullement trait aux listes électorales du clergé et qui, par conséquent, ne paraît pas justifier l'opinion de Mr. de Basily mentionnée plus haut.

«D'ailleurs, pour qu'une entente ait lieu, il faut avant tout qu'elle soit possible. Si, cependant, d'après la marche suivie par le Métropolitain de Moldavie, on devait juger des intentions de ce Prélat, on serait porté à croire que c'était parti pris de sa part de susciter au Gouvernement moldave, relativement à l'exécution du Firman, des difficultés et des embarras, attendu que les Evêques des deux autres diocèses en Moldavie, à savoir ceux de Huși et de Roman, n'ont pas partagé sous ce rapport la manière de voir du Métropolitain, n'ont rien trouvé à redire contre les instructions du Gouvernement moldave ayant trait aux opérations électorales dans la classe du clergé, et qu'à cet égard une parfaite harmonie régnait entre ce Gouvernement et les susdits deux Evêques.

«3. Concernant le vote de Mr. le Baron de Richthofen,

«Mr. de Liehmann, tout en exprimant sa satisfaction de rencontrer chez son honorable collègue de Prusse les mêmes sentiments de réprobation relativement à la soustraction d'écrits, ne peut cependant pas se ranger de son avis, que, malgré la source impure d'où ces écrits proviennent, ils devaient néanmoins faire foi.

«Mr. le Commissaire d'Autriche pense, au contraire, que cette source devrait par elle-même frapper les écrits en question d'interdit, et cela à d'autant plus forte raison que l'immoralité non contestée des personnes, qui, pour se procurer les écrits dont il s'agit, se sont servies de moyens condamnés par toutes les législations existantes, n'est nullement de nature à exclure la possibilité qu'elles aient pu aussi avoir faussé les copies des écrits, qu'elles ont soumis à la Commission.

«4. Concernant le vote de Mr. le Chevalier Benzi,

«Les récriminations incessantes énoncées contre le Gouvernement du Prince Vogoridès par MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, et dont les protocoles de la Commission font foi, ont dû nécessairement faire penser à Mr. de Liehmann que MM. ses collègues ci-dessus mentionnés attribuent aussi au dit Caïmacam et à son Gouvernement les circonstances, dont il croient avoir

No. 1891.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

No. 1892. des motifs de se plaindre, et c'est pour cette raison que Mr.
 Prot. No. 13. le Commissaire d'Autriche n'a pas hésité à déclarer dans la 11-ème
 1857 séance :
 29 Iulie.

«Que, selon son avis, les quatre pétitions moldaves, qui for-
 maient l'objet des débats, n'étaient pas de nature à pouvoir baser sur
 elles une censure quelconque à adresser par la Commission au
 Caïmacam de Moldavie, et encore moins à justifier l'opinion itéra-
 tivement émise par MM. ses honorables collègues sus-indiqués, que
 la Commission ne pourrait pas se mettre en rapports avec un Divan
 ad-hoc en Moldavie, convoqué sous les auspices du *Gouvernement*
actuel de cette Principauté.»

«Si, cependant, MM. les Commissaires de France, de Prusse, de
 Russie et de Sardaigne croient pouvoir faire abstraction du Gouver-
 nement moldave relativement aux circonstances dont il s'agit et
 qu'ils fussent, par conséquent, disposés à ne point attribuer ces cir-
 constances au dit Gouvernement, Mr. de Liehmann n'aurait aucune
 difficulté à changer la dernière phrase de sa déclaration ci-dessus
 en celle: *«convoqué sous les auspices des circonstances actuelles.»*

«A la suite de cet exposé, Mr. de Liehmann croit ne devoir rien
 retracter de ce qu'il a avancé dans la 11-ème séance, à l'exception
 toutefois du dernier passage de sa déclaration ci-dessus, et cela
 dans le cas seulement où sa supposition sus-énoncée serait fondée.»

Après avoir écouté cet exposé de Mr. de Liehmann, MM. *les*
Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne observent,
 «que bien qu'ils aient de nombreux arguments à opposer à Mr. le
 Commissaire d'Autriche, ils s'abstiennent pourtant de rentrer dans
 une discussion, qui est devenue oiseuse, par suite des événements
 extérieurs survenus depuis le commencement des présents débats.»

Safvet Effendi émet l'avis suivant: «Le blâme dirigé contre la
 conduite de l'administration du Caïmacam de Moldavie n'a eu jusqu'à
 ce jour pour motif que les plaintes et réclamations, qui ont été adres-
 sées de différentes parties de la Principauté à la Commission.

«Or, tous ceux qui ont signé et adressé ces papiers appartiennent
 en totalité à un parti, qui s'est arrogé le droit exclusif de diriger les
 esprits de la population vers son principe.

«A en juger par la teneur de ces plaintes et par l'esprit qui les
 a dictées, on peut dire qu'une partie est dénuée de fondement et
 l'autre est visiblement empreinte de trop d'exagération, ainsi que
 Mr. de Liehmann vient de le démontrer.

«Puisque la Commission n'a pas la mission d'entendre les deux

parties, il m'est impossible de former un jugement définitif quelconque à l'égard de ces plaintes.

«S'il y a eu certaines irrégularités, elles peuvent se présenter ordinairement dans tous les pays dotés du système représentatif.

«Mon opinion est que, si toutes les plaintes dirigées contre le Gouvernement moldave consistent en celles que nous avons sous les yeux, elles ne sont pas de nature à justifier un refus de se mettre en rapport avec un Divan ad-hoc convoqué en Moldavie dans les circonstances actuelles.»

Sir Henry Bulwer s'énonce ainsi qu'il suit:

«Étant le dernier à exprimer mes opinions, tant sur la motion de censure que le Commissaire de Russie a proposée, que sur les documents et les faits qui ont provoqué cette motion, j'essaierai de m'expliquer aussi brièvement que possible.

«Je crains toutefois d'être moins concis que je ne voudrais l'être, car je n'ai rien dit jusqu'ici sur un sujet qui, à plusieurs reprises, a été traité par mes collègues. Permettez-moi d'abord de relever quelques remarques, qui me concernent personnellement et qui se trouvent dans l'exposé des motifs de Mr. de Basily, lequel, en se référant à mes observations insérées dans le protocole No. 4, a déclaré: «qu'il ne peut pas partager mon opinion sur le peu de valeur, que «la Commission devrait accorder aux Divans comme organes des «vœux du pays», et qui plus tard observe: «qu'il s'abstient de relever certaines observations de Sir Henry Bulwer, qui induiraient à «l'impuissance où se trouve le pays de se faire représenter par une «Assemblée capable d'exprimer ses vœux et ses besoins.»

«Pour tout ce qui regarde le protocole No. 4, je me réfère au dit protocole; mais j'affirme que là il n'y a rien qui soit en contradiction avec ce que je déclare ici, c'est-à-dire que je considère les Divans, qui sont véritablement les organes des vœux du pays, de la plus grande valeur; que la valeur que j'accorderai à leurs opinions sera proportionnelle à ma propre opinion de leur mérite intrinsèque, et que je suis si loin de regarder ces pays comme incapables d'une Assemblée représentative, que je base mon principal espoir de leur avenir sur la possibilité d'une telle Assemblée sagement constituée, mais à la constitution de laquelle je ne prétends pas arriver, soit par des élections sans abus, soit par des partis sans exagération.

«Ce dernier aveu peut déplaire à quelques-uns de mes collègues, car ils me blâment pour avoir envisagé la possibilité des Divans, qui ne seraient pas une représentation parfaitement exacte des différentes classes, qui constituent la population moldo-valaque. J'ose avouer,

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulia.

No. 1892.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

qu'en traitant cette question parmi nous, j'ai voulu la traiter d'une manière pratique. Or, trouver des Divans exactement ce qu'ils devraient être, et surtout ce qu'ils devraient être selon l'opinion de nous tous, ne serait pas, je le crains, une chose difficile, mais impossible.

«Nous devons nécessairement nous attendre à voir dans les Divans ad-hoc un ouvrage imparfait, et aussi nous attendre à ce que chacun de nous puisse avoir une opinion plus ou moins prononcée sur leur imperfection; ce sera donc le degré de leur imperfection qui devra régler notre conduite à leur égard.»

«Et comment déterminer ce degré?

«Chacun de nos Gouvernements peut avoir son opinion particulière et, pour ainsi dire, individuelle, là-dessus. Je ne le nie pas. Mais nous, qui formons un seul corps, nous ne pouvons arriver à une opinion conclusive sur une pareille question, que par une commune volonté et une commune conviction.

«Si la Commission entière est d'avis, qu'un Divan quelconque ne représente pas ce que le Congrès de Paris a entendu obtenir par un tel Divan, alors il est, selon moi, de notre devoir de ne pas traiter avec un pareil Divan et de tomber d'accord sur une représentation à faire aux Puissances que nous représentons.

«Mais si quelques membres de la Commission peuvent annuler un Divan, s'ils peuvent seuls, et d'après leurs propres lumières et leurs propres convictions, déclarer un Divan illégitime, en refusant toute relation avec lui aujourd'hui, on pourrait trouver quelques Commissaires se déclarant contre les élections de Moldavie demain, quelques autres se déclarant contre les élections de Valachie, et ainsi les Divans, dans les deux Principautés, pourraient facilement devenir impossibles.

«On me dira que nul Commissaire n'agirait que selon sa conscience; mais moi je prétends que, quelle que soit la conscience individuelle de quelques membres de la Commission, la conscience, comme l'action, de la Commission ne peut être que celle de la Commission tout entière. Il faut d'ailleurs espérer, qu'il sera tout aussi probable de voir tous les membres de cette Commission s'unir contre une injustice manifeste, que de voir quelques-uns les partisans constants de ce qui est manifestement juste et quelques autres de ce qui est manifestement injuste.

«Je ne dis rien ici contraire à ce que j'ai toujours dit, c'est-à-dire qu'il était de notre constant devoir de rendre les Divans, qui avaient pour tâche de nous exprimer leurs vœux, aussi propres que possibles à remplir cette mission. Ce devoir nous appartient, et je pense que

nous l'avons rempli, autant que nous le permettait le pouvoir qui nous a été accordé; mais ce pouvoir a été bien limité. Car, quoique la Conférence d'Emirghian, tout en refusant de nous communiquer les principes et les faits qui ont dicté le Firman, nous eût donné quelques interprétations sur le texte, ces explications ne se trouvent constatées dans aucun protocole et ne devaient pas, même confidentiellement, être communiquées par nous aux Chefs des Gouvernements dans les Principautés, sans une demande expressément faite de leur part. Ainsi, la seule autorité, à l'égard du Firman, qui nous a été accordée clairement — et cela après un délai de deux mois, — était celle de répondre aux questions que les Princes Caïmacams pourraient nous adresser; et nous avons répondu d'une manière si satisfaisante aux questions de S. A. le Prince Ghica, que tous les hommes de tous les partis en sont contents.

«A l'égard de la censure, dont il est question touchant le Caïmacam de Moldavie, nous n'avons pas fait plus, mais aussi pas moins que ce que nous devons faire.

«Je crois avoir entendu dire, il est vrai, par quelqu'un de mes collègues, que nous avons trop tardé dans notre décision sur cette censure. Mais ne fallait-il pas lire les papiers, qui devaient guider notre opinion, avant d'opiner? Ne fallait-il pas savoir ce que voulait dire un certain ordre donné au Prince Vogoridès, avant de condamner ce Prince pour avoir mal compris cet ordre? Du reste, on sait que, dans la séance du 7 Juin, j'ai déclaré que je ne pouvais pas regarder le Prince Vogoridès comme exempt de tout blâme. Cette déclaration fut fondée en partie sur ce qui a été dit par un de mes collègues relativement à une conversation, qu'il avait eue lui-même avec le Prince à Jassy, conversation dans laquelle le Caïmacam s'est avoué comme agissant dans le sens d'un parti. Or, je ne veux pas justifier cette déclaration, parce que agir dans le sens d'un parti est contraire à l'esprit du Traité de Paris et du Firman de la Porte. Mais, si le Prince est coupable à cet égard, je trouve — on le sait — qu'il y a dans sa position bien des circonstances atténuantes.

«Ce que j'ai déjà dit là-dessus ne s'est peut-être pas entièrement effacé du souvenir de mes collègues. Je ne vois donc pas la nécessité de le répéter ici. Qu'il me suffise d'observer que, tout en soutenant le principe d'impartialité, je voudrais soutenir ce principe contre tous, et que, si on voulait censurer la partialité, il serait juste d'étendre notre censure bien au-delà du Prince Vogoridès. Une censure formelle, en effet, contre le Prince Caïmacam de Moldavie ne peut être basée que sur trois considérations :

No. 1982.
Prot. No. 13
1857
29 Iulie.

No. 1982.
 Prot. No. 13.
 1857
 29 Iulie.

«1. A-t-il bien interprété le Firman de la Porte ?

«2. A-t-il bien exécuté le Firman, selon l'interprétation qu'il a donnée lui-même à ce document ?

«3. A-t-il voué l'attention due à la communication de la Porte datée du 31 Mai et qui lui a été transmise par la voie de notre Président ?

«Quant à l'interprétation du Firman, il est évident que nous croyons tous que son interprétation n'est pas la meilleure, puisque la nôtre n'est pas la même. Mais avons-nous le droit d'interpréter le Firman pour le Prince Vogoridès ? Nous avons nous-mêmes reconnu n'avoir aucun droit d'expliquer ce décret, quand nous avons référé les doutes du Prince Ghica à la Porte et aux Représentants.

«Et pourquoi à la fin nous sommes-nous occupés de cet ouvrage, si ce n'est après la décision de la Sublime Porte et des Représentants ? Cette décision en premier lieu n'est tombée que sur les questions, qui avaient surgi à l'égard de la Valachie. Et voilà tout ce qui est ressorti clairement jusqu'ici ; car pour ce qui regarde la Moldavie, cela dépend encore de l'explication d'une dépêche qui n'est pas expliquée.

«Est-il raisonnable, dit-on, que le même décret soit, dans des cas identiques, différemment interprété dans les deux Principautés ? Excepté les cas où les causes locales et spéciales créent nécessairement des applications exceptionnelles, on ne doit admettre, selon moi, qu'une seule et unique manière d'interpréter ce décret. Mais ce que je dis ici n'est qu'une opinion personnelle. Pour blâmer le Prince Vogoridès sur son interprétation du Firman, il faut avoir quelque droit, quelque autorité, et je ne saurais dans ce moment affirmer qu'un tel droit, une telle autorité nous appartiennent. D'ailleurs, il faut être juste pour tout le monde ; et en étant juste, il faut avouer que, dans une des interprétations les plus importantes, celle des hypothèques, par exemple, où nous différons du Prince à l'égard des éligibles, — car je ne parle pas ici de l'application aux électeurs d'une clause qui ne se rapporte qu'aux éligibles, — fait sur lequel je n'ai pas de données positives, — mais à l'égard de l'interprétation de cette clause en ce qui touche les éligibles, — lui, le Prince, a suivi le texte du Firman et nous nous en sommes écartés, d'abord parce qu'on nous a donné le pouvoir de le faire, ensuite parce qu'il nous semblait que ce texte prêtait à une injustice et enfin parce que les avis, qui nous étaient particulièrement donnés sur la véritable intention du texte, n'étaient peut-être pas d'accord avec sa lettre.

«Mais si le Caïmacam de Moldavie restait sans instructions ou ex-

plications, si on lui signifiait qu'il devait interpréter le Firman comme il l'entendrait et si ce dernier admettait deux interprétations et que le Prince Vogoridès en ait pris celle qui était le plus en rapport avec la lettre du Firman, je ne sais pas, pour ma part, comment le censurer, pour avoir fait ce que tout jurisconsulte vous dira qu'il a dû faire dans le cas où il s'est trouvé.

«J'arrive à la considération des papiers, dont nous avons tout récemment entendu la lecture et qui se rapportent à la manière dont le Prince Vogoridès a exécuté le Firman, d'après les interprétations qu'il a données lui-même à ce document. J'ai été en faveur de la lecture de toutes ces pièces, car notre devoir ici est d'accueillir les informations, d'en instruire nos Gouvernements respectifs et d'agir sur le lieu, selon les circonstances qui se présentent.

«Du reste, je ne puis ni condamner ces documents comme de nulle importance, ni formuler là-dessus une déclaration de censure positive.

«Il y a parmi ces pièces quelques-unes, qui méritent une sérieuse attention, comme il y en a d'autres tout-à-fait insignifiantes.

«Les plus importantes, toutefois, sont capables de réfutation ou d'explication.

«Je citerai quelques-unes parmi les plus notables:

«1. Mr. Răducan Rosetti, un Boyard fort riche et fort respectable, nous déclare que ses droits d'être électeur, droits incontestables, lui ont été refusés. Faudrait-il formuler une censure sur cette déclaration? D'après les informations reçues par de Mr. Liehmann, les droits de Mr. Răducan Rosetti furent plus tard reconnus»

«2. Des papiers ayant toute l'apparence de faux certificats d'élections, d'élections qui n'avaient jamais eu lieu lors de la date que portent les dits certificats, nous ont été présentés. Moi-même, j'ai reçu depuis des informations, qui doivent jeter quelques doutes sur la valeur de ces documents, lesquels, à ce qu'on prétend, ont été fabriqués afin de nuire au Gouvernement, qui n'y a eu aucune part. On ajoute que, si les signatures des maires de village s'y trouvent apposées, c'est que les maires ont été forcés par leurs propriétaires d'apposer de pareilles signatures. Je n'affirme pas la vérité de ces assertions, mais elles me sont parvenues.

«3. Il y a une lettre d'un Préfet, lettre frauduleusement obtenue, mais laquelle, si elle a été véritablement écrite par ce Préfet, prouve que des agents du Gouvernement moldave se sont évidemment écartés du rôle qui leur a été assigné. Mais je ne puis pas me dissimuler, qu'il y a dans cette lettre, qui nous a été communiquée en français,

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

No. 1982. mais qui a dû être écrite en valaque, des expressions parfaitement
 Prof. No. 13. françaises, qui, à ce qu'on dit, ne se trouvent nullement dans la langue
 1857 originaire.
 29 Iulie.

«Dois-je donc tout d'abord donner une foi absolue à cette lettre ?

«Je pourrais continuer; mais tout ce que j'aurais à dire finirait par un argument, qui ne demande pas d'autre appui que celui de cette justice que nous reconnaissons tous.

«Nous n'avons entendu que l'accusation et nous ne pourrions pas condamner, sans entendre aussi la défense.

«Reste un seul terrain, sur lequel une censure aurait pu être justement fondée. La conduite, du Caïmacam de Moldavie eût été justement exposée à une censure, à laquelle — cette censure étant renfermée dans les limites convenues — j'aurais donné mon humble appui, si le personnage en question avait désobéi aux ordres émanés de la Porte, — ordres formulés de concert avec les Représentants et qui lui eussent été expédiés comme règle de sa conduite.

«D'après l'interprétation, que nous avons donnée ici à la dépêche du 31 Mai, nous avons tous pensé que le Prince Vogoridès était moralement obligé d'adopter nos interprétations sur certains points du Firman, autant que les circonstances, dans les deux Principautés, justifiaient une semblable application, si nous arrivions, conjointement avec le Prince Ghica, à une solution de ces mêmes points.

«Or, étant arrivés entre nous à la solution en question, nous aurions eu le droit de blâmer sévèrement le Caïmacam de Moldavie de n'avoir fait aucun cas de nos avis, si nous-mêmes nous eussions bien compris le sens de la dépêche précitée. Voilà pourquoi j'ai proposé la demande, que nous avons adressée il y a 25 jours à Constantinople. J'ai attendu une réponse à cette demande, afin de prononcer une opinion décisive et d'émettre une censure en forme de conseil, si une telle censure me paraissait justifiée.

«Mais tout en attendant cette réponse, qu'on nous a fait espérer, les élections ont, inopinément, commencé et une décision sur ce sujet a été prise sans nous en prévenir. Certes, cet incident doit nous surprendre, et je ne saurais que m'étonner qu'une conférence n'ait pas eu lieu et que de cette conférence il ne soit pas émané une réponse, qui, en étant l'explication de la Porte et de tous les Représentants, nous aurait retirés de l'embarras, dans lequel des explications partielles et individuelles nous ont jetés.

«Mais il faut avouer qu'une malheureuse fatalité a pesé à Constantinople sur nos affaires, retardant et obscurcissant leur marche, malgré le grand désir qui y a existé pour la faciliter et l'éclairer.

«Il nous a fallu à peu près un mois pour obtenir l'autorisation de résoudre les doutes du Prince Ghica, doutes que nous avons résolus — cette autorisation une fois accordée — en huit jours

«Encore, l'autorisation dont je parle, datée du 1-er du mois de Mai, ne nous a été communiquée que le 2 Juin, et au moment même où nous avons reçu l'instruction de nous entendre avec le Caïmacam de Valachie sur l'interprétation des questions qu'il nous a suggérées, nous avons aussi reçu une autre communication, conçue dans la présomption que nous avions déjà terminé un travail, qui ne venait qu'à cet instant même de nous être confié.

«De plus, l'explication de cette seconde communication, qui avait pour but de régler la confection du Divan de Moldavie, communication formulée dans une conférence, communication qui a dû nous expliquer une résolution définitive de la manière la plus claire et la plus précise, est aujourd'hui le sujet de nouveaux débats. Voilà des fait, qui nous ont amenés à la singulière impossibilité d'apprendre des hommes d'Etat, qui se sont mis d'accord sur la manière d'exprimer leur pensée, qu'elle était la pensée qu'ils ont voulu exprimer!

«La politique de notre temps est une politique de grand jour. Tout ce qui n'est pas parfaitement clair ne peut pas être parfaitement bien et, comme représentant du Gouvernement de S. M. Britannique, — Gouvernement dont la publicité et la franchise sont très caractérisées, — je dois être le premier à déplorer les incertitudes, que nous n'avons pas créées et que nous ne pouvons pas vaincre.

«Mais à quoi attribuer ces incertitudes, sinon à des luttes d'opinions diverses, qui s'agitent autour de la Porte et qui ne peuvent que porter des doutes dans ses conseils et de l'hésitation dans ses décisions?

«Tenons-nous, au moins, autant que possible, en dehors de pareilles luttes.

«Notre situation, en effet, est particulière à cet égard et notre rôle peut être aussi utile qu'important. Les grands Cabinets peuvent différer quelquefois dans leurs vues, comme dans leurs intérêts; mais au fond, ils sont tous, ils ne peuvent être tous, qu'en faveur de ce qui est juste et raisonnable. Car la société des Puissances européennes, étant une société comme toute autre, ne saurait dépendre que de la justice et de la raison.

«En outre, la tendance de ces Cabinets doit être nécessairement (quelles que soient leurs différences) toujours vers les accommodements; car dans les accommodements sont la paix et la bonne intelligence, que nul entre eux ne peut désirer compromettre légèrement. Chaque Cabinet toutefois juge une question d'après les rapports

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

No. 1982. de son Agent, et chaque Agent amène à cette question tous les in-
 Prot. No. 13. cidents qui sont attachés à son caractère personnel, à son éducation,
 1857 à ses passions, à son amour propre, à son habileté; et celui qui a
 29 Iulie. eu la curiosité de suivre des études historiques dans les archives de
 plusieurs Ambassades aura vu combien les Gouvernements ont dû
 souvent se laisser fourvoyer par la différente manière, dont les Agents
 les plus consciencieux et les plus éclairés ont représenté la même
 chose et par l'exagération ainsi portée dans les affaires, en elles-
 mêmes excessivement minimales. Cependant, il n'y a pas ici plusieurs
 Agents, dont chacun est libre de prendre une route isolée. Cette Com-
 mission, dans son ensemble, est l'agent de l'Europe presque entière,
 si ses membres peuvent s'élever par la franchise et la modération à
 la hauteur des devoirs qui leur sont confiés. Une fois divisés par des
 rivalités politiques ou individuelles, l'un désirant remporter un triom-
 phe absolu sur l'autre, nous devenons à l'instant des agents ordi-
 naires et même subalternes. Mais, d'un autre côté, aussi longtemps
 que nous tenons à notre existence collective, cherchant à concilier
 nos intérêts séparés avec les intérêts généraux et à fondre nos dif-
 férences respectives dans des résolutions communes, nous sommes
 un agent extraordinaire et supérieur.

«Le choix est à nous. C'est d'après celui que je fais, que j'ose
 recommander dans ce moment que la résolution que nous adoptons
 soit la plus sage, la plus discrète, que les circonstances puissent
 dicter, ainsi que la plus propre à faire ressortir les points où nous
 pouvons être d'accord, tout en tâchant de nous entendre sur ceux
 où nous pouvons différer.

«Les idées de mes collègues peuvent éclairer mon jugement, et
 avant de les connaître, je ne veux pas émettre une opinion définitive.

«Mais il me semble que la conduite la plus pratique et la plus
 propre à éclairer notre situation sans nous compromettre serait de
 signaler, dans notre protocole, qui pourrait être envoyé sans délai à
 Constantinople et à tous les Cabinets;

«1. Les points principaux dans le Firman, qui ont été différem-
 ment interprétés dans les deux Principautés, tout en expliquant les
 motifs qui nous ont guidés dans notre interprétation.

«2. Une déclaration portant, qu'après avoir lu une grande quan-
 tité de documents, dont l'intention a été d'inculper le Gouvernement
 du Prince Vogoridès, nous sommes d'avis que ces documents mé-
 ritent l'attention de nos Gouvernements respectifs, ainsi que celle
 du Gouvernement de la Porte, mais que nous nous abstenons de
 prononcer une opinion quelconque sur une affaire, qui ne peut que

nous être imparfaitement connue, vu que nous ne sommes pas dans la position, ni de confronter des témoins, ni d'entrer pratiquement dans des détails.

«3. Nous pouvons aussi, il me semble, représenter les difficultés, que nous devons éprouver d'entrer en relation avec le Divan moldave, avant de savoir si l'interprétation que le Caïmacam Prince Vogoridès a donnée au Firman et à la dépêche du 31 Mai sera approuvée par la Porte et sanctionnée par nos Représentants auprès d'Elle.

«De cette façon, je suis persuadé, nous ferons tout ce que nous devons faire, rien au-delà, expliquant clairement l'état de la question dans laquelle nous sommes engagés et laissant à qui de droit de la décider.»

Quant aux observations de Sir Henry Bulwer, qui ont trait aux actes du Caïmacam de Moldavie, Mr. le Baron de Talleyrand remarque, «que Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne ne fait que maintenir son opinion première consignée au protocole No. 4. S'il ne croit pas le Prince Vogoridès exempt de blâme, il le considère cependant comme excusable sous certains rapports. Je ne puis, pour ma part, ajoute Mr. le Commissaire de France, m'associer à cette manière de voir. Le Caïmacam de Moldavie s'est toujours posé en chef de parti, «se croyant autorisé à se servir jusqu'à l'extrême, pour sa propre «défense, pour celle de ses amis et de la S. Porte, de tous les pouvoirs dont il dispose.» Cette prétention est en contradiction flagrante avec la pensée, qui a présidé à l'établissement des Caïmacams et qui a fait écarter les Hospodars, dans la crainte que leur prépondérance n'entrave la liberté des populations moldo-valaques. Les Caïmacams n'ont été désignés par la Porte que pour exercer temporairement l'autorité administrative et pour concourir, ou plutôt pour faciliter l'instruction, à laquelle la Commission doit procéder. Ne pouvant sortir de ce rôle modeste, sans circonscire la liberté de mouvement de la Commission, de son mandat, ils sont inexcusables à mes yeux, s'ils viennent à manquer au premier de leurs devoirs. L'impartialité, qui est une obligation pour tous, est pour eux la condition première de leur existence; on n'allège donc en rien, selon moi, la responsabilité qui pèse sur eux, en mettant en doute l'impartialité des Gouvernements ou de leurs Agents. Pour ma part, termine Mr. le Baron de Talleyrand, je ne puis admettre que les actes si légitimes, si corrects de mon Gouvernement puissent servir de prétexte ou d'excuse aux abus d'autorité du Caïmacam de Moldavie. Je repousserai donc de nouveau toute justification, qui serait basée sur un semblable raisonnement.»

No. 1982.
Prot. No. 13.
1857
29 Iulie.

No. 1982. Mr. *le Baron de Richthofen*, de son côté, relève, «que Sir Henry
 Prot. No. 13. Bulwer a reproduit la théorie de la conscience générale de la Com-
 1857 mission. En réponse, Mr. le Commissaire de Prusse observe, que cette
 29 Iulie. théorie ne peut pas avoir de valeur pratique, sans qu'elle repose sur
 la majorité des voix. Si l'on avait voulu adopter le principe que la
 majorité fit la loi, le Baron de Richthofen y aurait adhéré. Mais le
 cas n'étant pas ainsi, il se pourrait bien qu'un Commissaire, tout en
 ayant une très bonne conscience individuelle, ne voudrait cependant
 pas se charger de la conscience générale de la Commission, telle
 que l'établit Sir Henry Bulwer.»

Mr. *de Basily*, en se référant à l'exposé des motifs de sa mo-
 tion de censure, ainsi qu'aux réserves que, lors du recours fait à
 Constantinople, il a fait insérer au protocole No. 10, observe que la
 continuation de la discussion actuelle n'a plus d'objet et qu'elle est
 inopportune, en présence des faits accomplis. Mr. le Commissaire de
 Russie retire donc sa motion de censure, tout en maintenant la va-
 leur des motifs qui l'avaient porté, il y a quatre semaines, et quinze
 jours avant que les élections eussent commencé en Moldavie, à pro-
 poser à la Commission de faire usage de son droit de censure à l'é-
 gard du Caïmacam de Moldavie.»

Après ces débats, Mr. *le Baron de Talleyrand* «réclame l'urgence
 pour une communication, qu'il a à faire à la Commission.»

L'urgence ayant été votée, Mr. *le Commissaire de France* s'énonce
 ainsi qu'il suit: «Les mesures préparatoires aux élections de la Mol-
 davie ont motivé de ma part un vote de méfiance, dans la séance
 que la Commission a tenue le 3 Juin (22 Mai) dernier. J'y déclarai
 qu'il ne serait pas conforme à la dignité du Congrès, dont nous éma-
 nions, d'entrer en rapports avec le Divan moldave, qui allait être con-
 voqué sous de tels auspices.

«Je me réfère aujourd'hui à tout ce que j'ai consigné depuis
 dans les protocoles suivants, tant pour signaler les abus et les illé-
 galités flagrantes qui s'accomplissaient en Moldavie, que pour engager
 la Commission à rappeler le Prince Vogoridès au respect du Traité
 et aux prescriptions du Firman.

«Mes efforts, ainsi que ceux de mes collègues de Prusse, de Russie
 et de Sardaigne, n'ont eu aucun succès. Les élections de Moldavie
 sont terminées depuis trois jours dans toute la Principauté.

«Faites par des moyens illégitimes, elles ne peuvent être con-
 sidérées aujourd'hui que comme dérisoires, puisque la clause du
 Traité du 30 Mars, à laquelle les populations des Principautés de-
 vaient attacher le plus de valeur, n'a point été exécutée

«Sur l'ordre du Gouvernement de l'Empereur, je viens protester formellement contre ces élections, que je déclare frappées de nullité.

«Par conséquent, je m'opposerai à tout rapport de la Commission avec l'Assemblée qui pourra être convoquée à la suite de ces dites élections, puisque je ne saurais reconnaître à cette Assemblée le caractère d'un Divan ad-hoc tel que le Traité de Paris et le Firman impérial ont voulu le constituer.»

MM. *les Commissaires de Prusse, de Russie et de Sardaigne*, «en se référant à leurs déclarations antérieures, s'associent, au nom des Cabinets respectifs, à la protestation ci-dessus de Mr. le Commissaire de France.»

Comme le mois de Juillet, pour lequel, suivant le protocole No. 9, la Présidence est échue à Mr. de Liehmann, touche à sa fin, la Commission, avant que la séance d'aujourd'hui soit levée, procède à la désignation d'un nouveau Président par la voie du sort. Le sort étant tombé sur Mr. le Chevalier Benzi, celui-ci présidera aux travaux de la Commission pendant le mois d'Août.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

14 Protocolul No. 14.—Şedinţa din 3 August (22 Iulie) 1857.

Présents : Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne (Président), de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sur la proposition de Mr. le Chevalier Benzi, MM. les Commissaires offrent à Mr. de Liehmann leurs remerciements pour la manière dont il a exercé la Présidence pendant le mois passé.

Ensuit, Mr. *de Liehmann* «réclame l'urgence pour une communication qu'il a à faire à la Commission.»

L'urgence ayant été votée, Mr. *le Commissaire d'Autriche* expose :

«Dans la dernière séance de la Commission, du 29 du mois passé, Mr. le Baron de Talleyrand a protesté contre les élections faites en Moldavie, qu'il considère comme frappées de nullité, et il a déclaré eu outre qu'il s'opposera à tout rapport de la Commission avec un Divan ad-hoc qui pourra être convoqué à la suite des dites élections.

«MM. les Commissaires de Prusse, de Russie et de Sardaigne se sont associés à cette protestation et à la déclaration ci-dessus.

«Or, continue Mr. de Liehmann, le Traité de Paris du 30 Mars 1856 et l'instruction du Congrès de Paris, qui se trouve annexée au 22-ème protocole, déterminent avec précision la tâche qui a été dévolue à

No. 1982
Prot. No. 13,
1857
29 Iulie.

No. 1982.
Prot. No. 14.
1857
3 August.

No. 1982. la Commission et déterminent de la manière la plus explicite ses
 Prot. No. 14. attributions.

1857
 3 August.

«Conformément à l'art. 24 du dit Traité, la tâche de cette Commission n'est une autre que: «celle de s'enquérir de l'état actuel des Principautés et de proposer les bases de leur future organisation.»

«L'instruction du Congrès développe cette disposition, en statuant: «que les questions soumises à l'étude de la Commission embrasseront «le système administratif dans la plus complète expression.» Cette instruction n'attribue d'ailleurs à la Commission que le caractère consultatif et lui défend, de plus, expressément tout acte d'autorité ou d'ingérence.

«Considérant que la protestation de MM. les Commissaires ci-dessus mentionnés sort évidemment du cercle des attributions de la Commission, clairement circonscrites par le passage de l'art. 24 du Traité cité plus haut;

«Considérant qu'elle a évidemment trait à des questions, qui ne font nullement partie du système administratif des Principautés;

«Considérant qu'elle intervertit complètement la caractère purement consultatif de la Commission;

«Considérant enfin qu'elle est évidemment un acte d'autorité et d'ingérence;

«Mr. Liehmann déclare, que MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ont, en donnant au protocole la protestation en question, agi en contradiction manifeste avec les dispositions précitées du Traité de Paris et les instructions du Congrès, et cela à d'autant plus forte raison que, conformément au protocole de la 1-ère séance de la Commission, tous les Commissaires «se sont «désistés de tout droit de se prévaloir des instructions particulières «à chacun d'eux, qui seraient en désaccord avec l'instruction générale «du Congrès.»

«Mr. le Commissaire d'Autriche proteste, par conséquent, au nom de son Gouvernement et de la manière la plus formelle, contre le procédé susmentionné de MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne.

«Mr. de Liehmann soumet ensuite à la Commission la *Gazette de Moldavie* No. 34, contenant la liste des élections qui y ont été faites dans la classe des grands propriétaires, et il ajoute que, quoi qu'on en dise de ces élections, leur résultat pourtant ne saurait être qualifié autrement que comme satisfaisant, attendu que la liste ci-dessus fait foi que, sauf la classe des grands propriétaires, les personnes appartenant aux toutes premières et aux plus riches familles

du pays ou qui, par leur mérite personnel, y ont acquis une position élevée, forment la très grande majorité des élus et que, de même dans les autres classes, les sommités dans chacune d'elles ont été appelées à représenter le pays dans le Divan ad-hoc.

«Il est aussi parvenu à la connaissance de Mr. de Liehmann, que MM. ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ont informé les Consuls respectifs résidant à Jassy de la protestation, ainsi que de la déclaration ci-dessus mentionnées, contenues dans le protocole No. 13, en chargeant ces Consuls de donner au Caïmacam de Moldavie lecture des dépêches qu'ils leur ont adressées à cet égard et de lui en laisser copie,—ordre qui a été aussi exécuté par les dits Consuls.

«Mr. de Liehmann constate, dans cette démarche faite par MM. ses collègues de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, une infraction flagrante aux dispositions du Traité de Paris et à l'instruction générale du Congrès réglant la conduite de la Commission et des Commissaires, parce qu'en vertu des dites dispositions l'obligation de garder le secret sur tout ce qui se traite par devant la Commission est imposée aux Commissaires, obligation qu'en outre tous les Commissaires ont contractée par parole;

«Parce que la Commission ne peut agir qu'en corps et que les Commissaires, isolément ou par fraction, n'ont pas le droit d'entretenir des relations d'office ni avec les Divans ni avec les Gouvernements des Principautés; et enfin

«Parce que la seule modalité de communication permise à la Commission est celle par l'organe de son Président.

«Mr. de Liehmann croit, par conséquent, devoir envisager la communication dont il s'agit, faite au Caïmacam de Moldavie, comme un acte tout-à-fait illégal et compromettant de la manière la plus grave, tant la dignité de la Commission, que la tâche qui lui a été imposée.

«Mr. le Commissaire d'Autriche proteste donc, au nom de son Gouvernement et de la manière la plus formelle, contre la dite démarche de MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, en réservant à sa haute Cour de s'en prévaloir en temps et lieu et à telle fin qu'Elle jugera à propos.»

Safvet Effendi «déclare vouloir prendre les ordres de son Gouvernement sur ce que Mr. de Liehmann vient d'exposer.»

Sir Henry Bulwer s'énonce ainsi qu'il suit:

«Si MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne avaient protesté contre le Divan moldave en leur qua-

No. 1982.
Prot. No. 14.
1857
3 August.

No. 1982. Prot. No. 14.
1857
3 August.

lité de Commissaires, j'aurais trouvé, pour ma part, qu'ils s'étaient arrogé un droit qui ne leur appartenait pas; mais puisqu'ils ont protesté au nom de leurs Cabinets, il me semble que cet acte est une affaire qui n'est que du domaine des Gouvernements. Par conséquent, j'abandonne au Gouvernement de S. M. Britannique de s'entendre sur la question qui se présente avec les Gouvernements de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, dont les Commissaires déclarent n'avoir fait que suivre les ordres.

«A l'égard des observations de Mr. de Liehmann sur le résultat des élections moldaves, Sir Henry Bulwer rend justice à la déclaration que, dans les élections des Boyards, les noms qui sont sortis du scrutin sont parmi les plus considérables du pays. Mais vu que la question des élections est encore pendante, il ne trouve pas à propos de se prononcer davantage sur le résultat qu'elles présentent. Relativement aux expressions exactes, qui se trouvent dans les communications faites par MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne à leurs Consuls, Sir Henry Bulwer est d'avis que, pour juger cette démarche, la Commission doit être saisie d'une copie authentique des dites communications. Mais en principe général, il lui semble que les Commissaires ont le droit de communiquer les ordres qu'ils reçoivent de leurs Gouvernements aux Agents des dits Gouvernements, si un tel droit leur est accordé par les Cabinets qu'ils servent, mais qu'ils n'ont pas le droit de communiquer ce qui se passe au sein de la Commission à d'autres autorités qu'à celles, avec lesquelles ils sont nécessairement en correspondance hors du territoire où la Commission exerce ses fonctions.»

MM. les Commissaires des France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, «déclarent qu'ils ont protesté par ordre de leurs Cabinets respectifs contre les illégallités commises en Moldavie dans la convocation du Divan stipulé par le Traité de Paris. La contre-protestation de Mr. le Commissaire d'Autriche ne s'applique pas à l'acte des Commissaires eux-mêmes, mais elle remonte aux ordres supérieurs de Cabinets. En présente d'une protestation de cette nature, ajoutent MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, nous nous abstenons de justifier notre procédé et de relever ce qu'il y a d'inexact et d'erroné dans l'argumentation de Mr. de Liehmann, nous en référant à nos Cabinets respectifs. Mais en attendant la solution, nous croyons de la dignité des Gouvernements que nous représentons de ne plus prendre part à des séances, dans lesquelles on a voulu mettre en question, non plus notre conduite personnelle, mais la rectitude des procédés de nos Cabinets respectifs.»

Mr. de *Liehmann* «demande à MM. les quatre Commissaires précités s'ils agissent sur les ordres de leurs Gouvernements, en déclarant ne pouvoir plus assister à aucune séance de la Commission jusqu'à ce que la question en instance ait reçu une solution de la part de leurs Cabinets.»

No. 1982.
Prot. No. 14.
1857
3 August.

MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, répliquent «que devant une déclaration aussi positive que la leur, ils ne se croient pas tenus d'entrer dans ces explications ultérieures.»

Se référant à la déclaration de Sir Henry Bulwer de ne pouvoir se former un jugement sur les dépêches qui ont été adressées par MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne aux Consuls respectifs à Jassy, Mr. de *Liehmann* «demande à Safvet Effendi, s'il n'y aurait pas de difficultés à communiquer à la Commission les copies de ces dépêches, qu'il a entre ses mains.»

Safvet Effendi «se déclare prêt à soumettre ces papiers à la Commission.»

MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne «s'y opposent, en alléguant qu'un procédé fait par ordre supérieur n'est pas sujet à examen.»

Mr. de *Liehmann* observe, «que ce n'est pas pour que la Commission porte un jugement sur ces papiers qu'il en a réclamé la remise, mais bien pour compléter les informations de la Commission sur cet objet.»

MM. les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne «se déclarent prêts à donner, à titre d'information particulière, à MM. les Commissaires d'Autriche et de la Grande Bretagne, copie des dépêches qu'ils ont adressées à leurs Consuls respectifs.»

Sir Henry Bulwer fait remarquer, «que la question qui se présente, c'est-à-dire une communication faite directement par des Commissaires au Caïmacam de Moldavie, concerne les droits de la Porte et peut par conséquent être beaucoup mieux traitée par les Représentants auprès de la Porte que par la Commission.»

Après ces débats, la séance est levée.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

15. Protocolul No. 15. — Ședința din 2 Septembrie
(21 August) 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de Prusse, de Russie, de Sardaigne.

No. 1982.
Prot. No. 15.
1857
2 Septembre.

Le mois d'Août 1859 pour lequel (voir le protocole 13) la Pré-

No. 1982. sidence fut échue à Mr. le Chevalier Benzi, s'étant écoulé, MM. les
 Prot. No. 15. Commissaires susmentionnés se sont réunis aujourd'hui pour pro-
 1857 céder à la désignation d'un nouveau Président par la voie du sort.
 2 Septemb.

Sir Henry Bulwer, absent par des raisons de santé, a renoncé à prendre part au tirage.

Mr. le Commissaire de Turquie, ne pouvant non plus assister à cette séance, a chargé Mr. de Liehmann de le représenter.

Le sort étant tombé sur Mr. le Commissaire de Russie, Mr. de Basily présidera aux travaux de la Commission pendant le mois de Septembre 1857.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Signés :) Liehmann, Talleyrand, Richt-
 hofen, C. Basily, Benzi.

16. Protocolul No. 16.—Şedinţa din 14 (2) Septembrie 1857.

No 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 16. Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.
 1857
 14 Septemb.

Mr. le Commissaire ottoman ayant demandé à communiquer à la Commission assemblée une dépêche de la S. Porte en date du 24 Août 1857, dépêche dont il avait été déjà officieusement donné connaissance à chacun de MM. ses collègues et dont la communication officielle avait été ajournée à cause de l'interruption des séances de la Commission, MM. les Commissaires se sont réunis aujourd'hui en conférence.

Lecture est donnée de la dite dépêche, qui est annexée au présent protocole.

La Commission est unanime à reconnaître, que l'accord étant heureusement rétabli entre les Cabinets sur les divergences antérieures, qui avaient provoqué l'interruption de ses séances, elle est à même de passer outre et de reprendre ses travaux.

Mr. de Basily dépose sur le bureau 4 documents, Nos. 50, 51, 52 et 53, qui lui furent présentés à l'adresse de la Commission et qui contiennent des plaintes contre les opérations électorales en Valachie, et il invite MM. ses collègues à produire les pièces de la même catégorie qui, durant la période de l'interruption des séances, leur ont été soumises, soit à eux personnellement, soit à l'adresse de la Commission.

Mr. le Chevalier Benzi soumet à la Commission les documents Nos. 54 et 55.

Selon le principe précédemment établi à l'occasion des papiers relatifs aux élections moldaves, il est convenu que les documents

susmentionnés sont à la disposition de chaque Commissaire, afin de pouvoir en apprécier la portée et au besoin d'en prendre lecture en séance.

No. 1982.
Prot. No. 16.
1857
14 Septemb.

Mr. le Président «soulève ensuite la question de l'opportunité de la présence de tous les membres de la Commission à Jassy, pour y assister à l'ouverture du Divan qui doit avoir lieu incessamment, tandis que celle du Divan valaque n'aura lieu que plus tard.»

Mr. *de Basily* «développe l'utilité de se mettre dès le commencement en relation avec le Président du Divan moldave, selon le sens de l'instruction du Congrès, et de déterminer la marche à suivre dans les rapports de la Commission avec ce Divan.»

La Commission discute les avantages et les inconvénients d'un voyage simultané de tous les membres ou bien d'une délégation de la Commission à Jassy. Divers avis sont émis sur cet objet, dont la solution est remise à une prochaine séance.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Anexă.

Depeşa S. Porţi către Safvet Effendi pentru anularea alegerilor din Moldova.

Constantinople, le 24 Août 1857.

Le Ministre des Affaires étrangères à Son Excellence Safvet Effendi

Je viens d'adresser d'ordre Impérial la dépêche télégraphique suivante au Caïmacam de Moldavie :

«La Sublime Porte, en vertu d'une entente établie entre elle et les six Puissances co-signataires du Traité de Paris, vous ordonne :

«1. D'annuler les élections qui ont eu lieu dans cette province ;

«2. De reviser les listes électorales sur la base suivante, savoir : l'application des interprétations données en Valachie à quelques points douteux du Firman électoral, dans les cas absolument identiques, sauf les cas particuliers à la Moldavie.

«3. De procéder aux nouvelles élections à l'expiration des 15 jours à dater de la réception de cet ordre.»

Je prie V. E. de communiquer le contenu de ce message à la Commission assemblée.

17. Protocolul No. 17.—Şedinţa din 22(10) Septembrie 1857.

No. 1982.
Prot. No. 17.
1857
22 Septemb.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie. Reprenant la délibération qui fait l'objet du dernier protocole, la Commission exprime l'avis que Mr. le Président actuel, ainsi que Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne, qui tous les deux n'ont pas encore visité la Moldavie, se rendent à Jassy, afin de s'entendre sur les relations à établir entre la Commission et le Divan.

En conséquence, MM. les Commissaires de la Grande Bretagne et de Russie se rendront à Jassy dans le plus bref délai.

La Commission décide, en outre, que son Secrétaire, Mr. de Katte, accompagnera Mr. le Président.

Mr. de Basily soumet à la Commission une réclamation de Mr. Plagino contre son exclusion des listes électorales. (No. 56.)

La Commission prend lecture des documents Nos. 19, 20, 50, 51, 53, 55 et 56, relatifs aux élections de la Valachie.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

18. Protocolul No. 18. — Şedinţa din 10 Octombrie (28 Septembrie) 1857.

No. 1982.
Prot. No. 18.
1857
10 Octomb.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. *de Basily*, arrivé au terme de sa Présidence, observe «que, comme, à son regret, les circonstances de l'époque à laquelle il est entré dans ses fonctions ne lui ont pas permis de remplir un devoir vis-à-vis de son prédécesseur, il propose à la Commission de voter des remerciements à Mr. le Commissaire de Sardaigne, pour la manière dont il avait exercé les fonctions de Président pendant le mois d'Août dernier.»

Cette proposition ayant été accueillie par tous les Commissaires, la Commission procède à la désignation d'un nouveau Président par la voie du tirage. Le sort tombe sur Sir Henry Bulwer et, comme des séances n'ont pas eu lieu dans la partie du mois d'Octobre qui vient de s'écouler, on décide, sur la proposition de MM. les Barons de Talleyrand et de Richthofen, que Sir Henry Bulwer présidera aux travaux de la Commission jusqu'au 12 Novembre (31 Octobre) de cette année.

Sur la proposition de Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne, la Commission offre à Mr. de Basily ses remerciements, pour la manière dont il a exercé la Présidence pendant le mois passé.

Sir Henry Bulwer et *Mr. de Basily* rendent compte de la mission qu'ils ont eue à remplir à Jassy, conformément au protocole No. 17. No. 1982.
Prot. No. 18.
1857
10 Octomb.

La Commission exprime son approbation et, sur la proposition de Mr. le Baron de Richthofen, adresse des remerciements à MM. les Commissaires de la Grande Bretagne et de Russie.

Le Métropolitain de Valachie ayant exprimé le désir d'entretenir la Commission sur les rapports à établir entre S. Em. comme Président du Divan et le Président de la Commission, Monseigneur Niphon s'est rendu dans la salle de la conférence et a communiqué un projet de Règlement, sur lequel il a demandé l'avis de la Commission.

Sir Henry Bulwer a fait ressortir, «qu'une dérogation aux dispositions réglementaires du Firman de convocation pourrait seule donner à la Commission le droit d'intervention dans cette affaire.» Mais S. Em. ayant insisté pour que la Commission soumit le dit projet à un examen confidentiel et officieux, cette pièce a été lue et n'a donné lieu qu'à quelques observations, que Mr. le Président s'est chargé de communiquer au Métropolitain.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

19. Protocolul No. 19.—Şedinţa din 14 (2) Octombrie 1857.

Presents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. No. 1982.
Prot. No. 19.
1857
14 Octomb.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président annonce, «que conformément à l'avis énoncé par la Commission dans la dernière séance, il a communiqué au Métropolitain les observations, auxquelles le projet de Règlement présenté par S. Em. avait donné lieu.»

Ensuite, *Sir Henry Bulwer* soumet à la Commission trois papiers (Nos. 57, 58 et 59) contenant des plaintes de quelques habitants de la ville de Craiova contre les mesures prises par l'autorité publique lors des dernières élections.

Ces pièces ayant été lues, la Commission décide de faire demander à Mr. Georges Ghica, Directeur du Secrétariat, s'il voudrait bien lui donner, à titre d'information, des renseignements sur cette affaire.

Le dit fonctionnaire s'étant rendu dans la salle de la conférence et s'étant expliqué sur le sujet en question, la Commission ne considère pas comme satisfaisantes les explications données et se réserve de recueillir de plus amples informations.

No. 1982.
Prot. No. 19.
1857
14 Octomb.

Mr. *de Liehmann* «appelle l'attention de MM. ses collègues sur la circonstance, que le mandat impératif émané des comités soi-disant nationaux a été employé dans les deux Principautés; que ce mandat a exercé une grande influence sur les élections et qu'il pourrait également compromettre la liberté du vote dans les Divans.»

Mr. *le Commissaire de Turquie* «s'associe entièrement à l'observation de Mr. de Liehmann.»

Mr. *le Baron de Richthofen* fait observer, «que l'opinion de la Commission sur le mandat impératif est conforme à celle que MM. les Commissaires de la Grande Bretagne et de Russie ont émise à ce sujet à Jassy. Cette opinion se rapporte à l'interprétation du mandat, que les députés pourraient avoir reçu de leurs électeurs. Du reste, le mandat impératif ne doit limiter d'aucune manière les députés dans l'accomplissement des devoirs, que le Firman impérial leur impose.»

Mr. *le Baron de Talleyrand* «s'associe à l'observation faite par Mr. le Commissaire de Prusse.»

Sir *Henry Bulwer* et Mr. *de Basily* répliquent, «que l'observation de Mr. le Baron de Richthofen exprime, d'une manière qui ne peut être qu'agréable aux Commissaires susmentionnés, l'opinion générale de tous leurs collègues sur la question soulevée par Mr. de Liehmann», et Mr. *le Commissaire britannique* ajoute encore, «que la conduite ultérieure des Divans mettra la Commission à même de se former un jugement sur l'effet du mandat impératif.»

Safvet Effendi présente à la Commission une pétition (No. 60) de la part de 36 individus du district de Suceava, réclamant contre l'influence exercée par le Gouvernement moldave dans les opérations électorales, et nommément contre l'élection d'un certain Constantin Martosan, orphelin, étant encore sous tutelle. Mr. *le Commissaire de Turquie* relève, «que parmi les signatures apposées à la pétition, se trouvent aussi celles de quatre membres du comité de revision institué par le Firman.»

Cette pièce ayant été lue, la Commission, sur la proposition de Mr. de Basily, vu la gravité des faits y relatés, est d'avis que le dit papier soit immédiatement transmis en copie au Président du Divan moldave et que S. Em. soit priée d'informer la Commission, si les faits en question ont été soumis au Divan lors de la vérification des pouvoirs des députés dont il y est fait mention.

Lecture est faite de l'instruction donnée à la Commission par le Congrès de Paris.

Sur la proposition de Sir Henry Bulwer, la Commission décide de tracer un programme des travaux auxquels elle aura à se livrer

et MM. les Commissaires déclarent vouloir présenter des projets y relatifs dans la prochaine séance.

No. 1982.
Prot. No. 19.
1857
14 Octomb.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

20. Protocolul No. 20. — Ședința din 21 (9) Octombrie 1857.

Présents : Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

No. 1982.
Prot. No. 20.
1857
21 Octomb.

MM. les Commissaires communiquent les projets de programme, que, conformément à la résolution de la dernière séance, ils ont élaborés.

Après un échange d'opinions, la Commission tombe d'accord sur les travaux préparatoires à faire et répartit les sujets à traiter entre ses membres.

Ensuite, Mr. *le Commissaire d'Autriche* attire l'attention de MM. ses collègues sur le choix, que le Divan ad-hoc de Valachie a fait de Mr. Nicolas Golescu pour remplir les fonctions de son Vice-Président et de MM. Etienne Golescu, Démètre Brătianu, Constantin Kretzulescu et Charles Turnavitu pour remplir celles de Secrétaires, choix qui paraît à Mr. de Liehmann très significatif et caractérisant parfaitement, tant l'esprit qui anime cette Assemblée, que les tendances qu'elle paraît vouloir poursuivre, vu que tous les individus susmentionnés, sans exception, ont pris une part très active à la révolution valaque de 1848 et que le Vice-Président et trois Secrétaires ont été, comme auteurs et meneurs principaux de cette révolution, après le rétablissement de l'ordre, même bannis de leur patrie et n'y sont revenus que depuis peu de semaines.

«Mr. de Liehmann fait en outre observer, que presque tous les exilés rentrés en dernier lieu en Valachie et bon nombre d'autres partisans de la révolution de 1848, ont été élus dans le Divan, circonstance qui met suffisamment à nu l'esprit qui, en général, a présidé dans cette Principauté aux élections, faites, à très peu d'exceptions près, sous l'influence exclusive du Comité central d'Union, siégeant à Bucarest et de ses succursales établies dans tous les districts.»

En réponse à l'observation de Mr. de Liehmann, MM. *les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne* font remarquer, «que pour juger avec impartialité les tendances du Divan, il faut attendre que ses aises se produisent. Quant aux exilés de 1848 qui font aujourd'hui partie de l'Assemblée valaque, ces personnes sont, par ordre de la Sublime Porte, rentrées dans leur pays

No. 1982. avec jouissance de tous les droits politiques, juste à l'époque des
Prot. No. 20. élections.»

1857.
21 Octomb.

Safvet Effendi s'énonce ainsi qu'il suit :

«Ce ne fut que sur la demande expresse du Prince Caïnacam et sur les assurances positives, qu'il avait données, que les exilés ne se permettront jamais de troubler en aucune façon le repos et la tranquillité publics, que la Sublime Porte a jugé à propos de leur donner la permission de rentrer dans leur pays.

«Que ne dirait-on pas sur le compte du Gouvenement ottoman, si, sur la demande et les assurances mêmes du Gouvernement valaque, il n'avait pas voulu accorder à ces Messieurs la faculté de rentrer dans leurs foyers? Ce fut moi qui ai transmis à la Porte la lettre du Prince Caïmacam renfermant sa demande à ce sujet. Ainsi, la responsabilité de la Porte est tout-à-fait couverte par la demande du Gouvernement local et par la nature des circonstances, au milieu desquelles cette demande a été formulée. Du reste, tous les exilés qui sont revenus dans leur pays, y sont rentrés sur la garantie du Gouvernement local.»

(Suivent les signatures des Commissaires.)

21. Protocolul No. 21.—Şedinţele din 29 (17) Octombrie
şi 4 Noembrie (23 Octombrie) 1857.

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857
29 Oct.—4 Nbr.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sir Henry Bulwer soumet à la Commission les lettres, qu'il a échangées avec les Caïmacams et les Présidents des Divans, dans le but de l'établissement d'un service de poste régulier entre Bucarest et Jassy et afin que les procès-verbaux des séances, ainsi que les Règlements intérieurs des deux Assemblées, soient sans retard communiqués à la Commission.

Le Président du Divan moldave a transmis à la Commission le procès-verbal de la 7-ème séance et le Président du Divan valaque celui de la 5-ème séance, sans avoir communiqué les compte-rendus des réunions précédentes.

La Commission décide de ne prendre connaissance de ces deux pièces, qu'après que les procès-verbaux antérieurs lui auront été soumis, afin de procéder alors à une lecture suivie, selon l'ordre chronologique des réunions.

Mr. le Commissaire d'Autriche, «en se référant à ce qu'il a al

légué dans la 20-ème séance, concernant l'esprit qui domine le Divan ad-hoc de Valachie et les tendances que celui-ci paraît vouloir poursuivre, signale à l'attention de MM. ses collègues le choix des personnes que ce Divan vient de faire pour composer la commission chargée de rédiger l'adresse, par laquelle le vote émis par ce Divan dans sa séance du 9 (21) Octobre et qui embrasse les quatre points du programme soi-disant national, proclamé depuis plus de 6 mois par le Club central de Bucarest, doit être communiqué à la Commission de réorganisation.

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857.
29 Oct.—4 Nbr.

«Mr. de Liehmann soumet ensuite à la Commission la liste des personnes, qui forment la commission du Divan susmentionnée et fait observer que, parmi ses 9 membres, il ne s'en trouve pas moins de 7 qui ont joué un rôle saillant dans la révolution de 1848; que 4 parmi eux ont été, comme moteurs et meneurs principaux de cette révolution, bannis de leur patrie et n'y sont revenus que depuis peu de semaines; que Mr. Démètre Brătianu, qui, pour son choix, a réuni 94 voix sur 100, a, après son bannissement de sa patrie, rempli, pendant plusieurs années, les fonctions de secrétaire de Mazzini et a signé, en sa qualité de membre du comité révolutionnaire siégeant sous la présidence de Mazzini à Londres, avec ce dernier, ainsi qu'avec Ledru Rollin et Rugge, plusieurs proclamations et autres écrits incendiaires ayant pour but avoué le bouleversement de l'Europe, et enfin que Mr. Jean Brătianu a même subi en France une condamnation, pour avoir entretenu une presse clandestine.

«La composition de cette commission du Divan, conclut Mr. de Liehmann, ne peut donc laisser le moindre doute sur l'esprit et les tendances, qui présideront à la rédaction de l'adresse dont il s'agit.

«Mr. le Liehmann relève encore le fait, que le Divan ad-hoc de Moldavie a choisi pour remplir les fonctions d'un de ses Secrétaires Mr. d'Hurmuzaki, qui a émigré de l'Autriche il y a seulement à peu près deux ans et demi et qui, vu les lois en vigueur en Moldavie concernant l'indigénat, ne pouvait y être naturalisé qu'après un laps de temps de 10 ans, à dater du jour où il y aurait pris son domicile légal et présenté sa requête pour obtenir la naturalisation. Mr. Hurmuzaki n'a, par conséquent, aucun droit de siéger dans le Divan de Moldavie, attendu que le Firman de convocation n'y admet que les indigènes et les personnes dûment naturalisées; l'admission de Mr. Hurmuzaki dans ce Divan forme donc, certes, parmi tant d'autres, une des infractions les plus flagrantes et les plus manifestes aux dispositions du dit Firman.»

Mr. le Baron de Richthofen «soumet à l'appréciation de ses col-

No. 1982. légues que, par la déclaration circonstanciée que Mr. de Liehmann
 Prot. No. 21. vient de faire, la Commission sera involontairement engagée de nou-
 1857 veau dans l'ancienne voie de la longueur et de la prolixité des pro-
 29 Oct.—4 Nbr. tocolés, laquelle n'a pas rencontré l'approbation générale. Passant
 au fond de l'exposé de Mr. de Liehmann, Mr. le Commissaire de
 Prusse invite à plusieurs reprises son honorable collègue d'Autriche
 à ne pas provoquer la discussion sur la question des exilés.»

MM. *les Commissaires de France, de Russie et de Sardaigne* «cher-
 chent à démontrer à Mr. de Liehmann l'inopportunité et les in-
 convénients de cette insertion itérative au protocole d'accusations for-
 mulées ainsi contre le Divan à l'égard des députés rapatriés par un
 ordre de la Puissance suzeraine avec la jouissance de tous leurs
 droits politiques.»

Mr. *de Basily* «fait particulièrement ressortir l'inconvénient de
 toucher à des questions extrêmement complexes et fort délicates.»

Mr. de Liehmann ayant insisté pour que sa déclaration fût tex-
 tuellement insérée au protocole, Mr. *le Commissaire de Russie* expose
 de son côté ce qui suit :

«Il n'est pas dans nos attributions de scruter les noms qui figu-
 rent dans le bureau et dans les commissions nommées par le Divan.
 Je doute aussi qu'il soit conforme à la dignité de la Commission
 internationale de scruter les antécédents des individus, qui font partie
 du Divan, et d'en tirer des inductions sur les tendances de ce corps.
 Nous le jugerons d'après ses actes. A nos yeux, le Divan est le lé-
 gitime organe des vœux du pays. Sous ce rapport et abstraction faite
 des irrégularités de formes, qui peuvent avoir été commises et qui
 seront signalées en temps et lieu, sous le rapport des vœux, dis-je,
 ceux qui sont déjà parvenus à notre connaissance répondent aux ap-
 préciations que nous avons pu faire des sentiments du pays, sans
 égard à telle ou telle autre catégorie d'individus. On veut attribuer
 ces vœux à la pression exercée par les clubs et par la démagogie.
 Mais j'observe que le premier programme contenant les vœux, qui
 sont aujourd'hui ceux du Divan, est sorti d'une réunion d'hommes
 appartenant aux premières familles du pays, à une époque où les
 exilés politiques n'étaient pas encore rentrés en Valachie. Ce pro-
 gramme, dont je possède un exemplaire lithographié, avait plus d'ex-
 tension encore que ceux qui ont été en vogue depuis. Celui-là a
 été rédigé dans une réunion formée dans la maison de Mr. de Bellio,
 qui n'a aucune affinité avec le parti des exilés. Je suis loin de pré-
 tendre que la rentrée des exilés n'a pas jeté une certaine perturba-
 tion dans les esprits. Plutôt que d'incriminer le Divan par la raison

qu'il donne des suffrages aux hommes de 1848, qui se font populaires en proclamant les vœux de pays, j'observe que la S. Porte a renvoyé ces hommes dans le pays juste à l'époque des élections. Mr. le Commissaire ottoman a déclaré au protocole 20, que l'initiative de la demande incombait au Caïmacam de Valachie. Mais nous connaissons les circonstances dans lesquelles le Prince Ghica, à la suite d'une entente préalable avec Savvet Effendi, lui a remis une lettre, par laquelle il sollicitait le retour des exilés. Nous nous rappelons qu'un recours a eu lieu à ce sujet à la Commission de la part de plusieurs individus faisant partie des clubs et que la Commission a refusé de s'en mêler. J'observe que le Prince Ghica, de son côté, a refusé d'accepter cette supplique; mais elle fut acceptée par Mr. le Commissaire ottoman. Le Prince Ghica n'a accueilli que la supplique des parents des exilés. En tout état de cause, le Caïmacam n'est que le dépositaire d'une autorité qui lui est confiée par la S. Porte, et il n'est pas équitable de le rendre personnellement responsable des conséquences d'une mesure aussi grave que le retour des exilés juste à l'époque des élections. Il a garanti, dit-on, que ces hommes ne troubleront point la paix du pays. Il ne l'ont pas troublée. Appartenait-il au Caïmacam de garantir aussi l'effet moral de leur retour? La Commission n'est point compétente d'examiner les considérations, en vue desquelles la S. Porte a pris cette détermination. D'ailleurs, je sais de bonne source que cette détermination avait été prise par la Porte avec l'assentiment préalable de Mr. l'Internonce d'Autriche et que ceux des exilés, auxquels, durant plusieurs années, l'entrée des Etats Autrichiens était fermée, sont venus dans ce pays à l'époque des élections avec des passeports visés à Paris même par l'Ambassade d'Autriche. Il y a donc lieu de s'étonner de la persistance de Mr. le Commissaire d'Autriche à soulever itérativement au sein de la Commission une question, qui, à mon avis, aurait dû être réservée à ses appréciations privées, car ce n'est en réalité qu'une accusation indirecte contre la S. P., qui était seule juge de l'opportunité du retour des exilés et de leur droit de participer aux élections et de siéger dans le Divan. Pour ma part, je respecte trop les effets du droit de grâce, pour scruter dans le passé des hommes graciés par S. M. le Sultan. Je fais mes réserves pour ce qui est des formes suivies par cette Assemblée, mais ce n'est pas le moment d'en parler. Quant à l'autre question soulevée par Mr. le Commissaire d'Autriche, celle relative à un député moldave, Mr. Hurmuzaki, je crois inopportun de recommencer l'examen de la légalité des élections moldaves. A Jassy, j'ai reçu les députés moldaves, en ma qualité de

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857
29 Oct — 4 Nbr.

No. 1982. Président et d'organe de la Commission. Je les ai félicités comme
 Prot. No. 21. représentants légitimes du pays et, à mon retour, j'ai eu le bonheur,
 1857 en rendant compte de mes actes et de mes paroles à la Commission,
 29 Oct.—4 Nbr. d'obtenir les suffrages unanimes de mes honorables collègues. J'observerai toutefois que, déjà à Jassy, Mr. le Consul-Général d'Autriche m'avait entretenu au sujet de Mr. Hurmuzaki et de sa qualité de ci-devant sujet autrichien. J'ai pris des informations: par un acte public émané sous feu le Prince Ghica, Mr. Hurmuzaki n'a pas acquis la nationalité moldave, comme on serait induit à le croire par l'observation de Mr. le Commissaire d'Autriche, mais il a été reconnu comme n'ayant jamais été privé de cette nationalité. S'agit-il aujourd'hui d'aborder l'examen de la validité de cet acte public? Avons-nous le droit de toucher à cette question? Ne serait-il pas plus conforme à notre mandat de nous abstenir complètement de toute question de personnes, de nous borner à celles des principes et à celles des formes, en adoptant pour règle de nos séances de ne point nous préoccuper du passé, lorsqu'il s'agit des députés du pays? Je soumetts à l'appréciation de MM. les Commissaires l'opportunité de l'adoption de ce principe dans notre protocole, afin d'éviter des discussions qui nous détournent de nos travaux et afin d'abrèger les protocoles, en réservant ces sortes d'appréciations isolées de chacun de nous au jugement du Cabinet respectif.»

MM. *les Commissaires de France et de Sardaigne* «s'associent à l'exposé de Mr. de Basily et adoptent les conclusions qui en découlent, ainsi que la proposition finale.»

Mr. *le Baron de Richthofen*, de son côté, «s'associe également à l'exposé de Mr. le Commissaire de Russie et à sa proposition, en rappelant à MM. ses collègues que, lorsque la demande pour le retour de exilés fut adressée à la Commission, il était d'avis que celle-ci ne devait pas s'en saisir. Mr. le Commissaire de Prusse ajoute, qu'il n'a pas changé d'opinion, lorsqu'il fut informé que les obstacles, opposés jusqu'alors à la rentrée des exilés par les autorités autrichiennes, furent levés.»

Safvet Effendi s'énonce ainsi qu'il suit:

«Je demande la permission de relever une assertion de mon honorable collègue de Russie, qui a dit que la demande du Caïmacam en faveur des exilés était précédée d'une entente entre lui et moi, tandis que le Prince Caïmacam n'avait fait que demander mon avis à l'égard de sa résolution d'adresser à la Sublime Porte une demande formelle concernant la rentrée de ces individus en Valachie.

«Quant à l'acceptation par moi d'une pétition, que le Caïmacam

aurait refusé de recevoir, suivant l'affirmation de mon collègue. elle n'a pas été envoyée à Constantinople, parce que la demande officielle du Prince et la garantie offerte par lui rendaient l'envoi de cette pétition inutile. D'ailleurs, si vous me demandez pourquoi la Porte a accédé à cette demande du Gouvernement valaque, la raison en est que la Sublime Porte, prenant d'un côté en considération la demande et la garantie du dit Gouvernement, voyant de l'autre que quelques personnes mettent tout en œuvre pour recueillir des signatures et pour intéresser le pays tout entier à réclamer la faveur d'accorder aux exilés la permission de rentrer dans leurs foyers, dans la prévision que la prolongation de cet état de choses serait de nature à produire une effervescence populaire, qui aurait pu amener une agitation dans la Principauté, et persuadée que l'expérience acquise pendant les années de l'adversité aurait appris à ces hommes à se conduire avec plus de prudence et de sagesse, ne voulant pas enfin, dans son équité, tenir plus longtemps ces individus éloignés de leur patrie, dans un moment surtout où il s'agissait de l'organisation et des réformes administratives du pays, la Porte, dis-je, a cru devoir autoriser la rentrée des dits exilés dans leurs foyers.

«En général, ce ne sont pas les personnes, qui sont l'objet des remarques et des observations. Il ne s'agit dans tout ceci que de l'esprit dont on est animé et des tendances qui se manifestent dans le pays.»

Mr. *de Basily* réplique à Mr. le Commissaire ottoman, «qu'il a déjà déclaré n'avoir point le droit d'examiner les considérations qui ont provoqué le retour des exilés. Il suffit de constater l'effet de cette mesure.»

Mr. *le Baron de Richthofen* relève, «que la Commission vient d'apprendre de la bouche de Safvet Effendi que, selon Mr. le Commissaire ottoman, aucune responsabilité pour les actes des exilés ne pourrait peser sur qui que ce soit, tant que ces Messieurs ne se permettraient pas de troubler l'ordre public. Mr. le Baron de Richthofen partage entièrement cet avis de son honorable collègue de Turquie.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* observe à Mr de Basily, «qu'il ne veut point discuter ni le raisonnement ni les conclusions contenues dans l'exposé de son honorable collègue, bien qu'il puisse y faire mainte objection fondée. Mr de Liehmann croit devoir se borner à relever l'erroné de quelques assertions de Mr. de Basily concernant :

«1. La rentrée de exilés valaques dans leurs foyers ;

«2. Le programme soi-disant national embrassant les 4 points votés par le Divan de Valachie dans la séance du 9 (21) Octobre dernier ;

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857
29 Oct.—4 Nbr.

No. 1982.

«et 3. La naturalisation de Mr. Hurmuzaki.

Prot. No. 21.

«Quant au 1-er point, Mr. de Liehmann allègue, que le premier

1857

29 Oct.—4 Nb r

et principal promoteur de la rentrée des exilés valaques dans leur patrie a été le Club central de l'Union à Bucarest, à la tête duquel se trouvent presque exclusivement des hommes de 1848 et qui, dès le mois d'Avril, a organisé, en cette ville et, par l'entremise de ses succursales, dans tous les districts de la Valachie, une agitation pour amener la rentrée des exilés, dans le but avoué de les faire prendre part aux élections.

«Comme preuve incontestable de cette allégation, Mr. de Liehmann soumet à la Commission la pétition (annexe No. 2) ci-jointe en copie, adressée au Prince Caïmacam de Valachie et mise en circulation par le dit club, tant à Bucarest que dans tous les districts. Cette pétition obtint à Bucarest 677 signatures et dans les quatre districts de Giurgiu, Craiova, Caracal et l'itești 580.

«Sans attendre le résultat de la mise en circulation de cette pétition dans les autres districts et pour hâter, autant que possible, la rentrée des exilés, le Club central de l'Union délégua de son sein une députation, pour remettre la dite pétition au Prince Caïmacam, qui, cependant, ne reconnaissant point au club le droit d'intervenir dans cette affaire, refusa de la recevoir.

«L'agitation produite dans tout le pays par les manœuvres mises en jeu par le Club central et ses succursales a, néanmoins, à ce qu'il paraît, fortement impressionné le Prince Caïmacam, puisque, immédiatement après cette démarche du Club central, il a intercédé auprès de la S. Porte, à l'effet qu'il fût permis aux exilés valaques de rentrer dans leurs foyers. Si la Cour d'Autriche a, en effet, accédé à cette rentrée, ce que Mr. de Liehmann ignore complètement, une demande à cet égard a dû lui être adressée, et alors elle n'avait aucun droit, aucun motif de s'y opposer, attendu que ce n'est point à elle de s'enquérir de la police en Valachie. L'Autriche s'est opposée, à la vérité, à la rentrée des exilés aussi longtemps que son armée occupait les Principautés, et elle avait alors, certes, tout le droit de le faire, ne pouvant pas permettre que des hommes de cette espèce fussent mis en contact avec ses troupes; mais après avoir retiré l'armée, l'affaire dont il s'agit ne la regardait plus.

«Aussitôt que Mr. de Liehmann a eu connaissance des efforts, que faisait le Club central de l'Union à Bucarest pour amener la rentrée des exilés en Valachie, il s'est prononcé hautement contre vis-à-vis des autorités du pays; mais malheureusement sa voix ne fut point écoutée.

«Quant au 2-ème point, Mr. le Commissaire d'Autriche expose, qu'après la promulgation du Firman de convocation, deux réunions ont eu lieu, en effet, à Bucarest, dans la maison de Mr. Barbu Bellio, et que, dans la deuxième réunion, un programme a été discuté, qui cependant n'était que provisoire, et Mr. Bellio et les autres conservateurs, voyant par là quelle direction on voulait donner à ces délibérations, s'en sont retirés et Mr. Bellio n'a plus permis qu'il y eût de réunion dans sa maison.

«Depuis, le club, dont les conservateurs n'ont plus fait partie, s'est emparé de l'affaire ; c'est lui qui a fait lithographier le programme et l'a fait répandre en plusieurs milliers d'exemplaires dans tout le pays. C'est de même le club, qui a arrêté le programme définitif soi-disant national. Pour fournir la preuve de l'exactitude de ces allégations, Mr. de Liehmann soumet à la Commission la pièce ci-annexée (annexe No. 3), qui contient une relation détaillée de tout ce qui s'est passé dans les deux réunions tenues dans la maison de Mr. Bellio et, depuis, dans les premières réunions du club, pièce dont Mr. le Baron de Richthofen a donné lecture dans la séance de la Commission du 13 Avril 1857 et qu'il a bien voulu communiquer à Mr. de Liehmann.

«En s'appuyant sur le contenu de cette pièce, Mr. le Commissaire d'Autriche constate donc : que c'est le Club central de l'Union à Bucarest qui a proclamé le programme soi-disant national et que c'est de même ce club qui en a arrêté la rédaction définitive.

«Quant au 3-ème point enfin, Mr. le Commissaire d'Autriche, en soumettant à la Commission la copie ci-jointe (annexe No. 4) des dispositions législatives en vigueur dans la Principauté de Moldavie concernant l'indigénat, relève que Mr. Hurmuzaki a, il y a seulement deux ans et demi à peu près, demandé et obtenu du Gouvernement autrichien son passeport d'émigration pour la Moldavie ; qu'il n'a que depuis adressé au Gouvernement moldave sa pétition pour obtenir l'indigénat dans cette Principauté ; qu'en vertu de la loi très précise sus-annexée, l'indigénat ou la grande naturalisation, qui seule donne des droits politiques, ne peut être accordée en Moldavie à un étranger qu'après dix ans écoulés, à dater du jour où il présente sa pétition pour l'obtenir ; que Mr. Hurmuzaki est né en Autriche et de parents sujets autrichiens ; qu'il ne pouvait, par conséquent, d'aucune manière, s'appuyer sur d'anciens droits qu'il aurait eus sur l'indigénat moldave ; que toutes ces circonstances enfin étaient parfaitement connues du Gouvernement de Moldavie, attendu qu'aux premières élections il a, malgré les plus vives réclamations de Mr. Hurmuzaki,

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857
29 Oct.—4 Nbr.

No. 1982.
 Prot. No. 21.
 1857
 29 Oct.—4 Nbr

catégoriquement refusé de l'inscrire sur la liste des électeurs, par la raison que Mr. Hurmuzaki ne saurait nullement être reconnu comme légalement naturalisé.

«Mr. de Liehmann constate, par conséquent, dans l'admission de Mr. Hurmuzaki dans le Divan ad-hoc de Moldavie, où il remplit même les fonctions de Secrétaire, une infraction aussi flagrante que manifeste aux prescriptions du Firman de convocation.»

Mr. *le Commissaire de Russie* «s'abstient de prolonger la discussion. Il se borne à observer, que ses informations sur les circonstances relatives au retour des exilés ne s'accordent point avec celles qui sont citées par Mr. de Liehmann, et il maintient sa déclaration primitive sur l'origine du programme des quatre points.»

Sir Henry Bulwer observe, «que si l'on était appelé à exprimer une pensée à l'égard de la rentrée des exilés, la sienne serait que, s'il n'y avait pas de raisons de justice qui devaient empêcher la rentrée de ces Messieurs, et que, si on n'avait pas voulu agrandir leur importance, on aurait dû avoir permis leur retour plus tôt, car, en prolongeant la durée de leur exil jusqu'au moment des élections, on ne pouvait qu'augmenter leur influence sur l'esprit des électeurs.

«Quant à l'engagement pris par le Prince Caïmacam à ce sujet, cet engagement ne touchait pas la question soulevée par Mr. de Liehmann. Le Prince n'avait pas déclaré que les exilés ne deviendraient pas députés, mais qu'ils ne troubleraient pas l'ordre, et jusqu'ici, il faut avouer que l'ordre n'a été ni troublé, ni même menacé.

«Du reste, Sir Henry Bulwer partage entièrement l'opinion de son collègue de Russie, qu'on devait éviter dans les protocoles toute expression portant le caractère d'une attaque personnelle. Mais quelquefois les personnes désignent les principes, et on ne doit pas croire qu'en parlant des hommes relativement à leurs opinions ou aux faits de leur vie politique (faits dont peut-être ils tirent gloire), on les attaque.

«Mr. de Liehmann a parlé des exilés comme de personnes généralement considérées comme chefs du parti démocratique dans cette Principauté et a voulu ainsi attirer l'attention de la Commission sur la circonstance que tous ces Messieurs avaient été élevés par l'Assemblée à des emplois de dignité et de confiance, circonstance dont on devait conclure que l'Assemblée partageait en grande partie les opinions de ceux qu'elle avait ainsi honorés.

«Les observations de Mr. de Liehmann ainsi comprises paraissent à Sir Henry Bulwer justes. Les exilés de 1848 étaient généralement regardés dans ce pays comme les chefs du parti démocratique.

L'Assemblée, en les nommant aux postes de Vice-Président, de Secrétaires, etc., avait dit assez clairement: Voici les hommes dont nous approuvons les antécédents et les opinions.

«Beaucoup de causes ont pu contribuer à ce résultat; mais en parlant des causes secondaires, il ne faut pas oublier une cause principale, c'est-à-dire le Firman, qui a été de nature à composer une Assemblée démocratique, Assemblée qui devait naturellement être disposée à choisir des chefs en harmonie avec le principe de son origine.

«Relativement au club qui s'appelle «national» et auquel Mr. de Liehmann a fait allusion, Sir Henry Bulwer ajoute que ce club a joué le rôle d'un comité électoral, proclamant ses opinions et désignant les hommes qui avaient sa confiance. Or, dans les pays qu'on juge capables d'exercer le droit d'élection sur des bases aussi populaires, de pareils comités existent comme conséquence de ce droit et, aussi longtemps que ces comités se conduisent dans les limites de la loi et ne mettent pas en avant des doctrines que l'Etat déclare dangereuses à l'ordre public, il faut en subir l'effet. Il n'y a qu'une seule chose émanant du dit club qui, selon Sir Henry Bulwer, doit être plus tard occuper l'attention de la Commission: c'est le mandat impératif. Dans le cas où ce mandat aurait créé une Assemblée, dont un grand nombre des membres se seraient mis dans l'impossibilité de donner aux Commissaires les informations, que la Commission, d'après ses instructions, devrait demander, alors le cas serait grave et il faudrait le prendre en considération sérieuse. Mais pour cela, on devrait d'abord être convaincu du fait.»

Mr. le *Baron de Talleyrand* «se rallie aux observations faites par Sir Henry Bulwer sur le moment où la rentrée des émigrés aurait dû avoir lieu, ainsi que sur le rôle joué par les comités électoraux; mais sans nier l'influence signalée par Mr. le Commissaire britannique comme ayant été exercée sur les élections par la constitution même du Firman, il croit cependant devoir relever que, si dans le Divan valaque la presque unanimité des suffrages s'est portée en toute occasion sur les hommes les plus marquants du parti ultra-libéral, il faut l'attribuer bien plus aux divisions du parti conservateur qu'aux tendances démocratiques de l'Assemblée.»

Mr. le *Chevalier Benzi*, «tout en convenant avec Sir Henry Bulwer que les éléments dont est composé le Divan valaque sont dus à la nature même du Firman de convocation, croit toutefois devoir déclarer qu'il ne jugera pas les personnes qui le composent par leur conduite politique passée, mais par leurs actes présents, lesquels, jusqu'à l'heure qu'il est, ne lui paraissent mériter aucun blâme.»

No. 1982.
 Prot. No. 21.
 1857
 29 Oct.—4 Nbr.

Mr. *le Baron de Richthofen*, en se référant à l'exposé de Mr. de Liehmann, observe, «que lorsqu'en 1846, il fut Consul-Général à Iassy, il a déjà connu Mr. Hurmuzaki comme homme de loi établi dans le pays. D'autre part, Mr. le Commissaire de Prusse est d'avis que, malgré la grande importance que les populations moldo-valaques devaient attacher aux élections pour les Divans ad-hoc et malgré le caractère du Firman, au sujet duquel Mr. le Baron de Richthofen partage l'opinion émise par Sir Henry Bulwer, l'agitation provoquée par ces élections n'a pas surpassé ce degré d'effervescence, qui, à l'occasion d'élections ordinaires, s'est toujours manifesté dans les autres pays et qui, par conséquent, doit être considéré comme le corrolaire inévitable de tout système électif. Mr. le Baron Richthofen pense que le Congrès de Paris, en instituant les Divans, ne s'est nullement dissimulé qu'une agitation, telle qu'elle s'est produite partout ailleurs, sera aussi provoquée dans les Principautés.»

Mr. *de Basily* demande itérativement, «si la Commission accepte le principe mis en avant par lui au sujet des antécédents des personnes qui siègent dans le Divan.»

Ce principe, ainsi qu'il ressort du protocole, n'ayant pas obtenu l'assentiment unanime de MM. les Commissaires, la Commission passe outre.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Aneza A.

Lista membrilor comisiunii Divanului ad-hoc din Muntenia pentru redactarea Memorandului celor 4 puncte.

MM. Démètre Brătianu,
 Constant Rosetti;
 Aleko Golescu;
 Jean Brătianu;
 Constant Kretzulescu;
 Petraki Cernătescu;
 Aleko Petrescu;
 Eugène Predescu;
 Prince Dém. Ghica.

Aneza B.

Petițiunea Clubului Unirii în favoarea rechemării exilaților.

Altesse Sérénissime, les soussignés ont appris avec regret que

plusieurs expatriés roumains se sont présentés à la frontière avec des passeports turcs en règle et qu'il ne leur est pas permis d'entrer dans leur patrie.

No. 1982 .
Prot. No. 21.
1857

29 Oct — 4 Nbr.

Nous venons prier V. A., au nom la justice, de vouloir bien ordonner qu'il leur soit accordé un libre accès dans leur patrie. Le caractère honorable de ces hommes est connu de tous. Depuis neuf ans, ils supportent les amertumes de l'exil pour être restés fidèles à leur patrie. Aujourd'hui, ils sont en droit de prendre part aux prochaines élections, à l'égal de tout autre citoyen roumain. Pourquoi seraient-ils déshérités eux seuls d'un droit qui est accordé à tous leurs compatriotes. V. A. n'ignore pas que tous les proscrits de 1848, ceux-là même qui ont pris les armes contre leur Gouvernement, ont pu rentrer dans leur patrie. Pourquoi ce qui a eu lieu partout ailleurs serait-il impossible pour une poignée de Roumains seulement?

La patrie roumaine a aujourd'hui besoin de tous ses enfants. L'opinion publique désire la rentrée des émigrés.

Les soussignés sont convaincus que V. A. répondra avec joie à l'attente générale.

L'Europe entière applaudira à cet acte et V. A. aura acquis un titre à notre reconnaissance.

Anexa C.

Dare de seamă despre originea programului național.

La première réunion politique s'est tenue à Bucarest, chez Mr. Barbu Bellio, et se composait d'une cinquantaine de personnes de toutes les classes. La discussion a porté sur la nécessité de s'entendre sur les vœux, que le Divan sera appelé à émettre et sur les meilleurs candidats à faire triompher aux prochaines élections. Le résultat de cette courte séance fut la formation d'un comité de 5 membres, chargé de rédiger un projet de programme. Au bout de trois jours, une seconde réunion, plus nombreuse que la première, mais composée dans le même esprit d'équilibre et de conciliation, était appelée (toujours chez Mr. Bellio) à se prononcer sur le travail de ce comité. Après une discussion assez vive, le programme fut adopté provisoirement et l'on convint, avant de se séparer de nouveau, que l'on convoquerait, trois jours après la lecture du Firman, une réunion électorale nombreuse et publique, à laquelle on soumettrait en dernier ressort le programme en question.

Le lendemain soir, une quarantaine de personnes, qui n'avaient pas été chez Mr. Bellio, furent invitées chez Mr. Costa-Foru, direc-

No. 1982.   teur général des écoles, où l'on discuta et arrêta séance tenante un
 Prot. No- 21. manifeste électoral. Un bureau fut ensuite nommé et l'on élut pour
 1857   Président Mr. Bosianu, directeur du Ministère de la Justice.
 29 Oct.—4 Nbr.

MM. Bosianu et Costa-Foru s'empressèrent de convoquer pour le jour suivant le premier club ou assemblée libre. Plus de 400 personnes répondirent à cet appel et la réunion eut lieu dans la cour de l'imprimerie de Romanow. Ces deux Messieurs ne voulurent point permettre que l'on discutât le programme de la veille, ni qu'on leur adressât la moindre observation à son sujet, sous prétexte qu'on en avait assez parlé chez Mr. Costa-Foru

Les membres du bureau, qui avaient eu le temps de faire lithographier ce programme par milliers, le soumirent à la signature des assistants, dont un quart environ signa.

Le parti national, ne voulant pas laisser la direction des travaux préparatoires pour les élections aux mains de deux hommes, dont le passé ne leur semblait pas offrir assez de garanties et dont la position actuelle d'employés supérieurs donnait sérieusement à penser, se rendit en grand nombre au second club, convoqué par eux dans la salle Bossel. Là, après une discussion longue et assez orageuse, le programme ultra-libéral Costa-Foru-Bosianu tomba et un comité de 12 membres fut élu pour en rédiger un autre.

Mr. Bosianu déclara qu'il ne se soumettait pas à la décision de l'assemblée et se retira, avec un petit nombre de fidèles, qui l'aiderent à former un autre club. Il y eut cependant quelques jours deux clubs et autant de comités; mais la défection s'étant mise dans le camp de Mr. Bosianu et ce dernier s'apercevant qu'il perdait tous les jours de son crédit, se ravisa et déclara qu'il acceptait sa fusion avec le comité des douze. Les deux comités réunis firent un dernier programme, qui fut discuté et adopté par une réunion de 900 personnes. Les comités furent soumis à une réélection, dans laquelle Mr. Bosianu, fortement compromis par ses relations étroites et suivies avec le chef de la police, resta sur le carreau. Ce fut là le dernier club.

Le nouveau comité ou Comité central de l'Union régularisa les réunions et n'y admit plus que des hommes réunissant les conditions exigées par le Firman. Dix jours plus tard, une centaine de grands propriétaires fonciers demandèrent au Comité central d'accepter que quatre délégués pris dans leur sein lui fussent adjoints. Aujourd'hui, le Comité central de l'Union se compose de 19 membres.

D'un autre côté, Mr. Bosianu, le directeur du Ministère de la Justice, a trouvé le moyen de réunir une centaine de personnes, avec

lesquelles il a créé un club et un comité séparés, qui reçoivent leur inspiration du Gouvernement et travaillent à l'élection de Bejzadé Démètre Ghica comme député de la ville.

No. 1982.
Prot. No. 21.
1857
29 Oct.—4 Nbr.

Anexa D.

Dispozițiunile din Regulamentul Organic al Moldovei, anexa X, asupra indigenatului.

1. Tout étranger d'un rit chrétien quelconque, venant dans ce pays et désirant obtenir la jouissance des droits politiques attachés à l'indigénat, ne pourra y parvenir qu'en vertu d'un document délivré par le Prince et basé sur une délibération préalable de l'Assemblée générale ordinaire. On suivra à cet effet les règles suivantes:

2 L'étranger nouvellement arrivé, qui désirerait se faire naturaliser moldave, sera tenu d'adresser au Gouvernement une requête, dans laquelle il indiquera ses capitaux, les biens qu'il possède ailleurs et l'état ou profession qui pourrait le rendre utile au pays.

3. L'Assemblée générale ordinaire sera appelée par le Prince à examiner tous les titres et qualités de l'étranger et sera tenue de lui en faire son rapport.

4. Dans le cas où, après cet examen, les preuves fournies par l'étranger seraient reconnues valables, alors celui-ci pourra employer ses capitaux en toute espèce d'achats de biens et tâchera, par ses travaux ou entreprises, de donner des preuves de sa capacité et d'un talent réellement utile au pays. En se conduisant de cette manière pendant dix ans, à dater du jour de la présentation de sa requête, et en observant continuellement une conduite honnête, il obtiendra le brevet de grande naturalisation dans les formes requises, sera inscrit au nombre des indigènes, jouira de tous les droits politiques et sera appelé par le Prince à tous les emplois qu'il sera apte à remplir, en commençant par les postes inférieurs, d'après la gradation établie dans ce Règlement. Après avoir obtenu les droits civils, il ne pourra jouir des droits politiques, s'il ne fournit les preuves requises par l'art. 4. Ne pourront jouir des droits politiques que les chrétiens du rit orthodoxe ou ceux qui auraient embrassé cette religion. Sont exceptés de cette disposition les soldats de la milice nationale.

5 Si un étranger épouse une indigène noble et peut produire les preuves susmentionnées, alors le terme décennal, requis pour la naturalisation, sera réduit à 7 ans. Mais s'il ne possède pas les

No. 1982. dites preuves, le seul mariage contracté avec une indigène ne pourra
 Prot. No. 21. pas lui donner le droit de naturalisation; etc. etc.
 1857

29 Oct.—4 Nbr.

22. Protocolul No. 22. — Şedinţele din 5 Noembrie
 (24 Octombrie), 7 Noembrie (26 Octombrie) şi 11 Noembrie
 (30 Octombrie) 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 22. Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1857

5—11 Nbr.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Lecture est donnée des procès-verbaux 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 et 9
 du Divan de Moldavie, des procès-verbaux 1, 2, 3, 4, 5, 6 et 7 du
 Divan de Valachie et du Règlement intérieur de cette dernière As-
 semblée,—lequel est annexé au présent protocole (annexe No 1).

Au procès-verbal No. 7 du Divan de Moldavie est jointe une
 adresse de remerciements, votée par le Divan de cette Principauté
 aux hautes Puissances signataires du Traité de Paris (annexe No. 2).
 La Commission décide d'annexer également cette adresse au présent
 protocole, pour qu'elle soit ainsi transmise aux Gouvernements res-
 pectifs.

Après quoi, *Safvet Effendi* s'exprime dans les termes suivants :

«Tout en constatant'aujourd'hui avec mes honorables collègues les
 vœux émis par les Divans ad-hoc de Moldavie et de Valachie con-
 cernant: l'Union de ces deux provinces sous la dénomination de: «Rou-
 manie», un Prince étranger appartenant à une des familles régnantes
 de l'Europe, avec le droit d'hérédité dans sa dynastie, l'autonomie,
 le Gouvernement constitutionnel et la garantie collective des Puis-
 sances signataires du Traité de Paris, je réserve à la S. Porte, à la
 suite d'un ordre de mon Gouvernement, de discuter et de combat-
 tre au sein du Congrès de Paris ceux des vœux susmentionnés,
 qu'elle considère comme attentatoires à ses droits incontestables et
 aux vrais intérêts des dites Principautés.

«Je réclame enfin l'insertion textuelle de ma présente déclaration
 au protocole de la séance d'aujourd'hui.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* déclare, «qu'il n'hésite pas à con-
 stater que le principe énoncé à l'égard de l'Union politique des Prin-
 cipautés, dans la réserve ci-dessus, donnée au protocole par Mr. le
 Commissaire ottoman à la suite d'un ordre spécial de la Sublime
 Porte, est en parfaite harmonie avec le point de vue auquel la Cour
 Impériale d'Autriche envisage cette question.»

MM. *les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de*

Sardaigne, «considérant qu'il n'est pas de leur compétence d'approuver ou désapprouver une déclaration faite par ordre spécial d'une des hautes Cours signataires du Traité du 30 Mars, se bornent à réserver à leurs Cabinets dans la Conférence de Paris la discussion pleine et entière des vœux politiques émis par les Divans de Valachie et de Moldavie.»

No. 1982.
Prot. No. 22.
1857
5-11 Nbr.

Sir Henry Bulwer, «reconnaissant parfaitement que la S. Porte garde toujours le droit de discuter et de combattre au sein du Congrès de Paris ceux des vœux des Divans, que le Gouvernement ottoman considère comme attentatoires à ses droits et à ses intérêts, ne croit pas que ce droit lui soit contesté par aucune des Puissances signataires du Traité de Paris.»

Lecture est donnée d'un Mémorandum et de son annexe, contenant des plaintes et des remontrances au sujet des dernières élections moldaves, pièces que 21 habitants de la Principauté de Moldavie ont adressées à S. A. Aali Pacha et dont ils ont communiqué copies à Safvet Effendi, qui, de son côté, les a soumises à la Commission. (No. 61 et 62.)

L'époque pour laquelle, selon le protocole No. 18, la Présidence était échue à Sir H. Bulwer, touchant à sa fin, la Commission procède à la désignation d'un nouveau Président par la voie du tirage.

Le sort étant tombé sur Mr. Commissaire de Prusse, Mr. le Baron de Richthofen présidera aux travaux de la Commission jusqu'au 12 Décembre (30 Novembre) de cette année.

Sur la proposition de Mr. le Baron de Richthofen, la Commission offre à Sir Henry Bulwer ses remerciements, pour la manière dont il a rempli les fonctions de Président pendant le mois passé.

(Suivent les signatures des Commissaires).

Anexa A.

Regulamentul interior al Divanului ad-hoc din
Muntenia.

(Cf. pag. 20.)

Anexa B.

Adresa de mulțumire către Puterî votată la 7 Octobrie
1857 de Divanul ad-hoc al Moldovei.

(Cf. Vol. VI, 1, pag. 62 și 549.)

No. 1982. 23. Protocolul No. 23.—Şedința din 14 (2) Noembrie 1857.
 Prot. No. 23.
 1857
 14 Noembrie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Lecture est donnée du procès-verbal No. 10 du Divan de Moldavie et du Règlement intérieur de cette Assemblée, lequel est annexé au présent protocole.

Ensuite, Mr. *de Basily* s'énonce ainsi qu'il suit:

«En répondant aux observations de Mr. de Liehmann sur les tendances des Divans, j'ai dit que ces Assemblées doivent être jugées d'après leurs actes. Nous venons de prendre connaissance de leurs actes par la lecture des protocoles. Il y a, à mon avis, une distinction à établir entre les vœux formulés par les Divans et les formes qui ont présidé à l'expression de ces vœux, comme aussi à tous les actes des Divans, à commencer par leur organisation intérieure

«Quant aux vœux, il ne nous appartient pas d'en examiner la portée.

«Mais je constate:

«1. Que la substance des vœux, qui viennent de nous être communiqués, tant de Valachie que de Moldavie, répond à l'appréciation, que nous avons pu faire du sentiment général de toutes les classes de la société; je parle du sentiment du pays, je ne parle pas de ses besoins.

«2. Que ces vœux, imposés par le sentiment du pays à ses mandataires, servent à modérer plutôt ces hommes, car, à en juger des sentiments qui percent dans les formes adoptées par les Divans, aussi bien que dans le langage tenu par quelques députés valaques, ces hommes, qui demandent un Prince, sont des démocrates et des révolutionnaires, ou bien ils aspirent au pouvoir et, par l'exagération des formes, ils pensent compromettre les vœux du pays; leurs vrais principes se manifestent en toute chose; mais le sentiment conservateur du pays les force à ne point avouer ces principes.

«Il faut prendre en considération l'état moral du pays, son peu de développement intellectuel et, avant tout, les haines qui divisent, je ne dis pas les partis au point de vue des principes, mais les hommes qui briguent le pouvoir et leurs adhérents. Il le faut, pour se rendre compte comment les hommes de l'anarchie ont été portés aux élections, dans un pays dont l'instinct est conservateur, et comment ils exercent cet empire dans une Assemblée, qui, elle-même, est en majorité composée de conservateurs. Dans les élections, la lutte n'a

pas eu lieu au nom des principes. Pas un candidat dans toute la Valachie et deux seuls en Moldavie ont désavoué le programme contenant les quatre points. La lutte a eu lieu entre les ambitions personnelles. Elle a donné gain de cause aux démocrates et aux révolutionnaires. Le même fait se reproduit dans le scrutin du Divan et assure la majorité aux hommes les plus exaltés.

«Je crois que notre conscience nous impose le devoir de signaler ce fait, qui est patent sur les lieux mêmes, plutôt que de rendre le pays tout entier solidaire de ces manifestations anarchiques, dont nous sommes témoins. Car, je le répète, ma conviction est que le pays est essentiellement conservateur.

«Quant aux formes, qui ont été adoptées par les deux Divans, et surtout par celui de Valachie, je les trouve contraires à l'esprit du Firman de convocation. Ces formes ont fait en réalité de ces deux corps toute autre chose que ce que le Traité du 30 Mars avait en vue. Le Firman constitutif de ces Divans est une émanation du Traité. Il est obligatoire pour nous, aussi bien que pour les Divans. Sentinelle de l'exécution du Traité, nous devons veiller à ce qu'on ne s'écarte point des prescriptions du Firman et nous devons rappeler à l'ordre, lorsque nous constatons une infraction, de quelque part qu'elle vienne. Nous l'avons fait dans la question des élections et il est encore plus urgent de le faire aujourd'hui. L'oubli des formes a produit des résultats déplorable, en Valachie surtout. Quant à la manière dont nous entendons les formes, un parfait accord s'est manifesté entre nous à propos des opinions exprimées confidentiellement aux Présidents des deux Divans, à leur demande expresse.

«Le Firman établit les Divans par comités des classes. Pour ma part, ni à Constantinople ni ici, je n'ai jamais entendu que les comités auraient à siéger dans la même enceinte, si ce n'est pour l'ouverture, pour l'élection du Vice-Président et pour la lecture des rapports des comités. Moins encore pouvais-je m'attendre à voir les paysans clacaches assis à côté des ex-Hospodars et des Grands Boyards du pays. Nous avons vu, à la lecture des protocoles du Divan, le cas que cette Assemblée avait fait de l'invitation du Métropolitain pour la séparation des classes et son insouciance de l'avis de la Commission, par lequel le Président du Divan voulait fortifier son invitation. Si l'on observe que le Firman n'établit pas précisément le principe que le Divan doit constamment délibérer par comités, cette disposition ressort de l'ensemble du Firman. La loi doit être toujours appliquée selon l'esprit de la législation de chaque pays. Or, ni les institutions, ni les traditions, ni les mœurs de ce pays, n'ont

No. 1982.
Prot. No. 23.
1857
14 Noembrie.

No. 1982.
 Prot. No. 23
 1857
 14 Noembrie.

jamais offert le cas d'une Assemblée, où les Boyards eussent à siéger avec les paysans. Peut-on admettre que les paysans soient appelés à voter dans des questions politiques au même titre et par les mêmes procédés que les personnes de la classe supérieure? C'est une œuvre anarchique et jamais elle n'a été dans les intentions des rédacteurs du Firman. Nous voyons ce qui en résulte. Les meneurs de l'anarchie se sont emparés des paysans et, en les démoralisant ainsi, ils propagent l'esprit révolutionnaire dans les masses.

«Je n'ai jamais entendu que ces Divans ayaient à adopter la confusion des classes, l'usage de ces discours passionnés du haut de la tribune, la publicité des débats, l'admission illimitée du public, l'introduction des sténographes, le droit d'imprimer sans le consentement du Gouvernement, non seulement leurs actes, mais aussi les projets et les discours les plus extravagants, pour être propagés par les journaux.

«Tous ces faits me portent à constater au protocole mon opinion, que ces Divans, et plus particulièrement celui de Valachie, en raison des éléments qui prédominent dans ce dernier, ont pris une direction, qui ne répond pas plus au but pour lequel ils ont été convoqués qu'au mode prescrit pour leur organisation.

«Je propose donc que la Commission, pour laquelle ces Divans ont été constitués comme organes du pays, invite ces organes à se conformer à l'esprit du Firman, en supprimant la publicité, la réunion constante des comités sans distinction des classes, la tribune et les discours et à remanier complètement le Règlement intérieur, qui consacre cette déviation regrettable, poussée au point que les actes mêmes, qui doivent nous être communiqués et passer par le critérium de la Commission pour être soumis à la Conférence, sont livrés à la publicité 3 semaines avant que nous en ayons pris connaissance.

«Je n'admets point que la Commission soit incompétente à faire cette déclaration sous forme officielle. Ces Assemblées ne sont ni législatives ni constituantes. Elles ont un but spécial et parfaitement déterminé par le Traité et par le Firman. Elles sont placées, non sous le contrôle du pays, mais sous celui des Puissances dont nous portons le mandat. Il est donc de notre devoir de signaler à ces Assemblées leurs écarts, qui, à mon avis, servent à compromettre les droits garantis au pays par le Traité et à produire une anarchie morale, qui peut provoquer des troubles et aboutir ainsi à la nécessité d'une occupation militaire.»

Mr. le Président fait observer, «que la proposition de Mr. de Basily embrasse tant de points, qu'il sera très difficile pour la Commis-

sion de les traiter dans leur ensemble et de suivre Mr. le Commissaire de Russie dans la voie qu'il a prise.»

MM. les Commissaires «se réservent donc de prendre plus particulièrement en considération l'exposé et la proposition de Mr. de Basily.»

No. 1982.
Prot. No. 23.
1857
14 Noembrie.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

Aneaxă.

Regulamentul Divanului ad-hoc al Moldovei.

(Cf. Vol. VI, 1, pag. 47.)

24. Protocolul No. 24.—Ședința din 16 (4) Noembrie 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne.

No. 1982.
Prot. No. 24.
1857

MM. les Commissaires de la Grande Bretagne et de Turquie, étant indisposés, n'assistent pas à cette séance.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Lecture est donnée du procès-verbal No. 8 du Divan de Valachie et du procès-verbal No. 11 de celui de Moldavie.

Mr. le Président annonce «qu'il communiquera ces pièces à MM. les deux Commissaires absents et propose de fixer à Samedi le 21 (9) courant la prochaine réunion, dans laquelle la proposition faite par Mr. le Commissaire de Russie dans la dernière séance (voir le protocole No. 23) sera discutée.»

Mr. de Basily «demande cette discussion plus tôt, si faire se peut.»

La Commission, consultée par Mr. le Président, est d'avis de tenir la prochaine séance le jour proposé par Mr. le Baron de Richthofen.

(Signés:) Liehmann, Talleyrand, Richthofen,
C. Basily, Benzi.

25. Protocolul No. 25.—Ședința din 21 (9) Noembrie 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sir Henry Bulwer, revenant aux observations déjà présentées par lui sur les élections moldaves, émet l'avis suivant: «Quand mes collègues sont revenus de Jassy, il y a quelques mois, quelques-uns,

21 Noembrie.

No. 1982. d'entre eux ont appelé notre attention sur ce qui se passait alors
 Prot. No. 25. dans la Moldavie à l'égard des élections.

1857
 21 Noembrie

«Je n'ai pas manqué, lors de ma récente visite dans la Principauté voisine, d'acquérir moi-même des informations tant sur les premières que sur les secondes élections.

«Ne voulant pas toutefois occuper l'attention de la Commission plus d'une seule fois à ce sujet, j'ai attendu, pour en parler, une pétition qui, on m'avait assuré, devait nous être présentée.

«Mais j'ai vu, il y a quelques jours, que le Mémorandum en question n'était que la copie d'une pétition déjà présentée à la Sublime Porte. Un tel document ne nécessite pas l'expression d'une opinion de notre part; mais comme mon silence peut donner lieu à des interprétations erronées, je crois de mon devoir, d'après les investigations que je viens de faire, de déclarer que, tout en soutenant mon ancienne opinion, qu'il y avait de l'exagération dans les plaintes qui nous sont parvenues à l'égard des premières élections, je me suis aussi convaincu qu'il y avait de la vérité au fond de plusieurs de ces plaintes et que, dans les dernières élections, il y avait aussi des irrégularités fort regrettables. Je tiens à constater ainsi mon opinion sur l'ensemble de ces événements, opinion que je crois irrécusable. Mais je ne veux pas faire ici une accusation spéciale contre le Prince Vogoridès, qui a été placé dans les circonstances les plus difficiles, et je m'abstiens en général d'entrer plus avant dans les détails, car je le jugo inutile.

«La Commission est compétente, il est vrai, de signaler des abus, mais elle est incompétente de poursuivre une enquête ou de prononcer un jugement définitif; et comme il n'y a aucun autre tribunal constitué, soit assez élevé, soit assez indépendant, pour remplir dignement de pareilles fonctions, le seul remède qui existe contre des élections mal faites c'est d'en faire de nouvelles. Or, demander de nouvelles élections serait non seulement susciter de nouveaux délais, mais susciter aussi de nouvelles dissensions entre les Puissances, puisqu'il y en a qui croient que la Commission pourrait émettre un pareil vœu, tandis qu'il y en a d'autres qui soutiennent que la Commission n'a nullement ce pouvoir. En outre, si nous devons rester à Bucarest jusqu'à ce qu'il y ait des élections en Moldavie et en Valachie, qui ne donnent pas sujet à de grands abus ou du moins à de grandes plaintes, notre séjour dans ce pays serait, je le crains, prolongé jusqu'aux limites de la vie humaine.

«D'ailleurs, quand je vois deux classes entières, celles des paysans et des petits propriétaires, deux classes dont le choix doit for-

mer le tiers d'une Assemblée, voter noir à une élection et blanc à une autre, et cela dans l'espace de deux ou trois semaines, et quand je sais que parmi les classes les plus élevées il y a eu un grand nombre de personnes qui ont suivi, sans scrupule, cet exemple, et quand à Jassy même je vois un candidat d'abord élu par plus de 200 voix et après, c'est-à-dire quelques jours plus tard, sans avoir changé ses opinions politiques, incapable de réunir plus de 5 voix en sa faveur; quand, dis-je, je vois de pareils faits, quelle qu'en soit la cause, je pense que ce sera montrer un esprit peu pratique, que de nous occuper davantage de l'idée de rendre parfaites les Assemblées, dont la grande imperfection me paraît certaine, et qu'il est plus raisonnable de tirer des Divans tels qu'ils sont tous les renseignements que nous pouvons, tout en essayant de compléter nos études par les autres moyens qui restent à notre disposition.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* expose: «Des pétitions et des différentes données parvenues à la Commission concernant les élections pour les Divans ad-hoc dans les Principautés de Moldavie et de Valachie, il conste qu'à ces élections de nombreuses et graves irrégularités ont eu lieu. Sans entrer dans les détails de ces irrégularités et sans en tirer des inductions, Mr. de Liehmann croit cependant pouvoir se permettre d'exprimer l'espoir, que les hautes Puissances signataires du Traité de Paris sauront apprécier à leur juste valeur les votes déjà émis et encore à émettre par des Divans composés sous de telles circonstances.»

Mr. *le Baron de Talleyrand* désire constater le fait, «que sur un corps électoral comptant environ 140.000 personnes, il n'y a eu que 57 individus qui, soit directement soit indirectement, ont fait parvenir à la Commission des plaintes au sujet des secondes élections moldaves et que, parmi ce dernier nombre, il se trouvait deux Ministres récemment destitués.»

Mr. *de Basily* observe, «que tout en constatant de nouveau que les premières élections en Moldavie furent entièrement illégales, il ne saurait soutenir cependant que les dernières élections eussent été parfaitement régulières.»

Safvet Effendi, «en s'associant à l'opinion de ses honorables collègues d'Angleterre et d'Autriche, émet, de son côté, le ferme espoir que les Puissances signataires du Traité de Paris voudront bien prendre en sérieuse considération les circonstances, au milieu desquelles les élections ont eu lieu en Moldavie et en Valachie, et qu'elles seront disposées à apprécier à leur juste valeur les vœux politiques émis par les Divans moldo-valaque.»

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857
21 Noembrie.

No. 1982.
 Prot. No. 25
 1857
 21 Noembrie.

Mr. le Baron de Richthofen «s'associe aux avis de MM. le Baron de Talleyrand et de Basily, en pensant, avec Sir Henry Bulwer, qu'il ne saurait être d'aucune utilité pratique de s'occuper davantage de la question des élections moldaves; d'autre part il propose de passer à la discussion de la motion de Mr. de Basily consignée au protocole No. 23.»

La Commission adhère, et Mr. le Commissaire d'Autriche expose ce qui suit: «Mr. de Basily fait précéder son argumentation et sa proposition ci-dessus des allégations suivantes: 1. Que la substance des vœux, qui viennent d'être communiqués à la Commission tant par le Divan de Moldavie que par celui de Valachie, répond à l'appréciation, que la Commission a pu faire du sentiment général de toutes les classes de la société; 2. Que ces vœux, imposés par le sentiment du pays à ses mandataires, servent à modérer plutôt ces hommes.

«Quant au 1-er point, Mr. de Liehmann affirme que, d'après sa conviction, les votes susmentionnés ne sauraient nullement être considérés comme la vraie expression des sentiments des deux pays. En Valachie, le Club central à Bucarest, avec l'aide de ses succursales dans tous les districts et avec l'aide d'une presse licencieuse, dont il avait la direction exclusive et qui n'était combattue par aucun organe de publicité dans le pays, mais qui, en outre, se trouvait puissamment soutenue par la presse étrangère, est parvenu à fausser et à pervertir momentanément l'opinion publique et à lui imposer ses doctrines, qui, certes, ne répondent pas aux vrais sentiments du pays. Mr. de Liehmann dit: imposer, parce que les intimidations et les menaces mêmes ne manquaient pas.

«L'attitude d'ailleurs prise par les clubs, à la tête desquels se trouvent les hommes qui ont provoqué la révolution de 1848 et qui ont donné à ces associations la même organisation qu'ont les associations révolutionnaires dans tous les pays en butte aux révolutions, est par elle-même une menace continue et patente pour tous les conservateurs, attendu que le dernier argument de ces hommes est évidemment la révolution, dont, le cas échéant, ils sont les chefs naturels. Personne n'ignore du reste les moyens par lesquels des minorités remuantes, hardies, n'ayant rien à perdre et surtout organisées, sont parvenues, même dans des pays éminemment conservateurs et bien plus fortement constitués que ne l'est la Valachie, à imposer leurs volontés aux masses; et ce sont précisément ces moyens qui ont été employés ici, où le dit résultat, à la suite d'un travail incessant de plusieurs mois, était d'autant plus facile à atteindre, que l'intelligence dans les masses est minime, que les classes plus élevées

sont déchirées par l'esprit de parti et divisées par l'intérêt personnel, et que le Gouvernement valaque a cru devoir observer, pour ne pas dire davantage, une impassibilité complète à l'égard des menaces de ces clubs.

No. 1982.
Prot No. 25.
1857
21 Noembrie.

«En Moldavie, Mr. de Liehmann a, durant son séjour prolongé qu'il y a fait et pendant lequel il a entretenu des relations multipliées avec toutes les classes de la société, eu toute occasion de se convaincre que la très grande majorité des habitants de ce pays était, non seulement contraire, mais même évidemment hostile aux vœux des Divans mentionnés par Mr. de Basily. Le cri général, une minorité minime exceptée, était alors: «Point d'Union; nous ne voulons pas nous laisser absorber par la Valachie.»

«Si, depuis l'annulation des premiers élections, que l'opinion publique croit pouvoir attribuer, quoique certes à tort, en grande partie à la circonstance qu'elles étaient tombées presque exclusivement sur des séparatistes, attendu que les secondes élections n'étant pas plus régulières que les premières, ont néanmoins été maintenues, et si depuis que le travail des clubs a commencé à miner aussi cette Principauté, l'esprit public en Moldavie n'a pas pris la même couleur factice qu'en Valachie, Mr. de Liehmann n'est point en mesure de le savoir au juste.

«Sous quelle pression et intimidation se trouvent d'ailleurs même les membres des Divans dans leurs délibérations sur des propositions faites par quelque meneur, cela appert d'une manière incontestable des protocoles mêmes des Divans, où il est enregistré que tant de membres formant la majorité ont voté pour la proposition et personne contre, quoiqu'il n'y eût que majorité et pas unanimité; fait qui prouve clairement que la minorité, quoiqu'évidemment contraire à la proposition, n'a pourtant point osé émettre un vote dans ce sens.

«Mr. de Liehmann croit encore ne pouvoir passer sous silence que les votes des Divans cités par Mr. de Basily sont presque identiques, quant aux principes, avec ceux proclamés par la révolution valaque de 1848, principes que la Cour Impériale de Russie a énergiquement et hautement condamnés en face de l'Europe, par la dépêche circulaire de Mr. le Comte de Nesselrode en date du 19 Juillet 1848. (1)

«Quant au second point, Mr. de Liehmann déclare ne pas être à même d'apprécier jusqu'à quel point les sentiments du pays peuvent servir à modérer l'action de ses mandataires. A en juger par les résultats, cette influence — si en effet une telle existe — a été jusqu'ici

(1) Cf. Vol. II, pag. 4.

No. 1982. très peu efficace, vu les exagérations auxquelles les deux Divans se
 Prot No 25. sont livrés.

1857
 21 Noembrie.

«L'observation de Mr. le Commissaire de Russie, que des hommes anarchiques composent en partie les Divans et que ce sont eux qui y dominant, confirme entièrement le jugement que Mr. de Liehmann a porté sur ces Assemblées dès leur réunion. La domination, que les hommes en question y exercent, s'explique d'ailleurs d'une manière toute naturelle par ce que Mr. de Liehmann a dit plus haut sur l'attitude des clubs, dont tous ces hommes sans exception font partie.

«Concernant les circonstances, sous l'empire desquelles les élections pour les Divans ad-hoc se sont accomplies, Mr. de Liehmann ne peut que se référer à ce qu'il a déjà dit à cet égard dans plusieurs séances précédentes.

«Mr. de Liehmann partage entièrement l'opinion de son honorable collègue de Russie, que les deux Divans sont entièrement sortis du rôle et de la position modeste d'un corps purement consultatif, qui leur a été assigné par le Firman de convocation; qu'ils se sont presque érigés en Constituantes, et que ces Divans ont pris, en général, une direction, qui ne répond nullement au but pour lequel ils ont été convoqués.

«Mr. de Liehmann reconnaît aussi, avec Mr. de Basily, l'influence pernicieuse, que la publicité des débats et la publication des discours incendiaires qui sont prononcés dans les Divans ne peuvent manquer d'exercer sur les deux pays; mais il ne peut s'empêcher d'observer, en même temps, qu'en Valachie c'est déjà depuis plus de huit mois que la presse a pris à tâche de bouleverser toutes les idées et de traîner dans la fange tout ce qui a été jusqu'ici respecté et même vénéré.

«Quant à la proposition faite par Mr. de Basily, que la Commission engage les Divans à supprimer la publicité de leurs délibérations, la réunion constante des comités sans distinction de classes, la tribune et les discours, et à remanier complètement leur Règlement intérieur, Mr. de Liehmann est d'avis qu'une telle démarche, qui implique nécessairement le droit d'interpréter le Firman, se trouve en dehors de la compétence de la Commission, étroitement circonscrite par le Firman et par l'instruction du Congrès de Paris.

«Mr. le Commissaire d'Autriche croit, par conséquent, que dans cet état de choses il ne reste à la Commission que d'abandonner à la sagesse des hautes Cours signataires du Traité de Paris les déterminations à prendre dans les graves circonstances dont il s'agit.»

Mr. le Baron de Talleyrand s'énonce ainsi qu'il suit: «Ne pouvant

me rallier à la proposition de mon honorable collègue de Russie, je suis heureux du moins de tomber d'accord avec lui sur deux faits constatés au commencement de son exposé. Oui, les vœux qui nous ont été communiqués, tant de Moldavie que de Valachie, répondent à l'appréciation que nous avons pu faire du sentiment général de toutes les classes de la société. Oui, ces vœux, imposés par l'opinion publique, ont servi à modérer les députés exaltés, qui se sont vus forcés, par le sentiment conservateur du pays, à écarter des principes, auxquels ils n'ont pas renoncé. La pression a été si efficace, qu'à mon sens, elle a prévenu toute manifestation anarchique, tant en dehors qu'en dedans des Assemblées, et je dois déclarer n'avoir jamais été témoin de celles qui, à plusieurs reprises, nous ont été signalées.

«Mais je ne puis m'associer à la critique de Mr. le Commissaire de Russie sur les formes adoptées par les Divans. Je ne vois aucune prescription dans le Firman, qui limite à la solennité de l'ouverture, à l'élection du Vice-Président, à la lecture des rapports des comités, la faculté pour le cinq catégories de siéger dans la même enceinte. Où est l'interdiction pour les paysans de prendre place à côté des Boyards? Où est l'obligation pour les Divans de se ranger aux avis officiels de la Commission, donnés aux Présidents sur les instances de Leurs Eminences? Où est la défense de parler de la tribune, de publier les procès-verbaux, d'admettre le public, de sténographier les discours etc.? La lettre du Firman reste muette sur tous ces points et, si je puis regretter la solution donnée à quelques questions de discipline, je ne saurais, cependant, faire un grief aux Assemblées d'avoir usé d'une faculté, qui leur avait été laissée, imprudemment peut-être.

«Mr. de Basily ne peut donc les accuser que d'avoir pêché contre l'esprit du Firman. Ici, je l'avoue, l'expérience de nos précédents débats me dispose à l'indulgence et je suis prêt à absoudre ceux qui errent là où moi-même je me suis égaré. Pour ne pas encourir de nouvelles censures, je crois donc que la critique de la Commission doit se borner à constater, si les Règlements, tels qu'ils ont été débattus, mettent obstacle à la tâche dévolue aux Divans. Selon moi, non! La division par comités est maintenue, et si ces comités, institués par le Firman pour l'étude des questions qui touchent plus particulièrement aux intérêts des classes, n'ont pas encore fonctionné, il faut convenir aussi que, jusqu'à présent, l'une et l'autre Assemblées ne se sont occupées que de questions politiques et d'intérêt général. L'application du Firman se trouve en contradiction, dit Mr. de

No. 1982. Basily, avec les institutions, les traditions et les mœurs du pays. Je
 Prot. No. 25. ne puis m'en étonner ni m'en affliger, puisque cet acte a eu juste-
 1857 ment en vue de faire sortir les Principautés de voies vicieuses du
 21 Noembrie. passé et d'introduire des éléments nouveaux dans la représentation
 nationale.

«Mais quel est le moment dans lequel Mr. le Commissaire de Russie nous propose d'engager les Divans à remanier complètement leurs Règlements de discipline intérieure? Celui où ces Assemblées déclarent, à tort selon moi, toucher au terme de leurs travaux. J'avoue que, si la compétence de la Commission m'était démontrée et que si les griefs portés contre les Divans me paraissaient plus sérieux encore, je me refuserais cependant à prendre de mon chef une aussi grande responsabilité et je combattrais comme inopportune la proposition de notre honorable collègue. Mais dans l'incertitude où nous nous trouvons de notre droit d'intervention et placés, comme nous le sommes, en face d'Assemblées qui ne se sont permis de faire que ce qui ne leur était pas défendu, je dois, à mon grand regret, regarder la motion de Mr. de Basily comme tout-à-fait inadmissible et voter pour qu'elle ne soit pas prise en considération.»

Sir Henry Bulwer expose ce qui suit: «A l'égard des premières observations de Mr. de Basily, observations qui ont attiré l'attention de mes collègues d'Autriche et de France, nos instructions communes nous prescrivent d'étudier le principe constitutif du pouvoir et toutes les questions qui s'y rattachent.

«Mais plusieurs Puissances ont jugé, que toute discussion parmi nous sur l'Union des deux Principautés et sur l'établissement d'un Gouvernement représentatif pourrait être inopportune. Je pense donc que nous devons garder le silence sur ces questions. Toutefois, pour qu'une telle discrétion soit utile, il faut qu'elle soit complète; ainsi, je réserve mon opinion en entier sur les votes du Divan et sur le sentiment du pays relativement aux deux questions précitées et je me permets de conseiller à mes collègues d'en faire autant.

«Du reste, je ne saurais reconnaître les distinctions, que Mr. de Basily paraît découvrir entre les Divans et leurs chefs et entre ces chefs et les principes dont ils sont les plus zélés défenseurs. Les Divans, tels que nous les voyons, sont des Assemblées plus ou moins démocratiques, et en tout cas les Assemblées les plus démocratiques qui aient jamais existé dans ces pays, et elles ont mis à leur tête les hommes les plus connus parmi le parti démocratique. Ces hommes ont soutenu avec plus d'ardeur et plus d'efficacité que tout autre le programme soi-disant national. Si ce programme est un modèle

de modération, ses plus ardents champions doivent être considérés comme des hommes modérés par excellence. D'un autre côté, s'ils sont par excellence des révolutionnaires, il faut croire que le programme national doit être en quelque sorte révolutionnaire; et en effet, si détruire tout ce qui existe et constituer un état de choses entièrement nouveau à sa place est une révolution, on ne peut pas désirer une révolution plus complète que celle que le programme national veut établir. Reste à savoir, si cette révolution est bonne ou mauvaise. Si les Puissances ont jamais eu l'intention de la provoquer et si elles peuvent la sanctionner, maintenant qu'elle est demandée, cela se verra au Congrès de Paris.

«Quant aux Règlements que les deux Assemblées ont adoptés, et surtout quant au rôle que les comités des classes doivent jouer d'une part et les Divans collectivement de l'autre, on sait que, malgré mon respect pour la sagesse et les bonnes intentions des auteurs distingués du Firman, j'ai toujours pensé que la combinaison, que l'action qu'on voulait lui prêter était trop vaguement expliquée et qu'elle deviendrait inexécutable, soit parce que les comités détruiraient les fonctions du Divan, soit parce que les Divans détruiraient les fonctions des comités. J'ai donné toutefois à Jassy, conjointement avec mon collègue de Russie, les conseils qui me paraissaient les plus aptes à pallier les inconvénients et à produire les avantages du système proposé et qui étaient, selon moi, les plus conformes aux intentions du document qui faisait loi. Ces conseils, approuvés et adoptés par la Commission tout entière, n'ont été acceptés ni en Valachie ni en Moldavie, et je dois avouer que, quand même ils auraient été suivis, je ne suis nullement convaincu qu'ils auraient eu un résultat satisfaisant. En tout cas, en donnant ces conseils quand on nous les a demandés, nous avons fait tout ce que nous avons pu faire; et il n'est que trop évident que ni le Firman ni nos instructions ne nous donnent le pouvoir d'imposer nos opinions à des corps entièrement indépendants de notre autorité.

«Je n'ai à ajouter que, quoique disposé pour ma part à croire qu'il eût été possible, tout en suivant les principes établis au Congrès, d'avoir constitué des Assemblées qui auraient fait plus d'honneur et qui auraient rendu plus de services à leurs pays, en adoptant un langage plus modéré, une position plus modeste, une conduite plus pratique et en exprimant des vœux plus restreints; je dois cependant en justice avouer, que ces Assemblées ont dû maintenir de l'ordre dans leur enceinte et qu'au-dehors la tranquillité n'a nullement été troublée par leurs débats.»

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857
21 Noembrie.

No. 1982.
 Prot. No. 25.
 1857
 21 Noembrie.

Mr. le Chevalier Benzi émet l'avis suivant:

«Je voudrais ne rien ajouter aux observations, auxquelles je m'associe entièrement, de mon honorable collègue de France sur l'exposé de Mr. le Commissaire de Russie; mais je ne crois pas devoir cependant laisser sans réponse certains passages de l'exposé précité, qui me paraissent mériter l'attention de la Commission.

«Je me permettrai de demander d'abord à Mr. de Basily, comment il se fait que les exilés, auxquels il me semble vouloir faire allusion, que ces mêmes hommes, dis-je, qu'il déclarait, il y a quelques jours, au protocole No. 21, «n'avoir pas troublé le repos du pays», soient devenus tout à coup pour lui une cause de désordre et d'anarchie?

«Pour moi, je ne vois jusqu'à présent, ni dans les formes ni dans les actes des Divans, rien qui puisse me convaincre que ces deux corps se soient écartés de la voie qui leur a été tracée par le Firman. Mr. de Basily cherche à nous expliquer l'esprit de ce document; mais j'avouerai que, pour ma part, je le trouve indéfinissable, et je prierai mon honorable collègue de Russie de se rappeler que, dans nos discussions passées et au sein de la Commission, les opinions n'ont jamais pu s'accorder à cet égard et qu'un de nos honorables collègues a même déclaré que les pourparlers d'Emirghian, qui ont été pour nous la seule explication qui nous ait été donnée du Firman, ne pouvaient pas être considérés comme obligatoires.

«Je comprends d'autant moins les opinions, que Mr. de Basily formule aujourd'hui sur les Divans, que, consulté par le Métropolitain de Moldavie sur les formes à suivre dans les travaux de l'Assemblée, il a, sous forme tout-à-fait confidentielle, énoncé des idées nullement obligatoires, en réservant encore à une entente entre le Métropolitain et le Caïmacam d'en apprécier la valeur et d'en faire l'application selon leur propre conviction.

«Mr. le Commissaire de Russie observe, que ni les institutions, ni les traditions, ni les mœurs de ce pays n'offrent l'exemple de paysans siégeant à côté des ex-Hospodars et des Grands Boyards. Je ne contesterai pas le fait; mais si Mr. de Basily veut, par l'organisation des Divans actuels, déduire qu'il y ait œuvre anarchique, je lui répondrai en me référant à l'opinion émise par notre honorable collègue de la Grande Bretagne et que j'ai moi-même partagée, c'est-à-dire que la constitution des Divans, telle qu'elle est, est due en grande partie à la nature du Firman impérial de convocation. Il serait d'ailleurs assez peu juste de juger par le passé de ce qui est aujourd'hui, l'histoire de ces Principautés ne fournissant pas, que je sache, l'exemple d'Assemblées où les paysans aient été représentés.

Critiquer donc l'organisation des Divans ad-hoc, c'est critiquer, il me semble, le Firman et le Traité de Paris, qui ont voulu que toutes les classes fussent représentées aux Divans, sans déterminer la place que chacune d'elles devrait occuper.

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857
21 Noembrie.

«Si, au lieu de nous occuper de certaines appréciations, qui, en résumé, n'aboutissent à rien et nous font retomber dans la voie des longueurs, que nous avons voulu éviter nous-mêmes et que Mr. de Basily a particulièrement et justement critiquée le premier, nous abrégions nos travaux et nous tâchions de rendre plus faciles ceux des Divans, je crois que nous atteindrions ainsi plus aisément le but que nos Gouvernements se sont proposé, c'est à-dire le bien de ce pays.»

Safvet Effendi s'énonce ainsi qu'il suit: «La motion de Mr. de Basily embrasse plusieurs points, dont les plus importants se résument en deux: Le premier, que les vœux politiques, émis par les Divans de Moldavie et de Valachie et communiqués à la Commission, sont considérés par mon honorable collègue de Russie comme le vrai sentiment général du pays; le second, qu'il y a eu de la part des Divans des infractions aux règles générales adoptées dans de pareilles Assemblées et aux prescriptions du Firman de convocation, qui est, comme le dit très bien mon collègue, une émanation du Traité de Paris.

«Quant au 1-er point, je ne puis nullement me ranger de l'avis de Mr. de Basily, qui affirme que les vœux émis sont l'expression libre et vraie du sentiment général de toutes les classes.

«Tout le monde sait de quelle manière les élections, tant en Moldavie qu'en Valachie, ont eu lieu. Une minorité composée d'hommes anarchiques et hardis, ayant momentanément fasciné les esprits des habitants dans les deux Principautés, a fait prévaloir ses doctrines et a été, dans l'accomplissement de sa tâche, puissamment secondée et soutenue par les administrations locales.

«En Valachie surtout, certains mobiles particuliers ont été une coïncidence heureuse pour le succès de la cause prétendue nationale. Persuadé que la Commission est suffisamment éclairée sur toutes les circonstances qui ont accompagné les élections, je crois, par conséquent, inutile d'entrer ici dans des détails; et en me référant à la déclaration que j'ai faite dans le protocole 5 sur la situation des choses en Valachie à l'époque de mon arrivée à Bucarest, situation qui s'est aggravée depuis, je me borne seulement à espérer que toutes ces circonstances seront, en temps et lieu, prises en sérieuse considération. Les hautes Cours, dans leur appréciation juste et impartiale, seront, je n'en doute nullement, convaincues que les vœux

No. 1982 susmentionnés émis par les Divans ad-hoc ne pourraient être con-
 Prot. No. 25. sidérés comme l'expression libre des sentiments du pays.

1857 «En ce qui concerne le 2-e point précité, je partage entièrement
 21 Noembrie. l'opinion de mon collègue de Russie.

«Cependant, je me permets d'observer que, puisque la Commission n'a pas cru devoir s'occuper, avant la constitution des Divans, de leurs Règlements intérieurs, des tribunes, des procès-verbaux, du scrutin, des classifications des députés, etc., l'instruction du Congrès et le Firman de convocation ne lui ayant pas donné cette faculté d'une manière claire et précise ; — puisqu'enfin les points énumérés dans la motion de Mr. de Basily ont eu leur libre cours jusqu'ici et après que les Divans ont déjà fait leur moitié chemin, je suis fondé à croire qu'une démarche tardive de la part de la Commission auprès des Présidents des deux Divans pour l'adoption des propositions faites par Mr. le Commissaire de Russie ne pourrait être d'aucune utilité réelle et donnerait peut-être une occasion aux Divans de maintenir ce qui existe et même de ne pas tenir compte de la proposition faite, ainsi que cela a déjà eu lieu à l'occasion de l'avis officieux donné par la Commission au Président de l'Assemblée valaque relativement à la question de la classification des députés.»

Mr. le Baron de Richthofen relève, «que Mr. de Basily a reconnu le pays comme essentiellement conservateur et que son honorable collègue de Russie a constaté que les vœux énoncés par les deux Divans expriment les sentiments de toutes les classes de la société.

«A cette opinion de Mr. de Basily, Mr. le Baron de Richthofen s'est déjà rallié dans le protocole 21.

«Ainsi, le résultat, auquel on est arrivé en se basant sur des formes que Mr. le Commissaire de Russie fait l'objet de ses attaques, répond à l'intention de l'art. 4 du Traité de Paris. Déclarer à présent nécessaire un remaniement de ces formes, ce serait révoquer en doute le résultat déjà obtenu, puisqu'il serait, selon Mr. le Commissaire de Russie, obtenu sous l'influence de formes contraires à l'esprit du Firman. D'autre part, un remaniement des Règlements pourrait, dans le cas le plus heureux, ne conduire qu'au même résultat et, par conséquent, il serait superflu.

«Si cependant ce remaniement aboutissait à l'expression de vœux, qui ne manifestaient pas dans la même degré comme jusqu'à présent les sentiments du peuple moldo-valaque, ces vœux ne seraient plus, d'après les appréciations de Mr. de Basily, l'expression exacte des sentiments de toutes les classes de la population et, ainsi, ils se trouveraient en désaccord avec les intentions du Traité du 30 Mars.

«Mr. de Richthofen avoue donc, qu'il n'a pu saisir ni les motifs ni la portée de la proposition de Mr. le Commissaire de Russie. D'ailleurs, il se range de l'opinion de ses honorables collègues d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Sardaigne et de Turquie, que la Commission n'est pas compétente à faire la démarche proposée par Mr. de Basily, pour laquelle, selon Mr. le Commissaire de Prusse, on ne saurait alléguer aucun motif.»

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857
21 Noembrie.

Mr. *de Basily* s'énonce ainsi qu'il suit: «Je retire ma proposition devant l'avis d'incompétence. Toute discussion serait sans résultat pratique. Le jugement de la Commission est une loi pour ma conviction même. Cependant, quelques-uns de MM. les Commissaires ont repoussé non seulement ma proposition, mais aussi et surtout les appréciations qui m'y avaient conduit. Il est de mon devoir d'écartier tout malentendu, en déclarant que je maintiens mes appréciations.

«Je crois que les tendances des Divans sont exagérées, les procédés erronés et de nature à induire en erreur sur la portée des vœux du pays, si l'on perd de vue les procédés mis en usage. Ma conscience m'impose le devoir de signaler le danger, qui en est un et pour le repos futur du pays et pour le succès de la tâche qui nous est imposée. Personne ne conteste les exagérations. A mon avis, elles sont dues en grande partie aux formes adoptées, car je crois que le sentiment du pays est bien plus modéré qu'on ne le croirait, à juger des actes des Divans. Je ne trouve pas logique que les questions les plus graves soient traitées de la manière dont elles le sont de par les majorités et les adhésions à propos des choses où ces majorités et ces adhésions sont de nulle valeur. En parlant du Gouvernement représentatif par exemple, on émet le vœu d'une seule Chambre. A l'exception de ceux qui ont rédigé la formule et d'un nombre fort restreint d'autres députés dans les deux Divans, j'ai la conviction que l'immense majorité de ces Assemblées ne comprend pas du tout la différence qui existe entre une Chambre unique et deux. Sur les 100 députés du Divan valaque, il y a 10 ecclésiastiques complètement étrangers à ces théories, 17 paysans corvéables et 17 non-corvéables, dont le développement intellectuel me dispense de tout commentaire. Parmi les députés des villes et les propriétaires, y en a-t-il encore beaucoup qui aient saisi ces subtilités? S'est-il levé cependant dans le Divan une seule voix, pour demander l'examen d'une question, votée sans être comprise par la très grande majorité?

«A mon avis, la constitution des Assemblées par comités des

No. 1982. classes, où chaque classe aurait voté selon ses lumières et ses
 Prot. No. 25. inspirations, aurait mieux relevé les vœux et les besoins du pays.
 1857 Je n'ai pas prétendu frapper de nullité les vœux émis, dont l'ap-
 21 Noembrie. préciation est réservée à la Conférence. Mais après avoir épuisé le pro-
 gramme de cette catégorie, les Divans sont appelés à aborder des
 questions intérieures et la revision des Règlements. Ici, les formes
 adoptées et la confusion des classes pourraient mettre obstacle à
 l'accomplissement de la tâche qui nous est imposée. Comment sau-
 rons-nous discerner les vœux des classes, dans une Assemblée où
 nous voyons des classes entières voter comme un seul homme,
 d'emblée et avec un parfait aplomb, dans des questions abstraites, où
 ces classes évidemment ne comprennent rien.

«C'est pourquoi je me suis fait un devoir de présenter ici mes
 observations sur les faits, qui me paraissent contraires aux formes
 prescrites par le Firman de convocation. Il se peut que je me trompe.
 Je ne suis pas versé dans les théories représentatives. Comme le
 pays ne l'est pas non plus, les prescriptions modératrices du Firman
 auraient dû à mon avis, être scrupuleusement observées jusqu'au
 pédantisme.

«Tout en retirant donc ma proposition, devant l'opinion unanime
 d'incompétence de la Commission, je prie mes honorables collègues,
 plus versés que moi dans les théories et les procédés représentatifs,
 lors même qu'ils ne partagent pas mes appréciations, de rendre justice
 aux motifs qui me font croire à l'opportunité de mon exposé du der-
 nier protocole.

«Les observations particulières de MM. les Commissaires d'Au-
 triche et de Sardaigne m'imposent aussi le devoir d'éclaircir certains
 malentendus. Mr. Benzi me met en contradiction avec moi-même,
 en attribuant d'une part aux motifs de ma proposition une portée qui
 ne s'y trouve point et, de l'autre, en citant des phrases de ma mo-
 tion du protocole 21 et de la notice qui a été remise au Président du
 Divan moldave sur les formes à suivre. A Jassy j'ai opiné, d'accord
 avec Sir H. Bulwer, en faveur de certaines formes, qui nous ont paru
 devoir modérer la marche des Divans, tout en déclarant au Prési-
 dent que notre opinion n'était nullement obligatoire. La Commission,
 à son tour, a opiné dans le même sens auprès du Président du Di-
 van valaque. Les Règlements adoptés par les Assemblées sont dia-
 métralement opposés à notre opinion. Ne m'est-il pas permis de croire
 que la Commission est dans le vrai et les Divans dans l'erreur? Certes,
 nous n'avions pas le droit d'imposer telle ou telle autre forme. Est-
 ce dire que, dans le cas même où nous aurions tous reconnu que

les formes prescrites par le Firman ne sont point observées, comme je persiste à le croire, la Commission n'aurait pas le droit et le devoir de déclarer cette opinion aux Divans? Dans mon exposé du protocole 21, auquel se réfère Mr. le Commissaire de Sardaigne, pour me mettre en contradiction avec moi-même, exposé auquel il s'est d'ailleurs associé, j'ai parlé des irrégularités de forme, qui peuvent avoir été comises et qui seront signalées en temps et lieu. J'ai dit que les exilés rentrés pour les élections n'ont pas troublé la paix du pays, car nulle part encore ne se sont manifestés des troubles. Mais j'ai dit aussi qu'ils ont jeté de la perturbation dans les esprits, et ce qui se passe dans l'Assemblée valaque justifie, je crois, mon appréciation, qui a été aussi celle de Mr. le Commissaire de Sardaigne.

«Mr. le Commissaire d'Autriche fait dans sa réponse une allusion à des dépêches du Cabinet Impérial de St. Petersburg à la date de 1848, pour mettre en contradiction avec les principes du Cabinet Impérial mon aveu, que la substance des vœux formulés par les Divans paraît conforme au sentiment du pays. Je conteste l'à-propos de la citation faite par Mr. de Lielmann. Elle a trait à une question, qui ne doit point être abordée ici. En toute justice, s'il s'agit d'établir des analogies, il faut qu'elles soient complètes et dans l'actualité, pour conduire à des déductions logiques. D'ailleurs, je n'ai pas prétendu approuver tel ou tel autre principe ou vœu, pour qu'on invoque contre moi les principes qui, en 1848, auraient été énoncés dans la circulaire citée par Mr. de Lielmann. Une autre observation a été faite par Mr. de Lielmann, sans avoir été provoquée par ma motion: Il s'agit de la licence de la presse valaque. Je partage l'opinion de Mr. le Commissaire d'Autriche sur le pernicieux effet de cette presse. Un journal de Bucarest, le *Românul*, vient d'ouvrir une souscription sous le titre de «nationale». A la tête figure un député, Mr. Brătianu, pour la somme de 100 ducats. Nul ne sait qui dispose de cet argent et nulle explication n'est donnée sur le but de cette collecte. Mais, sous ce rapport aussi, pour être juste, il faut observer que les écrits vraiment incendiaires, qui inondent le pays, n'ont pas été imprimés dans les Principautés mêmes. Je sou mets à la Commission une collection de brochures ou écrits périodiques, imprimés à Constantinople en langue valaque par Mr. Heliade, ancien professeur à Bucarest et membre du Gouvernement révolutionnaire de 1848, qui reçoit depuis lors une forte pension du Gouvernement ottoman. La plupart de ces imprimés portent la signature d'un Mr. Rouso. Il n'y a point d'indication d'imprimerie; mais tout le monde sait ici, et le Caïmacam me l'a confirmé, que ces écrits sont publiés par Mr.

No. 1982.
Prot. No. 25.
1857
21 Noembrie.

No. 1982. Heliade pour être clandestinement envoyés dans les Principautés.
 Prot. No. 25. Que la Commission en juge par quelques fragments, dont je lui sou-
 1857 mets la traduction. C'est la quintessence des doctrines, qui ont bou-
 21 Noembrie. leversé l'Europe en 1848 et qu'on veut faire revivre dans les Prin-
 cipautés. Je crois être dans le vrai, en disant que le sentiment du
 pays est essentiellement conservateur et que ce sentiment s'impose
 aux Divans mêmes, malgré toutes les machinations anarchiques aux-
 quelles la société est en proie. En présence de ces explications con-
 scientieuses, mes collègues, je l'espère, rendront justice aux consi-
 dérations, qui m'ont imposé le devoir de leur soumettre mes idées
 sur les formes adoptées par les Divans.»

La Commission partageant l'avis énoncé par Mr. de Basily au commencement de son exposé, que toute discussion ultérieure de sa proposition serait sans résultat pratique, on passe à la lecture du procès-verbal No. 12 du Divan de Moldavie et du procès-verbal No. 9 de celui de Valachie.

Safvet Effendi n'étant, pour cause d'indisposition, plus présent à la clôture de la séance, il lui est réservé de faire sur l'exposé ci-dessus de Mr. de Basily les observations qu'il jugera à propos.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

26. Protocolul No. 26.—Şedinţa din 22 (10) Noembrie 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 26. Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1857 La Commission, s'étant aujourd'hui réunie en conférence extra-
 22 Noembrie. ordinaire, arrête d'adresser au Président du Divan valaque la lettre
 dont suit le texte:

«La Commission internationale vient d'être informée que le Divan de Valachie, après avoir discuté le document dont il est question aux procès-verbaux de ses dernières séances, a délibéré hier sur l'opportunité d'une prorogation.

«La Commission se fait un devoir d'observer à Votre Eminence, qu'en vertu de l'art. 23 du Traité du 30 Mars et selon la teneur du Firman de convocation, il incombe encore au Divan de procéder à la revision des Statuts et Règlements en vigueur.

«Comme, d'autre part, les instructions, dont la Commission est munie par le Congrès de Paris, lui enjoignent de s'éclairer par des questions subsidiaires sur les matières à traiter, le Divan a à communiquer d'abord et sans délai le document ci-dessus mentionné à

la Commission internationale, qui peut se trouver dans le cas d'user de la faculté dont elle est investie.

«Agréer — etc.»

(Suivent les signatures des Commissaires.)

No. 1982
Prot. No. 26.
1857
22 Noembrie.

27. Protocolul No. 27.—Şedinţa din 28 (16) Noembrie 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

No. 1982.
Prot. No. 27.
1857
28 Noembrie.

Safvet Effendi, en se référant à l'exposé de Mr. de Basily con- signé à la fin du protocole No. 25, s'énonce ainsi qu'il suit:

«Tout en partageant l'opinion de mon honorable collègue de Russie à l'égard de certains points de sa réplique, je crois cepen- dant de mon devoir de relever son assertion au sujet d'un écrit anonyme supposé d'avoir été publié par Mr. Heliade.

«Si Mr. de Basily, en mentionnant cet écrit et en faisant immé- diatement suivre sa mention de la pension que Mr. Heliade reçoit du Gouvernement ottoman, paraît soupçonner le Cabinet Impérial d'encourager Mr. Heliade à publier de pareils écrits, je déclare hau- tement que mon collègue a été induit en erreur, parce que ces deux points, celui de la brochure publiée et celui de la pension, n'ont aucun rapport entre eux.

«D'abord, en ce qui touche au 1-er point, la brochure, quel in- térêt et quel but pourrait avoir la S. P., qui est la Puissance la plus directement intéressée au maintien de la tranquillité et du bien-être des deux Principautés, à faire introduire et à propager dans ces pays des idées subversives et à jeter ainsi la perturbation dans la société? Quel est, je le demande, le Gouvernement qui chercherait à provo- quer l'anarchie et à troubler l'ordre dans ses États, tandis qu'au contraire tous ses efforts sont consacrés à réprimer les désordres et à maintenir la tranquillité?

«Le système de propagande est une chose tout-à-fait étrangère à la Sublime Porte, et jamais elle n'a daigné y recourir. Sa politi- que a toujours eu pour base la franchise et la loyauté.

«Si dans une grande capitale comme Constantinople, dont la po- lice n'est pas aussi bien organisée que dans les autres pays de l'Eu- rope, une telle brochure anonyme a été publiée,— si toutefois on a des preuves qu'elle le fut, — ce que je suis fondé à ne croire nul- lement, cela ne doit paraître étonnant, puisque même dans les capitales de l'Europe où la vigilance et les investigations minutieuses

No. 1982.
 Prot. No. 27
 1857
 28 Noembrie.

de la police sont connues de tout le monde, des écrits incendiaires, des pamphlets et autres sont journellement publiés. D'ailleurs, par la lecture de certains passages contenus dans la dite brochure attribuée à Mr. Heliade, passages qui, entre autres, sont ouvertement hostiles aux droits et aux intérêts de l'Empire, on peut se convaincre de la vérité. Certes, si la Sublime Porte avait seulement conçu le soupçon que Mr. Heliade se permet de faire de pareils ouvrages, elle se serait empressée immédiatement d'en prohiber l'impression et de désapprouver leur auteur.

«Quant à la question de la pension, il est vrai que Mr. Heliade en avait, mais je ne sais pas au juste s'il continue à la recevoir. Ceux des exilés valaques internés à la suite des événements de 1848 dans différentes parties de l'Empire, qui avaient déclaré n'avoir pas les moyens d'existence, ont eu des pensions pendant tout le temps qu'ils sont restés éloignés de leurs foyers. Mr. Heliade était du nombre. Aurait-il été conforme aux principes de la justice et de l'équité de laisser ces hommes, qui étaient éloignés de leur patrie et de leurs familles, mourir de faim, en ne leur procurant pas les moyens de vivre? Je puis citer des noms d'individus qui, saisis les armes à la main, ont été non seulement pardonnés, mais qui encore ont été l'objet de la générosité de S. M. I. le Sultan.

«De tout ce que je viens d'avancer, il ressort clairement que le Gouvernement ottoman, en accordant une pension à Mr. Heliade, à l'égal des autres exilés valaques, ne peut avoir rien de commun avec la publication d'écrits incendiaires, qui sont évidemment contraires à ses principes conservateurs et à la politique loyale qu'il a toujours suivie.»

Ensuite, lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 10 et 11 du Divan de Valachie, du Mémoire par lequel cette Assemblée développe les motifs des quatre points votés dans la séance du 21 (9) Octobre (voir le protocole No. 6 du Divan de Valachie) et de la lettre avec laquelle ce dernier document a été soumis à la Commission.

Mr. le Président ayant plus particulièrement appelé l'attention de MM. ses collègues sur le passage de ce Mémoire, duquel il résulte que le Divan se considère comme incompetent à entrer dans l'examen des questions de la législation intérieure, la Commission arrête d'adresser au Métropolitain de Valachie la lettre dont suit le texte:

«La Commission internationale vient de prendre connaissance

du Mémorandum, que votre Eminence a bien voulu me communiquer hier.

No. 1982.
Prot. No. 27.
1857
28 Noembrie.

«Son attention a été d'abord attirée par le passage, où le Divan se déclare incompetent à traiter des questions d'administration intérieure, en alléguant les motifs d'une telle résolution.

«Sans entrer dans l'appréciation du point de vue où se place le Divan, la Commission croit de son devoir de se référer particulièrement au contenu de la lettre, que j'ai eu l'honneur de vous adresser le 22 (10) de ce mois, et d'observer à V. E., qu'en vertu des stipulations du Traité du 30 Mars 1856, la Conférence ne doit se réunir à Paris qu'après que les Divans auront achevé leur tâche.

«Je viens donc, au nom de la Commission, prier V. E. de vouloir bien me déclarer, si le Divan valaque persiste dans sa résolution et s'il croit avoir rempli son mandat, en énonçant les vœux généraux consignés dans le dit Mémorandum.»

(Suivent les signatures des Commissaires).

28. Protocolul No. 28. — Şedinţa din 1 Decembrie
(19 Noembrie) 1857.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 28.
1857
1 Decembrie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 12 et 13 du Divan de Valachie.

Ensuite, *Safvet Effendi* s'énonce ainsi qu'il suit:

«On m'a rapporté avant-hier que, sur la proposition de Mr. Jean Brătianu, le Divan valaque a voté l'impression en forme de brochure et la distribution aux électeurs et aux communes de dix mille exemplaires des procès-verbaux de toutes les séances, sous prétexte d'éclairer les électeurs sur les travaux du Divan. Cette mesure, que d'ailleurs aucun motif de nécessité ne pourrait justifier, me paraissant dangereuse sous le rapport de la tranquillité publique, je crois de mon devoir, comme Commissaire de la Cour Suzeraine, intéressée plus qu'aucune autre au maintien du respect de l'autorité et de la tranquillité publique, de signaler ce fait à l'attention de mes honorables collègues, qui voudront bien aviser aux moyens d'en prévenir les conséquences.»

Mr. le Commissaire d'Autriche affirme, «qu'il a également connaissance de la résolution ci-dessus du Divan de Valachie, signalée par Mr. le Commissaire de la Sublime Porte, de faire imprimer les

No. 1982.
Prot. No. 28.
1857
1 Decembrie.

actes de cette Assemblée en un très grand nombre d'exemplaires et de les distribuer, par l'entremise d'une commission spéciale établie ad-hoc, dans toutes les communes de la Principauté, et M. de Liehmann reconnaît, avec son honorable collègue de Turquie, tant la gravité de cet arrêté du Divan, que le danger qu'il pourrait amener pour la tranquillité publique, s'il était mis à exécution.

«Comme la dite détermination du Divan de Valachie n'a évidemment pas d'autre but que celui de propager l'agitation et de porter le trouble dans toutes les parties du pays, même dans les localités les plus paisibles et les plus éloignées de la capitale, Mr. de Liehmann constate une fois de plus, dans cette résolution du Divan, et l'esprit qui le domine et les tendances qu'il poursuit.

«Quant aux mesures à prendre, pour préserver le pays autant que possible des conséquences pernicieuses de la détermination dont il s'agit, prise par le Divan de Valachie, Mr. Liehmann croit que ces mesures ne sont nullement de la compétence de la Commission, mais que c'est au Caïmacam, et en dernier ressort à la Sublime Porte, d'y aviser.»

Sir Henry Bulwer s'énonce ainsi qu'il suit :

«La proposition de Mr. le Commissaire ottoman soulève la question suivante: La Commission doit-elle exprimer une opinion aux autorités locales sur les faits de nature à troubler la tranquillité du pays? Or, si la Commission pouvait en certains cas exercer utilement un tel pouvoir, il faudrait l'obtenir, car, dans ce moment, elle ne le possède pas. Que les Puissances nous l'accordent, je l'accepte volontiers pour ma part, avec toute la responsabilité qui s'y rattache; mais jusqu'à ce qu'on nous donne le pouvoir en question et aussi longtemps que le Caïmacam est la seule personne responsable de la tranquillité du pays, nous devons, selon moi, considérer le Caïmacam comme la seule personne capable de juger de ce qui peut le compromettre et je ne voudrais pas exprimer une opinion quelconque sur une affaire qui ne me regarde pas.»

MM. *les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne* «s'associent à l'avis émis par Sir Henry Bulwer, que l'affaire en question n'est pas du domaine de la Commission.»

Safvet Effendi déclare, «que comme la Commission se croit incompétente à se prononcer contre la résolution en question du Divan valaque, il se voit dans la nécessité d'appeler, en sa qualité de Représentant de la S. Porte, l'attention du Caïmacam de Valachie sur ce fait, en lui laissant la responsabilité des conséquences de la mesure prise par le Divan.»

(Suivent les signatures des Commissaires).

29. Protocolul No. 29.—Şedinţele din 3 şi 4 Decembrie
(21 şi 22 Noembrie) 1857.

No. 1982.
Prot. No. 29.
1857
3-4 Decemb.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sont également lus les procès-verbaux Nos. 13, 14, 15, 16 et 17 du Divan de Moldavie.

A la suite de la lecture de ce dernier procès-verbal, la Commission prend connaissance d'une lettre, par laquelle le Président du Divan moldave lui annonce que le Gouvernement local a défendu la distribution du bulletin fondé par cette Assemblée et destiné à reproduire textuellement les procès-verbaux de ses séances et qu'il a, de plus, ordonné la saisie des premiers numéros déjà distribués.

La Commission, vu que la dite lettre ne contient pas de demande formelle et que, par conséquent, elle n'exige pas de réponse, se réfère à ce sujet à l'opinion, qu'elle a émise sur son incompétence dans la séance du 1-er Décembre. (Voir le protocole 28.)

Par suite de la résolution prise par la Commission dans sa séance du 14 (2) Octobre (voir le protocole 19), qu'une réclamation présentée par Safvet Effendi (No. 60) et dirigée contre l'influence exercée par le Gouvernement de Moldavie dans les secondes élections soit transmise au Président du Divan de cette Principauté, en le priant d'informer la Commission si les faits relatés dans ce document ont été soumis au Divan lors de la vérification des pouvoirs des députés, S. Em. a adressé à la Commission une lettre, qui constate que, d'après une enquête fondée sur les dossiers officiels des élections du district de Suceava, aucun des faits avancés ne s'est trouvé exact.

Mr. le *Baron de Talleyrand* rappelle, «que dans la séance du 21 (9) Novembre (voir le protocole 25), il constata le fait que, sur un corps électoral comptant environ 140.000 personnes, il n'y a eu que 57 individus qui aient fait parvenir à la Commission des plaintes au sujet des secondes élections moldaves. Mr. le Commissaire de France relève à présent, que dans le nombre susmentionné de 57 individus étaient comprises les 36 personnes signataires de la réclamation qui est aujourd'hui reconnue comme manquant de tout fondement.»

Safvet Effendi «se réserve de faire plus tard des observations au sujet de la pétition dont il s'agit.»

Sir Henry Bulwer observe, «que dans les premières élections, on n'a pas détourné les personnes qui se croyaient lésées d'adresser des plaintes à la Commission; dans les secondes élections, il sait, pour

No. 1982. sa part, qu'on les en a détournées, vu qu'on n'a jugé ces plaintes
 Prot. No. 29. d'aucune utilité pratique.»
 1857
 3-4 Decemb. (Suivent les signatures des Commissaires.)

30. Protocolul No. 30.—Ședințele din 8 și 12 Decembrie
 (26 și 30 Noembrie) 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 30. Bretagne, de Prusse (Président), de Russie, de Sardaigne.
 1857
 8-12 Decemb. Safvet Effendi, étant indisposé, n'assiste pas à ces conférences.
 Le protocole des séances précédentes des 3 et 4 Décembre (21
 et 22 Novembre) est lu et approuvé.

Lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 18, 19 et 20 du
 Divan de Moldavie et des procès-verbaux Nos. 14 et 15 de celui de
 Valachie.

L'époque pour laquelle, selon le protocole 22, la Présidence
 était échue à Mr. le Baron de Richthofen touchant à sa fin et Mr.
 le Baron de Talleyrand étant le seul membre de la Commission qui
 n'ait pas encore présidé à ses travaux, la Présidence, durant la pé-
 riode qui se terminera le 12 Janvier 1858 (31 Décembre 1857), passe
 à Mr. le Commissaire de France.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

31. Protocolul No. 31.—Ședința din 16 (4) Decembrie 1857.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de
 Prot. No. 31. la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1857
 16 Decembrie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sur la proposition de Mr. le Baron de Talleyrand, la Commis-
 sion vote à Mr. le Baron de Richthofen des remerciements pour la
 manière, dont il a exercé les fonctions de Président pendant le mois
 passé.

Ensuite, Mr. le Commissaire de France soumet à la Commission
 la lettre du Président du Divan valaque en date du 15 (3) courant,
 dont suit le texte:

«J'ai communiqué à l'Assemblée ad-hoc la note, que vous n'avez
 fait l'honneur de m'adresser en date du 16 (28) Novembre. L'Assem-
 blée se trouvait alors saisie d'une proposition faite par le Prince
 Démètre Ghica, conçue en ces termes:

«L'Assemblée ad-hoc de la Roumanie, pour les motifs exprimés
 «dans le Mémoire du 6 (18) Novembre, exprime le vœu du pays

«de ne pas procéder pour le moment à d'autres travaux et d'attendre
 «que les hautes Puissances garantes se prononcent préalablement sur
 «les vœux votés par cette Assemblée le 9 (21) Octobre.»

No. 1982.
 Prot. No. 31.
 1857
 16 Decembrie.

«Cette proposition ayant trait au même objet que la note de V. E., l'Assemblée a renvoyé l'une et l'autre à une commission, pour lui en faire un rapport.

«A la suite du rapport de la dite commission, l'Assemblée a émis le vote suivant, que je m'empresse de communiquer à V. E. en réponse à Votre note :

«L'Assemblée, considérant :

«1. — Que le pays, depuis qu'il a eu connaissance du Traité de «Paris du 18 (30) Mars, après avoir mûrement réfléchi sur les vœux «que les hautes Puissances l'appelaient à exprimer relativement à sa «définitive organisation, ayant en vue son autonomie et ses intérêts, «a lui-même formulé ces vœux, et que, plein de confiance dans les «intentions bienveillantes des hautes Puissances, il les a confiés aux «députés qu'il a élus, afin qu'ils les expriment au sein de l'Assem- «blée, en réponse à la demande des hautes Puissances. L'Assemblée «a voté ces vœux à l'unanimité dans la séance du 9 (21) Octobre et «et elle les a développés dans son Mémoire voté le 6 (18) No- «vembre.

«2. — Qu'il résulte de ces faits que l'Assemblée, appelée à re- «présenter la volonté du pays, ne peut, après les vœux relatifs à la «revision de la partie politique et générale de nos Statuts et Règlements, «en exprimer d'autres relatifs à des détails d'organisation administra- «tive et de réformes législatives ; — un travail semblable, le pays «pourra l'accomplir par l'exercice régulier de son droit d'autonomie.

«3. — Que si même l'Assemblée, ne tenant pas compte de ces «considérations, voulait entreprendre un pareil travail, la nature même «des vœux exprimés et les circonstances dans lesquelles elle se «trouve s'y opposeraient, ainsi que son Mémoire l'explique suf- «fisamment.

«4. — Quant à ce qui regarde les bases de notre future Consti- «tution et la loi électorale pour une Constituante qui élabore cette «Constitution, qu'elle s'est réservé dans son Mémoire d'y procéder «après que le Congrès de Paris se sera prononcé sur les vœux des «Roumains.

«Pour ces motifs, l'Assemblée a voté les conclusions suivantes :

«1. — L'Assemblée déclare ne plus avoir à exprimer aujourd'hui «d'autres vœux.

«2. — L'Assemblée, en vertu du droit d'autonomie du pays, se

No. 1982. «réserve le droit, après que le Congrès de Paris aura admis les
 Prot. No. 31. «vœux des Roumains, de poser les bases de leur future Constitution
 1857 «et de faire la loi électorale pour une Constituante, qui élaborera
 16 Decembrie. «cette Constitution.

«3. — L'Assemblée invite S. Em. le Président à communiquer à
 «la haute Commission européenne ce vote, ainsi que ses motifs.

«Je saisis cette occasion, pour réitérer à V. E. l'assurance de
 ma très-haute considération.

«Le Président, L'Archevêque Métropolitain Nipho-

«Vice-Président, Nicolas Golescu.

«Secrétaires: Etienne Golescu, D. Brătianu, Jean
 Cantacuzino, Turnavitu.»

Lecture ayant été donnée de cette pièce, *Mr. de Talleyrand* fait observer, «que le refus réitéré du Divan valaque d'entrer dans la discussion des questions intérieures met la Commission dans la nécessité d'aviser sans retard. *Mr. le Commissaire de France* propose donc d'abord d'examiner, si, même après la réponse qui a été communiquée, il y a opportunité et convenance à adresser au Divan certaines questions, sur lesquelles il peut sembler important à la Commission de provoquer l'expression de vœux formels. Selon moi, ajoute *Mr. le Baron de Talleyrand*, si nous devons jamais user de la faculté accordée à la Commission de poser des demandes à l'Assemblée, le moment me paraît venu de nous prévaloir de ce droit.»

MM. les Commissaires d'Autriche, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne et de Turquie, «tout en appréciant l'idée qui préside à la proposition de *Mr. le Baron de Talleyrand* et en s'y associant, ont cru, cependant, après avoir pris en considération les termes très péremptoires de la réponse du Divan, qu'il est du devoir de la Commission de constater que, pour sa part, elle a fait tout ce qui était en son pouvoir pour engager le Divan à poursuivre ses travaux selon la marche qui lui est tracée par le Traité du 30 Mars et par le Firman de convocation. Des avertissements ont été itérativement adressés à cette Assemblée par les messages de la Commission en date du 22 (10) et 28 (16) Novembre dernier, en lui annonçant même explicitement que la Conférence ne doit se réunir à Paris qu'après que les Divans auront achevé leur tâche. Sans entrer donc dans l'examen des considérations, qui portent le Divan valaque à persister dans son refus d'aborder la revision des Règlements intérieurs de la Principauté, la Commission se borne à prendre acte :

« . — Du refus péremptoirement formulé par le Divan de Valachie dans la lettre de son Président en date du 15 (3) courant;
 «2. — De la persistance de cette Assemblée à s'arroger une attribution qui ne lui appartient pas, celle de confectionner une loi électorale.

No. 1982
 Prot. No. 31.
 1857
 16 Decembrie.

«En conséquence, MM. les Commissaires d'Autriche, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne et de Turquie reconnaissent que, dans la situation telle qu'elle vient de se produire, pour éviter tout conflit inutile entre le Divan et la Commission, il est préférable de s'abstenir des questions à poser et qu'il est plutôt du devoir de la Commission de faire un recours aux Cabinets, par la communication immédiate du présent protocole, et de demander des ordres, tout en soumettant à l'appréciation des Cours respectives, si la durée du Divan valaque dans de telles circonstances peut offrir encore quelque utilité »

Mr. *le Baron de Talleyrand*, «après avoir répondu qu'il informera son Gouvernement de l'avis émis par MM. ses collègues et que, conformément à cet avis, il aura recours à son Cabinet, demande à la Commission si elle désire qu'il soit accusé réception de la lettre du Président du Divan valaque en date du 15 (3) courant.»

Par suite de cette demande, la Commission arrête comme réponse la lettre suivante :

«La Commission vient de prendre connaissance de la lettre, que V. Em. m'a fait l'honneur de m'adresser sous la date du 15 (3) de ce mois.

«La Commission a déjà informé V. Em , par son message du 22 (10) Novembre, qu'en vertu de l'art. 23 du Traité du 30 Mars 1856 et selon la teneur du Firman de convocation, il incombait encore au Divan de procéder à la revision des Statuts et Règlements en vigueur. Par son message du 28 (16) du mois passé, elle a observé, qu'en vertu des stipulations du susdit Traité, la Conférence ne devait se réunir à Paris qu'après que les Divans auraient achevé leur tâche.

«La Commission croit donc avoir rempli son devoir, en éclairant le Divan de Valachie sur la marche qu'il avait à suivre.

«Mais comme cette Assemblée vient de déclarer ne plus avoir à exprimer d'autres vœux après ceux déjà émis, la Commission considère cette déclaration comme définitive et s'abstient, par conséquent, des questions que, sans cela, elle aurait été dans le cas d'adresser au Divan.

«Je saisis etc. etc.»

(Suivent les signatures des Commissaires.)

32. Protocolul No. 32.—Şedința din 19 (7) Decembrie 1857.

No. 1982.
Prot. No. 32.
1857
19 Decembrie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. *le Baron de Talleyrand* «appelle l'attention de MM. ses collègues sur la convenance de se livrer sans délai à des travaux préparatoires réclamés par la nature du rapport, que, conformément à l'art. 25 du Traité du 30 Mars 1856, la Commission aura à soumettre au Congrès de Paris »

La Commission partage l'opinion énoncée par Mr. le Président et, se fondant sur la lettre du Métropolitain de Valachie, en date du 15 (3) courant (v. le prot. 31), qui annonce que le Divan de cette Principauté n'a plus de vœux à exprimer en dehors de ceux déjà émis, elle arrête d'élaborer, sous forme de Mémoire, une constatation des actes du Divan de Valachie.

Sur la proposition de Mr. le Baron de Richthofen, la Commission charge MM. les Commissaires de France, de la Grande Bretagne et de Russie de présenter dans la prochaine séance un projet de rédaction du dit travail.

Après quoi, lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 21 et 22 du Divan de Moldavie.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

33. Protocolul No. 33. — Şedințele din 30 (18) și 31 (19) Decembrie 1857.

No. 1982.
Prot. No. 33.
1857
30-31 Decemb.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Lecture est donnée d'une lettre du Président du Divan valaque en date du 26 (14) courant, dont suit le texte:

«Je m'empresse d'informer Votre Excellence que l'Assemblée, à l'occasion des fêtes, s'est déclarée en vacances jusqu'au 20 Janvier — style ancien.—L'Assemblée espère que, jusqu'à cette époque, le Congrès de Paris aura statué sur les vœux généraux de la nation et qu'elle pourra ainsi remplir la seconde partie de sa mission, qui consiste à poser les bases de notre future Constitution et à élaborer la loi électorale pour une Constituante.

«Je saisis, etc.»

Ensuite, *Safvet Effendi* communique à la Commission une dépêche télégraphique de la S. Porte, dont suit également le texte : No. 1982.
Prot. No. 33.
1857

«Constantinople, le 26 Décembre (n. s.) 1857. 30-31 Decemb.

«La Porte, de concert avec les Représentants des Puissances signataires du Traité du 30 Mars, tient à savoir si la Commission européenne, par suite de la résolution prise par le Divan valaque, considère officiellement et collectivement ce Divan, ainsi que celui de Moldavie, ou l'un d'eux seulement, comme étant arrivés au terme légal de leurs travaux.»

MM. les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne font observer, «que comme la Commission n'a pas reçu la mission de déterminer si les Divans devaient être prorogés ou dissous, ou quand une telle prorogation ou dissolution devait avoir lieu, ils ne se voient pas dans le cas de déclarer si l'un des Divans ou si les deux Divans sont arrivés au terme légal des travaux. Mais dans le cas où la Porte croirait que la Commission n'a pas assez clairement exprimé dans le protocole No. 31 son opinion sur la situation actuelle du Divan de Valachie, MM. les Commissaires précités déclarent que, vu les circonstances dans lesquelles ce Divan s'est placé, il a cessé d'être d'aucune utilité pour la Commission et que, d'après leur opinion personnelle, sa dissolution est devenue oportune.»

Mr. le Commissaire de Russie «se réfère au recours fait par la Commission à cet égard dans le protocole 31 et, considérant que la demande actuelle de la S. Porte est une conséquence de ce recours et qu'elle a lieu par suite d'un accord établi entre elle et les Représentants des Puissances signataires du Traité du 30 Mars 1856, il croit que la Commission, en constatant purement et simplement que le Divan de Valachie, dans l'état actuel des choses, n'est plus d'aucune utilité, sans entrer dans l'examen de la question si ce Divan est arrivé ou non au terme légal de ses travaux, constate par là-même que sa dissolution est nécessaire.»

Par suite de ces observations, la Commission invite *Safvet Effendi* à répondre à S. A. Aali Pacha, qu'il y a divergence d'opinion parmi MM. les Commissaires quant à la faculté que pourrait avoir la Commission de déclarer, si l'un des Divans est arrivé au terme légal de ses travaux, ou bien si les deux Assemblées se trouvent dans ce cas. Mais la Commission autorise unanimement *Safvet Effendi* à informer le Gouvernement ottoman, que le Divan de Valachie a cessé d'être d'aucune utilité et que, d'après l'opinion personnelle de tous

No. 1982. les Commissaires, sa dissolution est devenue opportune. Quant au Divan
 Prot. No. 33. de Moldavie, la Commission constate que, jusqu'à présent, il poursuit
 1857 ses travaux et que, par conséquent, on ne saurait exprimer à son
 30-31 Decemb. égard le même avis.

Après quoi, Mr. *le Baron de Talleyrand* donne lecture du projet de Mémoire que, dans la dernière réunion, MM. les Commissaires de France, de la Grande Bretagne et de Russie ont été chargés d'élaborer sur les actes du Divan de Valachie.

La Commission adopte, sauf quelques modifications, qui y sont introduites, le dit projet, qui est paraphé par MM. les Commissaires et déposé aux archives.

Mr. *le Baron de Richthofen* fait observer, «que dans les circonstances actuelles et par suite du refus du Divan valaque d'entrer dans la discussion de réformes intérieures, il ne resterait à la Commission qu'à s'occuper toute seule de cette partie de sa tâche. Mr. le Commissaire de Prusse croit de son devoir de signaler la position, dans laquelle la Commission se trouve à l'égard d'un travail, qui embrasse les réformes intérieures à introduire dans la Principauté de Valachie. L'art. 23 du Traité du 30 Mars, ainsi que l'instruction donnée par le Congrès de Paris, prescrivent à la Commission «de s'enquérir de l'état «actuel des Principautés et de proposer les bases de leur future organisation.» C'est là un travail d'ensemble, dont les parties sont intimement liées. Mais puisque les Puissances signataires du dit Traité ont jugé à propos que la Commission n'entre pas dans un examen des vœux politiques émis par les Divans, Mr. le Baron de Richthofen demande, s'il est encore pratique et même possible de porter la discussion sur les réformes d'administration intérieure et sur la proposition à faire à cet égard, sans connaître la forme, l'esprit, le caractère et les conditions de l'état politique, que la sagesse des Puissances réserve aux Principautés. On ne peut nier que les réformes administratives ne soient bien combinées et rationnelles, que quand elles se trouvent avant tout en parfait accord avec les institutions politiques auxquelles elles doivent être subordonnées. Où aboutira et quand s'épuisera, continue Mr. le Commissaire de Prusse, une discussion sur les réformes administratives? Chacun de mes honorables collègues n'a-t-il pas, selon toute probabilité, des idées particulières sur les bases politiques de l'organisation future de ce pays et, par conséquent, ne sera-t-il pas disposé à partir d'un point de vue différent?

«La tâche, que notre instruction nous prescrit, embrasse l'examen de toutes les lois et Règlements en vigueur. Les prémisses politiques de notre discussion nous ayant été enlevées, nous nous trouvons

entravés dans la déduction des conséquences, que nous aurions eu à en tirer pour les réformes administratives.

No. 1982.
Prot. No 33
1857
30-31 Decemb.

«Mr. le Baron de Richthofen rappelle, que la confection du Règlement Organique a exigé quatre années de travail, et pourtant un seul homme d'Etat présidait à son élaboration; son opinion était, en quelque sorte, décisive et il connaissait, en outre, quelles étaient les vues des Puissances intéressées sur les institutions politiques dont ce pays aurait à jouir. L'auteur du Règlement Organique a logiquement commencé son œuvre, en posant le principe des institutions politiques, du pouvoir suprême, etc., et les articles subséquents, concernant toutes les branches de l'administration, se lient et se réfèrent à cette base politique.

«Mr. le Commissaire de Prusse, en concluant, n'entend nullement s'opposer à une discussion sur les réformes d'administration intérieure, si ses honorables collègues la trouvent utile et pratique. Mais il a cru de son devoir de faire ressortir toutes les difficultés de la position actuelle à cet égard et de motiver ainsi à l'avance l'extrême réserve, que cette position lui imposera.»

Mr. le *Chevalier Benzi* «s'associe à l'exposé de Mr. le Baron de Richthofen.»

Mr. de *Liehmman*, Mr. le *Baron de Talleyrand* et *Safvet Effendi* «apprécient les considérations, que Mr. le Commissaire de Prusse vient de soumettre à la Commission, et se réservent d'appeler l'attention de leurs Gouvernements sur cet exposé, qui justifie à l'avance les lacunes du futur travail de la Commission.»

Mr. de *Basily* s'énonce ainsi qu'il suit: «Tout en partageant les scrupules de Mr. le Baron de Richthofen, je crois que la situation, telle qu'elle nous est signalée, est assez évidente pour avoir attiré l'attention des Cabinets. Je reconnais la réserve, que cette situation impose. Mais, à mon avis, la Commission a une tâche fort essentielle à remplir dans cette situation. Elle peut fournir des notions et constater des faits, dont l'appréciation préalable est peut-être fort utile et fort nécessaire, pour éclairer les questions politiques dont l'examen est réservé au Congrès.

«Dans cet ordre d'idées, je cite un exemple: Il est dit dans le Mémoire du Divan valaque, que les maux du pays proviennent moins de l'imperfection des lois que de leur inapplication. Si la Commission, par l'étude qu'elle fait du pays, parvient à constater dans son rapport la même chose, ce sera déjà un grand pas de fait vers le but qui nous est indiqué par la sagesse du Congrès. Bien des difficultés seraient ainsi résolues ipso facto.

No. 1982.
 Prot. No. 33.
 1857.
 30-31 Decemb.

«Je reconnais, avec Mr. le Commissaire de Prusse, la difficulté qu'il y a à traiter des questions subordonnées par leur nature même à d'autres questions exclues de notre compétence, et cela sans avoir même le droit de préjuger une solution hypothétique quelconque à l'égard de ces questions. Mais la difficulté est inhérente à la tâche qui nous est confiée par le Congrès et ne provient nullement de l'exclusion faite. Car, en admettant que ces questions ne fussent point exclues, il y aurait encore deux obstacles insurmontables à acquérir une base solide, pour servir au développement d'un travail complet de réorganisation. Ces obstacles seraient :

«1. Le désaccord fort probable entre nos vues respectives à l'égard des questions politiques;

«2. L'impossibilité de considérer cet accord, même dans le cas où il se serait manifesté, comme une garantie de solution conforme à nos vues unanimes; car, dans tous les cas, la solution ne devrait avoir lieu qu'après l'achèvement du travail confié à la Commission.

«Il est donc évident que la Commission, par la nature même de son mandat et indépendamment de la situation actuelle, devait travailler dans les mêmes conditions à peu près à l'égard de la base.

«Je considère comme fort opportunes les observations soulevées par Mr. le Commissaire de Prusse au moment actuel. Nous ne devons point les perdre de vue, en procédant à la rédaction du rapport au Congrès. Elles nous imposent certaines limites et surtout de la réserve, dans le cas où, par suite de l'étude des faits existants, nous jugerions utile de proposer quelques réformes. En nous rattachant aux faits principaux seuls en rapport avec l'état du pays et de ses ressources, nous sommes tenus de faire abstraction de la forme de son Gouvernement.»

Sir Henry Bulwer «apprécie, ainsi que ses collègues préopinants, le raisonnement de Mr. le Commissaire de Prusse. Il est vrai que la Commission, en traitant des questions intérieures, n'a plus en Valachie la base sur laquelle le Congrès a voulu qu'elle s'appuyât, savoir les vœux du Divan. En outre, la Commission, en s'exprimant sur de pareilles questions, ne saurait plus les traiter en rapport avec un système politique quelconque, quoique plusieurs questions administratives soient intimement liées à tel ou tel système politique. D'ailleurs, il eût été difficile pour la Commission de commencer son rapport, rapport qui aurait dû sortir des procédés des Divans, avant de savoir ce que seraient ces procédés, tandis qu'il devient de plus en plus évident qu'aussitôt que les Divans auront terminé leurs travaux, le Congrès attendra le rapport de la Commission dans un

délai de 3 ou 4 semaines. Or, faire un rapport complet et détaillé sur l'administration entière de deux Etats en 3 ou 4 semaines, même en ayant en main tous les matériaux, c'est là une œuvre presque impossible, surtout quand il s'agit de mettre d'accord sept personnes qui abordent le sujet avec des idées fort différentes, attendu que les institutions, sous lesquelles elles vivent et qu'elles sont accoutumées à considérer comme les meilleures, sont fort différentes. Mais le Congrès prendra naturellement en considération ces circonstances et, tout en demandant à la Commission de vaincre ce qui est difficile, il ne lui demandera pas de faire l'impossible. Sir Henry Bulwer est donc d'avis, que ce que la Commission a de mieux à faire, c'est de s'occuper sans délai de ce qu'elle peut entreprendre, sans trop se préoccuper de ce qu'elle ne peut pas accomplir. En conséquence, il invite MM. ses collègues à continuer les travaux sur la Valachie et à déterminer les sujets qu'ils sont à même de traiter le plus facilement et le plus avantageusement, malgré la vérité de tout ce qu'a dit Mr. le Baron de Richthofen, ainsi que de tout ce qu'il vient de dire lui-même.»

Mr. le Président demande à la Commission, «si elle juge à propos de donner suite à la proposition de Sir Henry Bulwer.»

Mr. *de Liehmann* déclare, «que si MM. ses collègues pensent que, malgré les difficultés inhérentes à la situation, il y a possibilité de traiter au sein de la Commission, avec espoir d'un résultat satisfaisant, quelques questions principales de l'administration intérieure, il ne s'y opposera pas.»

Mr. *le Chevalier Benzi* et *Safvet Effendi* «adhèrent à la déclaration de Mr. de Liehmann.»

Mr. *de Basily* «se déclare prêt à aborder le travail, dans les limites qu'il s'est prescrites en répondant à l'exposé de Mr. le Commissaire de Prusse.»

Mr. *le Baron de Richthofen* «remercie ses honorables collègues de l'appréciation qu'ils ont bien voulu faire de son exposé, en reconnaissant avec lui la position difficile dans laquelle la Commission se trouvera, aussitôt qu'elle abordera les questions intérieures. Si, malgré cette difficulté, la délibération des dites questions est résolue, Mr. le Commissaire de Prusse croit aussi, avec Sir Henry Bulwer, qu'on doit s'occuper sans délai des questions intérieures de la Valachie, vu que la Commission n'a plus à attendre des éclaircissements sur ce sujet de la part du Divan valaque, dont elle vient de constater les vœux politiques.»

MM. les Commissaires décident que, dans leur prochaine réunion,

No. 1982.
Prot. No. 33.
1857
30-31 Decemb.

No. 1982. ils s'entendront sur la marche à adopter pour continuer leurs tra-
 Prot. No. 33. vaux sur la Valachie.
 1857
 30-31 Decemb. Ensuite lecture est donné du procès-verbal No. 23 du Divan de
 Moldavie.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

34. Protocolul No. 34.—Şedinţa din 4 Ianuarie 1858
 (23 Decembrie 1857).

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de
 Prot. No. 34. la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1858
 4 Ianuarie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président soumet à la Commission une dépêche télégra-
 phique du Président du Divan moldave, en date du 3 Janvier—n. s.—
 dont suit le texte:

«J'ai l'honneur d'annoncer à Votre Excellence, qu'aujourd'hui
 même le Divan ad-hoc de Moldavie a prononcé la clôture de ses
 travaux par un vote de remerciements envers les hautes Puissances,
 se déclarant toutefois prêt à se réunir de nouveau, dans le cas où
 il aurait à répondre à de nouvelles communications que lui adres-
 serait la Commission internationale.»

Safvet Effendi demande, «que la Commission se prononce d'ur-
 gence sur l'opportunité de la dissolution du Divan de Moldavie.»

MM. *les Commissaires* déclarent, «qu'aussitôt qu'ils auront reçu
 les actes complets du Divan moldave, ils s'empresseront de se pro-
 noncer sur ce sujet.»

Se référant à la résolution prise dans la dernière séance, Mr. le
 Président «invite MM. ses collègues à s'entendre sur la marche à
 adopter pour commencer les études de la Commission sur les que-
 stions d'administration intérieure en Valachie et, à ce propos, il donne
 lecture du passage de l'instruction du Congrès qui a trait à ces
 questions.»

La Commission décide de traiter dans une prochaine séance la
 question judiciaire et la question militaire, sur lesquelles elle a pu
 compléter ses informations.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

35. Protocolul No. 35.--Ședințele din 6 și 8 Ianuarie 1858
(25 și 27 Decembrie 1857).

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

No. 1932.
Prot. No. 35.
1858
6-8 Ianuarie.

Lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 16, 17 et 18 du Divan de Valachie et Nos. 24, 25, 26 et 27 de celui de Moldavie.

Mr. le Commissaire d'Autriche ayant réclamé l'urgence pour une observation qu'il a à présenter, la Commission accède à sa demande et Mr. de Liehmann expose ce qui suit :

«Les Divans des deux Principautés appuient les vœux, qu'ils ont émis concernant la future constitution et organisation de ces pays, principalement sur les Capitulations, que les Hospodars ont conclues avec la Sublime Porte Ottomane lors de la soumission des dites Principautés sous le sceptre des Sultans, et les deux Divans ont même cité dans leurs actes à plusieurs reprises ces Capitulations, intervenues, à ce qu'ils prétendent, dans les années 1393-1460-1511-1529 et 1634.

«Le texte des 4 premières Capitulations forme une annexe au Mémoire explicatif du Divan valaque, mais cette annexe n'est point parvenue jusqu'ici à la Commission, malgré ses demandes répétées adressées à cet égard au Président du Divan valaque. Il en est de même concernant le texte des Capitulations citées par le Divan moldave.

«Les originaux de ces Capitulations, cependant, n'existent, à ce qu'il paraît, présentement, nulle part et, d'après les anciens historiens, les stipulations de ces Capitulations seraient en outre essentiellement différentes de celles citées par les Divans.

«Il est donc, selon l'avis de Mr. de Liehmann, urgent que la Commission tire au clair: si les originaux des dites Capitulations existent quelque part ou non; et dans le cas où ils n'existeraient pas, s'il y a dans les Principautés d'autres documents, par le contenu desquels l'authenticité du texte des Capitulations cité par les deux Divans pourrait être prouvée d'une manière indubitable.

«Mr. de Liehmann propose, par conséquent, que la Commission veuille bien, sans perte de temps, prendre en délibération les moyens à employer pour obtenir les renseignements ci-dessus.»

Mr. le Baron de Richthofen fait remarquer, «que pendant qu'il présidait aux travaux de la Commission, il a adressé au Métropolitain de Valachie une lettre, par laquelle il le pria de communiquer

No. 1982. sans délai à la Commission les traités annexés au Mémorandum du
 Prot. No. 35. Divan valaque en date du 18 (6) Novembre de l'année passée.»

1858
 6-8 Janvier. Mr. le Président observe «que le 28 Décembre dernier, il adressa deux lettres, l'une au Métropolitain de Valachie et l'autre à celui de Moldavie, en leur demandant l'envoi immédiat des procès-verbaux et pièces y annexées, mais que, jusqu'à l'heure qu'il est, il n'a pas encore reçu de réponse.»

Mr. *de Basily* et Mr. *le Baron de Richthofen* proposent, «que la Commission charge son Président de faire une nouvelle démarche auprès des deux Métropolitains.»

Sir Henry Bulwer «s'oppose à toute nouvelle question à adresser dans ce moment aux Divans; mais il s'associe à toute proposition tendant à rappeler aux bureaux des deux Divans les demandes déjà faites. En attendant, il propose que la Commission s'adresse aux autorités les plus compétentes pour tout ce qui concerne les pièces officielles, qui doivent se trouver dans les archives des deux Principautés, c'est-à-dire aux Gouvernements de ces Principautés, en demandant si les traités mentionnés par le Mémorandum valaque et par les procès-verbaux moldaves sont dans les archives valaques ou moldaves, ou s'il y a dans ces archives les originaux d'autres documents, qui puissent ou prouver l'existence de ces traités ou constater que ces documents, s'ils existaient, seraient de nature à appuyer les assertions de deux Divans.»

Après une discussion ultérieure engagée sur ce sujet, la Commission décide d'adresser, par l'organe de son Président, une lettre au Métropolitain de Valachie et une autre à celui de Moldavie, en leur demandant l'envoi immédiat des documents cités par les deux Divans, lesquels, nonobstant des demandes réitérées, ne sont pas encore soumis à la Commission.

Ensuite, *Sir Henry Bulwer* donne lecture d'un mémoire sur l'administration judiciaire en Valachie.

Après cette lecture, Mr. *de Liehmann* observe, «que le premier point sur lequel, à son avis, la Commission devra se prononcer, est de savoir si les renseignements fournis par *Sir Henry Bulwer* sont aptes à servir de point de départ, pour traiter au sein de la Commission, la question de l'organisation judiciaire en Valachie.»

La Commission est unanime à reconnaître, que ces renseignements sont aptes à lui servir de point de départ, et elle charge *Sir Henry Bulwer*, Mr. *de Basily* et *Safvet Effendi* de s'occuper plus spécialement du sujet en question.

Sur la proposition de Mr. le Président, la Commission arrête

d'élaborer, sous forme de Mémoire, une constatation des actes du Divan de Moldavie, et MM. les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse sont invités à présenter un projet de rédaction du dit travail.

No. 1982.
Prot. No. 36.
1858
6-8 Janvier.

(Suivent les signatures des Commissaires).

36. Protocolul No. 36.—Şedinţa din 11 Ianuarie 1858
(30 Decembrie 1857).

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France (Président), de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 36.
1858
11 Janvier.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. *le Baron de Talleyrand* annonce, «que le Président du Divan valaque a répondu à la lettre, qui lui a été adressée à la suite de la résolution prise dans la dernière séance (v. le protocole 35), que l'annexe du Mémoire explicatif en date du 18 (6) Novembre 1857 sera soumise à la Commission dans le courant de cette semaine.»

Sir Henry Bulwer s'énonce dans les termes suivants:

«J'appelle l'attention de la Commission sur la proposition, que j'ai faite dans la dernière séance en motivant mon adhésion à ce que des lettres soient adressées aux Présidents des deux Divans. Cette proposition avait pour but de faire une demande, soit officielle soit officieuse, mais collective, au Gouvernement de Valachie et à celui de Moldavie touchant les Traités de 1393-1460-1511-1529 et 1634, cités dans le Mémoire du Divan valaque et dans les procès-verbaux du Divan moldave. Ce qui importe à la Commission de savoir, c'est si de tels traités ou des documents quelconques, qui justifient l'assertion des Divans à leur égard, se trouvent dans le pays. Or, si de tels traités ou de tels documents existent, ils ne peuvent pas être entre les mains des Divans, auxquels, comme je l'ai dit, je ne voudrais pas m'adresser, mais bien entre celles des Gouvernements. Il importe à la Commission de connaître ces traités, car les vœux émis par les deux Divans sont essentiellement fondés sur eux. Il me semble, par conséquent, que le Congrès doit attendre de nous toutes les informations, que nous sommes dans le cas de lui fournir sur ce sujet. Si mes honorables collègues sont d'accord avec moi que de telles demandes doivent être faites, la seule question à résoudre sera: quel est le moment le plus opportun pour y procéder.»

Mr. *de Liehmann* et *Safvet Effendi* «se rangent tout-à-fait de l'avis de Sir Henry Bulwer, qu'il ne faut pas s'adresser aux Divans pour obtenir des renseignements concernant les anciens traités dont il est

No. 1982.
Prot. No. 36.
1858
11 Janvier.

fait mention ci-dessus, mais bien aux Gouvernements des deux Principautés, qui seuls peuvent être les dépositaires des documents de nature à fournir les renseignements requis.»

Mr. le *Baron de Talleyrand* et Mr. le *Chevalier Benzi* «ne peuvent se prononcer ni sur l'opportunité de la demande à faire aux Gouvernements des deux Principautés, ni sur l'étendue à donner à cette demande, tant qu'ils n'auront pas pris connaissance de l'annexe justificative, quo la lettre susmentionnée du Président du Divan va-laque leur fait espérer de recevoir dans le courant de cette semaine.»

Mr. le *Baron de Richthofen* et Mr. de *Basily* présentent les observations suivants:

«Les Capitulations sont citées dans les Divans comme source historique du droit politique réciproque du pays et de la S. Porte. Il n'entre point dans les attributions de la Commission d'examiner ce point, ni de constater l'authenticité du texte de ces documents, dont l'existence est suffisamment attestée par les traités conclus par la Porte dans les temps modernes et par un grand nombre de Hattichérifs. Ceci est le fond même d'une question, qui, par la sagesse des Cabinets, est mise en dehors de notre portée. Une demande de la Commission dans le sens de ce qui a été proposé par Sir Henry Bulwer auprès des Gouvernements des deux Principautés nous paraît de nature à donner lieu à des interprétations fort regrettables sous tous les rapports. D'ailleurs, nous savons qu'il n'y a pas de résultat pratique à attendre d'une telle démarche, car il est de notoriété publique que les vicissitudes des crises politiques, que le pays a traversées durant des siècles, ont fait disparaître tous les anciens documents. Si la question doit être éclaircie, ce soin est réservé de droit à la Porte.»

Sir Henry Bulwer «est d'accord avec ses honorables collègues de Prusse et de Russie, qu'il est probable que les pièces dont il s'agit n'existent pas dans les archives des Principautés. Mais il ne peut pas être de l'avis, que d'arriver à cette certitude n'est de nulle importance.

«Quant à la question de la compétence, la Commission est chargée de rapporter les vœux des Divans. Or, tous les vœux du Divan de Valachie sont fondés sur les traités précités et, quoique le Congrès seul puisse statuer définitivement sur ces vœux, il doit bien attendre de la part de la Commission tous les renseignements, qui puissent le mettre à même de remplir cette tâche avec justice.»

Mr. de *Liehmann* «s'associe aux observations faites par Sir Henry Bulwer.»

Safvet Effendi s'énonce ainsi qu'il suit :

«Je crois de mon devoir de relever quelques mots et assertions, qui se trouvent dans la déclaration de mes honorables collègues de Prusse et de Russie.

No. 1982.
Prot. No. 36.
1858
11 Janvier.

«D'abord, je dirai pour les mots: de droits réciproques qu'il n'a jamais existé de droits réciproques, comme on l'entend, entre la S. Porte et les Principautés de Valachie et de Moldavie.

«Les Capitulations, qu'on cite à chaque occasion, ne sont en réalité que des Hâtichérifs renfermant des privilèges et immunités, qui ont été spontanément accordés à ces provinces par les Empereurs de Turquie et fidèlement observés par leurs glorieux successeurs. Ainsi, les mots de Traités et de Capitulations ne pourraient nullement s'appliquer à ces Rescrits impériaux.

«En réponse à la proposition de MM. le Baron de Richthofen et de Basily, de remettre à la S. Porte le soin de prouver l'existence des dits prétendus Traités et Capitulations, qu'on veut considérer comme des pièces signées de part et d'autre, je puis dire que ce n'est pas à la S. Porte, mais bien à ceux qui les invoquent à l'appui de leurs prétentions, qu'il appartient de les produire. La S. Porte, d'après mon avis, n'a rien à faire à ce sujet.»

MM. les Commissaires de Prusse et de Russie répliquent, «qu'en se référant aux déclarations des deux Divans, ils se sont abstenus d'exprimer une appréciation quelconque sur le fond même de la question et sur la valeur des documents cités comme source historique. Par conséquent, ils ne croient point avoir donné lieu à l'interprétation, qui éveille la susceptibilité de Mr. le Commissaire ottoman. Ils ont voulu, au contraire, écarter toute discussion sur une matière, qui n'est point de leur compétence. Ils se bornent à faire observer, qu'il s'agit des Capitulations à reproduire et, sous ce rapport, en se référant à la citation des Divans, ils ont entendu, par droits réciproques, d'un côté la suzeraineté de la S. Porte et de l'autre les privilèges et immunités ab-antiquo confirmés par le Traité du 30 Mars 1856, lesquels constituent le droit public des Principautés. L'observation de *Safvet Effendi*, qu'il appartient à celui qui invoque les Capitulations de les produire, vient à l'appui de l'avis des Commissaires de Prusse et de Russie, qui se sont prononcés contre une démarche de la Commission auprès des Gouvernements locaux Mr. le Baron de Richthofen et Mr. de Basily croient que, si le Congrès de Paris avait besoin des documents en question, il pourrait, pour les obtenir, s'adresser directement à la S. Porte, qui, dans ses traités et Hâtichérifs, s'y est référée à plusieurs reprises.

No. 1982.
 Prot. No. 36.
 1858
 11 Ianuarie

«A cette occasion, ils rappellent à leur honorable collègue de Turquie l'art. 5 du Traité d'Andrinopole, qui reconnaît que les Principautés de Moldavie et de Valachie se sont placées, par suite d'une Capitulation, sous la suzeraineté de la S. Porte. Dans ce même article, il est en outre stipulé textuellement: «Qu'elles conserveront tous les «privilèges et immunités, qui leur ont été accordés, soit par leurs «Capitulations, soit par les traités conclus entre les deux Empires, ou «par les Hattichérifs, en divers temps.» MM. les Commissaires de Prusse et de Russie répètent, qu'en citant simplement les assertions des Divans, ils n'ont nullement eu l'intention d'entrer dans une discussion de cette matière et ils regrettent que Mr. le Commissaire ottoman les ait mis en demeure de rappeler à sa mémoire les faits historiques, tels que la S. Porte elle-même les a solennellement reconnus.»

Safvet Effendi réplique ce qui suit:

«Le mot Capitulation, cité dans le Traité d'Andrinople, ne signifie, d'après notre manière de comprendre, autre chose que le premier Hattichérif donné au Prince, qui, le premier, vint implorer la protection de l'Empire ottoman. Quant à la conclusion, que l'on a voulu déduire de ma réponse, qu'on ne devrait pas s'adresser au Gouvernement local pour demander la production des documents précités, je puis dire que je n'ai, à ce sujet, exprimé aucune opinion.»

Mr. de *Liehmann* et Sir *H. Bulwer* représentent, «qu'ils n'ont nullement eu l'intention de révoquer en doute l'existence de certains arrangements intervenus entre la Porte et les Principautés lors de leur soumission, mais qu'ils se sont uniquement proposé de tirer au clair quel est le texte et la nature de ces arrangements.»

MM. les *Commissaires de Prusse et de Russie* «considèrent l'explication précédente comme remplaçant la discussion sur son véritable terrain, que, pour ce qui les regarde, ils n'ont quitté qu'involontairement.»

La Commission, après une discussion plus prolongée, ne pouvant pas tomber d'accord sur la manière de se procurer les renseignements dont il s'agit, ne se trouve pas dans le cas de donner suite à la proposition faite par Sir *H. Bulwer* et Mr. de *Liehmann*.

Dans sa séance du 4 courant (v. prot. 34), la Commission décida de s'occuper d'abord de la question judiciaire et de la question militaire. La première question ayant été traitée dans la réunion du 8 Janvier (v. prot. 35), la Commission, considérant le rapport intime qui existe entre la question judiciaire et la question administrative, passe de suite à cette dernière matière, bien que Mr. le Baron de *Richthofen*, chargé de composer un travail sur la question militaire,

soit prêt à le communiquer à la Commission. Ainsi, Mr. le Commissaire de Prusse donne lecture d'un mémoire sur l'administration intérieure de Valachie.

No. 1982.
Prot. No. 36.
1858
11 Ianuarie.

La Commission est unanime à reconnaître, que les renseignements fournis pour Mr. le Baron de Richthofen sont aptes à servir de point de départ pour traiter, dans son sein, la question de l'organisation administrative de Valachie et elle charge MM. les Commissaires d'Autriche, de la Grande Bretagne et de Prusse de s'occuper plus spécialement du sujet en question.

L'époque pour laquelle, selon le protocole 30, la Présidence était échue à Mr. le Baron de Talleyrand touchant à sa fin, la Commission procéda à la désignation d'un nouveau Président par la voie du tirage.

Le sort étant tombé sur Mr. le Commissaire de Russie, Mr. de Basily présidera aux travaux de la Commission jusqu'au 12 Février (31 Janvier) de cette année.

(Suivent les signatures des Commissaires).

37. Protocolul No. 37. — Şedinţele din 15 (3) şi 18 (6) Ianuarie 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 37.
1858
15—18 Ianuar.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sur la proposition de Mr. de Basily, la Commission vote à Mr. le Baron de Talleyrand des remerciements, pour la manière dont il a exercé les fonctions de Président pendant le mois passé.

Ensuite lecture est donnée des procès-verbaux Nos. 28 et 29 du Divan de Moldavie et des procès-verbaux Nos. 19 et 20 de celui de Valachie.

Dans la séance du 4 Janvier 1858 (23 Décembre 1857) — v. le protocole 34—MM. les Commissaires déclarèrent, sur la demande de Safvet Effendi, qu'aussitôt qu'ils auront reçu les actes complets du Divan moldave, ils s'empresseront de se prononcer sur l'opportunité de sa dissolution. Pour mettre la Commission au plus tôt à même d'énoncer un avis à ce sujet, Mr. le Président propose, «que le Métropolitain de Moldavie soit invité par dépêche télégraphique à hâter l'envoi des derniers procès-verbaux.» La Commission, partageant l'opinion de Mr. de Basily, l'autorise à adresser au Métropolitain de Moldavie la dépêche télégraphique suivante:

«Bucarest, 18 (6) Janvier 1858.

No. 1982.
Prot. No. 37.
1857
15—18 Ianuar.

«Au nom de la Commission internationale, je viens prier instamment et respectueusement Votre Eminence de me répondre, par le télégraphe, si les derniers procès-verbaux du Divan sont déjà expédiés, et si non, il est urgent qu'ils le soient immédiatement.»

(Signé:) Basily.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

38. Protocolul No. 38. — Şedinţa din 20 (8) Ianuarie 1858.

No. 1982.
Prot. No. 38.
1858
20 Ianuarie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. de Basily annonce, «que le Président du Divan moldave a répondu à la dépêche télégraphique, qui lui a été adressée à la suite de la résolution prise dans la précédente réunion (v. le protocole 37). La réponse de Son Eminence porte, que les derniers procès-verbaux du Divan ont été expédiés à la Commission le 17 (5) courant.»

Ces procès-verbaux, Nos. 30 et 31, ayant été reçus séance tenante, sont lus.

Après la lecture, Mr. le Président fait observer, «que le Divan moldave, tout en constatant qu'il a terminé ses travaux, se déclare prêt à répondre aux questions. que la Commission serait dans le cas de lui adresser. Mr. de Basily demande par conséquent à la Commission de se prononcer à cet égard.»

La Commission, après une discussion prolongée sur les documents qui lui ont été soumis par le Divan moldave, est unanime à reconnaître qu'elle n'a pas de questions à adresser à cette Assemblée et charge Mr. le Président d'en donner avis au Métropolitain de Moldavie.

Après la déclaration ci-dessus, *Safvet Effendi* «se réfère à la demande, qu'il a déjà adressée à la Commission dans le protocole 34, relativement à l'opportunité de la dissolution du Divan moldave.»

MM. les Commissaires répondent à *Safvet Effendi*, «que d'après leurs opinions personnelles, la dissolution de cette Assemblée est devenue opportune, puisque, d'une part, le Divan a déclaré avoir clos ses travaux si la Commission n'avait point de questions à lui adresser et que, d'autre part, la Commission s'est prononcée négativement sur ce point.»

Ensuite, la Commission invite Mr. de Basily à informer le Pré-

sident du Divan moldave qu'elle n'a pas de questions subsidiaires à adresser à cette Assemblée et à le prier de hâter l'expédition des exemplaires imprimés en français des procès-verbaux du Divan ad-hoc. (Suivent les signatures des Commissaires.)

No. 1982.
Prot. No. 38.
1858
20 Ianuarie.

39. Protocolul No. 39.—Şedinţa din 22 (10) Ianuarie 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne.

No. 1982.
Prot. No. 39.
1858
22 Ianuarie.

Mr. le Commissaire de Turquie, retenu par l'état de sa santé, n'assiste pas à cette conférence.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président communique à la Commission une lettre de Safvet Effendi, qui annonce que le 20 (8) courant il a reçu de la S. P. les Firmans relatifs à la dissolution des Divans ad-hoc des deux Principautés, accompagnés chacun d'une dépêche de S. E. Fuad-Pacha concernant cette affaire, et que le 21 (9) courant il remit le Firman de l'Assemblée valaque, ainsi que la dépêche ministérielle, à S. A. le Prince Caïmacam et envoya simultanément celui de Moldavie avec sa dépêche à S. E. le Prince Vogoridès.

Ensuite, lecture est donnée des pièces annexées au Mémorandum explicatif du Divan valaque en date du 18 (6) Novembre 1857 et du procès-verbal No. 21 de cette même Assemblée.

Après quoi, MM. les Commissaires ont échangé leurs idées sur la manière de procéder à la rédaction du rapport général.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

40. Protocolul No. 40. — Şedinţa din 1 Februarie (19 Ianuarie) (*sic*) 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.

No. 1892.
Prot. No. 40.
1858
1 Februarie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

MM. les Commissaires de France et de Prusse, en déposant le No. 4 de la *Gazette officielle* de Moldavie, qui contient la publication du Firman de dissolution du Divan de cette Principauté, observent: «1. Que ce document, daté de la fin de Décembre 1857, se réfère à une déclaration de la Commission, qui n'a été faite que le 8 (20) Janvier 1858; 2. Que la dite déclaration n'étant point énoncée dans son entier, le sens en est gravement altéré.»

Mr. le Commissaire britannique, de son côté, «prie Safvet Effendi

No. 1982. de vouloir bien soumettre l'affaire à la S. Porte, afin que l'erreur,
 Prot. No. 40. qui a eu lieu à l'égard de la date et qui place la Commission dans
 1858 une fausse position, soit dûment rectifiée. En même temps, il rap-
 1 Februarie. pelle que, bien que cette question ne soit qu'une question de forme,
 la Commission n'a pas exprimé une opinion collective sur la disso-
 lution des Divans comme Commission, vu qu'elle n'était pas investie
 d'un tel pouvoir, mais que chacun des Commissaires, en vue de fa-
 ciliter la marche des affaires, avait exprimé à cet égard son opinion,
 en réponse à la demande faite par Safvet Effendi.»

Mr. le *Commissaire ottoman* «attribue l'erreur de date à une simple faute de copiste et déclare son intention de la faire rectifier. Quant à l'opinion de la Commission, collectivement ou séparément exprimée, il ne trouve aucune différence à cet égard; le fait de la constatation de l'opportunité de la dissolution des Divans est la conséquence de l'unanimité des vues de MM. les Commissaires. Mr. le Commissaire ottoman ne peut donc pas s'expliquer ce que c'est que la Commission, si ce n'est la réunion des Commissaires.»

Ensuite, MM. les *Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse*, qui avaient été chargés de proposer à la Commission un projet de rédaction sur les actes du Divan moldave, projet destiné à faire partie du rapport général, donnent lecture de ce travail, qui traite des cinq points relatifs à la forme du Gouvernement et au pouvoir constitutif, ainsi que des trois premiers vœux d'intérêt général exprimés par le Divan moldave.

La Commission discute le projet et y introduit quelques modifications. Quelques différences d'opinions étant constatées dans la discussion, la Commission invite MM. les Commissaires susmentionnés à continuer le travail dans le même esprit et selon la méthode adoptée, se réservant de se prononcer définitivement lorsque le dit travail aura été présenté dans son ensemble.

Anexă.

Relațiunea publicată în «Gazeta de Moldavia» (No. 4)
 asupra disolvării Divanului ad-hoc din Iași.

(Cf. Vol. VII, pag. 52.)

41. Protocolul No. 41.—Ședința din 3 Februarie
 (21 Ianuarie) (*sic*) 1858.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande
 Prot. No. 41. Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.
 1858 Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.
 3 Februarie. Mr. le Commissaire de Russie présente à la Commission une

supplique, qui lui est transmise par la communauté arménienne de Moldavie à l'adresse de la Commission, ayant trait au vote émis par le Divan moldave sur les droits politiques. (No. 64.)

No. 1982.
Prot. No. 41.
1858
3 Februarie.

La Commission remet la lecture de cette pièce à la prochaine séance, conjointement avec la pétition de l'Evêque catholique de Jassy, pétition adressée à Mr. le Baron de Talleyrand pendant le temps de sa Présidence et ayant trait au même objet. (No 63.)

Ensuite, la Commission passe à la discussion du projet de rapport présenté par MM. les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse sur les 4, 5 et 6 vœux d'intérêt général du Divan moldave, qui sont discutés en Commission.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

42. Protocolul No. 42. — Şedinţa din 12 Februarie
(31 Ianuarie) 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie (Président), de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 42.
1858
12 Februarie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Commissaire de Russie présente à la Commission la lettre responsive du Métropolitain de Moldavie à celle qui a été adressée à S. Em. à la date du 9 (21) Janvier. Vu que le Métropolitain expose les circonstances, qui ne permettent pas de donner suite à la demande contenue dans la lettre susmentionnée, la Commission décide de s'adresser par la voie télégraphique au Caïmacam de Moldavie, pour hâter l'impression d'une cinquantaine d'exemplaires des procès-verbaux du Divan moldave en langue française.

Lecture est donnée de la pétition de l'Evêque catholique résidant à Jassy et de celle de la communauté arménienne de Moldavie. Ces deux pièces ayant trait plus particulièrement à un des votes du Divan moldave, la Commission les remet à ceux de MM. les Commissaires, qui sont plus particulièrement chargés de l'examen des actes de ce Divan.

Ensuite, lecture est donnée de la partie du projet du rapport général élaborée par MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie. Ce travail, qui se rapporte à la Valachie, est adopté, après l'échange de quelques observations sur son contenu.

Le terme de la Présidence de Mr. de Basily venant d'expirer, il est procédé à un nouveau tirage au sort, et Mr. de Liehmann est chargé de la Présidence pour le terme qui échoit le 28 Février (12 Mars).

(Suivent les signatures des Commissaires.)

43. Protocolul No. 43.—Şedinţa din 20 (8) Februarie 1858.

No. 1982.
Prot. No. 43.
1858
20 Februarie.

Présents : Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sur la proposition de Mr de Liehmann, la Commission vote à Mr. de Basily des remerciements, pour la manière dont il a exercé les fonctions de Président pendant le mois passé.

Mr. le Commissaire d'Autriche soumet ensuite à MM. ses collègues un protêt daté du 21 Janvier (3 Février) 1858, que vingt-quatre ex-députés au Divan ad-hoc de Valachie ont cru pouvoir adresser à la Commission de réorganisation contre le Firman émané de la Sublime Porte à la fin de Décembre 1857 et prononçant la dissolution du dit Divan, protêt qui a été remis chez Mr. Liehmann en sa qualité de Président actuel de la Commission, dans une enveloppe cachetée portant son adresse.

Après que lecture a été donnée du protêt susmentionné et de son annexe, MM. *les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne* «invitent Mr. de Liehmann à remettre le dit document à Son Altesse le Caïmacam de Valachie, comme une pièce qui n'a aucun caractère officiel et avec laquelle la Commission n'a rien à voir.»

Mr. *le Commissaire d'Autriche* observe, «que le protêt dont il s'agit, qui est signé par trois Secrétaires et par plusieurs autres ex-députés du Divan de Valachie y ayant joué un rôle saillant, constitue, sans contredit, une illégalité flagrante. Il paraît, par conséquent, à Mr. de Liehmann nécessaire que, dans l'office à adresser au Caïmacam pour lui remettre le protêt susmentionné, la Commission qualifie ce protêt d'acte illégal et tout-à-fait inadmissible; qu'elle invite le Prince Ghica à faire restituer cette pièce aux signataires et qu'elle en retienne une copie authentique.»

Mr. *le Commissaire ottoman* «appuie cette opinion de Mr. de Liehmann.»

MM. *les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse de Russie et de Sardaigne*, par contre, pensent, «que vu que le papier en question ne les regarde pas et que d'entrer dans plus de détails sur son caractère serait lui donner une importance qu'il ne mérite point, ils ne sauraient que maintenir leur avis ci-dessus énoncé.»

Après quelques discussions sur cet objet, la Commission tombe enfin d'accord d'adresser, par l'organe de son Président, au Caïmacam de Valachie la lettre suivante :

«Mon Prince, la pièce ci-jointe a été remise chez moi, à l'adresse du Président de la Commission.

No. 1982.
Prot. No. 43.
1858
20 Februarie.

«La Commission, ne considérant pas ce document comme admissible et ne pouvant lui reconnaître aucun caractère officiel, j'ai été invité à le transmettre à Votre Altesse, en La priant de vouloir bien le restituer aux signataires.

«Agrééz, etc.» .

Mr. le Commissaire de Russie présente une pétition, signée par plusieurs Boyards moldaves grands propriétaires et qui a trait à la question des rapports entre les propriétaires du sol et les cultivateurs. (No. 65.)

La Commission remet l'examen de cette pièce à ceux de MM. les Commissaires, qui sont chargés plus spécialement des actes du Divan moldave.

Ensuite, MM. *les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse* donnent lecture de la continuation de leur travail sur les vœux du Divan moldave, travail qui embrasse les 19 points d'intérêt général.

Après une discussion sommaire, ce projet est remis à MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie, pour être pris par eux en délibération et pour être ensuite discuté en commun avant son adoption définitive.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

44. Protocolul No. 44. — Şedinţa din 3 Martie (19 Februarie) 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 44.
1858
3 Martie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président communique à la Commission une lettre du Caïmacam de Moldavie, en date du 25 (13) Février 1858, par laquelle le Prince Vogoridès répond à la dépêche télégraphique, qui (v. prot. No. 42) lui a été adressée à la séance du 12 Février (31 Janvier) 1858, pour hâter l'impression en langue française d'une cinquantaine d'exemplaires des procès-verbaux du Divan moldave. Cette lettre porte, que l'impression en question ne pourra se faire en moins de 2 mois et occasionner des frais considérables.

La Commission décide d'exprimer par la voie télégraphique au Caïmacam de Moldavie ses regrets de la réponse tardive susmentionnée et de l'inviter de nouveau à faire imprimer les procès-verbaux dans le plus bref délai.

Ensuite, MM. *les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse*

No. 1982. soumettent à la Commission le travail qui constate les vœux des
 Prof. No. 44. classes énoncés par le Divan moldave, travail qui termine la tâche
 1858 qui leur a été confiée par la Commission.
 3 Martie.

Vu l'étendue des matières à traiter dans le rapport général et vu que plusieurs travaux pénibles et volumineux ont déjà été élaborés par les comités spéciaux, la Commission décide de se réunir le plus souvent possible au complet, afin que la rédaction définitive du rapport soit achevée dans le plus bref délai.

Mr. de *Basily* communique à la Commission les observations, que MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie ont à présenter sur le projet de rapport élaboré par MM. les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse au sujet des actes du Divan moldave.

Après une discussion sur cette matière, la Commission adopte et paraphe l'exposé des six premiers vœux d'intérêt général exprimés par le dit Divan.

Une divergence d'opinions s'étant manifestée au sujet du septième vœu, concernant la juridiction consulaire dans les Principautés, la discussion ultérieure de ce point est remise à la prochaine réunion.

Avant que la séance soit levée, *Sir Henry Bulwer* pense, «que l'occasion est opportune pour constater la vérité relativement aux travaux de la Commission, touchant lesquels divers faux bruits ont été mis en circulation tendant à faire croire que, vu le désaccord qui règne entre les Commissaires, le rapport dont ils étaient chargés était fort peu avancé et ne serait peut-être pas achevé.

«Il est sans doute vrai qu'il y avait parmi les membres de la Commission quelques-uns qui pensaient, il y a quelque temps, qu'il leur serait extrêmement difficile, si non impossible, de rédiger un rapport satisfaisant, vu la manière de procéder qui avait été adoptée par le Divan et les modifications qui avaient été introduites dans les instructions originaires de la Commission même.

«*Sir H. Bulwer* était un de ceux, qui croyaient qu'en effet les difficultés en question étaient grandes; mais il a cru aussi que la Commission devait passer outre et qu'il était encore de son devoir, ainsi que de sa compétence, de soumettre un travail intéressant au Congrès de Paris.

«La Commission, en définitive, a adhéré à cette opinion, qui se trouve insérée au protocole No. 33. Dès lors, aussitôt que le Divan de Valachie a déclaré ses travaux finis, la Commission a nommé un comité parmi ses membres pour constater la nature de ces travaux et proposer une rédaction sur cet objet, pour être insérée dans le

rapport général de la Commission. Ce comité a consisté de MM. les Commissaires de France, de la Grande-Bretagne et de Russie. Le travail qui leur a été confié a été complété en très peu de jours et a été assez heureux pour obtenir l'assentiment général de toute la Commission, avec de très légères modifications. Le Divan de Moldavie continuait alors ses travaux et, comme ces travaux ont été conduits d'une manière très différente de celle qui a été suivie dans le Divan de Valachie, il a été malheureusement nécessaire de faire un rapport séparé sur les travaux de chaque Divan. Ainsi, dès l'instant que le Divan moldave a cessé de siéger, un autre comité a été nommé, pour faire sur les vœux de la Moldavie un projet de rapport semblable à celui qui avait été fait sur les vœux du Divan valaque. La Commission a eu la satisfaction de recevoir aujourd'hui ce travail au complet. Mais, en attendant, un autre comité a été nommé, dont les membres sont MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie, et pendant que le comité, qui s'était occupé de la constatation des vœux du Divan moldave, a continué ses travaux, ce dernier comité a pris connaissance des différentes portions du travail de leurs collègues, qui leur a été communiqué de temps à autre, et a aussi travaillé au projet d'un rapport complet, non seulement sur la Valachie, dont il était spécialement chargé, mais aussi sur les deux Principautés; et Sir H. Bulwer a la satisfaction de déclarer que, dès que la Commission aura approuvé le projet de rédaction qui a été maintenant terminé par MM. les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse sur les travaux du Divan moldave, ce qui ne peut tarder plus qu'au commencement de la semaine prochaine, les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie seront en mesure de lui présenter le travail qu'ils ont entrepris et dans lequel est incorporé tout ce qu'ils jugent nécessaire de dire sur la partie politique, sur la partie administrative, sur la partie judiciaire, sur la partie ecclésiastique, sur la partie commerciale, ainsi que sur l'état de l'instruction et des travaux publics dans les deux Principautés. Il ne restera donc que la partie militaire, sur laquelle ils ont recueilli tous les renseignements, mais dont la rédaction a été abandonnée à Mr. le Commissaire de Prusse, et la partie financière. Sur cette dernière, MM. les Commissaires de Russie et de la Grande Bretagne ont fait deux mémoires séparés, le mémoire de Mr. le Commissaire de Russie étant beaucoup plus détaillé et ainsi beaucoup plus complet que celui du Commissaire de la Grande Bretagne.

«Les observations précédentes, insérées au protocole, serviront à

No. 1892.
Prot. No. 44.
1858
3 Martie.

No. 1982. convaincre les Puissances que la Commission n'a pas perdu son temps
 Prot. No. 44. et que de grandes différences n'ont jamais éclaté jusqu'ici parmi les
 1858 Commissaires et que leur travail est presque fini »
 3 Martie.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

45. Protocolul No. 45—Şedinţa din 5 Martie (21 Februarie) 1858.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de
 Prot. No. 45. la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1858
 5 Martie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président communique à la Commission deux dépêches du Caïmacam de Moldavie, par lesquelles le Prince Vogoridés, répondant au télégramme qui lui a été adressé à la dernière séance (v. le prot. 44), annonce qu'il hâtera l'impression des procès-verbaux du Divan, autant que le permettront les circonstances.

Ensuite, la Commission reprend la discussion sur le 7-ème vœu d'intérêt général énoncé par le Divan moldave. Après avoir échangé leurs opinions sur ce point (juridiction consulaire dans les Principautés) et introduit les modifications voulues, MM. les Commissaires adopte et paraphent l'exposé, tel qu'il se trouve inséré au projet de rapport général. La Commission adopte et paraphe aussi l'exposé des 8-ème, 9-ème, 10-ème et 11-ème vœux d'intérêt général émis par le dit Divan.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

46. Protocolul No. 46. — Şedinţele din 8, 10 şi 12 Martie
 (24, 26 şi 28 Februarie) 1858.

No. 1982. Présents: Le Commissaire d'Autriche (Président), de France, de
 Prot. No. 46. la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.
 1858
 8-12 Martie. Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Mr. le Président communique une lettre du Caïmacam de Moldavie, dans laquelle le Prince Vogoridés expose qu'il ne peut être responsable de l'exactitude du texte des procès-verbaux moldaves traduits et imprimés en langue française, lesquels il transmet à la Commission.

Safvet Effendi présente un mémoire élaboré par les Israélites résidant en Valachie. (No. 66.)

MM. les Commissaires se réservent de prendre connaissance du contenu de cette pièce en temps et lieu.

La Commission discute l'exposé des 12-ème, 13-ème, 14-ème,

15-ème, 16-ème, 17-ème, 18-ème et 19-ème vœux d'intérêt général émis par le Divan moldave et termine ainsi ses délibérations sur cette matière.

No. 1982.
Prot. No. 46.
1858
8-12 Martie.

Ensuite, elle passe à l'examen de l'exposé des votes de la même Assemblée sur les vœux spéciaux énoncés par les Comités des grands propriétaires, des paysans et du clergé.

Les modifications concertées, ainsi que les opinions séparées, ayant été introduites, MM. les Commissaires adoptent et paraphent la rédaction définitive, telle qu'elle se trouve insérée au projet de rapport général.

L'époque pour laquelle, selon le protocole 42, la Présidence était échue à Mr. de Liehmann touchant à sa fin, la Commission procède à la désignation d'un nouveau Président par la voie du tirage.

Le sort étant tombé sur Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne, Sir Henry Bulwer présidera aux travaux de la Commission jusqu'au 12 Avril (31 Mars) de cette année.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

47. Protocolul No. 47.—Ședințele din 15 (3), 17 (5) și 18 (6 Martie 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

No. 1982.
Prot. No. 47.
1858
15-18 Martie.

Le protocole de la séance précédente est lu et approuvé.

Sur la proposition de Sir Henry Bulwer, MM. les Commissaires offrent à Mr. de Liehmann des remerciements, pour la manière dont il a exercé les fonctions de Président pendant le mois passé.

La Commission discute l'exposé des votes du Divan moldave sur les vœux spéciaux énoncés par les Comités des petits propriétaires et des villes et achève ainsi la première partie de sa tâche, qui consistait dans la constatation et l'examen des votes émis par les Divans ad-hoc de Valachie et de Moldavie.

Ensuite elle discute le travail élaboré par MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie, travail qui contient un tableau de l'état social et politique des Principautés lors de la confection du Règlement Organique et qui signale les traits principaux des institutions sur lesquelles repose aujourd'hui l'administration générale des deux pays. Les bases de cet exposé, qui vient d'être complété par les notions relatives à la Moldavie, ont déjà été adoptées à la séance du 12 Février (31 Janvier) (v. prot. 42).

No. 1982. Après quoi, la Commission passe à l'examen des différents sujets,
Prot. No. 47. que l'instruction du Congrès de Paris lui a plus spécialement prescrit
1858 d'étudier.

15-18 Martie.

A cet effet, elle discute d'abord le travail présenté par MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie sur l'administration intérieure des deux Principautés.

Cet exposé se fonde, pour ce qui concerne la Valachie, sur le mémoire soumis à la Commission par Mr. le Baron de Richthofen dans la séance du 11 Janvier (30 Décembre) (v. le prot. No. 36).

Les modifications concertées, ainsi que les opinions séparées, ayant été introduites, MM. les Commissaires adoptent et paraphent la rédaction définitive, telle qu'elle se trouve insérée au projet de rapport général.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

48. Protocolul No. 48. — Şedinţele din 20 (8), 22 (10) şi 24 (12) Martie 1858.

No. 1982.
Prot. No. 48.
1858
20-24 Martie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. La Commission discute l'exposé élaboré par MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie sur l'organisation judiciaire dans les deux Principautés.

Ce travail se fonde, pour ce qui concerne la Valachie, sur le mémoire communiqué par Sir Henry Bulwer dans la séance du 8 Janvier 1858 (27 Décembre 1857) (voir le prot. 35).

Les modifications concertées, ainsi que les opinions particulières, ayant été introduites, MM. les Commissaires adoptent et paraphent la rédaction définitive, telle qu'elle se trouve insérée au projet de rapport général.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

49. Protocolul No. 49.—Şedinţele din 26 (14), 27 (15), 29 (17), 31 (19) Martie şi 3 Aprilie (22 Martie) 1858.

No. 1982.
Prot. No. 49.
1858
26 Mrt.—3 Apr.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie. La Commission discute les exposés sur les affaires ecclésiastiques, sur le commerce, sur l'instruction et les travaux publics dans

les Principautés, exposés qui ont été présentés par MM. les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie, de Sardaigne et de Turquie. No. 1982.
Prot. No. 49.
1858
26 Mrt.—3 Apr.

Ensuite, elle passe à l'examen du travail sur l'organisation militaire, élaboré par Mr. le Baron de Richthofen.

Finalement, la Commission se livre à la discussion de l'exposé sur le système financier des deux Principautés, lequel lui est soumis par Mr. de Basily.

Les modifications concertées, ainsi que les opinions particulières, ayant été introduites, MM. les Commissaires adoptent et paraphent la rédaction définitive, telle qu'elle se trouve insérée au projet de rapport général.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

50. Protocolul No. 50.—Şedinţa din 5 Aprilie (24 Martie) 1858.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sarlaigne, de Turquie. No. 1982.
Prot. No. 50.
1858
5 Aprilie.

Mr. le Commissaire de France soumet à la Commission une dépêche télégraphique, en date du 4 Avril (23 Mars), qui l'invite à faire en sorte que le rapport général qui a été paraphé le 3 Avril (22 Mars) soit copié et signé avant dix jours.

D'après les renseignements fournis par le Secrétaire chargé de faire la copie de ce volumineux travail, la Commission acquiert la certitude que la copie en question sera présentée à la signature le 13 courant, c'est-à-dire avant le terme indiqué.

On a ensuite soulevé la question, de savoir si une copie manuscrite n'accélérerait pas le résultat que l'on se propose d'obtenir. Mais plusieurs Commissaires ont signalé les inconvénients suivants de cette manière de procéder:

1. Une seule Cour se trouverait en possession d'une copie du rapport, lorsque les autres Cours ne l'auraient pas encore reçu.

2. On pourrait ainsi occasionner, non seulement des retards dans la lithographie, mais aussi des différences entre le rapport envoyé en manuscrit et les exemplaires lithographiés.

Enfin, la Commission ayant aussi constaté que le temps gagné par la copie du manuscrit ne serait que de 2 jours, a été d'avis qu'il valait mieux continuer le travail d'après le plan suivi jusqu'à présent.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

51. Protocolul No. 51.—Ședința din 7 Aprilie (26 Martie) 1858.

No. 1982.
Prot. No. 51.
1858
7 Aprilie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

La Commission, ayant jugé qu'il serait utile de résumer les principes généraux sur lesquels elle est tombée d'accord, ajoutée au travail déjà clos dans la séance du 3 Avril (22 Mars) une énumération des points qu'elle a adoptés à l'unanimité.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

52. Protocolul No. 52. — Ședința din 13 (1) Aprilie 1858.

No. 1982.
Prot. No. 52.
1858
13 Aprilie.

Présents: Le Commissaire d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne (Président), de Prusse, de Russie, de Sardaigne, de Turquie.

Mr. le Président ayant annoncé que l'impression du rapport est terminée, MM. les Commissaires se sont réunis et ont apposé leurs signatures au document destiné à être soumis au Congrès.

Ce document, ainsi que les archives de la Commission, sont remis à Mr. le Baron de Talleyrand, qui se charge de les faire parvenir à S. E. Mr. le Ministre des Affaires Etrangères de France, Président du Congrès.

Ensuite, Sir H. Bulwer remet sept exemplaires du rapport à chacun de MM. les Commissaires.

La Commission prie Mr. le Président d'exprimer ses sincères remerciements à Mr. de Katte pour le zèle et l'habileté avec lesquels il a rempli les fonctions de Secrétaire, ainsi qu'au Secrétaire de Légation de S. M. l'Empereur d'Autriche, Mr. Vetsera, qui a bien voulu se charger de la copie des protocoles et du rapport et en surveiller l'impression.

MM. les Commissaires d'Autriche, de France, de Prusse, de Russie, de Sardaigne et de Turquie offrent enfin leurs remerciements à Sir H. Bulwer, qui, par sa sollicitude éclairée, a su amener la Commission à clôturer ses travaux sous sa Présidence.

Le présent protocole est lu et approuvé.

(Suivent les signatures des Commissaires.)

53. Raportul asupra stării și reorganizării Principatelor Moldova și Muntenia adresat Congresului din Paris de Comisiunea europeană, încheiat în 7 Aprilie și iscălit în 13 Aprilie 1858.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

I-ère partie.

Constatacion des vœux émis par les Divans ad-hoc de Valachie et de Moldavie.

La Commission instituée par l'art. 23 du Traité de Paris, pour préparer les bases de la future organisation des Principautés danubiennes, a été chargée par l'instruction du Congrès de prendre en considération l'opinion émise par les Divans convoqués dans chacune de ces Principautés.

La Commission a donc cru devoir aborder sa tâche par l'examen des vœux du Divan de Valachie, qui a mis fin à ses travaux le 26 (14) Décembre 1857.

Les députés valaques se sont bornés à formuler et à développer les quatre points suivants, exposés dans le procès-verbal No. VII:

«I. Garantie de l'autonomie et des droits internationaux, tels qu'ils sont, l'une et les autres, définis par les Capitulations entre les pays roumains et la Sublime Porte Suzeraine dans les années 1393, 1460, et 1513; ainsi que la neutralité du territoire moldo-roumain.

«II. L'Union de la Roumanie en un seul Etat et sous un seul Gouvernement.

«III. Prince étranger avec l'hérédité du trône, élu dans une des dynasties régnantes de l'Europe, dont les successeurs, nés dans le pays, seraient élevés dans la religion du pays.

«IV. Gouvernement constitutionnel représentatif et, conformément aux anciens usages du pays, une seule Assemblée générale, qui soit assise sur une large base électorale, de manière à représenter les intérêts généraux de la population roumaine.»

Ici la Commission doit constater, en premier lieu, la position qui lui est faite par les circonstances dans lesquelles elle se trouve placée. Les instructions ultérieures, que les Commissaires ont reçues de leurs Gouvernements, les mettant dans l'impossibilité de discuter les questions auxquelles se rapportent précisément les vœux ci-dessus mentionnés, il en résulte que la Commission ne peut aborder dans son rapport collectif aucune des questions, sur lesquelles ont exclusivement porté les votes du Divan valaque.

Il n'est pas non plus de la compétence de la Commission de

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

constater, si la manière de procéder du dit Divan et si les Règlements adoptés pour la marche de ses débats sont conformes ou non aux prescriptions du Firman de convocation; car elle n'a pris aucune part à l'élaboration de ce document et son mandat ne l'a point autorisée à en interpréter le sens.

Le Mémorandum du Divan valaque forme une annexe au présent rapport; ce document mérite, en raison de son importance, d'être consulté et apprécié dans son ensemble; il paraît donc superflu d'entrer ici dans une récapitulation minutieuse de son contenu, ainsi que de faire une 'analyse générale des actes' et des délibérations enregistrés dans les procès-verbaux de l'Assemblée.

Aussi, la Commission, ne pouvant franchir les limites imposées par les observations qui précèdent, se bornera à signaler brièvement les faits suivants, sans toutefois prétendre diminuer l'importance de ceux dont elle s'abstient de faire une mention spéciale.

Le Mémorandum du Divan valaque fait valoir:

1. Que les Principautés ont toujours respecté les liens qui les rattachent à l'Empire ottoman et il déclare que la reconnaissance de leurs droits ne peut qu'augmenter la force de cet Empire.

2. Il définit la nature des liens, qui existent entre la Sublime Porte et les Principautés, en cherchant également à établir quels sont les droits de ces Principautés. Il les fait dériver d'anciens traités, dit-il, qui leur reconnaissent le plein exercice de la souveraineté intérieure et extérieure. En s'appuyant sur l'autorité de Vattel, qui soutient que le tribut payé par un Etat n'en aliène pas la souveraineté, le Mémorandum tend à établir que les rapports entre les Principautés et la Sublime Porte étaient plutôt ceux qui existent entre deux Etats indépendants, dont l'un s'engage au tribut en échange d'une protection, que des liens de vassal à Suzerain.

3. En demandant l'Union des Principautés comme une satisfaction à accorder aux vœux du pays et comme un moyen d'en augmenter les ressources, le Mémorandum fait valoir les rivalités et les jalousies des familles indigènes, pour conclure à l'impossibilité d'un Gouvernement stable d'un de leurs membres et prouver la nécessité impérieuse de placer sur le trône de la Moldo-Valachie un Prince issu d'une des maisons souveraines de l'Europe. Les hautes Puissances apprécieront, ajoute le Mémorandum, que, sans un Prince étranger, les souffrances du pays, loin de cesser, ne feraient que s'accroître.

4. Le Divan établit, en vertu des Capitulations déjà invoquées, le droit de la nation d'élire ses Princes où bon lui semble et de les déclarer héréditaires. Cependant, les hautes Puissances étant plus com-

pétentes à faire ce choix, il exprime sa confiance dans leur sagesse et se montre persuadé que l'élu du Congrès sera accueilli comme s'il était l'élu de la nation elle-même.

5. En déclarant que le principe représentatif a toujours été en vigueur dans les institutions du pays, le Mémorandum prétend que les Principautés n'ont jamais éprouvé le besoin ni possédé les éléments constitutifs d'un Sénat. A ce sujet, la Commission croit devoir observer que l'histoire ne vient pas à l'appui de cette dernière assertion.

Les Principautés, selon le Mémorandum, désirent donc avoir une seule Assemblée, assise sur des bases assez larges pour représenter toutes les classes de la population.

6. Le Mémorandum déclare, à plusieurs reprises, que ce n'est que par l'accomplissement de tous les vœux qu'il exprime que le peuple moldo-valaque pourrait être satisfait.

7. Le Divan, en adoptant les conclusions du rapport ci-joint, présenté par une de ses commissions le 2 (14) Décembre 1857, se considère comme investi des droits de souveraineté nationale et de la faculté de faire de la loi électorale.

La Commission doit observer que cette faculté ne lui a jamais été accordée.

8. Après s'être déclaré incompetent à traiter les questions intérieures, en alléguant que ces questions sont subordonnées à la future organisation politique du pays, le Divan reconnaît la nécessité des réformes, mais il observe que les maux du pays proviennent moins de l'imperfection des lois que de leur inapplication.

Passant à l'étude des actes du Divan moldave, qui n'a clos ses travaux que le 21 Décembre 1857 (2 Janvier 1858), la Commission constate, d'abord, que cette Assemblée a suivi au début une marche analogue à celle adoptée par le Divan de Valachie, en formulant ses vœux dans les cinq points suivants :

«I. Le respect des droits des Principautés et particulièrement de leur autonomie, d'après la teneur de leurs anciennes Capitulations, conclues avec la S. Porte en 1393, 1511 et 1634.

«II. L'Union des Principautés en un seul Etat, avec le nom de Roumanie.

«III. Un Prince étranger héréditaire, élu parmi les dynasties régnautes de l'Europe et dont les héritiers seront élevés dans la religion du pays.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

«IV. La neutralité du territoire des Principautés.

«V. Le pouvoir législatif confié à une Assemblée générale, dans laquelle seront représentés tous les intérêts de la nation. Tous ces droits sous la garantie collective des Puissances signataires du Traité de Paris.»

Les vœux émis par le Divan de Moldavie sont donc identiques, quant au fond, à ceux formulés par le Divan de Valachie; aussi les motifs, qui ont porté la Commission à ne pas entrer dans une appréciation de ces derniers, viennent-ils aujourd'hui lui commander la même réserve à l'égard des votes susmentionnés de l'Assemblée que siégeait à Jassy.

Le Divan moldave a suivi une marche plus sommaire, pour arriver au même résultat que le Divan valaque, puisque la première de ces deux Assemblées a adopté purement et simplement, à l'unanimité sauf deux voix, la motion d'un de ses membres, appuyée par un autre député, après le discours duquel l'Assemblée s'est déclarée suffisamment éclairée. Cette motion, basée sur une série de considérants, développe l'argumentation suivante:

L'Assemblée moldave cherche à établir, en premier lieu, que les anciennes Capitulations reconnaissent à la nation le plein exercice de la souveraineté intérieure et extérieure et, «qu'en conséquence, elle ne s'est pas placée dans l'obligation de reconnaître au-dessus d'elle un pouvoir législatif étranger.» Toutefois, le Divan n'allègue pas à l'appui de sa déclaration le texte entier des anciennes Capitulations, comme l'a fait, en les invoquant également, le Divan de Valachie. (Voir l'annexe justificative au Mémoire valaque). En reconnaissant dans ces limites les droits de la S. Porte, le Divan moldave émet l'opinion: que les réformes, que comporte la réorganisation réclamée par les intérêts nationaux, matériels et moraux, ne sauraient être circonscrites que par ces droits eux-mêmes, droits «que les Roumains, dit-il, ont toujours respectés et qu'ils respecteront dans toute leur intégrité.»

La cause de l'Union des deux Principautés, réunies sous le Gouvernement héréditaire d'un Prince appartenant à une des dynasties régnantes de l'Europe, est plaidée dans les considérants du Divan moldave par des arguments approximativement analogues à ceux mis en avant par le Divan valaque.

Or, la Commission doit observer que, lors même que l'hérédité dans la même famille aurait existé de fait et par la force des choses dans les deux Principautés, durant certaines périodes de leur histoire, elle n'a pas existé de jure, vu que le principe électif 'a tou-

jours été en vigueur, tout en réservant à la S. Porte le droit d'investiture, depuis l'époque où ce droit s'est établi.

Quant au choix du Prince qui serait appelé au Gouvernement des deux Principautés réunies, le Divan s'en remet aux Puissances garantes, comme l'a fait celui de Valachie.

Il demande, en outre, la neutralité du territoire, en cherchant à la faire dériver des articles 26 et 27 du Traité de Paris; et en déclarant se fonder enfin sur les anciennes coutumes du pays, il réclame «que le pouvoir législatif soit confié à une Assemblée générale, dans laquelle seront représentés tous les intérêts de la nation.»

Après avoir ainsi exposé les vœux de la nation sur les pouvoirs constitutifs de son futur Gouvernement, le Divan moldave n'a pas cru devoir, comme celui de Valachie, s'arrêter à cette première partie de sa tâche et, adoptant une manière de procéder différente de celle suivie à Bucarest et plus conforme au but de sa convocation, il a décidé de traiter un certain nombre de questions d'intérêt général.

Ces questions, primitivement limitées au nombre de 12, puis portées au chiffre de 14 et enfin à celui de 19, ont été discutées au sein du Divan dans l'ordre suivant:

1. Liberté des cultes avec la restriction prévue par les Capitulations.

2. Organisation de la force armée nationale en vue du système défensif des Principautés.

3. Egalité devant la loi. Admissibilité de tous les Roumains à toutes les fonctions de l'État. Assiette égale et générale de l'impôt. Conscription générale.

4. Respect du domicile et de la liberté individuelle.

5. Institution d'une autorité synodale centrale pour les affaires ecclésiastiques de l'Église roumaine.

6. Séparation des pouvoirs législatif et exécutif.

7. Soumission des étrangers à la juridiction du pays.

8. Droit des Principautés d'établir librement leurs relations commerciales.

9. Rectification des frontières des Principautés par une Commission européenne.

10. Droits politiques pour les indigènes de tout rit chrétien.

11. Indépendance de la magistrature de l'administration proprement dite.

12. Respect de la propriété.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

13. L'instruction publique gratuite et obligatoire dans toutes les villes et toutes les communes du pays.

14. Responsabilité des Ministres.

15. Rejet de l'institution d'un Sénat. Vœu d'une seule Assemblée.

16. Tribut à payer à la Porte.

17. Rectification de la frontière entre les Principautés et l'Empire ottoman par une Commission européenne.

18. Demande de préciser la voie, par laquelle les Principautés, en cas de violation de leurs droits, pourront demander l'intervention des Puissances garantes.

19. Réunion des deux Divans pour voter la loi électorale.

Sur le premier point, qui traite de la liberté des cultes, le Divan a voté de la manière suivante :

«La religion dominante en Roumanie est la religion orthodoxe d'Orient; l'exercice des cultes des autres religions reconnues sera libre, sauf la restriction prévue par les Capitulations.»

Ce vote, émis dans la 11-ème séance, le 25 Octobre 1857, ne fait que confirmer le statu quo existant depuis des temps immémoriaux.

Il paraît en outre aux Commissaires d'Autriche, de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne conforme aux principes consacrés par le Congrès de Paris.

Mais, sur ce point, il y a certaines divergences d'opinions et Mr. le Commissaire de Turquie observe, d'abord, que la restriction, que le Divan moldave veut apporter par son vote ci-dessus à l'égard de la religion mahométane, est contraire à l'esprit du siècle et à ce qui se pratique actuellement dans l'Empire ottoman; par conséquent, le vote susmentionné du Divan moldave lui paraît inadmissible.

Mr. le Commissaire de Russie est d'avis, que la restriction impliquée par le vœu du Divan moldave au libre exercice du culte musulman est purement politique; elle se rattache aux Capitulations, qui interdisent aux sujets musulmans de la Puissance Suzeraine de s'établir dans les Principautés; si cette défense doit être maintenue, la restriction en est la conséquence naturelle.

Mr. le Commissaire de la Grande Bretagne se rallie à l'avis de ses collègues d'Autriche, de France, de Russie et de Sardaigne, quand ils déclarent que le vote émis par le Divan moldave confirme l'état existant depuis des temps immémoriaux. Mais, afin d'exprimer sa propre opinion plus clairement, il n'hésite pas à se prononcer en faveur du principe général de la liberté des cultes, sans autres restrictions que celles que la nécessité de maintenir le bon ordre pourrait imposer.

Quant à la réserve spéciale que le Divan moldave base sur les anciens Hattichérifs, Sir Henry Bulwer pense, comme Mr. de Basily, que, vu qu'elle se réfère aux Hattichérifs susmentionnés, que la Commission n'est pas appelée à interpréter, elle ne peut être qu'abandonnée à la décision du Congrès.

Le second point a trait à l'organisation de la force armée nationale, organisation pour laquelle le Divan demande que les principes ci-dessous énoncés servent de bases:

«I. Organisation de la force armée nationale en vue de la neutralité et du système défensif des Principautés-Unies et de manière, qu'en cas d'invasion, elles puissent facilement présenter une force suffisante.

«II. Reconnaissance du droit des Principautés de pouvoir ériger des forteresses de défense.

«III. En aucun cas et à aucune époque, ces forteresses ne pourront être occupées que par des troupes de l'armée nationale des Principautés.

«IV. En aucun cas, les troupes des Principautés ne pourront être employées qu'à la défense de leur pays.»

La Commission, en se réservant de parler dans ce rapport de l'organisation militaire actuelle des Principautés, se borne à observer, relativement au vote de l'Assemblée moldave qui a trait au développement à donner au système militaire, que ce développement doit être subordonné aux institutions ainsi qu'à la position politique du pays.

Des instructions spéciales ayant placé les questions de cet ordre en dehors des débats de la Commission, elle s'abstient d'émettre un avis sur ce sujet.

Toutefois, Mr. le Commissaire ottoman fait dès à présent ses réserves à l'égard des droits spéciaux de la S. Porte quant à la force armée et aux ouvrages de fortification de toute espèce.

Relativement aux points d'intérêt général compris sous le No. 3 de la série sus-indiquée, le Divan de Moldavie a délibéré dans la 12-ème séance, du 29 Octobre v. st. 1857, et a émis cinq vœux ainsi formulés:

«a) Les privilèges des classes seront abolis dans la Roumanie.

«b) Egalité de tous les Roumains devant la loi.

«c) Etablissement équitable et général des contributions, en proportion de la fortune de chacun, sans distinction.

«d) Soumission de tous à la conscription militaire.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

«e) Accessibilité pour tous les Roumains à toutes les fonctions de l'Etat.»

La Commission observe, qu'il y a des privilèges politiques inhérents à l'ensemble des institutions d'un pays; il y en a d'autres qui favorisent la condition privée des classes ou des individus, indépendamment de ces institutions.

Quant aux premiers, la Commission, ne pouvant pas émettre une opinion sur les futures conditions politiques du pays, ne peut pas non plus se prononcer à leur égard. Mais pour ce qui est de ceux de la deuxième catégorie, dans laquelle sont comprises naturellement l'exemption de l'impôt et l'inégalité devant la loi, la Commission est d'avis que l'abolition en est juste et nécessaire.

Le quatrième point: Respect du domicile et de la liberté individuelle, a été discuté dans la séance du 31 Octobre v. st. 1857 (protocole No. 13) et formulé par l'Assemblée ainsi qu'il suit:

«1. Respect du domicile et de la liberté individuelle.

«2. Soumission de chacun aux juges que la loi lui donne.

«3. En aucun cas, il ne pourra être créé de commissions ou tribunaux exceptionnels.»

Ces principes paraissent aux Commissaires d'Autriche, de Prusse, de Russie et de Turquie trop abstraits et trop généraux, pour fournir à la Commission une base suffisante d'appréciation quant à leur application aux besoins et aux mœurs du pays. Or, ce n'est pas au moment où les pouvoirs constitutifs de ces pays sont encore indéterminés et où la législation doit avant tout être mise en rapport avec le degré de civilisation nationale, qu'il serait prudent d'adopter, à l'avance ou sans réserve, comme droits fondamentaux, des principes aussi abstraits et absolus que ceux émis par le Divan moldave sur cette question.

Les Commissaires de France, de la Grande Bretagne et de Sardaigne adhèrent entièrement aux principes sur le respect du domicile et de la liberté individuelle, énoncés par le Divan de Moldavie pour servir de base à la législation future. Mais ils ne sauraient méconnaître, qu'il peut se produire des circonstances exceptionnelles, auxquelles devra se trouver nécessairement subordonnée l'application régulière de ces principes tutélaires.

Le cinquième point: Institution d'une autorité synodale centrale pour les affaires ecclésiastiques de l'Eglise roumaine, a été discuté dans la séance du 4 Novembre v. st. 1857 (protocole No. 14) et a provoqué de la part de l'Assemblée le vote suivant:

«1. Reconnaissance de l'indépendance de l'Eglise orthodoxe d'O-

rient dans les Principautés-Unies de toute autre autorité ecclésiastique, tout en conservant néanmoins, quant aux dogmes, l'unité de foi avec l'Eglise œcuménique d'Orient.

No. 1892.
1858
13 Aprilie.

«2. Institution d'une autorité synodale centrale pour les affaires spirituelles, canoniques et disciplinaires, dans laquelle sera représenté aussi le clergé séculier de chaque diocèse.

«3. Le Métropolitain ni les Evêques du pays ne pourront jamais et d'aucune façon être élus parmi les étrangers ou les indigénés (naturalisés).»

Ce vote est appuyé sur plusieurs considérants, dont le premier se trouve placé, par des instructions spéciales, en dehors de la compétence de la Commission, vu qu'il se réfère à l'interprétation que donne le Divan aux droits de souveraineté et d'autonomie nationales. La Commission croit devoir observer, que la réserve, qu'elle s'impose dans le cas présent, s'appliquera également à tous les cas à venir, dans lesquels le Divan aurait recours à la même interprétation de ses droits.

Ces réserves une fois faites, la Commission n'hésite pas à reconnaître que l'Eglise orthodoxe orientale des Principautés paraît jouir d'une parfaite indépendance administrative, puisqu'elle ne reconnaît qu'en matière de dogme la suprématie et la juridiction canonique du Siège patriarcal de Constantinople. L'art. 360 du Règlement Organique de Valachie et l'art. 412 de celui de Moldavie règlent, «conformément à l'ancien droit du pays et aux usages en vigueur», le mode d'élection des Chefs de l'Eglise, en spécifiant que le droit de reconnaissance canonique est réservé au Siège patriarcal à l'égard seulement des Métropolitains.

Sous cette restriction, le vœu de l'autonomie de l'Eglise moldave, se trouve en conformité avec l'état de choses actuel. Il est à remarquer cependant, qu'en donnant la forme d'un vœu à ce qui, selon lui, existe déjà en droit, le Divan a cru devoir se fonder sur le considérant suivant :

«Les Patriarches de Constantinople, aujourd'hui encore, s'efforcent de porter atteinte à l'indépendance des Chefs de l'Eglise des Principautés et, souvent aussi même, pour des faits politiques, d'exercer une pression, en dehors de toute compétence, sur les Métropolitains et, par leur intermédiaire, sur les pays mêmes.»

Quant au vœu de l'institution d'une autorité synodale pour les Principautés réunies en un seul Etat autonome, sa réalisation ne peut dépendre que des conditions dans lesquelles le Congrès placera les deux pays. L'avis de la Commission est que, dans tous les cas,

No. 1982. la question paraît, par sa nature même, exiger une négociation préalable et directe entre les deux Eglises, c'est-à-dire celle de Constantinople et celle des Principautés, puisqu'il ne s'agirait de rien moins que de la modification des liens spirituels, qui, depuis l'introduction du christianisme, n'ont cessé de rattacher l'Eglise roumaine à celle de Constantinople. La question est donc bilatérale et touche aux droits de l'Eglise œcuménique.

1857
13 Avrilie.

Le vœu émis que ni le Métropolitain ni les Evêques du pays ne pourront jamais et d'aucune façon être élus parmi les étrangers ou parmi ceux qui ont acquis l'indigénat (en traduction française du procès-verbal No. 13, qui dit indigènes) correspond aux dispositions du Règlement Organique, qui pose que «le Métropolitain et les Evêques diocésains seront choisis parmi les membres du clergé indigène.»

Mr. le Commissaire ottoman croit devoir observer, que le vœu exprimé à l'égard de l'institution d'une autorité synodale centrale, impliquant une séparation entre l'Eglise moldave et celle de Constantinople, porte en lui-même une atteinte grave aux droits de l'Eglise grecque, qui ne pourrait en aucun cas entrer en négociations sur une matière aussi importante et délicate sans l'autorisation préalable de la Sublime Porte.

Le sixième point, discuté dans la séance du 6 Novembre v. st. 1857 (prot. No. 15), expose que le Divan de Moldavie désire «la séparation des pouvoirs législatif et exécutif».

Les considérants, qui précèdent l'expression de ce vœu, tendent à prouver qu'il n'est que le développement des principes constitutifs de la future organisation du pays, principes adoptés par le vote de l'Assemblée dans la séance du 7 Octobre.

Mais comme la Commission n'est pas compétente à entrer dans l'examen des dits principes, la même réserve lui est imposée quant aux conséquences que le Divan en a voulu tirer.

Le septième point, qui traite de la soumission des étrangers à la juridiction du pays, a été débattu à la séance du 6 Novembre v. st. 1857 (procès-verbal No. 15) du Divan moldave.

Une divergence d'appréciations s'est manifestée entre les Commissaires dans la discussion de ce vœu, qui a trait à la juridiction exercée par les Consulats étrangers dans les Principautés, et dans celle des considérants, longuement motivés, qui précèdent la conclusion du Divan.

Mr. le Commissaire de Turquie fait observer, que le vote du Divan moldave concernant la soumission des étrangers à la juridiction du pays veut dire, en d'autres termes, l'abolition des traités

existants entre la Sublime Porte et les Puissances étrangères. Le Gouvernement Impérial n'hésitera pas à adhérer à ce principe, dans le cas où les Puissances consentiront à faire disparaître la juridiction spéciale à laquelle leurs sujets résidant en Turquie se trouvent soumis; mais ce qu'il ne peut pas admettre, c'est la prétention des Principautés de se mettre, sous le rapport des droits internationaux, dans une position exceptionnelle vis-à-vis des autres parties de l'Empire. Il espère que ses honorables collègues n'hésiteront pas à partager son avis à ce sujet. Quant aux abus, dont le Divan moldave se plaint, ils sont inhérents au système.

Dans les considérants de ce vœu, MM. les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne voient deux questions distinctes :

1. La réclamation du Divan contre l'application absolue aux Principautés des traités existants entre la Sublime Porte et les Puissances chrétiennes et stipulant la juridiction consulaire.

2. Des plaintes contre l'extension abusive donnée en dernier lieu à cette juridiction.

Quant aux considérants qui ont trait à la première catégorie, les Commissaires précités reconnaissent que la question appartient par sa nature à la décision des Puissances, mais ils se croient autorisés à observer que la dite juridiction donne lieu à de grands inconvénients et qu'il serait, par conséquent, désirable de l'abolir, aussitôt que les tribunaux du pays offriront des garanties suffisantes.

Pour ce qui est des plaintes renfermées dans la deuxième catégorie des considérants et qui ont trait à des abus, qui sont manifestes et mettent entrave à l'administration, les Commissaires précités sont d'avis que des mesures devraient être prises pour constater immédiatement la portée de cette accusation et pour réprimer, sans retard, tous ceux qui ne sont pas inhérents au système lui-même.

Mr. le Commissaire d'Autriche observe que, conformément aux dispositions du Firman de convocation, les Divans ad-hoc n'étaient appelés «qu'à exprimer les vœux des Principautés touchant la revision des Statuts et Règlements en vigueur.»

En abordant donc la question de la juridiction consulaire, exercée dans ces pays en vertu des conventions existantes entre la S. Porte et toutes les Puissances européennes, le Divan moldave a évidemment outrepassé le cercle de ses attributions, clairement circonscrites par le dit Firman, vu qu'il a émis des vœux qui ont trait à la revision, non pas des Règlements et Statuts, mais bien des traités internationaux en vigueur, revision dont l'admissibilité d'ailleurs ne saurait

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No 1982. être discutée qu'entre la S. Porte et les Puissances qui ont conclu avec elle les susdites conventions.
1858
13 Avrilie.

Quant aux plaintes, que le Divan de Moldavie a élevées contre l'extension abusive de la juridiction dont il s'agit, Mr. de Liehmann déclare que, d'après des renseignements exacts qu'il a eu soin de recueillir sur la gestion des Consulats d'Autriche établis dans les Principautés, de leur part une telle extension n'a nullement eu lieu et qu'ils exercent cette juridiction, à l'heure qu'il est, comme par le passé, strictement dans les limites des traités. Il croit en outre devoir relever, que le Gouvernement Impérial surveille de la manière la plus active les Consulats susmentionnés, qu'il ne tolère de leur part aucun abus et, qu'aussitôt qu'il s'en présente un, il le réprime avec la plus grande sévérité. Ainsi, quant aux Consulats d'Autriche, la proposition ci-dessus, faite par MM. les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne, n'a point d'objet.

Huitième point. La discussion du Divan moldave, dans la 16-ème séance, du 9 Novembre v. st. 1857, sur le droit des Principautés d'établir librement leurs relations commerciales, a eu pour résultat un vœu ainsi formulé: «Que les Puissances garantes veuillent bien reconnaître l'antique et imprescriptible droit des Principautés-Unies de régler elles mêmes leurs relations commerciales avec les autres Etats.»

Le neuvième point d'intérêt général, sur lequel le Divan moldave a délibéré dans la 17-ème séance, le 12 Novembre v. st. 1857, a trait à la rectification des frontières des Principautés par une Commission européenne.

Ce vœu, appuyé sur une série de considérants, a été formulé ainsi qu'il suit:

«Que les Puissances garantes, reconnaissant l'ancien et imprescriptible droit des Principautés de régler elles-mêmes les frontières qui les séparent des autres Etats voisins, veuillent bien leur accorder aussi la rectification des frontières des Principautés par une Commission européenne.»

Les vœux énoncés dans les 8-ème et 9-ème points ayant trait à des questions qui n'entrent point dans les attributions de la Commission, elle se borne à les enregistrer.

Quant au 8-ème point, Mr. le Commissaire de Turquie présente les observations suivantes:

Le droit revendiqué par le Divan de Moldavie d'établir librement ses relations commerciales veut dire, d'après le sens que les auteurs

de cette motion y attachent, la faculté de conclure des traités avec les Puissances étrangères, faculté inhérente à la souveraineté et à l'indépendance politique, dont la Moldavie n'a joui à aucune époque postérieure à sa soumission à l'Empire ottoman. Par conséquent, Safvet Effendi est convaincu que le refus de la S. Porte d'admettre ce point ne manquera pas de rencontrer l'adhésion unanime des Puissances signataires du Traité de Paris.

Quant au dixième point d'intérêt général, sur lequel le Divan moldave a délibéré dans sa 17-ème séance, le 12 Novembre v. st. 1857, et qui avait pour objet les droits politiques à accorder aux indigènes de tout rit chrétien, le Divan, après de longues et orageuses discussions, ne pouvant pas tomber d'accord sur l'adoption de ce principe, quoique appuyé et recommandé chaleureusement par la commission chargée par lui de l'examen de cette question, a enfin arrêté: «Que la question dont il s'agit doit être écartée, comme étant de la compétence de la future Assemblée législative.»

En constatant ce fait, la Commission de réorganisation ne croit cependant pas pouvoir passer sous silence que les arguments, qu'a fait valoir la commission du Divan mentionnée plus haut en faveur de l'admission de tous les chrétiens indigènes, sans distinction de rit, à l'exercice des droits politiques, lui paraissent être de nature à mériter la plus sérieuse attention du Congrès, vu qu'en Moldavie le nombre des chrétiens appartenant à d'autres églises que celle du rit grec d'Orient est très considérable; qu'il y a surtout dans cette Principauté de nombreuses populations arméniennes et catholiques; que ces dernières comptent plus de 50.000 âmes; que ces populations se trouvent soumises aux mêmes charges de l'impôt, de la corvée et du recrutement que les paysans appartenant au rit grec de l'Eglise d'Orient et qu'il serait, par conséquent, aussi injuste que dangereux de priver les dites populations, uniquement à cause de leur religion, des droits politiques; et, enfin, que tant le clergé catholique que la communauté arménienne en Moldavie ont adressé à la Commission des réclamations, basées sur les arguments les plus concluants, contre l'exclusion des indigènes appartenant aux différentes confessions chrétiennes de l'exercice des droits politiques.

A ces observations, Sir Henry Bulwer ajoute que, quant aux Israélites, il espère qu'à l'avenir ils seront traités dans les Principautés chrétiennes avec la même tolérance, qu'ils ont de tout temps trouvée dans le reste de l'Empire ottoman.

Mr. le Commissaire de Russie, tout en reconnaissant que cette question est du ressort de la future législation, relève que les catho-

No. 1982.
1858
13 Avrille.

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

liques de Moldavie jouissent de tous les droits politiques; il y en a qui sont propriétaires et Boyards et ils ont pris part aux élections. Le premier article de la loi moldave sur l'indigénat, étant identique à celui de la loi inscrite dans le Règlement Organique de Valachie reconnaît implicitement ce droit à tous les rits chrétiens. La restriction apportée par l'art. IV de la même loi a été ajoutée par l'Assemblée de revision de Moldavie. L'état moral et social des Juifs de la Moldavie est tel, que leur admission à la jouissance des droits politiques et la suppression de certaines restrictions légales qui les concernent peuvent amener de grands inconvénients. Mais, en tout état de cause, il y a une obligation à laquelle devrait être assujettie toute communauté qui jouirait de la plénitude des droits politiques; elle consiste en ce que le clergé et l'Eglise de cette communauté soient soumis aux lois du pays, à l'instar de l'Eglise indigène. Car, ce serait une anomalie que d'admettre la population à la jouissance de tous les droits politiques, tandis que son clergé et son Eglise jouiraient du privilège d'exterritorialité, et c'est le cas cependant dans les Principautés, où le clergé et l'Eglise catholiques sont placés actuellement sous la juridiction des Consuls d'Autriche et, par conséquent, ne sont aucunement soumis aux lois du pays.

Le onzième point d'intérêt général, traité par le Divan moldave dans sa 18-ème séance, le 14 Novembre v. st. 1857, se rapporte à l'indépendance de la magistrature de l'administration proprement dite.

Le vote du Divan a été exprimé dans les termes suivants:

«L'Assemblée désire comme principes fondamentaux de la future réorganisation de la Roumanie:

«1. La complète indépendance de la branche judiciaire de la branche administrative.

«2. Inamovibilité des juges. Le mode en sera déterminé par l'Assemblée législative future.»

Ces vœux sont appuyés par plusieurs considérants, dont quelques-uns n'énoncent que des principes généraux et connus, tandis que d'autres ont trait aux circonstances locales. Le Divan invoque enfin les dispositions des art. 279, 285, 302, 318 et 335 du Règlement Organique en faveur des vœux ci-dessus mentionnés.

Parmi les considérants de la 2-e catégorie, la Commission croit devoir spécialement relever, comme lui paraissant assez fondé, celui qui allègue: «Qu'il est constant par l'expérience des derniers temps que, le pouvoir administratif proprement dit ne se trouvant

pas suffisamment séparé d'avec le pouvoir judiciaire, il en est résulté de nombreux inconvénients et abus.»

Quant aux articles du Règlement Organique précités, qui sont invoqués par le Divan, la Commission observe que l'art. 279 établit la séparation des pouvoirs administratif et judiciaire.

Cependant, la Commission a été à même d'observer que, malgré ce principe et en dehors des limites de la loi qui lui confie une surveillance tutélaire sur la marche de la justice, le pouvoir est malheureusement intervenu en plusieurs cas, non seulement dans les actes de procédure, mais jusque dans les sentences. Or, des garanties seraient nécessaires contre cet abus.

L'art. 285 reconnaît le principe de l'inamovibilité des magistrats comme salulaire, mais il abandonne à l'Hospodar et à l'Assemblée générale ordinaire de statuer, après un terme de neuf ans, «si le principe de l'inamovibilité des employés de la partie judiciaire pourrait être appliqué sans inconvénient» et, en ce cas, il leur a été réservé de l'adopter et de le mettre à exécution, faculté dont, cependant, jusqu'ici le Gouvernement moldave n'a point fait usage.

La Commission ne croit pas pouvoir recommander l'adoption sans réserve, dans le moment actuel, du principe de l'inamovibilité des juges, quelque salulaire d'ailleurs qu'il puisse être en lui-même.

Elle se réserve de motiver son opinion dans le chapitre de son rapport consacré à l'organisation de la justice.

Le deuxième point: Respect de la propriété, a été proclamé à l'unanimité et sans discussion dans la séance du 18 Novembre v. st. 1857 et signé deux jours après, dans la 20-ème séance, le 20 Novembre.

Ce principe est une condition si essentielle de tout Gouvernement régulier, que la Commission s'abstient de le corroborer par des considérations quelconques.

Dans la même séance, l'Assemblée a adopté conjointement le principe suivant:

Treizième point: Instruction publique gratuite et obligatoire dans toutes les villes et toutes les communes du pays.

La Commission ne saurait adhérer à un principe conçu en termes aussi absolus. Car, pour savoir jusqu'à quel point l'instruction peut être pratiquée gratuitement, il faudrait connaître à l'avance les ressources, que le Gouvernement pourrait, dans une juste proportion, appliquer à un semblable but. Mais la Commission se fait un devoir de signaler l'état arriéré, dans lequel se trouvent plus ou moins toutes les branches de l'instruction publique, tant primaire que su-

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

périeure. Il est donc à souhaiter que le Gouvernement à l'avenir s'applique sans relâche à améliorer cet état de choses.

Quatorzième point. L'Assemblée ad-hoc de Moldavie, dans sa séance du 20 Novembre v. st. (procès-verbal No. 20), a émis les vœux suivants comme bases de la future organisation de la Roumanie:

«1. Responsabilité des Ministres devant l'Assemblée générale.

«2. Une loi spéciale, votée par l'Assemblée dans sa première session, constituera le tribunal chargé de juger les Ministres mis en accusation par l'Assemblée.

«3. Les Ministres condamnés ne pourront, en aucun cas, être grâciés par le Chef de l'État.»

Le principe de la responsabilité des Ministres est une conséquence de la forme constitutionnelle, que le Divan de Moldavie n'a jamais perdue de vue dans tous ses votes sur le Gouvernement futur du pays. Il présuppose avant tout un Prince Souverain, limité dans l'exercice de son autorité par une Assemblée représentative. C'est en comptant sur le jeu de ces deux éléments, que le dit Divan exprime l'espoir de voir traduire en fait une responsabilité qui, d'après les considérants qui précèdent le vote, a déjà été reconnue en principe par le Règlement Organique. Mais cette responsabilité, telle que la comprend le Règlement, est bien différente de celle que l'on pourrait faire découler du système constitutionnel. L'Assemblée générale, selon les dispositions du Règlement Organique, n'a que le droit de représentation auprès du Chef de l'État et celui de signaler les écarts de conduite des fonctionnaires responsables. Mais leur mise en jugement est réservée au Prince.

La Commission ne peut donc pas considérer le vœu précité du Divan moldave comme une conséquence à tirer du Règlement Organique; c'est plutôt un principe qui peut découler d'une nouvelle Constitution. Elle s'abstient par conséquent de toute opinion à cet égard.

Se bornant à l'état de choses existant, les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne expriment l'opinion, que la loi sur la responsabilité des fonctionnaires, telle qu'elle est constituée aujourd'hui, est insuffisante.

A quoi les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ajoutent, que le système actuel frappe d'inefficacité toute loi sur la responsabilité des fonctionnaires.

Le quinzième point d'intérêt général, sur lequel le Divan moldave a délibéré dans la 20-ème séance, le 20 Novembre v. st. 1857, délibération dont les conclusions furent signées dans la séance

subséquente du 23 Novembre, a trait au rejet de l'institution d'un Sénat et à l'établissement d'une seule Chambre législative.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Les vœux que le Divan a émis à ce sujet sont formulés ainsi qu'il suit:

«1. Le rejet de l'institution du Sénat de la législation de la Roumanie, sous quelque forme ou dénomination que ce soit.

«2. Une seule Assemblée nationale législative, composée, d'après les anciennes coutumes, sur des bases assez larges et conformément au degré de culture de la population, d'après un mode d'élection qui en fasse la représentation de tous les grands intérêts de la nation.

«3. Reconnaissance au Prince du droit de sanctionner les lois votées par l'Assemblée, de les soumettre à un second débat et, en cas d'un refus, de prononcer la dissolution de l'Assemblée, en appelant par la même ordonnance le pays à de nouvelles élections.

«4. L'obligation pour le Prince de sanctionner les lois votées par l'Assemblée dans deux législatures.

«5. Défense aux députés d'accepter du Gouvernement, pendant toute la durée de la session, ni fonctions, ni dignités, ni autres récompenses, sans être, par le fait seul de l'acceptation d'une seule de ces charges ou distinctions susmentionnées, considérés comme démissionnaires.»

Parmi les considérants qui précèdent ce vote, la Commission ne croit devoir relever que le suivant, qui explique le vrai motif qui a porté le Divan à revenir sur un objet déjà traité par lui dans la 7-ème séance, le 7 Octobre v. st. (ce fut en effet à cette date qu'il prononça ses vœux sur la forme du Gouvernement et du pouvoir constitutif):

«Considérant que le § 28 du protocole des Conférences de Constantinople du 11 Février 1856 menace le pays d'instituer un Sénat, incompatible avec les coutumes, les besoins, les vœux et surtout avec les éléments nationaux.»

En citant textuellement ce considérant, la Commission ne saurait toutefois passer sous silence, que l'allégation relative aux coutumes du pays et aux éléments nationaux n'est pas conforme à l'histoire, attendu que le Conseil qui, jusqu'à la promulgation du Règlement Organique en 1834, a existé à côté de l'Hospodar, sous la dénomination de Divan, et qui, avec le concours du Prince, exerçait le pouvoir législatif et contrôlait jusqu'à un certain point son administration, n'a été autre chose qu'une sorte de Sénat.

Quant aux vœux du Divan de Moldavie mentionnés plus haut,

No. 1982. ils ne sont qu'un développement plus précis et plus détaillé de ceux
1858 relatifs au Gouvernement constitutionnel, que cette Assemblée désire
13 Aprilie. voir appliqués aux Principautés réunies en un seul Etat.

Quoique la nature de ces vœux les place en dehors de la compétence de la Commission, celle-ci croit nonobstant devoir émettre l'avis que l'ensemble de ces dispositions paraît incompatible avec l'état du pays.

Seizième point Dans sa séance du 2 Décembre v. st. 1857 (procès-verbal No. 23), le Divan moldave a demandé: «Quo les magnanimes Puissances garantes veuillent bien résoudre la question du tribut dû à la S. Porte par les Principautés d'une manière conforme aux droits incontestables de ces dernières.»

Les considérants qui précèdent ce vote démontrent, que la redevance à payer à la S. Porte a été soumise à différentes variations dans les temps qui ont précédé l'établissement du Règlement Organique. Le Divan laisse ensuite entrevoir que la Cour Suzeraine viserait à une augmentation de la redevance due par les Principautés et il réclame contre la stipulation du Traité d'Andrinople, qui, à chaque changement d'Hospodar, impose à la Principauté une redevance extraordinaire se montant à la somme fixée annuellement pour le tribut. Il prétend, en outre, que cette disposition est en opposition avec les anciennes Capitulations et avec le premier besoin d'un Gouvernement stable.

La Commission croit que cette question est en dehors de sa compétence, vu qu'il s'agit ici de traités, qui, autant qu'ils concernent les droits de la Porte et les privilèges des Principautés, sont maintenus dans toute leur vigueur et qui ont été récemment confirmés par le Traité de Paris.

L'Assemblée moldave a formulé dans le procès-verbal No. 26, séance du 13 Décembre v. st. 1857, les vœux suivants sur le dix-septième point d'intérêt général: «Que les Puissances veuillent bien décréter la rectification de la nouvelle frontière entre les Principautés Unies et l'Empire ottoman par une Commission européenne d'une manière conforme aux imprescriptibles droits de propriété, de liberté de navigation et de commerce, garantis aux Principautés roumaines par les articles 15, 21, 22 et 23 du Traité de Paris.»

Les débats qui ont eu lieu sur cette matière au sein de l'Assemblée, ainsi que les considérants qui précèdent le vote, sont basés :

1. Sur les prétentions, que la Moldavie cherche à faire valoir, quant à ses droits de propriété sur le Delta du Danube, droits qui,

selon cette Assemblée, se trouvent lésés par les dernières dispositions des Puissances ;

2. Sur des faits locaux concernant la situation faite par la délimitation actuelle aux villes de Reni, Ismail, Chilia et Vilcov.

La Commission ne se trouve pas autorisée par ses instructions à discuter les questions soulevées par le vœu précité; elle doit donc se borner à le constater purement et simplement dans son rapport.

Les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ajoutent, que les faits spéciaux énoncés dans les considérants No. 7 et 8 du vœu du Divan moldave, relativement aux villes ci-dessus mentionnées; mériteraient peut-être l'attention du Congrès.

Le Commissaire de Russie relève, qu'indépendamment des faits cités dans les considérants du vœu en question, les informations qu'il a été à même de se procurer sur cette matière lui prouvent que la ville de Vilcov, qui n'a d'autre industrie que la pêche, ayant perdu ses communications avec la mer par la délimitation actuelle, est menacée d'une prochaine ruine; que la ville d'Ismail a perdu par la même délimitation ses potagers et ses greniers de réserve et que le commerce des autres villes moldaves du Danube se trouve entravé.

Le Commissaire de Turquie observe, que la délimitation actuelle entre la Principauté de Moldavie et le reste de l'Empire ottoman a été opérée par une Commission composée des délégués des sept Puissances, à laquelle avait pris part, avec voix informative, un délégué du Gouvernement moldave, dans la personne de Mr. le Vornic Constantin Negruzzi; qu'un traité solennel, conclu entre les sept Puissances et dont les ratifications ont été échangées ayant définitivement fixé cette frontière, il n'y a plus possibilité d'y revenir; par conséquent, cette question ne devra plus former, selon l'avis de Safvet Efendi, un objet de délibération au Congrès. Si les villes moldaves de Reni, d'Ismail, de Chilia et de Vilcov s'étaient trouvées gênées, comme le prétend le Divan moldave, les Commissaires chargés de la délimitation l'aurait, sans doute, remarqué et signalé au Congrès, tandis que ni les membres de la Commission, ni le susdit délégué de la Moldavie auprès d'elle n'avaient fait aucune observation à ce sujet.

Le dix-huitième point d'un intérêt général du Divan moldave, formulé dans la séance du 21 Décembre v. st. 1857 et dans le protocole No. 31, manifeste le désir: «Que les Puissances bienveillantes veuillent bien prévoir et établir dans les futures conférences la voie, par laquelle les Principautés-Unies pourraient, en cas

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982
1858
13 Aprilie.

d'empiétements sur leur droits, de quelque part qu'ils viennent, de-
mander et obtenir le puissant appui du grand aréopage.»

La Commission ne se trouve pas en état de se prononcer sur
cette question.

Les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sar-
daigne, se référant à la garantie collective stipulée par le Traité
du 30 Mars, reconnaissent l'utilité de l'établissement d'une voie lé-
gale et permanente, qui trancherait dorénavant les difficultés qui pour-
raient surgir.

Mr. le Commissaire ottoman observe, que le vœu susmentionné
ne tend à rien moins qu'à établir une espèce de protectorat sur les
Principautés, protectorat que le Traité de Paris a définitivement aboli.
La S. Porte a suffisamment prouvé qu'Elle est bien loin de vouloir
violer les privilèges et les immunités accordés aux deux Principautés;
qu'Elle les a toujours religieusement respectés. Or, établir une au-
torité à laquelle les Principautés auraient la faculté de recourir, tou-
tes les fois qu'elles croiraient leurs droits lésés par la S. Porte, serait
non seulement donner une marque publique de méfiance envers Elle,
mais en outre provoquer dans les Principautés un esprit de mécon-
tentement continu et indiquer à la malveillance et à l'intrigue la
voie qu'elles auraient à suivre, pour entretenir la scission et fomenter
le désordre. Quant aux empiétements sur les droits des Principautés, qui
pourraient venir du dehors, ce n'est certes qu'à la Sublime Porte qu'il
peut appartenir de les empêcher et de les faire écarter, le cas exigeant.
De l'avis du Commissaire ottoman, le vœu en question du Divan
de Moldavie est donc tout-à-fait inadmissible.

Le dix-neuvième point, que le Divan moldave a émis dans
la séance du 21 Décembre v. st. 1857 et qu'il a consigné au proto-
cole No. 31, conclut la série des vœux d'intérêt général. Il est ainsi
conçu: «Les Puissances garantes sont priées de donner leur assen-
timent à la convocation des deux Assemblées ad-hoc actuelles en
une seule Assemblée, chargée d'élaborer la future loi électorale de
la Roumanie, conformément au principe émis par le Divan sur la
composition de la législature à venir, après que le grand vœu de
la nation roumaine, émis à l'unanimité par les Assemblées de Jassy
et de Bucarest, c'est-à-dire l'Union des deux Principautés en un seul
Etat et leur constitution définitive, aura été exaucé.»

Ce vœu se trouvant entièrement subordonné à l'accomplissement
du vœu de l'Union, sur lequel la Commission n'a aucune opinion à
exprimer, elle se borne, aussi dans le cas présent, à la simple con-
station de ce vote.

Conformément aux dispositions du Firman de convocation, le Divan de Moldavie, après avoir traité et discuté les 19 questions d'intérêt général ci-dessus mentionnées, s'est divisé en comités de classes pour préparer les propositions que chaque comité aurait à faire valoir dans l'intérêt de la classe qu'il représente.

En conséquence, la classe des grands propriétaires a émis deux vœux spéciaux, qui ont été traités par le Divan dans sa séance du 13 Décembre v. st. (procès-verbal No. 26):

1. Etablissement des Conseils généraux dans les districts;
2. Abolition de tout droit pour l'exportation des produits du pays.

La première de ces propositions, adoptée par le Divan en Assemblée générale à l'unanimité et sans discussion, a été formulée ainsi qu'il suit:

«1. Reconnaissance des districts comme personnes civiles.

«2. Etablissement dans chacun d'eux d'un Conseil de district, dont la composition ait pour base le principe de l'élection et qui ait pour principales attributions:

«a) de dresser le budget des dépenses ordinaires et extraordinaires du district;

«b) de contrôler les comptes, dépenses et revenus du district;

«c) d'opérer dans le district la répartition des impôts directs, d'après les règles établies par la loi;

«d) de proposer toutes les mesures d'intérêt particulier au district;

«e) de se prononcer sur les questions d'intérêt général, quand il sera consulté par le Gouvernement.

«3. Le mode de la composition de ces conseils, le temps de leur session et leurs autres attributions feront l'objet d'une loi spéciale, qui sera votée par la future Assemblée législative.»

La Commission ne saurait méconnaître l'utilité d'une institution qui représenterait plus spécialement les intérêts particuliers de chaque district; mais elle ne peut préciser davantage son opinion, sans connaître les conditions qui seront faites au Gouvernement de la Principauté.

Le Divan, selon la Commission, a donc sainement apprécié l'état de la question, en proposant que la loi qui déterminera la composition de ces conseils, le temps de leur session, ainsi que leurs attributions, ne soit votée qu'après l'organisation définitive du pays.

La seconde proposition du Comité des grands propriétaires, relative à l'abolition de tout impôt sur l'exportation du bétail, des produits agricoles, des matières brutes et en général de toutes les matières premières ou objet fabriqués dans le pays, n'a pas réuni dans

No. 1982. le comité même l'unanimité des suffrages. La minorité, qui s'était
1858 déclarée contre cette proposition, a fait valoir auprès du Divan que
13 Aprilie. le sujet concernait une question d'organisation intérieure, étroitement
liée au système financier à établir dans le pays, et que, par consé-
quent, sa solution devait être remise au futur pouvoir législatif de
la Principauté.

La majorité de l'Assemblée générale a adopté l'opinion de la minorité du comité et la Commission, de son côté, ne peut qu'également y adhérer.

Les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie et de Sardaigne rendent justice au principe émis en faveur de l'exportation en franchise de droits et pensent que l'adoption de ce principe serait dans l'intérêt du pays. A quoi le Commissaire de Russie ajoute, que l'étude qu'il a faite de l'état financier de Moldo-Valachie lui fait croire que l'adoption du principe en question pourrait se faire sans porter préjudice au budget.

Le Divan s'est ensuite occupé du vœu spécial émis par le Comité des paysans.

La proposition, formulée par les députés de la classe des paysans clacaches à l'effet d'obtenir le droit de racheter la claca ou corvée et de devenir ainsi propriétaires du sol qu'ils cultivent aujourd'hui à titre d'usufruitiers moyennant des redevances fixes soit en travail soit en argent; — cette proposition a soulevé dans le Divan et dans le pays une question sociale, dont la solution a été ajournée jusqu'à ce jour et que l'on peut considérer à juste titre comme une des plus graves qui se soit agitée depuis plus d'un siècle dans les Principautés. Les longs débats qui ont eu lieu au sein du Divan se trouvent consignés dans les procès-verbaux No. XXVIII et XXIX, du 18 et 19 Décembre.

L'importance de la matière engage les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse à entrer dans un examen plus spécial du sujet et à exposer toutes les difficultés dont il est entouré. Il serait difficile d'établir si, dès l'origine, la propriété foncière dans les Principautés a été constituée sur des principes analogues à ceux reconnus en Occident; car ses bases et les droits réciproques des seigneurs et des paysans cultivateurs étaient alors si peu définis, qu'il serait presque impossible de les analyser aujourd'hui, en se plaçant au point de vue européen du droit de propriété.

L'établissement de la «gleba adscriptio», qui attache à la glèbe les populations soumises à la corvée seigneuriale, tantôt fixe tantôt à

merci, selon la différence des conditions de la population, était déjà en vigueur au XVII-ème siècle. En 1749 le Prince Constantin Maucordato opéra un commencement de réforme important en faveur des *vecini*, qui formaient une partie de la population rurale. Ceux-ci, réduits alors à un état approchant de l'esclavage, furent assimilés aux autres paysans attachés à la glèbe et qui continuèrent à l'être jusqu'au Règlement Organique, ainsi que le prouve l'art. 18 de la chrysobulle promulguée en 1827 par le Prince Jean Sturdza. La corvée était fixée alors à 12 journées simples, c'est-à-dire depuis le lever jusqu'au coucher du soleil, et à quelques transports de charroi (*podvezi*).

Le Règlement Organique, tout en conservant certaines restrictions à la liberté individuelle des paysans, les a pourtant affranchis de la glèbe, en leur reconnaissant, pour la première fois, le droit de quitter les villages auxquels ils étaient attachés. Les seigneurs des domaines en furent indemnisés par les avantages suivants:

a) la restriction du terrain alloué aux paysans;

b) l'augmentation de la corvée, qui de 12 journées simples a été transformée en travail appliqué à une certaine étendue de terrain à labourer, à sarcler, à faucher et à moissonner, lequel travail, grâce à l'interprétation abusive donnée à l'ancienne loi, exige aujourd'hui à peu près le quintuple des anciennes 12 journées;

c) la confirmation des monopoles seigneuriaux sur le vin, l'eau-de-vie, et l'établissement des monopoles sur la viande, le pain etc., ce qui fait que le paysan ne peut pas même garder et consommer le vin qu'il tire de ses propres vignobles;

d) le droit reconnu aux seigneurs d'exempter de toute contribution et de toute charge envers l'Etat le dixième, et le plus souvent le cinquième, de la population agricole établie sur leurs terres, et cela pour exploiter leur travail à leur profit.

Néanmoins, le Règlement n'a point dépossédé entièrement les paysans du sol qu'ils occupaient sur les domaines des Boyards et des monastères et la loi a stipulé et défini clairement la quantité de travail et le genre de redevances, auxquels ils étaient tenus envers leurs propriétaires. Grâce cependant à l'insouciance des Gouvernements, intéressés beaucoup plus à ménager les Boyards que les paysans; grâce à la corruption des sous-administrateurs, dont l'élection avait pourtant été confiée aux paysans eux-mêmes, dans le but de leur assurer des défenseurs contre les exactions des propriétaires et des fermiers, on a vu toutes les dispositions bienfaisantes, garanties par le Règlement en faveur de la population rurale, violées et tombées en désuétude. L'action du Gouvernement fut entièrement paralysée

No. 1982.
1858
13 Aprile.

No. 1982. dans les campagnes, les paysans furent livrés à la merci des propriétaires et une sorte de droit féodal fut réintroduit en Moldavie. Cet état de choses ayant attiré l'attention de la S. Porte et de la Cour de Russie, une commission de Grands Boyards fut instituée en 1850, à la suite de la Convention de Balta-Liman, à l'effet de mettre fin aux abus qui écrasaient la population agricole.

1858
13 Avrille.

Le rapport même de cette commission constate pleinement les abus et les souffrances des paysans, maltraités tant par les sous-administrateurs que par les propriétaires et par leurs fermiers, etc. etc.

A la suite des travaux de cette commission, une nouvelle loi, destinée à mieux garantir les paysans contre les exactions et à mieux définir les droits et les devoirs réciproques des deux parties, fut publiée en Moldavie le 23 Août 1851. Cependant, cette loi n'a nullement répondu aux intentions qui l'avaient dictée et, en enlevant, pour la première fois, aux paysans le droit qu'ils avaient, en vertu de tous les anciens *urbariums* et même du Règlement Organique (art. 122), de convertir la corvée en numéraire, elle n'a fait que continuer à favoriser l'oppression des corvéables par les propriétaires et surtout par leurs fermiers.

Les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse croient devoir donner un aperçu des dispositions principales de la loi de 1851, actuellement en vigueur.

Conformément aux *urbariums* antérieurs et à une loi votée précédemment par l'Assemblée générale, la loi établit trois catégories de relations entre les propriétaires des domaines et les paysans. Ainsi, dans les districts de la plaine, le paysan, pour la part du terrain qui lui est due par le propriétaire, est soumis à la corvée ou à un travail obligatoire appliqué à une certaine étendue de terrain, de plus à quelques transports de charriage. Dans les régions de la montagne, le paysan n'est tenu, pour la même part de terrain, qu'à une rente fixe annuelle et dont le maximum ne saurait dépasser le chiffre de 28 piastres. Sur les terres des «razèches» ou petits propriétaires par indivis (possession en commun, *Gesammtbesitz*), le cultivateur a la faculté de payer la corvée en argent, selon les prix de la localité.

Les monopoles sont conservés au profit du propriétaire.

En retour, celui-ci n'a pas le droit d'exiger des paysans aucun paiement pour l'enclos de leurs maisons et vergers (art. 26, 36 et 43 de la loi de 1851), de déposséder les paysans de leurs parcelles de terrain ou d'échanger malgré eux ces parcelles contre d'autres morceaux de terre (art 29 de la même loi), et il est en outre obligé par la même loi à concéder à tous les paysans mariés établis sur sa terre, ou qui se marieraient à l'avenir, de nouvelles parcelles de ter-

rain, jusqu'à la concurrence des deux tiers de l'étendue cultivable de son domaine. Cette obligation n'incombe pas aux razèches (art. 118 f. 1, 2, 3, 123, 127, 130 du Règlement et § 13, 16, 24, 27, 36 de la loi de 1851).

Le propriétaire n'a pas le droit d'éloigner un paysan de sa commune, si ce n'est à la suite d'une enquête formelle, d'une décision du Conseil des Ministres, sanctionnée par l'Hospodar, pour cause de perturbation de l'ordre, et, même dans ce cas, le propriétaire est tenu de l'indemniser pour sa maison et ses plantations (art. 126 du Règlement et 23 de la loi de 1851, plus l'Ordonnance hospodoral en date du 22 Janvier 1852).

Néanmoins, en conservant la corvée comme la redevance obligatoire et légale due par la majeure partie de la population rurale, c'est-à-dire par les cultivateurs de tous les districts de la plaine, le but de la loi a été manqué et aucun des abus, que les législateurs de 1851 avaient voulu prévenir, n'a pu être extirpé.

Aussi, la première et l'unique proposition que les députés des paysans clacaches, comme comité de leur classe, ont formulée dans le Divan, a-t-elle été la rachat de la corvée, l'abolition des monopoles et l'établissement d'autorités communales; en d'autres mots, moyennant indemnité de leur travail, leur reconnaissance comme propriétaires définitifs des parcelles de terrain dont ils sont actuellement en possession.

Les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse, tout en constatant avec regret que la proposition des paysans est écrite dans un style ardent, haineux et emphatique, qui ne saurait provenir de la plume des députés clacaches, doivent reconnaître que la condition misérable de la population agricole de la Moldavie mérite d'autant plus l'attention des Puissances, que l'action du Gouvernement est nulle dans les campagnes et que les fréquents changements du personnel de l'administration n'ont pas peu contribué à consolider les abus.

La majorité des députés de la classe des Boyards grands propriétaires, treize députés, a cru devoir défendre, dans un long exposé historique, les droits de la propriété foncière, sans nier pourtant la légitimité des plaintes que les abus arrachent aux paysans.

En réclamant la liberté individuelle pour les paysans, les grands propriétaires ont en vue de dégager leur propriété de l'obligation de concéder aux paysans des terrains jusqu'à la concurrence des deux tiers de l'étendue cultivable de la totalité de leurs terres; ils vont même jusqu'à prétendre pouvoir leur reprendre les parcelles de terrain

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

qu'ils possèdent actuellement. Si cette demande des Boyards était accueillie, elle empirerait gravement la condition des paysans, en leur enlevant des terrains qu'ils ont cultivés et qui, par leur travail, ont acquis une valeur supérieure à la corvée légale. En outre, elle provoquerait au vagabondage la classe rurale dépossédée. Pourtant, tout en contestant les moindres droits ou servitudes de la part des communes rurales sur leurs domaines, cette même majorité des grands propriétaires s'est vu obligée de reconnaître la nécessité de l'abolition de la corvée ou du travail obligatoire et de la « stabilisation » des paysans, sans définir pourtant ce qu'elle entendait par ce mot.

La minorité des grands propriétaires, onze députés, s'est bornée à constater la nécessité qu'il y avait à transformer en rente la corvée à laquelle les paysans sont assujettis, abandonnant du reste à la prochaine Assemblée législative les développements et les détails de la réforme. Cette même conclusion, sous une forme plus explicite, a été également adoptée par la majorité du Comité des petits propriétaires, qui ont consacré un principe dont l'équité est très contestable, celui de l'uniformité de la redevance due aux propriétaires par les paysans cultivateurs domiciliés sur les domaines de la plaine ou de la montagne et appartenant indistinctement à des Boyards, à des monastères ou à des razèches.

Plusieurs députés des villes et du clergé ont appuyé la proposition des députés de classe des paysans corvéables.

Aucune des propositions faites par les différents comités n'a obtenu la majorité dans l'Assemblée générale, qui n'a pas pu, par conséquent, émettre un vote quelconque sur la question.

Néanmoins, de toutes les propositions qui se sont fait jour dans le Divan, quelque contradictoires qu'elles soient, il est résulté un fait concluant et que toutes les classes ont admis: la nécessité urgente d'améliorer la condition de la population rurale, en prenant pour base de la nouvelle réforme l'abolition de la corvée au moyen d'une indemnité et la constitution des paysans en propriétaires fonciers. Ce n'est que sur la quantité de la terre à concéder, l'époque opportune et le mode d'application de la loi, l'indemnité à accorder aux propriétaires des domaines, que le Divan n'a pu tomber d'accord.

Ce résultat négatif, le manque d'entente sur l'application d'une mesure reconnue pourtant à l'unanimité comme indispensable, prouve encore une fois que, si cette réforme est abandonnée aux seules parties intéressées, elle ne pourra jamais être opérée avec équité et à la satisfaction de tous.

La question de la condition sociale des paysans a parcouru de-

puis un siècle différentes phases, mais aucun Gouvernement n'a su assurer le bien-être de la population rurale, ni prévenir le mal qui aujourd'hui commence à prendre de si grandes proportions. L'émancipation des paysans de la Transylvanie et de la Bucovine, où, jusqu'en 1848, on a appliqué des *urbariums* à peu près semblables à ceux de la Moldavie, et surtout la grande réforme qui s'opère aujourd'hui en Russie, ne rendent que plus indispensable et plus urgente encore la complète émancipation des populations rurales des Principautés. Mais pour que la question reçoive une solution équitable et complète et pour que cette solution puisse porter tous les fruits désirables, il faut que les conditions gouvernementales de la Principauté soient autant que possible assurées; il faut que ce pays possède avant tout un Gouvernement fortement constitué et à la hauteur des devoirs que lui impose la grande réforme exigée par la question sociale la plus importante pour son avenir.

Les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse doivent se borner à constater les faits; ils ne sont pas en état de se prononcer sur les bases de la réforme elle-même et ne peuvent que résumer ainsi la question: il faut d'un côté améliorer l'état des paysans, en les libérant de la corvée contre indemnité et en les constituant propriétaires de ce qu'ils ont aujourd'hui en possession; de l'autre côté, affranchir les seigneurs terriens des obligations, extrêmement onéreuses, qui leur incombent envers les corvéables et leurs descendants mâles.

La solution de ce grand problème exige donc une parfaite connaissance et une sérieuse investigation des intérêts locaux; des mesures qui seront adoptées dépend enfin la prospérité de l'industrie agricole qui, dans tous les pays, et particulièrement dans la Moldo-Valachie, forme la source principale de la richesse et du bien-être.

Les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie et de Sardaigne, sans entrer dans l'appréciation des faits historiques, qui viennent d'être cités, conviennent que le Règlement Organique a mis fin aux complications de l'ancien état de choses, en fixant comme base des relations entre les deux classes, d'une part la prestation d'un travail déterminé et de l'autre la concession d'une portion de terrain. C'est-à-dire le laboureur non propriétaire était obligé de travailler un certain nombre de journées par an au profit du propriétaire et celui-ci était obligé de concéder au laboureur le terrain, que ce dernier ferait valoir pour son propre compte, en fournissant la dîme du produit au propriétaire.

Toutefois, la liberté, garantie par le Règlement Organique au

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982. 1858
13 Aprilie.   laboureur, de quitter le domaine, fut entravée par des dispositions administratives, au point de devenir parfois illusoire; et le propriétaire ne pouvait renvoyer le laboureur si ce n'était pour infraction à l'ordre, et de plus il était obligé de concéder des portions de terrain, fixées par la loi jusqu'à la concurrence des deux tiers de la totalité du domaine.

En 1851, des lois spéciales sur cette matière ont été votées par les Divans ad hoc, tant en Valachie qu'en Modavie. Mais la tendance de la nouvelle loi moldave était aussi restrictive que sous la législation précédente. La nouvelle loi de Valachie facilitait au propriétaire, aussi bien qu'au laboureur, la faculté de rompre les liens qui attachaient le laboureur à la propriété et qui obligeaient le propriétaire d'accorder du terrain au laboureur, diminuant en même temps son travail, tandis que la loi moldave, en convertissant en travail la dîme payée par le paysan, aggravait encore la charge imposée au laboureur.

Il n'y a aucun doute que cet état de choses, qui, en Valachie même, nécessite quelques améliorations, ne réclame avec urgence une nouvelle organisation dans la Principauté voisine.

Tout en constatant cette nécessité, les Commissaires de la Grande Bretagne, de Russie et de Sardaigne reconnaissent, qu'à cause des rapports qui rattachent cette question à la vie intérieure du pays, aux droits et aux usages existants, ainsi qu'aux antécédents historiques, la solution en doit être réservée au pays même. Cette opinion est en outre fondée sur l'idée que, si les Conseils districtaux sont établis dans les Principautés, ces corps électifs trouveront les moyens de constater les faits, de concilier les intérêts en lutte et de faciliter par là l'arrangement désirable.

Pendant, les Commissaires précités, tout en s'abstenant de traiter davantage cette question, sont d'avis que, vu les idées qui se propagent en Moldavie et peuvent y compromettre la tranquillité publique, une des premières mesures à adopter par le Congrès serait d'inviter le futur Gouvernement du pays à s'en occuper immédiatement.

A cette occasion, le Commissaire de Sardaigne partage la conviction exprimée par ses collègues d'Autriche, de France et de Prusse, que, pour que cette question puisse se régler, il faut avant tout que le pays soit doté d'un Gouvernement fortement constitué.

Le Commissaire britannique, tout en appréciant l'utilité de la suppression de tout travail obligatoire et de toute entrave dans les relations entre les laboureurs et le propriétaire du sol, ajoute qu'il

ne peut pas partager l'idée émise par les Commissaires d'Autriche, de France et de Prusse, à savoir la conversion du laboureur en propriétaire du terrain qu'il exploite aujourd'hui; car en imposant un tel changement, on violerait (selon lui) le principe de la propriété et de plus on porterait à la longue un notable préjudice au paysan, au propriétaire et même à l'agriculture.

D'ailleurs, cette mesure ne pourrait avoir qu'un effet transitoire, car les terrains concédés de cette manière aux paysans seraient tellement morcelés au bout d'une génération, qu'ils ne seraient plus profitables aux possesseurs et passeraient dès lors à d'autres mains. Or, dans cet état de choses, le paysan, n'ayant plus les droits qu'on lui accorde actuellement, devra accepter une position encore plus dure que celle d'à présent, ou bien réclamer pour ses enfants une nouvelle loi agraire, semblable à celle dont il aura profité lui-même. Ainsi perpétuera-t-on entre les deux classes de la société cette lutte, qu'on désire dans ce moment terminer pour toujours par un arrangement quelconque.

Le Commissaire de Turquie, tout en reconnaissant la nécessité absolue d'améliorer la condition des paysans dans les deux Principautés et de trouver les moyens les plus propres de les attacher au pays et voyant, d'un autre côté, la gravité de la question, les difficultés qui s'attachent à sa solution et les inconvénients qui pourraient surgir de l'application de telle ou telle autre mesure, sans un examen minutieux et approfondi des droits, des besoins et des intérêts en lutte et même des circonstances locales, s'abstient d'exprimer une opinion à ce sujet. Il ne peut donc que réserver à la S. Porte de se prononcer sur la matière en question.

La classe du clergé, constituée en comité, a prononcé ses vœux spéciaux en 12 points, qui ont été adoptés par la majorité de ses membres.

Ces vœux ayant été présentés au Divan dans la séance du 1-er Janvier 1858 (20 Décembre 1857) (protocole No. 30), y ont subi, sur les propositions émanées de deux députés n'appartenant point à la classe du clergé, plusieurs modifications notables,—entre autres celles qui touchent au clergé catholique.

Les susdits vœux, ainsi votés par le Divan de Moldavie, forment les 14 points suivants :

«1. L'Eglise indépendante (autocéphale) et orthodoxe de la Moldo-Roumanie, fille et membre de la Sainte Eglise universelle et apostolique d'Orient, dont le créateur et Chef est notre Seigneur et Dieu Jésus-Christ, confesse et garde sans altération aucune tous les

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

dogmes et les saints canons apostoliques et synodaux, ainsi que les saintes traditions, se conformant en tout à la foi de l'Eglise d'Orient.

«A cette fin, en cas de nécessité, le Saint Synode, pour le maintien de l'unité de foi, pourra, s'il le juge convenable, se consulter sur les dogmes avec l'Eglise œcuménique.

«2. Organisation de l'instruction cléricale sur un pied, qui permette au clergé, tant régulier que séculier, d'acquérir les connaissances comprises dans les cours de philosophie et de théologie.

«3. Organisation de l'ordre monacal dans des conditions qui le rendent utile à l'Etat et à la religion, conformément aux saints canons.

«4. Toutes les dignités et fonctions ecclésiastiques seront basées sur l'érudition et la moralité, prouvées par des faits et des mérites notoires.

«5. Conformément aux saints canons de l'Eglise et aux droits du clergé ab antiquo, le clergé séculier et régulier prendra part, avec le Saint Synode, et cela par l'intermédiaire de représentants extraordinaires choisis dans tous les districts de l'Evêché vacant, à l'élection des Métropolitains et des Evêques diocésains.

«6. Tous les fonctionnaires ecclésiastiques sans exception seront salariés. Ils pourront jouir des mêmes droits que les autres citoyens, en vertu de la loi électorale, qui sera votée par les Assemblées réunies des deux Principautés. En outre, les terrains qui, en vertu du Règlement Organique, sont donnés aux paroisses des villages, leur seront donnés aussi à l'avenir. Il est bien entendu qu'aus sitôt que le salaire aura été fixé d'une manière satisfaisante pour les prêtres des villages, les propriétaires fonciers seront libérés de la charge, qui pèse aujourd'hui sur eux, de pourvoir à leur entretien et qu'alors les maisons et les jardins, qui appartiennent présentement à des ecclésiastiques, devront seuls rester à la disposition des paroisses. Les salaires et autres avantages matériels, qui seront assurés au clergé des paroisses orthodoxes, seront alloués aussi aux paroisses catholiques.

«7. Les biens ecclésiastiques, c'est-à-dire ceux des Evêchés, des monastères sans distinction, des ermitages, des églises paroissiales, ne formeront qu'une seule caisse, administrée par le Ministère des Cultes.

«Les égumènes des monastères ne pourront, sous aucun prétexte, prendre en ferme à leur compte les terres appartenant au clergé, pour qu'à l'avenir ils puissent s'occuper exclusivement de la haute mission qui leur est confiée. Le budgct des dépenses an-

nelles sera dressé par le Synode et le Ministère des Cultes, puis soumis au contrôle de l'Assemblée législative, comme tous les comptes des caisses publiques. Après avoir pourvu aux salaires des serviteurs spirituels et aux besoins ecclésiastiques, l'excédant sera employé au développement de l'instruction publique et d'autres institutions de bienfaisance (principe reconnu aussi par l'art. 6 § c de la loi concernant l'administration des biens ecclésiastiques).

«8. Toutes les chaires pour l'enseignement religieux dans les écoles d'Etat, soit dans les villes soit dans les villages, ainsi que dans les écoles privées, seront occupées par des prêtres.

«9. Les règlements spéciaux et les états des Evêchés, monastères, séminaires, consistoires, églises paroissiales, seront dressés par le Saint Synode; cependant, pour avoir force de loi, ils devront être confirmés par le Gouvernement, et nommément : ceux du ressort administratif seront soumis au Chef de l'Etat et ceux du ressort législatif seront discutés et votés par l'Assemblée législative, puis soumis, comme toute autre loi, à la sanction du Prince.

«10. Les égumènes de tous les monastères établis dans le pays et les supérieurs des séminaires sans exception ne pourront jamais être pris parmi les étrangers, ni parmi ceux qui auraient reçu l'ordre de la prêtrise à l'étranger sans l'autorisation de l'Eglise indigène.

«11. Toutes les églises et tous les monastères du pays relèveront de la juridiction des Evêques diocésains respectifs, en première instance, et du Synode, en instance d'appel.

«12. Nul individu de l'ordre clérical ne pourra être ni condamné ni destitué de ses fonctions sans un jugement préalable, conformément aux lois et aux canons.

«13. A l'avenir, les Métropolitains et les Evêques seront élus parmi tous les membres du clergé régulier ou monacal, en ne demandant aux candidats que les vertus et conditions spirituelles exigées par les saints canons, ainsi que l'érudition théologique.

«14. Le règlement de la question des monastères dédiés aux Lieux-Saints, comme étant une question dont la solution n'est que de la compétence du pays, conformément à la réserve faite par l'Assemblée dans la séance du 3 Octobre (procès-verbal 5), est réservé au futur Gouvernement du pays, dans la plénitude de son autonomie.»

Avant d'entrer dans l'examen spécial de chacun de ces points, les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne croient devoir observer, que ces vœux sont

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

pour la plupart basés sur la supposition de l'Union des deux Principautés en un seul Etat, sur l'établissement d'un Gouvernement constitutionnel et l'institution d'un Synode pour l'Eglise indépendante moldo-valaque.

Comme les deux premières éventualités sont placées en dehors des délibérations de la Commission et comme la troisième est étroitement liée avec les premières et dépend en outre de conditions qui ne permettent pas de porter, à l'heure qu'il est, un jugement sur son admissibilité, les Commissaires susmentionnés ne se trouvent pas à même d'entrer dans l'appréciation de ceux des vœux du Divan moldave contenus dans les 14 points ci-dessus, qui se rattachent plus intimement aux dites éventualités.

Le premier point, supposant l'Eglise moldo-roumaine comme indépendante et le Synode comme établi dans les Principautés réunies, autorise ce dernier à se consulter sur les dogmes avec l'Eglise oecuménique (de Constantinople).

La supposition précitée met ce premier point en dehors de l'appréciation de la Commission.

Le second point, qui plaide en faveur des améliorations à introduire dans l'instruction cléricale de l'Eglise grecque d'Orient, énonce un vœu aussi légitime que généralement senti, attendu que surtout cette partie de l'instruction, si essentielle pour faire marcher la masse de la population dans la voie du progrès et de la civilisation, se trouve jusqu'ici foncièrement négligée et exige impérieusement une réforme radicale.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne ne peuvent donc que recommander la prise en considération de ce vœu du Divan moldave.

Le troisième point, qui a trait à l'organisation de l'ordre monacal de l'Eglise orientale, mérite certes l'attention, tant à cause du grand nombre d'eclésiastiques qui appartiennent à cet ordre en Moldavie, qu'à cause des très grands moyens pécuniaires qui sont affectés aux établissements monastiques, établissements qui ne répondent jusqu'ici que très imparfaitement au but de leur institution.

Le Gouvernement moldave, à la vérité, a effectué, pendant le courant du dernier siècle, plusieurs réformes dans les couvents existants dans cette Principauté ; mais ces réformes n'ont que très insuffisamment répondu au véritable but, pour lequel les fondateurs avaient érigé et doté les monastères.

Les dits Commissaires sont donc d'avis, qu'il serait avant tout urgent de constater, autant que possible, quelles sont les obligations,

soit religieuses soit temporelles, qui ont été imposées à chacun de ces monastères par leurs fondateurs.

Le quatrième point contient le vœu, que toutes les dignités et fonctions ne soient conférées que sur la base du mérite, de l'érudition et de la moralité des candidats, vœu à la réalisation duquel les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne ne sauraient qu'applaudir.

Le cinquième point propose de changer le mode d'élection du Métropolitain et des Evêques suivi jusqu'ici, en conférant ces élections au clergé du diocèse et au Synode exclusivement.

D'après le Règlement Organique en vigueur (chap. IX, s. III, art. 411), le choix du Métropolitain et des Evêques se fait par l'Assemblée générale ordinaire, conjointement avec les Boyards des premiers rangs qui ne seraient point membres de cette Assemblée.

Le mode d'élection de ces Prélats, proposé par le Divan moldave, changerait par conséquent essentiellement le mode observé jusqu'ici à cet égard, qui, conformément à l'allégation contenue dans l'article du Règlement précité, se trouve basé sur les droits et les coutumes du pays.

Le vœu ci-dessus du Divan moldave, se fondant principalement sur l'établissement du Synode pour les Principautés réunies en un seul Etat, porte implicitement sur les changements à apporter dans la Constitution du pays, et cette supposition étant de nature à ne pouvoir faire l'objet des délibérations de la Commission, celle-ci s'abstient de se prononcer sur l'admissibilité du vœu dont il s'agit.

Le sixième point se subdivise dans les quatre vœux suivants:

a) «Tous les fonctionnaires ecclésiastiques sans exception seront salariés.»

La réalisation de ce vœu, qui se lie intimement à celui énoncé dans le septième point (ce dernier tend à enlever aux Evêques et aux autres dignitaires ecclésiastiques les biens qui constituent leur dotation et à les placer sous l'administration immédiate du Gouvernement), paraît présenter beaucoup d'inconvénients, attendu qu'elle placerait les Evêques et les autres dignitaires de l'Eglise sous l'entière dépendance du Gouvernement. Tout en constatant la nécessité d'améliorer la condition des curés des paroisses, il paraît, cependant, probable que, vu le grand nombre de prêtres qui composent l'ordre du clergé séculier en Moldavie, les revenus des biens ecclésiastiques pourraient facilement ne point suffire à les salarier convenablement, puisque beaucoup d'entre eux se trouvent entretenus par les propriétaires fonciers.

No. 1932.
1858
13 Aprilie.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne de Prusse et de Sardaigne sont d'avis, que cette question, délicate, qui touche à tant d'intérêts divers et aux droits de propriété, ne peut être résolue qu'après une entente préalable entre le futur Gouvernement et les autorités ecclésiastiques de la Principauté.

b) «Les fonctionnaires ecclésiastiques pourront jouir des mêmes droits que les autres citoyens, en vertu du droit qui sera voté par les Assemblées réunies des deux Principautés.»

Ce vote ayant trait à la future Constitution du pays, la Commission s'abstient de se prononcer sur ce sujet.

c) «En outre (du salaire), les terrains qui, en vertu du Règlement Organique, sont donnés aux paroisses des villages, leur sont laissés aussi à l'avenir. Il est bien entendu, qu'aussitôt que le salaire aura été fixé d'une manière satisfaisante pour les prêtres des villages, les propriétaires fonciers seront libérés de la charge, qui pèse aujourd'hui sur eux, de pourvoir à l'entretien de ces prêtres et qu'alors les maisons et les jardins, qui appartiennent présentement à des ecclésiastiques, devront seuls rester à la disposition des paroisses.»

Les Commissaires susmentionnés croient devoir observer, que l'entretien des prêtres des villages est, en Moldavie, depuis des temps immémoriaux, à la charge des propriétaires des terres; que le Règlement Organique (chap. III, s. VII, annexe B) a déterminé avec précision les portions de terrain, que les propriétaires des villages sont tenus à concéder, libres de toute corvée, dîme ou redevance, aux prêtres, diacres et chantres desservant les églises, et que, dans toutes les ventes et achats de terres, la dite obligation a toujours été considérée comme inhérente à la propriété et entrainé, à titre onéreux, dans l'évaluation et dans la fixation du prix d'un tel immeuble.

D'après l'avis des Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne, il n'existe aucun motif valable de libérer les propriétaires de cette obligation.

d) «Les salaires et autres avantages matériels, qui seront assurés au clergé des paroisses orthodoxes, seront alloués aussi aux paroisses catholiques.»

Quelque juste et équitable que puisse être le principe consacré par ce vote, les Commissaires susmentionnés sont néanmoins d'avis, qu'aucune détermination à cet égard ne saurait être prise, qu'à la suite d'une entente avec le clergé catholique en Moldavie et de son consentement.

Ils sont aussi d'avis, que le principe susmentionné doit être éga-

lement appliqué aux confessions chrétiennes de tout rit reconnu, sans exception.

Le septième point renferme trois vœux:

a) «Que les biens ecclésiastiques, c'est-à-dire ceux des Evêchés, des monastères sans distinction, des ermitages, des églises paroissiales, ne forment qu'une seule caisse, gérée par le Ministère des Cultes.»

Quant aux biens qui forment la dotation des Evêques, des autres dignitaires séculiers de l'Eglise et des curés, les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne ont déjà exprimé leur manière de voir.

Quant aux biens appartenant aux monastères non-dédiés, ceux-ci se trouvent déjà, pour la plupart, depuis un grand nombre d'années, soumis à l'administration directe du Ministère des Cultes.

Les Commissaires d'Autriche, de France et de Sardaigne croient devoir observer, que le vote sus-indiqué du Divan moldave paraît vouloir comprendre dans la mesure générale ci-dessus proposée les biens appartenant à l'Evêché et aux paroisses catholiques en Moldavie, et ils n'hésitent pas à déclarer qu'une telle mesure ne saurait être discutée sans le consentement préalable des autorités de l'Eglise catholique compétente.

b) «Les églises des monastères ne pourront, sous aucun prétexte, prendre en ferme, pour leur compte, les terres appartenant au clergé.»

Ce vote, qui a en vue d'écartier un abus donnant lieu à de graves inconvénients, rencontre l'adhésion entière des Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne.

c) «Le budget des dépenses annuelles sera dressé par le Synode et le Ministère des Cultes, puis soumis au contrôle de l'Assemblée législative, comme tous les comptes des caisses publiques. Après avoir pourvu aux salaires des serviteurs spirituels et aux besoins ecclésiastiques, l'excédant sera employé au développement de l'instruction publique et d'autres instituts de bienfaisance.»

Ce vote présuppose la constitution d'une Assemblée législative, l'établissement d'un Synode pour les Principautés-Unies et la sécularisation de tous les biens ecclésiastiques sans exception, questions sur lesquelles les Commissaires ne croient pas devoir se prononcer.

Le huitième point contient le vœu, que l'enseignement religieux soit réservé exclusivement à des ecclésiastiques.

Ce vote paraît si naturel, qu'il n'a pas besoin d'être appuyé.

Dans le neuvième point, le Divan exprime le vœu que les

No. 1982. 1858
13 Aprilie. réglemens spéciaux et les états des Evêchés, monastères, séminaires, consistoires, églises paroissiales, soient dressés par le Synode; que ceux du ressort administratif soient soumis au Chef de l'Etat et ceux du ressort législatif à l'Assemblée législative pour y être discutés et votés.

Ces vœux sont basés sur les mêmes suppositions que ceux du septième point sub c.

Par les motifs ci-dessus allégués, les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne ne peuvent donc non plus émettre d'avis.

Le dixième point propose, que les égumènes de tous les monastères établis dans le pays et les supérieurs des séminaires sans exception ne puissent être pris parmi les étrangers ou parmi ceux des indigènes qui auraient reçu l'ordre de la prêtrise à l'étranger sans l'autorisation de l'Eglise indigène.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne s'abstiennent d'émettre une opinion sur ce vote, qui se lie intimement aux questions aujourd'hui débattues entre l'Eglise de Constantinople et les Gouvernements locaux. Il serait trop long d'entrer ici dans des détails, qui trouveront plus naturellement leur place dans la partie du rapport qui traite spécialement des affaires de l'Eglise indigène.

L'onzième point contient le vœu que toutes les églises et tous les monastères du pays relèvent de la juridiction des Evêques diocésains, en première instance, et du Synode, en instance d'appel.

Quant au Synode, les Commissaires précités ne peuvent que se référer à leur réserve énoncée plus haut.

Toutes les églises n'appartenant point aux monastères relèvent déjà, sans exception, des Evêques diocésains.

Pour exercer la surveillance sur les monastères, le Règlement Organique (chap. IX, s. III, art. 416) a institué une commission spéciale, composée de quatre ecclésiastiques et de quatre Boyards, sous la présidence du Métropolitain. Cette commission a cependant cessé de fonctionner sans avoir répondu au but de son institution.

Le douzième point contient le vœu, que nul individu de l'ordre clérical ne puisse être ni condamné ni destitué de ses fonctions sans un jugement préalable

Le Règlement Organique en vigueur en Moldavie (chap. IX, s. III, art. 413) déclare seulement le Métropolitain et les Evêques inamovibles, sauf les cas d'une déviation dans l'exercice de leurs devoirs

spirituels et politiques. Le même article précise exactement la forme et le mode de leur jugement, si le cas venait à se présenter.

Le vœu ci-dessus vise donc évidemment à faire participer au bénéfice du droit d'inamovibilité les autres fonctionnaires ecclésiastiques.

Un tel droit cependant ne saurait être accordé à ces fonctionnaires, sans affaiblir essentiellement l'autorité des Evêques et sans relâcher encore davantage la discipline ecclésiastique, déjà en souffrance dans ces pays; mais ce n'est là qu'une question de discipline et il n'appartient qu'à l'Eglise de la trancher.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne s'abstiennent donc d'émettre un avis à cet égard.

Le treizième point exprime le vœu, que le Métropolitain et les Evêques soient élus parmi tous les membres du clergé régulier ou monacal.

Quant à l'élection des Evêques, ce vœu est conforme à la disposition du Règlement Organique (chap. IX, s. III, art. 411); il n'a donc en vue que d'étendre cette disposition aussi à l'élection du Métropolitain.

A l'égard de l'élection de ce dernier, le Règlement Organique (chap. IX, s. III, art. 412) prescrit, que le Métropolitain de Moldavie doit être choisi parmi les Evêques diocésains du pays.

Cette disposition du Règlement est basée sur l'usage suivi en Moldavie depuis des temps immémoriaux.

Mais cette question paraît aux Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne ne pouvoir être résolue qu'après la détermination des institutions futures du pays, dans lesquelles les autorités ecclésiastiques auront sans doute leur représentation.

Le quatorzième point contient enfin le vœu, que le règlement de la question des monastères dédiés aux Lieux-Saints, comme étant une question dont la solution n'est que de la compétence du pays, soit réservée au futur Gouvernement du pays, dans la plénitude de son autonomie.

La question des monastères dédiés forme, depuis un siècle et demi à peu près, l'objet des discussions et des transactions incessantes entre le Gouvernement moldave et les autorités ecclésiastiques d'Orient, desquelles relèvent ces monastères.

La Commission se réserve de revenir sur cet objet important dans les chapitre du rapport qui traitera des affaires ecclésiastiques.

Le Commissaire de Turquie exprime l'opinion, que les questions

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982. multiples et délicates, qui font l'objet de ces vœux, méritent un
 1858 examen sérieux et approfondi, qui doit être réservé à une entente
 13 Aprilie. entre le Gouvernement et l'autorité ecclésiastique. Quant au dernier
 point, qui touche aux droits de l'Eglise de Constantinople et des
 autres Eglises dans l'Empire ottoman, il ne peut admettre la préten-
 tion du Divan moldave d'en remettre la solution à la future Assem-
 blée. Cette question doit, par sa nature même, être discutée et ré-
 solue entre la Sublime Porte et les Principautés.

Opinion séparée du Commissaire de Russie.— Les vœux du comité ecclésiastique ont été présentés, discutés, amendés et définitivement adoptés par la majorité du Divan, séance tenante, le 20 Décembre v. st. La discussion n'en a pas occupé même une séance entière. Cette hâte paraît regrettable, en présence d'un objet qui exige une délibération sérieuse. Il ne s'agit en effet de rien moins que de modifier la constitution de l'Eglise, le mode d'élection des Evêques, la discipline ecclésiastique, l'administration etc. La hâte a produit même une contradiction dans l'émission de ces vœux, et nommément dans l'art 6. Il y a d'ailleurs un fait, qui mérite d'être relevé, pour mieux faire apprécier la valeur de cet acte. Le texte présenté par la majorité du comité ecclésiastique, et tel qu'il est inscrit au procès verbal No. 30 du Divan moldave, n'est pas du tout conforme à celui qui figure dans le procès-verbal No. 31 comme ayant été définitivement adopté par la majorité de l'Assemblée et dont le texte vient d'être analysé. Ceci s'explique par les amendements introduits dans la discussion de l'acte du comité, les art. 6, 7 et 9 étant essentiellement modifiés et deux articles nouveaux, le 13-ème et le 14-ème, étant ajoutés par la majorité du Divan. Mais le procès-verbal se borne à constater l'adoption de la formule définitive par la majorité de l'Assemblée, sans donner même le chiffre de cette majorité, tandis que, dans les actes précédents du Divan moldave, nous voyons figurer tous les noms des votants pour ou contre. Il se pourrait donc que, dans l'acte dont il s'agit et qui a pour titre «Vœux du Comité du clergé», pas un des membres de ce comité n'ait voté pour. Même indépendamment de ce vice de forme, qui frappe de nullité l'acte comme acte émané du clergé, l'objet de l'acte en question paraît trop complexe et trop intimement lié à la constitution politique du pays, pour servir à motiver une opinion. L'autorité synodale, qui a déjà fait l'objet d'un vœu antérieur du Divan en rapport avec le vœu de l'Union, est considérée comme un fait acquis. Il en est de même pour les droits revendiqués par le divan au profit de l'Assemblée législative. Ainsi, l'ensemble des vœux, attribués, à tort ou à raison, au Comité du clergé,

est fondé sur une hypothèse. Le 14-ème point, relatif à la question des monastères dédiés aux Saints-Lieux, attribuée à la compétence exclusive de la future Assemblée législative de Moldavie une question qui est bilatérale par sa nature et qui touche aux intérêts de l'Eglise de Constantinople, d'Alexandrie, d'Antioche, de Jérusalem, aussi bien qu'au Mont Athos, au Mont Sinaï et à d'autres Lieux-Saints, dont les droits sont cependant garantis. Dans les limites qui lui sont imposées par ces réserves, le Commissaire de Russie reconnaît néanmoins que les vœux qui figurent sous les Nos. 1, 2, 3 et 8 sont parfaitement légitimes et pratiques, en conformité parfaite d'ailleurs avec l'esprit des institutions en vigueur.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Les petits propriétaires, réunis en comité de classe, ont émis deux vœux spéciaux, sur lesquels le Divan a délibéré dans ses séances du 20 et 21 Decembre. (Prot. No. 30 et 31.)

Le premier de ces vœux se subdivise dans les trois points suivants:

«1. L'établissement des communes en général.

«2. Les élections des membres des tribunaux doivent se faire par les communautés libres et indépendantes.

«3. Les droits et les obligations des tribunaux communaux seront précisés par une loi spéciale.»

Cette proposition, qui, dans le sein du comité même, n'a pas réuni l'unanimité des suffrages, a été traitée par le Divan avec une certaine hâte, qui prouvait que l'Assemblée n'a pas trouvé opportun d'entrer dans les détails de la matière. On s'est borné à faire observer que la proposition des petits propriétaires confondait deux principes complètement différents: les communes rurales et les tribunaux de village.

Quant au premier point, aux communes rurales, on a fait valoir que leur organisation touche de si près à la question de propriété des paysans, que, par sa nature même, elle ne pouvait pas être traitée séparément. Quant au second et au troisième point de la proposition, concernant les tribunaux ruraux, l'art. 319, sect. II, chap. VIII du Règlement Organique prescrit textuellement que: «Dans chaque paroisse, le tribunal rustique, pour des réclamations peu considérables entre les villageois mêmes, doit être composé du curé et de trois jurés, élus annuellement par la commune parmi les habitants les plus aisés, ceux de la classe moyenne et les moins aisés, à raison d'un individu dans chaque classe.»

Les petits propriétaires, en exigeant que les élections pour ces

No. 1982. tribunaux se fassent par les communautés libres et indépendantes,
1858 ne demandent autre chose que ce que le Règlement lui-même leur
13 Aprilie. a déjà accordé. Il paraît qu'il s'agit plutôt de l'exécution de la loi
en vigueur, que de la nécessité d'une nouvelle loi.

La proposition n'a pas été approuvée par l'Assemblée générale du Divan, dont seulement 31 membres ont voté pour, 9 se sont déclarés contre et 30 se sont abstenus.

La Commission ne peut que constater le fait; elle doit reconnaître que la question des communes rurales est entièrement liée à celle de la propriété et que la réorganisation des tribunaux ruraux dépend à son tour de la constitution de la commune elle-même.

Le second vœu du Comité de la classe des petits propriétaires a été formulé ainsi:

«Que l'Assemblée générale du pays soit tenue de nommer une commission, composée de 18 de ses membres, probes et compétents, qui seront chargés de recevoir pendant un délai suffisant les réclamations des opprimés. Toutes les réclamations que la commission trouverait fondées, c'est-à-dire toutes les sentences qu'elle trouverait n'être pas basées sur les lois, sur les règles de la procédure, mais sur des instructions arbitraires et illégales et par conséquent frappées de nullité, devront être cassées et les possessions rétablies dans le statu quo, c'est-à-dire dans l'état antérieur à la violation ou à la mise à exécution de la sentence inique. Ceux qui croiraient avoir droit de réclamer pourront le faire et poursuivre d'après les lois par la voie des tribunaux compétents.»

Ce vœu, pas plus que le premier, n'a pu trouver l'appui de tous les membres du comité même. Il est précédé par des considérants, qui cherchent à prouver que les petits propriétaires (razèches) ont eu à souffrir dans leurs droits de possession de la part des grands propriétaires dont les domaines sont limitrophes. Leur influence, surtout à l'occasion d'un changement de l'Hospodar, est souvent parvenue, selon les allégations des petits propriétaires, à déposséder les razèches d'une partie de leurs terres, soit par des mesures arbitraires, soit par des jugements illégaux. Pour prouver cet état de choses, les plaignants ont dû remonter jusqu'aux temps antérieurs au Règlement Organique.

L'Assemblée générale, par appel nominal et à la majorité de 55 voix contre 11 (4 s'étant abstenus de voter), a décidé qu'il n'y avait pas lieu à discuter la proposition.

La Commission ne peut qu'approuver ce vote; une revision des

sentences judiciaires remontant à un temps indéfini n'aboutirait qu'à mettre en doute toutes les conditions actuelles de la propriété.

No. 1982.
1858
13 Aprilie

Le Comité des villes a traité dans son sein plusieurs objets d'un intérêt général pour toutes les villes et d'un intérêt spécial pour la ville de Galați, comme port principal de Moldavie. Tous les vœux d'un intérêt général se réfèrent à un développement du régime communal, à la condition des Juifs établis ou désirant s'établir dans les villes et à la soumission des étrangers commerçants, résidant dans les villes, à tous les impôts auxquels sont soumis les négociants indigènes.

Le vœu concernant la ville de Galați se réfère au maintien du port franc de cette ville, ainsi qu'à l'établissement dans ce port d'un entrepôt pour les marchandises de toute nature.

Le Divan, en traitant, en assemblée générale, dans sa séance du 21 Décembre (procès-verbal No. 31), les vœux du Comité des villes, a adopté à l'unanimité la proposition de Mr. Maurojény, appuyée par plusieurs autres députés, proposition qui est ainsi conçue :

«Tous les points compris dans ce rapport (celui du dit comité) concernant avant tout le développement du régime municipal, qui est un élément de bien-être moral et matériel pour les villes, et puis d'autres réformes d'un intérêt tout-à-fait local, l'Assemblée les considère comme des questions de la seule compétence de la future Assemblée.»

La Commission, de son côté, ne peut qu'approuver la remise de ces projets à la décision du futur pouvoir législatif.

Après la discussion de toutes les questions mises à diverses reprises à l'ordre du jour, le Divan a clos ses travaux par une nouvelle adresse de remerciements aux Puissances garantes. Dans ce dernier acte, il expose en même temps d'une manière circonstanciée les intentions, qui l'ont guidé dans la ligne de conduite qu'il a cru devoir suivre.

La Commission achève ainsi la première partie de sa tâche, qui consistait dans la constatation et l'examen des votes émis par les Divans ad-hoc de Valachie et de Moldavie.

II Partie.

Chapitre I.—Introduction.

Le refus, qu'a fait le Divan valaque d'aborder l'examen des questions administratives, et le système, qu'a suivi l'Assemblée ad-hoc

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

de Moldavie, en ne traitant ces questions qu'au point de vue des droits politiques et de l'intérêt général du pays, ont mis la Commission dans la nécessité de puiser à d'autres sources des informations qui lui permettent de se rendre compte de l'état de choses actuel et d'émettre des avis sur les améliorations applicables aux différentes branches du Gouvernement et de l'administration des Principautés moldo-valaques.

La constitution des deux pays repose aujourd'hui encore sur les Règlements Organiques, élaborés en 1831 par des commissions spéciales sous la présidence de Mr. le Général Kisseleff. C'est en respectant les formes prescrites par ces Règlements et avec le concours d'une Assemblée générale investie d'attributions législatives, que l'on a développé ces bases premières de l'organisation des Principautés. La Commission dans la suite aura à revenir sur les attributions de cette Assemblée.

A l'époque de la confection des Règlements Organiques, la Moldavie et la Valachie étaient régies par des institutions dérivées des traditions et du droit coutumier, ainsi que par les ordonnances particulières des Princes (chrisobulles et pittaques princiers). Quant aux lois, elles étaient surtout empruntées au droit byzantin, qui avait pénétré en Moldo-Valachie aussi bien que dans les autres sociétés chrétiennes de l'Orient. Ce fut en 1817 que la Prince Caradja en Valachie, le Prince Callimachi en Moldavie, promulguèrent les codes qui portent encore leurs noms et où se trouve réunie la collection des lois civiles et criminelles, tirées soit de l'ancienne législation byzantine, soit des ordonnances des Princes. Ces codes, sur certains points, parmi lesquels il suffira de citer l'organisation de l'ordre judiciaire, sont confirmés par le Règlement Organique.

Le droit public n'avait pas non plus à cette époque d'autres fondements que les Hattichériffs émanés de la Porte à diverses reprises et dont quelques-uns résultaient des traités de paix de la Turquie avec les Puissances voisines. Ces Hattichériffs réglaient les relations de la Principauté avec la Cour Suzeraine et les attributions du Chef de l'Etat, sans intervenir, sauf pour quelques cas exceptionnels, dans les questions d'administration ou de législation intérieure. Le Hattichériff de 1834 a confirmé les droits, que les Règlements avaient accordés et qui tendaient à imprimer au pays un développement européen régulier, tout en tenant compte des traditions, des besoins, des conditions sociales, aussi bien que de la situation politique. Evitant toute transition violente et voulant laisser au temps le soin de compléter leur œuvre, les auteurs du Règlement Organique

adoptèrent, comme un moyen de progrès, le principe électif. Ce principe, introduit dans les communes rurales et dans les municipalités des villes, fut aussi admis à l'égard du pouvoir constitutif de l'Etat. Les Princes sont élus à vie.

Les Assemblées qui les nomment sont électives et celles qui doivent contrôler le Gouvernement et qui en font une partie essentielle, étant investies du pouvoir législatif et formant en quelque sorte des Sénats, sont également choisies par élection. Tout ce qui concerne la partie administrative trouvera plus tard sa place dans ce rapport; quant à la partie politique, la Commission croit devoir s'abstenir de la commenter, cette question se trouvant exclue de sa compétence. Toutefois, elle ne saurait la passer entièrement sous silence, et la relation intime qui unit le système administratif et le système politique lui fait un devoir de présenter quelques observations au sujet des deux Assemblées, dont elle a parlé plus haut.

Le pouvoir législatif, avant les réformes de 1831, était réservé au Divan Princier, qui n'était, à proprement parler, qu'un Sénat, composé des premiers dignitaires du pays, dont les attributions et les droits n'avaient rien de déterminé et variaient selon le degré d'influence personnelle du Chef de l'Etat. Les Règlements ont donné de plus larges bases à la représentation nationale, en instituant les Assemblées ordinaires, qui furent investies du pouvoir législatif. Mais la Boyarie n'en resta pas moins seule en possession du droit électoral pour la formation de ces Assemblées, conservant dans son sein les degrés qui séparent les Grands Boyards de ceux des rangs inférieurs.

Ce privilège reçut cependant certaines restrictions. Les Boyards de premier rang durent être domiciliés dans le pays pour prendre part au scrutin. Les Boyards de la deuxième classe furent soumis à la condition de posséder une propriété territoriale et les députés des districts à celle d'être propriétaires et domiciliés dans le district qui les élisait.

Quant aux Ministres, ils furent exclus des Assemblées ordinaires. Le Métropolitain et les Evêques diocésains, qui de tout temps faisaient partie du Divan Princier et dont les Hattichériffs avaient toujours reconnu le droit de prendre part à l'élection princière, furent admis de jure dans ces Assemblées.

L'Assemblée législative de Valachie est composée de 42 membres, celle de Moldavie de 34; le mandat embrasse une période législative de cinq années et l'élément exclusif de cette Assemblée est,

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

comme nous venons de l'observer, la Boyarie, avec l'adjonction de quelques dignitaires ecclésiastiques.

Pour expliquer le motif de cette disposition, il paraît à la Commission nécessaire de la faire suivre de quelques observations sur la Boyarie elle-même.

Un examen historique de cette institution nous entraînerait loin de l'objet de nos investigations. Il suffit de constater, qu'à l'époque de la confection du Règlement Organique, on ne voyait pas en Moldo-Valachie (ce qui d'ailleurs s'y trouve à peine aujourd'hui) les éléments dont se compose, dans les autres pays, la classe moyenne, presque toutes les branches du commerce et de l'industrie étant entre les mains des étrangers. D'un autre côté, les paysans libérés, depuis 1746 en Valachie et depuis 1749 en Moldavie, du servage absolu qui pesait sur eux, demeuraient encore, jusqu'à un certain point, attachés au sol. On procéda à leur affranchissement par des institutions progressives, pour leur assigner peu à peu une place dans le corps social, où ils n'avaient joué dans le passé qu'un rôle passif. Restaient donc quelques grandes familles, d'une illustration plus ou moins historique, et la classe des propriétaires, avec ses différents degrés.

Les propriétaires des rangs supérieurs, qui depuis des siècles occupaient les hauts emplois du Gouvernement, étaient en outre le plus souvent revêtus de grades de Boyarie correspondant à l'importance des postes qu'ils avaient remplis. Il arrivait souvent aussi que le nombre limité des emplois amenait les Princes à conférer des rangs de Boyarie à leurs adhérents, sans que ceux-ci eussent rempli les fonctions auxquelles se rattachaient ces grades. On devait franchir les degrés inférieurs, pour s'élever au premier rang de la hiérarchie; mais on comprendra facilement que la faveur du Prince, les conditions de famille et de fortune, étaient de puissants motifs pour ouvrir à quelques-uns la voie, qui restait fermée à tant d'autres. Du reste, le titre n'était que viager; mais habituellement les fils arrivaient à une position analogue à celle qu'avaient occupée leurs pères. C'est ainsi que, dans la Boyarie, formant une sorte d'aristocratie, se recrutaient les fonctionnaires, et l'expérience de chacun se trouvait, la plupart du temps, en rapport avec sa position sociale.

Cette rapide esquisse fera facilement comprendre pourquoi, alors qu'il s'agissait, à l'aide des éléments existant déjà, de fonder les lois et d'introduire des mœurs nouvelles, on a accordé une part aussi considérable aux Boyards. Ils étaient les seuls qui eussent le prestige de la position et la connaissance pratique des affaires. Quant à l'Assemblée extraordinaire, à laquelle était dévolue l'élection du Chef de

l'Etat, les Règlements Organiques y introduisaient l'élément bourgeois, en donnant aux villes le droit d'y envoyer quelques députés, moins apparemment dans l'espoir que cet acte libéral produirait des résultats immédiats, que dans le but de tracer à classe moyenne une route nouvelle pour arriver graduellement à une position dans l'Etat. D'ailleurs, à l'exception des quatre membres du clergé et des vingt-sept députés des villes pour la Valachie et des trois ecclésiastiques et des seize députés des villes pour la Moldavie, l'Assemblée générale extraordinaire, dont les pouvoirs étaient limités à la nomination du Prince, se trouvait exclusivement composée de Boyards. Elle comptait en Valachie 190 membres et 132 en Moldavie.

Il est juste d'observer ici, qu'à l'époque de ces réformes, le nombre des Grands Boyards, représentant les grandes et riches familles du pays, était fort restreint. Mais les promotions, qui eurent lieu successivement, en augmentèrent considérablement le nombre et, des rangs élevés, cet accroissement descendit bientôt aux rangs inférieurs. La Valachie seule, qui n'avait pas en 1831 mille Boyards, en compte maintenant près de trois mille. Encore ce chiffre ne comprend-il pas les fils de Boyards, qui peuvent, sous certains rapports, être classés dans la même catégorie que leurs pères. Cet accroissement s'est opéré en contradiction avec les dispositions formelles du Règlement Organique, qui avait cherché à mettre un frein à cet abus, en le déclarant contraire aux anciennes institutions du pays.

Ainsi, une aristocratie, qui était autrefois assez fortement constituée, a été, depuis quelques années, envahie, débordée par une noblesse nouvelle, recrutée parmi les employés subalternes de l'administration, les favoris des Princes et même les serviteurs des grandes maisons. Il en est résulté un mal d'autant plus grand que, tandis que la Boyarie, en s'étendant, changeait de nature, les privilèges réservés à cette classe sont restés intacts. Sans prétendre critiquer trop sévèrement les bases d'une institution que la Commission n'est pas appelée à réformer, elle croit néanmoins devoir signaler l'urgence de la suppression de quelques-uns de ces privilèges, et plus particulièrement de celui qui assure à la Boyarie l'exemption de tout impôt et de toute contribution. Les Boyards peuvent même exercer le commerce, sans être soumis à la patente; la seule taxe qu'ils payent sur leurs propriétés est fort légère et a été imposée dans un but spécial; d'ailleurs, elle se trouve en contradiction avec le Règlement Organique. Ce Règlement, en effet, a sanctionné, par la force des circonstances peut-être, un état de choses qui doit être regardé

No. 1982
1858
13 Aprilie

No. 1982. comme un abus et que les mœurs, comme les idées du XIX-ème
1858 siècle, ne permettent plus de tolérer.

13 Aprilie.

Tels sont les traits principaux des institutions, sur lesquelles se base l'administration générale; mais le Traité de Balta-Liman, conclu en 1849 entre la Sublime Porte et la Russie, en a modifié la substance à titre provisoire. Ce traité établissait que le Prince serait directement nommé par les deux Cours pour le terme de sept ans. De plus, l'Assemblée ordinaire, qui avait été suspendue, devait être remplacée par un Divan ad-hoc.

La Commission croit de son devoir d'observer ici, que les résultats de ces derniers changements parlent en faveur des principes qui ont été modifiés.

Après ces considérations préliminaires, la Commission passe à l'examen des différents sujets, que l'instruction du Congrès de Paris lui a plus spécialement prescrit d'étudier.

Chapitre II. — Administration.

§ 1. Départements ministériels. — Dans l'ancienne organisation des Principautés l'administration était confondue avec la justice. L'Hospodar étant le juge suprême de la Principauté; les ispravnic ou administrateurs étaient également investis des fonctions judiciaires dans les districts.

Une des principales réformes opérées par le Règlement Organique fut la séparation de ces deux pouvoirs.

Le Règlement posa la limite des différentes branches administratives et établit sept départements ministériels: ceux de l'Intérieur (Vornitchie), des Finances (Vestiaire), de la Justice (Grand Logothétie) du Culte et de l'Instruction publique (Logothétie), du Secrétariat d'Etat (Postelnitchie), qui sert de Chancellerie princière, du Contrôle et enfin de la Milice.

Les chefs des départements ministériels sont entièrement subordonnés à la volonté du Chef de l'Etat.

§ 2. Conseil Administratif et Grand Conseil. — Les Ministres de l'Intérieur et des Finances, conjointement avec le Secrétaire d'Etat, forment le Conseil Administratif ordinaire, qui s'occupe des affaires courantes concernant l'administration.

Tous les Ministres, réunis sous un Président nommé par le Prince et qui n'a pas de département spécial, ou bien sous la présidence du Ministre de l'Intérieur, lorsque le Prince ne désigne pas de Président sans portefeuille, forment le Grand Conseil, qui doit

siéger deux fois par semaine, pour délibérer sur les affaires d'une importance majeure, que le Prince y transmet par son apostille. Ce même Conseil doit préparer les matériaux nécessaires aux délibérations de l'Assemblée générale. Ses arrêtés en matière administrative sont soumis à la confirmation du Prince.

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

§ 3. Attributions du Ministère de l'Intérieur. — L'administration proprement dite est concentrée toute entière dans le Ministère de l'Intérieur. Les attributions de ce Ministère embrassent:

1. La police générale du pays et le maintien de l'ordre public;
2. La confection et la publication des listes électorales, soit pour les municipalités, les communes et les fonctions administratives subordonnées au principe électif;
3. L'exécution des sentences judiciaires;
4. Tout le contentieux administratif;
5. La solution de tous les différends entre les propriétaires du sol et les cultivateurs sur les droits et les devoirs réciproques, ces contestations étant exclues de la compétence des tribunaux;
6. La surveillance et le contrôle de la gestion des fonds des municipalités et des communes;
7. L'approvisionnement des villes par les Conseils municipaux et le soin des greniers de réserve dans chaque village;
8. La surveillance de toutes les prisons du pays, dont la direction est confiée à une administration spéciale, ayant pour chef le Vornic des prisons;
9. La direction des quarantaines et tout le service sanitaire du pays, les mesures extraordinaires en cas d'épidémie ou d'épizootie, cas très fréquents dans les Principautés;
10. Le recueil des notions statistiques fournies par les districts (et dont il n'est fait aucun usage pratique);
11. La Direction générale des postes, dont l'entretien est affermé et coûte à l'Etat des sommes considérables;
12. Le recrutement de la milice régulière;
13. L'enrôlement du corps des dorobantz (gens-d'armes) et toute la direction de ce corps;
14. La surveillance de la garde des frontières (granitchars) et toute la direction de ce corps fourni par les habitants des villages situés à une certaine distance de la frontière et qui ont une certaine organisation militaire;
15. La Direction des travaux publics forme une section à part dans le Ministère de l'Intérieur, ainsi que le télégraphe;
16. Le règlement des pensions de tous les fonctionnaires de l'Etat

No. 1982. et leur distribution par une éphorie sur le fonds destiné à cet usage
 1858 par le budget;
 13 Aprilie.

17. Le recensement général, qui se fait tous les cinq ans en Valachie, tous les sept ans en Moldavie, et qui sert de terme pour les baux entre les propriétaires fonciers et les cultivateurs corvéables ;

18. La conservation des archives de l'Etat.

Les attributions de ce Ministère sont très vastes, comme on le voit par ce qui précède. Un des vices les plus évidents en est le trop grand pouvoir accordé au Gouvernement dans l'administration municipale et communale, ce qui au début de la réforme était indispensable dans les limites que la loi avait tracées. Mais bien que le progrès de la société ait rendu l'action du Gouvernement moins nécessaire dans cette matière, l'administration, contrairement à l'esprit de la loi, a étendu son inmixtion, soit en nommant les employés dont le choix est dévolu aux municipalités, soit en retirant à deux reprises depuis 1848 les fonds communaux :

Il faut aussi signaler l'encombrement du travail dans le Ministère de l'Intérieur.

A l'heure qu'il est, le Ministre est surchargé de détails, ne peut approfondir aucune question et, prétendant tout administrer, tout contrôler, il contribue à tout entraver. Il met cependant à couvert la responsabilité de ses propres délégués, par son ingérence en toute chose. Rien ne contribue autant au développement des abus. Comme mesure partielle, en vue de diminuer la masse d'affaires qui encombre le Ministère de l'Intérieur en Valachie, il serait utile d'en détacher la Direction des postes et celle des travaux publics, qui comprend les ponts et chaussées et le télégraphe, et d'en faire un Ministère spécial. En Moldavie, où les voies de communication ont reçu un plus grand développement qu'en Valachie, les travaux publics forment déjà depuis quelques années un Ministère à part. Nous devons également observer, à l'égard de la Moldavie, que la Direction des postes y est dévolue au Ministère des Finances.

§ 4. Districts. — La réforme de 1831 a conservé l'ancienne division territoriale en districts et celle des districts en arrondissements. Les 5 districts de la Petite-Valachie, qui étaient jusqu'alors administrés séparément par un Lieutenant du Ban de Craiova (c'était la plus grande charge de l'Etat), furent assimilés aux 12 districts de la Grande-Valachie. Ces 17 districts sont organisés d'une manière tout-à-fait uniforme.

En Moldavie, le nombre des districts a été réduit depuis la réforme de 16 à 13. Il sera aujourd'hui porté à 14 ou à 15, selon qu'on

aura formé un ou deux districts du territoire annexé à cette Principauté et dont l'administration est provisoirement confiée à un Commissaire extraordinaire.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Dans l'ancienne organisation, il y avait deux administrateurs par district: l'un, jeune homme de naissance; l'autre, homme d'affaires. Le Règlement a supprimé cette dualité.

Les chefs des districts (ispravnic), nommés par le Prince sur la présentation du Conseil Administratif, furent placés sous les ordres directs du Ministère de l'Intérieur. En outre, pour régulariser la perception des revenus de l'Etat, on mit sous la dépendance directe du Ministère des Finances le Secrétaire de l'administration districtale, chargé plus particulièrement d'encaisser les revenus, d'en tenir la comptabilité et de les verser au Ministère des Finances, en exigeant de ce Secrétaire un cautionnement.

La ville chef-lieu du district a un Maître de police, qui relève de l'Administrateur, étant nommé par le Ministre.

Dans la capitale, la police est confiée à un fonctionnaire supérieur, l'Aga, qui relève du Ministère de l'Intérieur.

Quant à la police districtale, elle est exercée par les Administrateurs, qui ont à leur service chacun une compagnie de 250 à 300 dorobantz (gendarmarie locale), fournis par le district même et dont le tiers fait le service alternativement, par piquets de 10 à 15 cavaliers, auprès de chaque sous-administrateur ou chef d'arrondissement.

§ 5. Arrondissements.— Chaque district est divisé en 5 ou 6 arrondissements. L'arrondissement est confié à un sous-administrateur.

Les contestations entre les propriétaires du sol et les cultivateurs sont du ressort des sous-administrateurs. D'autre part, les petits procès entre les villageois, procès réservés par la loi organique au tribunal de la commune même, ont été plus tard attribués à la décision du sous-administrateur. Les sous-administrateurs sont en même temps chargés de la perception de l'impôt, qui est payé par chaque commune en bloc et solidairement; ils sont assujettis au cautionnement à l'instar du Secrétaire de l'administration districtale. Ils font la police des routes et de la campagne et veillent à ce que les villageois maintiennent la tranquillité au milieu d'eux, ces derniers étant solidairement responsables de tout méfait qui se commettrait dans le rayon respectif de chaque commune. On voit quel pouvoir peut exercer le sous-administrateur. Nous reviendrons bientôt sur ce sujet, en parlant de la commune.

La police du village enfin incombe au propriétaire ou à son délégué et à la commune même.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

On voit ainsi que, de tous les fonctionnaires publics, les sous-administrateurs sont peut-être les plus importants; ce sont eux qui agissent. Le Ministre et le Préfet ordonnent, le sous-administrateur exécute. C'est lui qui est mis en contact direct avec la population.

Voici pourquoi l'attention de la Commission s'est portée particulièrement sur le mode de la nomination de ces fonctionnaires. En Moldavie, selon le Règlement Organique, les délégués des villages proposent deux candidats au choix du Gouvernement, qui confirme l'un d'eux. Mais comme les délégués en question sont, en général, sous l'influence des grands propriétaires de l'arrondissement, ce sont en réalité ces derniers qui imposent le choix. En Valachie, les propriétaires de chaque arrondissement choisissaient directement deux candidats, dont l'un était confirmé par le Ministre. Une loi de 1851 a modifié cette disposition du Règlement, en portant à 4 le nombre des candidats choisis par les propriétaires de chaque arrondissement et en accordant au Gouvernement la faculté de choisir les sous-administrateurs parmi tous les candidats, sans être obligé de tenir compte des candidatures respectives. De cette manière, le sous-administrateur n'est plus nécessairement choisi par l'arrondissement qu'il administre et l'influence du Gouvernement se trouve par là considérablement augmentée.

Il y a des arguments en faveur de l'ancien principe, il y en a en faveur du nouveau. La Commission elle-même est partagée d'opinion sur ce sujet.

Mais, à l'exception du Commissaire de Russie, qui pense que la modification apportée à cette loi dans un sens moins franc et moins libéral que par le passé a considérablement empiré l'état de choses et a donné lieu à une à une recrudescence d'abus, les autres Commissaires sont d'avis, qu'au point de vue pratique, la modification de la loi n'a aucunement changé l'état de choses, l'autorité du sous-préfet étant aujourd'hui, comme par le passé, arbitraire, corrompue, oppressive pour le paysan et même quelquefois pour le propriétaire.

§ 6. Municipalités. — La Commission doit maintenant entrer dans le développement des institutions municipales et communales, auxquelles elle a déjà touché plus haut. Ces institutions, créées par le Règlement Organique, ont été mises en harmonie avec l'administration telle que nous l'avons dépeinte. Mais ces institutions, entièrement neuves dans ces pays, ont été altérées par le pouvoir administratif avant d'avoir pris racine et, à l'heure qu'il est, elles ont complètement dégénéré, sous l'influence des causes que nous avons indiquées plus haut.

Le droit municipal est accordé à toutes les villes qui ne font pas partie d'un domaine particulier. La municipalité (éphorie), chargée de la question des intérêts urbains, est formée de 3, 4 ou 5 membres, dont un Président et un caissier. Depuis quatre ans, le caissier n'est plus choisi parmi les membres; il est nommé par le Gouvernement et rétribué par la municipalité. Les employés subalternes, choisis parmi ceux du Gouvernement, sont imposés à la municipalité par le Ministre de l'Intérieur.

Les membres sont élus au deuxième degré par les députés des propriétaires et par les chefs des corporations. La confirmation du Président seul est dévolue au Gouvernement. Les privilèges honorifiques sont attachés à leur charge.

Toute l'économie de la ville est du ressort de la municipalité. Les revenus municipaux sont fournis par un dixième additionnel des patentes et de la capitation, par l'octroi sur la consommation du vin, des spiritueux et du tabac, par le monopole des cartes à jouer, par un droit prélevé sur les chariots à l'entrée des villes à titre de pavage, par le loyer des places publiques et des immeubles appartenant à la ville. Tous ces revenus sont affermés aux enchères publiques.

La municipalité règle aussi les contributions ou cotisations des habitants pour les frais de pavage, l'embellissement, etc.

Son budget annuel est préventivement soumis à la confirmation du Ministère de l'Intérieur, ainsi que les comptes de l'année. La revision de la caisse doit avoir lieu tous les mois, avec la participation du Maître de police.

Le revenu municipal de Bucarest monte à la somme de 1.300.000 piastres (420.000 fr. environ) et celui des autres villes en proportion de leur importance. Mais les municipalités, quoique dépositaires de sommes considérables, ne peuvent en faire aucun usage. Car d'après les dispositions du Règlement Organique, toute dépense dépassant la somme de 300 piastres (100 francs) doit être soumise à l'approbation du Gouvernement.

Le Commissaire de Russie observe, qu'à l'époque de l'institution des municipalités, dans un pays qui n'en possédait point les éléments, il était nécessaire de réserver un plus grand contrôle au Gouvernement, auquel incombait le devoir de développer progressivement ces institutions. Mais les Gouvernements princiers ont plus tard contribué à la prostration de l'élément municipal.

§ 7. Commune rurale. — Quant à la commune rurale, les prescriptions relatives à la perception de l'impôt et celles qui ré-

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

glent les attributions du tribunal rustique servent de base à son organisation.

En vertu de ces dispositions, la commune rurale est formée d'un délégué du propriétaire foncier et de trois députés élus par les villageois, dont un, le «Percalab», est le collecteur de l'impôt. Le curé participe aux affaires communales, soit pour constatation des faits, soit comme conseil. Un écrivain (logothète) et deux serviteurs ou porteurs d'ordres (vatachés) sont attachés à la commune, étant nommés et rétribués par elle. Les membres du Conseil communal sont affranchis de toute corvée.

La commune doit avoir un local spécial et des registres numérotés. Tout ordre du sous-administrateur, soit pour la perception de l'impôt soit pour la corvée et pour toute autre affaire du village, doit être numéroté, doit se référer au numéro de l'ordre supérieur justificatif et doit être conservé dans les registres de la commune.

Telles sont les dispositions formelles de la loi; elles sont tombées en désuétude et, à l'heure qu'il est, les membres du Conseil communal sont imposés par la volonté du propriétaire et du sous-administrateur, le logothète ou l'écrivain, dont l'influence est plus grande que celle des membres, l'est aussi par le sous-administrateur. Les ordres sont transmis verbalement et les registres n'existent point.

Il est à observer, d'ailleurs, que ces fonctionnaires exercent certaines attributions judiciaires, ayant le droit pour certains délits correctionnels d'administrer des punitions corporelles aux villageois en général et aux membres du Conseil communal eux-mêmes.

Depuis que les dixièmes additionnels avaient commencé à compliquer l'impôt, comme nous le verrons dans le chapitre consacré aux finances, le paysan ne savait jamais au juste ce qu'il devait payer à l'Etat. On y a remédié en partie sous l'administration du Prince Știrbei, en faisant imprimer des notes explicatives de la totalité des contributions à prélever pour le compte de l'Etat par famille. Quant aux cédules numérotées et à la tenue des registres qui devaient constater la totalité des sommes payées par le paysan, soit pour l'Etat soit pour les charges locales, les prescriptions de la loi n'ont été que très imparfaitement exécutées.

§ 8. Tribunal rustique. — Nous avons dit plus haut, qu'à l'époque de l'institution de la commune, elle a été investie de certaines attributions judiciaires. Les procès entre les cultivateurs, dont le montant ne dépassait pas la somme de 15 piastres (5 à 6 francs), étaient de sa compétence. Dans les procès plus importants, la commune devait servir de tribunal de paix et, en cas de non-arrange-

ment à l'amiable, le procès-verbal de la commune devait être pris en considération par le tribunal de première instance.

Nous avons observé, que le pays n'offrait pas malheureusement à cette époque l'élément communal et les masses n'avaient pas l'intelligence de leurs droits et de leurs devoirs. L'institution nouvelle aurait dû se développer. Mais, tant en Valachie qu'en Moldavie, les tribunaux rustiques ayant commis des erreurs, on en profita pour supprimer ces tribunaux. A l'heure qu'il est, le paysan s'est enrichi, mais sous d'autres rapports il n'a pas fait de notables progrès.

Plus que jamais, une bonne organisation des communes est nécessaire au pays. Elle implique la reconstitution du tribunal rustique ou toute autre institution qui pourrait le remplacer. Il faut imprimer un développement régulier aux masses. Les institutions municipales sont un moyen aussi nécessaire que l'instruction publique.

§ 9. Urgence d'une réforme. — Pour rendre efficaces les dispositions légales qui ont trait à la commune, il est urgent de réformer les sous-administrations.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de Prusse, de Sardaigne et de Turquie observent, que quels que puissent être les avantages ou les inconvénients du système électif appliqué aux fonctionnaires du Gouvernement, l'expérience d'une longue série d'années a prouvé que, dans les Principautés, la pratique de ce système n'a eu que de fâcheux résultats, quant aux postes si importants de sous-administrateurs. Ils sont, par conséquent, d'avis que les dits postes, de même que tous ceux de l'ordre administratif, devraient dorénavant être réservés à la nomination directe des Chefs des Gouvernements.

Les Commissaires de la Grande Bretagne et de Russie font remarquer, que si le principe électif, inauguré par le Règlement Organique, doit prévaloir, il faut qu'il soit garanti par une loi plus franche que celle qui est en vigueur aujourd'hui. Si, d'autre part, la nomination des sous-administrateurs doit être réservée au Gouvernement, ces fonctionnaires devraient être choisis par le Gouvernement seul, qui aurait la responsabilité directe de leurs actes.

Une autre institution a attiré l'attention de la Commission, celle des Conseils districtaux, en faveur desquels s'est prononcé le Divan moldave.

Les Commissaires de la Grande Bretagne et de Sardaigne, tout en subordonnant l'idée d'une réforme quelconque à ce qui aura été statué quant au principe constitutif du pouvoir, croient utile l'institution des Conseils districtaux, formés des députés de tous les arrondissements, chargés du contrôle moral de l'administration du district

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982. et investis du droit de doléance auprès du Gouvernement, ainsi que
1858 de celui de proposer des mesures d'intérêt local.
13 Aprilie.

Les Commissaires de France et de Prusse reconnaissent, avec les Commissaires de la Grande Bretagne et de Sardaigne, l'utilité de l'institution susmentionnée; mais ils ne sauraient pourtant en conseiller l'application dans les Principautés, avant de savoir dans quelles conditions se trouvera le futur Gouvernement et quels seront les éléments qui, sans contrevenir à l'esprit des institutions nouvelles, pourront être appelés à composer les Conseils districtaux.

Le Commissaire de Russie observe, que si les sous-administrateurs sont nommés par élection, le Conseil districtal ne devrait être qu'un comité périodique, composé de ces mêmes représentants des arrondissements. Les conflits, qui pourraient avoir lieu entre deux autorités électives, les mettraient à la merci de l'Administrateur. Leur parfait accord réduirait à néant l'autorité de l'Administrateur, qui représente le Gouvernement.

Les Commissaires d'Autriche et de Turquie exposent:

Les Conseils districtaux peuvent certes être d'une grande utilité dans des pays où il y a un tiers-état aisé, éclairé et indépendant et dont les membres ne visent surtout pas aux emplois, la gestion desquels les dits conseils sont appelés à surveiller et à contrôler.

Cet élément pourtant manque, à l'heure qu'il est, complètement, dans les Principautés. Presque toutes les propriétés de quelque importance y appartiennent aux Boyards, aux monastères ou à quelques hauts dignitaires de l'Eglise.

Or, ces derniers, ainsi que les délégués des monastères, sont, par la nature même de leur vocation et par leur position, empêchés de siéger dans les Conseils districtaux, et ce ne sont donc que les Boyards presque exclusivement qui pourraient en faire partie.

Mais il est notoire que ceux-ci tous, grands et petits, ont une tendance plus que prononcée d'accaparer les emplois et qu'ils convoient de préférence les postes qui ouvrent une large carrière aux abus.

Un Conseil districtal, composé de pareils éléments, ne pourrait cependant offrir la moindre garantie. Il devrait en outre nécessairement devenir un foyer d'intrigues et de machinations et, au lieu d'éclairer le Gouvernement, il ne ferait qu'embarrasser sa marche et paralyser son action.

Les Commissaires susmentionnés sont, par conséquent, d'avis, que l'introduction de l'institution des Conseils districtaux dans les Prin-

cipautés serait, pour le moment au moins, non seulement prématurée, mais jusqu'à un certain point même dangereuse.

La Commission s'abstient d'un examen plus circonstancié des institutions administratives, ainsi que de toute autre proposition de réforme, vu qu'elle serait par là amenée à toucher à des questions que les dernières instructions reçues par les Commissaires de la part de leurs Cabinets ont placées en dehors de leur compétence.

A ce rapide aperçu, elle n'a qu'une simple remarque à ajouter. Pour réformer les abus et moraliser l'administration, il faut aussi que les employés du Gouvernement, qui exercent le pouvoir et qui sont en contact avec la population, soient beaucoup mieux rétribués qu'ils ne le sont aujourd'hui. Car si les émoluments fixés par le Règlement Organique étaient en rapport avec les prix de cette époque, depuis lors les objets de première nécessité ayant triplé et quadruplé de valeur, les mêmes traitements ne sont plus suffisants aujourd'hui pour subvenir aux besoins des employés.

Chapitre III. — Organisation judiciaire.

Historique de l'état des lois en Valachie et en Moldavie.

Les droits privés de la Valachie et de la Moldavie sont fondés sur les Basiliques, sur quelque coutumes locales et sur les lois promulguées par les Princes.

En 1818 le Prince Caradja codifia les lois de la Valachie, ce qui avait été fait l'année précédente en Moldavie par le Prince Callimachi. L'Université d'Oxford lui a même adressé des félicitations sur ses travaux.

Le Code Callimachi est beaucoup plus complet que le Code Caradja. Les deux codes renferment la loi civile, commerciale et pénale; les dispositions principales du droit sont les mêmes dans les deux Principautés. Le Code civil Callimachi a été modifié par une série de lois votées par l'Assemblée générale depuis 1832 jusqu'à 1848 et par le Divan ad-hoc depuis 1849 jusqu'à 1855.

Les lois pénales ont été codifiées par le Prince Jean Sturdza en 1825; mais ce code a été également modifié par les lois votées depuis.

Les Codes de commerce de la Valachie et de la Moldavie sont les mêmes, les deux Principautés ayant également adopté le Code de commerce français. En Moldavie ce code n'existe encore qu'à l'état

No. 1982. de manuscrit et se trouve déposé au tribunal de Galați. Quant aux
1858 autres tribunaux, ils se servent du texte français.
13 Aprilie.

Le Code pénal de Caradja a été entièrement modifié en Valachie; mais le Code pénal de la Moldavie est encore celui de Sturdza, qui est tout aussi incomplet que le Code pénal de Caradja. Les mêmes pénalités existent en Valachie et en Moldavie; mais depuis 1849 la peine de mort n'est plus appliquée.

La Commission expose d'abord le système judiciaire de la Valachie, se réservant de signaler ensuite les différences que présente l'organisation judiciaire de la Moldavie.

Le Règlement Organique (art. 211) déclare le pouvoir judiciaire distinct du pouvoir exécutif.

Néanmoins, quelques attributions judiciaires sont exceptionnellement conservées aux autorités administratives, dans des cas de peu d'importance et qui exigent de la célérité.

Le pouvoir judiciaire, hors les cas précités, est exercé par les tribunaux des districts, par les Cours d'appel et par la Haute Cour.

Tribunaux de district. — Chaque district a un tribunal, composé de trois membres, dont un Président, de plus un juge suppléant et en outre un procureur, un greffier, etc.

Les membres des tribunaux doivent être nommés par le Prince pour trois ans, choisis parmi les Boyards de deuxième et de troisième classe (loi du 12 Mai 1837 sur la Boyarie, art. 10) et réunir certaines conditions d'âge et de connaissances. Les Présidents reçoivent 800 piastres par mois d'appointements, les juges 600 piastres, etc.

Chaque tribunal de district connaît de toutes les affaires civiles, commerciales, correctionnelles et criminelles de son district.

Dans les procès de commerce, le tribunal s'adjoint deux juges commerciaux. Ces juges sont pris sur une liste de 12 commerçants notables payant la plus forte patente de la ville où siège le tribunal, liste dressée tous les deux ans par le Staroste (prévôt) des commerçants et confirmée par le Prince.

Trois districts font exception à ces règles générales: celui de Brăila a deux tribunaux, l'un pour les affaires civiles, correctionnelles et criminelles, l'autre pour les affaires commerciales. Le district de Craiova en a trois, deux pour les affaires civiles, correctionnelles et criminelles et un pour les affaires commerciales. Le district d'Ilfov (Bucarest) en a quatre, deux pour les affaires civiles, un pour les affaires commerciales et le quatrième pour les affaires correctionnelles et criminelles.

Les tribunaux de commerce ci-dessus mentionnés sont composés de cinq membres, savoir: un Président et un juge nommés par le Prince et trois juges commerçants. Ces derniers sont élus pour deux ans par les négociants notables de la ville où siège le tribunal; ils sont confirmés par le Prince.

Tous les tribunaux de district siègent aux chefs-lieux de leurs districts respectifs.

Les tribunaux prononcent sans appel en matières civiles jusqu'à concurrence de 500 piastres (loi du 28 Février 1847, art. 4); au-delà de cette somme, l'appel est loisible. Cependant, quand ils condamnent au paiement de dettes hypothécaires inscrites selon les formes établies, leurs jugements sont exécutoires sans appel, et quand ils condamnent au paiement de dettes non hypothécaires, l'appel n'est recevable qu'après le dépôt préalable de la somme due (loi du 28 Mars 1840, art. 1, 2 et suivants), quelle que soit dans les deux cas l'importance du procès.

Ils prononcent en matière commerciale également sans appel jusqu'à concurrence de 500 piastres et à charge d'appel au-delà de cette somme (même loi de 1840, art. 4). Cependant, les jugements prononcés à charge d'appel sont exécutoires, malgré l'appel interjeté, si la partie qui demande l'exécution donne caution suffisante (Règlement, art. 313, et procédure commerciale, art. 46).

Ils font l'instruction des procès criminels et ils donnent une simple opinion sur la culpabilité de l'accusé (Code pénal, art. 55, 57).

Les débats dans les tribunaux sont publics, excepté dans les cas où ces débats seraient dangereux pour les bonnes mœurs (Règlement, art. 230).

Les tribunaux ont encore dans leurs attributions la nomination des tuteurs et des curateurs, la surveillance de l'administration des biens des mineurs, etc. (Code Caradja, Règ. 370, Loi sur la tutelle générale formant l'annexe 5 au chap. VIII du Règlement), les légalisations et inscriptions des testaments (Code Caradja), les ventes, etc. etc.

Les procureurs sont chargés de veiller à ce que les lois soient observées dans les tribunaux auxquels ils sont attachés et d'instruire le Ministre de la Justice de tout ce qui s'y passe. Dans les affaires civiles, les attributions des procureurs ne sont pas déterminées d'une manière très précise. Ils doivent cependant assister aux procès et faire aux juges les observations qu'ils croient nécessaires, sans pouvoir prendre part à leurs délibérations.

Dans les procès correctionnels et criminels, les procureurs représentent la justice du pays et agissent au nom de la société et de

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

la loi; ils poursuivent les délits et les crimes et requièrent l'application de la peine (Code de procéd. pén. art. 8 et suivants).

Cours d'appel. — La Grande-Valachie a quatre Cours d'appel, qui siègent à Bucarest: deux pour les appels des procès civils, qui fonctionnent alternativement par mois, une pour les procès commerciaux et une pour les procès correctionnels et criminels.

La Petite-Valachie a deux Cours d'appel, fonctionnant alternativement, qui siègent à Craiova et qui connaissent des procès civils, correctionnels et criminels.

La Cour d'appel commerciale de Bucarest connaît aussi des procès commerciaux de la Petite-Valachie.

Chaque Cour d'appel est composée de 5 membres, un Président et quatre juges, qui doivent être nommés, comme ceux des tribunaux des districts, par le Prince pour trois ans et pris parmi les Boyards de 1-ère classe, d'un juge suppléant, d'un procureur, d'un greffier etc. Deux des membres de la Cour commerciale sont élus parmi les commerçants notables de Bucarest, de la même manière que ceux du tribunal commercial du district d'Ilfov (Bucarest). Les Présidents ont 2.400 piastres d'appointements par mois, les juges 2.000 etc.

Les Cours d'appel civiles et les Cours commerciales prononcent en dernier ressort jusqu'à concurrence de 1.000 piastres de capital et 100 piastres de revenu.

Elles prononcent également en dernier ressort jusqu'à concurrence de 7.000 piastres de capital et de 700 piastres de revenu, lorsque leurs arrêts sont conformes aux jugements des tribunaux de 1-ère instance (loi du 28 Février 1847, art. 4). Au-delà de ces sommes, elles prononcent à charge d'appel et les appels interjetés sont admis ou non d'après les règles suivantes:

Tous les arrêts des Cours d'appel civiles et commerciales, hors ceux qu'elles prononcent en dernier ressort, sont soumis par le Ministre de la Justice à la confirmation du Prince. Le Prince confirme les arrêts contre lesquels il n'y a pas eu de pourvoi. Il confirme également, sans admettre de pourvoi, les arrêts des tribunaux d'appel, lorsqu'ils sont conformes à ceux de 1-ère instance et lorsqu'il reconnaît qu'ils ne violent ni la loi ni les formes de la procédure. Il admet les appels contre les arrêts qui ne sont pas conformes aux jugements des tribunaux de 1-ère instance et qui lui paraissent violer la loi ou les formes de la procédure; dans ce cas, il les renvoie à la Haute Cour.

Les Cours criminelles jugent en matière correctionnelle à charge d'appel.

Cependant, l'art. 296 du Règlement leur donne le droit de prononcer définitivement, quand leurs arrêts sont conformes aux jugements des tribunaux de 1-ère instance, sur les délits qui n'emportent pas une peine plus forte qu'un an de prison.

En matière criminelle, l'appel est toujours de droit. L'art. 296 du Règlement dispose, en outre, que les arrêts des Cours criminelles sur des crimes qui emportent la peine des salines et la peine de mort doivent nécessairement passer par la Haute Cour.

Haute Cour.—La Haute Cour est composée de 9 membres, à savoir: un Président et huit juges, nommés comme ceux des Cours d'appel, un procureur, un greffier, etc. Le Président doit avoir le rang de «Ban» (Règl. art. 320). Il reçoit 2.800 piastres par mois d'appointements, les juges en reçoivent 2.400 etc.

La Haute Cour connaît en dernier ressort des procès, dont elle a été saisie, soit par le Prince en matière civile et commerciale, soit directement par les parties ou par les procureurs en matière correctionnelle et criminelle, ainsi que nous l'avons expliqué. Dans les procès motivés par des crimes qui emportent la peine de mort, la Haute Cour doit juger au complet de 9 membres et même, dans ce cas, si elle prononce cette peine seulement à la majorité et non à l'unanimité, le Prince doit la commuer en une peine inférieure (Code de procéd. pén. art. 206 et 208).

La Haute Cour connaît aussi, sur l'ordre du Prince, des accusations contre les fonctionnaires supérieurs, Ministres, membres des Cours et des tribunaux, Administrateurs, etc., pour crimes et délits relatifs à leurs fonctions. Le Ministre de la Justice doit être présent (Code de procéd. pén. art. 306).

Les accusations contre les membres de la Haute Cour sont portées devant la Cour criminelle, réunie aux deux Cours d'appel civiles (même article).

La Commission passe maintenant à l'examen des différences, dont elle a signalé plus haut l'existence, entre les organisations judiciaires des deux Principautés.

Différences entre l'organisation judiciaire de la Moldavie et celle de la Valachie.

Ces différences ne sont pas d'une grande importance; on doit signaler cependant, en premier lieu, qu'en Moldavie le Prince peut présider la Haute Cour, ce qui n'entre pas dans les attributions de l'Hospodar de Valachie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

En Moldavie, les tribunaux ne sont pas pourvus de procureurs, quoique leur institution ait été décrétée en 1852.

Mais leurs fonctions dans les affaires civiles sont remplies par le Grand Logothète de la Justice (art. 378), qui représente le Ministre de la Justice, et par des réviseurs nommés par lui.

En outre, le choix des membres des tribunaux de 1-ère instance n'est pas restreint, comme en Valachie, aux personnes appartenantes à la Grande Boyarie et généralement les appointements dans les branches judiciaires sont plus modiques qu'en Valachie.

Dans les ports de Galați et d'Ismail, les procès commerciaux ne sont pas jugés par les tribunaux de district, mais il ressortent de tribunaux de commerce spéciaux. Ces tribunaux sont composés de 3 membres négociants et d'un Président, qui doit être pris parmi les Boyards. D'ailleurs, les tribunaux de district, toutes les fois qu'il s'agit d'affaires de commerce, s'adjoignent: dans la ville de Jassy le prévôt des négociants, dans les autres chefs-lieux deux négociants ou marchands y domiciliés (art. 333).

Ces tribunaux, ainsi composés, jugent en dernier ressort tous les procès de commerce qui n'excèdent pas la somme ou la valeur de 1.500 piastres; les tribunaux de commerce spéciaux jugent sans appel jusqu'à concurrence de 20.000 piastres.

Cours d'appel. — Le Règlement assignait à la Moldavie deux Cours d'appel en matière civile; maintenant, il n'y a qu'une seule Cour d'appel proprement dite et une Cour d'homologation, dont les attributions consistent dans la légalisation des ventes d'immeubles, des feuilles dotales, des donations qui ne dépassent pas la somme de 20.000 piastres, des hypothèques de la même valeur. Elle procède, en outre, aux enchères publiques des biens-fonds.

Les Cours d'appel (Règlement, art. 320) et d'homologation sont composées de 5 membres, nommés pour trois ans.

Il n'y a en Moldavie qu'une seule Cour criminelle, qui est également composée de 5 membres.

Les Cours d'appel et d'homologation ont de plus deux juges suppléants.

Les tribunaux de commerce de Galați et d'Ismail ont le rang des tribunaux d'appel, parce que tout pourvoi contre leurs décisions doit être interjeté directement à la Haute Cour (Divan Princier).

Les arrêts du Divan d'appel, à l'instar de ceux des tribunaux de commerce, sont exécutoires dans les affaires qui ont pour objet des biens meubles jusqu'à concurrence de 20.000 piastres. Quant aux arrêts rendus dans les affaires qui concernent les propriétés urbaines,

ils sont exécutoires jusqu'à concurrence d'un revenu de 1.500 piastres, et pour les propriétés rurales jusqu'à concurrence de 200 toises (Règlement, art. 328).

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Contrairement au système qui se pratique en Valachie, les arrêts de la Cour d'appel, des tribunaux de commerce et de la Cour criminelle doivent, pour être exécutoires, passer par la Haute Cour.

La Haute Cour moldave.—Le Divan Princier est composé de 4 personnes choisies par le Prince et de 3 autres membres élus par l'Assemblée générale ordinaire. Parmi ces membres, le Prince en désigne un, pour remplir les fonctions de Président, dans le cas où il ne pourra par présider le Divan en personne.

Ce droit de nomination de trois membres à la Haute Cour a été par le fait enlevé à l'Assemblée; ils sont aujourd'hui nommés par le Chef du Gouvernement. Il y a de plus 4 juges suppléants. Tout arrêt de la Haute Cour (Divan), avant de pouvoir être mis à exécution, doit être confirmé par le Prince.

Le Prince, s'il ne préside pas, a le droit de faire ses observations sur les arrêts qui ne sont pas prononcés à l'unanimité. Le Divan a toujours la faculté de rectifier; mais s'il persiste dans son opinion, il est tenu de la motiver.

Quant aux attributions judiciaires qui sont du ressort des autorités administratives, elles sont en Moldavie moins étendues qu'en Valachie. Les différences entre les deux Principautés, dans cette matière, ne méritent pas d'être signalées à l'attention du Congrès.

Les Boyards ont les mêmes privilèges en Valachie qu'en Moldavie et, pour ceux qui sont condamnés criminellement, la peine des salines et des travaux forcés est commuée en détention dans un monastère.

Telle est, d'après la loi, l'organisation judiciaire des deux Principautés. De graves abus se sont introduits dans l'application.

Nous citerons ceux qui ont un caractère général:

1. Intervention des Princes et des Ministres dans l'administration de la justice.

En effet, nous avons vu que le principe de la séparation des pouvoirs judiciaire et exécutif est écrit en tête de l'organisation judiciaire, à laquelle il sert de base. Nous avons vu que les tribunaux et les Cours exercent le pouvoir judiciaire. Le droit d'intervention du Prince dans l'exercice de ce pouvoir est limité à des cas déterminés; de même, le droit des tribunaux et des Cours est assez clairement établi. En Valachie, le Prince ne doit jamais juger; il ne

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

doit intervenir dans l'administration de la justice que: 1) pour décider si certains procès, après avoir parcouru deux degrés de juridiction, doivent en parcourir un troisième; et 2) pour confirmer les arrêts des Cours. Aucune loi ne donne au Prince un pouvoir plus étendu. L'art. 331 du Règlement valaque lui donne seulement le droit et lui impose l'obligation de veiller, par l'intermédiaire du Ministre de la Justice et des procureurs, à ce que le bon ordre et les lois soient exactement observés dans les tribunaux et les Cours et, à cet effet, de surveiller leurs travaux et de réprimer les abus des magistrats. Cependant, le Prince ou son Ministre intervient dans l'administration de la justice, en suspendant les procès, en arrêtant les travaux des tribunaux et des Cours et même en leur indiquant parfois les changements à apporter à leurs décisions, etc. En agissant ainsi, il s'est souvent fondé sur l'art. 331 précité. Voici en entier cet article, qui forme toute la section 7 du chap. VII du Règlement, section qui a pour titre: «Des attributions du grand Logothète» (Ministre de la Justice):

«Art 311. Le Prince veillera, par l'intermédiaire de son Ministre de la Justice et des procureurs, sur les tribunaux de toute la Valachie, à ce que le bon ordre règne dans les affaires qui s'y traitent, à ce que la marche des procès et leurs décisions soient selon la teneur des Règlements et lois en vigueur

«Le Grand Logothète aura soin de recueillir tous les renseignements nécessaires, ira lui même inspecter tous les tribunaux et même le Haut Divan et pourra assister, si besoin il y a, à leurs réunions.

«Il fera connaître au Prince les fonctionnaires qui s'écarteraient des devoirs de leurs fonctions et lui recommandera ceux qui se distingueraient par une conduite bonne et digne d'éloges.

«Le Grand Logothète se trouvant placé entre les différents tribunaux et Divans et le Prince, tous les rapports des Présidents et procureurs, ainsi que les appels contre les arrêts du Haut Divan (1), seront soumis au Prince par son intermédiaire, selon la teneur du § 9 de l'art. 324. La confirmation des arrêts du Haut Divan, les ordonnances de mise à exécution de ces arrêts, les confirmations des enchères et ventes, enfin tous les Offices princiers relatifs à l'ordre judiciaire seront contresignés par le Grand Logothète.»

Il est évident que cet article ne donne pas au Prince et aux Ministres le droit de rendre la justice; il est évident que c'est l'in-

---

(1) Aujourd'hui il n'y a plus d'appel contre les arrêts de la Haute Cour.

terpréter faussement que de lui attribuer une signification en contradiction flagrante avec tous les principes du Règlement Organique, dont il fait partie.

2. Mauvais choix des magistrats. Trop d'instabilité dans leurs positions. Ils sont nommés, transportés d'un tribunal à l'autre, destitués souvent sans motifs légaux et contre la règle.

L'art. 215 du Règlement veut que les magistrats soient nommés pour trois ans; cet article n'a pas encore reçu d'application. L'art. 219 veut qu'on ne nomme que des magistrats qui connaissent suffisamment les lois du pays; on n'en n'a pas tenu compte et on n'a rien fait pour arriver à donner de plus en plus à cette disposition légale une valeur pratique.

3. Absence de surveillance sérieuse et efficace du pouvoir supérieur sur les tribunaux et les Cours, pas de répression des abus; en un mot, l'art. 331 n'est pas appliqué dans son sens véritable.

La Commission termine, en indiquant quelques bases d'améliorations nécessaires à apporter à l'organisation judiciaire.

1. Régler et définir plus distinctement les attributions du pouvoir judiciaire et du pouvoir exécutif et ôter à ce dernier tout prétexte d'empiétement et d'ingérence.

2. Elever la position des magistrats et la rendre plus stable, en leur demandant, autant que possible, des connaissances plus spéciales pour leur admissibilité ou leur avancement dans les fonctions judiciaires, sans condition de rang dans la Boyarie, et surtout en rendant efficace le principe en vertu duquel un juge ne peut pas être arbitrairement déplacé.

L'art. 215 du Règlement valaque et les art. 284 et 285 de celui de Moldavie, après avoir établi le principe de la nomination des magistrats pour trois ans comme un acheminement à l'immovibilité, font entrevoir l'immovibilité comme le but à atteindre après une période transitoire de neuf années, si alors le Prince et l'Assemblée générale trouvent bon de la proclamer en principe. Les prescriptions et les recommandations des articles précités n'ont pas été observés et les obstacles qu'a rencontrés, en 1830, l'adoption du principe de l'immovibilité existent en grande partie encore aujourd'hui.

Pour ces raisons, la Commission est d'avis que l'adoption immédiate et générale du principe de l'immovibilité n'est point possible; mais elle croit qu'on peut y arriver par degrés.

3. Le système pénitentiaire devrait être mieux développé et établi sur des bases plus en rapport avec les principes généralement

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

admis. Il serait désirable de commencer par une réforme matérielle des prisons mêmes. Car le nouveau Code pénal exige pour l'expédition des procès des moyens que le pays ne possède pas; de là, lenteur dans la marche des affaires judiciaires et, par conséquent, surcroît du nombre des prévenus, dont plusieurs passent des mois, si ce n'est des années entières, dans la prison, avant que la sentence ne soit rendue. Ainsi, un prévenu dont la condamnation, selon la loi en vigueur, serait de 15 jours ou d'un mois de prison, reste plusieurs mois emprisonné préventivement.

De nouvelles lois, en supprimant les punitions corporelles des anciens codes, ont nécessairement augmenté le nombre de ceux qui sont condamnés à l'emprisonnement. Or, les prisons ne suffisaient point aux besoins des tribunaux, avant même la mise en vigueur du nouveau code.

Enfin, la nouvelle loi établit, selon les délits et les crimes, telle ou telle autre catégorie de prison, qui, en réalité, n'existent point, et l'on voit entassés pêle-mêle dans les mêmes prisons, tenues généralement dans un état déplorable, des prévenus et des condamnés, des innocents et des coupables de toute espèce, sans qu'ils soient assujettis au moins à un système régulier de travail.

Les Commissaires de Prusse et de Russie croient devoir s'abstenir de toute proposition ultérieure de réforme; car les maux qui sont signalés dans l'état actuel émanent, selon leur conviction, moins des institutions en vigueur que de l'inexécution de la loi par ceux-là mêmes qui sont chargés d'y veiller. Ce sera déjà un notable progrès, si l'on parvient à réaliser les réformes sus-indiquées, qui serviraient de preuve à la possibilité d'une plus grande réforme.

Le Commissaire d'Autriche croit devoir s'abstenir de proposer d'autres réformes que les sus-indiquées, vu qu'il lui paraît impossible de les préciser, sans connaître les principes qui serviront de base à la future organisation des Gouvernements des deux Principautés, avec laquelle l'administration de la justice doit nécessairement être mise en parfaite harmonie, et vu surtout que ces réformes, si elle doivent ne pas être décrétées seulement pour rester ensuite lettre morte, mais bien être exécutées et amener les résultats qu'on a en vue, ne sauraient être arrêtées et promulguées avant de s'être assuré que les moyens dont on peut disposer sont suffisants pour les mettre en pratique, c'est-à-dire avant qu'on n'ait acquis la certitude de trouver un nombre suffisant d'hommes doués des qualités nécessaires, tant sous le rapport de la probité que du savoir, pour remplir les fonctions judiciaires.

Or, de pareils hommes sont, malheureusement, à l'heure qu'il est, presque introuvables dans les Principautés, pays où il n'y a ni Université ni autres instituts d'instruction publique, dans lesquels les candidats pour l'ordre judiciaire pourraient se procurer les connaissances nécessaires, et où, en outre, la classe d'employés, à très peu d'exceptions près, est une classe foncièrement corrompue; c'est à ces circonstances qu'il faut naturellement attribuer aussi, en grande partie, l'état déplorable de l'administration de la justice dans les Principautés.

Les Commissaires de France, de la Grande Bretagne et de Sardaigne, tout en reconnaissant que la société moldo-valaque n'est pas exempte des vices qui viennent d'être signalés, croient cependant que les bonnes lois sont faites pour moraliser les mœurs et, qu'à ce titre, il est utile d'indiquer les changements qui peuvent rapprocher d'un but, que l'on ne doit jamais perdre de vue.

Par conséquent, ils font les propositions suivantes :

1. Organisation d'un corps d'avocats et d'avoués offrant des garanties de moralité et d'instruction.
2. Organisation du notariat, pour donner aux actes le caractère authentique et la forme exécutoire.

Le Commissaire de Turquie est d'avis, que le pays ne possédant, à l'heure qu'il est, aucun des éléments nécessaires pour la réalisation des reformes sus-indiquées, c'est-à-dire l'organisation d'un corps d'avocats et d'un notariat analogue, il serait dans l'intérêt de toutes les classes de la société qu'on prenne des à présent des mesures, qui pourraient servir de base à une meilleure organisation de la partie judiciaire dans les deux Principautés.

Quant aux remarques du Commissaire ottoman, le Commissaire britannique observe, qu'il ne s'agit pas ici de constituer en corps toutes les personnes qui se donnent aujourd'hui pour avocats, ni de demander, pour être avocat, des titres que le pays ne peut pas fournir; mais bien d'instituer et d'appliquer rigoureusement certaines règles conformes à la condition de la société moldo-valaque, règles qui feront une carrière de la noble profession du barreau et qui en exclueront des personnes incapables de remplir ces fonctions et qui les dégradent dans la pratique.

De même, pour les fonctions de juge, on ne doit pas prétendre trouver beaucoup de magistrats d'une érudition profonde et d'un talent distingué; mais il y a toujours un grand nombre d'hommes assez capables pour remplir décentement ces postes, auxquels on peut recourir, au lieu de prendre le premier venu pour en faire un juge.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Dans ce moment, un domestique sans place peut se faire avocat et un Colonel de cavalerie quitte souvent son régiment pour devenir le chef d'un tribunal. Sous un tel système, parler de l'état de la loi est une dérision.

Du reste, un vice principal entache la base du système actuel.

On se plaint avec raison du manque de probité et de capacité parmi les magistrats; mais la responsabilité est une des meilleures sauvegardes contre la corruption, et la responsabilité est toujours grande en proportion du nombre des personnes entre lesquelles elle est partagée.

Quand une seule personne exerce telle ou telle fonction, toute la responsabilité pèse directement sur elle; quand deux personnes exercent conjointement ces fonctions, cette responsabilité est divisée, et ainsi de suite. Ce n'est pas tout. Quand certaines qualités sont rares dans un pays, on peut facilement trouver dix personnes qui les possèdent; on en trouvera moins facilement vingt et moins facilement encore trente. Il est donc évident, qu'en augmentant le nombre des juges dans un tribunal, on diminue la responsabilité des juges et on augmente aussi la difficulté de trouver des juges capables. Le bon sens indique donc, qu'on devrait chercher à limiter, autant que possible, dans chaque tribunal, le nombre des juges; et plus un tribunal est important, plus le nombre des juges doit être restreint, sauf certains cas extrêmement difficiles, où les chefs de différents tribunaux pourraient être réunis.

On procède toutefois, dans les Principautés, selon un principe opposé et il y a dans la Valachie, où les juges sont difficiles à trouver (sans compter les juges suppléants ou les tribunaux des districts), un juge par 62.000 âmes, tandis qu'en Angleterre, où les bons juges abondent, il n'y a qu'un juge par 1.200.000 âmes.

De plus, en diminuant le nombre des juges dans ces différents tribunaux, il sera aisé d'augmenter le nombre des tribunaux mêmes et de faciliter ainsi l'exercice de la justice et l'expédition des causes.

Une autre réforme consisterait dans l'application, à un certain degré, du principe du jury, principe qui est compatible avec tout état de société et qui a le double avantage de restreindre l'arbitraire du pouvoir et de former le caractère du peuple. Il y a encore une autre réforme qui mérite bien quelque attention. La Commission a signalé l'abus, si fréquent, de l'emprisonnement des prévenus, avant leur jugement, pour un terme beaucoup plus long que celui comporté par le crime. Il faut ajouter que le prisonnier est aussi laissé quelquefois dans la prison des semaines ou des mois après l'expi-

ration de sa peine. Il y aura peut-être moyen de remédier à ces deux abus, ainsi qu'à d'autres, en faisant juger par des juges ambulants le crime, dans les districts où il a été commis.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Maintenant, l'instruction seule est faite dans le tribunal du district; après quoi, le prisonnier est expédié à pied et sous l'escorte de gendarmes à la Cour d'appel. Les témoins aussi sont tenus de s'y transporter; et si le criminel est condamné, il est de nouveau renvoyé dans le district où il doit expier sa peine. Ainsi, grand déplacement de criminels, de gendarmes et de témoins! Or, si on choisissait quelques hommes capables pour faire le tour des districts, jugeant les cas criminels et vidant les prisons, on éviterait de grandes dépenses aussi bien que de grands inconvénients et quelquefois de grandes injustices.

En outre, ces juges pourraient visiter les prisons, inspecter les archives, faire des rapports contre les juges incompetents et donner des certificats de bonne conduite à ceux qui remplissent bien leurs fonctions, lesquels certificats seraient nécessairement autant de titres pour la continuation de leurs fonctions, quand le premier terme en serait expiré.

Il est possible que cette réforme rencontrerait des obstacles, que le Commissaire britannique ignore.

Les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne ont à compléter cet exposé de l'organisation judiciaire des deux Principautés par l'observation suivante :

La juridiction des sujets étrangers est dévolue aux Consuls, dans les limites établies par les traités et par la loi organique en vigueur. Mais l'extension récemment donnée à cette juridiction porte atteinte aux droits garantis aux Principautés, à leur indépendance administrative intérieure, et met une entrave perpétuelle à la marche régulière de la justice. Des empiétements constants et des ingérences progressives ont contribué à élargir successivement la sphère des attributions de la justice consulaire. Cet état de choses réagit sur les deux Gouvernements et la faiblesse qui en résulte pour eux les met dans l'impossibilité de lutter et de remédier aux abus. La question se trouve donc renfermée dans un cercle vicieux. Les dits Commissaires doutent de l'efficacité de toute mesure partielle abandonnée à l'initiative des Gouvernements du pays, comme palliatif au mal signalé. D'ailleurs, quant au fond, la juridiction consulaire n'ayant été établie en Orient que pour protéger les étrangers chrétiens contre la législation musulmane, elle paraît aux Commissaires de France,

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

de Prusse, de Russie et de Sardaigne une anomalie dans un Etat où il n'y a pas de Musulmans et où la législation est chrétienne.

Le Commissaire de Russie ajoute, en outre, que la loi organique, qui est en vigueur, a mis en harmonie les droits réservés aux Consuls par les traités avec les droits politiques garantis à un Etat qui a une administration intérieure indépendante. Mais, depuis quelque temps, les principes en vigueur, selon la loi organique, ne sont plus respectés. La juridiction consulaire prend une telle extension que, d'une part, elle prétend assimiler aux étrangers et exterritorialiser des milliers de familles de laboureurs faisant partie des communes rurales et inscrites de longue date dans les listes des contribuables; de l'autre, elle s'arroge le droit de juger des procès, qui, même en vertu du texte des traités et quelle que soit l'interprétation qu'on veuille lui donner, sont du ressort exclusif des tribunaux du pays.

Le Commissaire britannique est d'avis, que la juridiction consulaire devrait être supprimée le plus tôt possible, c'est-à-dire dès que les tribunaux du pays offriront des garanties suffisantes, et qu'en attendant, les attributions judiciaires des Consuls doivent être rigide-ment restreintes aux limites posées par les traités.

Relativement à la juridiction consulaire dans les Principautés, les Commissaires d'Autriche et de Turquie se réfèrent à leurs déclarations, faites à cet égard dans la I-ère partie de ce rapport, lors de l'examen du vœu du Divan moldave touchant cette question.

Le Commissaire d'Autriche ajoute, que le sombre tableau, que la Commission a cru devoir tracer de l'administration de la justice dans les Principautés, ne peut certes pas plaider en faveur de la soumission des étrangers séjournant dans ces pays à la juridiction moldo-valaque et qu'il est évident que, dans cet état de choses, une telle soumission exposerait tant les personnes que les intérêts des sujets des différentes Puissances européennes à de très grands dangers.

Chapitre IV. — Affaires ecclésiastiques Administration du culte, du domaine ecclésiastique. Couvents et établissements de bienfaisance.

§ 1. Juridiction. — La Valachie est partagée en quatre diocèses, la Moldavie en trois. Les districts nouvellement annexés à cette dernière Principauté, districts dans lesquels l'élément bulgare prédomine, paraissent destinés à former un quatrième diocèse de l'Eglise moldave.

Les diocèses de Bucarest et de Jassy ont rang de Métropole et exercent la suprématie canonique sur les diocèses respectifs.

L'Eglise nationale juit ab antiquo de l'indépendance administrative, ne reconnaissant que la suprématie et la juridiction canonique du Siège patriarcal de Constantinople en matière de dogme, à l'instar des Eglises de Servie, de Monténégro, des Iles Ioniennes et de Chypre. L'art. 300 du Règlement Organique de Valachie et l'art. 412 de celui de Moldavie statuent, conformément à l'ancien droit du pays et à l'usage toujours en vigueur, l'élection des Chefs de l'Eglise nationale.

Le droit de reconnaissance canonique est réservé au Siège patriarcal à l'égard des Métropolitains seuls.

A ce point de vue, le vœu de l'autonomie de l'Eglise énoncé par le Divan moldave est conforme au droit existant, comme cela a été dit dans la première partie de ce rapport qui traite des actes de l'Assemblée moldave.

Le Divan de Moldavie a également exprimé le vœu de l'institution d'une autorité synodale pour les Principautés réunies en un seul Etat autonome. Mais l'objet définitif du vœu en question n'est rien moins qu'une rupture de la suprématie canonique. Or, la question, par sa nature même, doit être réservée à une négociation directe entre les deux Eglises.

§ 2. Election des Métropolitains et Evêques. Administration. — L'élection des Métropolitains et des Evêques diocésains est dévolue au corps des Grands Boyards, qu'ils fassent ou non partie de l'Assemblée générale. Les Métropolitains nomment leurs Vicaires respectifs et ont recours au Patriarche de Constantinople pour conférer l'épiscopat in partibus à quelques Prélats attachés aux églises respectives ou préposés à des communautés religieuses.

Il y a, dans chaque diocèse, un consistoire et un dicastère, dont les membres sont nommés par l'Evêque et qui doivent l'assister dans l'administration du diocèse. Du premier de ces corps relève spécialement l'examen des procès en matière confessionnelle ou ecclésiastique; les questions disciplinaires sont de la compétence du second. Les membres de ces deux corps consultatifs, dont les actes doivent être revêtus de la sanction épiscopale, sont des archimandrites, des archiprêtres (protopopes) et autres dignitaires de l'Eglise. Le dicastère métropolitain est présidé par le Vicaire.

L'administration ecclésiastique de chaque diocèse est indépendante, selon la règle en vigueur dans toute l'Eglise d'Orient. Les Evêques n'ont recours au conseil et même à la décision du Métropolitain que dans les questions d'une importance majeure. Quand le recours au Chef de l'Etat est nécessaire, il se fait par l'intermédiaire du Département des Cultes.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

L'administration des diocèses a pour organes les archiprêtres. Il y a deux ou trois de ces fonctionnaires ecclésiastiques dans chaque district faisant partie du diocèse. Ils sont choisis parmi les prêtres séculiers; leur devoir est d'inspecter les paroisses, d'y surveiller l'ordre ecclésiastique et la conduite des prêtres. Ils sont assistés par les Proëstos, qui sont comme eux des prêtres séculiers.

Telle est la hiérarchie des fonctionnaires ecclésiastiques qui dirigent le service diocésain et paroissial.

Tous les fonctionnaires précités ont, d'après les prescriptions du Règlement Organique, des émoluments fixes, qui sont servis sur la caisse des revenus diocésains, dont l'organisation sera expliquée plus bas.

Les prêtres qui dirigent les paroisses ne reçoivent point de traitement. Ils vivent avec leur famille très pauvrement de la vie du peuple, en parfaite communauté d'intérêts avec les autres classes de la population, laboureurs dans la campagne, bourgeois dans les villes. Les quêtes dans l'église et les contributions volontaires des paroissiens pour l'administration des sacrements leur procurent quelques ressources; le village leur fournit une certaine quantité de maïs de son grenier de réserve et le propriétaire est obligé de leur accorder une portion de terrain à cultiver.

D'ailleurs, les prêtres et leurs familles sont exempts du recrutement, de tout impôt et de toute redevance, tant envers l'Etat qu'envers les propriétaires des villages. Pour les curés des villes, ces avantages sont remplacés par une contribution de 2 piastres, prélevée sur chaque paroissien au profit de son curé.

§. 3. Education du clergé.—Avant la réforme de 1831, il n'y avait pas dans le pays d'écoles ecclésiastiques. L'enseignement était facultatif et privé dans quelques établissements religieux et, en général, le clergé indigène, non seulement celui des paroisses, mais aussi le clergé supérieur, était plongé dans l'ignorance la plus complète.

Le Règlement Organique a rendu l'enseignement obligatoire pour le clergé et a institué des séminaires auprès de chaque Evêché; les séminaires des Métropoles doivent recevoir 100 élèves, ceux des Evêchés un nombre inférieur. Il a également prescrit la fondation d'une académie ecclésiastique auprès de la Métropole pour l'enseignement supérieur théologique.

En Valachie, il n'existe pas d'académie auprès de la Métropole; il n'y a que des séminaires dans chaque diocèse, où l'on doit enseigner la théologie élémentaire, les humanités et même l'agriculture, qu'on a jugée nécessaire, car ces établissements sont destinés, vu le

genre de vie du prêtre dans ce pays, à répandre les lumières dans les campagnes et à servir au développement du bien-être parmi les classes agricoles.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Mais dès le début du nouvel ordre de choses, l'insuffisance du nombre d'élèves destinés à occuper les cures vacantes fit ajourner à l'année 1843 la prescription réglementaire des études comme condition de la prêtrise dans cette Principauté. D'autre part, on a persisté dans l'habitude de confier les meilleures cures aux individus recommandés par les propriétaires des villages ou par des hommes influents, au détriment des candidats fournis par les séminaires; ce qui découragea ces derniers.

En Moldavie, le projet d'une académie auprès de la Métropole est en partie réalisé par le Séminaire de Socola, qui est établi dans le couvent de ce nom, près de la capitale. Mais bien que les dispositions du Règlement Organique fixent le nombre des élèves entretenus et complètement défrayés par l'Eglise à 100, il n'y a qu'une soixantaine d'internes et autant d'externes.

Les séminaires de la Moldavie, quoiqu'encore très insuffisants, sont pourtant mieux organisés que ceux de la Valachie, l'éducation du clergé y est meilleure et l'on observe mieux le principe du Règlement, qui soumet les candidats à la prêtrise à différents examens.

Outre les trois séminaires fondés dans cette province par le Règlement, il y a dans le couvent de Neamtu, indépendant de l'autorité épiscopale, une école ecclésiastique; 50 élèves y sont entretenus par les soins du clergé et aux frais du couvent.

En général, ce n'est pas tant l'enseignement supérieur théologique qui fait défaut, mais bien l'éducation ecclésiastique du curé, qui doit être adaptée au genre de vie qui l'attend dans une paroisse rurale.

§ 4. Couvents. — Les couvents des Principautés sont divisés en cinq catégories: 1. Les couvents généralement connus sous la dénomination de couvents non-dédiés; 2. Les couvents ou ermitages dédiés soit aux Evêchés soit à d'autres couvents du pays; 3. Les couvents cénobitiques, indépendants de l'autorité épiscopale en matière disciplinaire et administrative; 4. Ceux fondés par quelques grandes familles du pays dans un but de bienfaisance ou de piété et dont l'administration est confiée par l'acte même de fondation aux descendants des fondateurs; 5. Les couvents dédiés aux Patriarcats et aux Saints-Lieux de l'Orient.

1. Couvents non-dédiés.—Les couvents non-dédiés étaient administrés, avant la réforme de 1831, par leur communauté même,

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

sous l'inspection des Evêques diocésains; mais ils étaient soumis aux exigences des Princes, qui en tiraient un revenu considérable.

Le Règlement Organique a placé ces couvents sous les auspices du Ministère des Cultes et, depuis lors, le revenu des biens-fonds appartenant à ces couvents est versé dans la Caisse centrale, instituée au profit de l'Eglise, de l'instruction publique et des œuvres de bienfaisance.

Ce revenu est tiré, comme nous venons de le dire, des terres appartenant aux dits couvents. Ces terres sont affermées aux enchères par le Ministère des Cultes et sous le contrôle du haut clergé; le terme de l'affermage est fixé à cinq années.

Depuis cette réforme, malgré les énormes abus qui existent dans le système de l'affermage, le revenu a presque décuplé; en Valachie, il vient encore d'augmenter considérablement aux enchères de 1857 et il y atteint, dans ce moment, le chiffre de treize millions de piastres. Sur cette somme, plus de trois millions sont alloués à l'entretien de l'Eglise, c'est-à-dire des couvents mêmes propriétaires des biens-fonds, des séminaires et de tous les dignitaires et fonctionnaires ecclésiastiques. Plus d'un million est mis à la disposition de l'Ephorie des écoles.

Le revenu de la Caisse centrale de Moldavie n'est que de 3 à 4 millions; mais on pourrait l'augmenter de beaucoup, en restreignant les dotations trop considérables allouées aux égumènes et aux Evêques diocésains.

Il y a donc, dans les deux Principautés, un revenu total de près de dix-sept millions de piastres, réalisé par des biens conventuels non-dédiés et dont la surveillance et la gestion sont réservées à l'Etat.

2. Ermitages dédiés. — Les ermitages dédiés à des couvents ou à des Evêchés, qui sont classés dans la seconde catégorie, sont régis d'après les mêmes principes; leurs revenus, qui font également partie de la Caisse centrale, figurent dans les sommes précitées.

3. Couvents cénobitiques. — Ces couvents, selon le principe même de leur fondation, jouissent d'une autonomie absolue.

Les égumènes y sont élus par la communauté même et gèrent les biens-fonds conventuels, sans être soumis à aucun contrôle, soit du Gouvernement soit de l'autorité épiscopale. Ils sont infiniment mieux régis au point de vue économique que les autres couvents. Le clergé en est nombreux, la règle sévère, des aumônes y sont distribuées aux pauvres.

4. Couvents dédiés à des familles.—Les couvents régis sous les auspices de quelques-unes des grands familles du pays ne sont

pas non plus assujettis à la tutelle de l'Etat, si ce n'est dans les limites de l'acte de fondation. Le but des fondateurs étant la bienfaisance, ce but est atteint par l'entretien de grands hôpitaux, d'asiles pour l'indigence et par la distribution d'aumônes.

Quant à la gestion de ces pieux établissements, qui ne sont pas tenus de se soumettre au contrôle du Gouvernement, elle est infiniment mieux réglée et moins entravée d'abus que celle des couvents régis par le Ministère des Cultes.

Forêts. — Il est à observer, en outre, qu'en Valachie les magnifiques forêts de toutes les terres ecclésiastiques ne sont pas comprises dans l'exploitation par l'affermage. Le Règlement Organique, pour prévenir la destruction de ces forêts, a défendu leur coupe et exploitation jusqu'à ce qu'il fût établi une loi qui détermine cette matière d'une manière régulière. Ce n'est que dans le cas de nécessité publique et par suite d'une entente entre le Kyriarque (autorité ecclésiastique dont relève le couvent) et le Logothète du Culte et avec l'approbation du Prince qu'on peut faire des coupes dans les forêts du domaine ecclésiastique.

La Moldavie a, depuis plusieurs années, une loi qui garantit les forêts et établit la coupe sur le principe de 40 et de 80 annuités. En Valachie, il n'y a pas encore de loi sur cette matière et, toutes les fois que le Gouvernement a besoin de bois de chauffage ou de construction, il coupe, sans entente préalable, dans les forêts de l'Eglise, en alléguant l'utilité publique.

§ 5. Administration des biens religieux. — En parlant des couvents non-dédiés, il a été observé que leur revenu avait reçu une notable augmentation depuis le Règlement, malgré d'énormes abus dans l'administration.

L'affermage des terres des couvents, quoique garanti en apparence par la location aux enchères publiques, est un moyen d'enrichir le personnel du Gouvernement, moyen dont il n'a été que trop usé. Les employés du Gouvernement, qui devraient plus particulièrement veiller aux intérêts de la Caisse centrale, sont accusés, et quelquefois avec raison, de favoriser les abus. Il faut aussi ajouter que, non seulement l'Etat perd ainsi une grande partie des ressources provenant des biens religieux, mais que l'Eglise même ne profite pas complètement de celles qui devraient être mises à sa disposition. De beaux et anciens édifices se trouvent, surtout en Valachie, dans un état de dégradation déplorable.

Le clergé monastique appartenant aux couvents de cette caté-

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

gorie est mal entretenu et le nombre en a beaucoup diminué en Valachie.

Le Commissaire de Turquie observe, que le système d'échange des terres conventuelles indigènes, permis par la loi du pays, qui prescrit que l'objet donné au monastère serait d'un prix doublé de celui qu'on cède, quoiqu'établi dans un but d'utilité pour les biens ecclésiastiques, étant de nature à donner lieu à des abus criants, il serait à désirer que le dit système soit à jamais aboli.

§ 6. Couvents dédiés aux Saints-Lieux.—Les couvents dédiés aux Saints-Lieux d'Orient forment une classe distincte; leur position est exceptionnelle et mérite une attention d'autant plus particulière que sur cette grave question les Commissaires diffèrent d'opinion.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne, après un mûr examen, adoptent les faits suivants comme base de leurs appréciations:

1. Il n'y a qu'un petit nombre de couvents dédiés aux Saints-Lieux, qui l'aient été par leurs fondateurs.

2. Les propriétés attachées à ces couvents étaient, si les renseignements des dits Commissaires sont exacts, destinées d'abord à soutenir les communautés y appartenant et à remplir des actes de charité et de bienfaisance dans le pays; il n'y avait que le superflu de leur revenu qui était approprié aux besoins des Saints-Lieux.

3. Un assez grand nombre de ces couvents ont été dédiés postérieurement à leur fondation, non par les fondateurs, mais par les Princes des deux Principautés, qui, trouvant les couvents indigènes et leurs propriétés mal administrés, les ont placés par des actes de dédicace sous la surveillance des couvents étrangers, jouissant alors d'une grande réputation. Leur but, qui était de pourvoir plus amplement au maintien des communautés et aux charités imposées par les fondateurs, peut être encore constaté par plusieurs actes de dédicace, qui ont été reproduits dans une brochure imprimée sous les auspices des couvents des Saints-Lieux. Mais il est à remarquer que, dans certains passages de cet opuscule, le mot valaque qui signifie dédicace a été traduit par le mot donation, qui implique une contradiction avec la pensée qui a dicté l'acte. De plus, les dits Commissaires constatent, que le chap. III du Règlement, § 57, porte que les couvents dédiés, aussi bien que les couvents non-dédiés, doivent être assujettis aux charges de l'Etat. Le chap. III du Règlement valaque institue une commission pour fixer la somme, que les couvents dédiés auront à verser dans la Caisse de l'Etat pour les

établissements de bienfaisance, et il déclare en même temps que ces couvents se trouvent actuellement dans un état de délabrement regrettable. En effet, jusqu'à présent, il n'y a pas de communautés dans les couvents en question; ces couvents, malgré leurs énormes revenus, n'exercent pas les œuvres charitables qu'on serait en droit d'attendre d'eux. Tout ce qui provient des terres qui leur appartiennent, sauf le peu qui sert à l'entretien des bâtiments et des prisonniers qu'ils sont tenus de loger, est appliqué, soit au profit des prêtres grecs qui les administrent, soit au profit des couvents grecs par lesquels ces prêtres sont envoyés.

Des autorités dignes de foi établissent, que les terres appropriées aux couvents dédiés comprennent approximativement la huitième partie du territoire moldo-valaque.

Telle est, selon l'opinion des Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne, la vérité sur les points sus-indiqués. Ils se croient, en outre, autorisés à considérer les biens des couvents dédiés comme des biens religieux appartenant au pays moldo-valaque, destinés principalement à soutenir les œuvres pies indigènes et à contribuer subsidiairement à l'entretien des couvents des Saints-Lieux. Il paraît aussi incontestable aux dits Commissaires, que les lois en vigueur imposent à ces couvents l'obligation de contribuer aux actes de bienfaisance ainsi qu'aux charges que fait peser sur l'Etat l'entretien de l'Eglise, des hôpitaux et des instituts de l'instruction publique. Nonobstant, ils n'accomplissent aucun de ces devoirs et ils négligent de veiller, ainsi qu'ils en ont l'obligation, à ce que les intentions des fondateurs soient strictement remplies.

Si les Princes avaient le droit de dédier des couvents indigènes aux couvents des Saints-Lieux, parce qu'alors les premiers ne répondaient pas au but de leur institution, l'Etat, à ce qu'il paraît, aurait encore aujourd'hui le droit de faire cesser cette dédicace, puisque les conditions imposées n'ont pas été remplies. Car de deux choses l'une: ou la propriété de l'Eglise était simplement propriété particulière et alors les Princes ne pouvaient pas en disposer, ou elle était un bien pour ainsi dire national dédié aux actes de piété sous les auspices de l'Etat et, dans ce cas, les Princes, qui ont eu le droit d'en faire dédicace, ont aussi celui de la retirer.

Toutefois, vu que, sous la tutelle des couvents étrangers, différentes propriétés ont été ajoutées aux propriétés originairement appartenant aux couvents dédiés, soit par legs soit par achat; vu qu'il est toujours désirable de terminer par une transaction un différend

No 1982.
1858
13 Aprilie.

qui dure depuis tant d'années, les dits Commissaires croient devoir recommander un arrangement à l'amiable.

Le Commissaire d'Autriche s'abstient d'émettre un avis quelconque sur le principe qui pourrait servir de base à un tel arrangement, attendu que les opinions des hommes les plus versés dans cette matière, aussi importante que compliquée, qu'il a eu soin de consulter là-dessus, sont très divergentes et qu'il croit, par conséquent, ne pouvoir prendre sur lui la responsabilité de faire une proposition à cet égard.

Mais les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne, vue que les documents primitifs de fondation ne peuvent être reproduits, croient que les couvents des Saints-Lieux pourraient être engagés à faire abandon de leurs prétentions sur les biens des couvents dédiés et sur la gestion de ces biens contre la fixation d'une somme annuelle servie par l'Etat et garantie sur les terres des couvents, à des conditions qui ne sauraient être précisées ici. Les dits Commissaires font remarquer de plus, que les couvents grecs ont souvent déclaré qu'ils ne reçoivent qu'une partie minime du revenu des couvents qui leur sont dédiés. L'arrangement ci-dessus serait donc également favorable aux couvents des Saints-Lieux et à l'Eglise des Principautés; il mettrait, en outre, fin à un état de choses déplorable, qui a fait passer la huitième partie du sol national dans les mains étrangères.

Le Commissaire de Russie observe, que depuis trois siècles, les Sièges patriarcaux et les Saints-Lieux d'Orient possèdent des couvents et des biens-fonds dans les Principautés. La possession est fondée sur le droit en vigueur dans tout l'Orient en faveur de toutes les communions religieuses. Si pour combattre le droit de la propriété ecclésiastique, on allègue soit les actes dont il émane, soit des faits, une citation partielle peut aboutir à des inductions contraires au droit. Chacune des propriétés de l'Eglise grecque dans les Principautés est dans sa possession, en vertu tantôt d'une donation, tantôt d'un testament, tantôt d'un acte d'achat. Si de quelques-uns des actes de donation il ressort qu'un couvent indigène, réduit à l'état de ruine et privé de tous ses biens-fonds, a été dédié aux Saints-Lieux et doté à cette occasion de biens-fonds acquis par le donateur, il y a un bien plus grand nombre de documents, qui prouvent que le fondateur du couvent en a été aussi le donateur. Quant aux termes de donation et de dédicace, le premier s'applique aux terres et le second plus particulièrement aux couvents. D'ailleurs, le texte des actes est fort explicite sur la valeur des termes. Parmi ces actes, il y

en a qui constituent une donation absolue, il y en a d'autres qui imposent certaines conditions.

Pour constater le droit, ainsi que les obligations qui s'y rattachent, le seul moyen légal et équitable est l'examen des actes. Cet examen, déjà prescrit par le Règlement Organique, n'a pas eu lieu encore, comme plusieurs autres dispositions qui contrariaient les vues et les intérêts des Princes.

Avant la réforme de 1830, les Princes prélevaient une espèce de tribut, à leur profit personnel, sur ceux des couvents indigènes qui forment aujourd'hui la Caisse centrale. La réforme a supprimé ce tribut, comme les autres revenus des Hospodars, auxquels il assigna une liste civile. Bientôt après, les Princes ont essayé de remplacer ce revenu par une redevance à prélever sur les couvents grecs, comme ils ont réussi, à la même époque, à accaparer, contrairement à la loi organique, une partie du revenu des douanes. Les premières difficultés entre les Hospodars et l'Eglise grecque ont été provoquées par la nomination des égumènes, les Princes ayant voulu participer à leur nomination et s'immiscer ainsi dans l'administration des biens conventuels. Plus tard, les Princes, par une autre infraction, parvinrent à disposer à leur gré du revenu et des réserves de la Caisse centrale. C'est pourquoi ils s'appliquaient à assimiler progressivement l'administration des couvents grecs à ceux qui fournissent les fonds de la Caisse centrale. Depuis cinq mois, nous sommes témoins des efforts du Gouvernement valaque à combiner l'affermage des terres des couvents grecs avec celui de la Caisse centrale, pour y introduire le même gaspillage que la Commission a déjà signalé dans ce rapport. Cependant, les Gouvernements princiers, tout en prétendant participer à l'administration des couvents grecs et en prélever une part du revenu au profit du pays, n'ont jamais exprimé le désir de s'emparer des biens de l'Eglise grecque et de payer une part du revenu au propriétaire légitime; ils n'ont jamais mis en question le droit de propriété. Ce droit, consacré par une possession non interrompue de trois siècles, est absolument le même que celui sur lequel est basée toute la propriété dans ces pays. Selon la loi du pays, un couvent même peut être considéré comme une propriété particulière et transmissible par succession. Aussi voit-on, parmi les documents publiés par l'Eglise grecque, des donations faites par les héritiers des fondateurs ou bien par les Princes avec l'assentiment et le concours des héritiers. C'est de nos jours que la famille Brancovano a constitué en fonds de bienfaisance à perpétuité une partie de ses domaines, ainsi que les couvents qui appartenaient à la famille. Ce serait donc

No. 1982.

1858

13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

attaquer le principe même de la propriété en Moldo-Valachie, en alléguant ce principe contre les droits inaliénables de l'Eglise grecque.

Mais, comme il a été dit plus haut, une partie de ces propriétés, celles qui émanent de pieuses donations, est soumise à des conditions particulières, à des servitudes, qui ne peuvent être appréciées que par l'examen des actes. Il y en a qui ne sont frappées d'aucune servitude et plus particulièrement celles qui ont été acquises moyennant achat. Pour que le Gouvernement puisse exercer son droit de surveillance à l'égard des servitudes, il faut avant tout qu'elles soient déterminées; cependant, les Gouvernements princiers s'y sont toujours refusés. Pour justifier leurs prétentions, ils ont allégué que les couvents grecs ne contribuent point aux charges de l'Etat, tandis que la propriété ecclésiastique ne jouit d'aucune exemption en Moldo-Valachie et supporte les mêmes charges que toute autre propriété. D'ailleurs, les Gouvernements princiers, en interprétant arbitrairement une des dispositions du Règlement Organique, ont privé les couvents grecs de la jouissance de leurs forêts, qui furent dévastées à plusieurs reprises sous prétexte d'utilité publique. C'est ainsi que la construction seule du théâtre à Bucarest a servi de prétexte à couper dans le domaine ecclésiastique à titre gratuit 70 mille arbres de bois de construction, dont certes la dixième partie à peine a servi pour le théâtre.

Tels furent les résultats de l'inexécution des art. 363 et 416 des deux Règlements.

Toutes les fois que, dans le cours de ces démêlés, l'Eglise grecque a offert de fonder des établissements de bienfaisance et d'utilité publique dans le pays même, les Gouvernements princiers ont décliné cette proposition; mais ils ont revendiqué: 1) de participer à l'administration; 2) de prélever une part, tantôt un tiers, tantôt un quart du revenu. Le Gouvernement moldave s'est contenté de prélever une somme de 12.500 ducats sur le revenu des couvents grecs; mais celui de Valachie n'a jamais voulu préciser un chiffre; il a réclamé le quart, afin d'avoir le droit de participer à l'administration, sous prétexte de contrôle de la totalité du revenu.

Ce serait leur accorder bien au-delà de tout ce qu'ils ont jamais réclamé, que d'engager le clergé grec à renoncer à la propriété de l'Eglise, sauf à recevoir une somme annuelle servie par l'Etat. Ce n'est point à des prétentions que l'Eglise grecque aurait à renoncer, car, indépendamment de son droit, elle est de fait depuis des siècles en possession de ses couvents et de ses biens-fonds dans les Principautés. D'ailleurs, la moitié peut-être de ces biens-fonds a été

achetée par l'Eglise grecque elle-même, ce dont les actes des tribunaux font foi. Ce sont les Gouvernements princiers qui élèvent des prétentions sur le tiers ou le quart du revenu, et ce revenu monte aujourd'hui à peu près de 400.000 ducats dans les deux Principautés, grâce au développement agricole du pays. Il est juste que ceux qui élèvent des prétentions soit engagés à y renoncer, à moins de pouvoir constater leur droit.

D'après les données les plus dignes de foi et d'après les calculs financiers et statistiques du Commissaire de Russie, tout le domaine des couvents et églises indigènes ou grecs constitue la cinquième partie du sol des deux Principautés. Les tiers de cette partie appartient à l'Eglise grecque. C'est la quatorzième ou quinzième partie du territoire qui forme le domaine des Saints-Lieux, nullement la huitième, comme les Moldo-Valaques l'affirment.

Le Commissaire de Russie a été à même de s'assurer qu'une très grande part du revenu précité est régulièrement envoyée aux Saints-Lieux. Le reste est dépensé dans les Principautés mêmes pour l'entretien des couvents. Cette dépense a dû être considérable depuis une quinzaine d'années, à juger de la restauration de plusieurs couvents.

Si les couvents grecs dans les Principautés ne sont pas administrés comme ils devraient l'être; si sous ce rapport ils sont inférieurs aux couvents indépendants ou cénobitiques, dont la Commission a parlé plus haut, il est juste cependant d'observer qu'ils sont en beaucoup meilleur état que ceux qui relèvent de la Caisse centrale. Il est tout aussi juste de reconnaître que cet état de choses provient moins des abus du clergé grec que des abus auxquels il est en butte et qui émanent du Gouvernement même et de cette foule de fonctionnaires intéressés à participer à l'administration.

Quant au revenu envoyé aux Lieux-Saints, certes, il en est fait un meilleur usage que n'ont fait les Gouvernements princiers du revenu de la Caisse centrale. L'Eglise orthodoxe dans tout l'Orient a sa principale ressource dans les Principautés. L'académie ecclésiastique, les nombreuses écoles et l'imprimerie grecque et arabe, toutes les fondations récentes du Patriarcat de Jérusalem, tant en Palestine qu'à Constantinople, les écoles fondées depuis peu d'années à Alexandrie, au Caire et dans plusieurs autres localités, sont entretenues par ce seul revenu. L'antique Siège patriarcal d'Antioche, réduit à une extrême misère et n'ayant que trois à quatre mille francs de revenu diocésain, est mis à même cependant d'entretenir quelques écoles, par le revenu qu'il reçoit de ses deux couvents en Moldavie.

En vertu du principe en vigueur à l'égard de toute fondation

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

pieuse, les Gouvernements princiers pourraient, selon l'opinion du Commissaire de Russie, exiger la constatation de l'usage qui est fait du revenu des biens conventuels; mais ce contrôle devrait s'exercer dans les limites du droit, en mettant l'administration des biens ecclésiastiques à l'abri de la persécution. Les comptes-rendus pourraient même être livrés à la publicité, tant ici qu'à Constantinople.

Toutes les complications proviennent uniquement du refus des Gouvernements princiers de se conformer aux prescriptions formelles des art. 363 du Règlement moldave et 416 du Règlement valaque. Le Commissaire de Russie émet l'opinion, qu'aujourd'hui encore les Gouvernements princiers devraient être engagés à y revenir. Mais si le clergé grec devait être engagé à renoncer à ses biens-fonds, l'émission seule de cette idée, qui fait abstraction d'un droit inaliénable, aurait servi à exagérer les prétentions des Gouvernements princiers et à faire aboutir, non plus à un compromis ou à une transaction, mais à un acte de confiscation. La constatation des droits réciproques est la première condition d'une transaction fondée sur l'équité et qui serait profitable aux Principautés elles-mêmes, tandis que l'assimilation des biens-fonds de l'Eglise grecque à ceux qui sont régis par la Caisse centrale, assimilation qui est le vrai but des Gouvernements princiers, loin de profiter au pays, ne servirait en définitive qu'à alimenter l'arbitraire, le favoritisme et la corruption. Pour s'en convaincre, il suffit de constater d'une part l'état où sont réduits les couvents administrés par le Ministère des Cultes et, de l'autre, d'examiner l'emploi qui est fait du fonds de la Caisse centrale, en contradiction au Règlement.

Le Commissaire ottoman, ayant été mis à même d'étudier à fond cette question, ne veut pas entrer dans l'examen des faits et des arguments cités par les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne; il croit seulement devoir faire observer, que les droits du clergé grec à l'égard des monastères et des biens-fonds appartenant à ses fondations pieuses n'ont jamais été contestés par les Gouvernements des deux Principautés; que le seul grief, que ces pays aient élevé contre le clergé grec, est de le voir ne pas tenir compte des dispositions des testaments, actes de donation et autres des fondateurs et ne vouloir pas payer, dans le cas où il ne remplirait point les volontés des testateurs, une certaine redevance aux administrations locales; tandis que le clergé grec a de tout temps déclaré être prêt à soumettre à l'examen d'une commission mixte instituée à cet effet tous les documents et actes en question.

Les monastères et biens-fonds possédés ab antiquo par les diverses communautés religieuses ont deux origines distinctes d'acquisition: les uns sont des donations faites par les Hospodars indigènes et grecs, par des Boyards ou des particuliers de toute classe tant indigènes qu'étrangers venus des autres parties de l'Empire dans les Principautés; les autres ont été acquis, par achat, de la part du clergé grec lui-même, comme ce fait vient d'être expliqué par le Commissaire de Russie.

Le clergé grec ne demande pas mieux que de remplir religieusement toutes les obligations, qui lui sont imposées en vertu des actes de donation et de dédicace. Mais il n'en est pas moins vrai que quelques-uns de ces actes ne contiennent aucune obligation pour ces monastères, tandis que d'autres prescrivent l'entretien des couvents et l'envoi aux Lieux-Saints de l'excédant des revenus.

Les biens-fonds appartenant aux monastères dédiés grecs payent, sans exception, tous les impôts dont la propriété est chargée, et si la nouvelle législation des Principautés établit un impôt foncier permanent à la charge de la propriété, le dit clergé s'y soumettra, comme les autres possesseurs de propriétés privées. On accuse les prêtres grecs envoyés pour administrer les monastères en question comme se permettant des abus. Plusieurs fois les autorités ecclésiastiques grecques, ayant voulu rappeler des Principautés quelques prêtres convaincus d'abus, ont rencontré de la résistance de la part des Gouvernements locaux.

Le Commissaire ottoman est d'avis, que cette question des couvents, étant une question d'intérêt privé, de nature à être débattue entre la S. Porte et les Principautés moldo-valaques, ne pourra être réglée qu'après un mûr examen des droits réciproques. Ainsi, une commission composée des délégués des Principautés et de ceux des Patriarches pourrait arranger à l'amiable le différend existant et concilier les intérêts des deux parties, qui sont, à un égal titre, l'objet de la sollicitude bienveillante de la Porte.

Les Commissaires d'Autriche, de France, de la Grande Bretagne, de Prusse et de Sardaigne, ne voulant pas prolonger un débat inutile, maintiennent purement et simplement, malgré les allégations des Commissaires de Russie et de Turquie, l'exactitude des faits qu'ils ont avancés et les opinions qu'ils ont émises.

Chapitre V.—Commerce.

L'agriculture, ainsi que l'élevé du bétail, constituent la principale richesse des Principautés. L'exportation des céréales est la source la

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

plus importante de mouvement commercial des deux pays et l'argent que ce commerce y fait affluer profite non moins aux négociants, spéculateurs, qu'aux grands producteurs et aux paysans eux-mêmes.

Si les bras qui manquent étaient en proportion de l'étendue du territoire et si le système de culture était amélioré, la richesse de la Moldo-Valachie s'accroîterait considérablement, car le sol si fertile, qui dès à présent suffit aux besoins du pays et pourvoit à ceux de l'Europe, pourrait fournir le triple à la consommation extérieure; cependant, sur une si vaste étendue, la Moldo-Valachie n'est habitée que par une population de quatre millions d'âmes environ.

En Valachie, l'agriculture, bien que vivifiée par le développement du commerce, n'est point sortie des antiques ornières et ne s'est améliorée sous aucun rapport. En Moldavie, elle est plus florissante. Les districts de la montagne jusqu'au Siret, et en général ceux de la Haute-Moldavie, où la population est plus condensée que dans le bas pays sont, en général mieux cultivés.

Les instruments d'agriculture, les moulins etc. reçoivent tous les jours de nouveaux perfectionnements.

L'industrie proprement dite est nulle dans les Principautés; la Valachie comme la Moldavie sont, sous ce rapport, tributaires de l'étranger pour tout objet manufacturé. En Valachie, on trouve quelques fabriques de drap grossier, de bougies de stéarine, de tannerie, de brasserie et de distillerie. L'industrie vinicole a pris une certaine extension. En Moldavie, l'industrie manufacturière se borne à quelques fabriques de drap ordinaire, à une papeterie, à plusieurs tanneries, savonneries, brasseries et fabriques d'eau-de-vie, dont 200 environ sont mues par la vapeur. L'industrie vinicole y est assez développée.

Les grandes entreprises, que les associations seules des capitaux rendent possibles, sont inconnues dans les Principautés.

En Valachie, les voies de communication n'offrent aucun des perfectionnements qui facilitent l'écoulement des produits et amènent le travail; les cours d'eau, artères naturelles du commerce, et les richesses minières ne sont pas encore exploités; le crédit n'y joue aucun rôle et l'intérêt commercial de l'argent y est de 8 à 12°/_o.

En Moldavie, les voies de communication sont plus avancées; elle possède à peu près 600 kilomètres de chaussée et on trouve des ponts sur toutes les rivières. Deux des quatre grands cours d'eau, la Moldova et la Bistrița, sont flottables.

De la liberté de commerce. — Le cas de disette excepté, l'exportation des produits territoriaux, des bestiaux et des objets de commerce, bruts ou mis en œuvre, est libre dans la Moldo-Valachie.

De même, le commerce des produits indigènes à l'intérieur est libre de tout droit de douane, ainsi que de tout monopole, et le paysan qui apporte aux foires et marchés les objets de consommation ou de première nécessité n'est tenu à aucune rétribution à cet égard.

L'introduction des marchandises aux marchés et foires de la Moldo-Valachie jouit aussi de la libre entrée, sous l'observation des lois de police, de quarantaine et de douane. Et, l'union douanière existant entre les deux Principautés depuis 1847, il n'y a point de droit de douane à acquitter; cependant, l'introduction de l'une dans l'autre des grains, suif, bestiaux et sel est prohibée, par des motifs qui seront exposés en parlant des douanes

Les étrangers payent les droits de douane sur facture ou d'après l'estimation de la marchandise.

L'Assemblée générale peut reviser tous les cinq ans la valeur des articles tarifés.

Prohibitions. — En cas de disette et de hausse des denrées de première nécessité, l'Assemblée générale a la faculté de pourvoir à l'approvisionnement des villes par des droits de douane plus élevés sur l'exportation des céréales, par la fixation d'un taux plus élevé et analogue aux prix courants dans les ports du Danube ou dans les districts limitrophes de l'Autriche et enfin, dans les cas extrêmes, par la prohibition absolue d'exportation des grains pour un temps déterminé. Dans quelques circonstances, la prohibition d'exportation peut s'étendre à la viande et au suif.

Tarifs et douanes. — Les droits d'entrée et de sortie sont indistinctement basés sur le taux de 5%, ad valorem.

Ce droit est formé de l'ancien droit du 3% et du 2%, du droit additionnel, stipulé par les traités de commerce conclus entre les différentes Puissances et la S. Porte depuis 1838; il n'a été introduit dans le tarif des Principautés que depuis 1851, à la demande des Gouvernements princiers, pour subvenir aux besoins du fisc.

Il est à observer que les deux Principautés, tout en soumettant leur commerce aux prescriptions des traités de la S. Porte, ont cependant une frontière douanière distincte de celle de l'Empire ottoman, de sorte que les articles, tant étrangers qu'indigènes, qui sont exportés de la Moldo-Valachie pour la Turquie, payent à la frontière des Principautés le droit de sortie et en Turquie le droit d'entrée et vice-versa. Les marchandises et produits du sol ottoman importés dans les Principautés sont assujettis aux mêmes droits de douane que les marchandises étrangères et il y a, en outre, des articles turcs,

No. 1982.
1858
13 Aprilie

tels que les céréales, les bestiaux et le sel, dont l'introduction dans les Principautés est prohibée.

Les revenus douaniers des deux Principautés sont concédés à un prix fixe à un seul fermier, ce qui explique l'extrême difficulté de préciser le mouvement commercial du pays, le fermier des douanes étant intéressé à le dissimuler. Cependant, comme les articles dont l'exportation dans certains cas peut être prohibée ou restreinte, ainsi qu'il a été dit plus haut, sont affermés à part dans chacune des Principautés, leur introduction en franchise de droit d'une Principauté dans l'autre n'est point permise.

La Commission se réserve de constater le revenu de l'affermage des douanes pour chaque Principauté dans le chapitre consacré aux finances.

Monopoles. — Il n'y a d'autres monopoles au profit du fisc que celui du sel pour la consommation générale.

Les salines étant la propriété de l'Etat, le Gouvernement en afferme l'exploitation à des entrepreneurs; ceux-ci, par conséquent, en ont le monopole dans chacune des Principautés.

Des négociants. — Les négociants et les industriels forment des corporations, qui choisissent leurs prévôts dans leur sein. Les premiers sont divisés en quatre classes, les seconds en deux. Ils payent patente. Ils ont le droit de faire juger les contestations commerciales par des prud'hommes élus dans leur classe.

Ceux-ci forment des tribunaux, qui n'ont point d'organisation régulière et dont les décisions ne sont point obligatoires, à moins d'un compromis qui les constitue en tribunal arbitral.

Les négociants de 1-ère classe et, à leur défaut, ceux de la 2-ème et de la 3-ème ont le droit d'élection et d'éligibilité pour fournir des membres aux tribunaux de commerce et aux municipalités.

Le commerce et les corporations sont représentés à Bucarest et à Jassy par un premier prévôt (Staroste). Le prévôt est élu par les prévôts des corporations des commerçants et des artisans.

Tous les actes du Gouvernement concernant le commerce sont adressés au premier prévôt, lequel soumet de son côté au Gouvernement les projets de mesures commerciales et industrielles.

Ports. — Les ports d'exportation et d'importation de la Valachie, en remontant le Danube, sont: Brăila, Oltenița, Giurgiu et Turnu-Severin. Aucun de ces ports, Brăila excepté, n'est pourvu des travaux d'art nécessaires pour assurer le libre accès des bâtiments et pour en faciliter le chargement et le déchargement. Quant aux débarcadères établis par la Compagnie autrichienne, ils sont spécialement réservés à son usage.

Parmi les ports sus-indiqués, Oltenița, quoiqu'aujourd'hui de peu d'importance, est un de ceux qui ont le plus d'avenir, par sa situation approchée de Bucarest.

Turnu-Severin est aussi destiné à acquérir de l'importance, le jour où l'Oltu sera rendu navigable.

En Moldavie, les ports d'exportation sont: Galați et, dans la partie de la Bessarabie réunie récemment à la dite Principauté: Ismail, Chilia, Reni et Vilcov. Cependant, ce dernier port voit son commerce entravé par suite de la démarcation actuelle, qui vient de le séparer du thalweg du Danube.

Importation et exportation. — La Commission a déjà signalé l'extrême difficulté, qu'il y a à préciser le chiffre des importations et des exportations du pays. Toutefois, elle annexe les derniers tableaux officiels publiés par le Gouvernement valaque. La confusion et l'insuffisance de ces documents viendront à l'appui des affirmations de la Commission:

Valeur des exportations.

	1855	1856
Peaux . . . . . Piastres	3.956.885	1.370 502
Fourrures . . . . . »	432.352	109.159
Manufactures . . . . . »	722.232	805 275
Beurre . . . . . »	4 106 641	4.803.568
Bois de construction. . . »	881.998	278.313
Tonneaux et douves. . . »	55.021	145 374
Fruits secs . . . . . »	92.219	671.842
Graines diverses . . . . »	325.143	485.385
Boissons . . . . . »	965 385	816.404
Poissons . . . . . »	326 277	344.788
Epiceries . . . . . »	1.790.246	2.165 250
Soie . . . . . »	137 979	45.228
Marchandises diverses . . »	915.168	839.681
Bêtes à cornes . . . . . »	29.270.914	29.128 959
Céréales . . . . . »	120.031.585	81.060.486
Sel . . . . . »	2.720.617	3.712.500
Laine . . . . . »	4.429.555	6.049.590
Moutons . . . . . »	1.784.626	1.241.144
Sangsues . . . . . »	63.535	—
Total en piastres	173.008.487	134.073.457

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Valeur des importations.

	1855	1856
Marchandises de Leipzig . Piastres	42.603.664	52.253.058
Cotonnades . . . . . »	3 207.267	5.251.017
Marchandises de Russie . »	19.170.672	18.637.985
Articles de Transylvanie . »	9.472.402	8.728.510
Coton filé . . . . . »	4.665.149	7.371.281
Fourrures . . . . . »	2.641.970	3.190.928
Draps ordinaires . . . . . »	227.408	378.495
Chaussures ordinaires . . »	1.116.749	2.020.528
Fer . . . . . »	5.592.670	6.219.972
Cuivre . . . . . »	968.432	1.553 320
Poissons . . . . . »	1.724.750	3.017.630
Epiceries . . . . . »	10.155.373	9.432.951
Produits du pays . . . . . »	3.128.821	4.826.822
Bétail, armes, poudre de chasse et vin . . . . . »	1.499.742	2 715.513
Total en piastres	106.245.074	125.597.310

Navigation.—La Valachie et la Moldavie ont leurs pavillons respectifs. D'après les derniers tableaux officiels, publiés par le Gouvernement valaque, le mouvement de la navigation dans le port de Brăila pendant l'année 1856 a été de 44 navires.

Bien que dans ces pays, qui renferment tant de ressources en eux-mêmes, le commerce ne date, pour ainsi dire, que depuis 1830, malgré de grands et continuels progrès, on aurait pu s'attendre à lui voir prendre des proportions plus considérables, puisqu'il n'a été entravé ni par des monopoles ni par des droits de douane élevés.

On doit, sans doute, attribuer l'état actuel de choses à l'inertie générale de la population, ainsi qu'à l'incurie dans laquelle les Gouvernements ont laissé les voies de communication.

Il est avant tout nécessaire d'améliorer les débouchés, soit en construisant des routes ordinaires ou des chemins de fer, soit en rendant navigables les principaux fleuves des deux pays. Ainsi l'on favoriserait l'exportation des produits du sol, en même temps qu'on rendrait à l'agriculture les bras et les bestiaux qui lui sont enlevés aujourd'hui par milliers pour le transport intérieur.

Il n'est pas moins nécessaire d'établir des ports, car ceux qui

figurent comme tels en Valachie ne sont que ce que la nature les a faits.

Il est à observer, que les obstacles naturels, qui se présentent à l'embouchure du Danube, ont beaucoup entravé le développement de l'exportation des céréales.

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

Chapitre VI.—Travaux publics.

Ponts et chaussées et télégraphe.

Le Règlement Organique, en établissant le budget sur les modestes ressources du revenu d'alors, alloua 200.000 piastres de dépense annuelle pour la réparation des grandes routes et des ponts en Valachie. Il a prescrit d'aviser tous les ans à ce besoin selon les ressources disponibles du revenu public. Les chemins vicinaux demeureraient à la charge des communes rurales ; mais il était prescrit à l'Assemblée générale de régulariser le mode de ce travail qui incomrait aux villageois, afin que cela ne puisse donner lieu à aucune vexation ni cotisation entre eux.

Une loi de 1843, en projetant un réseau de chaussées, a décrété une corvée de six journées de travail par an à la charge de tous les villageois avec leurs bêtes de somme pour la confection des routes. Cette loi a été en vigueur jusqu'à l'année 1850. Mais déjà depuis 1848 la corvée était de fait abolie. Depuis, la corvée fut remplacée par une contribution en argent de trois dixièmes additionnels par contribuable et de 3%, du revenu des terres inhabitées. Les deux dixièmes additionnels sont payés par le paysan, le troisième par le propriétaire du sol, qui paye aussi l'impôt susmentionné sur le revenu des terres inhabitées.

Ces contributions, y compris le péage prélevé sur les ponts construits par l'Etat et qui figure pour la somme de 91.500 piastres, produisent un revenu annuel de 3.436.462 piastres. En y ajoutant l'allocation du budget, 200.000 piastres par an, c'est donc une somme de 3.636.462 piastres que le pays paye annuellement pour ses voies de communication.

Mais ce fardeau est incomparablement plus léger que celui du système inauguré par la loi de 1843.

La corvée a donné lieu à des abus, qui dépassent toute vraisemblance. On commençait le travail dans plusieurs endroits à la fois ; par là, il devenait impossible de vérifier le compte des journées de travail. La corvée était exigée dans la saison des travaux champê-

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

tres; les localités où le paysan devait se rendre pour l'acquittement de sa corvée étant arbitrairement désignées par l'administration, les distances doublaient et triplaient en réalité les six journées de corvée. On a vu des paysans payer jusqu'à deux ducats, pour s'en libérer. Les communes marchandait de gré à gré avec les sous-administrateurs. Comme on avait besoin d'argent aussi pour la construction des ponts, dont les matériaux étaient d'ailleurs fournis à titre gratuit par les forêts du domaine ecclésiastique, le Gouvernement de son côté autorisait l'acquittement de la corvée en argent. Les administrateurs, les sous-administrateurs et les propriétaires qui jouissaient de quelque crédit auprès du Gouvernement exploitaient à leur profit privé le travail imposé aux paysans pour l'utilité publique.

Lorsque plus tard on procéda à la vérification des comptes des journées consacrées par le paysan au travail des routes, on constata un déficit énorme de journées, fournies par le paysan, mais dont l'emploi n'a jamais pu être retrouvé dans les comptes-rendus du Ministère de l'Intérieur.

La totalité des chaussées existantes par tronçons sur toute la surface de la Valachie est d'environ 250 kilomètres de route. Chaque kilomètre de chaussée a donc coûté au pays des sommes énormes, dans lesquelles il faut comprendre les quelques mauvais ponts en bois qui sont confectionnés sur les grandes routes et les frais d'administration, qui absorbent actuellement la majeure partie du fonds destiné à la confection des routes.

Le travail des routes avance fort lentement. Le principal obstacle qu'il rencontre est la cherté excessive de la main-d'œuvre et le manque de terrassiers. Les seuls capables sont ceux qui viennent de la Transylvanie. Il faut observer aussi, qu'en général, le travail pour compte du Gouvernement est fort discrédité ici, vu les abus qui accompagnent les paiements. Le laboureur, se souvenant de l'oppression qui a été exercée sous prétexte de travaux de route, y a voué une profonde répugnance. Aujourd'hui encore et malgré la suppression de la corvée, l'administration a recours indirectement à la corvée pour se procurer des manœuvres, en fixant un prix toujours inférieur à celui qui est exigé par les paysans et en obligeant les communes rurales du voisinage à fournir un certain nombre d'hommes et de chariots pour le travail des routes.

Le seul moyen peut-être de faire progresser ce travail serait celui d'y employer la milice régulière, en adaptant ses cantonnements et ses dépôts au système des travaux projetés et en lui allouant une rétribution quelconque. La partie technique est déjà passa-

blement organisée. On pourrait aussi former un bataillon de sapeurs, qui seraient répartis dans les détachements affectés aux travaux.

Les ponts et chaussées, ainsi que tous les travaux publics, étant du domaine du Ministère de l'Intérieur, qui tient la comptabilité du fonds destiné à cet objet, sont néanmoins confiés à une commission spéciale permanente (Ephorie).

Comme le télégraphe est également dévolu à ce Ministère et fait partie de la même comptabilité, la Commission croit devoir ajouter ici quelques notions sur cet objet.

Durant la dernière guerre, quelques lignes télégraphiques furent inaugurées dans les Principautés, par suite d'une convention avec le Commandant des troupes autrichiennes d'occupation, qui proposa aux Gouvernements princiers l'entrée des Principautés dans le système télégraphique austro-allemand. La France, de son côté, établit une ligne télégraphique en Valachie sur les poteaux existants et qui se ralliait à la Crimée pour le service de l'armée d'Orient. A la paix, la Sublime Porte acheta le matériel de la ligne française et installa ses propres bureaux télégraphiques; mais à la fin de l'année 1857, elle concéda son matériel au Gouvernement valaque.

En Moldavie, le service des ponts et chaussées se fait toujours par corvée. Le budget alloue à ce service une somme annuelle de 100.000 piastres. Chaque villageois est astreint à 4 journées de travail pour la confection des routes. Le Gouvernement moldave a développé avec plus de succès ses voies de communication et, à l'heure qu'il est, la Moldavie a plus de 600 kilomètres de chaussée. C'est que le Gouvernement moldave, en décrétant la corvée sur de moindres proportions et avec de moindres ressources, s'est mieux appliqué à en prévenir les abus. Si depuis 1849 les travaux n'ont pas reçu une impulsion aussi active que par le passé, on ne peut nier cependant qu'ils ne se poursuivent et que les chaussées existantes ne soient entretenues avec soin. Le service télégraphique figure dans l'actif du budget moldave pour un revenu annuel de 150.000 piastres.

Une dernière observation démontrera jusqu'à quel point les prescriptions et les prévisions du Règlement Organique ont été inefficaces contre les vices et l'incurie de l'administration. L'art 165 du Règlement Organique de Valachie, en désignant celles des rivières qui peuvent être rendues navigables, ordonne la destruction progressive des digues et des moulins qui les obstruent, moyennant indemnité en faveur des propriétaires. Non seulement rien n'a été fait, mais on continue aujourd'hui encore à construire des moulins en

No. 1982.

1858

13 Aprilie.

No. 1982. pierre sur ces mêmes rivières, qui auraient pu servir pour le char-
1858 riage des produits vers le Danube.
13 Aprilie.

Chapitre VII.—Instruction publique.

Valachie.—L'administration de l'instruction publique en Valachie est confiée par le Règlement Organique à une Ephorie composée de quatre membres. Trois de ces membres sont choisis parmi les Boyards; l'aptitude et le mérite personnel décident seuls du choix du quatrième, dont les fonctions sont rétribuées.

D'après le Règlement Organique les quatre Ephores sont, chargés, avec le Directeur et le Réviseur, de la partie économique, littéraire, disciplinaire et exécutive de cette branche de l'administration.

La surveillance de toute maison d'éducation publique et particulière est aussi du ressort de l'Ephorie.

L'instruction publique en Valachie se partage en instruction communale, primaire, secondaire, supérieure et spéciale et enfin professionnelle.

L'instruction communale, ayant pour but de répandre les éléments de l'instruction première dans les campagnes, comptait, avant 1848, 2.039 écoles. Elles furent supprimées à cette époque. Leur rétablissement fut décrété en 1857. Elles sont entretenues aux frais des villages, dont chaque famille paye à cet effet deux piastres par an. L'instruction donnée dans les écoles primaires a pour but de former les jeunes gens qui veulent se livrer au commerce et aux professions industrielles et en même temps de préparer ceux d'entre eux, qui désirent poursuivre les études complètes des collèges. Chaque chef-lieu de district a une école primaire. Craiova et Ploestî en comptent deux et Bucarest quatre.

Les collèges de Craiova et de Bucarest sont spécialement affectés à l'instruction secondaire et supérieure, comprenant l'étude de la philosophie, le cours de droit et le cours des ingénieurs civils.

Il y a en outre une école spéciale militaire et une école de médecine et de chirurgie, dont il sera parlé dans le chapitre relatif à l'organisation militaire.

L'agriculture, qui est la source de la richesse du pays, a une école dans le couvent de St. Pantélimon, situé aux environs de Bucarest. 25 élèves, entretenus aux frais du Gouvernement, y suivent, depuis 1851, époque de la fondation de cet institut, des cours théoriques et pratiques d'agriculture.

Enfin l'École professionnelle d'arts et métiers compte 60 élèves, entretenus aux frais du Gouvernement.

Il y a, en outre, 32 maisons d'éducation particulière, dont 19 pour les garçons et 13 pour les filles.

Les fonds affectés annuellement à l'instruction publique s'élèvent à la somme de piastres 2.221.298.

Moldavie. — L'instruction publique en Moldavie a été réorganisée en 1850 par une commission spéciale.

La direction supérieure de l'instruction publique, sous les rapports scientifique, administratif et financier, appartient en Moldavie au Département de l'Instruction publique. La partie scientifique est plus spécialement déferée aux soins d'un Conseil scolaire, composé d'un Inspecteur général, du Directeur de l'internat, de trois instituteurs ou, comme on les qualifie ici, professeurs des écoles primaires et des professeurs des sciences.

Le Conseil scolaire est présidé par le Ministre de l'Instruction publique. Ses membres sont nommés par le Prince ou par le Département de l'Instruction publique et les décisions de ce conseil ne sont exécutoires qu'après avoir reçu l'approbation du dit Département.

L'instruction publique se subdivise en instruction primaire, secondaire et supérieure.

L'instruction primaire est donnée dans les écoles élémentaires des villes, dans les écoles pour les filles, dans celles des arts et métiers, dans les écoles militaires, ainsi que dans celles des communautés arméniennes et hébraïques.

L'instruction secondaire comprend les humanités, les collèges et les écoles d'agriculture.

Les sciences n'embrassent ici que les facultés de philosophie, de jurisprudence, de théologie et de médecine.

Le règlement susmentionné a décrété l'établissement d'écoles élémentaires dans les villages de chaque arrondissement au nombre de 63, ainsi que de 3 écoles pour les humanités à Jassy, à Botoșani et à Galați. De même, il a décrété la fondation d'une académie des sciences supérieures à Jassy, pour les jeunes gens qui auraient terminé leurs études dans une des écoles secondaires.

Enfin il sanctionne, dans l'intérêt de l'application et de la discipline des élèves, l'établissement d'un internat de 120 élèves, dont 80 à titre gratuit.

Le revenu de l'instruction publique en Moldavie, fourni principalement par les subventions de l'Etat et du clergé, s'élève à la somme annuelle de piastres 1.288.438.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Telle est, d'après la loi, l'organisation de l'instruction publique dans les Principautés.

La jeunesse y a-t-elle trouvé les moyens de développer ses facultés intellectuelles et morales?

Il faut chercher la réponse à cette question dans le résultat obtenu.

Les jeunes gens élevés dans le pays ne reçoivent qu'une éducation insuffisante et même mauvaise. Les familles aisées envoient leurs enfants à l'étranger.

Depuis le choix des instituteurs jusqu'à la direction des écoles, la surveillance fait défaut. L'éducation est souvent confiée à des hommes sans principes et de mœurs relâchées.

Les écoles communales laissent également, sous le rapport de la surveillance, beaucoup à désirer.

Les attributions du Conseil scolaire de Moldavie offrent un moyen de surveillance, qui n'existe pas en Valachie, où l'Ephorie a des attributions beaucoup trop étendues. L'Ephorie est d'ailleurs un corps presque indépendant du Ministère de l'Instruction publique et, si toutefois on ne peut la remplacer par une autorité tout-à-fait dépendante du Ministère, il faut au moins la lui subordonner davantage.

L'absence complète de discipline est un de vices principaux à signaler dans les écoles moldo-valaques. Pour y remédier, le moyen le plus sûr serait de développer autant que possible le système de l'internat.

Le pays a besoin d'instruction. Les places du service public sont confiées à des jeunes gens, qui ordinairement n'achèvent point le cours de leurs études. Il est donc indispensable de leur demander à l'avenir des garanties réelles d'instruction, par des examens qui constateront qu'ils ont complété leur éducation. Il est en outre désirable de créer, aussitôt que possible, une Université, qui confèrera les grades universitaires, que dans l'état de choses actuel on serait obligé de chercher à l'étranger.

Chapitre VIII.—Organisation militaire.

Introduction.—Des luttes continuelles, des guerres sanglantes marquent toute l'ancienne histoire des Principautés. Environnés de voisins puissants, les Moldo-Valaques ont longtemps lutté pour leur indépendance et, à l'époque qui précède la conclusion des Capitulations avec la S. Porte, on a souvent vu les Princes à la tête d'une armée

très nombreuse et organisée selon l'esprit militaire du siècle. Cependant, la force militaire, qui paraît alors avoir reposé sur un système combiné de recrutement et d'enrôlement, dégénéra peu à peu et, à l'arrivée des Princes phanariotes, le pays avait presque perdu son ancienne renommée militaire. Sous leur gouvernement, l'organisation militaire fut mise en rapport avec le système musulman; la force armée de chaque Principauté comptait alors 6 à 7 mille soldats tout au plus, formant des corps irréguliers et composés d'indigènes et d'étrangers. Pour leur propre sûreté, les Princes aimaient à se faire entourer de gardes du corps étrangers (Albanais), dont le nombre s'élevait jusqu'à 1.000 et quelquefois au-delà.

Le Règlement Organique posa les bases d'une nouvelle organisation de la milice, adaptée au système militaire de l'Occident, et particulièrement au système russe; mais ces «gardes armés» ne sont destinés qu'au maintien du bon ordre et du repos public dans l'intérieur et à la garde des frontières, ou ils protègent les intérêts du commerce.

A. Armée valaque.

I. Les troupes régulières.

1. Leur organisation. — D'après le Règlement Organique, la milice de la Principauté de Valachie doit se composer de 3 régiments d'infanterie ayant chacun 2 bataillons et de 2 escadrons de cavalerie. Dans chaque bataillon il doit y avoir, y compris les officiers, les musiciens etc., 586 hommes; dans chaque escadron, 200; et en tout, la milice, y compris son chef (Spathar), les chefs des régiments (Colonels) etc. doit compter 4.772 hommes. La milice valaque est, à l'heure qu'il est, divisée en 3 régiments d'infanterie, 4 escadrons de cavalerie, une batterie d'artillerie à pied, dont les canons et l'équipage, ayant été pris par l'armée d'occupation russe, n'ont pas encore été restitués, une flottille et un détachement de pompiers. Cette milice est placée sous le commandement du Spathar, secondé par un officier supérieur du grade de Colonel et qui remplace le chef en son absence. Les régiments sont commandés par des Colonels, les bataillons par des Majors, les compagnies par des Capitaines etc. Chaque bataillon compte 826 hommes, divisés en 4 compagnies; chaque escadron 200 hommes, y compris les officiers; l'artillerie compte 187 hommes; les pompiers, 378 hommes; enfin, la flottille se compose dans ce moment d'une chaloupe canonnière et d'une katere. Il y a en outre dans l'Etat-major: 1 Colonel (chef de l'Etat-major), 4 adjutants,

No. 1982. 1 auditeur, 55 écrivains, sous-officiers, soldats etc.; en tout, y compris le Spathar et le Colonel qui lui est adjoint, 63; et dans l'Etat-major princier: 4 Colonels, dont un chef de cet Etat-major, 4 Majors et 4 Capitaines. Toute la milice régulière compte donc 6.539 hommes et 867 chevaux.

2. Le recrutement. — Le recrutement a lieu par la voie de l'enrôlement forcé, et il en sera ainsi jusqu'à ce que la tenue des actes de l'état civil puissent permettre de recourir à l'enrôlement par le sort (Règlement Organique, art. 390, s. II, règlement militaire). Il n'y a que les classes contribuables qui doivent fournir les recrues et, d'après la dernière conscription, elles donnent une recrue sur 50 familles. Les indigènes seuls, ayant des parents et une famille, sont admis au service, depuis l'âge de 20 à 30 ans. D'après le Règlement Organique, la durée du service doit être de 6 ans; cependant, depuis 1848 environ, les milices servent 7 années. Chaque année on congédie la sixième partie de la milice, c'est-à-dire les hommes qui sont arrivés au terme de leur service. Ces vacances, ainsi que celles produites par les décès, les désertions, etc. sont comblées par de nouvelles recrues.

La conscription ne se fait qu'une fois par an et d'après le mode suivant: à la fin de l'année, le Département militaire porte à la connaissance du Prince le nombre des vacances, ainsi que celui des soldats à libérer du service, et demande leur remplacement par de nouvelles recrues. Le Prince donne l'ordre au Département de l'Intérieur et ce dernier exécute l'enrôlement.

3. Privilèges et entretien de l'armée. — Tout militaire marié est exempt, tant lui que ses enfants, de toute imposition durant ses années de service. Celui qui n'a ni père ni famille peut exempter un parent ou un autre individu du même village et ceux des soldats qui servent trois termes exemptent de la capitation leurs parents, leurs épouses et leurs fils pendant toute leur vie.

Les soldats ont droit à la promotion. Le chef de la milice touche annuellement 30.000 piastres, un Colonel 24.000, un Major 12.000, un Capitaine 6.000, un Lieutenant 3 800, un sergent-major 300, un soldat de ligne: infanterie 45, cavalerie 96, artillerie 120, pompiers et flottille 96 piastres. On retient 2 paras sur chaque piastre de la solde des grades militaires supérieurs et cette somme est allouée au fonds des pensions, d'après une loi de l'année 1852.

Le soldat d'infanterie coûte par an 667 piastres, le soldat d'artillerie à pied 713, le soldat de cavalerie (y compris l'achat et l'entretien

du cheval) 1.312, le pompier 730 et de soldat de marine 585 piastres. Le budget annuel de l'armée est de 5.004.583 piastres.

A la réception des recrues, il est déposé par les villages d'où ils proviennent, dans la caisse du Département des Finances, pour chaque individu, la somme de 300 piastres, sous le nom d'argent de bénéfice, qui doit lui être donné à l'expiration du terme de service.

4. Organisation judiciaire. — Les jugements militaires sont rendus dans l'armée d'après les bases du Code pénal militaire, par les instances suivantes:

Les causes correctionnelles sont jugées par une commission correctionnelle, à l'état-major de chaque régiment, et composée d'un Capitaine, Président, d'un Lieutenant et d'un Sous-Lieutenant, membres, et d'un auditeur pris parmi les adjutants du régiment.

Pour les causes criminelles, il est établi une commission judiciaire criminelle, composée d'un Colonel ou Major, Président, de deux membres, d'un auditeur et d'un secrétaire, pris parmi les officiers.

Pour la revision des sentences que donne cette commission, en cas d'appel de la part des condamnés, il y a le Conseil militaire de revision, qui se compose d'un Colonel, Président, de quatre membres pris parmi les officiers supérieurs, d'un auditeur et d'un secrétaire pris parmi les officiers inférieurs.

II. Troupes irrégulières de la Valachie.

a) Gardes-frontières. — Les bureaux de douane, les sentiers des montagnes et autres passages sur la frontière du côté de l'Autriche et de la Moldavie, ainsi que le littoral du Danube, sont gardés par la milice ou par des gardes de frontières fournis par les villages avoisinants. Les armes de ces gardes-frontières sont données par le Gouvernement. Les privilèges accordés aux villageois, en retour des dites obligations, consistent dans l'exemption du recrutement, de la fourniture des dorobantz à l'administration de leur districts et d'autres charges pareilles.

D'après les lois établies pour la garde de la frontière, il a été décidé que les piquets occupés par les gardes seraient sur la ligne du Danube au nombre de 222, sur la ligne des montagnes de 154 et du côté de la Moldavie de 103.

Le budget annuel de ce corps est: appointements des officiers, 211.200 piastres; des gardes (chacun reçoit 60 piastres), 404.640; frais de chancellerie, 7.800 piastres, etc.; en tout, 850 120 piastres.

Pour fournir cette somme, ainsi que celle destinée à l'entretien

No. 1892.
1858
13 Aprilie.

No. 1982. des dorobantz, on prend sur chaque piastre que les villageois payent
 1858 dans les caisses communales 8 paras, dont 4 pour les dorobantz et
 13 Avrilie. 4 pour les gardes-frontières. Dans le cas où ces fonds ne suffiraient pas, on a recours aux fonds de réserve du Ministère des Finances.

D'après le Statut, le corps des gardes-frontières doit se composer de deux Inspecteurs, 5 Commandants de bataillon, 20 Commandants de compagnie, 27 officiers subalternes, 403 caporaux, 6.744 gardes-frontières et 984 réserves, divisés en 5 bataillons, dont chacun se compose de quatre compagnies. L'état-major du corps est à Bucarest. Les gardes-frontières dépendent du Département de l'Intérieur, de même que les gendarmes.

b) Gendarmes. — Les dorobantz sont divisés en deux corps, sous les ordres de deux inspecteurs, pris parmi les officiers supérieurs de l'armée; en outre, il y a, pour chaque inspecteur, un aide, qui est pris parmi les officiers inférieurs de la milice, et un officier pour le travail de la chancellerie.

Le corps se compose de 2 Inspecteurs, 4 Aides-Inspecteur, 17 Commandants, 17 Aides-Commandant, 457 caporaux, 4.202 gendarmes; en tout 4.699 hommes, dont 298 caporaux et 2.798 gendarmes dans leurs foyers, tous les autres en service. Le nombre des chevaux est de 4.676. On prend un dorobantz sur 50 familles, dans chaque village qui ne fournit pas de gardes-frontières. Le terme de leur service est de 6 années; après avoir servi 21 ans, ils sont libérés de toute capitation envers l'Etat. Pour les soldats de ligne, qui passent de l'armée dans la gendarmerie, les six années qu'ils ont servies dans la ligne leur sont comptées comme neuf années de service de gendarmerie.

Les dorobantz sont divisés en 3 escadrons, qui font pendant une semaine le service à tour de rôle.

En tout, l'entretien d'un gendarme coûte approximativement 280 piastres et celui d'un caporal 340 piastres par an, outre l'armement. Cette somme est prise dans les caisses communales. Ce corps, comme il est déjà dit, dépend exclusivement du Département de l'Intérieur.

III. Ecole militaire.

L'Ecole militaire à Bucarest, destinée à fournir à la milice des officiers doués de connaissances spéciales, a été organisée en 1850. Elle est sous l'administration du Département militaire; un conseil, composé de 2 Colonels et un professeur, doit faire le programme des études, l'élection des professeurs, établir le budget et vérifier les comptes.

L'école a un directeur (officier supérieur) pour son administration intérieure, aidé d'un Capitaine, qui est sous-directeur et caissier, et de quatre Lieutenants ou Sous-Lieutenants.

Le nombre des élèves est de 60, le programme des études est de cinq années, après lesquelles les élèves (qui comptent, depuis 1856, dans la milice comme cadets) reçoivent le grade de Sous-Lieutenant.

Le concours n'a lieu que le 1-er Septembre, commencement de l'année scolaire, lorsque l'école a des places vacantes.

Le budget mensuel de l'école est de 8.845 piastres, qui sont prises sur la Caisse des écoles publiques.

IV. Ecole de chirurgie.

Enfin, une Ecole de chirurgie, destinée à former les aides-chirurgiens, a été organisée en 1856 et dotée d'un capital de 240.000 piastres. Cette école est placée sous la direction du médecin-en-chef de l'armée, assisté d'un des médecins de l'hôpital militaire, qui a pour aides deux sous-officiers, chargés de la discipline, de la correspondance et de la comptabilité. On a établi, pour l'inspection de l'école, un comité, composé d'un membre de l'Ephorie des hôpitaux, du «Proto-medicus» et du directeur de l'école. On y forme 50 élèves à l'étude de la chirurgie.

Les appointements annuels des professeurs sont pris sur la Caisse de l'Ephorie des écoles.

Après 4 années d'études, l'élève doit pratiquer 3 ans au détachement ou au service de l'hôpital, où il est inscrit, avec une solde d'aide-chirurgien.

B. Armée moldave.

I. Troupes régulières.

1. Leur organisation. — D'après le Règlement Organique, la milice de la Principauté de Moldavie doit se composer d'infanterie et de cavalerie formant un régiment.

L'infanterie comprend 1 bataillon, qui compte, y compris les officiers, les musiciens, etc., 907 hommes; dans la cavalerie, 1 escadron, 212 hommes; et en tout, dans le régiment, y compris le chef de la milice (Hetman) et son état-major, 1.129 hommes.

Mais actuellement la milice moldave se compose d'un régiment d'infanterie ayant 3 bataillons, d'une division de cavalerie (lanciers)

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

ayant deux escadrons, d'une batterie d'artillerie à cheval, d'une flottille, d'un régiment de gendarmerie ayant deux divisions et d'un corps de pompiers. Les gendarmes et les pompiers sont détachés, par compagnies, dans la capitale et dans tous les chefs-lieux des districts.

Ces troupes, à l'exception des pompiers, qui se trouvent sous l'entière dépendance du Département de l'Intérieur, sont commandées par le Hetman, assisté de l'Etat-major général, dont le chef, directeur du Département militaire, remplace le Hetman en son absence. Chacune de ces armes spéciales est sous les ordres d'un officier supérieur. Chaque bataillon est divisé en 4 compagnies et se compose de: 1 Major, 4 Capitaines, 8 Lieutenants, 8 Sous-Lieutenants, 764 soldats, caporaux, musiciens etc.; en tout 785 hommes. Le régiment, qui est commandé par un Colonel, compte, y compris l'état-major, 2.414 hommes. Chaque escadron se compose d'un Capitaine, chef d'escadron, de trois Lieutenants, deux Sous-Lieutenants, 155 soldats, etc.; en tout 161 hommes; et la division, y compris le chef de division, Major, et l'état-major, compte 340 hommes, avec 288 chevaux. La batterie d'artillerie se compose du chef de batterie, de 2 divisionnaires, 169 canonniers, bombardiers, maîtres-ouvriers etc.; total 172 hommes, avec 90 chevaux (le nombre des chevaux a été réduit de 74, pour amoindrir les dépenses, le chiffre réglementaire est de 164). Le cadre de la flottille compte un Commandant, un Lieutenant, deux Sous-Lieutenants, un sergent-major, neuf sous-officiers et 90 tambours et soldats; en tout 104 hommes. Le régiment de gendarmerie, divisé en 16 compagnies, se compose du chef de régiment, de son adjudant-major, un cassier, un quartier-maître, deux chefs de divisions, 16 chefs de compagnies, 4 officiers subalternes, 1.432 gendarmes à pied et à cheval, sous-officiers etc.; en tout 1.458 hommes et 752 chevaux. Dans ces chiffres, il est compris 196 hommes et 108 chevaux, effectif de 2 compagnies de gendarmerie dont la formation a été récemment décrétée pour le service des deux nouveaux districts de la Bessarabie.

Le total général des troupes régulières est de 4.514 hommes et 1.130 chevaux. En outre, l'Etat-major princier se compose de 18 Colonels, dont 8 rétribués, y compris le chef d'Etat-major, 2 non-rétribués et 8 titulaires, remplissant différentes fonctions, 3 Majors, 4 Capitaines, 2 Lieutenants, 6 Sous-Lieutenants et 2 écrivains; en tout 35.

2. Le recrutement. — Le recrutement des troupes régulières, à l'exception des gendarmes et des pompiers, recrutés par engagements volontaires, s'opère d'après le Règlement Organique par enrôlement forcé, auquel cette même loi n'assujettit que les habitants des villages

et des faubourgs, savoir la classe des contribuables. D'après le dernier recensement, la répartition du contingent est faite dans la mesure d'une recrue par 53 familles.

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

Les indigènes seuls sont reçus dans l'armée; l'âge exigé par la loi pour l'admission d'une recrue est celui de 20 à 30 ans.

La durée du service est de six années. Les soldats qui, après ce terme, continuent de servir pendant un second ou un troisième terme, à titre de remplaçants, ont le droit de percevoir les gages dont ils sont convenus avec les villages, à la condition toutefois que le montant n'excédera pas la somme de 300 piastres par année. En ce qui touche les recrues fournies par les villages, une loi postérieure au Règlement Organique oblige ces villages à leur donner, lors de l'échéance du terme de six ans, deux bœufs et une vache, à titre de récompense.

Quant aux déserteurs, si trente jours après leur fuite ils n'ont pas rallié leur corps, ils sont remplacés par de nouvelles recrues, que les villages sont obligés de fournir immédiatement.

Les vacances produites par les décès sont remplies par des engagements volontaires.

La répartition du contingent, ainsi que les opérations du recrutement, se font par les soins du Département de l'Intérieur, après entente préalable avec le Département militaire, en ce qui regarde le chiffre du contingent à recevoir chaque année.

La durée du service des pompiers est de six ans et celle des gendarmes de trois. Le recrutement de ces deux armes étant purement volontaire et se faisant directement par les commandants respectifs, les dispositions qui viennent d'être indiquées ne leur sont pas appliquées.

3. Privilèges et entretien de l'armée.—Les dispositions concernant les privilèges et l'entretien de la milice moldave sont à peu près les mêmes qu'en Valachie. La solde annuelle de l'Hetman est de 30.000 piastres, celle du chef d'Etat-major de 24.000 piastres etc. comme en Valachie; mais le soldat d'infanterie reçoit 84 piastres, le marin 144 piastres, le gendarme 180 piastres.

En tout, un soldat d'infanterie coûte par an 814 piastres; un lancier, y compris le cheval, 1.645 piastres; un soldat d'artillerie 841 piastres; un marin 674 piastres; un gendarme (avec son cheval) 1.294 piastres.

Le total du budget des troupes régulières pour l'année 1858 est de 6.130.438 piastres, y compris la somme de 385.532 piastres pour la formation et l'entretien des deux nouvelles compagnies de gendarmes.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Pour l'entretien des hôpitaux, on retient environ 4% sur les appointements de tous les grades. La somme produite par cette retenue n'étant pas suffisante, on y ajoute, depuis 1851, celle de 27.000 piastres.

4. Organisation judiciaire. — La justice militaire est rendue d'après les prescriptions du Code pénal promulgué en 1830, lors de l'organisation d'une force armée en Moldavie et, sauf quelques modifications insignifiantes, dans la même forme qu'en Valachie.

II. Troupes irrégulières. Gardes-frontières.

Les lignes frontières sont gardées par 4 compagnies d'infanterie, la flottille et 1.356 gardes-frontières, dont 238 à cheval. Les officiers sont pris dans les troupes de ligne. L'enrôlement est volontaire et du ressort des administrations des districts et de celui des commandants respectifs des frontières. La durée du service est de trois ans. En vue de l'insuffisance du mode d'enrôlement et de l'organisation de ce corps, le Gouvernement a décrété la formation de deux bataillons de gardes-frontières, chacun de 600 hommes à pied et à cheval, qui doivent être recrutés d'après la loi en vigueur pour les troupes régulières. Leur organisation doit être à peu près la même et le nombre de 1.200 a été jugé suffisant pour le service.

III. Ecole militaire.

L'école militaire fut créée en 1857; elle est placée sous les ordres du Département militaire et commandée par un officier supérieur, qui a le titre de directeur.

L'école est divisée en deux parties distinctes, la première formant une seule classe primaire pour les sous-officiers et soldats pris dans les armes de l'infanterie et de l'artillerie, l'autre formant deux classes plus élevées pour tous les cadets appartenant à ces mêmes armes. Les élèves de la classe primaire sont casernés dans le local même de l'école et reçoivent toutes les prestations et moyens d'entretien des corps de troupes auxquels ils appartiennent. Ceux des deux autres classes, vu le manque de local d'habitation dans l'école, sont externes et entretenus à leurs frais, l'Etat ne leur fournissant que les armes. D'ailleurs, d'après un usage antérieurement introduit, les cadets en général ne sont reçus que comme surnuméraires.

Comme il n'y a pas de somme spéciale affectée à l'entretien des élèves, leur nombre n'est pas fixé; celui de la classe primaire est

actuellement de 110 sous-officiers et soldats et celui des deux autres classes de 45 cadets.

Pour être reçu dans la milice comme cadet et admis à l'école militaire, l'aspirant doit être indigène et fils de Boyard, avoir l'âge de 16 à 22 ans et posséder les connaissances élémentaires exigées.

Il est statué que tout sous-officier ou soldat, qui pourrait satisfaire à l'examen des connaissances prescrites, peut suivre les études dans les classes des cadets.

Le budget de l'école était le suivant en 1857: traitement du directeur 2.400 piastres; traitements des officiers professeurs, 7.800 piastres; des deux professeurs civils, 9.000 piastres; autres dépenses, 8.200 piastres.

Les sommes marquées ci-dessus pour les officiers de tous grades fonctionnaires de l'école ne leur sont allouées qu'à titre de supplément à la solde de leurs grades, qu'ils reçoivent des corps dont ils font partie.

Le total des dépenses est par an de 27.400 piastres; les fonds annuels, fournis par le Département des Cultes et de l'Instruction publique, se composent de 38.000 piastres; le reste est employé pour l'achat des instruments, etc.

Conclusion. — D'après les dispositions du Règlement Organique de la Valachie (Règl. milit. art. 380) et de celui de la Moldavie (Règl. milit. art. 211), les troupes valaques et moldaves ne sont destinées qu'au maintien de la police et à la garde des frontières, en ce qui a rapport «au commerce».

Les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne observent, que les troupes régulières de la Valachie comptant 6.539 hommes, celles de la Moldavie 4.549 hommes, la force armée est réduite à un effectif si peu nombreux, qu'elle sert presque uniquement de troupes de parade et qu'elle ne pourrait jamais, quelque bonne qu'en fût l'organisation, défendre le pays contre l'ennemi. Néanmoins, elle suffit entièrement au maintien du bon ordre, sa tâche unique d'après le Règlement Organique.

Il n'y a pas le moindre doute que les ressources des Principautés ne permettent un développement considérable des forces militaires; aussi le pays, même de nos jours, puise-t-il dans ses richesses agricoles des ressources suffisantes pour pouvoir nourrir de grandes armées avec une facilité rare dans d'autres pays et pour supporter toutes les charges des guerres, dont il a été le théâtre. On peut ainsi juger quelles seraient les ressources du pays, si l'on employait ses richesses naturelles au développement de ses propres forces.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Mais, sous ce rapport, les dits Commissaires doivent s'abstenir d'une proposition quelconque, l'organisation militaire étant entièrement subordonnée aux institutions politiques futures.

Le Commissaire d'Autriche expose: Les Puissances garantes ont, dans leur sagesse, jugé à propos de restreindre les délibérations de la Commission à des objets ayant trait à l'administration intérieure des Principautés exclusivement et elles lui ont interdit de toucher à des questions politiques. Or, la question de savoir si et jusqu'à quel point la force armée des Principautés pourrait être augmentée au-delà des exigences, est sans contredit d'une nature purement politique. Elle se trouve donc placée tout-à-fait en dehors de la compétence de la Commission et, par conséquent, il ne lui est point permis de délibérer ni d'émettre une opinion quelconque à ce sujet. Le Commissaire d'Autriche est en outre d'avis, que les Principautés ne possèdent nullement les ressources financières nécessaires pour mettre sur pied et pour entretenir une force armée tant soit peu considérable et que c'est le même cas quant aux hommes. Déjà, à l'heure qu'il est, le contingent annuel des recrues, pour la milice régulière seulement, s'élève à 4 recrues sur 1000 âmes et ne laisse pas d'être assez onéreux pour ces pays, dont l'agriculture forme la principale, pour ne pas dire la seule ressource et où le manque de bras est tel, que jusqu'ici un tiers du sol labourable est à peine défriché. Une augmentation considérable des troupes des Principautés, qui ne pourrait être effectuée qu'en enlevant en masse à l'agriculture ses meilleures forces, amènerait donc infailliblement et en très peu de temps la ruine totale de ces pays, puisqu'elle ferait tarir en même temps ses principales ressources financières; augmentation qui d'ailleurs ne saurait avoir lieu que du consentement de la Sublime Porte.

Les Commissaires de France, de Prusse, de Russie et de Sardaigne font remarquer, que les instructions reçues par eux n'ont point exclu des délibérations de la Commission la question posée par l'instruction du Congrès sur le développement dont serait susceptible la force armée des Principautés. Quant au côté politique de cette question, ils s'en sont complètement abstenus.

A l'égard de l'observation du Commissaire d'Autriche et des observations précédentes, le Commissaire de la Grande Bretagne se plaît à constater, que les ressources agricoles des Principautés sont grandes et qu'elles ont même suffi à entretenir de grandes armées étrangères. Mais, d'un autre côté, leur population est de beaucoup inférieure à ce qu'elle devrait être, de sorte que la soustraire encore davantage à la cultivation du sol serait toujours une grande perte.

L'augmentation de l'armée donc est possible, mais elle coûtera toujours des sacrifices, et sa nécessité et son avantage même dépendent de la position future du pays. La milice, telle qu'elle est à présent, suffit au maintien de la police et du bon ordre.

Le Commissaire de Turquie observe, que la force armée existant dans les deux Principautés, tant régulière qu'irrégulière, est plus que suffisante pour le maintien de l'ordre et de la tranquillité des pays; une augmentation de la force armée, sans nécessité absolue, porterait non seulement préjudice aux ressources financières des Principautés, mais aussi à l'agriculture, unique source des richesses nationales, en lui enlevant un nombre considérable de bras. De plus, il est d'avis que, s'il survient des cas et des circonstances qui exigeraient l'augmentation des forces armées dans l'une ou dans l'autre des deux Principautés, cette augmentation ne devrait avoir lieu qu'avec le consentement préalable de la Cour Suzeraine.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

Chapitre IX. — Système financier.

Les sources des revenus des Principautés sont:

A Figurant au Budget.

1. La capitation de 30 piastres, que payent les paysans annuellement et par famille, après leur établissement.

2. La capitation, de 45 piastres en Valachie, de 76 piastres en Moldavie, qui est payée chaque année par les «mazils» (anciens privilégiés). Le Règlement Organique avait astreint les mazils moldaves à certaines obligations de service pour la réparation des routes. A leur demande, ils furent affranchis de cette charge en 1852, moyennant l'augmentation de l'impôt.

3. L'impôt sur les patentes des commerçants et des artisans.

Les commerçants sont, sous ce rapport, partagés en trois catégories. Ceux de la première classe, ayant le droit de faire le commerce avec l'étranger, payent par an en Valachie 270 piastres, 288 piastres en Moldavie (y compris le dixième additionnel, qui n'entre pas dans le budget et dont on parlera plus tard). Ceux de la seconde classe, faisant le commerce en gros ou en détail dans le pays même, payent 144 piastres en Moldavie et 138 en Valachie. Les petits commerçants payent 72 piastres, tant en Moldavie qu'en Valachie.

Les artisans forment de même trois catégories. La première paye sa patente 120 piastres en Moldavie, 105 en Valachie; la seconde 80

No. 1982. piastres en Moldavie, 61 en Valachie; la troisième paye la même
1858 somme que le paysan laboureur.

13 Aprilie.

Les revenus de la capitation et de la patente figurent dans le dernier budget de la Valachie pour une somme de 11.771.677 piastres et dans celui de la Moldavie pour une somme de 7.699.068 piastres.

4. L'impôt sur l'exportation des bestiaux de toute sorte, évalué dans le dernier budget de la Valachie à 1.175.000 piastres et dans celui de la Moldavie à 167.328 piastres.

5. Le droit de pacage, que les pâtres transylvains payent pour les bestiaux qu'ils amènent pendant l'hiver en Valachie, évalué à 90.000 piastres.

6. L'exploitation des salines, qui appartiennent au Gouvernement en monopole, figure dans le budget de la Valachie pour une somme de 5.782.731 piastres et dans celui de la Moldavie pour la somme de 2.634.000 piastres.

7. Les douanes, données en ferme, produisent 4.200.000 piastres en Valachie et 2.100.000 piastres en Moldavie.

8. Les domaines de la Valachie et le droit de pêche dans la même Principauté sur la rive valaque du Danube, exploités par le même fermier, donnent actuellement un revenu de 1.905.856 piastres. Le Gouvernement moldave ne possède d'autres domaines que ceux situés dans les districts nouvellement annexés.

9. La taxe qui est prélevée en Valachie sur l'exportation du suif est évaluée, dans le budget de cette Principauté, à 135.000 piastres.

10. Différents revenus de moindre importance, comme les taxes sur les ventes d'objets immeubles, sur les passeports, les amendes de police etc. en Valachie constituent une rente annuelle de 2.320.000 piastres et, en Moldavie, la taxe sur les passeports, l'impôt sur les boissons, sur les permis de voyager en poste, les redevances des cabaretiers juifs etc. produisent chaque année 1.323.400 piastres.

11. En Moldavie, la nombreuse population juive, ne payant pas la capitation, est assujettie à différents impôts indirects sur les objets de consommation; ce revenu est évalué à 1.154.880 piastres.

12. Dans la même Principauté, l'impôt sur le timbre produit 800.000 piastres.

13. Le revenu de la partie de la Bessarabie annexée par le Traité de Paris à la Moldavie n'est pas encore fixé, mais le budget de 1858 l'évalue, y compris les domaines, à 2.860.889 piastres approximativement.

Récapitulation des sommes figurant dans les derniers budgets des deux Principautés, selon les catégories susmentionnées:

No 1982.
1858
13 Avrilie.

Valachie		Moldavie	
Piastres		Piastres	
1)			
2)	11.771.694	7.699.068	
3)			
4	1.175.000	176.328	
5	90.000	—	
6	5.782.731	2.634.000	
7	4.200.000	2.100.000	
8	1.905.866	—	
9	135.000	—	
10	1.320.000	1.323.400	
11	—	1.154.880	
12	—	800.000	
13	—	2.860.889	
Total . . . 26.380.291 ⁽¹⁾		Total . . . 18.739.575	

Le budget officiel de Moldavie pour l'année 1858 évalue les revenus à 20.692.611 piastres. La différence présentée par ce budget avec celui de l'année précédente s'explique par l'introduction pour la première fois dans un document de cette nature des droits d'exportation et d'importation des céréales, qui y figurent pour 1.600.000 piastres et peuvent en réalité être classés parmi les fonds spéciaux.

B. Sources des revenus des Principautés qui ne figurent pas au budget, mais dont le Ministère des Finances est le dépositaire.

En dehors des sommes indiquées plus haut, destinées à couvrir les dépenses ordinaires, qui figurent dans le Budget général des Principautés et pour lesquelles le Ministère des Finances doit tenir la plus stricte comptabilité et rendre compte à la fin de chaque

(1) Ce total diffère de celui que fournit la statistique financière de la Principauté de Valachie publiée en 1857, statistique dans laquelle la Commission a constaté quelques erreurs, qu'elle a rectifiées à l'aide des données officielles.

N°. 1982.
1858
13 Aprilie.

année, le trésor public est en quelque sorte dépositaire de «fonds spéciaux» qui entrent dans les caisses par les mêmes voies que ceux proprement dits de l'Etat. Mais le Ministère des Finances (Vestiaire) n'est pas responsable de l'emploi de ces fonds; ils ont leur destination spéciale, et cette séparation de la comptabilité générale donne lieu à beaucoup d'abus et d'actes arbitraires et rend extrêmement difficile un contrôle quelconque.

Les fonds spéciaux sont les suivants :

1. Fonds d'émancipation des Bohémiens. — L'émancipation des Tziganes ou Bohémiens a eu lieu en 1847 et 1856. Ceux appartenant à l'Etat et à l'Eglise ont été affranchis sans indemnité, tandis que ceux formant la propriété des particuliers ont été libérés contre une somme de 10 ducats par individu, sans distinction de sexe et d'âge. Le fonds d'émancipation est formé de la capitation de 50 piastres payée annuellement par les Bohémiens libérés. Cette capitation prélevée sur 33.000 familles de contribuables figure dans l'actif du trésor valaque pour la somme de 1.600.000 piastres et dessert les annuités de l'indemnité qui doit s'opérer dans l'espace de 5 ou 6 années. après quoi le produit de la capitation demeure disponible.

En Moldavie, l'impôt des Bohémiens figure pour 706.000 piastres et une somme d'un million de piastres est affectée par le budget à l'indemnité des particuliers qui avaient possédé des Tziganes.

2. Fonds des communes rurales. — Ce fonds a été créé par le Règlement Organique, qui a ordonné le prélèvement d'un dixième additionnel, soit 3 piastres (1 franc), au profit de la caisse communale.

Le Gouvernement révolutionnaire de Valachie a enlevé, en 1848, 1.008.957 piastres aux caisses communales. Les quatre cinquièmes en furent perdus sans retour. En 1849, le Gouvernement ayant réussi à en réaliser le cinquième, versa cette somme dans le trésor, en s'engageant par la loi de 1851 à subvenir aux besoins des communes nécessiteuses. Mais la même loi obligeait les communes à prélever jusqu'à 4 dixièmes additionnels au lieu d'un seul, comme cela avait été établi par le Règlement.

En 1853, le Gouvernement a de nouveau retiré toutes les réserves accumulées dans les caisses communales depuis 1849, en n'y laissant qu'à raison de 6 piastres par contribuable. La réserve ainsi enlevée à titre d'emprunt était de 2.200.000 piastres. Le Ministère de l'Intérieur en tient la comptabilité.

En Moldavie, ces complications n'ont pas eu lieu et le paysan continue à verser selon les prescriptions du Règlement un dixième additionnel dans la caisse communale. Depuis quelque temps, le

Gouvernement moldave a fait concentrer dans les caisses des districts les réserves communales, et c'est l'Administrateur qui en règle l'emploi.

3. Fonds d'amortissement de la dette. — Pour couvrir les frais d'occupation de 1848 et 1849, on créa quelques impôts, à titre provisoire, dont le produit ultérieur devait servir à l'extinction de la dette contractée alors par les deux Principautés envers la caisse militaire de Russie, dette sur la nature et le chiffre de laquelle la Commission n'a pas d'informations.

En Valachie, le nouvel impôt fut établi sur la base du dixième additionnel et sur celle du revenu foncier. On décréta 2 dixièmes additionnels de la capitation: l'un est payé par le contribuable même et l'autre par le propriétaire du sol. En ajoutant à ces deux dixièmes un impôt de 5% du revenu des terres inhabitées, le produit total de cet impôt est de 2.160.000 piastres. Le Gouvernement moldave, pour créer des ressources analogues, eut recours à l'impôt indirect. Le chiffre total de ces nouveaux impôts, qui sont la taxe additionnelle sur les boissons, celle sur les cabaretiers juifs et celle sur les permis de chevaux de poste, a été indiquée plus haut.

Les annuités de cet amortissement, tant en Valachie qu'en Moldavie, ont cessé depuis 1854. Cependant, l'impôt continue à être prélevé ici et là. Il a servi aux frais de l'occupation austro-turque. Aujourd'hui il est absorbé par les besoins ordinaires du fisc. Le Gouvernement moldave fait figurer le revenu que nous avons cité plus haut dans l'actif de son budget.

4. Fonds des dorobantz et des gardes-frontières en Valachie. — Ce fonds, dont la gestion appartient au Ministère de l'Intérieur, est constitué: 1) d'un dixième additionnel sur la capitation des villageois; 2) du cumul des sommes de 126 piastres prélevées sur les caisses des communes rurales pour chaque dorobantz que ces communes fournissent à l'administration districtale. Ce fonds s'élève à 1.214.500 piastres. Une réserve de près d'un million a été accumulée avant 1856. Elle appartient, selon les termes de la loi de 1850 qui a établi cet impôt, au corps des dorobantz et des gardes-frontières. Cependant, cette réserve a été remise à la Vestiaire à titre d'emprunt et a servi aux besoins du service public, sans figurer dans le budget de la Principauté.

5. Fonds de l'exportation et de l'importation des céréales. — Le droit d'exportation et d'importation des céréales est affermé dans chacune des Principautés. Ce droit est de moins de 3% du prix actuel (4 piastres par kilo du pays sur le blé et en proportion sur les autres céréales). Le produit de l'affermage est actuellement de 1.700.000

No. 1982. piastres pour la Valachie et de 1.160.000 piastres pour la Moldavie.

1858

13 Aprilie.

Le revenu net est mis à la disposition du Chef de l'Etat; il est destiné à lui procurer des moyens d'accorder des gratifications aux fonctionnaires publics.

Les Assemblées législatives, avec l'assentiment des deux Cours Suzeraine et Protectrice, ont accordé au Prince ce droit, en stipulant toutefois que les Princes seraient tenus de rendre compte de l'emploi du revenu mis à leur disposition. Parfois, cette formalité même n'a pas été observée et des gratifications furent accordées par eux sur les fonds du trésor et sur la réserve de ceux de la milice et ceux de l'Eglise. Mais en Moldavie, après l'expiration du terme légal, le produit a été prélevé pour deux années par le Prince Grégoire Ghica. La douane des céréales est aujourd'hui désignée comme devant entrer dorénavant dans le budget de l'Etat.

6. Fonds des écoles de village en Valachie. — Une loi votée par l'Assemblée valaque de 1834 décréta la fondation des écoles dans les communes rurales. Les ressources de la Caisse centrale étaient trop restreintes à cette époque pour suffir à l'établissement des écoles. L'Assemblée décréta le prélèvement d'une contribution de 2 piastres par famille pour ces écoles. Après la révolution de 1848, on a dû les fermer. Cependant, on a continué à prélever l'impôt de 2 piastres par contribuable, ce qui forme un revenu annuel de 673.626 piastres. La comptabilité de ce fonds est réservée à l'Ephorie des écoles.

La réserve accumulée jusqu'ici à cause de la fermeture des écoles rurales est de 3 millions de piastres. Mais cette réserve, de même que celle d'autres fonds spéciaux, qui ne figurent point dans le budget, a été absorbée à titre d'emprunt par les besoins du service public et figure dans le passif de la Vestiarie, parmi les dettes intérieures dont il sera parlé plus bas.

En Moldavie, cet impôt n'a pas été établi et l'instruction communale n'y a pas été réglementée par l'Etat.

7. Fonds du «Bulletin officiel» en Valachie.—Le Gouvernement prélève depuis quelques années un impôt de 6 $\frac{3}{4}$ piastres sur chaque commune rurale, à titre de fonds spécial pour la publication du «Bulletin officiel» qui est envoyé aux communes. Le budget alloue également une subvention annuelle de 24.000 piastres pour cette publication.

8. Fonds des recrues en Valachie. — En Valachie, pour chaque recrue qui entre dans la milice régulière, le village qui l'envoie doit également remettre au Département de la Milice 300 pias-

tres. A l'expiration du terme de service, la même somme est remise au soldat pour son installation dans le village.

9. Fonds des ponts et chaussées. — Ayant déjà parlé de ce fonds dans le chapitre réservé spécialement au sujet en question, il suffit de noter ici qu'il constitue un revenu annuel d'environ 3 millions et demi de piastres en Valachie. Ce fonds provient de 3 dixièmes additionnels par contribuable et de 3°/_o du revenu des terres inhabitées. Les 2 dixièmes additionnels sont payés par le paysan, le troisième par le propriétaire du sol, qui paye aussi l'impôt susmentionné sur le revenu des terres inhabitées.

En Moldavie, le paysan est assujetti à la corvée pour le travail des ponts et chaussées.

C. Revenus des Principautés qui n'entrent pas dans le trésor public et qui ont une administration spéciale sous la surveillance du Ministère du Culte.

Il reste à mentionner encore certains fonds, qui ne relèvent point de la comptabilité de l'Etat et dont le Ministère des Finances n'est pas le dépositaire, mais qui constituent en réalité une grande ressource pour le pays. Ce sont :

1. La Caisse centrale. — Dans le chapitre qui traite des affaires de l'Eglise, la Commission a expliqué l'origine de la Caisse centrale et la catégorie des biens-fonds ecclésiastiques qui en fournissent le revenu et qui est administrée par le Ministère du Culte. Ce revenu dépasse aujourd'hui la somme de 13.000.000 piastres. Les besoins de l'Eglise en absorbent près de 3.400.000 piastres, y compris l'entretien des prêtres de la milice. L'entretien du Ministère des Cultes et de l'Instruction publique, qui est également à la charge de ce fonds, coûte 410.000 piastres; un million est destiné aux œuvres de bienfaisance, aux hôpitaux et aux prisons, et un million est consacré à l'Instruction publique. Le montant de toutes ces dépenses n'arrive donc pas au chiffre de 6 millions de piastres et le revenu de la Caisse centrale offre aujourd'hui un excédant de sept millions.

Toutes les fois qu'on a besoin de frais extraordinaires pour le service public, on puise à titre d'emprunt dans la Caisse centrale. Au 1-er Janvier 1858, le Ministère des Finances devait à la Caisse centrale la somme de 8.156.525 piastres.

La Caisse centrale de Moldavie, organisée d'après les mêmes principes, a un revenu de 3.200.000 piastres. La totalité en est consacrée aux besoins du culte et de bienfaisance, ainsi qu'à l'Instruction

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

publique. L'administration de ce fonds est tout aussi déplorable qu'en Valachie et l'arbitraire y est encore moins déguisé.

2. Les pieuses fondations léguées par quelques familles et qui sont dirigées par les descendants des fondateurs.— Ces pieuses fondations, ayant pris un grand développement par l'accroissement de leur revenu depuis 1830, dispensent le budget de Valachie de toute charge pour les frais du culte, de l'instruction publique, des hôpitaux et des œuvres de bienfaisance, pour lesquels le budget de Moldavie n'alloue que des sommes insignifiantes, les fonds spéciaux pourvoyant également en grande partie à ces besoins.

D. Dépenses qui figurent au Budget.

Les principaux chapitres des dépenses sont :

1. Le tribut payé à la Porte Ottomane. Il est stipulé en piastres turques à deux millions pour la Valachie, à un million pour la Moldavie; il figure dans les budgets respectifs pour 1.186.000 et 715.000 piastres au cours des Principautés.

2. La liste civile des Princes est de 1.600.000 piastres dans chacune des Principautés. Ce chapitre a été primitivement fixé à 1.200.000 piastres pour la Valachie, à 800.000 pour la Moldavie, avec la défense inscrite dans le Règlement que le Prince ne puisse jamais s'approprier aucun autre revenu. L'augmentation de la liste civile du Prince de Moldavie de 800.000 piastres à 1.200.000 piastres date des premières années du règne de Michel Sturdza. Elle resta dans ces limites jusqu'à l'année 1845. L'Assemblée générale de cette année vota, avec le consentement des deux Cours Suzeraine et Protectrice, une allocation nouvelle de 400.000 piastres, à titre de récompense personnelle au dit Prince et avec la clause que cette allocation ne sera servie «qu'en tant qu'il y aurait une réserve dans le budget»

Cette réserve n'a jamais existé; néanmoins, la liste civile est toujours maintenue au même chiffre.

3. Les émoluments de tous les employés du service civil et l'entretien des offices ont été fixés par le Règlement Organique à 4.500.000 piastres pour la Valachie et 2.500.000 pour la Moldavie. Cette dépense est aujourd'hui de près de 8.000.000 pour la Valachie et de 4.200.000 piastres en Moldavie.

Malgré cette augmentation, les employés, proportion gardée, sont à présent plus mal payés que lors de l'introduction du Règlement Organique, le prix de toutes les choses ayant triplé ou quadruplé.

4. L'entretien de l'armée, y compris le Ministère de la Guerre, l'école militaire, etc. coûte aujourd'hui 5.700.000 piastres en Valachie, 4.372.544 piastres en Moldavie. No. 1982.
1858
13 Aprilie.

5. L'entretien des postes coûte en Valachie 1.250.000 piastres, en Moldavie 1.160.000 piastres. Ces sommes sont payées par l'Etat aux entrepreneurs, qui se chargent de tous les frais de l'entretien des postes et qui en touchent tout le revenu.

La poste est très mal organisée dans les deux Principautés, tant le service des lettres que celui des chevaux. Loin de rapporter un revenu quelconque à l'Etat, la poste absorbe près de deux millions et demi sur les deux budgets.

6. L'entretien des quarantaines figure pour les mêmes sommes qui y ont été affectées par le Règlement, savoir 600.000 pour la Valachie et 80.000 piastres pour la Moldavie. Malgré la suppression des quarantaines, les Gouvernements moldo-valaques conservent les cadres et les établissements du service pour l'éventualité de la réapparition de la peste. D'ailleurs, les sommes totales offrent un excédant, vu la suppression du service sanitaire, et cet excédant est appliqué au service médical.

7. Le service des ponts et chaussées, indépendamment des contributions dont il a été parlé plus haut, figure au budget tel qu'il avait été fixé par le Règlement Organique: 200.000 pour la Valachie, 100.000 pour la Moldavie. De plus, 50.000 piastres sont allouées par le budget moldave à l'entretien des fontaines publiques.

8. L'entretien des prisons figure dans les budgets respectifs pour 814.000 et 126.000 piastres.

D'ailleurs, il est à observer qu'une partie des frais de leur entretien est fournie par la Caisse de l'Eglise.

9. La somme totale des pensions servies par l'Etat figure dans le budget actuel de la Moldavie pour un million; celui de Valachie, depuis 1853, alloue aux pensions la somme de 1.700.000 piastres.

En sus des sommes fournies par le budget pour le service des pensions, le revenu des diplômes princiers conférant les titres de la Boyarie est également versé dans le fonds des pensions, ainsi qu'une retenue de 5% sur les traitements des fonctionnaires publics. La loi sur les pensions assure à chaque fonctionnaire civil un tiers de ses émoluments après 8 années, $\frac{2}{3}$ après 16 et la totalité après 24 années de service. Les pensions militaires sont servies d'après le même principe après 6, 12 et 18 années.

Le budget de la Valachie de 1857 accuse un déficit de 3.273.293 piastres; celui de la Moldavie pour l'année 1858 présente un excé-

No. 1982.
1858
13 Avrilie.

dant de 609.966 piastres. Mais ce dernier est imaginaire, vu que dans les revenus se trouve déjà introduite la somme de 2.860.880 piastres, revenu de la partie de la Bessarabie, sans que les dépenses d'administration de ce district soient mentionnées dans le même budget.

E, Dette publique.

A l'égard de la Valachie on doit faire observer, qu'une dette publique proprement dite et portant intérêt n'existe pas. Mais l'Etat a, depuis quelques années, emprunté à différentes caisses spéciales mentionnées plus haut des sommes considérables, sur le montant desquelles la Commission n'a pas pu recueillir des données positives.

Le Gouvernement moldave, n'ayant pas eu à sa disposition autant de fonds que celui de Valachie, a trouvé nécessaire en dernier lieu de faire des emprunts à la Banque hypothécaire, qui a été instituée à Jassy en 1856 avec des capitaux étrangers. La Commission ne connaît pas au juste l'état du compte courant du Gouvernement moldave avec la banque, qui elle-même est dans un état d'insolvabilité; mais il faut mentionner le fait, qu'en dernier lieu, le Gouvernement, étant débiteur de la banque pour des sommes considérables et voulant lui venir en aide durant la dernière crise commerciale, a pris le parti de lui confier les sommes provenant des divers dépôts judiciaires et de l'hoirie des orphelins; la banque, de son côté, s'est engagée à rembourser les mêmes sommes aux ayants-droit.

Exemptions. — Le clergé, la Boyarie, tous les militaires et tous ceux qui sont au service de l'Etat, ainsi que les Neamuri ou descendants des anciens nobles de la Valachie, sont complètement exempts de la capitation et de la patente et de toute taxe, exceptée celle sur la terre habitée et non habitée, qui est payée par tout propriétaire, comme nous l'avons indiqué en parlant du fonds des ponts et chaussées.

L'exemption est héréditaire pour la Boyarie et pour les Neamuri. Elle ne l'est point pour les familles des prêtres et des soldats, qui toutefois ne payent pas non plus la capitation.

Enfin, la classe des domestiques, qui est nombreuse dans ce pays, ne paye aucun impôt.

En tenant compte des différentes exemptions que nous venons d'indiquer, ainsi que de celles d'un grand nombre de familles contribuables de communes rurales, qui, par des considérations d'humanité, sont exemptes de l'impôt, on peut calculer, très approximativement d'ailleurs, que le quart à peu près de la population des Prin-

cipautés ne paye aucun impôt à l'Etat, pas plus qu'à la commune.

Impôt à établir sur la propriété. — Le Divan moldave a admis, dans ses vœux relativement à l'organisation intérieure du pays, celui de l'assiette égale et générale de l'impôt, vœu parfaitement légitime:

Une taxe sur les propriétés immobilières de toute espèce serait un des meilleurs moyens pour réaliser ce vœu. Mais quant à la répartition et au mode de perception de cet impôt, on ne peut que l'abandonner à la future législation du pays.

Surtaxe de la patente. — On pourrait aussi augmenter considérablement, sans préjudice au commerce, le droit sur les patentes:

Mais ici il y a une circonstance particulière, qu'il faut prendre en considération.

Les étrangers qui exercent l'industrie, le commerce et toute espèce de métier, ne payent rien.

Les Commissaires de France, de la Grande Bretagne, de Prusse, de Russie, de Sardaigne et de Turquie croient, qu'il serait désirable d'abolir cette exemption et de placer sous ce rapport les étrangers et les indigènes sur un pied de parfaite égalité

Toutefois, le Commissaire de Turquie observe, qu'il serait conforme aux principes de la justice que cette exemption soit également supprimée à l'égard des sujets étrangers qui s'occupent de commerce et exercent différentes industries dans les autres parties de l'Empire; c'est à cette condition qu'il partage les avis de ses honorables collègues à ce sujet.

La Commission s'abstient d'entrer plus avant dans les détails des réformes qui pourraient être introduites, mais elle croit ne pas pouvoir passer sous silence l'utilité de simplifier la comptabilité, en faisant entrer dans les budgets des Principautés tous les différents fonds dont se composent les revenus du pays et d'en régulariser ainsi l'emploi.

La Commission vient de terminer sa tâche. Elle a exposé et analysé les vœux des Divans et retracé l'état actuel des différentes branches de l'administration. Si dans ce travail que lui prescrivaient ses instructions, elle est entrée dans certains détails, au risque d'être prolix, c'est que les questions politiques étant réservées à l'examen du Congrès, la Commission a cru de son devoir de fournir des renseignements d'autant plus complets sur les matières abandonnées à ses investigations. Elle a consciencieusement rempli sa mission, en soumettant au Congrès les faits qui sont de nature à servir de base à ses appréciations.

Bien que s'abstenant de résumer le volumineux travail qu'elle

No. 1982.
1858
13 Aprilie.

a l'honneur de présenter au Congrès, elle doit cependant faire observer, qu'indépendamment de quelques questions politiques qui n'ont pas dû être abordées par elle, il est des questions intérieures, qu'elle n'a pu que signaler, vu les rapports intimes qui les relient aux faits politiques.

Sur plusieurs questions des divergences d'opinions se sont manifestées parmi les Commissaires, divergences tantôt absolues, tantôt secondaires et de détail. Mais il est des questions d'un ordre majeur, à l'égard desquelles les Commissaires ont été unanimes à reconnaître en principe la nécessité de certaines réformes, lors même qu'ils étaient divisés sur les conditions et le mode de leur application.

Ces réformes sont les suivantes :

1. Abolition des exemptions et des monopoles dont jouissent encore certaines classes; égalité devant l'impôt et devant la loi.
2. Revision de la loi qui établit les rapports entre les propriétaires du sol et les cultivateurs, en vue du véritable intérêt des deux classes.
3. Développement des institutions municipales.
4. Réorganisation du Ministère de l'Intérieur, dont il est urgent de restreindre les attributions.
5. Séparation plus complète entre le pouvoir exécutif et le pouvoir judiciaire. Adoption de moyens efficaces, pour arriver graduellement à l'immovibilité des juges et pour moraliser l'ordre judiciaire. Réforme radicale du système pénitentiaire.
6. Réorganisation du système de l'éducation du clergé, afin que le haut clergé réponde à sa vocation et que le clergé de campagne soit relevé de la condition où il se trouve aujourd'hui.
7. Création d'un système complet d'éducation pour toutes les classes de la société. Etablissement d'académies pouvant conférer des degrés universitaires.
8. Nécessité du développement des voies de communication, afin de faciliter les relations commerciales.
9. Suppression des gratifications arbitraires et augmentation considérable des traitements de tous les employés.
10. Simplification du système financier; répartition plus équitable de l'impôt sur une base nouvelle, qui offrirait les moyens d'augmenter les revenus de l'État.

Fait à Bucarest, le 7 Avril (26 Mars) 1858.

(Signés:) Liehmann, Talleyrand, H. L. Bulwer,
Richthofen, Basily, Benzi, E. Safvet.

TABELA CRONOLOGICĂ

A

ACTELOR SI DOCUMENTELOR

din

VOLUMUL VI. 2.

XII.

Procesele-verbale ale Adunării ad-hoc a Munteniei de la 30 Septembrie până la 10 Decembrie 1857.

		<u>PAG.</u>
		rom. franc.
1981	1857 Sept.-Decemb. Procesele-verbale ale Adunării ad-hoc a Munteniei, din 30 Septembrie până la 10 Decembrie 1857.	1 182
»	August-Sept. Lista deputaţilor Adunării ad-hoc din Bucureşti	— »
»	Septembrie 30. Discursul Eminentiei Sale Părintelui Metropolit, pronunţat cu ocasiunea deschiderii Adunării ad-hoc din România	1 185
»	» » <i>Procesul-verbal No. 1</i>	3 187
	Deschiderea Adunării	» »
	Alegerea Secretarilor provisorii	» »
	Comisiunile de verificarea actelor deputaţilor.	» »
»	Octombrie 2. <i>Procesul-verbal No: 2</i>	» 188
	Verificarea actelor deputaţilor	» »
	Raportul şi jurnalul Comisiunii II-a	4 —
	Răspunsul d-lui Turnavitu la întrebarea d-lui I. Ipceanu, dacă Comisia a cetit instrucţiunile Guvernului date pentru alegeri.	5 —
	Raportul Comisiunii I-a	8 —

		<u>PAG.</u>				
		rom. franc.				
1981	1857	Octombrie	2.	Comisiunea pentru alcătuirea Regulamentului Adunării	9	188
				Anexa A. Adresa d-lui deputat Tănase Constantin către Adunarea ad-hoc din București	»	—
				Anexa B. Actul dat d-lui Tănase Constantin din partea Adunării ad-hoc.	»	—
»	»		5.	<i>Procesul-verbal No. 3</i>	10	189
				Raportul Comisiei regulamentare către Adunarea ad-hoc a Țării-Românesci	»	—
				Buroul definitiv al Adunării	11	190
»	»		7.	<i>Procesul-verbal No. 4</i>	»	»
				Discuțiune asupra Regulamentului Adunării. Cestiunea comitetelor de clase	12	»
				Discursul rostit de Măria Sa Principele Bibescu	13	192
		f		»	15	195
»	»	»		Regulamentul din întru al Divanului său Adunării ad-hoc.	20	—
»	»		8.	<i>Procesul-verbal No. 5</i>	26	199
				Președinții comitetelor de clase	27	200
				Propunerea d-lui C. A. Kretzulescu pentru cele 4 puncte	28	201
				Propunerea d-lui Gh Magheru	29	—
				Comisiunea pentru studierea propunerilor relative la cele 4 puncte	30	201
»	»		9.	<i>Procesul-verbal No. 6</i>	31	202
				Discuțiune asupra celor 4 puncte:		
				Jurnalul Comisiei de urgență	»	203
				Raportul Comisiei de urgență	32	205
				Discursul d-lui Gr. Ioranu	35	209
				Propunerea d-lui Al. Florescu	41	213
				Procesul-verbal asupra celor 4 puncte	43	214
				Propunerea d-lui Sc. Turnavitu	44	215
				Medalia comemorativă a votului celor 4 puncte	46	216
»	»		11.	<i>Procesul-verbal No. 7</i>	»	»
				Comisiunea pentru redactarea Memorandului asupra celor 4 puncte	47	»
				Plângerea d-lui C. A. Rosetti contra censurii. Discuțiune asupra lucrărilor Comisiunii pentru Memorand	»	217
				»	48	218
»	»		25.	<i>Procesul-verbal No. 8</i>	49	219
				Demisiunea Principelui Știrbei din Adunare. Corespondența biroului Adunării cu Secretariatul de Stat asupra cestiunii censurii.	50	»
				Cetirea actului dezvoltător al votului Adunării ad-hoc de la 9 (21) Octombrie 1857	51	»

		PAG.				
		rom. franc				
1981	1857	Octombrie	25.	Proiectul actului desvoltător al votului de la 9 (21) Octombrie 1857	51	—
				Discuțiune asupra proiectului de adresă către Adunarea ad-hoc a Moldovei	63	220
				Proiectul de adresă	»	—
				Comisiunea pentru cercetarea adresei	68	222
				Discuțiune asupra lucrării Comisiunii	69	223
				Inlocuirea Principelui Știrbei în Adunare	70	224
»	»		28.	<i>Procesul-verbal No. 9</i>	71	»
				Discuțiune asupra adunărilor pregătitoare	»	225
				Budgetul cancelariei Adunării	75	227
				Comisiunea de control a cheltuelilor Adunării	78	228
»	Noembrie		1.	<i>Procesul-verbal No. 10</i>	»	»
				Discuțiunea Memorandului asupra celor 4 puncte	80	230
				Raportul d-lui D. Brătianu	»	»
				Discursul d-lui Gr. Ioranu	82	231
				Amendamentul d-lui Gh. Lupescu	84	233
»	»		2.	<i>Procesul-verbal No. 11</i>	91	239
				Discuțiune asupra reproducerii discursului d-lui Al. G. Golescu din ședința precedentă	92	240
				Discuțiunea Memorandului asupra celor 4 puncte	95	243
»	»		4.	<i>Procesul-verbal No. 12</i>	103	252
				Discuțiunea Memorandului asupra celor 4 puncte	105	253
				Discursul d-lui Ioan Rosetti	»	»
				Discursul d-lui Scarlat Turnavitu	112	259
				Amendamentul de la pag. 1-a până la pag. 19-a, linia 17, propus de d-l N. Rucăreanu	114	261
»	»		6.	<i>Procesul-verbal No. 13</i>	124	»
				Discuțiunea Memorandului asupra celor 4 puncte	125	262
				Discuțiune asupra votării Memorandului: Propunerea d-lui Al. G. Golescu de a se adopta Memorandul Adunării Moldovei	128	264
				Votarea Memorandului	132	267
»	»	»		Act desvoltător votului Adunării ad-hoc a României, de la 9 (21) Octombrie 1857	133	268
				Anex la actul desvoltător celor patru punțuri: Tratatul încheiat între Mircea I, Domnul României, și Baiazet I Ilderim, la Nicopole, 795 Rebiul Evvel, 1393 de la Is. Chr.	144	280
				Tratatul lui Mircea cu Sigismund, Regele Ungariei, încheiat în 1395	»	281

		PAG.				
		rom.	franc.			
1981	1857	Noembrie	6.	Tratatul încheiat în 1460 la Adrianopol între Vlad V, Domnul României, și Mahomet II.	146	283
				Tratatul încheiat în 1511 între Bogdan, Domnul Moldovei, și Selim I.	147	284
				Innoirea legăturilor de pace, ce a făcut Ștefan VI, Domnul Moldovei, cu Sigismund I, Craiul Poloniei	148	285
				Radu de la Afumați încheie în 1520 tratat cu Ioan Zapolia pentru mărginirea hotărului între România și Ardeal	153	290
				Tratatul încheiat în 1529 între Petru Rareș, Domnul Moldaviei, și Sultanul Soleiman II Magnificul	155	292
				În 1539 Împăratul Ferdinand întărește lui Ștefan al Moldaviei tratatul încheiat cu Petru Rareș	156	293
				Tratatul încheiat de Petru, Domnul României și Moldaviei, cu Regina Engliterei Elisabeta în anul 1588	157	295
				Tratatul încheiat de Vasile al Moldaviei cu Chmielniski, Atmanul Casacilor din Ucraina, în anul 1650	»	»
				Tratatul de alianță între Rusia și Moldova, făcut în Iași în luna lui Iunie 1711	»	»
				Convențiunea dintre Moldova și Austria pentru extrădarea fugarilor și a vagabondilor	158	296
				Actul de convenție ce s'a făcut între Principatul Moldaviei cu Principatul Valachiei în 1835 Iulie 8	165	304
				Act lămuritor al articolului al 11-lea al Convenției între Principatul Moldaviei și Principatul Valachiei, la 15 Iulie a anului 1835	178	318
»	»	9.		<i>Procesul-verbal No. 14</i>	179	319
				Adresă de-lui N. Golescu pentru aderarea la votul asupra Memorandului	»	—
				Discuțiune asupra adresei către Adunarea Moldovei	180	320
				Raportul comisiei și textul adresei	»	—
				Cestiunea egumenilor mănăstirilor închinatelor cărora n'au trimis deputați		320
				Prorogarea Adunării pe o lună. Comisiunea care să examineze cestiunea		323
»	»	11.		<i>Procesul-verbal No. 15</i>		324
				Adresa Comisiunii internaționale pentru revizuirea Regulamentelor și Statutelor		»

		PAG.		
1981	1857	Noembrie 11.	Propunerea d-lui I. Brătianu pentru tipărirea proceselor-verbale în broșură	326
			Comisiunea pentru publicarea lucrărilor Adunării	328
»	»	18.	<i>Procesul-verbal No. 16</i>	»
			Propunerea de a nu se proroga imediat Adunarea se aprobă	329
			Propunerea d-lui D. Ghica de a nu se proceda la reforme interne	»
			Adresa Comisiunii internaționale asupra cuprinsului Memorandului	330
			Discursul d-lui I. Brătianu asupra adresei	»
			Comisiunea pentru cercetarea propunerii d-lui D. Ghica și a adresei Comisiunii internaționale	337
			Se acordă Comisiunii un termen nedeterminat spre a-și face lucrarea	338
»	»	25.	<i>Procesul-verbal No. 17</i>	»
			Raportul comisiunii asupra propunerii d-lui D. Ghica și a adresei Comisiunii internaționale despre reformele interioare.	»
			Discuțiune asupra incompetenței Divanului de a procede la reforme interne	339
			Întâia parte a raportului comisiunii se admite	349
»	»	29.	<i>Procesul-verbal No. 18</i>	»
			Discuțiune asupra votului din ședința precedentă contra procederii la reforme interioare	350
			Nouă discuțiune asupra incompetenței de a procede la reforme interne	353
			Se introduc modificări în raportul comisiunii asupra propunerii d-lui D. Ghica	360
»	Decembrie 2.		<i>Procesul-verbal No. 19</i>	»
			Discuțiune asupra incompetenței de a intra în cesțiuni de organizare internă	361
			Propunerea d-lui Al. Petrescu de a se adresa mulțumiri Puterilor garante	370
			D-l Al. Florescu propune să nu se mai primească propunerii nouă și să se suspende lucrările până la decisiunea Congresului	371
			Comisiunea pentru studiarea propunerii d-lui Petrescu	»
»	»	7.	<i>Procesul-verbal No. 20</i>	»
			Se verifică d-l C. Haralamb ca deputat în Divan.	372
			Discuțiune asupra propunerii d-lui Al. Petrescu.	373
			Propunerea se respinge	375
			Mesagiul Comisiunii internaționale asupra răspunsului Adunării relativ la incompetența sa de a tracta cesțiuni de organizare internă	376

		PAG.
1981	1857 Decembrie 7.	Discuțiune asupra mesagiului:
		Discursul d-lui Al. G. Golescu 376
		Discursul deputatului clăcaș Tănase Constantin. 382
		Medalia comemorativă a votului celor 4 puncte. 386
		Propunerea d-lui D. Brătianu de a lua vacanțe pentru sărbătorile Crăciunului . . . . . »
		Comisiunea pentru studiarea acestei propunerii și a celei făcute de d-l Al. Florescu în ședința 19-a »
»	» 10.	<i>Procesul-verbal No. 21</i> 387
		Raportul comisiunii asupra propunerilor d-lor Al. Florescu și D. Brătianu 390
		Se respinge propunerea d-lui Florescu și se admite a d-lui D. Brătianu 398
		Divanul își încheie lucrarea . . . . . »

XIII.

Protocoalele și raportul Comisiunii europene pentru reorganizarea Moldovei și Munteniei.

1982	1857 Mai—1858 Apr.	Protocoalele Comisiunii pentru reorganizarea Moldovei și Munteniei 399
»	Mai 30.	<i>Protocolul No. 1</i> . . . . . »
		Constituirea Comisiunii. . . . . »
		Safvet Effendi Președinte pe luna Iunie 401
»	Iunie 2.	<i>Protocolul No. 2</i> 402
		Discuțiune asupra interpretării Firmanului de convocare relativ la alegeri . . . . . »
		Se cer Caimacamului Munteniei comunicări privitoare la cestiunile întunecate din Firman . . 404
»	» 3.	<i>Protocolul No. 3</i> 405
		Discuțiune asupra afacerilor din Moldova . . . »
»	» 7.	<i>Protocolul No. 4</i> 407
		Urmarea discuțiunii asupra afacerilor din Moldova . . . . . »
		Comisarul Austriei propune să nu se admită nici o suplică adresată Comisiunii 413
		Anexă. Adresa către Caimacamul Principatului Moldovei, relativă la interpretarea cestiunilor întunecate din Firmanul de convocare . . . . . »
»	» 8.	<i>Protocolul No. 5</i> 414
		Urmarea și finalul discuțiunii asupra afacerilor din Moldova . . . . . »
		Discuțiune asupra propunerii de a nu se admite suplicile și reclamațiunile adresate Comisiunii . 417
		Anexă. Formula răspunsului către petiționari . 421

		<u>PAG.</u>
1982	1857 Iunie 11—17.	<i>Protocolul No. 6</i> 421
		Discuțiune asupra observațiilor Caimacamului Munteniei, relative la interpretarea Firmanului de convocare 422
		Comisarul Prusiei semnaleză, că Caimacamul Moldovei a publicat listele electorale fără să aștepte interpretările Comisiunii asupra Firmanului 423
		Anexă. Memoriul Comisiunii privitor la interpretarea Firmanului de convocarea Divanurilor ad-hoc . . . . . »
»	» 20.	<i>Protocolul No. 7</i> 426
		Discuțiune asupra acțiunii isolate a unei Puteri în Principate 427
»	» 24.	<i>Protocolul No. 8</i> 428
		Observațiunile Comisarului Prusiei asupra publicării listelor electorale în Moldova 429
		Anexă. Adresa Comisiunii către Caimacamul Moldovei 430
»	Iulie 2—3.	<i>Protocolul No. 9</i> . . . . . »
		D-l de Liehmann Președinte pe luna Iulie . . . . . »
		Discuțiune asupra cererii Comisarului Rusiei de a examina reclamațiunea Metropolitului Moldovei contra Caimacamului privitor la alegeri 431
»	» 4.	<i>Protocolul No. 10</i> 433
		Discuțiune asupra censurii de aplicat Caimacamului Moldovei pentru publicarea listelor electorale ale Divanului 434
		Comunicări la Constantinopole și la Iași în privința listelor electorale pentru Divanul Moldovei 441
»	» 10—13.	<i>Protocolul No. 11</i> . . . . . »
		Expunerea Comisarului Austriei asupra petițiilor contra alegerilor pentru Divanul ad-hoc din Moldova . . . . . »
		Discuțiune asupra visitei d-lui Alison în Iași 446
»	» 22.	<i>Protocolul No. 12</i> 447
		Discuțiune asupra petițiilor contra alegerilor din Moldova. Părerile Comisarilor Franciei, Rusiei, Prusiei și Sardiniei . . . . . »
		Anexa A. Extras din «Journal de Constantinopole» de Luni, 18 Mai 1857. 453
		Anexa B. Instrucțiunii relative la aplicațiunea esactă a Firmanului imperial pentru convocarea Divanului ad-hoc, publicate în «Buletinul oficial» No. 31 din 22 Aprilie 458
		Anexa C. Extras din «Gazeta de Moldavia» din 30 Aprilie 461

		PAG.
1982 1857 Iulie	29. <i>Protocolul No. 13</i>	462
	Discuțiune asupra petițiunilor contra alegerilor din Moldova:	
	Răspunsurile Comisarilor Austriei și Turciei	»
	Expunerea Comisarului Marelui Britanii	467
	Comisarii Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei protestă, în numele Guvernelor lor, contra alegerilor din Moldova	476
	Cavalerul Benzi Președinte pe luna August	477
» August	3. <i>Protocolul No. 14</i>	»
	Discuțiune asupra protestului Comisarilor Fran- ciei, Prusiei, Rusiei și Sardiniei contra alege- rilor din Moldova:	
	Expunerea Comisarului Austriei	»
	Expunerea Comisarului Marelui Britanii	479
	Declarațiunea Comisarilor Franței, Prusiei, Ru- siei și Sardiniei că nu mai ieaș parte la șe- dințele Comisiunii	480
» Septembrie 2.	<i>Protocolul No. 15</i>	481
	D-l de Basily Președinte pe luna Septembrie.	482
»	14. <i>Protocolul No. 16</i>	»
	Comunicarea depeșii S. Porți din 24 August 1857 pentru anularea alegerilor din Moldova	»
	Discuțiune asupra oportunității prezenței Comisa- rilor la deschiderea Divanului din Iași	483
	Anexă. Depeșa S. Porți către Safvet Effendi pentru anularea alegerilor din Moldova	»
»	22. <i>Protocolul No. 17</i>	484
	Comisarii Rusiei și Marelui Britanii delegați să meargă la Iași	»
» Octombrie 10.	<i>Protocolul No. 18</i>	»
	Sir Henry Bulwer Președinte până la 12 No- embrie st. n.	»
	Darea de seamă asupra misiunii Comisarilor Rusiei și Marii Britanii la Iași este aprobată	485
	Regnamentul Divanului Munteniei prezentat de Metropolitul țării	»
»	14. <i>Protocolul No. 19</i>	»
	Plângerea unor Craioveni relativă la alegeri	»
	Discuțiune despre mandatul imperativ impus de- putaților în Divan	486
»	21. <i>Protocolul No. 20</i>	487
	Discuțiune asupra persoanelor din biuroul Di- vanului ad-hoc din Muntenia	»
» Oct. 29—Nbr. 4.	<i>Protocolul No. 21</i>	488
	Discuțiune asupra spiritului ce domină în Diva- nul ad-hoc al Munteniei	»

	PAG.
1932 1857 Oct. 29—Nbr. 4	
Anexa A. Lista membrilor Comisiunii Divanului ad-hoc din Muntenia pentru redactarea Memorandului asupra celor 4 puncte	498
Anexa B. Petițiunea Clubului Unirii în favoarea rechemării exilaților	»
Anexa C. Dare de sémă despre originea programului național	499
Anexa D. Dispozițiunile din Regulamentul Organic al Moldovei, anexa X, asupra indigenatului.	501
» Noembrie 5—11. <i>Protocolul No. 22</i>	502
Declarațiunile Comisarilor Turciei și Austriei asupra voturilor emise de Divanurile ad-hoc .	»
Baronul de Richthofen Președinte până la 12 Decembrie st. n.	503
Anexa A. Regulamentul interior al Divanului ad-hoc din Muntenia	»
Anexa B. Adresa de mulțumire către Puteri votată la 7 Octombrie 1857 de Divanul ad-hoc al Moldovei	»
» » 14. <i>Protocolul No. 23</i>	504
Moțiunea Comisarului Rusiei asupra voturilor emise de Divanurile ad-hoc	»
Anexă. Regulamentul Divanului ad-hoc al Moldovei	507
» » 16. <i>Protocolul No. 24</i>	»
» » 21. <i>Protocolul No. 25</i>	»
Discuțiune asupra nouelor alegeri din Moldova pentru Divanul ad-hoc.	»
Discuțiune asupra observațiunilor și moțiunii Comisarului Rusiei relative la voturile Divanurilor	510
» » 22. <i>Protocolul No. 26</i>	522
Adresă către Divanul din Muntenia, ca să re-visuiască Statutele și Regulamentele în vigoare.	»
» » 28. <i>Protocolul No. 27</i>	523
Expunerea Comisarului Turciei asupra broșurilor d-lui Eliade-Rădulescu	»
Adresă către Divanul din Muntenia asupra declarațiunii sale de incompetență de a intra în discuțiunea reformelor interne	524
» Decembrie 1. <i>Protocolul No. 28</i>	525
Discuțiune asupra propunerii de a se tipări în broșură lucrările Divanului Munteniei	»
» » 3—4. <i>Protocolul No. 29</i>	527
Oprirea de către Guvern a Buletinului Divanului Moldovei	»
Plângerea unor alegători din Suceava contra alegerilor este recunoscută ca nefundată	»

		<u>PAG.</u>
1932	1857 Decemb	8—12. <i>Protocolul No. 30</i> 528
		Baronul de Talleyrand Președinte până la 12
		Ianuarie 1858 st. n. . . . . »
»	»	16. <i>Protocolul No. 31</i> . . . . . »
		Adresa Divanului Munteniei despre adoptarea propunerii d-lui D. Ghica contra reformelor interne. »
		Propunerea Comisarului Franciei de a se face unele întrebări Divanului 530
		Decisiune a se raporta Cabinetelor respective. . 531
		Răspunsul Comisiunii la adresa Divanului . . . »
»	»	19. <i>Protocolul No. 32</i> 532
		Comisarii Franciei, Marii Britanii și Rusiei, însărcinați să facă constatarea actelor Divanului Munteniei . . . . . »
»	»	30—31. <i>Protocolul No. 33.</i> . . . . . »
		Divanul Munteniei anunță că a luat vacanțe de Crăciun . . . . . »
		Depeșa S. Porții și a Reprezentanților Puterilor, cerând Comisiunii părerea sa asupra închiderii Divanurilor 533
		Comisarii cred oportună disolvarea Divanului Munteniei . . . . . »
		Se adoptă proiectul de raport asupra actelor Divanului Munteniei 534
		Discuțiune asupra dreptului Comisiunii de a propune reforme în organizarea Principatelor . . »
1858	Ianuarie	4. <i>Protocolul No. 34</i> 538
		Divanul Moldovei anunță că și-a închis lucrările. »
		Decisiune a se tracta în ședința viitoare organizarea judiciară și militară a Principatelor . . »
»	»	6—8. <i>Protocolul No. 35</i> 539
		Discuțiune asupra textului Capitulațiunilor citate de Divanuri . . . . . »
		Decisiune a se cere Președinților Divanurilor documentele citate 540
		Sir H. Bulwer cetește un memoriu asupra organizării judiciare a Principatelor, care e admis ca punct de plecare al discuțiunii . . . . . »
		Comisarii Austriei, Franciei și Prusiei, însărcinați cu constatarea actelor Divanului Moldovei . . 541
»	»	11. <i>Protocolul No. 36</i> . . . . . »
		Discuțiune asupra textului Capitulațiunilor Principatelor cu S. Poartă . . . . . »
		Memoriul asupra administrațiunii interne a Munteniei este remis Comisarilor Austriei, Marii Britanii și Prusiei, ca să-l studieze 545
		D-l de Basily Președinte până la 12 Februarie st. n. . . . . »

		<u>PAG.</u>
1922	1858	15—18. <i>Protocolul No. 37</i> 545
		Depeșa adresată Președintelui Divanului Moldovei ca să trimită ultimele procese-verbale . . . . . »
»	»	20. <i>Protocolul No. 38</i> 546
		Comisarii emit opiniunea că disolvarea Divanului Moldovei e oportună . . . . . »
»	»	22. <i>Protocolul No. 39</i> 547
		Safvet Effendi comunică actele primite de la S. Poartă pentru disolvarea Divanurilor . . . . . »
		Se cetesc anexele Memorandului Divanului din Muntenia . . . . . »
		Schimb de opiniuni asupra redactării raportului general . . . . . »
»	Februarie	1. <i>Protocolul No. 40</i> 547
		Discuțiune asupra publicării Firmanului de disolvarea Divanului Moldovei . . . . . »
		Discuțiune asupra expunerii actelor Divanului Moldovei 548
		Anexă. Relațiunea publicată de «Gazeta de Moldavia» (No. 4) asupra disolvării Divanului ad-hoc din Iași . . . . . »
»	»	3. <i>Protocolul No. 41</i> . . . . . »
		Suplicele comunităților armenească și israelită din Moldova 549
		Discuțiunea asupra voturilor 4, 5 și 6 ale Divanului Moldovei . . . . . »
»	»	12. <i>Protocolul No. 42</i> . . . . . »
		Se adoptă partea din raportul general privitoare la voturile Divanului Munteniei . . . . . »
		D-l de Liehmann Președinte până la 12 Martie st. n. . . . . »
»	»	20. <i>Protocolul No. 43</i> 550
		Protestul a 24 ex-deputați din Muntenia contra disolvării Divanului . . . . . »
		Adresa cu care se înaintează protestul Caimacamului 551
		Discuțiune asupra expunerii celor 19 puncte de interes general votate de Divanul Moldovei . . . . . »
»	Martie	3. <i>Protocolul No. 44</i> . . . . . »
		Expunerea voturilor comitetelor de clase din Divanul Moldovei 552
		Se adoptă expunerea celor 6 întâi puncte de interes general . . . . . »
		Expunerea lui Sir H. Bulwer despre lucrările Comisiunii internaționale . . . . . »
»	»	» 5. <i>Protocolul No. 45</i> 554
		Se adoptă expunerea punctelor 7—11 de interes general . . . . . »

		<u>PAG.</u>
1982	1858 Martie .8—12.	<i>Protocolul No. 46</i> 554
		Memoriul Israelitilor din Muntenia . . . . . »
		Se adoptă expunerea punctelor 12—19 de interes general 555
		Se adoptă expunerea voturilor speciale ale Co- mitetelor marilor proprietari, al clăcașilor și al clerului din Divanul Moldovei . . . . . »
		Sir Henry Bulwer Președinte până la 12 Aprilie st.n. . . . . »
»	» 15—18.	<i>Protocolul No. 47</i> . . . . . »
		Se adoptă expunerea voturilor Comitetului mi- cilor proprietari și al deputaților orașelor din Divanul Moldovei . . . . . »
		Se adoptă expunerea stării sociale și politice a Principatelor la facerea Regulamentului Organic și cea a administrațiunii Principatelor . . . . . »
»	» 20—24.	<i>Protocolul No. 48</i> 556
		Se adoptă expunerea organizării judecătorești a Principatelor . . . . . »
»	Mart.26—Apr.3.	<i>Protocolul No. 49</i> . . . . . »
		Se adoptă expunerea afacerilor bisericesci, a comerciuului, a instrucțiunii, a lucrărilor publice și a finanțelor Principatelor 557
»	Aprilie	5. <i>Protocolul No. 50</i> . . . . . »
		Discuțiune asupra transcrierii saū litografării raportului general . . . . . »
»	»	7. <i>Protocolul No. 51</i> . . . . . »
		Se adauge la raport enumerațiunea punctelor admise în unanimitate de Comisiune . . . . . »
»	»	13. <i>Protocolul No. 52</i> . . . . . »
		Se semnează raportul general . . . . . »
		Comisiunea își încheie lucrările . . . . . »
»	»	» <i>Raportul asupra stării și reorganizării Principa- telor Moldova și Muntenia, adresat Congresului din Paris de Comisiunea internațională, încheiat în 7 Aprilie și semnat în 13 Aprilie 1858</i> 559
		Partea I. Constatarea voturilor emise de Diva- nurile ad-hoc ale Munteniei și Moldovei:
		Cele 4 voturi ale Divanului Munteniei . . . . . »
		Constatările din Memorandul Divanului Mun- teniei . . . . . »
		Cele 5 voturi ale Divanului Moldovei 561
		Cele 19 cestiuni de interes general votate de Divanul Moldovei 563
		Voturile Comitetului proprietarilor mari 579
		Votul Comitetului țaranilor clăcași și cestiunea proprietății în Moldova 580
		Voturile Comitetului clerului 587
		Voturile Comitetului proprietarilor mici 597

	PAG.
1982 1858 Aprilie 13. Voturile Comitetului deputaților orașelor . . .	599
Partea II. Cap I.—Introducere: Organizarea politică în ființă a Principatelor și instituțiunea boeriei	»
Cap. II.—Administrațiunea:	
§ 1. Departamentele ministeriale	604
§ 2. Sfatul Administrativ și Divanul domnesc.	»
§ 3. Atribuțiunile Ministeriului de Interne . .	605
§ 4. Organizarea districtelor	606
§ 5. Organizarea plășilor	607
§ 6. Municipalitățile	608
§ 7. Comuna rurală	609
§ 8. Tribunalul sătesc	610
§ 9. Urgența unei reforme a administrațiunii	611
Consiliile județene	»
Alegerea funcționarilor și sporirea salariilor	613
Cap. III.—Organizarea judecătorească:	
Istoricul stării legilor în Muntenia și Moldova.	»
Organizarea judecătorească în Muntenia:	
Tribunalele de district	614
Curțile de apel	616
Inalta Curte	617
Diferențe între organizarea judecătorească a	
Moldovei de acea a Munteniei	»
Tribunalele în Moldova	618
Curțile de apel	»
Inalta Curte	619
Abusurile introduse în justiție în Principate .	»
Ameliorările propuse de Comisiune	621
Jurisdicția consulară	625
Cap. IV. Afacerile bisericesci	626
§ 1. Jurisdicțiunea	»
§ 2. Alegerea Metropoliților și Episcopilor. Ad-	
ministrațiunea	620
§ 3. Educațiunea clerului	628
§ 4. Mănăstirile:	
Mănăstirile neînchinat	629
Chinoviile închinat la mănăstiri și Episcopate	630
Schiturile	»
Mănăstirile închinat unor familii	»
Pădurile mănăstirești	631
§ 5. Administrațiunea averilor bisericesci . .	»
§ 6. Mănăstirile închinat Sfințelor-Locuri .	632
Cap. V.—Comerțul	639
Despre libertatea comerțului	640
Prohibițiunile	641
Tarifele și vămile	»
Monopolurile	642

	PAG.
1982 1858 Aprilie 13.	
Despre neguțătorii	642
Porturile	»
Importul și exportul	643
Navigațiunea	644
Cap. VI.—Lucrările publice. Podurile șoselele și telegraful	645
Cap. VII. Instrucțiunea publică:	
In Muntenia	648
In Moldova	649
Cap. VIII. Organizațiunea militară:	
Introduțiune	650
A. Armata Munteniei. I. Trupe regulate:	
1. Organizațiunea	651
2. Recrutarea	652
3. Privilegiile și întreținerea armatei	»
4. Organizațiunea judecătorească militară	653
II. Trupele neregulate ale Munteniei:	
a) Grănicerii	»
b) Dorobanții	654
III. Școala militară	»
IV. Școala de chirurgie	655
B. Armata Moldovei. I. Trupe regulate:	
1. Organizațiunea	»
2. Recrutarea	656
3. Privilegiile și întreținerea armatei	657
4. Organizațiunea judecătorească militară	658
II. Trupele neregulate. Grănicerii	»
III. Școala militară	»
Conclușiunea și observațiunile Comisiunii	659
Cap. IX.—Sistemul financiar:	
A. Isvóre de venituri figurând în Budget:	
1. Capitațiunea locuitorilor	661
2. Capitațiunea mazășilor	»
3. Patentele	»
4. Impozitul pe exportul cerealelor	662
5. Darea de pășune	»
6. Salinele	»
7. Vămile	»
8. Domeniile	»
9. Exportul săului	»
10. Venituri diverse	»
11. Darea Evreilor în Moldova	»
12. Darea pe timbru în Moldova	»
13. Venitul Basarabiei	»
B. Isvóre de venituri nefigurând în Budget:	
1. Fondurile de emanciparea Țiganilor	664
2. Fondurile cutiilor sătesci	»
3. Fondurile pentru amortisarea datoriei	665

	PAG.
1982 1858 Aprilie	
13. 4. Fondurile dorobanților și grănicerilor Munteniei	665
5. Fondurile din exportul și importul cerealelor	»
6. Fondurile școalelor sătești în Muntenia	666
7. Fondurile «Buletinului Oficial» în Muntenia	»
8. Fondurile recruților în Muntenia	»
9. Fondurile podurilor și șoselelor	667
C. Veniturile Principatelor, cari nu intră în te-saurul public și aŭ o administrațiune specială sub priveghiarea Ministeriului de Culte:	
1. Cassa centrală	»
2. Fundațiunile pioase	668
D. Cheltueli figurând în Budget:	
1. Tributul la S. Poartă	»
2. Lista civilă	»
3. Salariile funcționarilor	»
4. Intreținerea armatei	669
5. Intreținerea postelor	»
6. Intreținerea carantinelor	»
7. Serviciul podurilor și șoselelor	»
8. Intreținerea închisorilor	»
9. Pensiunile	»
E. Datoria publică	670
Scutirile	»
Impositul pe proprietate	671
Suprataxă pe patente	»
Cele 10 reforme în organizațiunea Principatelor propuse în unanimitate de Comisiune	672

